

N. 518

518

DD VII
11

In alio. Sicut huius figura et nomina presentia sunt
quoniam si quis minus apparetur. Sicut in figura
sunt et grandes in figura

64

SEpe et multū hoc metū cogitavi.
 Com' ne an mali plus attulerit hoib'.
 et ciuitatib' copia dicendi. ac sumū
 eloq̄nae studiū. Nā et cū nūc repulsi
 et decimēta p̄sidi et maximaz ciuitatū. vetes animo
 calamitates colligo. nō minū video p̄ distictiss
 hoies iuestam parte incommodū. Cū at res a nū
 media p̄ vetustate r̄motas ex hūz monumentis
 repeti m̄satus. mltas viles. iustitias. plima bella
 restineta. simissas societates. scissas aīas intelligo.
 Tum aī rōne tū faali eloq̄naa comparas. Ac
 me quidem diu cogitante. rō ipā m̄ hāc potissimū
 snam duxit. ut existime sapias sine eloq̄naa
 parū p̄desse aīatib'. eloq̄naa vō sn̄ sapia minū
 um obesse. plerūqz. p̄desse nūqz. Quare si quis
 omisso rectiss et honestiss studio. rōnis et
 officij sumit omēz operam i exatatoe dicendi.
 is iualis s. pernicios' p̄rie ciuis. addit. Qui v
 ita sese armat eloq̄naa ut nō oppugnae comoda
 p̄rie s. p̄hūz pugnae possit. is michi vir. et suus et
 public' rōib' ualissim'. atz aīassim' ciuis fōe. vidē.
 At si volum' hui' rei que vocā eloq̄naa siue arte
 siue studiū siue exatatoe audaz siue facultate a
 nā p̄fecte p̄sidare p̄m'. repiem' id ex honestissimis
 causis natū. atz optimis rōib' p̄stū. Nā fuit q̄ddaz
 tps cū m̄ agr' hoies passim. bestiaz more vagabant.
 et sibi vitā ferino vitā p̄pagabant. nec rōne aīm
 quicqz. s. plerūqz. hūz corpis adimstrabat. Nodū
 sine r̄ligione. nō huāni officij rō colebat. Nemo
 nuptias vidat legitimas. nō cōs q̄sqz. iſpexat liberos

omdu po libo fysto
 vita seip plis attos agnata p̄stū
 dāstidit ex p̄s. et rudo vlt' eā
 p̄domib' fōdes natū p̄stū hūz
 n̄ fuit eā palus hūstā duab' aī
 mltz hūelabur p̄stū rōne tū
 p̄stū omis lona rōp̄ nuptia fū
 mltz p̄stū rōne tū rōne tū
 mltz ad hūc eā rōne tū fēbat

Rhetorica hū. et Circaur
 et Libri de offiis

id est in nobis uult

Nō ius cōtile qđ ualēt hūc accepat ita p̄ er-
rore atq; insciētiā. ceca ac temeraria dñatū ai
cupiditas. ad se explenda. vīb' corpis abutebat.
p̄nciosissis satellitib'. Qđ tpe qđā magn' uidelz
vir et sapiēs. cogit qđ mīa ēet et q̄nta. ad maximas
res opportunitas aīs iness. hōm. siq; ea poss' ellicē.
et p̄cipiendo meliore reddē. Qui dispersos hōes in
agris et i' tect' siluestrib' abditos. rōne qđā cōpulit
et in unū locū cōgāt. et eos in unāq̄mcp rez iducēs.
utile atq; honestū. p̄mo p̄ insciētiā redamātes.
dē m̄ p̄ rōm atq; orōz studiosius audientes. ex ferē
et inhuātib' mites reddidit et māsuētos. At mēch
quidē vidē h' nec taata. n̄ inops dicendi sapiā. p̄-
fici potuisse ut hōes a cōsuetudine subito eūtēt. et
ad diūsas narratōes uite traducat. Age v'. vīb' b'
cōstituit ut si qđ colā et usq; ad retinē dycēt et aliis
parere sua volūtē cōsuecēt. ac nō in labōes exci-
piendos comūis cōmodi cū set eēt vitā amittendā
existārent. qui tand' si potuit nisi hōes ea qđ rōne
iūemset eloq̄ntia p̄suadere potuisset. p̄fecto. nemo
n̄ q̄m ac suau cōmōt. orōe cū vīb' plurimū poss'.
ad ius voluiss' sine vi descendē. ut mē qđ poss' excellē
cū his se patēt equari. et sua volūtē a iocūdiffiā q
suetudine recedē. que p̄sertim iam hie vi obaneret.
p̄ vetustate. Ac p̄mo qđm sic et nata et p̄gssa lōg'
eloq̄ntia vī. et itē p̄ea maxas i' reb' pacē et belli.
cū sumis hōm utilitatib' ēē v̄sata. postq̄ v' cōmo-
ditas qđam p̄ua v̄tutē imitatē. in rōne officiū dicē-
di copā cōscuta est. tum ingenio freta. malicia p̄
uitē vībes et vitā hōm labefactari cōsuevit. atq; hūc
qđ exordiu mali q̄m p̄m boni dixim' explicem.

Censimilimū in vī qđ tpe neq; i' publicis reb'
infantes et inspicies hōes solitos ēē v̄sari. n̄ v'
ad puatas cās magnos ac dīstos hōes accēdē. set
cū a sumis vīb' maxie res admīstrent. arbitē

alios fuisse nō in callidos hōies. q̄ ad p̄uas p̄ficias
 puatorū accederāt. Quib⁹ m̄ p̄uersis cū sepe me-
 daco cōm vīm stare hōies p̄suefcent. Dicendi assi-
 duitas aluit audaciā. ut nāro supiores illi p̄
 iurias ciuū resiste audacib⁹ r̄ opitulari suis
 quisq̄ nēcis cogent. Itaq̄ cū m̄ Dicendo sepe
 par nōnunq̄ r̄ supior visus ēet. is q̄ omisso stu-
 dio sapie. nich⁹ ō p̄ eloq̄nā comparass⁹. sciat.
 ut r̄ mlt̄is. r̄ suo iudicio dign⁹ q̄ rem publicam
 gerēt vidēt. Hinc nimirū nō iuria cū ad gu-
 bernāciā rei publice temerari ac audaces hōies accē-
 serāt maxia atq̄ miserrima naufragia fiebant.
 Quib⁹ reb⁹. tū odii atq̄ iudie suscepit eloq̄nā.
 ut hōies igeniosissim⁹ q̄ ex aqua tēda tēpestate
 m̄ portū. sic ex sediciosa ac tumultuosa vita.
 se m̄ studium aliqd̄ tēdēt quietū. Quare m̄
 vidēt p̄ ea cetā studia rēa atq̄ honesta p̄ otū
 p̄celebriā ab optis enituisse. q̄ v̄ a plisq̄ eoz de-
 sertū absoluisse. eo tpe q̄ mlt̄o uehementi⁹ erat
 retinēdū r̄ studiosus adaugend⁹. Nā q̄ idignius
 rem honestissimā r̄ rāssimā violabat stultoz r̄ im-
 pboz temitas r̄ audacia sumo cū rei publice de-
 trimēto. eo studiosi r̄ illis r̄sistend⁹ fuit r̄ rei
 publice p̄sulend⁹. Quod nīm illū catheonem nō
 fugit. atq̄ neq̄ illellum. neq̄ eoz ut v̄ dicit di-
 saplm̄ africanū. neq̄ Gracos affiani nepotes
 quib⁹ m̄ oib⁹ eā summa v̄ r̄ summa dūte ampli-
 ficata autoritas. que r̄ hīs reb⁹ ornāmto. et
 rei publice p̄sidio ēet eloq̄nā. Quare i eo quidē
 aūo nichilom⁹ eloq̄nāe studend⁹ ē. r̄ si ea quida
 puatim r̄ publice abutūt. p̄si. s̄ eo uehementi⁹
 ne mali magno cū detrimēto bonoz. r̄ q̄nī omīū
 p̄emāe. plurimū possint p̄stam cū vnū sit. q̄d ad

omnes res et puatas et publicas maxime ptineat.
hec tuta. et honesta. et illustris et eadem vita
iocunda fuit. Nam hinc ad rem publicam plima
comoda veniunt. si moderatim omni rebus psto et
sapia. hinc ad ipsos qui ea adepti sunt. laus. ho-
nos dignitas affluit. Hinc amicitia quod eorum etissim
et tutissim. pssidui ppat. De in quidem videntur homines.
cum multis rebus quilibet et infirmiores sunt. hac re
maxime bestiis prestant quod loqui possunt. Quare
in pelay vi quiddam adeptus est. qui quia in re
homines bestiis pssent ea in re quibus ipsis antecellat.
Et sic forte non nam in neque exatatione pssititur
vincta artificia quida compant. non alienum e videri
qui dicat huius. qui quida eius precepta rei nob reli-
quert. Sed an quoniam de preceptis oratoris dicam.
vi. deum de genere ipsius arte. de officio. de fine. de
ma. de partibus. Nam his rebus cognoscit facilius
et expediri aut vinctumque ipsas rem ac viam arte
psidare potit.

Quilibet quod id est. que multis et magnis ex rebus
psit. Eius quod magis et ampla ps e artificiosa elo-
quia qua rethorica vocant. Nam nam cum his sentimur
qui civile suam eloquia non putant indige. et ab
his qui putant ea omne. rethorice vi et artificia pssent.
magnopere dissentimur. Quare hac oratoria facultate
in eo genere ponemur ut ea civilis sue pte ee dicamur.
Officiu aut ei facultate vi ee. dicitur apposite ad p-
suasione. finis. psuade dicitur. In officio aut et
fine hoc inest. quod in officio quod si. in fine. quod officio
veniat psidat. ut media officio dicamur ee. care
ad sanand apposite. fine. sanare ratione Item

oratoris officium et quid fine esse dicatur. intelligitur cum
id quod facit dicitur officium esse dicatur. Illud etiam cum facit
dicitur fine appellatur. Matiam autem arte eam dicimus.
in qua omnis ars et ea facultas quae proficit ex arte
usatur. ut si medice matiam dicatur morbos et vulnera
et in his omnis medicina usatur. Item quibus in rebus
usatur ars et facultas oratoria. eas res matiam arte
notat rethorice. has autem res alii plures. alii pau-
tores existimant. Nam Gorgias leontium autem
quissimum se rethor. omnes de rebus oratore posse dicere
existimant. hic infinita et immensa quicquid artificum
matiam subicit. ut Aristoteles ait quod quicquid arti plu-
ma adiuumenta atque ornamenta subministrant. tribus
in generibus rerum usantur rethorice officium putant. demo-
stratio. deliberatio. iudiciali. Demonstratio est quod
tribuit in aliquo et personae laudes aut vituperat.
Deliberatio est quod positum in disceptatione aliquo. vel co-
sultatione civili. habet in se finem duorum. iudiciale. quod
positum in iudicio habet in se accusationem et defensionem.
et petitorem et recusatorem. Et quodammodo nunc quod fert
opinio. oratoris ars et facultas. in hac parte tri-
partita usantur existimanda est. Nam hermagoras
quidam. si quod dicat attendere non quod possit intelligere
ut qui oratoris matiam in eam et questionem dividit.
Causa esse dicat rem que habet in se contrarietatem in di-
cendis posita. cum eorum personarum interpositione. qua nos
quod oratori dicimus esse attributa. Nam et cause tres
quod ante diximus partes supponimus iudiciale demonstratio
deliberatio. Questionem autem eam appellat. quod habet et
usam in duobus partibus in eorum personarum interpositione ad
hunc modum. ut quod sit bonum in vita per honestatem. veri-
ne sint sensus. Que sit mundi forma. Que sit solis

Demosthenes et alii ne muti in laude et
vituperatione. quod in latu generis esse potest
sane quod variis modis ex eo delegimus
quod ad laudandum claros viros fuisse
vim et ad vituperandum vituperandos
Deliberatio in quo de rebus utilitatibus
vite. quod aut debeat et non debeat
fieri tractat. et quodque tunc consilium habet
suasores et dissuasores. defensores et
non faciendo. et plures dabo. prima quod dabo.

magnitudo; quas quoniam paul ab oratore offi re-
 motas facile os intelligere existima; Nam quibus i
 rebus summa ingenia philosophorum plinio cum labore con-
 suta intelligere eas sicut quas res; oratori attribue
 magis amenitas videtur; Quod si magna in quibus huiusmodi
 huiusmodi facultate studio et disciplina comparata vi-
 detur fretus sua sua falsi quiddam instituisse de
 oratoris officio et non quod ars sed quod ipse possit expo-
 sisse; Nunc vero ea vis est in homine ut ei multo re-
 thorica citius adveniat quam philosophia accessit; Neque eo
 quod eius ars quam edidit michi invidiosissime scripta vi-
 deatur Nam satis est ei videtur ex antiquis artibus ingemose
 ac diligenter electas res collocasse; Et non michi ipse quod
 novum protulisse; Verum oratori nimium est de ea re loqui
 quod hic fecit; Cuiusmodi maxime ex arte dicitur quod cum mi-
 me potuisse; Sed videmus Quare nostra quidem nobis
 arte rethorice videtur; quam aristoteli visam esse diamus
Partes autem hec quas plures dicunt; Invenio Dis-
 posicio. elocutio. memoria. pronuntiatio; Invenio est
 ex cogitatione rerum verarum et visibilium que cum probabiliter
 reddant; Dispositio est rerum inventarum in ordine distri-
 butio Elocutio est idoneorum verborum et sententiarum admuera-
 one accommodatio; Memoria est finis ad rem ac verbum
 adinventum preceptum; pronuntiatio est ex re et verbo di-
 gnamte. voce et corporis modum; Nunc huiusmodi rebus sunt
 instituta eas rationes quod unde possumus generare et finire et
 officium huiusmodi arte aliud in tempore differimus; Nam et multorum
 verborum indigent et non tantopere ad arte descriptorum et pre-
 pta tendenda pertinent; Cum autem quod arte rethorica
 scilicet duabus reliquis rebus de nostra arte ac partibus
 scilicet oportet existima; Sic enim quidem iuste agere
 videtur de nostra ac partibus; Quare invenio quod princeps est
 omnium partium potissimum in omni ratione genere quibus debet considerari

4

Omnis res q̄ h̄z ī se poīta . ī dīctōe a dīspōsī-
 tōne aliquā p̄uersiā . a f̄rī a nōis a ḡmīs a acti-
 omīs p̄tinet q̄stīōne . Eam ḡ q̄ōne ex q̄ cū nascī .
 p̄statuōm appellam̄ . Constitutio ē . p̄m̄ p̄stat̄ cāz
 ex depulsiōne intentiōis p̄fecta . h̄ m̄ . fecisti . n̄ feci .
 aut iure feci . Cū f̄rī p̄trouisiā ē q̄m̄ ḡiectis cā
 f̄mat̄ p̄statuō p̄iectalis appellat̄ . Cū at̄ nōis . q̄
 nōis vocablī dīffimendū v̄bis ē . cōstatuō dīffimēti-
 ua nōiat̄ . Cū v̄ q̄lis sit res querit̄ . q̄z r̄ de vī r̄
 de gēne p̄uersiā negotiī ē . p̄statuō ḡnialis vocat̄ .
 At cū cū ex eo p̄ndz qd̄ nō a īs agē vī q̄ optet̄ .
 a nō apit̄ quos . q̄ t̄pe . qui lege . q̄ cōmē q̄ pena . oz
 t̄rīstatua dīct̄ p̄statuō q̄ actio t̄rīstatuōz ḡmutaciōis
 indigē vī atz h̄az aliq̄ue . ī omē cause gēn̄ icidē
 nāre est . Nā m̄ quā rez nō madit . ī ea m̄ potit̄
 ēē p̄uersie Quare eā n̄ cām qd̄ iuenit̄ putari .
 At f̄rī quidē p̄uersiā m̄ oīa t̄pa p̄t dīstribui Nam
 qd̄ f̄rī sit . p̄t quē h̄ m̄ . occidit ne ayatem .
 v̄lucēs . Et quid fiet . h̄ m̄ . Bono ne dīo sūt erga
 p̄lm̄ romanū fragelliam . Et qd̄ futurū sit . h̄ m̄ .
 Si carthaginē reliquerim̄ icolumem . nū qd̄ sit
 icomodi ad rez publicā p̄uenturū . Moīs ē p̄uersiā .
 cū defecto iuenit̄ r̄ q̄rē id qd̄ f̄m̄ ē q̄ nōie appellat̄ .
 Quom̄ ḡne nāre ē . īo nōis ēē p̄uersiā qd̄ de re ip̄a
 nō iueniet̄ nō q̄ defecto nō q̄stat s̄ q̄ id f̄m̄ sit .
 aliud aliū videat̄ esse . r̄ iurto aliū dō nōie id appel-
 lat̄ . Quā m̄ h̄q̄dī ḡm̄bz dīffimēda res ēit v̄bis . r̄
 breuē dīfēbēda v̄t siquis sacū ex p̄uato subripu-
 erit . v̄rū fur an sacleḡ iudicandū sit . Nā cū id
 q̄rē nāre ēit dīffimē v̄trūq̄z . qd̄ sit fur . qd̄ sacleḡ
 r̄ sua dīspōcōe ondē alio nōme illam rem de qua
 agit̄ appellat̄ oportē atq̄ adīfari dīcunt

Genit e' g'fusia cu' z qd' f'm sit quere' n'eat
z q' id f'm noie appellat' oporteat. Istat. z t'n
q'ntu' z cu' modi. z oio q'le sit q'nt'. h' n' / iustu'
an iniustu'. vale an iuale z oia m q'ly q'le sit id.
qd' f'm e' q'nt'. sine vlla noie g'fusia; h'nt g'm
h'magoras p'tes q'ntoz supposuit. Delib'atua' demo-
stratua' negotiales. Q'd' eius ut nos puta' no'
medioc' p'am r'phendend' v' / Ver' b'ui ne a' si tati-
ti p'trem' sine cu' cu' v'o f'eat cu' putem; aut si
diucius i' hoc g'fiterim' mora atz i'pedimentu' reliqs
p'cepte intulisse videam; Si delib'ao z dem'rao g'na
sunt ca'z. no' pnt r'e p'tes alie' q' cause putari; Ea-
dem. n. res. alii gen' ee' alii p's p't; ad gen'. esse.
z p's no' p't. Delib'ao a' z dem'rao g'na s't ca'z.
na' aut n'llu' gen' cause e'. a' iudiciale solu' z iu-
diale z dem'ratiuu' z delib'atm; Nullu' dicit gen'z
cause ee' cu' cas mltas ee' dicat z i' eas p'cepta
det amencia e' vnu' a' iudiciale solu' ee' qui ponit
cu' delib'ao z dem'rao neqz i'pe int' se files s'nt z
a iudiciale g'ne plim'u' diffideant. z suu' queqz sine
h'eant. q' ref'n debeat. Delib'ao g' z dem'rao no'
pnt r'e alie' q' ee' putari; Relinq't g' ut oia
tria g'na s'nt ca'z; Delib'ao g'nt' male g' eas
g'nalie' g'fatuoris p'tes ee' dixit; q' si g' cause
p'tes no' pnt r'e putari (m'ltom') r'e p't cause
p'tes putabut; Pars at' cause e' ois g'fatuao; Non
em' cu' ad g'fatuom' s' g'fatuao ad cam accomodat;
Q'd' dem'rao z delib'ao g' cause p'tes no' pnt r'e
putari eo q' ipa s'nt g'na; q'ultio g' m'n' r'e parte.
eius qua' hic dicit. p'tes putabut; De'm si g'fatuao z ipa
z p's eius q'ly. m'tencol' depulso e'. q' m'tencol' depul-
sio no' est. ea n' e' g'fatuao. n' p's g'fatuao est; Ne
si que m'tencol' depulso no' e' ea n' g'fatuao n' p's
g'fatuoris e'; Si g' g'fatuao z ipa z p's eius m'tencol'is

Depulsio ē. Delibatio ⁊ deminutio nō statuto nō pōt
tutōis ē; placet atq; ipi statutoz intencōe depulsioz
esse. placeat gō oī deminutioz ⁊ delibatiō. nō ēē sta
tutoz. nō pōt statuto. Atq; hoc eod. regibit siue sta
tutōm pma cause accusatore q̄mātoz dixit siue de
fensore pma depectatōm; Nā cū ead. oīa rēmoda se
quunt. Item gēralis cā. nō pōt sil ex ead. pte eodem
m gēne ⁊ gēralis ēē ⁊ diffinitiva; Rurs; nō diffinitiva
cā pōt sil ex ead. pte. eod. i gēne ⁊ diffinitiva ēē. ⁊ tñs
lativa Et oīo nulla statutuō nō pōt statuto pōt sil
⁊ suā hē ⁊ alia m se vīm gēne; Ideo q̄ vnaqueq;
ex se ⁊ ex sua nā. sm̄ p̄sūat; alia assūpta; nūc cō
statutuōnum duplicat. nos vīs statutoz augeat; At
delibatiua cā sil ex eadem pte. eod. m gēne; ⁊ gēralis
⁊ gēralis. ⁊ diffinitiva. ⁊ tñslativa solet hē statutoz
⁊ vna aliqñ ⁊ plūes nōnunq̄m; Ergo ipā nō statutu
ō ē. nō pōt statuto; Hūdem m deminutione solz usu
euemē Genā gō ut ante dixim; hec cārū putanda
sūt. nō ptes statutuōis aliqñ; hec gō statutuō quā
gēralem notāim; ptes vī nob̄ duas hē; iudicialis
⁊ negotialem; iudicialis ē. m qua equi ⁊ rā nā.
ā pmiū atq; pene rō. querit; Negotialis ē. m qua
qd iurē ex ciuili moē. ⁊ eq̄tate sit p̄sūat; Cui dilige
cie p̄e. apud nos iurē sūta existimāt; At iuris
dicialis q̄d ⁊ ipā m duas dīstīnūt ptes. absolutā
⁊ assumptiua; Absoluta ē q̄ ipā m se p̄tinet iuris
⁊ iūrie q̄stione Assumptiua ē q̄ ipā ex se nichil
dūt fīm. ad recusatiōm. fore atq; aliqd defensionis
assūmit Cui ptes sūt q̄ gēssio remouo tñs. rela
tio tñs. compāo; Concessio ē. cū reus q̄ nō id
qd fīm ē. defendit s; ut ignoscāt postulat; hec i
duas ptes diuidit p̄gatoz. ⁊ depectatoz purgatiō ē
cū fīm p̄cedit culpa rīmouet; hec hē tres partes

impedientia. casu natiuitate. Deprecatio e. cu perasse
2 subito peccasse reus se iustit. 2 tñ ut ignoscatur
postulat qd gen? ras p? accidit; Remotio ems e.
cu id emen. qd mfectur. ab se. 2 ab sua culpa. vi.
2 p?ate i aliu reus remouere conat; Id duplx fieri
potest. si a. cu a. fcm. i aliu tñstet; Causa tñstet
cu aliena dr. vi. 2 p?ate fcm; factu at. cu alius
aut debuisse a. potuisse face dr; Relatio ems e.
cu ideo iure fcm dr q. ds an iniuria lateffient;
Comptatio e. cu ad dud fcm alicq rem a. vale. co
tadit. qd ut fiet illud qd arguit dr ee comissu
In q?ta iustitiae qua tñstatiua notam. et iustitiae
e. iustitia. cu aut que. a. qui cu. a. quo m. aut
aput quos. a. q. iure a. q. q? agere oporteat. qñt.
a. no ad de comutacoe. a. m?inacoe actois agit
Huius iustitiae hermagoas iuentor ee existimat
non quo no vñ sint ea vetes oratores sepe mlti.
s. qz no amaduerunt arte scriptores ea superiores.
nec retulerunt in m?m iustitiam; post at ab eo
ia inuenta mlti rephenderunt. qz no tam impden
falli puta. res. n. p?pua e. qm inuidia at ob
tactuone qd. impediri; Et iustitiae qd. 2 ear
ptes exposui; Exa at cuiqz qd. tu comodius ex
posita vident. cu in vnuqzqz eoz. argumetoru
copiam dab?; Vñ argumendi ro lucidior eit. cu
2 ad gen?. 2 ad ex? cause. statim potit accomodi;
Constitutio tñe repta statim plac? iudare utru
sit ea sm?l. a. iudata; Et si iudata erit ut sit
ex plib? qom?y iudata. an ex dñ copacoe; Emp?
est. q. absoluta in se gmet cona qone. hoc m
Corinthis bellu iudica? an no; Conuicta ex plib?

q̄ombz ē. m q̄ plura querūt. q̄ m Vtz cartago
 diruat. an cartthagmēsibz reddat. an eo colonia
 deducat. Ex comparacōe. m qua p̄ ḡtentōz. vtrū
 potius an quid potissimū sit. q̄rit. ad hūc modū
 Vtz exat. i macedonia q̄ philippū mittat. qui
 sociis sit auxi. an teneat m ytalīa. ut q̄m ma-
 xime ḡt hambalez. copie sint; Dem p̄sidandū
 i rōne an m s̄ptō sit. ḡtūsia. Nā s̄ptō ḡtūsia.
 ē ea. q̄ ex s̄ptōe ḡne nascit. eius at̄ ḡnā q̄ sepa-
 rata sūt. a p̄statūōibz q̄nqz sūt. nā tū ipā v̄ba
 vident. cū s̄nā s̄ptōrē dissidē tū m̄ se due leges.
 aut plures dispacē. tū id qd̄ s̄ptū ē. duas a plu-
 res res significat. tū ex eo qd̄ s̄ptū ē aliud q̄
 qd̄ s̄ptū nō ē. iueniri. tū vis v̄bi. q̄ m diffinitua
 p̄statūōe m q̄ posita sit q̄rit. Quae p̄m gen. de s̄cri-
 pto r̄ s̄nā. scdm̄. ex s̄tūis legibz; Cū ambigū;
 Cū rōnatiuū; Cū diffinitū. nōia. Ratio
 aut̄ ē. cū oē ozo ul̄ q̄stio nō m s̄ptōne. s̄ i d̄q̄
 argumētōe p̄sistat. ac tū p̄sidatō ḡne cause. cog-
 nita p̄statūōne. tū sm̄t. an giūcta sit itellēxiō.
 r̄ s̄ptū an rōis h̄eat ḡtūsiā viderē. Demceps eū
 vidēdū q̄ q̄stio. q̄ rō que iudicatio. qd̄ f̄m amētū
 cause sit q̄ oīa a p̄statūōe p̄fascāt. oz; Q̄stio
 ē ea q̄ ex p̄statūōe t̄az ḡgmit̄ ḡtūsia. hoc modo;
 Non iure fecisti. iure feci; Causaz h̄ ē p̄flicio. m
 qua p̄statūō p̄stat. ex ea q̄ nascit̄ ḡtūsia. quas
 q̄stionē diam. q̄ m. iure ne fecit; Rō ē ea. q̄
 p̄bnet cām. q̄ si s̄blata sit. m̄ m cā p̄flicie v̄lmq̄t.
 hoc m̄. ut docendi cā. m facili. r̄ p̄m̄ligato exemplo.

assistam? Horestes si accuset matrem. nisi hoc
dicat: iure feci. illa enim patrem meum occidit; non
habet defensionem. Quia soluta. omnis gratia quae soluta
est; Ergo eius cause ratio est. quod illa agamemnonem
occidit; iudicatio est. quae ex infamatoe et confirmatoe ratio
nascitur gratia; Nam sit ea nobis exposita. quam paulo
ante exposui. illa enim inquit patrem meum occidit; At
vero magis aduersari? Abs te filio matris necari optuit.
Potuit. non si tuus sceleris illius sum puniti. Ex hac
deductioe ratio illa summa nascitur gratia. quam iudica-
tor appellamus; Ea est huiusmodi; Rectum ne fuit ab Hore-
ste matrem occidi. cum illa Horestem patrem occidisset. fir-
mamentum est. summissa argumenta defensoris. ac apostasia
ad iudicatos. ut si velit Horestes dicere. ei modi animi
fuisse matris suae in patrem suum. in seipsum. ac sorores.
in regem. in famam gratiae. ac familie. ut ab ea penas
liberi sui potissimum petere debuerint; Et in ceteris quod insti-
tutionibus. ad hunc modum iudicatos repiant; In con-
iunctali aut institutione. quod ratio non est. firmum non creditur.
non potest ex deductione ratiois iudicatio nasci; Quare.
necesse est eandem esse rationes et iudicatos. firmum est. firmum non
est. firmum ne id sit Quot aut institutos in causa ad eas
partes erunt. totidem necesse est rationes. rationes. iudicatos.
firmamenta. repun; His omnibus in causa replet. tum denique
singula partes tota esse considerande; Nam non ut quicquid
dicendum primum. ita primum amandandum videtur. id est quod
quod primum dicitur. si vehementer velis congrue et coherere cum
causa. ex his ducas omnes quae primum dicenda sunt; Quare.
cum iudicatio et ea quae ad iudicatos omnes arguta inueniuntur

7
Diligent' erūt artificia repta cura z cogitacōne
p̄f̄tata. tū demq; ordmāde sūt cetē p̄tes orō.
Hec p̄tes. sex esse oīo. nob' vident'. Exordium.
Narratio. partitio. f̄matio. rep̄ensio. c̄lusio.
Nūc qm̄ exordiu p̄nceps oīm d̄z ēē. nos q̄ p̄
m rōm exordiandi. p̄cepta dabimus

Exordiu ē. orō. am̄ auditori idonee p̄p̄ns.
Ad reliquā d̄mōz. Qd̄ euemiat. si ēr bon
volū attentū. d̄cilem fecit. Quāē q̄ bñ exordin
cām volēt eū n̄re ē. gen' sue cause. Diligent'. aq;
cogitē. Gñā cāz sūt q̄nz. honestū. adm̄abile. quile.
anceps. obscurū. honestū cause gen' ē. au statū
s̄n orōne n̄m fauet aīg auditorē. Adm̄abile ē.
a q̄ z alienat' aīg eoz q̄ auditū sūt. hūile. qd̄
negligit' ab auditōe z magnope attendēdum vī.
Anceps. m̄ q̄ iudicatō a dubia ē. a cā. z honestatē
z ēp̄itudis p̄cepta ut z b̄m̄uolenciā palet z offesi
onē. Obscurū m̄ q̄ aut tardi auditores sūt a diffi
cilitatibz ad cogitēdū negociis. cā implicata q̄t.
Quāē cū ita diuisa sūt gñā cāz. exordin q̄z dis
pari rōne m̄ vnoquoq; gñe n̄re ē. Ideo exordiu
m̄ duas p̄tes diuidit'. m̄ p̄ncipiū z insinuatiōz
p̄ncipiu ē orō p̄spicue z p̄tin' p̄ficiens auditorē b̄i
uolū d̄cilem z attentū. Insinuatio ē. orō quādā
dissimulacōe z cāuacōne obs̄cā subiens auditorē
aīm. s̄n adm̄abili gñe cause. si nō oīo m̄festi au
ditores erūt. p̄ncipiu b̄m̄uolenciā comp̄re licebit
S̄m̄ erūt vehemē alienati. confugē n̄re erit

ad insinuationes; Nam ab ira si perspicue pax et
beniuolentia appetitur. non modo ea non inuenitur. sed au-
getur potius. atque inflammatur odium; In quibus autem genere
cause contemptoris tollende causa. necesse est. attentum
efficiat auditorem; Inceps generis causae. si dubia iudicia
commemorat. ab ipsa iudicatione exordiuendum est; Si
autem partem contemptus. partem honestatis habuit. beniuo-
lentia captata oportebit. ut in genere honesti. causa
translata videatur; Cum autem erit honesti cause generis
pretium principis potest. vel si commodum fuerit. a narratione
incipiemus. a lege. a ab aliqua finissima ratione
nostre dictionis. Si uero principis placebit. beniuole
ac patibz utendum est. ut id quod est augetur; In
obscuro cause genere. per principis doctes auditores efficitur
oportebit; Nunc quoniam quibus res exordio iustitiae oporteat
dictum est. reliquum est ut ostendatur quibus quoque
rationibus res confici possit;

Beniuolentia quatuor ex locis comparatur. ab nostra.
ab aduersariis. ab iudiciis personis. ab causa.
Ab nostra. si de nostris factis et officiis. si arrogancia
accemur; Si enim illata et alique minus honestas
suspicio. iniectas diluimus. si que incommodi acci-
derunt. a quibus insistent difficultates. persequimur. si per et ob-
seruatione quibus. ac supplicia utemur; Ab aduersariis
autem si eos a me odium. a me inuidiam a contempnitione.
adducamus; In odium ducet. si quid eorum spurce superbe.
inideliter maliciose factum proferet; In inuidiam si uis
eorum. potestatem diuinae cognitionis periculis atque eorum
usus. arrogas et intolerabiles. ut his rebus magis

8

videant quoniam cause sue perfide; In contemptum
adducet. si eorum merita negligenter ignavia.
desideriosum studium. et luxuriosum orationum profectus;
Ab auditorum perfidia beneuolentiam captabit. si res
ab his fortiter sapienter mansuete geste profectus
ut nequa assentatio minima significet. et si
de his quam honesta expositio. quantaque eorum
iudicij. et auctoritatis expectata sit. ostendet;
Ab rebus ipsis si mentem tantum laudando.
extollemus. aduersariorum tantum per contemptum de
primemus; Attentos autem faciemus si demonstrabimus
que dicti erimus. magna. noua. mirabilia.
et ad omnes. et ad eos qui audient. et ad
aliquos illustres homines et ad deos immortales.
et ad summam rem publicam pertinet; Et si possumus
rebus nos bene nostram tantum demeritosque
exponere iudiciorum. et iudicatos si plures
erunt; Dociles auditores faciemus si apte et bre-
uiter summam cause exponere. hoc est. in quo consistat
questionis; Nam et cum docilem velis facere sit
attentum facias. orationem; Nam id maxime docile
est. quod attentissime. et pariter audire; Nunc
insinuatores quodammodo totum nunciat demeritos
idem videtur; Insinuatores quod utendum est. cum
admirabile genus cause est. hoc est ut ante diximus
cum auditorum animus infestus est; Id autem etiam ex
causa fit. maxime si ante inest et ipsa causa quies
epitudo. et ab his qui ante dicunt iam quoddam
auditori persuasum vult; aut si eo tempore loco dicendi

Dat. cū iam illi qđ audire oz defessi sūt au-
diendo / Nam ex hac qđ re: nō min⁹ qđ ex
p̄mis duab⁹ i oratoe nōnūq̄m aū au-
ditor offendit / Si cause t̄p̄tudo ḡhet
offensione: a p̄ eo hōie m qđ offendit: aliū
hōiez qui diligit mēpomi oz: a p̄ re m qđ
offendit aliam rem qđ pbat. p̄ re hōiez
a p̄ hōie rem. ut ab eo qđ odit ad id qđ
diligit auditor anim⁹ t̄ducāt. r simu-
lāe id te defensurū: qđ existimet dese-
sur⁹ / Dem cū iam m̄ior fēs eūt auditor⁹
ingredi peditentm̄ m̄ defensione: r dicē
ea qđ indignent̄ adūsarij: t̄ qđ idigna vi-
deri / Dem cū semier̄ eū qđ audiet: demō-
strare m̄ eoz p̄tine r negare te quicq̄m de
adūsarijs esse dicturū. neqz hoc. n̄ illud.
ut n̄ apte ledas eos. qui diligit. r tñ id
obscure faciens quo ad possis alienos ab his
auditor⁹ voluntate. r aliqz iudiciū p̄li de-
re. a autōitate: p̄fere imitacōne dignā.
Dem eandē a q̄siles maiore a mōres agi
rem m̄ p̄ntia dem̄rare Sin orō adūsarioz
fidē v̄i auditorib⁹ fecisse. id qđ ei qđ intelligit
quib⁹ reb⁹ fides fiat facile eūt cognitū: oz
at de eo qđ adūsarij s̄ f̄missim̄ putarunt.
r maxi⁹ hū qui audient p̄barunt: p̄m te
dictū pollueret a ab adūsarij dicto exordiri:
r ab eo potissim⁹: qđ ille nup̄ime dixit:
a dubitacōe ut qđ p̄m dicas: a tū potissim⁹

9

loco rñ deas. cū admīatione. Nā auditor cum
 eū quē adūsari putat p̄turbatū orōne videt aīo
 fmissio q̄dicē pati. plerūq; se poti' temē assen-
 sisse quā si causa q̄fidē arbitrat'. Si auditor
 studiū defangatio abalienauit a cā te lūlus q̄
 parat' suis ēē dīctm comod' ē pollicen. z nō imi-
 taturū adūsariū. sī res dabit nō tūtile ē ab
 aliqua re noua d' ridicula ināpe d' ex eo tpe que
 nata sit. qd' gen' strepitū. d' acclamacōz possim'
 dicē. d' iam para q̄ vel apologum vel fabulā vel
 aliquā q̄tineat urisōne. d' si rei dignitas iocandi
 abimat facultatē. aliqd' tūste nō q̄orribile. sta-
 tim nō mcomod' ē mīcē. Nam ut tibi facietas
 z fastidiū d' sō amara aliq̄ re releuat'. d' dulci
 mitigat'. sic am' defessus audiendo. d' admira-
 tione itegrat' d' visu renouat'. Ac sepatim q̄d'z
 q̄ de p̄na' z de m̄sinuacōe dīctā uidebant' q̄er
 fere sūt. Hūc quiddam hūit' z q̄mī' de utiq;
 precipiendum videtur.

Exordiū s̄naz z q̄uitatē plm d'z q̄re. z
 oīs amia q̄ p̄tinet ad dignitatē in se
 q̄tine'. p̄tēa q̄ id optime faciend' ē. qd' oratore
 auditori maxi' cōmendat. Splendore z festiuit'
 z concinnitudinis nimīū p̄tēa q̄ ex his suspitō
 quē apparacōis atq; artificiose diligēcie nascatur
 que maxi' orōm fidem. oratori ad m id auctorit'
 Vicia v̄ h' c̄tissia sūt exordiorū q̄ sumope vi-
 tan oportebit. vulgare. q̄mē. comutabile. longum
 sepatū. tūstatū. q̄ p̄cepta Vulgare ē. quod i

plures cas p[er] accommodat[ur] ut queme[n]t[ur] videat[ur] Com-
mune e[st] q[uo]d nichilo[rum] in hac que[st]ione p[er]t[inet] cause
p[er] queme[n]t[ur] Comutabile e[st] q[uo]d ab adu[er]sario potest
levis mutatu[m]. ex co[n]tra p[er]t[inet] Dic[itur]; Longum e[st]
q[uo]d plurib[us] v[er]bis a[ut] s[er]vis v[er]b[is] q[uam] satis e[st] p[er]ducit[ur];
Separatu[m] q[uo]d no[n] ex ip[s]a ca[usa] dictu[m] e[st] n[on] sicut ad
memb[er]u[m] annexu[m] or[ationi]; Inflatu[m] e[st] q[uo]d aliud
q[ui]at q[uam] cause gen[er]u[m] postulat. ut si quis doct[us]
faciat audito[re]m. cu[m] benivole[n]t[ia] tam[en] deside[re]t a[ut]
si p[ri]mo v[er]ba cu[m] insinuat[i]o[n]e res postulat Con-
p[re]cepta e[st] q[uo]d m[ult]u[m] eor[um] effiat. q[uia] cu[m] de exordi-
is p[re]cepta tradit[ur] Hoc e[st] q[uo]d eu[m] qui audit neq[ue]
benivolu[m] n[on] attentu[m] n[on] doct[us] effiat. a[ut] quo
nichil p[ro]fitu[m] p[ri]us e[st]. ut co[n] sit faciat Sic
de exordio quide[m] satis dictu[m] est;

Narratio e[st]. rez gestar[um] a[ut] ut gestar[um] ex-
posicio; Narratio g[en]e[ra]l[is] ta[m] su[m] (vnu[m] gen[us])
e[st]. in quo ip[s]a causa. z o[mn]i[um] r[ati]o g[en]e[ra]l[is] g[en]et[ur];
Alteru[m] in quo digressio aliq[ua] ex tam[en] a[ut] ciaco[rum]
a[ut] similitudis. a[ut] delectat[i]o[n]e. no[n] aliene ab eo nego-
cio de q[uo] agit[ur] a[ut] amplificat[i]o[n]e cu[m] m[et]u[m]; T[er]tiu[m]
gen[us] e[st] remotu[m] a civilib[us] causis q[uo]d delectat[i]o[n]e cu[m]
no[n] i[n] tali cu[m] exat[i]o[n]e. d[icitu]r z scrib[itur]; E[ss]e p[ar]tes
su[n]t due. quaz[um] alia in negociis. alia i[n] p[er]sonis
maxie v[er]sat[ur]; Ea que i[n] negocior[um] exposicio[n]e
posita e[st]. tres h[ab]et p[ar]tes. fabulam. hystoria[m]. argu-
metu[m] Fabula e[st]. in qua n[on] v[er]e n[on] verisimiles
res continet[ur]. Eius[us] modi su[n]t agues. igetes
alites. multi iugo; Hystoria e[st]. res gesta. s[ed]

ab etate nre memoria remota. Quid genus e huius? Ap-
 us induit cartaginensibus bellum; Argumentu e ficta
 res que tñ si potuit; huiusmodi apud Tencium;
 Nam, is p qm discessit ex ephēbus zoziā. Iua
 aut narratio q vsatur in psonis. ei modi e ut i
 ea sit cū reb ipis. psonaz smones. r aīni pspici
 possint hoc m. venit ad me sepe clamitās. qd aus
 miao: cur pdis adolescente nob. cur amat: cur
 potuit: cur in his reb sūptus suggerit. vestitu
 nimio indulges; Nimiū inepit e. nimiu ipe
 e dur. pē equum r bonū; Hoc in gñe narratio
 mltā d. esse festiuitas. gñata ex rez. valetate.
 aīo r dissimilitudine. gñitate leuitate. spe metu
 suspicione. desidio. dissimulatio. erro. misericordia.
 fortune cōmutacō. mperato icomodo. subita
 leticia. iocūdo exitu rez. Verū h ex his q pca
 de eloquio papiant ornamēta. sumūtur;
 Nūc de narracōe ea q cause rez expōit dñm vī;
Oportet g eam tres qñe res. ut brevis. ut ap-
 ta. ut pōabilis sit; Brevis ē: si vñ nūc e mde
 mīcū sumet. r nō ab ulto repetet r sicū rei sa-
 tis ēit sūmaz dixisse. ei ptes nō dicent; Mā sepe
 sat e qd fñ sit dicē. ut nō enarres. qadmodū
 sit fñ; Et si nō longius qm qd sat op i nar-
 rando pcedet. r si nllam in rem aliam tñsibit.
 r si ita dicet ut nō nuqñ ex eo qd dñm sit.
 id qd dñm nō sit tñlī. r si nō m. id qd obest

vinecia id qd nō obest. n̄ adiuvant p̄tē. Et si
semel vniq̄qz dicit. et si nō ab eo m̄ q̄ p̄tē
desitum est. demaps iapiet; At mltos dicit
imitatio b̄uitatē ut cū se b̄ues putat ēē. lon-
gissimi s̄nt. cū d̄nt opam ut res mltas b̄uit
dicat. nō ut oīo paucas res dicat. et nō plures q̄
n̄ce sit; Nam pliqz b̄uit. v̄t dicit q̄ ita dicit,
acess ad edes. puerū euocavi. r̄ndit. quesui
d̄m. d̄m negat esse; Hic tam et s̄tat res
b̄uit n̄ potuit dicit t̄n q̄ s̄tat fuit dixisse d̄m
negat ēē. fit it̄m mlt̄ne long; Quae hoc q̄
m̄ ḡne. videnda ē b̄uitatē imitatio et nō m̄n
rez n̄ n̄tiaz. q̄m v̄borz mlt̄m sup̄sedendum ē;
Dixerta at narratio potit ēē. si ut q̄dqz p̄m ge-
stū est ita p̄m exponet et rez ac t̄pm ordo suabit
ut ita narrat ut geste res erūt a' ut potuisse
gen videbūt; Hic erit p̄sidand nequid p̄tate.
nequid contorte dicat ne quā m̄ alia rem t̄ns-
cat. ne ab ulamo repetat. ne ad ex̄mū p̄deatur.
nequid qd ad rē p̄tineat. p̄teat. et oīo q̄ prece-
pta de b̄uitate s̄nt h̄ q̄ m̄ ḡne sunt p̄suanda
Nā sepe res parū esse t̄t̄ta l̄gitudine maḡ
q̄m obscuritate narratōr; ac v̄bis q̄ dilucidis
utendū ē. quo de ḡne d̄cedū ē. et p̄cepte elocutōr
P̄babilis est narratio si t̄ ea videb̄r m̄eē ea q̄
solent apparē m̄ uitate. si p̄sōz d̄st̄ates suabūt
si cause f̄ōz cetabūt. si fuisse facultates faci-
endi videbūt. si t̄p̄ idoneū. si spaciū s̄tat. si locū

opportun' ad eandem re De qua narrabit fuisse
 ostendisse. si res. et ad eorum qui agunt nam. et ad
 vulgi rumore et ad eorum qui audiant opinionem acco-
 modabit; Nec visibile quod ex his rebus esse potest
 illud aut per ea providere oportebit. ne aut cum ob sit
 narratio. aut cum nihil possit. tamen metum. aut non loco
 aut non quodammodo cum postulet. narret; Obest tam
 cum ipsius rei geste exponit. magna exap' ostensio
 que argumentando et cum agendo. semper oportet
 et tam accidit metum oportet rei geste partes
 dispergere in eam. et ad unamquamque partem rationem
 accommodare. ut veluti pesto medicamentum sit. et odium
 statim defensio magis; Tantaque nihil potest tamen.
 cum aut ab adversario re exponit. una nihil metus.
 item aut alio modo narrare. aut ab his qui audiunt. ita
 tenet negotium. ut una nihil metus. eos alio modo
 doceat; et cum accidit. omnia narrare sibi de-
 ducat; non loco dicit. cum non in ea parte orationis collo-
 cat. in qua res postulat. et de genere agere. cum cum
 de dispositione dicit. nam hoc ad dispositionem partium.
 non quodammodo cum postulat. narrat. tamen aut id quod
 adversario potest diluere et ornate exponit. aut id quod
 ipsum adjuvat obscurum dicit et negligent. Quare
 ut hoc viae vite. nam torquenda sunt ad commodum
 sue cause. quia quod potest potest permittere. quod illi
 erunt qui comodo leviter attingendo. sua diligenter et
 enodate narrando. et de narratione quod satis dicitur vi-
 demus deinceps ad purificationem finem

Recte hūta m cū partitio: illustrē z pspiciā
tota effiat orōz; ptes eius sūt due. qru
utqz magnopē ad apicndā cām z statuendā
pmet gēuīam; Vna pē ē. que qd cū adūsa
rūo quemat z i pteueria qd rēlīqūtur ondit.
ex qua. etū quiddā designat auditori m qd
am debeat hē occupatū; Alia ē. m qua rē
eaz de quibz enim? dictū breuit expōitio pō
dīstributa; ex qua pfiat. ut itas aīo res tene
at auditor. qbz dicit intelligat fore p oratū;
Nūc m utqz gne pteōf qadmodū quemat uti
buit inde dīcī. Due partiao. qd quemat
a' qd nō quemat. ondit. hec dī i' qd quemat
mclinare ad sue cause comodū hē m. mēfctā
ēē mīez a filio quemat m cū adūfariū fte cōn
mēfctā ēē acritamestra agamenonem quemat.
Nam h' uterqz. z id posuit qd quemat. z tam
sue cause comodo. fūfuit; Dē m qd pēuīe fit
ponendū ē m iudicatōf expōitōe. que qadmodū
quemat. an dē m ē Due at partiao rē dīf
tībūtā pmet expōitōz; hec hē dī. bīuitatē ab
folutōz. pauatitē Breuitas ē cū nullū n nāuū
affūmēt iūbū; hec m hē gne iūito ē valis. qz
rebz ipis z ptebz cause. nō vībz. nē exneis orna
mētē. am m' auditozē tenedū ē Absolutio ē
p quā oīa que iādūt m cām gna. de qbz dīcī
est amplectam; In q pteōe videndū ē ne aut
aliqd gen' vīle. relīqūtur a' fero ex pteōez aut

qd' vassim a' epissim e' inferat; Paucitas
 i' p'icōe suat signa s' ipū r' ponūt neq' p-
 m'ete cū p'tib' implicant; Nā gen' ē. quod
 plūes p'tes complectit' ut aīal' p's ē. q' s'est
 g'm ut equus. s' sepe ead' res ali' gen' ali' p's
 Nā q'mo. aīalis ē p's. Tebani aut Troiani.
 gen'; hec iō diligeat' induat' p'scriptio. ut ap'p-
 itellā g'nali p'icōe paucitas g'm i' p'icōe
 suai possit Nam qui ita p'artit'. oīdūm p'p'e
 cupiditate. z audacia. z auaricia adūsanorū
 oīa incomoda ad rē publicā puenisse; Ise aut
 itellex' i' p'icōe expōito g'nē. p'te se g'ms admī-
 scuisse; Nam gen' ē oīm mīnīmū libidīnū. cupi-
 ditas; Et' at' g'e s'n dubio p's auaricia; hoc g'
 vitand' ē. ne cui' g'e' posuīs. ei' secū aliq' sic
 adūsa ac diffīlez p'te ponas in ead' p'artitione.
 Q' siquid in gen' plūes incidūt p'tes id cū in
 p'ma cause p'icōe eū simplē expōitū dist'buēt
 eo t'pe comodissie cū ad ipm ventū eū. explicād
 i' cause dictione; p' p'artitōz; Atq' id q' p'mz
 ad paucitate. ne a' plūā q'm satis ē d'mōst'atōs
 nos dica'. h' m' oīdaz adūsanos qd' arguim'.
 z potuisse facē. z voluisse. z fecisse; Nā fecisse sat
 ē oīdē; Aut cū in cā p'icōe nīlla sit. z cū simplē
 q'ddā agat; t'n utam dist'buat id q' perraro
 p't accidē; Ac sūt aīa q' p'cepta p'atōnū. que ad
 usum hūc oratorū nō tantope p'tineat que
 versant' in p'p'ia ex q'b' h' ipā instulim' que

Iuene uidebant qz m' m cetis artib' iuuenibu'.
 Atqz is de patre pcepte. i oi dutoe memisse op-
 tebit. ut z pma queqz ps ut exposita e i par-
 ticoe sic ordme insigat z oib' explicat p o-
 tu sit. h m. ut nequid posten' pt' plos m'fat'.
 Partit' apud tencu' buit' z comode senex m
 andria que cognosce libertu' uenit; Eo pacto
 z gnati uita. z filiu' meu' cognosce z qd face
 i hac re te uelim; Itaqz qadm i patre pposuit.
 ita enarrat gnati uita; Na is p' q' excessit
 ex ophibis zozia: liben' uiuedi fuit pias z e
 dem. suu' filiu'. z ne id opam do dem qd uelut
 zoziam face; Id qd postmu' posuit i patre
 postem' dicit; Nunc tuu' e opitu; Quicquid g'
 h z ad pma queqz pte pmi accessit z omib'
 abt' fine dredi feat. sic nob' plag z ad si-
 gulas ptes acced. z oib' absolute p oia; Nunc
 d' p'fmacoe deiceps ita ut ordo ipe postulat d'm vi';

Confirmatio e. p qua argumentado nre
 cause fidem z autolitate z fiamtu.
 aduigut ro; hui' pte da sut pcepta.
 que m singla caz gna diuidut; Peruntam no
 icomodū vi epnda silua z matiem vniusa an
 pmetā z p'fusa exponē omi argumentadoz. p'at
 trade qadm vnuqde cause gen' hinc oib' argu-
 metadi roib' tate p'fmac opteat. Omis res argu-
 metado p'fma a ex eo qd p'is a ex eo qd nego-
 cis e attributu; Ac p'is quide has res attributas
 puta? nom. naz. victu. Nom e qd vmauz p'
 dit. quo suo q' po z do vocabulo appellatur;

12
 Natura ipsam diffinire difficile ē. ptes at
 eius enūare. eas quaz indigem' ad hac p
 ceptōz faalius ē; Hec at ptem diuio. pti
 mortli m gne vsant. mortaliū at pars m
 qm. ps m bestiaz gne nūat. atz hom gen'.
 i sexu sidiē. vile an mliē sit. r i natione.
 priā. etate cognatōe; Natione: gragus an
 barbar'. priā attheniensis an lacedemonius.
 Cognatōe: qb' maiorib'. qb' sanguineis Etate.
 puer. an adolestes. Nati: senex. an gradior
 ptea comoda an icomoda sidiēt ab nū data
 aīo a' corpi. h' m'. valens an imbecillis. sōg'
 an būs. formos' an deformis. uelox an tar
 dus sit. acut' an ebetior. meōr an obliuiof
 comis an facetus. an officios'. pdes. pudes.
 paciens atz cont'. Et oīo q a nā data. aīo
 r corpi sidiabūt. m nā sidiēda sūt. nā que
 industa opunt ad hitū ptinet de q posterius
 dōm est. In viti sidiēre oz opuit q's. r quo
 more. r co arbito sit educat'. q's hūc anūlū
 lū mgiros. q's vūdi pceptos. qb' aīc. vcat'.
 q' m negao. q'stu. artificio. sit occupat'. quor rez
 familiāre admistratūe r q' sūetudine domesti
 ca sit; In fortūā qzū suus ne sit an liber.
 pecunios' an tenuis. puat' an cū ptate; Et
 si cū ptate. iure an iuria. felix. clar'. an cōn.
 quales libōs heat. an si de nō viuo qzū. et
 quali morte sit affect' eī sidiēdu Habitu at
 hūc appella' cū a' corpi. sstantē r absolutā. aliq

i re pftioz. ut dicitur a' autt. alic' pceptom
 a' quāuis fiam Et itez corpis aliqua como-
 ditate. nō nā. ſ; ſtudio. z. mduſtā partem;
 Affricō ē aī a' corpis ex tpe aliq' de cā comu-
 tato; ut leticia cupiditas. met'. z. moleſtia. mor-
 b'. debilitas z. alia que m eod' gñe repiuntur;
Studiū ē at' aī aſſidua z. uehementē ad aq̃
 rem applicata magna cū volūtē. occupatio;
 ut philoſ. poetrie. z. geometē. ſciēz; Conſiliū. eſt
 aliqd' faciendi. vñ nō faci. vñ z. ex cogitata rō.
 ſcā at' z. cā' z. oſos trib' ex ipſ' ſidabūt. qd
 ſcāt. aut quid ipi accidit. z. qd dicit a' qd fa-
 ciet. qd ipi amant. qd dicit a' qd factū ſit. qd
 ipi caſuri ſit. quia ſit. uſur? ordme oſae; ac p'
 qd h' videt' eſſe attributa

Negotiū at' que ſūt attributa pti ſūt
 Continētia cū ipſo negotio. pti m gestione
 negotii ſidant'. pti adiūta negotio ſūt. parti
 geſtū negotii ſequūt'. Continētia cū ipſo ne-
 gotio ſūt ea q' ſp' affixa eſſe vident' ad rem. nō
 ab ea pnt ſeparari; Ex hijs pma ē huius cōplexio
 totū negotii. que ſummam continet ſcā; h' m'
 pntis oſio. pñe pſcio; Dem' ei' cā ſume p
 quā z. quā obrem r' cui' rei cā ſcā ſit. qñt';
 Dem' an geſtā rem q' ſcā ſūt. continēt. uſq; ad
 ſumū negotii; Dem' i ipſo gēdo negotio. quid
 actū ſit. Dem' qd p'ea ſcā ſit; In gestione at' ne-
 gotii. q' ſcā loci eāt de hijs q' negotijs attributa

sunt. quæritur. locus. tempus. occasio. modus. facultas;
Locus consideratur in quo res gesta sit ex opportunitate
quæ videatur habuisse ad negotium administrandum;
Eadem autem opportunitas queritur. ex magnitudine. situ. loco.
longinquitate. proximitate. solitudine. celebritate;
Nam ipsi loci et vicinitate totius regionis. Ex his
et attributionibus. sacer an profanus. publicus an
privatus. alienus an proprius de quo agitur locus sit. an
fuerit; Tempus autem est. id quod nec. utrum. nam ipsum quidem
generaliter diffinitur. Difficile est. propter quodam etiam in parte cum
alicuius anni mansurum. vespertini nocturni vel spatii
ita significatio; In his et que præterierunt considerantur. et
eorum ipsorum que per vetustatem absoluerunt. et incredibilia
videantur et iam in fabularum numero reponantur. et que iam
diu gesta et a memoria nostra remota. tamen faciant
fide. vel edita esse. quia eorum monumenta ita in libris
existant. et que nuper gesta sunt. que scire plerique possunt
Et item que instent in presentia et que maxime fient. et que
consequantur. in quibus præteritum. quod potest. et quod servus
futurum sit; Et utrumque in tempore perspicendo longinquitas
et consideranda est. Nam sepe oportet commeturi cum tempore ne-
gotium et videre potuit ne. a magistro negotii aut
multum retro. in eo transigat tempus; Consideratur autem tempus. annus.
et mensis. et dies et nocte. et vigilie. et hore et in aliquo
parte alicuius horum; Occasio autem est propter tempus. habens in se
alicuius rei idoneam faciendi. a non facti opportunitatem
Quare. cum tempore hoc differt. nam genere quodam. videntur
idem esse intelligitur; Vix in tempore spatium quodam modo

Declarat. qd m amib. a' m ano. a' m aq pte
anni spectat; In occasione ad spaciū tps
faciendi q opportunitas intelligi. adiuncta qre
tū gñe idem sit; fit aliud qd pte quadā z
spe ut dixer' diffat; hec distibuit m tā gña
publicū. comune. sm^{re}; publicū ē. q ciuitas
vniūsa aliqua de cā frequitat; ut iudi. dies
festus. bellū; Comune. qd accidit oibz eod se
tpe ut messis. vindemia. calor. frigus Singulare
a' ē. qd aliq de cā puatū solet aliau accidē;
ut nupae. sacrificiū. fun^{us}. iuuuū et somnus;
Modus at ē. m quo qdam z q' aūo fm sit qut;
Eius ptes sūt pdena m pden pdae at rāo
qut ex hīs. que clam. palaz. vi. psuasiōe faciūt
fm pden at m pgarōe pferē. cui ptes sūt isciēa.
cā nātas z i affioz ai hoc ē molestia iāuindia
amōre z ceta que fili gñe vsant; facultates
sūt quibz facili^{ter} fit a' sine quibz aliqd pfiā n pē
Adiunctū autē negotio id mellū. qd mai^{or} z qd
mi^{or} z quid pte erit ei negotio de q' agit^{ur} z qd
eque mag^{is} z qd pterū z qd disparatū z gen^{us}.
z pē. z euenē. Maius. z min^{us} z eque magnū. ex
vi z ex nūo. z figū negotiū sūt ex statū corpis pfi
derant Simile. a' ex spe compati a' conferēda.
atqz assilanda nā iudicat; Contrū. ē qd pōitū
i gñe diūso ab eod au pterū eē dē plimū
distat; ut fga calor. vite m. rs. Disparatū
at est id. qd ab aliq re p pōitū negotiū
sepat. h m. sape z nō sape. Gen^{us} ē. qd ptes

aliquo amplectitur ut cupiditas; Mars est qui subest
 gratia ut amor auaricia. Euentus est. exitus alius ne-
 gotii in quo quoniam solet quod ex quacumque re euenit et
 eueniat euenturum quod sit; Quare hoc in genere ut
 commodius quod euenturum sit cum autem colligi possit
 quod quicquid ex re soleat euenire. secundum est. ex arrogan-
 tia odium insolentia. arrogancia. Quarta
 autem pars est ex his quas dicuntur negotiis esse attribu-
 tas. consecutio. in hac hec res quatuor. que gestum
 negotii consequuntur; Primum quod factum est quo id nomen
 appellari iueat. Deinde eius facti qui sunt principes
 et iuuentores Qui denique eius et iuuentores
 probatores atque emuli; Deinde et quod de ea re a eius
 rei sit lex. consuetudo. actio. iudicium. sua. ars. finis.
 Deinde namque eius euenire. vulgo soleat. an insolenter
 et modo. pro ea quod id sua auitate comparat. an
 offendi in his consuevit. et cetera que factum ad filium
 confectum a ex intervallo solet consequi; Deinde postremo
 attendendum est nunc que res ex his rebus que potest fieri
 in partibus honestate a utilitate consequuntur; De quibus
 in deliberatione generis cause distinctionis erit deinde
 at negotiis quod factum est res hec quas commemorauimus
 sunt attributa

Omnis autem argumentatio que ex his locis quas
 commemorauimus sumitur a probabilis a necessaria de-
 bet esse. Etiam ut breuiter describamus. argumentum
 vnde esse inuentum aliquid ex genere rem aliquam a proba-
 bilis ostendens a necessarie demonstrans; Nunc autem demonstrantur

ea. q̄ alit̄ qm̄ dūr n̄ fī. n̄ pluri p̄it. h̄ m̄.
si pepit. cū vīo cubuit; hoc ge' argum̄tandi
qd̄ m̄ n̄ia demōstrat̄ ūsatur. maxīe t̄tat̄ i
m̄ dicendo. a' p̄ cōplexioz a' p̄ enūatioz. a' p̄ s̄pli
cōclusioz; Complexio ē m̄ q̄ utz p̄cessit rep̄e
dit̄. ad hūc modū si m̄ph̄ ē. cur uter̄. si p̄b̄
ē accusas; Enūatio ē. m̄ q̄ plib̄ exposcit reb̄
z cōis m̄finat̄. vna r̄liqua n̄tio ūfinat̄. h̄ pa
cto; N̄tē ē a' im̄m̄taz cā ab h̄ ēe oasū. aut
metū. a' sp̄i. a' alioz aīa ḡn̄. Aut si h̄oz n̄f̄
ab h̄ nō ēe oasum. nā s̄me cā maleficiū sus
ceptū ēe nō p̄t; Sed neqz im̄m̄taz fuer̄t. n̄
metus ull̄. n̄ sp̄es ex morte illi'. alioz comodi
neqz ad aīcū aliquē hūi. mors p̄metat̄. Relm̄
dē ḡ ut ab h̄ nō sit oasū; Simp̄r at̄ p̄clo ex
n̄tia p̄secutōn̄ ūfiat̄. h̄ m̄. Si vos. me istud eo
t̄pe fecisse dicat̄. e' at̄ corp̄so t̄pe t̄n̄s mare fugi
r̄elm̄q̄r ḡ ut id qd̄ dicat̄ nō m̄ nō fecer̄. s̄ n̄
potuer̄ qd̄z fac̄. Atqz h̄c Diligēt̄ optet̄ vidē ne
quo pacto gen̄ h̄c refelli possit. ut ne ūfina
modū i se argum̄tatoz solū h̄eat z q̄nd̄ sil̄nes
n̄tie p̄clom̄s. Vm̄ ip̄i argu' ex n̄tia. r̄one ūsistat;

Probabile at̄ ē. id qd̄ fē solet fī a' qd̄ m̄
opm̄one positū ē. a' qd̄ h̄z m̄ se ad h̄ec.
q̄nd̄ sil̄nes siue id flm̄ ē siue. v̄m; Vm̄ i eo ḡne
qd̄ fī solet. p̄babile h̄z ē. si m̄r ē Diligit filii
si auar̄ ē negligit iūsiurādū. i eo at̄ qd̄ m̄
opm̄one positū ē. h̄z sūt p̄babilia; Imp̄is ap̄ut
iferos penas ēe patas; Eos qui p̄h̄ie dent op̄era

nō arbitrii Deos ēē; **S**imilitudo aut. i. q̄rue ma-
 xie. r. parib. r. m. hīs reb. q̄ s̄ eand. rōm ca-
 dūt maxie spectat; In q̄rue. h. m. Nā si hīs q̄
 imprudēt. lesenūt ignosa. uenit. hīs qui nāo
 p̄fuerūt. q̄rū grām nō o3; Ex par. sic. Nam
 ut loci i. mari s̄n portu. nauib. nō p̄t ēē tut.
 sic animi s̄n fide. stablis amict nō p̄t esse.
 In hīs reb. q̄ s̄ eand. rōz cadūt. hoc m. p̄bale
 p̄dāt. Nam si rōdus t̄pe nō ē portorū locale.
 n̄ hermacone. q̄dēz t̄pe ē. p̄ducā; h. t̄n. vā
 sūt q̄or pacto. Qm̄ si acatē ē. sūt uuln9;
 Tum. vīfīlia. h. m. Si mlti eūt i. calceis pul-
 uis. ex itme eū. remē optelat; Omē at. ut itas
 q̄dā m. p̄tes d̄st̄bua. p̄bale. qd̄ sumit ad ar-
 gumētacōz. aut signū ē. a. ēdibile. a. iudicatū
 a. compabile; Signū ē. qd̄ sub sensu aq̄ cadit
 r. quiddā s̄gt. qd̄ ex ip̄o f̄m. vī. qd̄. a. nō fuit.
 a. i. ip̄o negotio. a. p̄. sit. sc̄autum. r. t̄n. m̄diger
 testōnū. r. q̄uor. p̄f̄mācō. ut cōz. fuga. p̄llor.
 puluis. r. que hīs sūt filia; Credibile ē. qd̄ sine
 ullo teste. audicōr. op̄mone. f̄māc. h. m. Nemo ē.
 q̄ nō libōs suos i. columes. r. l̄tos. tē cupiat; Iudi-
 catū ē. res assensione. a. aucte. a. iudicō. alūy. a.
 aliq̄z. p̄bata. p̄. t̄b. m. ḡm̄b. spectā. Religiōso.
 qm̄. app̄bato. Religiōsu ē. qd̄ iurati. legib. iudica-
 rūt; Comune. qd̄ omēs. v̄lgo. p̄barūt. r. secuti
 sūt. hui. modi. ut maiorib. natu. assurgat. ut sup-
 plicū. m̄f̄cat. App̄bātū ē. qd̄ q̄ies. cū. dubiū. eēt.
 q̄li. h̄i. oportet. sua. p̄stauerūt. iudicē. v̄t. Grati

p^{ri}us sc^{ilicet} q^{uod} p^{ri}us roman^{us} ob id q^{uod} m^{is}ente
collega in censura m^{is}it gessit: p^{ri}o censura
p^{ri}us f^{uit}; Compabile at^{que} est: q^{uod} in reb^{us} d^{ist}in^{ct}
silem aliqua^m r^{ati}o^{nem} t^{en}et: Eius p^{ar}tes s^{un}t tres.
Imago collatio. ex^{emplum} Imago est o^{mn}i^s d^{emon}strans cor
por^{is} a^{ut} n^{at}ur^{is} s^{im}iles. Collatio est o^{mn}i^s r^{ati}o^{nem} cu^m r^{ati}o^{nem} ex
s^{im}ile^m p^{ro}ferens. Exemplu^m est q^{uod} r^{ati}o^{nem} a^{ut}te^m iⁿ casu
alio^{rum} ho^miⁿu^m a^{ut} negoci^{is} p^{ro}ferat. a^{ut} m^{is}eriat: hor^{um} ex^{emplum}
et d^{ist}inctio^{nem} elo^{quii} p^{ro}ferunt: At fons q^{uod} d^{emon}strat
ut facultas t^{er}re: apt^{us} est n^{on} minus d^{emon}strare q^{uam}
rei n^{at}ur^{is} f^{uit} d^{emon}strat est Qu^oadmodu^m at^{que} quicq^{ue}
p^{ro}statu^m et p^{ro}statu^m et o^{mn}i^s p^{ro}statu^m s^{un}t in r^{ati}o^{nem}
s^{un}t iⁿ s^{er}mo^{nem} v^{er}u^m est t^{er}re d^{emon}strat. et q^{uod} in v^{er}u^m quicq^{ue}
argum^{en}tatio^{nem} t^{en}et singulatim. iⁿ s^{er}mo^{nem} lib^{er} de v^{er}o
q^{uod} g^{en}er^{is} d^{ist}inctio^{nem} iⁿ p^{ri}ncipia t^{er}re n^{at}ur^{is} et mod^{is} et p^{ar}tes ar
gum^{en}tandi p^{ro}ferens et p^{ro}mixtum d^{ist}inctio^{nem} post d^{ist}inctio^{nem}
et est in g^{en}er^{is} quicq^{ue} cause q^{uod} v^{er}u^m quicq^{ue} t^{en}et.
ex hac copia d^{ist}inctio^{nem} p^{ro}ferens: Itq^{ue} t^{en}et p^{ro}ferens o^{mn}i^s ex h^{is}
loc^{is} argum^{en}tatio^{nem} p^{ro}ferens t^{en}et exornat. et d^{ist}inctio^{nem} in
p^{ar}tes d^{ist}inctio^{nem} et q^{uod} s^{un}t s^{un}t et s^{un}t n^{at}ur^{is} et ab arte
s^{er}mo^{nem} max^{ime} neglectu^m: Qu^oadmodu^m et de ea p^{ro}ceptione
nob^{is} et iⁿ h^{is} loc^{is} d^{ist}inctio^{nem} v^{er}u^m est. ut ad t^{en}et argu
metanti absolucio adu^{er}g^{it} et mag^{is} cu^m t^{er}re et d^{ist}inctio^{nem}
g^{en}er^{is} loc^{is} h^{is} d^{ist}inctio^{nem} est q^{uod} rei n^{on} s^{ol}u^m mag^{is} utilitas
est s^{ed} p^{ro}ferendi q^{uod} summa d^{ist}inctio^{nem}

Omⁿis q^{uod} argum^{en}tatio a^{ut} p^{ro}ductio^{nem} t^{en}et est
a^{ut} p^{ro}ductio^{nem} p^{ro}ductio^{nem} est o^{mn}i^s q^{uod} reb^{us} n^{on} dubiis
captat assensio^{nem} et q^{uod} cu^m m^{is}eriat est q^{uod} assensio^{nem}
facit ut illi dubia q^{uod}da^m reb^{us} p^{ro}ferens reb^{us} q^{uod} d^{ist}inctio^{nem}
assensit s^{im}iles. p^{ro}ferens: Velut apud socraticum

heschilem. demonstrat fortis. cui xenofonte uxore.
 et cum ipso xenofonte aspasia locuta. Dic michi
 xenofonte quid uxore. si uicina tua melior huius aut
 quam tu habes. utrum illius ne an tuum malis. illi respondit.
 quod si uestis et ceterum ornamentum mulieris patri maiore
 habeat quam tu habes habes. tuum ne an illius malis. Re-
 spondit. illi. Vobis age magis quid si vestis illa meliore
 habeat quam tu habes. utrum ne tuum virum malis. an
 illius. hic mulier exultavit. aspasia autem symone cum
 ipso xenofonte instituit. Quod magis xenofon
 si vicinus tuus equum meliorem habeat quam tuus
 est. tuum ne equum an illius malis. illi inquit.
 Quod si fundum meliorem habeat quam tu habes. utrum
 illius tandem fundum habere malis. illi magis. meliorem
 scilicet. Quod si uxorem meliorem habeat quam tu habes utrum
 illius malis. atque hic xenofon quod ipse tacuit. Post.
 aspasia. quam uterque nostrum inquit id mihi solum non
 videtur. quod est solum audire volueram. egomet dicit.
 quod uterque cogitat Nam et tu mihi optimum vinum
 maius habere. et tu xenofon uxorem habere lectissimam
 maxime vis. Quare nisi hoc profecerit. ut neque vir
 melior neque femina lectior in tuis sit. profecto pro id. quod
 optimum putabitur esse melius maxime requiritur. ut et tu
 maritus sis quam optime et hic quam optime uxor nupta sit.
 Hic cum rebus non dubiis assensum esse factum est propter
 similes. ut ea quod dubium videbatur siquis separatim
 quereretur id profecto pro ratione rogandi traditur hic mihi symo-
 nis plurimum usus est. Doctes pro ea quod mihi ipse assere
 volebat. sed ex eo quod ille sibi dedit qui cum disputa-
 bat ad proficere malebat quod ille ex eo quod iam passus

natio apparet. debet. Hoc in genere capiendi nob
ut pmo id ut qd inducim p silicet ei modis
ut sit nate pcedi. Nam ex quo postulabat nob
id qd dubiu sit pcedi dubiu ee idipm n optet;
Dem id cui pcedi ca fiet inductio. videtur;
ut silicet hys reb sit quas res. q no dubias an
induxim; Nam ad pcedi nob ee m pcedi si
ei dissimile est id cui ca pcedi pmo vo
luem; Dem no intelligat. q spectet i pme indu
ctiones et ad que sint exitu puenite. na q uidet
si ei rei qua p roget a se. sit ia q re que
s displiceat natio ee pcedendi plexq. a no re
spondendo a male rindendo. Longi ei rogatoem
pcedi no sunt. Quae rone rogatoem no. ipdes.
ab eo qd pcedit. ad id qd no uult pcedi dedu
cend; Et tunc at. ut taceat. oz aut pcedat.
a neget. Si negabit a ondenda e silicet eaz re
que an pcedi sunt. a alia utendu e inductione;
Si pcedet. cludenda e argu. Si tacebit. aut
elicienda e rursio. a qm taciturnitas imitatur
pcedi. p eo ac si pcedit sit. cludet oportebit
argumentatoz; Ita fit q genus argumentandi
tpartitu. pa ps ex silicet pcedi. una plibus
ne. alia ex eo qd pcedi volu. ca ca silicet
adquiu sunt; Tunc ex pcedi. q a pcedi pcedi
sione. a qd ex ei pcedi ondit; Sed qz n sat
aliam videbit diluade dmnitu n. d ex auli
caz gne ex pcedi. ut h modis q utendu ex.
no q pcedi differet. a h alit m pcedi. atq

18

et dicitur sit utendum. sed ut eorum voluntas satis fiat.
 qui quod aliquid in loco viderit. deo in loco non mon-
 stratum est. cogitare nequeunt. Ergo et hac causa que
 apud grecos est promulgata et promulgata quod epa-
 minondas Thebanorum imperator. ei quod si ex lege
 preceperat succedere exatum non edidit. et cum paucos
 ipse dies post legem exatum tenuisset. lacedemonios
 fundit. viat. potest accusator argumentum uti
 per inducendum. cum scriptum legem quod sumus defendat.
 ad hunc modum. Si ergo iudices id quod epaminon-
 das aut legem scriptore censisse. ascribat ad legem.
 et addat hanc exceptionem. quam si quis reipublice causa
 exatum non edidit pacem. non opinor. Quod si
 nosmetipsi. quod a nostra religione et sapientia immutabilis
 est istud hominis causa. hanc eandem exceptionem in iussu
 populi ad legem ascribi iubeat. populus Thebanus id pa-
 cet. ne si propter non pacem. Quod si ascribi ad
 legem nefas est. id sequi. quod ascriptum sit vobis
 videat. novam vestram intelligentiam. non potest ita vi-
 deri o iudices. quod si istis corrigi neque ab illa-
 nis a nobis voluntas scriptore potest. videte. ne multo
 indignius sit id re et iudicio vestro imitari quod non
 vestro quod dignum potest. ac de inducendum quod satis in
 prima deum vobis. ne semper vocatorem vestrum et
 nam consideremus.

Ratiocinatio est oratio. ex ipsa re probabile
 aliquid eliciens. quod expositum et per se cognitum.
 sua se in ratione perficit. Hic de genere quod diligenter
 considerandum putavit. cum idem in usu dicitur sequitur.
 paululum in capiendi ratione dissenserunt. Nam

partē quāq; eius ptes ēe dixerūt. pti nō plus
q̄m in tres ptes posse distibui putarūt; Eoz
dēusiam nō inmodā vī. cū utrūq; rōe expo
nē. nam r̄bius ē. r̄ n̄ ei modi ut altī p̄s;
m̄ cū dicit putent Et h̄ locus indicendo
m̄me negligendū a nob vī Qui putat
in q̄nz ptes optē distibui alūt. p̄m m̄eire.
exponē. sumā argumētōr ad quē modū
melius accurrant q̄ cū p̄silio genit. q̄m
que in p̄silio administrant Hāc p̄as pte
nūant; Eam demceps rōib; variis r̄ q̄
copiosissis v̄bis appban putat optē. h̄ m̄;
Dom̄ ea q̄ rōne regit. oib; ē m̄stior. r̄
apparentior rēb; q̄m ea q̄ temē r̄ n̄ p̄sio
com̄strat Et exat̄ is cū p̄posit̄ ē sapiens
r̄ callidus impator oib; p̄tib; comodi regit.
q̄m is qui stulticia r̄ temitate alicq; am̄strat
Ead; nauigij rō est; Nam nauis optime
q̄su p̄ficiat ea q̄ sapientiss̄o gubernatore utat;
Cū p̄pō sit h̄ pacto appbata. r̄ due ptes t̄ns
ierint rōtinacōis. t̄a i pte alūt q̄d onde
velis. id ex vi p̄pōis oportue assumē. h̄
pacto; Nichil ac om̄ r̄ meli; p̄silio q̄m
ois mūd9 am̄strat; hui; assumptōr q̄rto
i loco aliā p̄rto inducūt appbatoz. h̄ m̄;
Nam r̄ signoz ort9 r̄ obitus diffitū q̄ndaz
ordmē suat. r̄ anue comutacōs non m̄

49

quadam ex natura se eodem fuit. verum ad
 utilitates quod in omnibus sunt accommodatae. et diur-
 ne nocturne quod vicissitudines nulla in re unquam
 mutae quicquam nocuerunt. quod signo sunt omnia
 non mediocri quodam consilio nam mundi administratio
 quanto inducit loco complexione eam que ad
 refert id solum quod ex omnibus partibus conficitur. huiusmodi.
 Consilio ergo mundi administratio; Aut unum in locum
 cum conduxit bene propter et assumptum id adiungit
 quod ex his proficit ad hunc modum. Quod si melius
 gerunt ea que consilio. quam que sine consilio administrantur.
 Et. Nichil autem omnium rerum melius administratur
 quam omnis mundus. Consilio ergo mundus administratur; Quod non
 que partitam ergo huius pacto putant esse argumentationem.
 Quia autem epistola esse dicitur. huius non aliter tractari
 putat optime argumentationem. sed partem horum rep-
 hendunt; Negant enim. neque a propositum. neque ab
 assumptum. applicationem eorum separari oportere. neque
 propositum esse absolute. nisi assumptum esse perfectum. videri.
 que applicatione definita non sit. Quare.
 quod illi partes duas numerant propositum. et applicationem.
 sed unam partem videri propositum quod si applicata
 non sit. propositum non sit argumentum. Item quod. quod
 ab illis assumptum et assumptum applicatio dicitur.
 eandem esse assumptum solum videri; Ita fit. ut eadem
 tota argumentatio tractata. aliis epistola. aliis
 quinquaginta partita videatur; Quare evenit ut res non
 tam ad usum dicendi pertineat. quam ad totum peragendum

Robis autem commodior illa partitio esse videtur.
que in quatuor partes distributa est. quam omnes ab
Aristotele et Theophrasto profecta. maxime secuti sunt
Nam quodammodo id superius generaliter argumentandi.
quod per induktionem sunt. maxime scolares et scolastica.
titulant. sic huius quod per rationationem expolitur. summe
est ab Aristotele ac peripateticis et Theophrasto frequen-
tatum; Item a rectoribus qui artificiosissimum artem
elegantissimum putant. quare autem nobis et magis
partitio probetur. deinde videtur. ne temere secuti putemur.
et bene deinde. ne in huiusmodi rebus diutius. quam
ratione capiendi postulat. commoremur; Si quidem
in argumentatione satis est uti propositione. et non oportet
adiungere applicationem propositioni. quod autem in argumentatione
infirma est propositio nisi adiuncta sit applicatio separata
est quodammodo a propositione applicatio; Quod. non. et adiungi
et separari ab alio potest id non potest esse idem quod est
id ad quod adiungitur. et a quo separatur; Est autem
quod argumentum. in quo propositio non indiget applicatione.
quod autem in quo michi valde sine applicatione videtur.
separata est ergo ab assumptione applicatione. unde autem
id quod pollicari sumus huiusmodi; Quare perspicua in omnibus
veritate tenet assumptio nisi indiget applicatione;
Ea est huiusmodi; Si quo die ista cedet rome
facta est. ego athenis. ea die fui in cede ite esse
non potui; hoc quod perspicue videtur michi attinet
applicari; Quare assumptio statim oritur hoc modo;

*S*ui autem athens eu he; h si no stat indiget
applicacoe qz mducta coplexio stat sequit;
Igit m cede mēse no potui; Est g qd ppo
q n indiget applicacoe; Nam ee qd qnda q
indigeat quid attinet onde. qd cuius facile
picipui est; Qz si ita est ex hoc z ex eo quod
pposuerat h fiat separata ee qde applicacoe a
ppone. sm at ita est. flm e no plus ee qm
tpata argumetoz; Fili n. hz altaz qz pba
toz separata ee ab assupcōe. s qd i argumta
coe. sat ee uti assupcoe. z n oz adiungi app
bacoz assupcoi; Qdam at i argu^{one}. ifima
e assupcio. n adiuncta sit applicacio. separati qda
e ex assupcōm applicacio. Et at argu^o q. m
q assupcio n indiget applicacoe. q at i q. m.
valz sm applicacoe ut onde; Separata e g ab as
supcōe applicacoe; Ostende at qd polliati sum.
h m; Que pspicua m oibz vitate gmet assuacō
m indiget applicacoe; Ea e h⁹ di; Si oz velle
sape. dare opam ppe quāt hec ppo indiget
applicacoe. no em pspicua e neqz stat mter
hoies. ppe ea q mla m pdesse philosophum.
z pleiqz z obesse arbitrat Assup^o pspicua h
e Optet at sape. h que ipm ex re pspiat. z
vm esse intelli^z. m attinet applicacoe; Qre stat
cludenda e argum^o; Ig dae opam ppe quāt
Est g assup^o q que applicacoe n indiget. na qm
dam indigere. pspicui est; Separata est igit ab

assumptio. applicatio. scilicet quod est non esse plura quam
 tria argumenta; Atque ex his id iam perspicuum
 est esse quod argumenta. in quibus non pro. non assumptio
 indiget applicatio. hoc dicitur. ut etiam quoddam et bene ex causa
 ponatur; Si summope sapientia petenda est. summope
 stulticia vitanda est. summo autem opere sapientia petenda
 est. summo. ergo opere stulticia vitanda est. hoc et assumptio
 et applicatio perspicua est. quare neutrum quod indiget applicatio;
 Ex hisce omnibus id perspicuum est. tunc adiungi. tunc non
 adiungi. applicatio. Ex quo cognoscatur. neque in questione
 non in assumptione. utrumque applicatio. si utrumque
 suo loco posita. vim suam tamquam etiam et propter ob-
 tineat; Quod si ita est comode partiti sunt illi qui partes
 quodque distulerunt argumenta; Quodque sunt ar-
 gumenta et partes. quod per rationationem tractatur
Proposicio est per quam locis is bene expressus. ex quo
 vis omnis operis ut emanet rationationis; Pro-
 positionis applicatio est. per quam id quod bene expressum est
 rationibus affirmatum probabilius et aptius fit. Assumptio
 est. per quam ex questione ad ostendendum ponitur. assumitur;
 Assumptio applicatio est. per quam id quod assumptum est
 rationibus affirmatur; Complexio est. per quam id quod fit
 ex omni argumentatione. brevitur expressus; Que plures
 habet argumentum partes. ea constat ex his quodque partibus
 Secunda est quod purata. tertia tripartita. deinde bipartita.
 quod in omnia est; De unaquaque parte. potest aliam
 videri argumentationem ostendere. Quodque que constant
 ex. primum. horum quod dubia sunt rationes ostendimus;

Quicquid pariter argumta^o ē h' modū. Omnes
leges iudices ad comodū rei publice refn oz
et eas ex utilitate m. nō ex sēpōne q m lns ē
mēptari; Ea. n. vīte et sapia maiores nū fūit.
ut i legib' sēbend' m' s' aliud n' utiliter atqz
salutē rei publice pponēt. neqz. n. ipi qd obesset
sēbē volebāt. et si sēpisse cū ēēt cēllm. r'pūdia
cū. in lege. itelligebāt. nemo. n. leges legū cā
saluas ēē vlt. set rei publice q ex legib' omīs rez
publicā optime putāt admīstrū. quā obrem
q leges obsual oz. et ad cā cām sēpta oīa itēptū
quēit. h' ē qm rei publice suim' ex rei publice co
modo et utilitate mēptem. Nam ut ex medicina n'
oz putai p'fio. n' qd ad corpus utilitatez spectet.
qm ei cā ē m'stuta. sic a legib' m' quēit ar
bitrī m' si qd rei publice iduat p'fio quā eius
causa sūt copate. Ergo in hoc q iudicio dēfi
nīte lras legē p'scrutai. et legē ut equū ē. ex uti
litate rei publice p'sidare. Quid. n. magis utile fuit
Thebanis q Lacedemonios oppm. Quid magis
Epimanūdam Thebanoz impatore qm victore
Thebanoz p'sulē deaut. Quid aut tāta thebanoz
glia. taz claro atz exornato tēpōe carius atqz
antiqus hīe quēit. sēpto v'z legē omisso. sēpōēs
suam p'sidare debeāt. At h' quidē sāt p'sidandū ē.
nullā ēē legē. n' rei publice cā sēpta. Quidā g' amē
tiam ēē existimabat. qd sēptū rei publice salutē cā
id nō ex rei publice salutē mēptan. Qz si leges oīs
ad utilitatē reipub' p'fio quēit. hic aut salutē
rei pub' p'fuit p'fecto nō p't eoz pacto et omnibz

fortius fuluisse. et legibus non obtemperasse; Et tuor
atque patris oratio arguit. cum autem promissum aut assumptum
sine applicatione. id facere oportet. cum autem promissum ex se intelligitur.
aut assumptum perspicua est et nullum indiget applicationis
promissum applicationem patitur et ex patris arguitur etiam
ad hunc modum; Iudices. qui ex lege iuris iudicant.
legibus obtemperare debent; Obtemperare aut legibus non
potest nisi id quod scriptum est in lege sequimur. Quod enim
legis scriptor tuus testatur sue voluntati utrumque potuit.
quod quod ipse magis cum ea atque diligenter scripsit quod si lex
non extaret magnopere eas requirerem ut ex his scrip-
torum voluntas cognosceret; Nec tamen epimaniudem pro-
mittentem. nisi ex iudicio quod esset. ut is nobis suam
legem interpretaretur. ne dum nunc istum paciamur cum pro
lex sit. non ex eo quod apertissime scriptum est. si ex eo quod
sue cause querit. scriptorum voluntatem interpretari. Quod si
vos iudices legibus obtemperare debent. et id facere non
potest nisi id quod scriptum est in lege sequimur. quod
dubitaret quoniam istum qui legem fecisse iudicet; Assumptum
autem applicationem patitur etiam dupliciter sic fiat argui. Cum
sepe nunc nos fecerint per fidem. eorum omnem fidem
hinc non debemus; Siquid enim perfidia illorum dementi
accepimus. nec est per nosmetipsos quod iure accusare
possimus. De per quod decipi incommodum est. utinam stultum.
tunc tunc Carthaginenses autem prope nos iam fecerint.
suma quod amicitia est in eorum fidem spem habere
quod perfidia torrens deceptus sit. Utque applicationem
patitur. temptata sit argui. hoc pacto aut metuumus
Carthaginenses oportet. si incolumes eos relinquamus.
aut eorum verbera duramus. De metuere quod non oportet. g.

ut eorum urbem diuam? Sicut autem qui putat nonum
quoniam complexione oportet supsidere cum id perspicuum
sit quod ostendat ex rationatione. quod si fiet luptatam
quod si putat arguere hunc modum; Si peperit uirgo non est.
peperit autem; hinc scilicet esse proponere et assumere dicunt.
quoniam perspicuum sit quod ostendat ex rationatione. quod si
fiat complexio non indiget; Nobis autem uir. et uis
rationatio cludenda est. et id uiam quod illis dis-
plicet magnopere vitandam. ne quod perspicuum sit
id in quod uis infamiam; hunc autem si potest. si complexio
non quia intelligitur. Nam autem ita complexam ut
in uia adducta proponere et assumptam. hunc modum. Et si
leges omnes ad utilitatem reipublice referantur. uenit.
hinc autem saluti reipublice profuit. profecto. et per eorum
pacto et saluti quoniam consuluisse. et legibus non obtemperasse.
autem ita ex domino sua ostendat. hunc modum. Summa ergo am-
cia est. in eorum fide spem habere. quod perfidia toties dece-
pit. Autem ita. id solum quod ostendat infamiam. ad hunc
modum. Urbem ergo diuam. Autem id quod eam rem
quod ostendat sequitur. necesse est. id est huiusmodi. Si peperit
cum uirgo concubuit. peperit autem. Constat hunc. Concu-
luit. ergo. cum uirgo; hunc si nobis infamiam infamiam. id quod sequitur
fecit ergo incestum. et cluserit argumentum et perspi-
cium fecit rationem; Quare in logicis argumentationibus
et octombris. autem ex domino amplecti oportet. in huiusmodi. id
solum quod ostendat exponere; in his in quibus ex utroque perspi-
cium est ostendit oportet uti; Si qui autem ex una quod
parte putabunt stare argumentum. poterunt dicere

sepe sat eē argumētōz facē. h. m. Qm̄ pepit
cū vno scubuit. Nam h. nllig. neqz appbaco
nz q̄xioms indigere. vī. Sed nob ambiguitate
noīs videntē errare; Nā arguō noīe vno duas
res sūt. id q̄ inuentū aliq̄ m re p̄babile. aut
nōm. arguō vocat. r eus iuenti artificiosa ex
poliao. Qn̄ ḡ pferat ad h. d. qm̄ pepit cū
vno scubuit. iuentum pferant nō expolicoz
Nos at de expoliacoē p̄bly loqm̄. Nich ḡ ad
hanc rem vō i^a p̄tinebit; Atqz hac distinctione
alia q̄ q̄ videbūt officē huc p̄tōi p̄ulsabi
Siquis a p̄m. a assumptōz aliq̄ tolli eē putz.
a p̄m. q̄ siquid q̄ p̄babile a nōd. q̄q̄ modo
ed moueat auditozē nōte ē Qz s̄ solū argu
mētū spectaret. a m̄ quo pacto fctaret id qd
ess̄ excogitatu refret nequaq̄ tm̄ mē sumos
oratoēs. r medioēs. mēsse existimaret; Variare
at arguō magnopē optet. Nā oibz m rebz
fili^{do} ē mat̄ facietate. s̄ si potit. si nō filie
s̄ m̄ḡdian̄ m arguō. Nam p̄mū am̄ ḡm̄bz
ip̄is distingūe vult. h. est. tū mductōe. uti. tū
rōmācōe Dem̄ m ip̄a arguone nō s̄ a p̄mone
māpe. n̄ s̄ q̄nqz p̄bly uti. n̄ ead̄ rōne p̄tōēs
expolui Sed tū ab assumptōe māpe licz. tū ab
appbacoē alētra. tū v̄tqz. tū h. tū illo genē
uti cōplexioms. s̄ ut p̄spiciat a s̄bā aut
i q̄bz ex de hys que p̄pita sūt. h. idēz exēam
Ut qm̄ facile p̄m sit Nec de p̄bly q̄d arguō

facit nobis dictū vī illud at volum' intelligi nos
pbe tenē alius q̄ rōmbz tētai arguonē in p̄sia
multē z obscurē. de quibz itū ē artificū p̄stati
Verū 1^a nob' abhorre ab usu oratorio. visa sūt.
que p̄tē aut ad dō putam' ea nos comodi
qm̄ cetos nō attendisse affma'. s̄ p̄quisitius
z diligēcia p̄p̄sisse pollicem; Nūc v̄ ut ip̄tu
m' p̄fiasz ordme ad reliqua pergemus;

Rephenso ē p̄ quā argumtado adūsaiorū
Refinatio diluit. a' m̄finat. a' allematur;
hec fonte inuētōis eod' utet. q' utet p̄finatō.
p̄tea quibz ex locē aliq' res p̄finan p̄t. hys
ex locē z m̄finan; Nich. n. p̄siderād ē i hys oib'
iuentōmbz m̄si id qd' p̄sonis a' negociis att'
butū ē; Quare iuentōnū z arguōz expolitōz
ex illis q' ante p̄cepta sūt hanc q̄ in p̄te orōe
tūssā opteb' Veruntū ut qd' p̄ceptō deat.
h' q' p̄te expone' modū rephensioms. quos q'
obfuabūt facilius ea q' q̄dicent' diluē a' m̄f'
mare poterūt; Amis argu' rephendit si a' ex
hys q' sup̄ta sūt nō p̄cedit aliqd' vnu plud ve.
a' hys p̄cessis p̄plexio ex hys p̄fio negat. a' si
gen' ip̄m arguōis vnaosū oñdit. a' si cōn p̄mā
arguōz alia eque fma a' fmoz pōt Ex hys
q' sumūt dō nō q̄cedit. tūc a' id qd' edibile
dicit negat ēē ei' modi Aut qd' cōpabile pu
tāt. disp̄le oñdit. Aut iudicatū. aliam in p̄te
traducit. a' oīo iudiciū m̄p̄lat. a' qd' signū

ēēt adūsari dixerūt. De ei' modi negā f aut si
q^{xio}. a' vna a' ex utq^q parte replendit. a' si nūa
tio. flā ondit. a' si smx qclo. flā aliqd tme
demrat. Nam ome qd sumit ad argumētū
sue p pbatū. sue p nūo. nūe ē ut sumā ex
his locū ut an ondmq; Qd p edibū sūptū ēit.
id mfmabr. si a' pspicue flm ēit. h m. Neō ē.
qui nō pecūiāz qm sapiam malit; Aut ex qio
q^q edibile aliqd hēbit. h m. Quis ē q nō offi
cū cupidior sit qm pecūie; Aut ēit dō mēdile
ut si aliq^q stat ēē auarū. dicat alicy mediorū
lucū cā. se maxiaz pecūiāz neglēgisse; Aut si
qd m qbdā rebz. a' qdā accidit. id onmhz dicā.
vfu. veniē. h pacto Qui paupes sūt. hys aucti
qoz officio pecūiā ē; Qui locy desty ē. m eo
eudem fctm ēē oz In loco celebri. hō occidit q
potuit. Aut si id. qd rāo fit. si dō negā. ut
auro p fulmo Nemo pōt. vna aspā neqz pōt
iens m amorē mādē. Qd' at p sig' assumet.
id ex eis locū qbz pfmāt. mfmabr; Nā i sig'
pm vīm ēē ondi oz; dem sig' eius rei ēē pū.
qua de re agit. ut cor cedē. dem fctm ēē. qd n
oportuit. a' n fctm qd optuit; postmo fctm
ēē de quo qnt' ei9 regi lege 2 puetudmē Nā
hēc res signo sūt attributē qbz diligēty apiemq
cū separatim de ipā iudali pstatūne dicent.
Ergo hōz vniūquocqz m replensione. a' nō f
signo. a' parz magno ēē. a' a se potiq qm ab

aduersarius staret. a' oio fto dicit. a' m aliu q
suspicioz dicit posse demonstrari; Cu at p copali
aliqd inducet. qm id p file maxie tita. m
rephendendo uenit file id negae ee. qd pft.
ei qui cu qferet; Id si potit si demonstrat. diuisu
ee. gne na. vi. magnitudine. tpe loco psona.
opmione Ac si q m nio id qd p filis affe
r q m loco hoc gen9. et ca quemat afferet.
hu ondet; Item. qd res cu re diffat demra
bim9. ex q docem9 aliud de eo qd pabr. r de
eo qui cu pabr existimari opte; Hui9 fa
cultat maxie indigem9 cu ea ipa argu9 q
p inducioz tita. ent rephendenda. Sin iu
dicatu ad mfer qm id maxie ex his locis
finat laude. eoz. qui iudicarut file ei rei
qua de. agit. ad eam rem q de iudicatu e.
r comemoratio no m no rephensu ee iudiciu
sed ab omib9 approbatu. r demrando diffialiy.
r magis fuisse id iudicatu qd ad iudicand
afferat qm id qd mster. Tris loci. Si res
ua a' iustis pmittat. infmai opteb; Atqz
et obsequia diligente ne nichil ad id quod
agat ptineat id qd iudicatu sit; E' videndu
est. ne eas res pferat. m q sit offensum.
ut de ipo q iudicarit. iudiciu si videat;
Dptz at amadute ne cu alie sint mlti.
iudicata. solitariu aliqd. a' m vax iudicatu

affuerit. In his rebus auctores maxime potest infirmari.
Atque ea que quod probabilia sumuntur: ad hunc mo-
dum ceptam oportet. Que vero sicuti natura dicuntur
ea si forte mutabuntur in naturam arguuntur neque
enim eiusmodi: sic respondentur; primum prolixio
quod utrum cessit de tollere: si vera est nunquam respondeat
Sed si alia duobus modis aut coniunctione. et aliter
potest infirmari; Coniunctione. hoc non; Nam si videtur
quod cum accusas. qui probus est; Sed inveniendum cum
ingenium possidet. quod cum accusas. qui id parum
auditu extimet. hic siue veri dixit siue non
veri credendum aut hoc putat. ut neges esse accu-
sandum. Quod cum coniunctione sic respondet. imo vero
accusandum est. Nam si videtur accusas. non enim qui
auditu extimabit. Si inveniendum cum ingenium
possidet. et accusas. non. non probus est. Alio autem
parte infirmari. hoc non respondet; Verum si videtur.
accusatio tua correcte. ab arrato procedit
Enunciatio vitiosa intelligitur. si et patitur quiddam
dicere. quod velim respondere. et infirmum aliquid
et nunciat quod et dici possit. et tamen non sit.
quod non honeste possuimus respondere; Petitur quiddam
in hoc modo. enunciatio. hoc non. Quoniam habes quatuor
equum. et emerulum. et hereditate possideas. et
munus accepis. et domi tibi munus sit. et si
eorum mihi est. surripueris nunc est; Sed neque emisti
nunc hereditate videtur nunc donat. et nunc domi nunc est.
nunc est ergo surripueris hoc comode respondet.

si dici possit ex hostibz equus esse capto. cuius p[ro]p[ri]e scio-
 ne venit. Quo illato. infirmat enūtiatio. q[uo]m-
 id sit inductū. q[uo]d p[ro]batū sit i[n] enūtiat[i]o[n]e; Alit[er]
 at n[on] r[esp]ondet. si aliqd a[ut] g[er]it[ur]. h[ic] est si
 exi[st]it cū ut i[n] eod[em] v[er]bū p[ot]uit o[n]di. h[er]editate
 venisse. a[ut] si i[n] eximū nō est t[em]p[or]e cōcordē. ut
 si qui cū duxim[us] adu[er]sari. a[ut] i[n]sidias facere vo-
 luit. a[ut] a[n]t[er] mozem gessit. a[ut] cupid[us] erat.
 es. a[n]t[er] se more gessisse fateat. O[mn]ip[er] at
 q[uo]d r[esp]ondet. si id q[uo]d seq[ui]t[ur] nō videt[ur] n[on]io
 cū eo q[uo]d ant[er]it co[n]sistere. Nā h[ic] m[od]o q[uo]d. Si spi-
 ritu ducat. vivit Si dies ē. luc[us] ei[us]modi ē
 ut cū p[ro]p[ri]e n[on]io. postius co[n]sistere videat[ur]; Hoc
 at si mat[er] ē diligit. Si aliu[m] peccat nūq[uam] cor-
 nget. si querat r[esp]ondendi ut demonstrat. non
 n[on]io cū p[ro]p[ri]e post[er] co[n]sistere. h[ic] gen[er]is cetera
 n[on]ia. et d[ic]o d[ic]o argu[er]e et ei[us] r[esp]ensio maiore
 q[uo]dā vim cōtinet et latius p[er] q[uo]d h[ic] expo[n]it
 Sed eius artificii cognatio ei[us]modi ē. ut nō
 ad h[ic] art[em] p[er]t[ine]t aliqd adu[er]gi possit. si ip[s]a
 separatim longi t[em]p[or]is et magne atq[ue] ardue cog-
 nationis indigeat; Quare illa nob[is] d[ic]o t[em]p[or]e.
 atq[ue] ad aliud i[n]statu[m] si facultas est. expli-
 cabūt Nūc his p[re]ceptis r[et]hor[um] ad vsum
 oratoru[m]. nos g[er]entes ēē opteb[im]us Cū g[er] ex his
 q[uo]d sumūt aliqd nō p[ro]cedit. sic infirmat Cū
 at his p[ro]cessis cō[tra] ex his nō p[ro]fuit; h[ic] enī
 p[ro]fuit. nū aliud p[ro]fuit aliud q[uo]d dicit[ur]. h[ic] m[od]o;

Si autem ad dicat se ipsum esse ad exaltum cum quod
eum qui velit hac uti argumetur. Si vises
ad exaltum tribuere militibus visus es. Non
es autem ab his visus. Non es ergo ad exaltum perfectus
hic cum processis propter et assumptione quod est infirmum.
Aliud enim quoniam quod colligebat illatum est. Aut nunc
quidem quod facilius res cognoscitur per spem et gaudium
vicio predictum. posui enim. Sed sepe obscurius
predictum viciu per viciu patet. Cum autem parum memine-
re quod processus. et ambigui aliquid per ita processum;
Ambigui si processus ex ea parte qua ipse intellexit.
si eam partem aduersam ad aliam partem perplexior
velit accommodare. demonstrare oportet. Non ex eo
quod ipse processus. sed ex eo quod quod ipse sumserit. et sic
quod ad hunc modum. Si indigere pecunie pe-
cuniaz non habet. Si pecuniaz non habet. pauper
est. Indigere autem pecunie. nunciatum enim. nisi ita
esset opam non daretur. Pauper ergo est; hoc sic
reprehendit eum dicens. Si indigere pecunie pe-
cuniaz non habet. hoc intelligebat si per totam in ege-
state est pecuniaz non habet. et ideo non predebatur.
Cum autem hoc sumebat; indigere pecunie. id acci-
pienda vultus aut pecuniaz plus habere. Quibus ex
processibus non perficitur hoc. pauper ergo est. Confiteor
autem. si est propter hoc processus. qui pecuniaz maiorem
vellet habere. eum pecuniaz non habere; Sepe autem obli-
ti putant quod processus et ideo non perficitur. quod perficitur
autem. in questione inferunt. hoc enim; Si ad eum
hereditas veniebat visibile est ab eo necatum esse.

Quam h' apparet plures vobis post assumunt; ad
 illu at hereditas pervenibat. dem inferet. ille g'
 occidit. id q' que ex eis. que sumserat n' fia'
 Quae obsuae diligeret q' r' qd suat. r' qd ex
 his fiaat; Ipsum at gen' argu' omis. vicisū
 his de caus' dicit. Si a' m ipso vicu' est. a' no.
 ad id ad qd mstatu' accomodabr. Atz i ipso
 vicu' est. si oio totu flm' est; Si gne. Si vul
 gar. Si leue. Si imotu. Si mala diffinitio.
 Si p'usu. Si p'spiciu' si no p'ssu. Si turpe
 Si offensu. Si gnu. Si mconstas. Si adu'sum
 flm' e. m q' p'spiciue mendacu' e. h' m. No
 pt ee sapiens qui pecunias negligit. Soctes
 at pecunias negligebat no g' sapiens erat;
 Comune e. qd nichilo' ab adu'sariis qm a
 nob' facit. h' pacto. scito iudices. q' iam tam
 habam. Vni porau' Vulgar' e. qd m alia q'
 rem no p'abile. si no p'ssu sit t'nssu. possit;
 h' m. Si tam iam no h'ret se iudices vob'
 no comisset; Leue e. qd a' p' tps dr. h' m.
 Si m mente veniss' no comisset. Aut p'spiciue
 t'p' rem. leui vlt t'eg' defensione. hoc modo
 Cu te expectabat oes florentissio r'igno r'liqui
 nuc' destu. ab oib' sumo piclo. soly ut resti
 tua pau' Remotu' e. qd vlt qm satle re
 petit. h' qd. Q' si no publius Scipio cornelia
 filia Tibio Graco collocasset Atz ex ea duos
 Gracos p'casset. tante sedices nate no esset
 Quic h' incomod' Scipiom ascensendum vi';

Huiusmodi est etiam questio quod; Utinam ne in nemore
pelio secutus esse crederetur ad eam trabes lon-
gius enim repetita est. quam res postulabat; Thala
difficilis est. cum a quocumque deservit. hoc in Seditiosi
est is qui malis a iustis cuius est Nam hoc non
magis seditiosi quam calumniatorum. quam ambrosi.
quam alicuius ipsi quod. vni deservit aut falsum
quiddam dicitur. hoc pacto Sapientia est. peccata quenda
intelligentia. aut aliquid non que si magis iustis.
sic. Stulticia est. in mente glorie cupiditas Est hoc
quod stultum si ex parte quod non ex omni genere diffinita
Confusum est in quo dubium demonstrando.
dubia cum afferunt. hoc in. Eo tu dum quod est peccata.
motus super. atque infer. pace me sese calat
offendit cordia; Perspicuum est. de quo non est suspensio.
ut si qui orestem accuset. planum faciat ab
eo matrem occisa; Non igitur est. cum id quod
agitur in suspensa est; ut si qui cum ulixem accuset.
in hoc maxime commoretur. indignum esse ab homine.
ignavissimo virum fortissimum ajacem necatum;
Turpe est. quod a eo loco in quo dicitur. a eo homine
qui dicit. a eo tempore quo dicitur. a his qui audiunt.
a ea re qua de agitur indignum propter inhonestam rem
videtur; Offensum est. quod eorum qui audiunt voluntatem
ledit; ut si quis apud equites romanos cupidum
iudicandi. sapientis legem agrariam laudet;
Communi est. quod si ea dicitur. quod huius qui audiunt fecerunt;
ut si quis apud alexandrum macedonem dicens quod
aliquis urbis expugnatorem. dicitur mihi esse crudelius

qm̄ urbes Durue. cū ip̄e alexander thebas di-
 rupisset Inconstans ē. qd̄ ab eod̄ de re eadē.
 diuiso d̄r; ut siqū cū d̄sint q̄ ututē h̄eat cū
 illiq̄ rei ad b̄n̄ viuendū m̄d̄gē. neget p̄ ea s̄n̄
 bona valitudine. posse bene viuē; Aut se ai-
 co adesse p̄ beniuolentiā. sp̄are at̄ ad como-
 di ad se puenturū; Adūstū ē. qd̄ ip̄i cause
 aliq̄ ex pte offit; Vt siq̄s hostiū. vīm. & co-
 pus. & felicitatē augeat. cū ad expugnandū
 milites adhorta; Si nō ad id qd̄ m̄stituit.
 accomodab̄ aliq̄ p̄s argu^ois; horū aliquo t̄
 vias repit. Si plūā possit. pauciora de-
 m̄rabit; At si cū totū debet. onde aliq̄ de pte
 loquat. H̄ m̄ Mulierū gen̄ avarū ē Nam
 Eriphila auro vna vitā vendidit; Aut si nō
 id qd̄ accusab̄ defendit. Vt siqū cū ambit
 accusab̄. manu se fortē defendet ēē. ut Am-
 plion apud eunpidem s̄tē ap̄. parumū; Qui
 vitupata musica sapiāz laudet; Aut si hom̄s
 vias res vitupab̄. ut siquis doctnā ex alioy do-
 ti vias ip̄hendat; Aut siquis cū aliq̄ volet
 laudat de felicitē ei nō de ututē. dicat; Aut si
 rez cū res ita comparit. ut altāz se nō putet
 laudare nisi altāz vitupabit; Aut si altāz ita
 laudat. ut altāz nō faciat m̄cionē; ut siq̄s
 cū aliq̄ deliberat bellū gēnt An nō pacem.
 laudat oīo. nō id bellū iūtile ēē dem̄rat; Aut
 si cū de ita re q̄rit de ḡm̄ p̄statet oīo. d̄ si

ro. alicui rei reddet flā. h. n. pēcia bonū ē.
pēcia. q. ea maxime vitā beatā efficiat. Aut
si mīnat. ut plauty; amicu castigat ob me-
ritā noxā. immane ē facin. Verū ī etate. uti-
le ē pductile. Nā ego amicu meū hodie nō ca-
stigo. p. omerita noxa. a. parū idonea. h.
n. Maximū bonū ē amicitia. plime. n. dele-
tatio ē in amicitia. Maxī. malū ē auaricia
inlitos. n. magnis comodis affiat pecunie; cupi-
ditas. Virtus mod. ead. reprehensio. p. que q.
fina argu. eque fina a. finior p. hoc gen.
maxie in delibatoib. v. fabr. cū ad qd. gōica equū
ēē pcedim. Sed id qd. nos defendi. nām ēē de-
mōstra. a. cū id qd. illi defendat. vtile ēē faciam
qd. nos dica. honestū ēē demōstre. Sic de rep-
hensione h. qd. existimauim. ēē dicenda. Dem-
ceps nūc de conclusione dicem.

Hermagoras at. dygssione. dem. tū post-
mā gclusione poit; In hac at. dygssioe.
ille putat oportē qnd. mīre orōm. a. cā atq.
a iudicatōe ipā rīmotam. que a. sui laudem.
a. adūfariū iutūpatoz. p. tmeat. a. in aliam cām
deducat. ex q. officiat aliqd. p. finatōe a. rephe-
sione. nō argumētando s. augendo p. qndam
ampliatiōem. Hanc si quis putarit pte. orōis f.
seqtur. Hermagorā licebit. Nā. r. augendi. et
laudandi. r. iutuperandi. pcepta parū a nob.
data sūt. p. prim. suo loco dabūt; Nobis aut. nō

placuit. hanc pte in m m rrom. q de ca di-
gredi. n p loci gnez displicet. q de gne po-
stia e ddm. laudes at. r vitupatoz no sepatim
titai placet. s in ipis argumentatoibz ee m-
placitas; Nunc de conclusionem dicem?

Conclusio e exitus r detinatio tota orois
hec hz ptes tres; Enuatiom indignatoz
conqstione. Enuatio e p qua res dispsse r dif-
fufe dte. vnu m locu colligit. r remiscendi
ca. vnu sb aspectu subiciunt. h si sp eod m
titabr. pspicue ab oibz artificio qd intelliget
titari; Sim vane fiet ad hac societate. r su-
spicitoz vitae potit; Quare. tn optet ita face
ut pleiqz faciat. p facilitate singillati. vna-
qmqz rem attinge. r ita. os vnt tnsie ar-
gumtatoz Tu aut. qd difficili e. id dice.
qd ptes exposuer i partide. de qb te polliat
dicturu. r reducere i meoria. quibz romibus
vnaquaqz pte sfinalis Tu ab his q au-
diut queret. qd sit qd s velle debeat magis
demonstrari. h m hoc docum. i planu fecim?
Ita m meoria pte redibit auditor. r putabit
m e pe ea qd debeat sfinalis; Nam m his
gmibz. ut an dm e. tn tuas augu. tns
ue sepati. tn id qd artificiosius e. cum tuis
iungit; Et cu tua dixis argu. tn q eam q
afficitur qadmodu diluere onde Ita p breue
copatoz. auditor memoria. r de sfinalione. r

de reprehensione reuertetur. Atz his aliis q̄ aucto-
modē variare optet. nā cū ex tua p^{ma} enūare
posset. ut q̄ r quo quicqz loco dixeris admone-
as. tū v̄ psonā. a re aliq̄ inducē. r enūacōz
ei totā attribue; psonā h̄ m̄; Nā si legis
scptor existat r q̄ras sic. id a nob. qd dubitet.
qd possit dici. cū h̄ nob r h̄ sic demonstratu;
Atqz itē ut i nra p^{ma}. licebit aas sigillatū tñs-
ire oīs arguōes. aas ad p̄tōnis refre singla
gna. alias ab auditoē qd diffidet querē. alias
h̄ facē p copatōz suaz r ḡniaz argumētacōnū
Res at inducēt si aliau rei h̄ legi. loco. vr
bi. monumētū. ozo attribue; p enūacōz. h̄ pa-
cto qd si leges loq̄ posset. nōne h̄ ap^t nob
querēt. Qd nā amplē dēdēt iudices. cū
vob h̄ r h̄ planū sit f̄m. In h̄ q̄ ḡne omibz
isdem modē uti licebit; Comune at h̄ p̄ce-
ptū ad enūacōz dat. ut ex vnaqz arguōe.
qm̄ tota itē dīc nō p̄t. id eligat qd ēt ḡuissimū
r vnūquocqz qm̄ b̄uissimē tñseat. ut mēoria.
nō ozo. relocata videat; Indignatio est.
ozo. p quā pfiat. ut i aliquē hoīez. magnū
odiū. a m rem ḡuis offensa ḡritet; In h̄ ḡne.
id p̄mū itelligi volū. posse oibz ex locis his q̄s
i pfmād. p̄ceptē posuig. totū indignatōm.
Nam ex his rebz que p̄soms r q̄ negociis at-
tribute sūt. queris amplificacōes r indignacōes na-
sa pnt s̄z tñ ea q̄ sepan de indignacōe papi

pnt / pider; p'm' locus fuit ab aucte. cu' come-
 moza' epite tue res ea fuerit dñs immortalib'.
 a' eis qz auctoritas gñiffia debeat ee; Cui loc'
 sumet. ex sortib'. ex oraculis. vatic. ostent. p-
 digis. reppos. filib' reb'. Itē a maiorib' nris
 Regib'. Cunctib' Gentib'. hoib' sapientiss. Sena-
 tu. pto. legū scriptorib'; Sed locus ē. p quē i^a
 res ad q's ptineat cū simplificatione p indignatoz.
 ondit; an ad od^m ad maiore pte. qd atq'sim ē.
 an ad supiores. qles sūt hū qz ex aucte indi-
 gnatio sumt. qd indignissim ē. ad an ad infiores
 qd supbissim ē Tercius locus ē. p quē qrimq'
 qd nam sit cūctur si idē ceti faciāt. 2 p' ondiq'
 p hūc pcessū sit. mltos emulos ei' audaces fu-
 tos. ex q' qd mali sit cūcturū demonstrum;
 Quartus loc' ē. p quē demū mltos alacres
 expectatē qd statuāt. ut ex eo qd vñ pcessū sit.
 s' q' tali de re qd liceat itelligē possit Quintus
 locus ē. p quē ondi' cetis res perperam qstati-
 tas. itellā vitate comutatas corrigi posse; hūc
 ee rē. q' si sit semel iudicata neq' alio comu-
 tan iudicio. n'z vlla p'ate corrigi posse; Sextus
 loc' ē. p quē q'sulto 2 indycta id f'm ee dñrabi
 2 id adiūgt maleficio volūtatē venā dan nō
 oportē m'p'deare pcedi. nonūq' quere Septim'
 loc' ē. p quē indignam qd tēu. tēde. nefariū.
 tirāniā f'm ee dñt. p vñ manu q' opulētā.
 q' res a legib'. 2 ab eq'bile iure. v'moq'sia sit;
 Octauus locus ē. p quē demū nō volgare neq'

facilitatū ēē. nō ab audacissimis q̄dē hoibz id ma-
lificiū de q̄ agit. atq̄ id a fere q̄ hoibz. et a lur-
bari gentibz. et immanibz bestis ēē remotū. her-
erūt que in parentes. liberos. iuges. sanguineos.
supplices crudeliter faciunt vident. et demerpe si qua
proferant in maiores nati. in hospites. in viros. in
amicos. in eos quibz cum vita gerit. in eos apud quos
educati sunt. in eos a quibus erudit. in miseros. in
mortuos. et in misericordia dignos. in homines clades.
nobiles. et honore usos. in eos qui neque se aliū. neque
se defendere potuerunt. ut in pueros. senes. mulieres;
quibz ex omnibus accitatur excitata indignatio. summum
in eum qui violat horum aliquid. quoniam potest odium;
Nonus locus est. propter quem cum aliis patris quod stat est pater.
hunc de quo quod est copat. et ita propter patrem tanto atti-
us. et indignus. sit id de quo agit. ostendit; Decimus
locus est. propter quem omnia que in negotio gerendo acta
sunt. que propter negotium secuta sunt cum vnicuique
indignatione et emendatione colliguntur et re. illis quia
maxime ante oculos eius apud quem dicitur. ponuntur. ut
id quod indignum est. proinde illi videatur indignum. ac si
ipse interfuit. et pater vidit Undecimus locus est. propter quem
ostenduntur ab eo fieri a quo minime optuit. et a quo
si alius faceret. propter liberos iuveniet; Duodecimus locus est.
propter quem indignamur quod nobis hoc primum accidit. neque
aliam unquam usu venit; Tertiadecimus locus est. si cum
iuna. contumelia iuncta demeratur. propter quem locum in
supbia et arrogancia. odium iungitur; Quartus decimus

loc' ē. p. quē petim' ab his q. audiūt ut ad
res suas. nras iurias referat; Si ad pueros
ptinēt. de suis libere cogitent. si ad mltres. de
vroibz. si de semibz de pñibz a pñtibz Qñtēda'
loc' q. p. quē diam' immit' z hostibz ea que
nob' accidūt. indigna vident solere; Et indi-
gnacio qdē. his fē de loc' gñssie sumēt; Con-
qñtōnis at ptes hq' de reb' petē oportet

Conquestio ē. ozo. auditor māz captis;
In hac pñmū aīm auditorē mitez z misicordes
qñtē ozo. p. qdē fortune vis ī oīs z homī īsim-
tas oñdit. qua ozone hīta gñt' z sentēose
maxiē dñmūt. atq. homī z ad māz cōpat'.
cū in alieno malo suā īsimtate osidat; pñm'
loc' ē misicordie. p. quē quib' in bonis fuerit.
z nē p. quē quib' ī malis sūt oñdit; Secūd'
loc' ē qui in tpa tñuēt p. quē ib' in mal' sūt.
z sūt. z fūt sūt. Tercū. p. quem
vñūquocq. deplorat īcomod. ut ī morte fili.
puēcie dēdicatio. amor. spes. solaciū. educatio.
z si qua sūt in gñe qñz. de īcomodo p. qñtione
dic. poterūt; Quart'. p. quē res ēpes. z huiles.
z illibales pferat z indigna etate. z gñe. fortū.
pñmo hōze. bñficiis que pñssi. pñssuri ve sūt;
Qñtē. p. quē oīa an oīos singillatī īcom-
da ponūt. ut videat is qui audit vidē. z re
qñ ipā. q. assit nō vñio solū ad māz ducat;
Sext'. p. q. pē spes ī miseris demratur eē

et cum aliquid expectaret non nisi id adeptum non esse;
si in summas miseras tradisset; Septimus propter quem ad
ipsos qui audiunt filios casu mittimus et petimus ut de
suis liberis et parentibus et aliis qui illis cari debent
esse nos cum videant recordantur; Octavus propter quem ad
deum esse firmum quod non optineat et non firmum quod oportuerit
hunc mihi non affui non vidi non postremum
votum eius audiui non eum spiritum eius excepisse
interitum in manibus mortuorum et hostili in terra spiritum
iacuit insepultum a fere diu vexat quoniam quod ho-
nore in morte caruit; Nonus propter quem oro ad
mutas et expertas res cum referretur ut si ad eam
domum vestire simonem alicuius avaritiam quibus
autem eorum qui audiunt et aliquem dilexerit vehementer
commouet; Decimus propter quem inopia infirmitas
solitudo demeretur; Undecimus propter quem liberos et
parentum et sui corporis sepeliendi et alicuius elix
rei commendatio fit; Duodecimus propter quem disunctio de
plorata ab aliquo cum diducatur ab eo qui cum liberis
suis vivit ut a patre filio fratre familiaribus; Tertiodecimus
propter quem cum indignatione quoniam quod ab his a quibus
minime veniat male iterum propter quod autem quibus boni
fratres quos adiutores fore putamus et a quibus idcirco
ut suis liberos clientibus supplicibus caritativis qui pro
obsecrationibus sunt in quibus orantur mihi illi qui audiunt humi-
li et supplici oratione ut misereantur; Quindecimus propter quem
non nostras sed eorum qui cari nobis debent esse fortunas
quoniam nos demeretur; Sexdecimus propter quem amicum nostrum
et alios misericorditer esse ostendimus et in altum et excel-
sum et patientem incommodum esse et futurum esse siquid

accedit demeritum. Nam sepe et ut et magni-
tencia in quo humilitas et auctoritas est plus
profiat ad nostras commouenda: quam humilitas et
obsecratio; Comotum autem animis diuini in quodam
moralium non optebit. quodmodum enim dixit rector
apolloni lacrima nil aquas arescat; Propter quod
satis videmus de omnibus orationibus patrum dixisse. et
huiusmodi voluit magnitudinem. longius passit. que
sequuntur deinceps in secundo libro dicemus. etc.

Crotoniate cū florēt oib' corp'is
et ī italia cū trims bā nūarent.
templū quod religiosissio colebat
eg'g'is pictis locupletatū voluerūt.
Itaq' eracleontan zenzim. qui tū lōge cētis
excellē pictorib' existābat. magno p'ao q
ductū adhibuerūt; Is et cētis qm plures tu
bular p'inxit. p'p' fami r'ligione r'māsit.
et ut excellentē muliebr' forme pulcritudinē.
muta ī se imago p'tinet. helene se silacnū
p'ingē velle dixit; Quod crotoniato q
cū muliebr' ī corp'e p'ingendū plimū aliis
p'stare sepe acceperunt. libent' audierūt;
Putauit. n. si quo m'g'ne plimū posset.
ī eo magnop'e eloborāss. s' eg'g'ū s' opy.
ī illo fano relicturū. neq' tñ eos ī opio
fessellit; Nam zenzis illo q'sunt ab his.
q'nam u'gmes formosas q'rent. Illi autē
statū hoīez deduxerūt ī palestram. atq' ei
pueros onderūt. multos mag' p'ditos dignit'e;
Et em' q'd t'p'e. Crotoniate. multū oib' corp'oz
vib' et dignitatib' antecellerūt. atq' honestiss
ex g'mnigo et'atūe victorias. Somū cū laude
maxie r'tulerūt; Cū pueroz g' fōz et cor
pōa mag' huc ope miraret. hoz m'qunt illi
sorozes. sūt apud nos u'gmes. Quae qua
sint ille dignit'e potes ex his suspicari. p'bere

g. m. inquit qso ex istis uirgibus formosissimas.
du pingo id. qd pollicat' su vob. ut mutu
i simulacra ex aliis ex. vitas tngit. Tunc
crotonate publico de silio. uirgines vnu in
locu adduxerunt. Et pictori qd valeret eligendi
ptate dederunt. Ille at qncq' delegit. quaz
noia mlti poete meone tiderunt q' ei' cont
iudico pbare. qui pulch'issim' iudicium
hre debuisset neq. n. putat oia q' quere
ad venustate. vno se i corpe ipse posse.
io. q' m' siplea in gne oib' ex pib' pfm.
na exposuit. Itaq' tanq' cetis no sit hntia
qd largiat. si vni cuncta pcessit. aliud ali
comodi. aliq' adiuto itomodo. nuat. Qd
qm nob voluntas accidit ut arte pstrbem'
no vnu aliqd pposui' ex. q' os ptes qcu
esset in gne expmende nob natio videt. s
oib' vnu in locu coact. sptois qd quisq'
comodisse pape videbat. excepim'. z ex va
riis ingenis excellentissim' q' libam'. ex his
n. qui note z memoria digni sut. nec m'
optime. n oia pclaissie. qsqm nob dce ui
debat. Quia p stulticia visa e. a' abene i
vent' alicq' recede. si q' in vicio ei' offedim'.
a' ad vicia ei' q' accede. q' aliq' bono pcepto
ducem. Et si in cetis q' studis a mlt' elige
hoies comodissim' quocq'. qm sese vni aliau

ito velle adire: min⁹ i arrogancia offen-
dent: no tanto pe i viciis pseueret. aliquo
leui⁹: ex inscientia laboraret; Ac si ps m
nob h⁹ artē. atq i illo pictorē scia fuisset.
fortasse magē h⁹ m suo gñe opus nrm q̄
e i sua picta nobli penitēt. Ex maiore. n.
copia nob. qm illi sunt exoz eligedi ptas;
ille ex vna vrbe ⁊ ex eo nūo vgmū. q̄ tum
erāt eligē potuit. nob om. q̄cūq; sunt ab
ultr⁹ pua⁹ h⁹ pceptō. usq ad h⁹ ip̄s. exposuit
copiis. q̄d cūq; placet. eligedi ptas fuit; Ac
verēs quidā sctiores artē usq ad pncipem
illū atq iuentorē Thesiam repetitos. mū i lo-
cū pduxit arles. ⁊ nouitūm cuiq; pcepta
cūa magē q̄sita. pspicue p̄psit. atq enoda-
ta. diligent. exposuit. ac tm iuentorib; ip̄is
suauitē ac bñtē dicēdi p̄stat. ut nēo illoz
pcepta ex ip̄oz libz cogscat. sed oib. q̄ qd
illi papiāt velint ielligē. ad hūc. q̄ ad q̄nd
mīto comodiorē explicatorē. gūtat; Atq h⁹
qd ip̄e. ⁊ sese ip̄m nob. ⁊ eos qui an se fu-
erāt i medio posuit. ut uēos p seipm cogscēq;
Ad h⁹ qd qui p̄fci sūt. q̄nq̄m m. maxis p̄hic
ptib. ope plmū psumserit. sic ⁊ ip̄e e⁹ ip̄a-
tuta seq̄bantē fecit. tm p mltā nob dicēdi
pcepta reliquerūt. Atq; aliū q̄ ex do forte p̄ce-
ptoēs dicēdi emanauit. qui item p mltū
ad dñm siquid ars p̄ficiat. opitulati sunt;

Nam fuit tpe eod q arte magni. z nobilis
 rethor yfotes cuius ipius quā gret ee arte
 nō iuenim?; Disaploz at ei. atz eoz qui
 ptim? ab hac se disaplina pfa. mltā d arte
 pcepta reppim? Ex his duabz diuisi sicuti
 familiis. qz altā cū vfare i philosophia.
 nonnulla rethorice qz arte sibi curā assumentur
 Alia v ois m dicendi eat studio. z pceptoe
 occupata. vnuquocqz gen? yfatu ē a postob?
 qui ab utiqz ea q comode dia videbat. m
 suas artes iulerūt. qz ipos fil. atz illos supi
 ores nos nob os q ad facultates tūit. ppo
 suim?. z ex nro qz nō m? m qne contulim?
 qz si ea que m his libz exponūt. tanto pe
 eligenda fuerūt. qnto studio etiā se pfecto
 neqz nos neqz alios indigne nre pmetebit
 Sim at temē aliqd alia pisse. a nō sat
 elegant fecit videbim?; docti ab aliq faa
 le z libent. snam comutabim?; Rō. n. paz
 parū cogscē. s impurū cognito. stulte et
 diu pseuisse. tpe ē; ppte ea q alim comui
 ifm? hom. alim singlar. vnicuiqz rone
 attributū Quare nos qdē sn vlla affmatōe. fil
 quentes. dubitāt vnuquocqz dicem?. ne dū
 h pntū gsequam. ut sat h comode pscpsisse
 videam?. id amittam? qd max? q. ut ne cui
 rei temē atz arrogante assenserim? Verū h
 qdē nos. z i h tpe. z i omi vita. studiose q

ad facultates feret. Vnde; Nunc aut ne logi-
oro p[ro]p[ri]a videat. S. v[er]u[m] q[uo]d p[ro]p[ri]a videntur
esse. Ictenus

Igitur p[ri]m[us] lib[er]. exposito g[en]e huius g[en]e arte. et offi-
cio. et fine. et m[od]o. et p[ar]te. g[en]e g[en]eris. et q[uo]d
statutos. et iuencos. omnebat; Dem p[ar]tes
orom[um]. et i[n] eas o[mn]ia p[re]cepta; Quare cu[m]
eo cetis de reb[us] distinctius d[ic]tu[m] sit. disp[er]se
at de p[ro]f[er]re. et de rep[re]hensione. nunc etos
p[ro]f[er]re et rep[re]hendi in singla c[ap]it[ul]a g[en]e.
locos tradendos arbit[ri]u[m]; Et q[uo]d q[uo]d pacto e[st]
clau[is]ue. argum[en]taco. i[n] lib[er]o p[ri]mo. no[n] m[od]o
g[en]e expositu[m] e[st]. hic t[ame]n ip[s]a iuenta. vna
q[uo]q[ue] in rem exponen[tur] simpl[iter] s[ed] vlla exor-
naco. ut ex h[is] ip[s]a iuenta. ex sup[er]iore at.
expolias iuencor[um] petat; Quare q[uo]d nunc p[re]-
cipien[tur] ad p[ro]f[er]re et rep[re]hensionis p[ar]tes. i[n] se
optebit et dem[on]stratua et d[ic]tilla-
tua. et iudicial[is] ca. n[on] e[st] in aliq[uo] eor[um]. q[uo]d
an exposita s[un]t p[ro]f[er]re g[en]e. vno plurib[us].
Vnde; Hoc q[uo]q[ue] ita e[st]. t[ame]n. cu[m] g[en]e ex q[uo]d
de o[mn]ib[us] p[ar]te possint. sepa[re] q[uo]d alie s[un]t cui[us]q[ue]
g[en]e et diu[er]se p[re]ceptis; Aliud. n. laus. aliud
uitupaco. aliud sine dicto aliud accusaco
aliud r[ati]o[ne] d[ic]t[ur]e; In iudicis. q[uo]d equu[m]
sit. q[uo]d; In dem[on]stracoib[us]. q[uo]d honestu[m] s[ed] in delib[er]a-
acoib[us]. ut nos arbit[ri]mur. q[uo]d honestu[m] sit.
et q[uo]d utile; Nam acti volu[n]t sine m[od]o i[n]suadendo

et dissuadendo. exponi opte arbitri putat. Quod
 rursus si fines et exitus diuisi sunt. eorum precepta e-
 adeo esse non possunt. Neque enim si dicimus. non easdem
 rationes institutos. veruntamen. ordo quod ex ipso fine.
 et ex genere cause nascitur. quod pertineat ad vite
 alius demeritos. ad ad finem dictione; Quare.
 nec in exponendis generis. in iudiciali genere car-
 et preceptorum. deservimus. ex quo plerumque in iudicia quod
 carum genera. sunt implicata. et confusa. nulla cum
 difficultate transierunt. prout ait de his dicemus;

Per ad generaliter institutos proficiemus. aut
 lex sit in portu in iudicio quod proficiente
 ad meritum quendam. et secum aliquem numerum
 sententia committit. Cum si ut fere sit. in via si-
 monem tulit; Ex quo finem est. ut ut in fallaciam
 facere vellent; Quare cum in quodam talibus diuer-
 tissent. filii cenarum. et in eodem loco somnum cape-
 voluerunt; Cenati. discubuerunt ibidem; Caupo
 ait. nam ita dicitur post iuentum. cum in alio ma-
 lesias deprehensum esset. cum illum alium versus quod num-
 mos habere amaditisset. noctu. per quod illos arripit
 ut sit ex lassitudine dormire sensit. et altius
 eorum qui in minimis erat. gladium prope appositum
 e vagina eduxit. et illum alium occidit. nummos
 abstulit. gladium cruentum in vagina rehidit
 ipse se in suum lectulum recepit; Ille autem ex gladio
 facta erat occasio. multum ante lucem surrexit. comitem
 suum illum iocundat filii et sepius illum somno impeditum.

nō respondē cūmauit; Ipse gladiū z cetā q̄
secū attulāt abstulit. z solus p̄fect' ē; Causa
vō nō mltō p̄ clamauit hōiez ēē ocaſu. z
cū q̄bā diuisorib' illū qui an̄ exieat q̄sequit'.
i tūne hōiez q̄phendit. gladiū ei' e vagina
eduxit. repperit lēntatū. hō m iurē ab illis
deducit ac reus fit. In hac intencio ē cūmō.
occidisti; Depulsio. nō occidi; Ex q̄b' p̄statio
ē. i. q̄o ead' i q̄etali. q̄ iudiciali. occidit ne

Dūc exponem' locos. q̄z p̄s aliq̄ m omēs
q̄etalem macit q̄tūsiā; hoc at z i eoz
locoz expōitōe. z i cetoz. oportet attendē. nō
omēs m omēs cām quērire. ut. n. omēs nom̄
ex aliq̄b' nō ex omib' lris scribē. sic omēm m
cām. quērire nō oīs argumētoz copia. sed
eoz nōtio p̄s aliqua quērit

Omnis ḡ ex cā. ex p̄sona. z fco. ipō q̄e-
tura capiēda ē; Causa distēbit. i. impulsioz
z rōcinatoz. Impulsio ē. que sū cogitacōe p̄
q̄ndā affricōe cū faci aliqd. hortat'. ut aor.
iracūdia. egritudo. vinolencia. z oīa oīa. m
q̄bz aūg ita vī affricō fuisse. ut rem p̄spicē
cū p̄silio z aud nō potuit. z id qd̄ facit. ipetū
quodā cū pot' q̄m cogitacōe fecerit

Racōinatio ē at. diligēs z p̄sūda faciē-
di aliqd. a n̄ faciēdi excogitacō. Ea dī mē-
fuisse tū. cū ad faciēd a n̄ faciēdū. ita de
cā vitasse. a sciat' ēē anim' vī; Ut si aīaie

qd. cā fēm dicit. Si inimici ulasendi. Si met.
 Si glē. si pecunie. si amicis ut oīa grātū am
 plectam. alicq. retinendi. augendi. adipiscendi
 ve comodi; Aut q. reiiciendi. minuendi. deuitandi.
 muniendi ve incomoda cā; Nā in hor. gen.
 alētrū illa q. cadunt. in q. a. incomodum
 aliqd. maiore adipiscendi comodi cā. a. maiore
 vitandi incomodi. suscipit; Aut comodū aliqd.
 maiore adipiscendi comodi. a. maiore incomodi
 vitandi pētur; h. loc. q. aliqd. fudamētū q. q.
 statucō. Nam meli. fēm esse cuiq. p. b.
 nisi aliquid cur. factum sit ostendatur

Ergo accusator cū ipulsiōe aliqd. fēm ēē
 dicit. illū ap. ipetū. z. qnd. comotōz. ai. affectōz.
 q. v. b. z. s. n. s. aplificatē debet. z. onde qnta
 vis sit amor. z. qnta. ai. p. b. a. o. ex iacūdia
 fiet. a. ex aliq. cā. eaz. q. impulsū aliq. id
 fuisse dicit; hic. z. exōz. comemoracōe qui sili
 ad comiserint. z. p. l. t. u. d. i. n. u. collacōe. z. ipi. ai.
 affectōis. explicacōe. curād. ē. ut. nō. mirū. vide.
 at. si. qd. ad. faci. tali. p. b. a. o. ai. comot. accessit

Qu. at. nō. impulsione. v. m. rō. m. a. t. o. d. e. a. q.
 comisse qd. dicit. qd. comodi sit sciat. a. quid
 incomodi fugit. demrabit. z. id. augebit. qnto
 maxie potit. ut. q. e. si. potit. idonea. q. m. x. i. e.
 cā. ad. pettand. hortata. videat. Si. glē. causa.
 qnta. glām. q. s. e. c. u. t. a. z. ex. s. t. a. r. i. t. ; Itē. si. d. n. a. t. o. i. s.
 Si. pecunie. si. d. i. a. c. i. e. si. m. a. n. a. z. z. o. i. o. q. u. i. c. q. d.

est. qd' cause fuisse dicit. id summe augere debet
Et h' cu' magnopere q'sidare optet. no' qd' i' vite
m. vinea' vehementer. qd' m' opinione ei' que
arguet. fuit; Nichil. n. refert. no' fuisse. a' no'
ee aliqd' comodi. a' incomodi. si ondi p't ei
visu ee arguat. Na' opinio. dupl'r fallit hoies.
cu' a' res. alius modi e' ac putat. a' no' is eue
tus e' que arbitrati sut; Res ali' modi est tu.
cu' a' id qd' bonu' e' malu' putat. a' con. qd'
malu' e' bonu'; Aut qd' n' malu'. n' bonu'. ma
lu'. a' bonu'; Aut qd' malu' e'. a' bonu' e'. nec
malu'. n' bonu'; h' illco. siqs negab' ee. vllam
petuaz. a' frs vita. a' aia. a' deniq' officio an
tiqore aut. suauore; no' est h' accusato' ne
gandu' nam i' cu' culpa. z sumu' odiu' tnsset.
qui id qd' taz ve' z p'dict' negab'; Vn' id est
ddm. id ita no' esse visu qd' sumi oz ex his q'
ad psona p'tinent de q' p' ddm e' Euent' at
tu fallit. cu' alie' accidit. atz hui' q' arguuntur
arbitrati ee dicunt. ut si qui dicat aliu' occi
disse. ac voluit. q' a' similitudine. a' suspitione.
a' dem'ratone fla'. decept' sit; Aut necasse
eu'. cui' testamto no' sit h'is. q' ei' testamto
se herede' arbitrat' sit Non. n. ex euentu cogi
tatoz spectai optet. s' qua cogitacoe aig. z spe
ac maleficiu' pfectus sit q'sidare. q' a'io quisq'
faaat. no' q' casu utat. ad re p'tine **I**n hoc
at loco caput est id accusato' si d'mostrare
potit. aliu' nemini tam fuisse. sui fuisse aliis

q̄ causa faciendi videbit̄. a' p̄tas defuisse aliis
demonstranda ē. a' facultas. a' uolūtas. p̄tas. si a'
nescisse. a' nō affuisse. a' q̄ficē aliqd nō potu
isse. dicit̄; Facultas. si rō ad victōes. adiūme
ta. cū q̄ ad rē p̄tinebūt defuisse alicui de
monstrabit̄; Volūtas. si aūq a talib' factis
vacuus ē integer ēē dicit̄ postmo quos ad
dissensioz rōm res dabim' hīs accusat̄ r' dos
sculpa. excusdos abuteē. Verū id bīu faciē
ē. r m. vnu mltā sūt q̄ducēda. ut ne aliq
defendēda cū hūc accusat̄. si h' accusadi cū.
defendē alter. videat̄. atz accusatori q̄dē h' vī
sūt in cū faciēda r q̄sidēda. **D**efensor at
ēgō. p̄mū īpulsionē a nllaz fuisse dīz. a' si
fuisse q̄cedit. extenuabit. r p̄rlā q̄nd fuisse
demonstrabit. a' nō ex ea re solere. h' fū nasa
debet. **Q**uō ē ēit in loco demonstrand'. q̄ vis r
nā sūt eius affectōis. qz īpuls' aliqd reus cō
misse dicit̄. ī q' r exa r p̄litudines erūt p̄fēn
da. r ipm diligent nā eius affectōis q̄ leuif
sime quētissūz ad p̄tē explicanda ē. ut r res.
ipā a fō tēdē r t̄bulento ad quiddā mītiūs
r t̄quillius traducat̄. r ozo tūc ad aīm ei'
q̄ audiet r ad aīm q̄ndā intīmū sensum
acomodēt; **R**atiocinacōis at suspicōs inf
mat̄. si aut comodū nllū fuisse. a' p̄uū. aut
aliis mag' fuisse. a' mchilōi' s' q̄m aliis. a'
mcomodū s' mai' q̄m comodū dīz. ut nequāq̄

fuit i' comodi qd' expetitū dicitur magnitudo. a
cū eo incomodo qd' accidit. a cū i' piculo qd' pō-
eat. companda; Qui oēs loci sibi in incomodi
qz vitabone titabunt. Sim accusator dicit
eū id eē secutū qd' ei vix sit comodu. aut id
fuisse. qd' putat eē incomodu. qz i' falsa
fuit opinione. demrandū aut defensori. nimirū
eē tante stulticie qui tali de re possit veritatem
ignorare. Qz si id gerat i' nō gressu optz.
n dubitasse qd' huc. qd' ei nūc esset. si id qd'
sim fuit in vlla dubitatione psto. qd' verū p vō
pbasse. qd' si dubitauit. sume fuisse amencie
dubia spe impulsū. etū in piculū se committē
Quēadmodū accusator cū aliis culpā dimo-
uebit. defensor locū vteē; Sic hīs locū qui
accusator dāt sūt. vteē reus cū in aliis. ab se.
volet tamen tūssie. Ex psona aut qreūa ca-
piet. si hee res q pmo attribute sūt. diligēt
spiciant qz oēs in p' lū exposui. nā et de
noīe. oīo nūqū suspicōē ad nasat. nomē
cū diom? cognomē qz agnomē illū oz
de hoīs. n. cto et p' agit. vōbulo ut si dicitur
icō calidū vocat qz temario et r'pentino q
silio sit. a si ea re hominib' qz impentē vba
dedisse. qz elodius a ceābus a mūa? vo-
tarent. Et de nā h' aliquā dūcē suspicōē
oīa. n. h' vir a mīr. hui? an illi? ciuitate
sit. quib' sit maiorib' qd' osāguineis. q etate

27
quo aūo. quo corpe. q̄ n̄e sūt attributa ad
aliquā q̄ritāz faciendū p̄tinebāt Et ex victu
m̄lte t̄q̄at suspitōs. cū q̄madmodū 2 apud q̄s
2 a quibz educat' ac erudit' sit q̄rit'. 2 q̄b' cū
vīuat. q̄ rōne vite. q̄ moē domestico vīuat Et
ex fortū sepe argumētā nascit'. cū suus. an
lib'. pecūosus. an paup'. ignobilis. an nobilis.
felix. an infelix. p̄uat' an ī p̄tate sit a' fuit a'
futur' sit q̄sūt. an demqz ad eoz q̄rit' que
fortue ēē attributa itelligūt' h̄tus aut qm ī d̄q̄
p̄tā 2 q̄tā aī a' corpis absolūtōis q̄sūt. q̄
m̄ ḡne ē v̄tus 2 que ḡia sūt res
ip̄a cū p̄tā. docet' 2 qd h̄ q̄ locū suspitōis
ōndat Nā affectōe q̄d rō p̄p̄tā solz p̄se genē
q̄ritāz. ut amor. idēdia. molestia. p̄tē ea q̄d
2 eoz vis m̄tū. 2 q̄ res q̄az aliq̄ rē p̄fēq̄nt
cogniti sūt; Studiū at qm ē assidua 2 velle-
mens aliq̄ ad rē applicata. magz cū volūtate
occupatio. facile ex eo deducēt' argu' qm res
ip̄a desp̄dāt' m̄ cā Itē ex p̄silio. sūt' ad suspitō.
Nā p̄siliū ad faciendū t̄ nō faci' excogitata
rō iam fā 2 casz 2 orōnes que sūt oīa at
ī p̄f̄macōe p̄ceptē dictū ē m̄ tam q̄p̄a distibuta.
facile m̄ vī 2 qd afferāt ad p̄f̄mādā necturaz
suspitōis q̄c p̄soms q̄daz res hee sūt attribute
ex quibz oīb' v̄nū m̄ locū coact' accusatōis ēit
m̄ p̄batōe h̄ois uti. nā fā cū parū f̄m̄tūdis h̄z
m̄si aūg ei' qui insimulat' ī cā suspitōz adducat'

ut et tunc culpa non videatur abhorruisse. Ut enim
animus aliorum imitari non attinet. cum ea quae peccant
non mereantur. sic tamen peccata mercedi leuare. si augustinus
minime honeste rationem affinis ostendit. Quare vitam
eius quae arguitur accusator imitari
debetur et ostendit si quo impari animus peccata quid sit
Si id non potest monstrare debet si quoniam in se ipsis animus
suspicionem venit ac maxime si si potest se in genere
aliquo ei modi in ea aliquid commotum peccasse. Aut
eque magis re a maiore a minore. Ut
si quidem peccata dicat inductum fuisse. possit demonstrare
aliquid in re eius aliquid fuisse auarum in ea tamen natus
a studiis a victis a fortuna a ad eorum quae
personis attributa sunt ad ea tamen quae commota per
casse dicitur adiungi. atque ex dispari quod genere culpaz
Si ex pari sumendi facultas non erit. Improbare animus
aduersari optet. Si auaritia inductum argues fe
cisse et auarum eum quae accusas demonstrare non possis.
alio affinem vitis esse doceas et ex ea re non esse
mirandum qui in ea temporis a cupidus a petulas
suerit. Hac quod in re eum deliquisse. Quoniam in honestate
et auctore eius qui arguitur delictum est. tan
tundem de facultate totum est et defensionis dimi
nuit. Si nulli affinis potest vias reus animus admis
so demonstrari. locum inducit ille per quae hortandi iu
dices erunt ut veterem famam hominis non ad res per
tinent putent. Nam eum animus celasse non manifestum
teneri. Quare non optet hanc rem ex superiore vita
spectari. si superiore vitam ex hac re improbare. Et
a peccata animus peccandi non fuisse. aut causam

Aut si h' dicit nō poterit dōm dīc' d' exmū nō
esse mīrū si nūc p'mū deliquit. Nā nūc est
eū qui velit peccare aliq'm p'm deliquit. S'm vi-
ta an acta ignorab'r. h' loco p'ato. z cur p'ter-
eat dēmrato. argumēt' accusacōz statū p'mae optat

Defensor at p'mū si potit debet vita er'
qui mīsimulabr' q'm honestissimūz dēmrare.
id faciet. si ondet aliq' eus nota z q'ma officia.
q's gen' m' parentes. cognatos. aīcos affines.
nānos. Que mag' rara z eximīa s't. si ab eo
cū magno aliq' labōe. d' p'cto. d' utq' re. cum
nūc nō ess. officii cā. a' m' rēpublicā aut i
p'ntes a' m' aliq's eoz qui m' expōit sūt f'ci
esse dicat. S'em nīl se deliquisse. nlla cupidite
ipeditū ab offi' recessisse. q'd eo p'mae' ent
si cū p'as impune aliqd faciendi min' q'esse
fuisse dicat. volūtas n' faciendi dēmrabr'
affuisse. h' at ipm genus ent eo finius si eo
ipō m' g'ie q' arguit' integ' an fuisse dēmrabr'
Ut si cū avaricie cā fecisse arguit' nūme omī
i vita peccare cupid' fuisse dicat' h'ic i' mag'
cū fuitate iduce' indignatio iūcta p'p'ioni
p' quā miser facm' ēē z indignū dēmrabi-
cū aīq' i vita fuit oī a vicijs remotissimq'
eam cām putat' q' hoīes audaces i fraudem
ripe soleat. castissimū q' hoīes ad peccandum
potuisse impellē a' iniquū ēē z optimo cuiq'm
perniciossim' nō vitā honeste actā tali m' q'e
p'limū p'deē. sed subita ex t'miācōe q' q'fingi
facile possit nō ex an acta vita que neqz ad
t'p'e f'ngi velle. villo m' mutai possit facere

iudiciū; Qm̄ at̄ in acta vita aliq̄ ep̄itidmes
erūt. a' falso velisse in eā estācōz dicēt ex
aliq̄z iūdia a' oberectatōe a' flū op̄mone
a' m̄p̄denae necessitudinē. a' p̄suasione adoleste
tie a' aliau nō maliciose aī affectōi attribuet
Aut dissili in ḡne viroz ut aīz nō oīa m̄cōz
s̄ a tali culpa remoti ēē videat̄. At si nō in
vite ep̄itudo a' infamia leniri potit orde ne
ḡne op̄at̄ de vita eius. z de monibz q̄n s̄ de
eo cōmē q̄ redarguit; Quare an fas obmissis
illud quod agi oportet

Ex fco at̄ ip̄o suspiciōs ducēt si totius
administratio negotii ex ip̄is p̄tibz p̄tēp
taliē. Atz hec suspiciōs p̄tm ex negotio separā.
partē ḡmē ex p̄sonis atz ex negotio p̄stent;
Ex negotio dua poterūt. si eas res q̄ negotius
attributē s̄ diligētē s̄idabim̄; Ex his q̄ in hac
constitutōz quemē vident̄ ḡnā eoz oīa partes
plm̄ q̄ ḡm̄. Vnde q̄ optelut p̄m q̄ sint ḡmē
aī cū ip̄o negotio. h̄ est. q̄ ab re separi nō
p̄nt. Et in loco satis ēē diligētē s̄idare
qd̄ sit an rem fām ex q̄ spes p̄ficiendi nata. z
faciendi facultas cōsita videat̄. qd̄ in ip̄a re
ḡndi qd̄ p̄ca p̄scutū sit. Dem ip̄ius ē negotio
ai gestio p̄tānda. Nā h̄ ḡm̄ eaz rez q̄
s̄ negotio attributē s̄idō in loco nob̄ ē expositū
h̄ q̄ in ḡne spectabilr. locus t̄ps. occasio. facul
tas. q̄z v̄m̄q̄z vis diligētē in p̄fīmacōe p̄ce
p̄tē explicata ē. Quare ne a' hic n̄ admonuisse

29
a' ne ead' it' duxisse videam'. breuit' tunc
qd' quaq' m' pte q'dan' opteat in loco q'
opportunitas. m' tpe longinq'tas. i' occasione
comoditas ad faciend' idonea. i' facultate
copia r' p'tas eaz' rez' p' q's ad facili' sit
a' quib' in oio q'ia no' p't. Consideranda est;
Item vidend' e'. qd' adiunctu' sit negotio. h' e'
qd' maius qd' min' qd' eque mag' sit qd'
sile. Ex q'ib' q' iuncta ducit. si q'madmodum
res maiores m'ores eq' magne siles q' agi
soleant. diliget' q'dabit q' m' g'ne euent' q'
vidend' erit. h' e'. qd' ex q'q' re soleat euenire
magnope q'dand' e' ut metus leti' t'ulatio

Quarta at' p't erat ex his negotiis q's di-
ceba' e' attributis. Consecutio in ea q'uit'
ea que gestu' negoti' p'fessm' a' ex m'uallo
q'sequit' in qua vident' r' q' q'suetudo sit r' q'
lex r' q' actio r' qd' eius rei artificiu'. a' vsus.
a' exaltatio homi'. a' applicatio a' offensio. Ex
q'ib' nonuq' elicit' ad suspitionis

Sunt at' aliq' suspicioes q' q'uit' r' ex negoti-
is. r' ex p'sonaz' attributib'. assumuntur;
Na' r' ex fortuna. r' ex victu studio f'cis. casu.
oromb'. q'silio r' ex h'itu ai. a' torpis p'edq'
ponet ad eaz' res q' rem edibilez a' incre-
dibile face' pnt. r' cu' f'is suspicioe iungunt'
maxime quer. n. oz m' hac q'stituode p'mu'.
potuit ne ad f'. Item r' q' ab alio m' potuerit.

dem facultas de qua an dixim? Dem utz id
facim? sit qd ptine fuit nre Item q spe celi
di no hret. Dem necessitudo in q no nre fuit
id a fieri a' ita si. qnt Quoz ps ad yslu
ptine qd psoms attributu e ut in ea ca. q
in itme se tam familiarit' applicuit. q smo
ms cam qstet. q sil dicitur Demqz cenat
in re somnus. nox. p' rem q soly exierit. q
illu taz familiarit' comit' eq aio reliquit. q
centu gladiu habuit. horz ps ad yslu ptz
Querit. n. utru uidet' Diliget ro faciendi f
hita r excogitata. an ita teme ut no. vifile
sit quicqm ta teme ad maleficiu accessisse;
In qua qrit. num q alio m' comodi' potuit
fi. l. a fortu adimstrai Ma sepe si p'auit. si
adiumenta. si adiutores desint. facultas
faciendi no fuisse v' h m diti' attendat.
Acta me se ee itelligi? h que negociis. r e' q
psoms fuit attributa Hic neqz faale e neqz ne
cessariu Distingue ut i sup' dicit' pab' q p'auo
quicqz accusato' r qm' defensore. Etai opteat
No nam p' ea. q ca p'ita. q m vnaquaqz
re querat res ipa docebit. eos. q no oia h
sepe iuentos putabunt. s m qnd i qne me
diocri intelligencia ofent No faale at. quod
r infirmi e. tot de reb' utruqz i pte singillati
de vnaqz explicat. r alias alie. h m utruqz
pte cause solent querre; Quae. s' d'are h
q exposui opteb'. faaliq at ad iuentoz aig

incidet. si gesta negotii. et sua et aduersarii nar-
ratio. sepe et dilucide pertinebit et quod quicquid
suspicio habet. eliciens fidem. Quia re quod
consilio. et spe perficiendi. id quod factum sit. aut si non
potest quoniam illo. Cur ab hoc potest quod ab illo. Cur non
adiutore a et est hoc. Cur non sit consens. a et est sit
aut est hic sit. Cur hoc an factum sit. et hoc an
factum non sit. Cur hoc in ipso negotio. et hoc per ne-
gotium. a quod factum de industria. a res ipsam quod
secutum sit. Constat ne ordo. Aut cum re. a cum
ipsa secum. Aut quod rei sit scilicet an illud ante hoc
et illud et utriusque potest. Quod factum sit. ordo non oportet
a non factum quod oportet. a factum quod oportet. Cum
autem hac intentione. hoc totum negotium pertinet. fidem
tamen illi ipsi in medium sponte loci praedicat de quibus
an dictum est. Et tamen ex singulis. tamen ex iunctis
arguta ita nascentur. quorum argumentorum per
probabili. per rationem in genere. usabitur.

Acredunt autem sepe ad quicquam questiones. te-
stimonia. rumores qui sunt omnia utriusque sibi via
preceptorum torquere ad suam cause commodum debent.
Nam et ex ratione suspicio et ex testimonio et ex
rumore aliquid pari ratione. ut ex causa et ex propria
et ex facto duci oportet. Quare nobis et huius videtur
errare qui hoc genus suspicionum artificum non putat
indigere. et huius qui aliter hoc de genere ac de omni
quidam capiendum putat. His enim his ex locis
quidam sumenda est. Nam et eius qui in questione

ad dicitur et ex eius qui in testamento et ipsius rumore
causa et veritas. ex his attributionibus recipietur Dominum autem
in causa per argumentorum est adiuncta ei causa solus qui
dicitur et ab ipsa ita ducta ut ad ea separati in oes
eius generis causas transire non sate commodum possit. Pars
autem est peragator et alii in oes eius generis alii in plebs quod
causas. acomodata. Hec ergo arguta quod transire in mul-
tas causas prout. locos generis nominat. Nam locus generis alii
iste rei quidam generet amplificationem. ut si quis velit
hunc esse unde qui parentem necavit. maxime supplicio esse
dignus. quod loco non per orata et probata causa non est utendum.
Aut dicitur quod ex generis quod habeat probabiles rationes ar-
gumentandi. ut suspicionibus et si oportet et suspicionibus
et si non oportet. Aut per loco generum per indignationem
alii per questionem inducat. de quibus ante dictum est. per
per aliquam probabilem utrumque ex parte rationis. Distinguitur
autem oratio atque illustratur maxime in inducendum locum generum et
alii loco iam citantibus illis auditoribus argumentum
confirmat. Nam et cum creditur generis quidam dicitur cum dicitur
de plus cause locus citandus est. auditorum cum alii
renouat ad ea quod restant. aut dicitur iam dicitur sus-
citatur. Quia non ornamenta eloquii in quibus et suauiter
et gratatur plurimum consistit. et omnia quod in inueniende rationis
et summa ad hunc dignitatem in quibus locos offeruntur. Quare
non ut causa. sic oratorum quod multorum generis loca sunt.
Nam nisi ab his qui multa exactione magna sibi
verborum et summa copia operauerunt. citari non poterit
gratatur et ornate quomodo nam ipsorum desiderat. Neque quod h

sit nobis dictum quoniam de omni genere locorum quoniam
Nunc exponemus in quidam qui loca quoniam
 soleant modo suspicatos esse oportet et non
 oportet Testibus esse oportet et non oportet Rumoribus
 credi oportet et non oportet Quoniam esse oportet et non
 oportet Vieta autem acta spectari oportet et non oportet
 Et si est qui in re ipsa peccavit etiam si quod admisit.
 et non est eius cause maxime spectari cum oportet et
 non oportet Atque huius quod et si qui eius modi ex proprio
 arguitur quoniam loca nascuntur in quas prius deducit
 Certe autem loci est accusatoris pro quibus auget facti autem
 citate Et aliter pro quibus negat malorum in se oportet
 Defensoris pro quibus calumnia accusatoris cum indi-
 gnatione ostendit pro quibus cum quoniam nostra capta; Huius et
 acta loca quoniam omnes ex his preceptis sumuntur quibus
 cetere argumentationes si est tenuius et subtilius accu-
 satus titatur Huius autem quoniam et ornatus et tu ubi
 tu et finis excellentibus In illis finis est ut id
 quod de veritate videatur In his tametsi si quod vi-
 deri oportet tu finis est amplitudo Nunc ad alia
 Institutiones transeamus **Q**um est non quoniam quoniam
 vis vocabuli diffinenda est ubi Institutiones diffi-
 nita de eius genere ex nobis posita sit huius causa
 Flaminius is qui sua re male gessit bellum
 punico sedo cum tribunus plebis esset iuratus senatui
 et omni quod voluisset omni optatu pro seditione ad po-
 pulum legem agrariam ferebat Hunc pro suis offi-
 cium plebi inquit de templo deduxit accersitur

magestat; Intenao ē magestate minuiſta. q.
ēbunū plebis de tēplo deduxiſta Depulſio eſt
nō minui magestatē; Queſtio ē. magestatē
ne minuet; Ratio ē. In ſtū filiū em quā ha
bebā p̄tate. ea ſum uſue; Rōnis m̄ſinatio At
em qui patna p̄tate h̄ ē puata q̄d ēbunūam
p̄tate m̄ſinat. minuit ie magestatē; Iudicatio ē.
minuat ne ie magestatē. qui m̄ ēbunūā p̄tatez
p̄ria p̄tate utat; Ad hāc iudicatioz argumētōs
omēs affr̄ optel̄ At nequib forte arbitretur
nos nō itelligē alia q̄ madē ſtatūoz ī hāc cām.
eā nos p̄tē ſolā ſumim̄. m̄ q̄ p̄cepta nob̄ danda
ſūt; Qibz at p̄tibz h̄ m̄ lib̄ explicat quibz oī
t cā ſi diligeſ intender. oō videbit ſtatūoz r̄ eny
p̄tes. r̄ eluſias. ſic q̄ forte ī eas cadet nā de omibz

Prim̄ q̄ accuſator loc̄ eſt. T̄p̄ſaribem
eius nōis. aū de vi querit. bus r̄ ap
ta. ex opinione hōm diffinatio. h̄ m̄ magestate
minue ē. de ſignitate a' amplitudine. a' p̄tate
p̄pli. a' eoz q̄bz p̄p̄s p̄tate dedit ad derogare;
h̄ ſic ſunt expoſitū p̄tibz v̄bis. r̄ rōnibz m̄ſinadu.
r̄ ita ēē ut deſp̄ſer̄ oñdendu. p̄ ea ad id qd
diffinere. ſc̄m̄ ei' qui accuſabr̄ adiūgē optel̄
r̄ ex eo qd oñder̄ ēē v̄bi cā magestatē minue.
Doci' aduſariū magestatē minuiſſe r̄ h̄c totū
locū qm̄ loco q̄ſmāe. p̄ quē ip̄i ſc̄i atitās a'
indignitas a' oīo culpa. cū indignatōe augrat
poſt eū m̄ſinada. aduſarioz deſp̄ao Ea at ip̄
mabr̄ ſi ſc̄a demrabr̄. h̄ ex opinione hōm

42

sumet cū q̄admodū r q̄b m reb hōies m cō
 suetudine sc̄bendi a' smcomadi. eo vbo uti so
 leat. ḡsidār Itē m̄mabr. si t̄pis a' iualis esse
 ondet ei' d̄sc̄ptōis app̄baco. r si que iocomoda
 secuta sūt. eo p̄essa. ondet; Id at ex hōestate
 r utilitate p̄tib. sumet. De q̄b m delibato p̄ce
 pte exponem. Et si cū diffinico n̄r adūsaiōz
 difficoz q̄fem. r p̄mz vera hōesta utiles ee
 dem̄rabim. illoz cōm Quē m̄ at res a' mau
 n a' mōri a' pari i negotio. siles. ex q̄b aff
 met n̄ra d̄sc̄ptio Nā si res pluēs erūt diffinico
 ut si q̄rat fur sit an sacrileg' q̄ nasa ex puato
 s' fac surpuit eū v̄tendū p̄tib diffinicoibz
 Dem simili rōne causa titanda

Locus at q̄m̄s m eius malicia q̄ nō n̄r
 v̄m ead v̄boz p̄tate. s' arroguē conet.
 ut faciat qd̄ velit. r id qd̄ fecit qd̄ velit nōne
 appellet. Dem defensor p̄p̄ loco 2. item
 nōis breuis r apta ex opione hōm d̄sc̄ptio.
 h̄ m. magestate m̄mūe ē. ad de republica
 cū p̄tatez nō q̄cas adūstrae Dem eū finico
 p̄tib r exis r rōmibz p̄lea sui fā. ab iā diffi
 aone sepatio; Dem loc' q̄m̄s. p̄ quē fā valitay
 a' honestas adauget Dem seq' adūsaiōz
 diffinicoz rep̄hensio q̄ h̄p̄ ex loc' oibz quos
 accusatoz p̄p̄sm̄. q̄fiat. r ē. p̄ ead. p̄pter
 q̄m̄s locū m̄ducet; Loc' at q̄m̄s defensoris eū
 is. p̄ quē designabit. accusatozē sui p̄iculi cā.
 nō res solū q̄ntū v̄m ead v̄bā cōmutai conari

Nam illi quide[m] q[ui]nes loci q[ui] a' calumnie a' accu-
sator[um] denotantur. a' in p[ro]cedie captat[ur] a'
f[aci]t indignat[i]o[n]e. a' a' i[n]iuria det[ra]hendi c[um] sumuntur.
ex p[ar]ti magnitudi[n]e. ex cause g[ra]ue ducit[ur] Quare
n[on] m[agis] o[mn]i[um] r[ati]o[n]e si m[agis] o[mn]e g[ra]ue cause mod[us] For-
ment[ur] m[agis] i[n]iuria i[n]stitutio fecim[us] In ductione
autem. c[um] causa postulabit utemur

Qu[od] at[que] actio i[n]stitutio a' co[m]mutatio i[n]di-
ge[n]t[ur] vi[de]t[ur]. q[uod] n[on] aut[em] is agit que[m] o[mn]i[um] a' n[on] cum
eo qui c[um] o[mn]i[um] aput q[ui]s o[mn]i[um] qua lege q[ui] pena.
q[ui] e[st] i[n]iuria q[ui] t[em]p[or]e o[mn]i[um] i[n]stitutio i[n]stitutio appellat[ur]
Ihu[er]i[us] nob[is] ex[em]p[le] p[er] m[agis] op[er]e se. si singla i[n]stitutio
nu[m] g[ra]ue q[ui]a. s[ed] q[uod] r[ati]o p[re]cepto[rum] s[ed] e[st]. ex[em]p[le] i[n]i-
tutudini s[ed] s[ed] e[st] e[st] Al[ia]q[ue] m[agis] n[on] q[ui]d[em] i[n]stitutio
i[n]i[us] de causis sit ut rari[us] i[n]stitutio i[n]stitutio n[on]
ex p[ar]te excep[ti]o[n]ib[us]. m[agis] excludit[ur] actio[n]es. r[ati]o
ita i[n]iuria i[n]stitutio i[n]stitutio ut a' c[um] cadat
is q[ui] n[on] q[ui]a mod[us] o[mn]i[um] egit Quare m[agis] i[n]i-
plen[us]q[ue] i[n]stitutio i[n]stitutio i[n]stitutio i[n]stitutio. r[ati]o
e[st] e[st] m[agis] agendi p[ar]te d[em]o[n]strat. r[ati]o i[n]stitutio p[ar]te
to[rum] i[n]stitutio i[n]stitutio In ip[s]is at[que] i[n]stitutio. rari[us]
mod[us]. r[ati]o i[n]stitutio mod[us] ei[us] mod[us] sit ut p[er]
se m[agis] h[ab]eat f[aci]t i[n]stitutio i[n]stitutio at[que] alia
assumpta alia i[n]stitutio ut i[n] q[ui] i[n]stitutio c[um] i[n]stitutio
q[ui] c[um]q[ue] nom[en] e[st] accep[ti]o c[um] m[agis] accusac[i]o[n]e
alia q[ui]a e[st] i[n]stitutio r[ati]o argum[en]t[um] q[ui]a i[n]stitutio.
p[ar]te i[n]stitutio at[que] m[agis] solu[m] f[aci]t e[st]. Defensor m[agis]
q[ui]o ip[s]o m[agis] optet r[ati]o i[n]stitutio. c[um] de nece
parent[ur] m[agis] m[agis] i[n]stitutio sit m[agis] facinus esse.

ea pena efficitur. quia parricidi efficitur. Id autem.
 si damnetur. si nunc est quoniam et id cum scriptum
 et ea re non ex ordine sit acceptum. Ea igitur pe-
 na si efficitur tunc non opteat. Damnum quod non
 opteat. quoniam ea pena damnationis non sequitur hic
 defensor pene commutator ex translatione gratie in-
 ducto tota infimali accusator. Veruntamen
 tunc quod tunc defendendae gratiae constitutione trans-
 lator infimali. Ex autem translatione in ea non sit
 quod. Cum ad unum faciendam quodam armati venisset.
 armati igitur primo sunt. Et tunc equi romano.
 quodam ex armati. resistenti gladio manu patitur.
 agit is cum manu passa est iunior. postulat
 is qui cum agit a proce exceptor. ex qua re
 caput primum stat. Hic is qui agit iudicium
 primum postulat. Ille qui cum agit exceptor addi
 agit opteat. Quis est. exapiendum sit an non.
 Non autem non. non. non. in recipiendo iudicio eius
 malefici de quo mepicarius quod. primum si
 infimatio vocatur. Et modi sunt iunior. ut de
 his indigens sit non primo quod tunc iudicium indigens
 atque iunior. sit tunc cause sit. Quare cum
 de ea iudicat. de aliquo maiore maleficio de quo iu-
 dicitur primum sit. primum. Atque ex quo quod huius est.
 In omni autem translatione cum ab usque si opteat. a quo.
 et per quod et quod modo. et quod tunc. a agi. a iudicari.
 a quod statim. de ea re querat. Id ex patet. unde
 de quo per idem est summi optebit et vocari quod
 in filii rebus si soleat et unde utrum malicia quod

aliud agat aliud simul. an stulti an ne
cessitate qd' do m' agi nō possit an occasione
agendi. sic sit iudiciū a' actio gstituta an
rta sine vlla re ei' modi res agat Locus at
qms q' cū q' tñsatorz inducat. fugē iudiciū
ac penā. qz cause diffidat. A tñsacōne at
om' fōe pēbatorz iudiciorz. si nō ita res aga
t i iudiciū veniat q' pacto opteat. h' ē. si
cū eo agit. eo cū nō opteat. a' alia pena
alio tē. dō tpe. atz hāc rōz. ad pēbatorz iudic
oz om' penē Tres g' hēe gstitutos que partes
nō hnt. ad hūc modū ttabunt

Nūc gñales gstitutorz r partes ei' gsidem'
Cū r fō r fū nōie gcesso. neqz vlla
ratione illata gēuſa. ius r nā r ge'
ipius negotii qnt. gstitutorz gñale appella'
hui' pmas ēē ptes nob vident dxi. Negotiale
r iudiciales Negotialis ē. q' m ipō negotio.
iuriscūlis iplicita hē gēuſa Ea ē h' d;
Quidā pupillū hēde fecit. pupillū at an mor
tuus ē. qm m suā tutela veniet. de hēde ea
q' pupillo venit mē eos q' pns pupilli. hēdes
fēdi sē. r mē agnatos pupilli gēuſia. possessio
hēdū pēbz ē; Intencio ē agnatorz nra pecūia
ē. de q' is cō agnat pūm. testat' nō ē Sepul
sio ē; Imo ē. q' hēdes fēdi. testamto pns pūm
Qstio ē vltzqz sic pō ē. pr om r s r filio.
testamtu sēpsit. dū is pupillo ēē Quae q'
filii sūnt testa' pns nū fiat. nū ē; Infamatio
ē rōms pmo pr s sēpsit r fm hēde nō s fēz
filio s pbi. iussit ēē Quare pēqz. q' ipia sūnt.

i testamento vltius nūm ee no potest iudicatio:
 possit ne quisq; de fili pupilli re testan. an
 hēdes scdī ipius p̄sumptio. nū fili q̄ ei?
 pupilli. hēdes sūt. Atq; h̄ nō alienū ē q̄ ad mltā
 p̄meat. ne a' nusq̄m a' vsq̄m dicat q̄ admo
 nē. Sūt cause q̄ plures hnt rōes i s̄p̄ia statuat
 q̄d fit. cū id qd fā ē. a' qd defendit plures
 de caus. rōm a' p̄bilit̄ vidi p̄t. ut m hac cā
 supponat ab q̄dib; h̄ rō. Vnus. n. pecunie
 plures dissimilib; de caus. hēdes ee nō pnt Nec
 vnq̄m fā ē ut eīd pecunie. aliq; copat. alī lege
 hēs esset infimatio h̄ ē. nō ē vna pecunia.
 p̄terea q̄ alia pupilli iā ēd aduēticia. cō hēs
 nō illo m tpe i testato q̄sq; sc̄ptus ēd. siqd pu
 pillo accidit. z de alia p̄r̄s. ead nūc mortui
 volūtas p̄mū valebat. Que iā mortui pupillo
 suis q̄dib; gcedebat. Aut si hac erūt vsi infma
 macōe. posse plures ē. q̄des vni pecunie dissimilib;
 de caus. tūc de eo ipō nascit̄ iudicacō alia
 possint ne eusd pecunie plures dissimilib; ḡmib;
 hēdes ee. Ergo vna i statuta itellm ē. q̄ m
 z rōnes. z rōnū infimacōes z p̄tē iudicacōs

Nūc hui' ḡt p̄cepta videri. q̄ plures fiant
 vtriusq; a' ead omib; si plures ambiget.
 ius ex q̄b; reb; q̄stet. p̄sidand ē. Imcū ḡ a'
 a nā ductū vī. Qued; at ex utilitatē rōne.
 a' p̄p̄ia nob a' ob scā m cōsuetudinē vesse
 vident. p̄ at app̄bata q̄ a' cōsuetudinē a vō
 valia visa. legib; ee finata. At nē q̄dē ius
 ee vī q̄ nob nō op̄mo s̄ q̄ m̄ata vis. affeāt;

ut religioz pietez. gram. vmdicacoz. obsequia.
vitate Religionē ea q̄ i metu r timore
deoz sit. appellat pietate q̄ erga p̄nāz aut
parentes a' dōs sanguine iunctos officiū suae
moneat. Grām. q̄ mēoria r remuneracōne
officioz r hōr r ciuicaz obsequia. teneat
Vmdicacoz p̄ quā vni r iudicia defendendo
a' ulciscendo. p̄pulsat a nob r a nris q̄ nob tui
ē. debent. Obsequia. p̄ quā etate a' sapia
a' hōre a' aliq̄ dignitate cūcedentes veniam r colm
vitate p̄ quā dā opam ne qd aliud q̄ q̄ma
veniat fiat. a' fām a' futurū sit. At nē qd iud
mī qdē q̄rūt ad q̄at q̄tūsiā. q̄ neqz i q̄ aut
li iure vsant. r a mlgai intelligēcia immoda s̄
Ad fili^{os} v̄ aliquā. a' ad rē amplificandū sepe
sūt refēda. Cōsuetudis at ius ēē putat. id qd
volūt om̄i sine lege vetustas p̄buit. In ea at
q̄ sūt iura ipā iam dā. p̄ vetustate. Quoz
i ḡne r alia s̄ mltā r eoz mltō maxia pars.
quā p̄tōs edictē q̄sueunt. Quoz at ḡna iure
iā ita q̄sue s̄ fā s̄. qd genū pactū par iudi
catū. Pactū ē qd mē aliq̄s quāt. q̄ iā ita iu
stū putat. ut iure p̄stare dā. Par. qd m̄ oō
cōbile ē. iudicātū de q̄ iā an̄ smā aliq̄ vel
aliq̄z. q̄stutū ē. Jam legitima ex legibz aḡsa
optebit. His ḡ ex p̄tibz iure quicqd a' ex
ipā re. iā ex fili iā maiore a' m̄iore nasci vi
debit. attendi q̄sqz atz eliy eliy p̄tatabo. Vnā
quāqz p̄tē iure debebit. Locoz at comuniū
qm̄ uti an̄ dictū ē. Duo ḡna sūt. q̄nū alterū

Dubie rei. alteri de gmet ampliatoz. qd ipa
ca det. z qd augei p locu qnez possit. z opte-
at. qdabi. Na di qui m os madat loca. pre-
sbi no pnt In pleisqz fortasse ab auctoite
uul' osulto7 z q auctoitate dia optat' Atten-
dendu e at z i hac. z i omibz. nu qd locos
qnes. pe eos qd exponim'. ipe res ondanit

Nut iurisdiale ge' z ptes ei' osiderem'
Iurisdialis e m q equi z m q natia
pmi z ro. qnt. h' ptes sut due quazi altaz
abaz. assupaua altaz noia. Absoluta e q
ipa m se no ut negotial. mphiare et abs-
condite. s' patencius z expercius rei z rei
qoz. gtz. Ea e h' d. Cu te bau lacedemo-
mos bella supasser. z fe mos eet grais. cu
bella me se gessisset. ut hu q fecisset t'pheu
alqd m fmbz statueret victorie m m pnaa
declande rei ca no ut m petu molli meoia
remanet eneu statueret t'pheu. Nausantur
aput amphiitones id e apt' gne gae oslui
intencio e. no optuit. Sepulsa e. oportuit;
Questio e. optuit ne; Ro e z ca ex bello
glam vute pepim'. ut ei' etia mfigma. po-
steri nro relinque vellem'. Infimacio e Ad
bi etnu mimmiaaz mommetu graios de
gis statuere no oz iudicaco e Cu sume
vaut' gcelebrade ca graii de grais etnu
mimmiaaz mommetu statueret. rae ne an q
fecim'. Hanc co rom sbiecm' ut h' cause
genus absolute ipm de q agim'. Innostrat

Et si ea supposuissim' q' fortasse vbi se nō em
uiste si p' bellū gessist' in relacōe cūis de
laborem. de q' p' loqm' p'vūq' at' cause ge'
in hac cōm mōde p'piciū ē In hac argu'
ex hīsde locis sumēde sūt atq' i' cāz negotiale
qua de an' dictū ē. locos at' p'nes 2 ex cā
ipā siquid ient idignatōe a' q'q'itōis. 2 ex
uix valit' 2 nā mltos 2 g'uos sumē accēdit 2
optat'. si cā dignas vidētr postulat'. Rūc
assumptuū p'c iurisdicā. q' dē? Assumptua
q' cū d'r. cū ipm ex se sūm p'baī nō p't aq'
at' for' adiūto argu'to. defendit'. Eius p'tes
sūt q'vior Compacio relacō. cūis remocō. c'
mīs q'cessio Compacio ē. cū aliqd sūm qd' p'
seipm nō sit p'baudu. ex eo cū h' cā sūm ē.
defendit'. Ea ē h'q' d' Quidā impator cū ab
hostib' cūm sēdēt. neq' vllō m' effugē posset.
depactus ē cū q'ostib'. ut arma 2 ipēdmēta
relinq'et. mltos educē Ita q' fecit Armas
2 ipēdmēta amissis. p' spez mltos op'auit
Mausator magistatē dēcūt hic diffias qd' sit
legere magistatē Qz nos hūc locū de quo
agim' q' dē? Intencio ē nō optat' arma
2 impedita relinq'ue Depulsio ē. optat'.
Questio ē. optat' ne Rō ē. mltos. n. oēs
p'ssent Infirmitas ē Aut q'etālis. nō p'sset
Aut altā q'etālis. nō ideo fecit Ex q'ib' iu
dicacō ē vel p' iudicacōs. p'ssent ne. 2 ideo
ne fecit. a' h' cōpatua cū nūc in agem?

At em satius fuit amittere milites. qm arma
 ⁊ impediri qcedi hostibz. Ex qua iudicatione na
 scit. Cu os pti cent milites nisi ad hanc
 pactione venisset. utz satius fuit amittere mi-
 lites. an ad hanc qdcoz venie h cause gey
 ex his locis itatu quemet. Oportet adhibere ce-
 tarz qz qstutionu rones atz pcepta. ac ma-
 xime qcedis pcedere. mfinac qd in eo quod
 eme dabr. hu q accusabit qpatit id fiet. si
 a' id qd dicit diffensiois futurz fuisse nisi id
 qd fm cet de q' fm iudiciu e. futurz fuisse
 negabr. Aut si alia rone ⁊ alia ob cam. ac dia
 reus se fecisse. demrabit ee fm; Et rei qfina
 tio ⁊ ite gna de pte mfinacio ex qcedali qsti-
 tucioe sumet. fm at ito noie malefias voca-
 bit i iudiciu sic in hac ca. na magestatis
 accersit. diffinitioe ⁊ pcepte diffinitio. uti optet
 Atqz h qde plexqz in h' gne accedut ut ⁊ q
 ieda ⁊ diffinitioe utendu sit. fm at aliud qz
 aliqd gen' cadet. ut gl pcepta licebit huc
 par rone mssie. Na accusator maxime e
 i h laborandz. ut idipm fm p qd s' reus
 qcedi putet opte qmplimis mfirmet ronis
 Qd facile e siquis plimis qstutionibz aggf
 dicitur illud improbare

Ipsa at copacio sepata a cetis gmbz gtiisiaz
 sic ex sua vi qsidabr. si id qd copabr. a. non
 honestu. a' no utile. a' no ncom fuisse. a' no
 tantoze utile. a' n tantoze honestu. a' n ta-
 toze utile nam fuisse demrabit; Semde oz

accusatore id quod ipse arguat ab eo quod defen-
set copat separe. Id autem faciet si demonstrabit non
ita fieri solere neque optere nisi ex ratione. Hinc si
hic fiat ut pro salute militum ea quae salute causa
copata sunt hostibus tradantur; pro ea copae opte-
bit cum beneficium maleficium et ideo id quod arguitur
cum eo quod fit a defensore laudabitur et facietur
fuisse demonstrabit ostendere et hoc extenuando maleficium
magnitudine. fit et augeri. Id si potest si demon-
strabit honestas voluit magis nunc fuisse
id quod videtur reus quam id quod fecit. honesti autem
et valis et nuncius vis et natura. In deliberatione preceptum
cogitetur. Non optabit. ipsam illam partem iudica-
torum exponere. tanquam omnem deliberationem et de ea ut
ex deliberatione preceptum deinceps dicitur. **Quod** n. h.
iudicatio quam ante exposui. Cum igitur pro militibus
tenentur non ad hanc partem venisset ut facius
fuit pro militibus. an ad hanc partem veniret hoc
ex loci deliberatione. quod in aliqua consulatione res ve-
niat tunc optabit; Diffensor autem quod in loci
ab accusatore alie consulationes etiam inducit in his
ipse quod ex quod consulationibus diffensor copat. Et
terios autem locos quod ad ipsam partem pertinet
ex quo tractabit. loca quibus erit accusator in
eum qui cum de fide ipsi aliquid a utili a utique faciat.
ferat in aliqua diffensor. Diffensor est nullum
fieri utile hinc nisi ite utile nisi honestum putare o-
portet nisi quod duo quod hinc. quod de ea fons sit intelligat
Quia loci ita quibus est ut bene tractat in hac causa
magnus ad persuadendum momentis fons futurus sit
momento

Et alē locus. p. quē magis cū amplificatōe. bñ
ficiū magnitudo. ex utilitē. a. honestate. a. facte
nātate demitit. Et tāus. p. quē res exp̄ssa
v̄bis an̄ oculos eorū qui audiūt ponit. ut ip̄i
se q̄ id factos fuisse arbitret. si sibi illa res
atq. ea faciendi cā. p. id tēp. accidisset

Relatio t̄is ē. cū reus id qd arguit cōfē-
sus. alio se inductū p̄tō. iure fecisse de-
mōstrat. Ea ē h̄. Dracius occasis t̄is cūitt
z duobz amissis fr̄ibz. Domū se victor recepit;
Is amādūtat sorore suā de fr̄m morte nō la-
borante. p̄pōs. at. nom̄ appellante. identitate
ciat. cū gemitu z lamētatione idigne pass. v̄gine
occidit. Naufragor. p̄tencia ē. p̄iunia sororem
occidisti. Sepulsiō ē. iūē occidi. Cistio. ē. pure ne
occidit. Rō est. Illa. n. hostiū mortē lugebat.
fr̄m mortē negligebat. me. z pplm romanū. vi-
cisse molestū fēbat. Infimatio ē. tñ a fr̄e. m̄de-
mnatā. necat. nō optuit. Ex q̄ iudicatio fit.
Cū. n. fr̄m mortē negligēt. hostiū lugeret.
urbis. z ppli romanū. victoria nō gaudet. optuit
ne eā a fr̄e. m̄demnatā. necat. H̄. m̄ gñe. tē.
p̄mū. siqd. ex cetis. dabr. p̄titudibz. sum. optibz.
sicut. m̄ compatoe. p̄ceptū ē. p̄. ea. si. q̄. factas
eūt. p. aliquē. p̄titudē. illū. m̄. quē. cōmen. t̄ip̄t.
diffendē. H̄. m̄. leuius ē. id. qd. m̄. alim. p̄am.
reus. t̄issat. qm̄. qd. ip̄e. suscepit. postea. t̄ns.
latō. p̄tibz. vti. z. ondē. a. q̄. z. p. quos. z. q̄. m̄. et
q̄. t̄pe. a. agi. a. iudican. a. statui. de. ea. re. que.
nunt. ac. s̄l. ondē. nō. optuisse. an̄. suppliciu. q̄.
iudiciū. m̄tponē. Cū. leges. q̄. demōstrada. s̄t.

p que potuit in p[ro]p[ri]o qd sp[eci]e sua res p[ro]p[ri]a
ta sit. morib[us] z iudicio v[er]idicis. Dem nega
re debet. audire opte. id qd in eu eis g[ra]t[ia]
z de q[ui]s ip[s]e qui g[ra]t[ia] iudiciu[m] si voluit. Et
id qd iudiciu[m] no[n] sit. p[er] m[er]ito h[ab]ere oportere
p[ro]p[ri]a impudencia dem[on]strat[ur] q[ui]s q[ui] eu n[un]c apud
iudices accusent. que in iudiciis ip[s]i g[ra]m[ma]
rit. z de eo iudiciu[m] faciat. De q[ui] id ip[s]i suppliciu[m]
sumserunt. Postea p[re]batoz iudiciu[m] fut[ur]u[m] (dicen[tes])
Et iudiciu[m] longi[us] q[uam] p[re]s[en]te h[ab]eat p[ro]p[ri]u[m] si sit
z de reo z de eo que res arguat iudiciu[m]. Dem
si h[ab]e[re] statutu[m] sit ut p[ro]p[ri]a ho[mo]es p[ro]p[ri]as z iurias
iuribus v[er]idicant. q[ui]ntu[m] incomodoz p[ro]sequat[ur]
ac si id[em] facit ip[s]e q[ui] n[on] accusat voluisset.
ne h[ab]e[re] q[ui]de[m] ip[s]o quicq[ui]m opus fuisse iudicio. Bin
vo[lo] ceti q[ui] id[em] faciat. o[mn]i iudiciu[m] n[on]n[on] fut[ur]u[m]
p[ro]p[ri]a dem[on]strat[ur] n[on] si iudicio q[ui]de[m] i[st]a g[ra]m[ma]
eet in qua id[em] e[st] a reo g[ra]t[ia]. potuisse h[ab]ere
ip[s]u[m] de i[st]a suppliciu[m] sume. Quare id[em] e[st] eu
q[ui] ne de i[st]a g[ra]m[ma] q[ui]de[m] penas sume ip[s]e potu
it. de ea suppliciu[m] sumpsisse. q[ui] n[on] adducta q[ui]de[m]
sit. ad iudiciu[m]. Dem postulab[itur]. ut lege q[ui] lege
fecit. p[ro]f[er]at. Dem q[uod]mod[us] i[st]a op[er]at[ur] p[ro]p[ri]a
ut id qd p[ro]p[ri]a extenuaret ab accusatoe. q[ui]m
maxie sit i[st]a g[ra]t[ia] optet illi[us] culpa i[st]a que e[st] me
t[ri]st[ur]. cu[m] h[ab]e[re] maleficio q[ui] se iure fecisse dicat.
q[ui]p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a dem[on]strand[um] e[st] no[n] esse id[em] el[ig]endi. nec
hoc id[em]. h[ab]e[re] si iuraret. Extrema e[st] ut i[st]a comp[ar]at[ur]
assup[er]as iudicatio[n]is. z de eo p[er] amplificatio[n]e
ex delibatoe p[ro]p[ri]as dicto. **D**efensor at
q[ui] p[er] das i[st]a iudicatio[n]is inducet. ex his loc[is] q[ui] id[em] sit.

infirmabit; spem autem rationum cum probabit per au-
 gendo eam in que refertur emine[n]tia culpa et audacia.
 et quoniam maxime per indignationem. si res feret. iuncta
 questione. an oculos ponendo per ea leuius demonstrando
 rem prout. quod est per premissa. et suum supplicium cum
 iuramento ostendo. Deum optulit eos locos. qui ita
 erunt ab accusatore citati ut refelli et contra in pre-
 quibus possit quod in genere sunt tres extremi. quibus rationibus
 infirmat illa autem anima accusatorum emittit per
 quam probatione fore omnium iudiciorum demonstrat. si de in-
 dammato supplicii sumendi potestas data sit. alleu-
 abunt primum si eorum demonstrabit iuramentum. ut non in viro
 bono. unde omni homo libere videatur non fuisse toleranda
 Deum ita perspicua. ut ne ab ipsa quodam qui fecisset
 in dubium vocaretur Deum eorum. ut in ea is maxime
 debuit amaduit. quod amaduit. ut non tamen rem
 fuit honestum in iudicio illa rem prout quoniam eo
 non atque ab eo iudicium quod non et a quo iudicatum
 sit postea sit res fuisse apta ut iudicium de ea
 re si non attenuetur atque hoc demonstrandum est rationibus
 et similibus rebus. per multas ita atque et perspicuas res
 esse ut de his non in mente habeat sit. sed ne utile quodam quin
 mox iudicium fiat. expectat; **L**ocus quibus accu-
 sator in eum quod id quod arguit negare non possit. tamen
 ad speciem comparat. atque ex iudiciorum probatione. atque hoc
 utilitate iudiciorum demonstratio et de eo questione. qui
 supplicium dedit in damnum In eum autem quod suppositum au-
 dacia et crudelitate. indignatio; **R** diffensio in eum
 que ultro sit audacia sua questione. rem non ex
 nomine ipsius negotii sed ex officio eius qui fecit. et causa.
 et tempore. quodam opte quod malum futurum sit de iuramento

al ex scelerē alq nisi tāta z tū pspicua audacia ab eo
ad q famā a pntes. a ad libos ptinuit. a ad aliq
res eā quā cām ēe omib a nūc ē a oz ēe fuit viditata
Remotio ems ē. tū ei intencio fū. qd ab aduſio
mpē i aliuū a i aud dimouet. Id sit bipartito
Nā tū cā. tū res ipā rmonet. Cause remotō. hoc
nōb ex sit Rodii qd legarūt atqenas. legatē qstōes
ſuptū q optabat dū. n dederūt. legatē pſū nō sunt
Acusāt intencio ē. pſaſa optat. Depulſio Cnō optat
Queſtio ē. optat ne Rō ē. Qumpē. n. q de publico
dāi ſolet. is ab qstōe nō dat ē. Infimacio Vos aut id
qd publice vob ead negotiū datū. qſicē optabat iudiciū
ē. Cū his q legatē erat. ſupē q debebat de publico
nō dare. optat eos ne qſicē meſilo. Legatōz. Hoc m
gūe pſū ſic m cetis. ſi qd a ex meſiali a ex dā qſi
tūcōe ſūi poſſit. vidi optabit. Dem pleāq z ex qſicōe
z ex relacōe cū i hāc q cūz quemē poterūt. Oatu
ſator at illū cū culpa id ſcū reu dūz. pſū diffender
ſi potē. ſm mī potē. negabit q iudiciū ad illū. ſi
ad q q acūſ ipē. culpā pſmē pſea ſuo qſim optat
qſulē optē n ſi ē peccatū. hūc oportuiſſe pſuā. Dem
ſi ē deliquit ſepatū illū ſaut qūc acūſat optē. et
nō cū q diffenſione. mūgi illū acūſatōz. Diffenſor
at cū z cū ſi q ex dūz iadēt. ſtūcōib pſtāt. de
ipā rmonē ſic argumētū. pſm cū acūſat culpa de
mōſtralit. dem cū id aliena culpa acūſat. ondē ſe
a nō potuiſſe a nō debuiſſe id facē. qd acūſator
dicat optuiſſe. Q nō optat. ex ualūt pſū i qſi
ē nānus vis ipſicata. demralit. Q nō debuit. ex
honeſtate. ſidābr de utq. diſtinctius i delibātus gūe
Dicit Dem oīa ſcū ēe ab reo q i ipſū fuerūt pſtate.

49
 Quia nūq̃ qm̃ querit fcm̃ sit culpa id alii accidisse dñm m
 alia culpa exponendi demerandi ē. q̃tu volūt studi fuit. a
 dicti **N** t̃q̃ h. ipi uale mag̃ fuisse facē. iucile at̃ nō facē
 z cū cetā vita fuisse q̃ mag̃ ōsentaneū qm̃ qd̃ p̃ alia
 culpa nō fecit dñm at̃ nō m̃ q̃tēz certū. s̃ m̃ rē aliquaz
 cū dñmouebr̃ ut i hac ead̃ re **S**i q̃stor mortuū ē z iacuto
 legat̃ pecūia data nō ēet. accusatōe alia z culpa depulsiōe
 dempta. cetis s̃it̃ loc̃ uti optet̃ z ex cessionib̃ p̃tib̃ q̃ que
 mant. assūmē. de q̃ nōl̃ dñm ēit̃ **L**oci at̃ q̃m̃s id utuf̃
 fē. q̃ sup̃uicib̃ assūptiuis madet̃ h̃ic at̃ diffie. accusatore
 fā indignatō diffensor. cū m̃ dō culpa sit a m̃ ip̃o non
 sit reū effia nō oportet supplicio **I**psi at̃ rei sit remocio.
 cū id qd̃ dñt̃ cūm̃ negat̃ neq̃ ad se n̄ ad officiū suū
 reus p̃misse. n̄ si qd̃ m̃ eo sit delictū s̃ attribui oportet.
 h̃ cause gen̄ ē q̃d̃ **I**n eo fedē qd̃ fcm̃ ē q̃nd̃ cū samtib̃.
 qd̃a adolestēs nobilis portā sustinuit iussu impatoris fedē
 at̃ ab senatu m̃p̃ato z ip̃atoe samptib̃ debito qd̃am m̃
 senatu d̄ q̃ iuenit̃ portā. dedi optē. Intenao ē dedi. optz.
 Depulsiō ē nō oz. **R**ō ē opteat ne **R**ō ē nō. n. meū fu
 it officiū n̄ mea p̃tas. cū et id etate nō hū. z p̃uatus
 esse. z sūma cū auctorit̃ z p̃tate impator. q̃ videt̃ ut sat̃
 honestū fedē ferret̃. Infimatio ē. ut. n. qm̃ tu p̃cipis
 fcm̃ ē i t̃p̃issio fedē. sūme religionis. dedi te querit̃ iudicatio
 ē. **C**ū is qui p̃tate m̄ habuit. iussu ip̃atoris m̄ fedē z m̄
 tāta religionē m̄fuerit. dedend̄ ne sit sit hostib̃ n̄ ne;
H gen̄ cause a sup̃iā h̄ diffē. q̃ i l̄ q̃cedit se reus o
 portuisse facē id qd̃ si dicit̃ accusator optuisse. s̃ alia
 cui rei a h̄o cām attribuit. q̃ volūt̃ sue sūnt̃ ip̃edito
 m̄ cession p̃tib̃ **N**ā eoz maior q̃ vis ē qd̃ p̃uato p̃h̄
 itelliget̃. **I**n h̄ at̃ nō accusat̃ alterz n̄ culpa m̄ alui t̃ns
 fē d̄. s̃ dñm̄are illā rem m̄ ad se n̄ ad p̃tate. n̄ ad

officiū suū p̄misse a p̄tine; Atq; i h̄ ḡie h̄ accidit noui
q̄ accusator q̄ sepe ex remotōe t̄m̄atōz fiat. Ut si q̄s cū
accuset. qui cū p̄tor eēt. i expedite ad arma p̄lm vocat.
cū iules adesset; Nā ut i sup̄iorē ex reus a suo p̄officio
z a p̄tate f̄m̄ immouebat sic i h̄ ab ei' offi' z p̄tate qui
accusator ip̄e accusator f̄m̄ immouēdo hac ip̄a rōne. q̄fir
mat accusatōz; In hoc ab utq; ex oib; p̄tib; honestatē z ex
oib; utilitatē p̄tib; exēplis. signis. rōtinando. q̄d cuiq; offi
ciū iurē p̄tate. sit q̄u opteb. z fuit ne ei quod d̄ agit.
id iurē officii. p̄tate attributū. n̄ ve. Locos atq; m̄os ex ip̄a
re si q̄d indignatōē a ḡq̄oms hēb. sumi oz.

Concessio ē. p̄ qua nō f̄m̄ ip̄m imp̄bat ab reo. s̄ ut
ignoscit id petit. Cui' p̄tes s̄ due. p̄gatio z d̄p̄tatio.
Purgatio ē p̄ qua ei' qui accusatur nō f̄m̄ ip̄m. sed
volūtas ei' diffendit. Ea h̄ p̄tes tres. imprudētia. casu.
necessitudinē. Imp̄dēti ē cū scisse ad id q̄ arguit negat.
Ut apud q̄ss̄ lex eāt. nequus Syane vitulū immolaret. Nau
te q̄daz cū adūsa tēp̄tate i alio iactarent. vouerūt si
eo portu quē sp̄ciebāt. pota eēt. ei deo q̄ eēt. se vitulū
immolatos. Casu atq; in eo portu eāt fami Syane. z vi
tulū immolū nō licebat; Imp̄dentes legē eēt. vitulū
immolauit. Accusantē Intencio ē. vitulū immolast ei deo
cui nō licebat. Depulsio ē in ḡcessione pota. Rō est
nesciui nō licē. Infimacio ē. tñ qm̄ fecisti qd nō licebat.
ex lege supplicio dign' es; Iudicacio ē. cū id fecit qd nō
optuit. z id optē nesciuit. sit ne supplicio dignus.

Casus atq; infetū i ḡcessione. cū dem̄rabit aliq̄ fortū
nis. volūt' obstacisse. ut in hac. Cū lacedemoniis leo
esset. ut hostias nisi ad sacrificiū quidā r̄d̄ptor p̄missi capi
tali ē hostias is qui redemerat cū sacrificiū deus iſtaret.

in urbe ex agro cepit agere. tunc subito magno commotus tempe-
statibus. fluvius. entotus. is qui per lacedaemone fluit ita ma-
gnus et vehemens fuit. ut eo tradita victime nullo modo possent
redemptores sue. voluntate ostendere eas hostias. quia aut
omnes in litore. ut qui tunc fluvium esset. videri posset. Cum omnes studio
ei. subita fluvius magnitudinem faceret fuisse impedimento. tunc quod
capite acciderunt. Intencio est. hostias quod debuerunt ad sacrificium.
perito non fuerunt. Depulsio est. gressio. Rationem. fluvium. non subito acci-
dit. et ea re tradita non potuerunt infirmatio. tunc quoniam quod lex
vult fieri non est. supplicium dignum est. iudicatio est. cum mea re
quod lege redemptores aliquid fecerit. qui in re studio ei. subita fluvius
obstatuit magnitudo supplicium dignus ne sit.

Necessitudo autem infertur cum vi quod reus id quod fecit fecisse
diffendit. hoc modo. Apud romanos lex erat ut si qua rostrata
navis in portu depensa sit publicetur. Cum magna in altum
tempestas esset. vis ventorum iuxta navem. in rostrorum portum
navem coegit. Questor navem populi vocat. Navis domus. ne-
gat optem publicam. Intencio est. rostrata navis in portu depensa
est. Depulsio est. concessio. Rationem. vi et natio sumus in portum coa-
cti infirmatio est. navem ex lege tunc populi esse oportet iudicatio
est. cum rostrata navem in portu depensa lex publicetur cum
quod si navis iuxta navem vi tempestas in portum iuxta sit
optem ne ea publicetur. Horum cum quoniam idcirco in unum locum
cum utrumque est. quod si in ea preceptorum argumentum tradit
Nam in his omnibus primum si quod res ipsa dabit facultatem. que
dura induci ab accusatore optebit. ut quod voluit nega-
bit. id consulto fieri. suspitoe aliquid. demonstrat. Item indu-
cere difficultates necessitudinis a casu a impedire et ex ad ea
difficultates adungere in quibus impediri fuisse videat. aut casu.
a necessitudo. et ab his id quod reus infertur separare et opte-
re difficile. quod levis. facilis. non ignotus. non fortuitum.
non nam sunt pro ea demerere potuisse vitam et hac ratione

puide potuisse. si h' a' id fecisset. a' ne sic fecisset. p'caue et
difficili' onde. no' hac ip'dena. a' casti. a' n'itate. si i'etiam
negligencia' fatuitate no'ia' opte. At si qua' necessitudo spi-
tudine videat h're. optebit p' loco'z g'mu' aplificaco'z redar-
guente demerare q'd vis p'eti-mori demiq'z facius fuisse. q'm
eq' nam obcepa' Atq' cu' ex his loc' de q'bz i' negociali p'te
don' e'. iur'z eq'tate nam opteb' q're. z. q. i' absoluta iur-
diali p'se. h' ip'm a' reb'z oib'z sepati' s'isane. Atz h' i' loco
si factas est exis uti opteb'. q'bz i' sili' excusaco'e no' sit igno-
tu'. z. q'tenton. mag' illis i'f'cedu' fuisse z. delibaco' p'tib' q're
a' utile ee' p'cedi ea' rez q' ab adu'saio comissa sit. p' mag'z
ee' p'ictm' futm' si ea' res ab his q' p'tate h'nt iudicadi negle-
cta sit. Diffesoz at' i'usis his oib'z p'tib' potit vti. max' at' i'
volute diffendeda comozabr'. z. i' ea' re adaugedu' q' volu'
fuit i'pedi'. z. se p'ly q' fecit. face' n' potuisse. z. i' oib' reb'z volu-
tate spectu' opte z. se g'vina no' posse q' no' absit a' clpa. z.
suo ex no'ie q'uez q'm i'f'mte posse dammari. Sem' m' ee'
idignu' q' eu' q' clpa ca'eat supplicio no' care'. Loca at' q'ues
accusato'z i' q'f'moe v'n' e' z. ale' q'nta p'tas p'cedi i'f'mq'tur.
si semel i'f'aturu' sit. ut no' de f'io. s' de f'ia ca' q'rat. Diffesoz
e'. q'q'tio calauitate u'. q' no' clpa. s' v'n' maiore q'd accidit
z. de fortue p'tate z. homi' i'f'mte. Et ut suu' am' no' eu'ctu'
q'sidet. i' q'b' oib'z q'q'tioz suaz erumnaz z. edeli' adu'suoz
idignoz i'esse opteb'. At neq'z m'an' i'ueiat. si a' i' q'is a' i'
aliis exis s'p'ti q' q'f'ia adu'cta videt. q' de g'ne post eit
nob' sepati' d'm. p'p'ea. q' q' g'na ca'z s'it. z. ex sua v'n' q'si-
derat. q' at' q' s' a'q'd q' aliud q'f'ie ge' assumit. q're
oib'z cognit'. no' eit difficile i' v'n'quaq'z ca'z t'n'sire. q'd
ex eo q' g'ne quoniet. ut i' his exis q'f'iois i'est oib'z q'
v'fia s'p'ti. ea' q' ex s'p'to z. s'ma. no'iat. s' q' de q'f'ione
loq'bam'. i' ea' p'cepta d'alim'. d'ilio at' loco de s'p'to z. de
s'ma dicemus. Nu' i' altaz q'f'ioz p'te q'sidatoz i' b'ndem'
Dep'acis e'. i' q' no' diffesio f'ia s' i'f'cedi postulaco' q'tine'.

Hic genus vix in iudicio probari potest. ideo quod gressu patris. difficile est ab
 eo quod patris vindex esse debet uti iussit impetire. Quare patris ei
 genus cum non tam in eo consistat. ut deprecari licebit uti. ut si per
 aliquod casum. a fortiori videretur in re publica multa sunt consilia dicitur
 possit cum videatur non uti deprecari uti tamen ad hunc modum quod si
 iudices hic per suos consilia. per suo studio quod in nos se huiusmodi tali
 suo tempore multorum suorum videretur fieri causa. vix delicto ut iussit postula-
 ret. tamen dignum nostra consuetudine quod virtute ei esset. non a iudice
 hac re. hic postulante impetrari. Deinde augere consilia. licet et iu-
 dices per locum omnes ad iussit voluntate dicitur; Quare hic genus quod
 in iudiciis non videtur nisi quod per te. tamen quod per ipsa inducere non videtur
 est. et in senatu a consilio sepe in consilio tractanda. in id quod precepta po-
 pone. Nam in senatu a consilio de siphace. diu deliberatum est. et de
 quanto numitorio pullo. apud lucium optimum. et eius consilium. diu
 ductum est. et magis tamen quod iussit quod consilium postulatum valuit
 Nam si auctor bono se in patrem romanum fuisse non tamen facile proba-
 bat cum generalis consuetudo videtur. quoniam ut per postum consilium si iussit
 est cum deprecari potest adiungit. Optet quod cum quod si ut iussit po-
 stulabit memoriam. si quod sua consilia potest. et si potest unde ea
 maiora esse quam hic que deliquit. ut plura ab eo bonum in mali profe-
 ctum et videatur; Deinde aliorum suorum consilia si quod extabuit proferre Deinde
 unde non odio in se delictum fecisse quod fecit. si a stulto a impulsu
 aliorum. a aliquod honesta a probabili causa. pro ea pollicetur et perficitur. ut
 se et hic pacto doctum et consilio eorum quod si ignoscit consilium. in tempore
 a tali consilio ad futurum; Deinde unde se alio in loco magis huiusmodi quod
 accesserint. vix futurum. pro ea si facultas est. se a consanguineum.
 a maiorem. a primis. dicitur esse dimittere. et amplitudinem sue
 voluntatis. et nobilitatem generis eorum quod se saluum velint. et dignum unde
 et actum ea quod propter ad honestatem et amplius sunt attributa. cum quod
 sine arrogancia in se esse demeritis. ita ut huiusmodi potest aliquod quam villo
 supplicio dignum esse videatur Deinde ceteros proferre quod maiora delicta quod
 cessata sunt ac multum proficiet. si se misericordie in parte et propensum
 ad iussit fuisse unde Atque ipsum in patrem erit extenuandum

a' qm' m'mu' h' fuisse videtur & a' tpe a' iute demrand. tali
de hoie suppliciu' sume. Dem a' loc' qm' m'az captat optat.
ex his pcepte que m' p' p'it exposita. Adusant' at' maleficia
augebit. m' m'p'dent. si oia ex edictis & malicia fca ee dig.
ipm' m'mp'icordet' sup'it fuisse. & si p'at' oia m'ic'u fuisse.
& aicu' si se nullo posse. Si b'nfia referet. a' aliq' de ca fca
lia no p' b'euolencia d'm'it' Aut p'ea odiu' ee hac re sus-
ceptu' Aut e' oia maleficia ee deleta. a' b'nfia leuioa q' ma-
leficia. a' cu' b'nfia honos q'it' sit. p' maleficia pena sumi
optat. Dem tpe ee a' iute. ig'ia. Dem de q' ut p'as eet sepe
optarint. i' cu' p'tat' no ut sumu' ee p'uluaa. & cogitae opte
que am' i' cu' & q'li odiu' habuit. Hoc at' q'm' e' indignaco
maleficiu' & ali'. eoz m'sen oportet q' p' fortuna no p' mali-

Om' g' i' g'uali g'itute tam. Na m'mp'is sunt
Oia p' a' p'utui m'onez comoram. ne forte uietate a'
diffili'ne rez idut' alicu' am' i' q'nda errore diffat. qd' i'
nob' ex eo g'ne restet. & q're restet admonem'. videt; i' i'ns di-
cale caz & diceba'. m' qua equi & iniqui na. & p'mi aut
pene ro quee. Eas cas m' q'bz de eq'z m'q' q'm' exposum'.
Restat ne ut. & de p'mio. & de pena explicem'. But n' m'ite
cause q' ex p'mi alicu' g'it' Na & apud iudices de p'mio
sepe accusator q're. & a' senatu a' q'silu' aliqd' p'miu' sepe
petit. ac noez quoniet arbitri nos cu' aliqd' ex' ponum'
qd' m' senatu agat. ab iudiali g'ne exru' recede. Quicqd'
n' de hoie p'bandu' a' p'bandu' d' cu' ea d'z sm'az q' ro acco-
modet id vo si p' qud' d'm'is agit' delibatiuu' e' q' q' hoie sta-
tut'. iudiale e' q'ndu' oio at' q' diliget' om' caz v'm' &
naz cognouit. tu g'ne tu et foz. eas intelliget diffide; Letis
at' p'bz aptas me se os & alia m' alia iplicata h'eb' Nue de

Iucm' crasse q'sul q'sd' m' cizenoe gallea p'mis q'sidemus;
nullo illustre neq' eto d'm'e. n'z eo noie neq' n'io p'dicus.
ut dignu' esset qui hostes p'li romam & dicent. q' tuc ex'p'ib'
& luctimis m'festa p'mia reddent. q'secratu' est. et confert;

Romā redit. triūphū ab senatu postulat. h. i. de p̄tate
nī ad nos obtonet. rōmib; z m̄finacōib; rōnū supponē ad ui-
ditatē pueniē. p̄tēa q̄ m̄si alia q̄ iādet q̄stitutō. a' p̄s q̄sti-
tucō s̄m̄ ēit iudiciatō. opteat ne pena affia s̄m̄ huc h̄y^{di}.
Opteat ne sui p̄miū. Nūc ad p̄miū q̄z appōitōs locos expōē.
Ratio q̄ p̄miū q̄uor ē m̄ p̄ab; distibuta s̄m̄ b̄n̄ficia. m̄ hominē.
Nī p̄miū gen^{ti}. i. facultates. B̄n̄ficiū ex sua vi. ex p̄te ex aīo
ei qui fecit. ex casu. q̄sidant^r. Ex sua vi q̄ntē h̄ m̄. An q̄ an p̄ua
facilia an difficilia s̄m̄glana sint. an uolgaia. nī an s̄ta. q̄d
ex rōne honestatē; Ex q̄p̄e at. si tū cū indigē^m cū ali n̄ possēt
a' nō uellet opitlan. In tū cū spes deferuiss̄ opitulat^r sit; Ex
aīo. si nō su comodi cā s̄ eo s̄lūo fiat om̄ia. ut h̄ q̄ficē possi;
Ex casu. si nō fortuā s̄ m̄dusta s̄m̄ videbr̄. a' si m̄dustre for-
tune obstass; In hōiez at. q̄b; rōmb; uiuent q̄d sup̄t i ea
rez. a' labor. s̄sup̄sēt. z q̄d aln̄ t̄e fecit; Nū aliem laborē. a'
d̄oz bonitatē p̄miū s̄ postulet nū aln̄ ip̄e talē ob cam aliq̄
p̄mio effia negat optē. a' nū iā sat p̄eo q̄d fecit honos h̄itū
sit aut nū nāe fuit et facit id q̄d fecit. Aut nū ei^{di} sit s̄m̄.
ut n̄ feciss̄ supplias dign⁹ cēt nō q̄ fecit p̄mio. Aut nō an
t̄p̄e p̄miū petat. z spes m̄taz ito rediat p̄ao. a' nū q̄ sup̄liau
m̄taz. eo p̄miū postulet ut de se p̄iudiciū s̄m̄ cē videat^r.
In p̄miū at ḡnē. q̄d z q̄ntū. z quā ob rē. postularet. z q̄. z q̄nto
quē res digna p̄mio sit. q̄sidabr̄. Dem apud maiores. q̄b; hōib;
z q̄b; de caus̄ talis honos h̄itū sit. q̄ntē; Dem ne is honos
p̄ nimis uagret. atq̄ h̄ eius qui q̄ aliq̄ p̄miū postularet d̄it.
Locus q̄m̄s erit p̄mia. utat z officij. s̄c̄ta z casta z optē. neq̄
ea a' cū m̄p̄bis q̄m̄tāe. a' cū m̄dioc̄ib; hōib; p̄m̄gari; Et aliē.
m̄⁹ hōies utat cupidos s̄e. utat p̄mio p̄uulgato; d̄itue on-
ruta z ardua s̄m̄ ea expiēdo pulē z iocūda uidei. Et etas.
si existat q̄ apud maiores n̄ros. ob egregiā utatē tali hōre. digni
sūt. nōne de sua gl̄a cū pan p̄mio tales hōies effia debeāt s̄li-
b̄ari putēt. Et eoz nūciatō. z cū h̄is q̄s q̄dicat q̄p̄at. Quis at q̄
p̄miū petet. f̄ci sui āplificat. eoz q̄ q̄ p̄mio effia s̄t. cū suis
f̄cis q̄tenat. Dem cetos a utatē s̄udio repulsū ui. si ip̄e p̄mio nō

fit effect? facultates ac considerat. cum ad pecuniam primum posu-
lat in quo vinum copia. ne sit agri. vectigalium. pecunie. an pecunia
considerat? Loca quoniam. facultates augere. non minuire optet et ipdetes
et quod per unum non gram. unum in eadem posulet. Non aut de pecunia.
inaccommuni perditum est. cum de gram delibet referenda. et se parum. non
per se si honore. ita ut faciatu sit per unum posulet. ac de
constitutionibus quod sunt dicta est. Nunc de his quibus quod in scriptis versat
In scripto versat quibus. cum ex scriptis ratione ad (admodum videtur);
dubie nascitur id sit ex ambiguo. ex scripto. et prima. ex gravis legibus
ex ratiocinatione. ex diffinitione; Ex ambiguo aut nascitur quibus.
cum quod senserit scriptor. obscurum est; Quod scriptum duas. pluresve res si
gnet. ad quod modum; Perfamilias cum filium habet facit. vasorum
argenteorum pondus centum uxori sue sic legat. Hec meos uxori mee.
vasorum argenteorum centum pondus quod volet dato; per mortem eius vasa
magifica. et parasse celata. petit a filio matris Ille se que ipse vult
debere dicit; primum si si potest dmirandum est non ex ambiguo scriptum.
propterea. quod omni consuetudine primis sit uti solet eo verbo. uno plu-
ribusve. in ea prima. in qua is qui dicit accipiendum esse dmiratur. Item ex
superiore et inferiore scripta docendum id quod quare fieri possunt; Quare
si ipsa separatim ex se verba considerent. omnia aut plerumque ambigua visu
in quibus aut ex omni consideratione scripta. perspicua fiant. hanc ambigua
non optet existimare; Item quia in prima scriptor fuit ex ceteris eius
scriptis et ex factis. dictis. audis atque vita eius summi optebit Et eam
ipsam scripturam in qua merat id ambiguum de quo quare totum dicitur ex parte
promptare siquid ad id appositum sit quod nos interpretemur. aut ei quod
adversarius intelligat adversetur Nam facile quod visibile sit cum voluisse
quod scripsit. ex omni scripta. et ex prima scriptore. atque his rebus quod primo attribu-
te se. considerat; Item est dmirandum. siquid ex re ipsa dabitur facul-
tate. id quod adversarius intelligat incommode si possit quoniam
id quod ad nos accipit quod illius. nam administratio nam exitus vultus
extat nos quod dicitur. facile et commode insigere posse. ut in hac
lege Nichil non prohibet victa exempli ponere loco lege quod facilius

res intelligat dñe coronā aureā ne hēto; Si habuit pu-
blica esto; Cōm eū q̄ mētes publicatū dicit ex lege optē. pos-
se dici. nō administratōz eē villaz publicatōe mēdēt. nō exitū
legē i mēte publicatū. Ac i auro publicatōz z administratōz
z exitū facile ē z icomode mī inesse. Ac dicit i q̄ attendē
optē. modo i p̄tato qd̄ adūsarij intelligat. res ualioz. aut
honestioz a magis nōcia ab s̄ptōe neglecta videat̄ s̄d fiet qd̄
dēnūtiabim̄. z si id qd̄ ab adūsariis dicit̄ mīme eī modū eē
dicem̄. Item si i lege eī ex abiguo q̄tūsia dare optat
optat̄ ut de eo qd̄ adūsarij intelligat. alia i lege cautū ē
docet̄ p̄ mltū at p̄ficiet id d̄m̄rē q̄admodū s̄p̄sisset. si
id qd̄ adūsarius accipiet fieri a ielligi. voluiss̄ ut i cā hac
mī de vasis argētis q̄rit̄ possit mīr. Sic mī attēnisse
ascribi q̄ vōlet. si hēdis volū. p̄mittet. Eo. n. nouali s̄ptō mī
iēsse dubitatōe q̄m hēs q̄ ip̄e vōlet daret. Amētiē q̄ fuisse
tū hēdi vōlet cauē. id ascribi q̄ nō as̄ptō nichilomī heredi
cauē. Quā hē genē magnopē talib̄ caus̄ uti optat̄. si hoc
mī s̄p̄siss̄. isto vōo vsus nō eēt nō isto loco. Vbi istud collo-
cass̄. Nā ex his s̄mā s̄ptōe maxie p̄iat̄; Item q̄ tpe s̄ptū
sit q̄rit̄. ut qd̄ eū voluiss̄ i hōi tpe. vīsile sit intelligat̄ p̄
ex delibātōe p̄tib̄ qd̄ uolū. z qd̄ honestius. z illi ad s̄bēndū
z his ad q̄p̄tād̄ sit. d̄m̄rānd̄ ē. Ex his si qd̄ āplificatōe da-
bit̄ communib̄ utrisq̄ locū uti optabit̄;

Ex s̄ptō z s̄mā q̄tūsia p̄stat. cū aliē. vōis ip̄is q̄ s̄pta s̄t
vōt̄. aliē ad id qd̄ s̄ptōe s̄p̄siss̄ d̄is omēs adiungēt
d̄nēz. S̄ptōe at̄ s̄mā. ab eo q̄ s̄mā se d̄ffēdet. cū s̄p̄ ad idē
spectat̄ z idēz vōle d̄m̄rābr̄. tū a ex s̄cō. tū ex eūctū aliq̄
ad tpe id qd̄ i p̄tātū accomodat̄; Ex ad id spectat̄ h̄ mī;
p̄r famulias cū libōz mī h̄rēt. uxore at̄ h̄rēt. i testat̄ ita s̄t
p̄sit. Si mī filiū sit gēnt̄. vñ plūes. vñ is mī hēs esto; Rēndē.
q̄ assolent. P̄ea si filiū an̄ morit̄ q̄m i tutelā suā veniūt.
tū mī dicebat̄. s̄cō hēs esto. filiū. nat̄ nō est. Ambigūt ag-
nati cū eo qui ē hēs s̄cō. si filiū an̄ q̄m i suā tutelā veniūt

mortuus sit. In hoc genere non potest haberi ad tempus et aduentum aliquem
sententiam scriptor optime accommodari. propterea quod ea sola dominatur. qua
fictus ille qui scriptum dicit sua esse hereditate diffendit. Alter autem
genus eorum qui sententiam inducunt in quo non sunt voluntas scriptor ostendit.
quod in omni tempore et in omni forma id valeat. si ex quibus factum aduentu ad
tempus interpretanda dicitur ex partibus iuris civilis assumpere maxime
sustinetur nam cum induatur copiam ut tunc qui cum lex apertum portas
notum veniet. apertum quodammodo in bello et auxilia quod in opidum recepit.
ne ab hostibus opprimetur. si forte essent quod per muros hostes capere
hrent. Tunc relaxatio omnino. ut tunc eo qui cum omnis lex omnes hominem
accidit veniet. tunc militum suum. qui vim et afflicto conaretur. accidit;
Tunc remotio eius. ut tunc eo qui cum lex quodammodo in legationem proficiscitur
persisteat. quod scriptum quodammodo non dedit profectum non est. Tunc excessus per
gatos et impedimentos. ut tunc vituli immolacoe. et per vim ut tunc nauis
rostrata. et per casum ut tunc entata fluvius magne. Quare autem ista sententia
inducit ut unum quiddam voluisse scriptor dominaretur a se. ut tunc
re. et tempore habere voluisse doceat. Ergo id quod scriptum diffendit his locis
plexque omnibus. maior autem pars se uti potest. primum scriptor collatu-
dinem. et loco quoniam in eis qui iudicant non id quod scriptum sit spe-
ctant optime. Et hoc eo magis. si legitimum scriptum profectum id est a lex ipsa.
a aliquo ex lege propterea quod vehementer est. factum autem metens aduersariorum
cum ipso scripto intentionem. quod scriptum. quod factum. quod iurat sit iudex.
quod locum in loco variare optet. Tum ipsum secum admittente.
quod nam quidam possit. Tum ad iudicis officium revertente et ab eo qui
venit quod propterea audire et expectare debeat. Tunc ipsum adduci inte-
tant locum producendo. hoc est interrogando vtrum scriptum esse negat. eo
modo. an ab se quod factum esse. a contra contendit negat. et quod tunc dicit. in
esse quod homines impedimentos. quodammodo se visum arbitretur. In hoc ita co-
morari quoniam. quod in propterea dicitur sit. et quod quidam modo possit.
sepe id quod scriptum sit vitando. sepe cum scripto factum aduersariis opponendo.
atque in eis accit. ad iudicem revertendo. Quod in loco iudicis demon-
strandum est. quod iurat sit. quod sequi debeat. Quibus de causis.

iudice dubitare opte. si a scripto sit obscure. a neget ad adu-
 sari. Cu z scriptu sit apte. z aduſari oio ofiteat. tu iudices le-
 gi pace no mptam legi opte; H loco ofinato. cu diluere ea
 q qdici poterat. opteb; Con ar dicet. si a prius aliud fuisse
 scriptor. z scripsit aliud. Similiter. ut i illa de testamento qua posui
 qdici. a ca assumptua. mfer. qua ob rez scripto no potuit. aut
 no optuit obſeruari. Sz aliud fuisse scriptor utet h dis n opte.
 de ei. volute nos argumtari. q ne id facere possi. iudiciu nob
 reliquit sue voluntate multa comodis. ſecq si mſtituat ut
 aſpecto iſcedat. Na z eos q ad ſciant. no exſtimato qd ſe-
 pſerint ratiu futur. z eos qui iudicet. itū quiddā ſciant
 m' qdici. si ſemel a ſcripto reced. ofueuat. q si voluntas ſe-
 ptor. ofuata ſit ſe nois aduſari a volute ei. ſtae Na mltro
 p' voluntas accedet ad ſcriptor. volute ei qui ex ipius ea lris
 mptetur. qm illu qui ſmaz ſcriptore no ex ipis ſcripto ſpate.
 q ſe ſue volute. q imagine reliquit. ſi domeſtic ſuſpicioib; p-
 ſeruet. Sim cam aſſet is q a ſma ſtabit. p'mū eū qd d'm
 qm abſurdū no negat q lege fuisse ſi qre fecit eāz aq' tueri
 Dem quia ee oia am ſolito ee accuſatores iudicib; pſuadet.
 aſſine eſſe alicq culpe. Cu qui accuſet cam pſe q eum ad
 peccandū ipuliſſet. Nūc ipm reū cam aſſe. qua deliquit;
 Dem hac inducē partioz. q i ſinglares ptes mltre. quemet
 argumtatores p'mū nlla m lege vlla cam q ſcriptu accipi que-
 nire. Dem si i cetis legib; quemat. hac ee h' lege ut i ea
 no opteat poſtmo si i hac q lege opteat. hac qdē eāz acci-
 pi. nūme opte. p'ma p's. his ſe locē ofinabit. Scriptori neq;
 opum. n' ingeniu. n' vlla facultate deſuiſſe. quo m' apte
 poſſet pſe id qd cogitauit no fuiſſe ei qre n' difficile eā
 eāz excipe qua ad vſu pferat si quicqm excipies putaret
 Coſueuiſſe eos q leges ſebant exceptioib; uti; Dem opteb; rea-
 tare leges cu exceptioib; ſcriptas. z maxie vidē si qua i ea ipſa
 lege de q agat ſit exceptio. aq' i capite. a' ap'eus legiſſe ſcriptore

q̄ magis eū fuisse excepturū. si q̄d exapiendū putaret. Et ondē. tam
accipe m̄ aliud f. nisi legē tollē. Ideo q̄ cū sit cā q̄sidet. nich
attineat. cā ex lege q̄sidare. q̄ppe q̄ m̄ lege sc̄pta nō sūt; q̄d sit
istitutu. oib̄ dāc cām z p̄tate petandi. cū itellexerit nos ex
igenio ei⁹ q̄ q̄ legē fecit. nō ex lege i q̄ iurati sitis rē iudicāc;
Dēm iudicib̄ ipis z iudicadi. z cetis vniuersi cuius rōnes p̄tatu
iri si semel a legib̄ itessu sit; Nā z iudices nō q̄d sequit̄ hitur⁹.
si ab eo q̄d sc̄ptū sit recedat. nō q̄ pacto dos ip̄sue possit. q̄ legē
iudicant. z cetos cūes q̄ratos q̄d agūt. si ex suo q̄sq̄ q̄silo.
z ex ea rōne q̄ m̄ mētē a libidine venit nō ex qm̄ p̄cepto ci
uitate vnaquangz rē administrab̄. p̄ea q̄re ab iudicib̄ ipis
q̄re i alienis detineat̄ negociis. aut reipublice munē ip̄ediant.
cū sepi⁹ z suis ser̄ reb̄ z comode. fuisse possunt. Eū incerta
vba iurent. cō tpe quemāt. z cō discant. Nichil quisq̄m
affat cause q̄ m̄ op̄erā frequē reipublice det. n̄ q̄ cā m̄
lege excepta sit. An se legib̄ ostendit i tantē molestus ē equi
censeat. adisaios vero nros legē negligē p̄cedant; Dēm itez
querē ab iudicib̄ si eis rei cā p̄ quā se reus q̄ legē fecisse di
cat. exceptos i lege ip̄e asclat. passus ne sit p̄ls. atz h̄ ē
indignus. qm̄ rez vbo z l̄is mutari nō possunt. ea re ip̄a. z
iudicio. maxie cōmutat; Dēm idiḡ ē de lege ad derogat.
a legē abrogari. a ex aliq̄ pte cōmutari. cū p̄lo cognoscendi
z p̄landi a ip̄badi p̄tās nlla fiet; h̄ ipis iudicib̄ iudicissim̄
futur⁹. nō q̄re locū f. nō h̄ ip̄s legū corrigēdaz ap̄ p̄lm̄ h̄.
z p̄ p̄lm̄ agi quēniē q̄ si nē id agat. velle se sc̄e qui lator
sit. q̄ sint accepti. se actos vidē z dissuadē velle q̄ si hec. cū
sime iustitia cū nullo ēpissia sint. legē cū tūqz modi sit m̄
p̄n̄ q̄suat ab iudicib̄ p̄ si displiceat a p̄lo corrigi quēn
Dēm si sc̄ptū nō cetaet. magis q̄z. neqz ip̄o nisi ex p̄clm̄
esset. q̄dē credē; Nūc cū sc̄ptū sit. amēnā ēē. ei⁹ rei qui
petant p̄ca q̄re legē ip̄us vba cogitē h̄is z h̄is rōmib̄.
ondē cām ext̄ sc̄ptum. accipi non oportere;
Secūda p̄s ē eius. m̄ q̄ ondendū. si i cetis legib̄ opteat.

in hac non optet h' d'm'rabit. si lex. a' ad res maxias. utilissias.
honestissias. religiosissimas. videtur p'me aut tpe. a' tute. a'
nefas ee. tali i re no diligetissie legi obtemperare. Aut ita res
dili' p' s'pta d'm'rabit. ita cautu. vnaquaqz de re. ita qz op
tuerit exceptu. ut minime queat. quicqz i taz diligeti s'pta
p'cti arbitri. Tercius loc' e ei q' p' s'pto dicit. mai' natus.
p' que optet ondat. si quemat cam q' s'ptu accipi. ea tn
minime opte q' ab aduersariis affat. q' loc' idco e hinc natus.
q' sp' is q' s'ptu dicit. eqtate ad affat. oz na suma ip
denaa e cu qui q' qua s'ptu sit id p'bae velit. no eqtate
p'sidio id face conari. Si qd q' ex hac ipa q'pua accusatur
deroget. oibz p'ibz. iustius. z p'babiliu accusae videat Na
superior oro h' ois faciebat ut iudices ea si nollet. nate
esset. ut vellent q' iudicai id at fiet. si q' ex loc' culpa d'mo
strabit. no p' m eo. q' copucoe a' remocoe. a' eis r'sacoe. a'
q'essiois p'ibz se diffendit. de q' ut potum' dili' p'sipim'
si de his loc' q' ut ro postulabit ad cam q' aduersarioz ip
banda tiffenu. a' cause a' cas infent. qua re z q' q'silio.
ita sit i lege a' testamto s'pto ut sma q's. z volu' s'ptore. no
ipa. solu s'pta ca. q'fmatu p' videat ut alus q's q'stauibz factu
Ont s'ptu at qui dicit. p'm' iducet eu (coarguatur;
Locu p' que eqtas cause d'mostrat. a' ondat. q' aio.
q' q'silio. q' de ca fecit. z quacungz cam assumet. assumptois
p'ibz se diffendz. de q' ante dictu e Atqz h' i loco cu diuici
comorat. sui fa rom. z eqtate cause exornauit. cu ex his
loc' ve con aduersarij dicit. optet cas accipi. d'm'rabit esse
lege nullaz. q' aliqua rez iustiez a' iniqua si velit. Oia sup
plicia q' a legibz p'fiscant' culpe a' malicie vindicade causa.
q'statuta ee. S'ptore ipm si existat f'm h' p'baburu z ipsu
idez si ei talis res accidiss. futurz fuisse. z ea re. legi s'ptore
ito ex ordme. iudices ita etate p'ditos. q'stausse. ut eent no
qui s'ptu suu recerent qd quicuis puer facere posset.

si qui cogitator assere posset et uoluntate mentis dicitur illa
scriptura si scripta sua scilicet bonis et barbaris iudicibus committet.
Oia summa diligenter scriptura fuisse nunc uero quod intelligat quales
uiri iudicandi essent. idcirco cum quod perspicue uidetur esse. non asseruisse.
Neque enim nos scripta sui reuocatores. si uolunt mentes fore putat
propterea quod ab aduersariis. quod si hoc fecisset. quod si hoc accidisset. eorum
aliquid. et quod ab ea sit honestissima. et necessitudo ita sit. tunc ne
accusaretur atque hoc lex nusquam exapit. Non ergo oia scripta sunt quod
essentia sunt tractat exceptioibus cauei uel uideri. Item nullus res
neque legibus nisi scripta uisita. Denique neque in sermone quod quidam
non atque domesticis impius posse administrari. si uirque uidet uisita
spectare. et non ad uoluntate eius quod ea uisita habuit attendi. Item
ex utilitate et honestate patet unde quod utile. et quod tempore. et id quod
non fecimus et posuimus. quod utile et quod honestum sit. Item nobis
leges caritas est. non propter litteras quod tenuitas et obsecro note sunt uo-
luntati. si propter earum uisita quod de scripta est utilitate. et eorum quod scripta sunt
sapientia et diligentia. postremo quod sit lex. de se habet. ut ea uideatur.
in sermone non in uisita consistit. Et uidetur is uideatur lege obtemperare.
quod sentias eius. non qui scriptura sentit. Item quod indiget sit eodem
afflictio supplicio. cum quod propter aliquid scelus. et audacia. quod leges fecit. et
eum quod honesta. et natura de ea. non ab sentia. si ab litteris lege re-
cesserit. Atque his et huiusmodi rationibus. et accipi eam. et in hac lege
accipi eam quam ipse asserat optime accipi dimittitur. Et quodammodo
ei dicebat. quod scripto dicitur hoc fore utilissimum. si quod de equitate ea
quod cum aduersario staret derogassit. sic hunc qui contra scriptum dicit.
primum potest ex ipsa scripta aliquid ad suam causam quodque. et abigere
ad scriptum unde. Item ex eo ambiguo ea parte quod est positum. differt.
et ubi diffinitio inducit per rationem. et illius ubi uim quod uirget uideatur
ad sue cause commodum tradit. Aut ex scripto non scriptum aliquid
inducit per ratiocinationem de quod propterea dicitur. Quatuor autem in re.
quod leuiter probabili. scripto ipse se diffendit. etiam cum equitate eam
habundabit. namque multum proficiet. idcirco quod si id quod mittit aduersario
eum perducit. omnes eius illas uim et animam diluit ac sinit;

Loca autem quibus cetera ex assumptionibus partibus in vniuersis partibus iudicantur
 per ea etiam quod a scripto dicitur leges ex se non ex eis qui in eis in se in se in se
 litate. spectantur opte. Con scriptum. leges in vniuersis scriptis. et utilitate
 quoniam non in vniuersis assistit. quoniam indignum sit equitate huiusmodi urgen. que
 voluntate etiam quod scriptis diffendatur;

Ex his legibus autem quibus nascitur. cum in se se iure videntur
 leges. a plures disceptantur huiusmodi. lex autem cui tyranni occidit.
 olympia eorum primum capito. et quia vult sibi res a magistratu
 depositas. et magistratus rei occidit; Et alia lex Tyranno occiso
 quoniam eius primum cognatione. magistratus necato Alexandri qui
 apud phereos in tessalia tyrannidem occupat. vxor sua cui non
 modo thebe fuit. noctu cum filius cubaret occidit. huiusmodi filium suum
 quem ex tyranno habuit. sibi in primum loco depositat. Huiusmodi qui ex lege
 occidi prout dicitur. opte; Huiusmodi qui dicitur opte reddi in loco primum.
 res in iudicio est; In hoc quoniam vniuersis in partibus id loca. atque eadem precepta.
 quoniam. id est quod uterque sua lege finare. quoniam in finem debet
 primo quod est or leges intendit. quoniam ad maiorem. ac
 magistratus res pertineat. huiusmodi est ad utilitatem. honestatem ac magi
 stratus res pertineat. Ex quo quoniam. ut si leges sue a si plures
 erunt. a quibus erunt quoniam non possunt quod disceptant in se. ea ma
 xime quoniam putet. quod ad maiorem res pertineat videat. Non ut lex
 postquam lata sit non postquam quoniam quoniam est. Deum utra lex iubet
 aliquid. vtra permittit. Nam id quod imperat. nam est id quod permittit.
 voluntarium est. Deum in vtra lege. si non obtemperatum sit. pena
 efficitur. a in vtra maior pena statuat. Nam maxime quoniam
 est ea. quod diligens et sancta est; Deum. ut lex iubet. ut fecit;
 Nam sepe ea quod vetat. quod exceptio quod pre corrigere videat illas
 quod iubet; Deum utra lex de quoniam omni. vtra de parte quod. vtra
 quoniam in plures. ut in aliquo ita res scripta. videat. Nam quod in parte
 aliqua. et quod in ita quod res scripta. prout ad eam accedat. ut
 et ad iudicandum magis pertineat. Deum ex lege ut stat si nunc sit.
 utrum habeat aliquam moram. et sustentationem. Nam id quod stat facere sit

pericia p[ro]p[ri]a o[ra]t[i]o[n]e d[omi]ni opam d[omi]ni: ut ip[s]a lex ip[s]o s[er]mone videat[ur] m[en]ti
Contra at[que] p[er] ambigui. a[ut] p[er] ratiocinatio[n]e[m] a[ut] p[er] diffici[le]m. induci;
Sanctius 2 finius v[er]o id e[st]. q[uo]d aper[er]it[ur] s[er]mone sit; d[omi]ni sue le-
ge ad s[er]mone[m] ip[s]um. s[er]mone[m] q[uo]d adu[er]ge; Contra lege[m]. ite[m] ad illam
s[er]mone[m] t[er]mone[m]; ut si p[er] se si ne diffici[le] videant[ur] q[uo]d m[en]te se postmo
face. si c[um] facultate dabit ut n[ost]ra ratiocinatio[n]e utq[ue] lex q[ui]bus vide-
at[ur] adisaior[um] ratiocinatio[n]e alia sit n[ost]ra negligenda; Locos at[que] q[ui]bus.
2 q[uo]d ip[s]a c[um] det. vide[re] optebit. 2 ex honestate 2 utilitate aplissis
p[ro]p[ri]a seu loc[us] d[omi]nante p[er] aplissat[i]o[n]e[m]. ad v[er]a p[ro]p[ri]a lege accede[re]

Ex ratiocinatio[n]e nascit[ur] q[ui]bus. cu[m] ex eo q[uo]d **C**oporteat;
uspiat[ur] e[st] ad id q[uo]d n[ost]rum s[er]mone[m] e[st] p[ro]uenit. h[ic] pacto; lex
Si funosus e[st]. agnator[um] gentiliu[m] q[ui] i[n] eo pecunia q[ui] ei[us] p[ro]p[ri]a esto;
Et lex e[st] p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a famlias intestato morit[ur]. familia pecunia q[ui]
ei[us] agnator[um] gentiliu[m] q[ui] q[ui]to; Quidam iudicat[ur] e[st] p[ro]p[ri]a d[omi]ni d[omi]ni.
2 p[ro]p[ri]a q[ui] effugendi p[ro]p[ri]a n[ost]ra fuit. l[icet] soleat i[n] pedib[us] m[en]te p[ro]p[ri]a.
os at[que] obvolu[n]t[ur] p[ro]p[ri]a 2 p[ro]p[ri]a; d[omi]ni est i[n] carcer[em] deduct[us].
ut ibi esset tantisper. d[omi]ni p[ro]p[ri]a i[n] que[m] g[ra]t[us] m[en]te p[ro]p[ri]a
diffic[ile]. c[um] p[ro]p[ri]a i[n]tea q[ui]bus eius familiae i[n] carcer[em] tabulis af-
ferunt. 2 testes adducit. h[ic]des q[uo]d ipe uult. s[er]bunt. tabule ob-
signat[ur]. de illo post suppliciu[m] s[er]bunt h[ic] eos q[ui] h[ic]des i[n] tabulis
s[er]bunt s[er]bunt 2 m[en]te agnatos de q[ui]bus q[ui]bus e[st] h[ic] ita lex q[ui] te-
stam[en]ti faciendi. h[ic]s qui i[n] eo loco s[er]bunt adimat p[ro]p[ri]a nullo
p[ro]p[ri]a Ex ceteris legib[us] 2 q[ui]bus ip[s]um suppliciu[m] ei[us] afficiunt. 2
q[ui] ad testa[m]enti faciendi p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a. p[er] ratiocinatio[n]e[m] i[n]uendit[ur]
e[st] ab ei[us] ratiocinatio[n]e. habuit ne ut q[ui]bus testa[m]enti faciendi p[ro]p[ri]a
Locos at[que] i[n] h[ic] g[ra]t[us] argum[en]tandi hos 2 h[ic] q[ui]bus e[st] arbitrium
p[ro]p[ri]a. ei[us] s[er]bunt q[uo]d p[ro]p[ri]a. laudato[rum] 2 q[ui]bus d[omi]ni d[omi]ni ei[us] rei q[ui]
de q[ui]bus. cu[m] eo de quo op[er]at[ur] collato[rum] ei[us]. ut id de q[ui]bus q[ui]bus. rei
de q[ui]bus op[er]at[ur] p[ro]p[ri]a e[st] videat[ur] Post ea admirato[rum] p[er] q[ui]bus q[ui]bus
possit. ut q[ui] h[ic] equu[m] e[st] q[ui]bus. illud neget q[uo]d a[ut] equus. aut
eos sit i[n] g[ra]t[us] d[omi]ni id[em] de hac re. m[en]te s[er]bunt. q[ui] cu[m] de illa
esse s[er]bunt. de hac is qui s[er]bunt dubitatu[m] n[ost]ra arbitriu[m] sit

postea multae in legibus multa praeterea esse. quae idcirco praeterea nec arbitrat
 quod de ceteris ex quibus scriptum sit intelligi possint; Item equitas rei de-
 monstranda est: ut in iudicio abita. Eodem autem quod dicitur. si iudex infir-
 mus debet. quod facit si dimittit id quod operatur. ab eo tunc operatur.
 diuersum esse. quia. in magnitudine. tempore. loco. persona. opinione. si
 quod in iudicio id quod per se iudex. affert. et quod in loco. id autem cum affertur.
 huiusmodi quatuor. ostendit; Item quod res cum re differt dimittit. ut non
 id videatur de utroque exstanti optere. Ne si ipse quod potest rationa-
 tionibus uti. hisque rationibus quibus ante praedictum est. utitur. Si non potest ne-
 gabit quod optere. in quod scriptum sit operari. periclitari uia omnia.
 si si iudex accipiat. Nil penitus et quod non alia si videatur. Optas de
 si iudex. et in unaquaque res. tamen singulas et leges omnia posse me
 se. ut si iudex. et si iudex. Item quod a rationatione huius
 erunt; Optere. quia ex eo quod scriptum sit. ad id quod non scriptum sit. pue-
 nire. Et necesse posse omnes res per scripturam amplecti. Et cum comodissime
 scribitur. qui curet. ut quod ex quibus intelligatur. Eodem rationationibus quod.
 Corruptura. diuinationibus. et si iudex scriptum. et non posse omnes de res
 tunc quibus velit.

Diffinitio est. cum in scripto uerbum aliquid est positum. cuius de vi quod
 dicitur. si non. lex est; Item in aduersa tempestate nauis reliquit.
 omnia amittunt; Eorum nauis. et onera scriptum. quod in nauis reman-
 serunt. Duo quidam cum iam in alto nauigaret. et cum eorum alia nauis
 uis. alia onera esset. naufragum quidam natantem. et manum ad se ten-
 dentem. amaduiterunt. multa moti. nauis ad eum applicuerunt. huiusmodi ad
 se subtrulerunt. Proea aliquando ipso quod tempestas uolentem uicere
 cepit usque adeo. ut dominus nauis cum id gubernator esset. scapham quod
 fugeret. et inde funiculo. qui a pupi religatus scapham annexam the-
 bat. nauim quod ad posse moderaret. Ille autem cum multas erat in gla-
 dium in nauis ibidem morabatur. Hic ille nauis ad gubernandum accessit.
 et nauis quo ad portum est opitulatus. Bedatus autem fluctibus. et tem-
 pstate iam commutata. nauis in portum conuehit. Ille autem quod in gla-
 dium morabatur. leniter saucius facile ex uoluntate est recatus. nauim
 autem cum onera. huiusmodi omnia. sua esse quibus dicit. Hic omnes scripto ad eam

accedunt. et ex nobis in nascitur gressus. Nam et relinquere nauis. et re
 manere in nauis diffinendum est. Denique nauis ipsa quod sit. diffini-
 mbo. quoniam huiusdem autem ex locis omnibus quibus diffinita gressus tractantur;
Nunc expositis his argumentationibus quae in iudiciale causa genus
 accommodat. Semper in deliberationis generis et demonstrationis. ar-
 gumendi locum et precepta dabitur. non quo non in alio constitutione
 omnis se causa versat. sed quia horum preceptorum horum causa quodam loco sunt non
 a constitutione separata. sed ad fines horum generum accommodati. Nam placet
 in iudiciale genus finem esse equitatem. hoc est. propter quod honestatis
 in deliberatione autem amplius placet. utilitatem nobis autem et honestatem et uti-
 litatem in demonstratione honestatem; Quare in his quibus generis cause. scilicet de
 libatione et demonstratione. quae argumentationes communes et sunt tractabuntur.
 quae separatus ad finem quod res omnes omnem omnes adiunguntur. Atque
 vniuersum constitutionem ex supponere quare minime. nisi id videmus
 quomodo res obscurae de fient apertiores. sic res aptas ob-
 scuroes si ordine. Nunc ad precepta deliberationis pergamus;
Rerum expediendarum. tria genera sunt. par autem nunc videtur
 Rex genera parte nam est quiddam quod sua vi nos afficiat ad
 se. non emolumento cupit aliquid. sed habens sua dignitate. Quod
 generis. scilicet. vitas est. Est autem aliud non pro sua vi et nam. sed pro
 fructu et utilitate petendum. quod pecunia est. Est porro quiddam
 ex eorum patet inchoatum quod et sua vi et dignitate nos inductos. Quat-
 er si se quid sit utile. quod magis expectat. ut alicuius boni existi-
 matio; Atque ex his. horum genera facile tractantur nobis intelligitur. Quia
 ut expediatur ratio tractat. ea quae prosumus bonum notabunt. Nam in pro
 genere. quod se honesta appellabunt. quod autem in seculo utilia. hoc autem tria
 quia parte honestate et utilitate generis. et quia maior est vis honestatis
 iuncta res omni. ex duplici genere intelligitur. sed in meliore parte vobis
 offerat. et honesta notantur. Ex his id fiat. ut appetendum
 rerum partes sunt honestas et utilitas. Vindicandum. Epitudo et
 utilitas his quod duabus res. res due generis sunt attribue. ne-
 cessitudo et affectio. quia alia ex vi. alia ex re et propter consideratur;

De utiq; p'ea ap' d'scbe'; Nunc honestatē rōnes p' explicem;
 Quid aut totū a' ex aliq; pte p' se petat honestū nōiābm;
 Quā cū eius due ptes sint. q'rū alia sm' alia iuncta sit.
 simplicez p'us p'sidm'; Est g' m eo g'ne. oīs res. vna vi. atz vno
 nōie. amplexa. Vtq; nā virt' ē situs ai. nē m'. rōm' asens
 neus Quā ob rez oibz eius pabz tota vis est simpli' hāesta
 et. q'siderāda h't g' q'tuor ptes. p'decia. iusticiā. fortit' z tēpe
 rāciā. p'dencia ē. rez bonoz z maloz utriusq; scā; Partes
 est. mēoria. intelligēcia. p'uidēcia. Memoria ē. p' quā aiq; rēpetit
 illa que fuerit intelligēcia. p' quā ea p'spiciat que sūt; P'uide
 cia. p' quā futurū aliqd videt' an q' f'm sit; Iusticia ē. h'itq;
 ai' comuni utilite p'uata. suā aiqz t'buēs dignitatē Et' m'iaū
 ēa nā p'fectū dēm quedā m' p'suetudine ex utili' rōne vene
 rūt. p'ea res z ab nā p'fctas. z ab p'suetudine p'batas. legū
 metus z religio sanxit. Natē ius ē. qd' nō op'mio genuit.
 s' q' innata vis inseruit. ut religioz pietatē. grāz. vīdicatōz.
 obsequiā. vitatē. Religio ē. q' supiorē cogitā nē. quā diuina
 vocant. curā cērimoniā q' affert; pietas ē. p' quam san
 guine quictis diuolis officia. z diligēs t'buē cult'; Gracia.
 m' q' inimiciāz z offiaoz aliq; mēoria. z remunerādi volū
 tas g'net; Vindicatio. p' quā vis a' iūna. z oīs. omē qd'
 obfuturū ē. diffendēdo a' ulascedo p'pulsat; Obsequancia ē.
 p' quā hōies aliq; dignit'. antecēdētis. cultui q'z z honore di
 gnant; Veritas ē. q' quā imutata ea que sūt. a' an fuerit
 a' futū p't. h'it; Cōsuetudine ius ē. qd' a' a nā leuē t'ctū
 aluit z maius fecit usus. ut religioz. a' siqd' eoz q' an dixit
 ab nā p'fectū. z maius f'm p' p'suetudine videt'. a' m' morem
 vetustas vlti app'acōe p'duxit Quid gen' pactū. par. iudi
 catū; Pactū ē. qd' mē aliq's quēnt; par. qd' mē oīs cōle
 sit; iudicatū. de q' aliq; a' aliq; iā s'mis q'statutū ē; Lege
 ius ē. qd' m eo s'p'to qd' p'p'to expositū ē. nō obfuet' g'net;
 fortitudo ē. q'siderata p'clūz suscepō z laboz p'essio; Et' ptes

Magnificencia. fiducia. pacia. pseuerancia; Magnificencia est.
reus magnaz et excessaz. cu ai qd ampla et splendida portae
agitacio atqz administracio; fiducia e. p qua magnus et honeste
in rebz. mltu ipe animu in se fiduae. ita cu spe collocat; **P**
acia e. honestate a' utilit' cu. reus arduaz ac difficilium vo-
luntaria ac diutina ppassio; Pseuerancia e. i rone bn osidita
stabilis et ppetua. pmanio; **T**emperancia e. romis i libidinez
atqz i alios no rectos mpti ai fina et modata fructio; Eius
ptes st. continencia. clemencia. modestia. **C**ontinen' e. p qua cu
puditas osilu gubnacoe regit; **C**lemencia e. p qua ai teme in
odiū alicui mfectois castitas comitati retonet; **M**odestia est.
p qua pudor honesto. carā et stabile copat auctoritate; Atqz
hec omnia p se solu. ut nil adiungat emolumenta. petenda sūt;
Et ut demonstrēt. neqz ad h' nrm institutū pponet. et a bñte
papiendi remotū est; ppe se at vitanda st. nō ea modo que his
grā st. ut fornicidm ignominia. et iusti iniusticia. vñ ead
ia que pmiqz videt et finitua eē. absūt at logysie; Et qd ge
fiduae. grū e. diffidecia. et ea res viciū e; **A**udacia non
grū e s' appōitū ac pmiqū. et tñ viciū est **H**ic vñcuqz v
tut. finitū viciū replet. a' ito iā nō appellatū. ut au-
dacia. q fiduae. ptiacia q pseuanae finitua e **S**uspicio
q religio pmiqua e a' sñ villo dō nōie dñe oia ite uti grā
tr bonaz in rebz vitandis reponet. ac de eo qd gñe honestate.
qd omi ex pte p se petet. satis dictū e; **N**ūc de eo in quo
utilitas q adiungit. qd tñ honestū vocat' ddm videtur;

Sūt g multa. q nos. tū dignit' tū q factu suo ducit;
Quo i gñe e. glā. dignitas. amplitudo. aīacia **G**loria e.
frēns de aliq fama. cu laude; **D**ignitas e. alicui honeste
et cultu. et honore et viciū. digna auctoritas; **A**mplitudo est.
potēcie a' magestatis. a' aliqz copiaz. mag' habundā **M**āia
e. voluntas erga aliquē bōz vñ illi ipius cū. que diligit cū
eū pan. voluntate **H**ic qz de aulibz caus' loquim'. factis ad

amicitia adiungat. ut eorum quod ea petenda videat. ne forte quod
 nos de omni amicitia dicere existimamus. reprehendere capiat. quoniam sunt
 quod pro utilitate nostra petenda. putant amicitia. Sunt quod pro se solum
 Sunt qui pro se et utilitate; horum quod visse statuatur. alio loco
 est considerandum. Nunc hanc sic ad usum oratorum relinquit. utique pro re
 amicitia esse expectanda; Amicitia autem ratio. quoniam propter se religioni
 boni iudicis. pro non sunt. et quod pro se veteres. pro noue. pro ab illorum
 pro a nostro beneficium propter profectum. pro valiosum pro multum utiles.
 ex causa dignitatis. utilitatis. ex temporis opportunitatis. ex officio. ex
 religionibus. ex vetustatibus habet. Utilitas autem. a in multis rebus.
 atque in corpore posita est. a in externis rebus. quod in corpore multo maius
 pro ad corporis commodum reuertitur. ut in gratia in republica quod sit. que
 ut sic dicam ad corpus pertinet ciuitatem. ut agri. portus. pecunia. classis.
 nauis. milites. socii. quibus rebus incolumitas ac libertas retinetur
 ciuitates. Alia vero quod iam quiddam magis amplius. et minus nam
 officium. ut urbis egregia exornatio. atque amplitudo. ut quod excellens
 pecunie magnitudo; Amicitia autem ac societatum multum. quibus rebus non
 solum id officium. ut salus et incolumitas. vincta ut ample atque potentes
 sint ciuitates; Quare utilitatem due partes esse videtur. incolumitas
 et potentia; Incolumitas est. salus causa atque integritas seruatio; potentia
 est. ad sua seruanda et alia obtinenda. idoneam rem facultas;
 Atque in his omnibus quod cum dea sunt. quod difficulter fit. et quod facile
 fieri possit. oratio consideranda; Facile fit id dicimus. quod in magis a labore
 vltimo. sumptibus. molestia. quam cunctis tempore fieri potest; posse autem fit.
 quod quoniam labore sumptibus. molestie longinquitate indiget. atque a deo
 a plurimas. a maximas causas habet difficultatem. in his susceptis fa-
 difficultatibus. compleri atque ad exitum perducere potest. Quoniam quod de hoc
 statu. et utilitate diximus. nunc restat ut de ipsis rebus. quod his attributas
 esse dicamus. necessitudinem et affectionem. perscribamus;

Puto autem hanc esse necessitudinem cum illa in ipsa potest. que non
 mutari non leuiri potest; Atque ut apertius hoc sit. exemplis. licet
 vnum rei quibus et tanta sit. cognoscamus; Vni posse flamma legitima

matiaz. nate ē; Corp' mōde aliq' tpe mēre. nate ē; Atqz
ita nate ē ut vis postulat. ea. quā modo deservit. necessitu-
dine. cui nā vi resisti pōt. q' neqz mutū nō leniri pōt;
cui' mod' nātūres. cū mōdā rōnes mādent. nē nō
appellabūt. Sim a qua res moder' diffiales. i' r' supiori
posse ne si q'sto est. spidāim? Atqz h' eā m' videor vi-
de eā q'st' cū adiūctōne nātūres. q'st' splices 2 absolutas
Nā talit' dicit solēm. nate ē Cassimoyes se dedere Hamba-
lis p'tate p'lic em' m' supiori adiūctio ē hec. nisi se maluit
fame p're. Si. n. id maluit. h' m'f' nō ita p'p'ea q' suae
velint Cassimōen se dedere. suae famem p'peti. atz ita p're
nate ē Cassimōen veniē m' Hambalis p'tate; Q'd g' p'fide
pōt h' nātūres d'f'ctio. p'pe d'icam; plurimū. cū loc' ali'
adiūctōis locū nātūres videt' mēre Nā cū sim' e' nātū
m' e' q' m'la d'icā cū eam nā rōne lenire possum? Cū
at ita nate ē ut aliqd' effuge' a' adipisci velim'. cū adiū-
ctio illa q'd heat voluntat' a' q'd honestat' e' q'sdā. ita tñ
ut id q'as. q'd quēiat ad v'su ciuit'. repies nulla rez eē.
quā facē nate sit. nisi p' aliquā eām quā adiūctōz vōrā;
pōt h' at iuēnes eē m'las nātūres. ad q's p'lis adiūctio nō
accedit Quod gen' ē. ut hōies mortales. nate ē. mēre.
m' adiūctōne. ut alio v'it' nō nate ē. m' cū i' excepōne.
e' quā si nolint fame p're; Ergo ut d'ic' i' q'd adiūgit.
p' aug' p' e' q'sdā d'icū Nam oī tpe id p'tinebit. ut aut
honestatem. hoc nō. Necessē ē. si incolumēs volum' eē. a'
ad comoditatē. h' nō. Necessē ē si sine incomodo. volum'
vivē At sumā nātū q'd videt' eē honestat'; hūc p'p'ma.
incolumitatē Tercia ac leuissimā. comoditatē. q' cū his nūq'
pōt d'icū q'tendē; Haste at mē se sepe nātū ē q'pan. ut
q'nq'm p'sent' honestas incolumitatē. tñ uti potissimū q'sulord
ē. delibē; Cui' rei cū q'dā s'p'tū videt' m' p'petū dare
posse Nam quā m' se si poterint. ut cū incolumitatē q'sulord.

quod sit in p[ri]ncipio. De honestate delibatur. Vnde aliqui et industria
recupere. t[ame]n incolumitate r[ati]o videtur h[ab]enda. Cu[m] at id n[on] possit.
honestate. Ita t[ame]n q[ui]d[am] re. cu[m] incolumit[ate] videbit[ur] q[ui]s[que] v[er]e pot[er]it
dicere. nos honestate h[ab]ere r[ati]onem. q[ui]a in incolumitate. ea nullo t[em]p[or]e pos-
sum[us] adipisci. Quia in re. vel gred[er]e alia. vel ad q[ui]dam alia de-
p[en]de. vel in p[ri]ncipio quiesce[re] atq[ue] aliud t[em]p[or]e ex p[ar]te optebit; in r[ati]one
v[er]o comoditate n[on] id attestat. Signa ne ca[m] videat[ur]. ea q[ue] ad utili-
tate p[er]tinebit. q[ue] a de magnificencia. a de honestate q[ui]dam d[ic]it[ur] d[ic]it[ur];
Atq[ue] i[n] h[oc] loco. magis caput. videt[ur] esse. ut q[ui]a q[ui]d sit id. quod si
adipisci. a effugere velim[us] aliq[ui]d res nobis sit n[on]na h[ic] e[st] q[ui] sit ad-
iunctio. ut p[ri]mo uti queq[ue] res est. laborem. et g[ra]t[ia]z quicq[ue]
ca[m] vehementer n[on]na iudicemus. Affectus est. q[ui] ex t[em]p[or]e aut
ex negotior[um] cunctu. a administrac[i]o[n]e. a homin[um] studio. commutac[i]o[n]e r[ati]o.
ut n[on] tales quales an h[ab]ite s[un]t. a p[er] se q[ui] s[un]t soleant. h[ab]ere
videant[ur] e[ss]e ut ad hostes t[ra]nsire t[em]p[or]e videt[ur] esse; At n[on] illo a[n]i-
m[us] q[ui] v[er]it[as] t[ra]nsit. Et p[er]icula i[n] mare d[ic]it[ur] t[ra]nsire. At n[on] eo q[ui]s[que]
q[ui] aristot[elis] fecit. S[un]t g[en]t[es] res q[ue] ex t[em]p[or]e et g[ra]t[ia]z. n[on] ex sui n[on]a
q[ui]dande; Quib[us] i[n] o[mn]ib[us] q[ui]d t[em]p[or]e petat. q[ui]d p[er]sonis d[ic]it[ur] sit q[ui]d
vadu[m] e[st]; Et n[on] q[ui]d. s[ed] quo quicq[ue] a[n]i[m]o. q[ui] cu[m] quo t[em]p[or]e. q[ui]a diu
fiat. attestat e[st];

Ins ex p[ar]te ad s[er]m[on]em dicenda locos sumi
audes et vituperac[i]o[n]es at. ex his locis (opte arbitramur:
sumet[ur]. q[ui] loca p[ri]mo s[un]t attributi. de q[ui]b[us] an d[ic]it[ur] e[st] q[ui]m d[ic]it[ur]
tribum[us] f[aci]t[ur] q[ui]s velle[re]. p[ar]t[em] i[n] a[n]i[m]a et corp[or]e et i[n] c[on]creta res
licebit; Animi e[st] v[er]e. et d[ic]it[ur] p[ar]t[em] p[ar] paulo an d[ic]it[ur] e[st] Corp[or]is. va-
lido. dignitas. v[er]itas. velocitas; Ex t[em]p[or]e s[un]t. homin[um]. p[er]icula. afflicti-
o[n]es. a[n]i[m]a. p[ri]ncipio. pot[er]it. et c[on]creta: q[ui] s[un]t i[n] g[ra]t[ia] e[ss]e intelligit[ur]; Atq[ue] i[n] his
id q[ui]d i[n] o[mn]ia v[er]it[as] vale[re] optebit. C[on]creta q[ui]s et q[ui] q[ui]a sit intelliget[ur]
Vide[re] at i[n] laudando et vituperando optebit. n[on] t[ame]n q[ui]a i[n] corp[or]e. a i[n] c[on]cre-
tis reb[us] habuit. is de quo agitur. q[ui]a quo pacto his reb[us]
vsq[ue] sit n[on]a fortuna quide[m] et laudat[ur] stult[us]. et sup[er]bia e[st] vitupac[i]o[n]e;
Animi aut[em] et laus honesta et vituperatio vehement[er] e[st];
Nunc quoniam omne cause g[en]s argum[en]tandi r[ati]o e[st] d[ic]ta e[st].

De inuentione prima et maxima parte rethorice. satis di-
ctum videtur. quare et una pars ad exitum hunc. a su-
periore libro producta est. et hic liber non parum continet
litterarum. que restant in reliquis dicemus; Explicit.
In mostis Coprizimcei hec sunt scripta per fratrem Mathernum

Sit memoria mei corde in vno

renni vo
ne aut
et eo in
velle toq
parum f
recta in
Quas o
sibi affi
sulle ur
as diffi
bantur
spe ques
teteri. se
ne nimis
te illud
non nu
cicriaco
huf robu
logubus
fici po
orator
est! qu
Deliber
diffuasi
et quod
quas r

DE SI. IN. NEGOCIIS. FAMILI.

Earibus impediti. vix satis orū studio suppedicare
possimus. et idipm quod datur oī libentius in
phā consumare consueuimus. tū tua nos. G. he
renni voluntas cōmonit. ut de rōne dicendi conscribēmus.
ne aut tua causa noluisse. an fugisse nos laborem putares
et eo studiosius hoc negotiū suscepimus. q te non sine tā
velle cognoscere rethoricam intelligebamus. Non enim in se
parum fructus habet copia dicendi. et comoditas orōnis. si
recta intelligentia et definita moderacione animi. gubnet;
Quas obres. illa que greca scriptores inanis arrogancie tā
sibi assumpserunt. relinquimus. Nam illi ne parum multa
fuisse viderent. ea consueuerunt que nihil attinebant. ut
ars difficilior cognitu putaretur. Nos autem ea que uide
bantur ad rōnem dicendi pertinere. sumpsimus; Non enī
spe questus. aut glia cōmoti. uenimus ad scribendum. qādmō
teteri. sed ut industria nrā. tūc more geramus voluntati; Nūc
ne nimium sumat longa oratio. de re dicere incipimus. sed si
te illud vnum monuerimus. autem sine assiduitate dicendi.
non multū iuuare. ut intelligas hāc rōm p̄ceptionis. ad
exercitacōm accommodare oportet; Oratoris officū est. de
his rebus posse dicere. que res ad usum ciuilem moribus et
legibus constitute sunt. cū assensione et auditorum. quoad eis
fieri poterit; Tria genera sunt causarum que reuere debet
orator. demonstratū. deliberatū. iudiciale. Demonstratū
est. quod tribuitur in alicuius certe p̄sone laude. ul' vitupacōe
Deliberatū est. in consultatione. qd' habet in se suasionē. et
dissuasionem. Iudiciale est. quod positum est in controuersia.
et quod h̄t accusacōm. aut p̄tensionē cum defensione. Nunc
quas res oratorē h̄re oporteat docebimus. deinde quomodo

has causas tractari quoniam ostendimus; Oportet igitur esse
 in oratore. Inventionem. dispositionem. elocutionem. Memoriam. pronuntiationem;
 Invenio est: excoctio rerum verarum. aut veri-
 similium. que causam probabilem reddant; Dispositio est. ordo
 et distributio rerum. que demonstrant; quibus quod locis sit collocan-
 dum Elocutio est. idoneorum verborum et sententiarum ad
 veniendam accommodationem Memoria est. firma animi rerum et
 verborum et dispositionis proprietas; Pronuntiatio est. vocalis val-
 tus gestus. moderatio cum venustate; Hec omnia. tribus rebus
 assequi possumus; arte. imitatione. exercitatione; Ars est. pre-
 ceptio que dat rectam viam. rationem quod dicendi Imitatio est. quod
 impellimur cum diligenti ratione ut aliquorum sententias imitando
 valeamus esse; Exercitatio est. usus assiduus. consuetudo
 quod dicendi; Quoniam igitur demonstratum est quas causas ora-
 torem recipere. quas quod res habere conveniret. nunc quod admodum
 possit oratio ad rationem oratoris officii accommodari. dicendum videtur;
Invenio in sex partes consistit; In exordium. Narrationem. Divi-
 sionem. Confirmationem. Confutationem. Conclusionem; Exordium est.
 principium orationis. per quod animus auditoris vel iudicis constituitur
 vel appiatur ad audiendum; Narratio est. rerum gestarum
 aut prout ut gestarum; expositio; Divisio est. per quam apimus
 quid conveniat. quid incongruentia sit. et per quam exponis
 quibus de rebus sumus acturi; Confirmatio est. nostrorum
 argumentorum expositio. cum asseveratione; Confutatio est.
 contrariorum locorum dissolutio; Conclusio est artificiosus orationis
 terminus; Nunc quoniam una cum oratoris officio quo res cogni-
 ta facilius esset producti sumus ut de orationis partibus loquar.
 et eas ad inventionem rationem accommodaremus; de exordio prout
 dicendum videtur; Causa vero posita. quo commodius exordiri possis
 genus cause considerandum est Genera causarum sunt

Invenio

quatuor. honestum. Turpe. dubium. humile; Honestum genus
 causę putat. cum aut id defendimus quod ab omnibus defen-
 dendum videtur. aut oppugnamus. quod ab omnibus videtur oppu-
 gnari debere; ut pro viro forti contra parricidam; Turpe ge-
 nus intelligitur. cum aut honesta res oppugnatur. aut defen-
 ditur turpis; Dubium genus est. cum habet in se causa et ho-
 nestatis et turpitudinis partem; Humile genus est. cum con-
 tempta res ante affectus; Cum hec ita sint. conveniet exor-
 diorum ratio ad causę genus accommodari; Exordiorum. duo
 sunt genera; Principium. quod grece prohemium appellatur;
 Et insinuatio. que epodos nominatur; Principium est. cum
 statim auditoris animum nobis idoneum reddimus ad audiendum;
 Id ita fitur. ut attentos. ut doctos. ut benivolos. auditores habere
 possimus; Si genus causę dubium habemus. a benivolentia prin-
 cipium constituemus. ne quid illa turpitudinis pars. nobis obesse
 possit; Si humile genus erit causę. faciemus attentos; Si
 turpe causę genus erit. insinuatione utendum est. de qua
 postea dicemus. nisi quid nocui erimus. quare ad usarios
 criminando benivolentiam capere possimus; Si honestum causę ge-
 nus erit. licebit recte vel vti vel non vti principio; Si vti
 volumus. aut id oportebit ostendere. quare causa sit hone-
 sta. aut breuiter quibus de rebus sumus dicturi exponere;
 Si principio vti volumus. ab lege. ab scriptura. aut ab aliquo
 firmissimo nostre causę adiumento principium capere oportebit;
 Quoniam igitur. doctum. benivolentem. attentum auditorem habere
 volumus. quomodo quidque confici possit. aperiemus; Doctos audi-
 tores habere poterimus. si summam causę breuiter exponemus.
 et si attentos eos faciemus; Nam doctus est. qui attente
 vult audire; Attentos habebimus. si pollicemur nos de rebus
 magnis. novis. inusitatis. verba facturos. aut de his que

ad rem. p. pertineant. ut ad eos ipsos qui audient. aut ad deorum
 immortalium religionem; Et si rogabimus ut attente audi
 ant. et si nunc exponemus res quibus de rebus dicturi sumus
 Beniuolos auditores facere. quatuor modis possumus. ab nostra ad
 uersariorum nostrorum ab auditorum persona. et ab rebus ipsis.
 A nostra persona beniuolentiam beniuolentiam contrahemus. si
 nostrum officium sine arrogancia. laudabimus. atque in rebus
 quales fuimus. aut in patres. aut in auctores. aut in eos qui au
 diunt. aliquid referimus. dum hec ipsa omnia ad eam ipsam rem
 de qua agitur. sint accommodata. Item si nostra incommoda pro
 ferimus. Inopiam. Sollicitudinem. Calamitatem. Et si orabimus
 ut nobis sint auxilio; et similes ostendimus. nos in aliis no
 luisse spem habere. Ab aduersariorum persona beniuolentia
 captabitur. si eos modum. in inuidiam. contemptum addu
 cemus; In odium rapiemus. si quid eorum spurce. superbe
 perfidiose. crudeliter. confidenter. maliciose. flagitiose. factum
 profertur; In inuidiam trahemus. si vim si potentiam. factionem
 diuitias. incontinentias. nobilitatem. clientelas. hospitium. sodalitate
 affinitates. aduersariorum profertur; Et his adiumentis ma
 gis quam unitati eos confidere. apertemus; In contemptum adducemus
 si mercedem. ignauiam. luxuriam aduersariorum; profertur;
 Ab auditorum persona beniuolentia colligitur. si res eo. p. fortiter
 sapienter. mansuete. magnifice aduocatas. profertur; et si
 que de his existimatio que iudicii expectatio sit. aperiemus;
 Ab rebus ipsis beniuolum efficiemus auditorem. si nostram
 causam laudando tollemus. aduersariorum per contemptum
 depremimus. Denique de insinuatione aperiendum est.
TREAE SUNT TEMPORA quibus principio uti non possumus
 Diligenter sunt considerata. aut cum turpem animum habemus
 hoc est. cum ipsa res animum auditoris a nobis alienat. Aut

al' in inania

cum animus auditoris persuasus esse videtur ab his q̄ ante
 contra dixerunt; Aut cum defessus est eos audiendo qui an̄
 dixerunt; Si causa turpitudinē hēbit exordiri poterimus
 his rōnibus hominem non rem spectari oportere. non placere
 nobis ipsis que facta dicuntur ab adversariis. et esse indigna
 aut nefaria. Deinde cum rem auferimus. nihil simile
 a nobis factum ostendimus. aut aliquorum iudiciū de sili causa
 aut de eadem. aut de minore. aut de maiore proferemus; Deī
 ad nostram causam pedetempti accedemus; et similitudinē con
 feremus; Item si negabimus nos de adversariis. aut de aliqua re
 dicturos. et tū occulte dicemus interiectione verborum. Si p̄
 suasus auditor fuit. id est. si orō adversariorum fecerit fidem
 auditoribus. Neq̄ enim non facile scire poterimus. qm̄ non
 sumus nescii quibus rebus fides fieri solet. 6° si fidem fa
 ctam putabimus. his nos rebus insinuabimus ad causam. de
 eo quod adversarii firmissimū sibi ad iumentum putarint p̄m
 nos dicturos pollicebimur. aut adversarii dicto exordiemur.
 et ab eo maxime. quod ille nuperrime dixerit. aut dubitati
 one utemur. quod potissimū dicamus. aut cui loco p̄mū
 respondeamus cum amiratione; Si defessi erunt audiendo.
 ab aliqua re que visum mouē possit. ab apologo a fabula
 veri simili mutatione deprauata inuersione ab ambiguo su
 spitione. irrisione. stulticia. exuperatione. collocatione. lēarū
 mutatione. preterea expectatione. similitudine. nouitate
 historia. versu. Si promiserimus aliter ac parati fuerimus.
 nos esse dicturos. Nos non eodemmodo ut ceteri soleant.
 quid nos facturi sumus. breuiter exponemus; Inter insi
 nuacionem et principium homo interest. Principium ei
 modi debet esse. ut statim apertis rōnibus quibus prescri
 psimus. aut benivolū aut attentum. aut doctilem faciamus

al' affirmatōe

auditorem; At insinuatio eiusmodi debet esse: ut occulte
per dissimulationem eandem illa omnia conficiamus. ut ad eandem
comoditatem inducendi operis venire possimus; Verum he
tres utilitates tam et si in tota oratione sunt compandae. hoc est
ut auditores sese perpetuo nobis attentos. doctiles. beniuolos.
prebeant. tamen id per exordium cause maxime compandum est;
Nunc nequando vicioso exordio utamur. que vitia vitanda
sunt docebo; In exordienda causa seruandum est. ut lenis
sit sermo et usitata verborum consuetudo ut non aperta ratio
videatur esse; Viciosum exordium est quod in plures causas
per accommodari quod vulgate dicitur Item viciosum est quo
nihilominus aduersarius potest uti quod commune appellatur
Item illud quo aduersarius ex contrario poterit uti Item vi
ciosum est quod nimium compositum est aut nimium longum
est et quod non ex ipsa causa natum videatur. quod seperatum
vocatur. in quo etiam translatum concluditur ut proprie cohe
at cum narratione et quod neque beniuolum. doctilem neque atten
tum faciat auditorem; De exordio satis est dictum deinceps
ad narrationem transeamus; **NARRACIONUM**
tria sunt genera. vnum est quo exponimus rem gestam. et vnum
quoque trahimus ad utilitatem nostram vincendi causa quod per
tinet ad eas causas de quibus iudicium futurum Alterum ge
nus est narrationis quod intercurrit nonnunquam. fidei aut cri
minis aut transitionis aut alicuius appositionis causa Tertium
genus est id quod a causa cuius remotum est in quo tamen ex
teri conuenit quo commodius illas superiores narrationes in causis
tractare possimus Eius narrationis duo sunt genera vnum
quod in negotiis alterum quod in personis positum est Id quod
in negotiorum expositione positum est. tres habet partes fabu
lam historiam argumentum. Fabula est que neque veras res

neq; veri similes continet ut he que a tragedis tradite sunt
 Historia est gesta res sed ab etatis nostre memoria emota
 Argumentum est ficta res que in fieri potuit velut argumēta
 comediarum Illud genus narrationis quod in personis positū
 est. debet habere sermonis festiuitatē animorum dissimili
 tudinem grauitatem leuitatem spem metum suspitionem de
 siderium dissimulationem misericordiam rerum varietates fortune
 commutationem inspatum incomodum subitam leticiam. iocundū
 exitum rerum. verum hec in exercendo transierunt Illud qd
 ad uitatem pertinet qmō tractari conueniat aperiemus Tres
 res hęc conueniunt narrationem ut breuis ut dilucida ut vñ
 nilis sit. que qm fieri oportet scimus q̄admodum faciamus
 cognoscendum Rem breuiter narrare poterimus si inde inci
 piemus narrare. vnde necesse erit si non ab ultimo initio
 repetere volumus. et si summatim non particulatim narrabimus
 et si non ad extremū sed vsq; eo quo opus erit prosequimur
 et si transitionibus nullis utemur. et si non deerrabimus
 ab eo quod cepimus exponere. et si exitus rerum ita expo
 nemus ut ante quoq; que facta sunt fieri possint. tam
 et si nos retinuerimus. quod genus est si dicam me ex
 prouincia redisse profectum quoq; ut prouincia intelliga
 tur. et ideo oīo non modo id quod obest sed etiam id quod
 neq; obest neq; iuuat facius est pretere et ne bis aut se
 pius idem dicamus. Cauendum est etiam ne id quod
 semel diximus. deinceps dicamus hoc modo. athenis mega
 ra vesp̄i symo aduenit. vbi aduenit megaram insidias
 fecit yōini. insidias post q̄ fecit uim illuc attulit Rem
 dulci dulciter narrabimus si ut quicquid p̄mum gestū
 erit ita p̄mū exponemus & rerum ac temporū ordinem
 cōsiliabimur ut geste res cū aut ut potuisse geri videbunt

Hic erit considerandum ne q̄ perturbate ne q̄ extorte ne q̄
ambigue dicamus neq̄ in aliam rem trāseamus ne ab ultimo
repetamus ne longe prosequamur neq̄ quod ad rem perti
neat pretereamus. & si sequemur ea que de breuitate pre
cepta sunt Nam quo breuior eo diluuior et cognita facilior
narratio fiet. Verisilis narratio fiet si ut mos ut opinio
ut nā postulat dicemus. si spacia temporum personarum
dignitates. consiliorum narrationes locorum oportunitates
constabunt ne refelli possunt. aut temporis parum fuisse
aut causam nullam aut locum idoneum non fuisse. aut ho
mines ipsos facere aut pati non potuisse Si vera erit res
nihilominus hec omnia narrando conseruanda sunt. nam
sepe veritas nisi hec conseruata sint. fidem non p̄t facere
Sin erat ficta eo magis erunt conseruanda De his rebz
tante confligendum est quibus in rebus tabule aut aliam
firma auctoritas videbitur interfuisse Adhuc que dicta
sunt arbitror in constare cum ceteris artis scriptoribus nisi
quia de insinuationibus noua exogitauimus q̄ eam soli pre
ter ceteros in reia tempoā diuisimus ut plane certam viam et
p̄sentiam rōm exordiorum habemus Nunc quod reliquū
est qm̄ d̄ rectum inuentione disputandum est in qua sin
gulare consumitur oratoris officium dabimus operam ut
nihilominus indistere quam rei postulabit utilitas quesisse vide
amur si prius pauca de diuisione causarum dixerimus Cau
sarum diuisio in duas partes distribuenda est p̄mū enī
post narrationem debemus ap̄ire q̄ nobis conueniat cum
aduersariis q̄ in controuersiis sit. si ea que verba nobis erūt
conueniūt hoc modo infortam esse ab hereste matrem
conuenit in cum aduersariis iure ne fereit et licuerit
ne ei facere idem in controuersia Item e contrario agamemone

esse artemestrea orisum confitentur tum h id ita sit me vlti
 parantem negant oportuisse Deinde tum her fecerimus di
 stribuone vti debemus; ea diuiditur in duas partes enuā
 onem. et exposicionem Enuāone utemur cum dicemus
 numero quot de rebus dicturi sumus Eam plus q̄ trium
 partū esse non oportet Nam p̄tiosum est ne q̄ndo plus
 minusue dicamus et suspitionē affert auditori meditacōis
 et artificii que res fidem abrogant auditori; Exposicio est
 cum res de quibus dicturi sumus exponimus breuiter et ab
 solute Nunc ad confirmationem transcamus **TOTA**
SPES VINCENTI ratio q̄ persuadendi posita est in
 confirmatione et confutatione nam cum argumenta nostra
 exposuimus. contraria q̄ dissoluimus absolute nimirum
 munus oratorum confecerimus. utrūq̄ ḡ facere poterimus
 si constitucione cause cognouimus **CAUSARVM** constitu
 tiones alii quatuor fecerunt. n̄ doctor hermetes tres ee
 putauit non ut de illorum quicq̄ detraheret inuentione.
 sed ut ostenderet id quod oportuisset simpliciter ac singlari
 modo dicere illos distribuisse dupliciter et bipartito Constitu
 tio est p̄ma deprecatio defensoris cum accusatoris in simlacioe
 coniuncta Constitutiones ita q̄ ut ante diximus sunt tres
 cōiecturalis. l̄tima et iudicialis Coniecturalis est consto
 cum defacto controuēsia est. h̄m̄ Ajax in silua postq̄ resti
 uisset quid fecisset per insaniam gladio incubuit. vlyxes in
 uenit. orisum conspiciatur. corpore telum cruentum eduat
 Teucer intuenit. cum frēm orisum et inuicem frēs cū gladio
 cruento vidit caput atterit hic qm̄ ḡiectura verum quāt
 defacto erit controuēsia et ex eo cōstitutio cause coniectural
 nominatur L̄tima est constitucio cum scripto aut descriptis
 aliquid controuersie nascitur aut ex scripto l̄tima Eadiū

in partes sex scriptum et sententias. contrarias leges et ambi-
guum diffinitionem translationem. rationationem. Ex scripto
et sententia controuersia nascitur cum in scriptoris voluntas
cum scripto ipso dissentire hoc modo Si lex sit que iubeat
eos qui propter tempestatem nauim relinquere. oia perire. eorum
nauim cetera qz esse si nauis conseruata sit qui remanserit
in nauim. Magnitudine tempestatis omnes petiti nauim re-
liquerunt sciam constenderunt preter unum egrotum. is
propter morbum exire et fugere non potuit. Casu et fortuna
nauis in portu in columis delata est illam egrotus possi-
det nauim petit ille cuius fuerat. hunc modo constitutio lrima est
ex sententia et scripto. Ex contrariis legibus controuersia
constat cum alia lex iubet alia permittit aliquid alia vetat appa-
ret. hunc modo. lex uetat cum qui de pecuniis repetendis damna-
tus sit in conuentione et oratione. hunc. Altera lex iubet augurum in-
mortui locum qui petit in conuentione nominare. Augur quidam
damnatus de pecuniis repetendis inmortui locum qui pe-
tebat nominauit. petitur ab eo multa. constitutio ex contrariis
legibus lrima est. Ex ambiguo controuersia nascitur cum
scriptum duas aut plures sententias significat. hunc modo. praefatus
cum filium heredem faceret testamento uasa argentea legat
uxori. hunc modo. Tullius heres meus Terentiae uxori mee tri-
ginta pondo argenteorum vasorum dato. que uolet propter
mortem eius uasa preciosa et celata magnifice petit miles
filius se qui uellet ipse triginta pondo ei debere dicit. Consti-
tutio est legitima ex ambiguo. De diffinitione causa con-
stat cum in controuersia est quo nomine appelletur factum. ea
est huius. Cum lucius saturninus saturninus legem frum-
tariam de semissibus et terentibus latuus esset. Cipro qui
pro id tempus questor urbanus erat donum senatum exarium pati

non potuisse largitionem tantam. senatus decreuit si eam
 legem ad populum ferat aduersus temp. vidit ferre cum viris
 bonus impetum fecit. gradus pontis distulbat si
 deierit impedimento est quo secus feratur lex. accessit
 repio maiestatis Constitutio est legitima ex diffinitione vo
 cabulum enim diffinitur ipsum cum quibus quid sit dimi
 nuere maiestatem. Ex translatione controuersia nascitur cum
 aut tempus differendum aut accusatorem mutandum a
 iudices mutandos reus dicit. har parte constitutionis gre
 ti in iudiciis nos in iure iudi plerumque utimur. In hac pre
 nos iuristis scientia uiuabit. in iudiciis tamen nihil utimur
 et hoc modo Si quis perculatus accusatur quod vasa argentea
 publica de loco privato dicatur subtilisse possit dicitur cum
 diffinitione sit usus. quid sit furtum quid sit perculatus furti
 secum agi non perculatus oportet. Hec partio legitime
 constitutionis his de causis raro uenit in iudicium. quod in pri
 ta actione pretorie exceptiones fiunt. a causa cadit his
 qui non quammodum oportet egerit et in publicis questionibus
 cauetur legibus ut nisi reo commodum sit iudicium de accu
 satore fiat. utrum illi liceat accusare necne Ex rationa
 tione controuersia constat cum res sine propria lege uenit
 in iudicium que tamen ab aliis legibus similitudine quadam
 aucupatur Ea est huiusmodi lex si finisius existat agnatorum
 gentiliu quod in eo pecunia quod eius potestas esto & lex Qui
 pntem necesse iudicatus erit. ut is ob uolunt et obligatus
 torio de reheat in profluentem. & lex per familias uti
 sup familia pecunia ve sua legauit. ita uis esto Si per fa
 milias intestatus moriatur. familia pecunia quod eius agnatorum
 gentiliu quod esto. Maelius iudicatus est matrem necasse
 ei damnato statim folliculo lupino obuolutum est os. et solce

lignee pedibus inducte sunt. et in carcerem de ductus est. qui
defendebant eum tabulas in carcerem afferebant afferunt. testa
mentum ipso p[re]sente conscribunt. testes vite affuerunt d[omi]no illo
supplicium sumit. hi qui h[er]edes erant testamento h[er]editatem
adeunt fr[ater] minor malleoli qui eum oppugnaverat. in eius
periculo suam vocat h[er]editatem lege agnationis hic texta
lex in re nulla affectur. et t[ame]n multe afferunt ex quibus
ratiocinatio nascitur q[ui]re potuit a non potuit iure restatu
face. constitutio legitima est ex ratiocinatione Cuiusmodi p[ar]tes
essent legitime constitutionis ostendimus Nunc de iurisdictionali
constitutione dicamus Iurisdictionalis constitutio est cum situm
conuenit. sed si iure an iniuria factum sit quiritur Eius con
stitutionis p[ar]tes sunt due quarum una absoluta alia assump
tua nominatur Absoluta est cum ipsum quod factum est ut
aliud nihil foris assumatur recte factum esse dicimus Ea e
huiusmodi Mima quidam aditum actum potam compellat
in cenaculo meo. actus iniuriarum agit. hic nihil aliud defen
dit nisi licet nominari eum tunc no[m]i[n]e scripta videntur agenda
Assumptua p[ar]s est cum p[er] se defensio infirma est sed assup
ta extranea re comprobatur Assumptive p[ar]tes sunt quatuor
Concessio. reuocatio criminis. translatio criminis. compacio Con
cessio est cum reus sibi postulat ignoscere Ea duntaxat in purga
tionem et deprecationem Purgatio cum consulto negat
se reus fecisse Ea duntaxat in imprudenciam fortunam necessitate
fortunam ut cepio ad tribunum plebis de exercitus amissione
Imprudenciam ut ille qui de eo seruo qui diuinum occiderat sup
plicium sumpsit cui fr[ater] esset anteq[uam] tabulas tamen testamenti
aperiret. cum is seruus testamento manu missus esset Ne
cessitudinem ut ille qui ad diem comectus non venit q[uod] eum
aque includissent Deprecatio est cum reus et se potasse et

consulto fecisse confitetur & tñ postulat ut sui misereatur hñ
 in iudicio non pñ ferre usu venire nisi qñ pro eo dicamus
 cuius mlti fñ rñ extant hñ In loco comu p amplificationem
 inuenimus. q si hoc fecisset tñ ei pro pñm bñficiis ignosci
 conueniret Verum nihil postulat ignosci go in iudicium
 non venit. at in senatum aut ante imperatorem & in talium
 talis causa pñ venire ¶ Ex translatione criminis causa con
 stat cum fecisse nos non negamus. Sz alioru pñis coactos fe
 cisse dicemus vt horrestes cum se defendit in matre qñt
 tñen Ex reuocatione criminis causa constat cum a nobis nō
 crimē sed culpam ipam amouemus & al in hoīem tñsting
 uel in rem qñpā confirmus In hoīem transfertur ut si aui
 sature hoc is qui publicū se fateatur occidisse et id iussu cō
 sulum defendat. et eos dicat non modo impasse sed tñm qñ
 ostendisse quare id facē licet In rem confertur ut si quis
 ex testamento quod facē iussus sit ex plebisito uetetur;
 Ex compactione causa constat. cum dicamus necesse fuisse
 alterutrum facē et id quod fecimus sacus fuisse facē Ea
 causa huius est Sacus pompilius cum a gallis obsidebatur
 neq fugē nullo mō potuisset. venit cum hostiū duabus in
 collationem. ita discessit ut impetū relinqueret et qñatus
 educēt. sacus dixit esse amittē impedimēta qñ exercitū
 cum exercitū duxit impedimēta reliqñt. accessit maiestas
 Que constitutiones et que cōstitutionū partes sint videor
 ostendisse. nūc quō eas et qua ratione tractat cōducāt
 demonstrādū est si pñs appuimq quid oporteat ab ambo
 bus in causa destinari. quo omīs ratio totius orōnis con
 feratur Constitutione qñ repata statim quēnda est ratio
 que causam leat et cōtinet defensionem hñ m ut docēdi
 gratia in hac potissimū causa consistamus horrestes qñt

se occidisse matrem nisi attulerit facti rationem pueriter de
fensionem. ergo affert eam que nisi intercedet nec causa quod
esset Illa enim uidet preterit meum occidit. ergo ut ostendi ratio
est ea. que continet defensionem sine qua nec parua quidem
dubitatio potest remoueri damnationem **INVENTA** ratione
firmamentum querendum est. id quod continet accusationem cum
affertur contra rationem defensionis de qua antea dictum
est id constituetur cum usus fuit. orestes ratio hoc pacto.
uxore occidi. illa enim preterit meum occiderat. videtur accusa
tor firmando hoc modo Non tamen abste occidi. neque indemnita
tam penam pendere oportuit Ex ratione defensionis et ex
firmamento accusationis iudicii questio nascitur oportet quam
nos iudiciam greci hermomenona appellant Ea constituitur
ex conuictione firmamenti et rationis defensione hoc modo Cum
dicat orestes se patris ultiscendi causa matrem occidisse ratio
ne fuit sine iudicio a filio clitemestram occidi. ergo hac ratio
iudiciam reperire conuenit Repetita iudiciatione omnem
rationem totius orationis eo conferri oportebit In omnibus constitutio
nibus et partibus constitutionum hac uia iudiciam repleuntur
preterquam in coniecturali constitutione Nam in ea nec ratio
quare fecerit queritur. fecisse enim negatur nec firmamentum
exquiritur quoniam non subest ratio quare ex intentione et infi
nitate iudicatio constituitur hoc modo Intentio est occidisti
aiacem. infirmitas. non occidisti Iudicio occidit ne Ratio
omnis utriusque orationis ut ante dictum est. ad hanc iudiciam
confenda est Si plures erunt constitutiones aut partes co
stitutionum iudiciationes quoque plures erunt in una causa. sed
omnes sibi ratione repleantur Sedulo dedimus operam ut
breuiter et diluade quibus de rebus adhuc dicendum fuit
dicemus Nunc quoniam satis huius uoluntatis magnitudo reuenit

63
comodius est in altero libro de ceteris libus denique exponere
ne qua propter multitudinem litterarum possit. animum tuum de
fatigatio retardare Sed si quo tardius h. q. studeas absolueris
tum rerum magnitudini tum nostris quoque occupationibus assigere
debeas Verum tamen maturabimus et id quod negotio di
minutum fuit exequimur industria. ut et pro tuo in nos officio
et nostro in te studio munus hoc accumulantisime tue la
griamur voluntati

LIBER SECUNDVS

IN PRIMO LIBRO HERENNI BREUITER

In exposuimus quas causas oratorem reape oportere &
in quibus officiis artis elaborare conueniat & ea of

ficia qua ratione facillime consequi posset VERVM quia
neque de omnibus rebus poterat simul dici et de maximis re
bus primum scribendum fuit quo cetera tibi faciliora cog
tu uidentur. ita quod nobis placatum est ut ea que difficillima
essent potissimum conscriberemus

CAUSARUM

igitur tria sunt genera demonstratum deliberatum iudiciale Multo
difficillimum iudiciale est. ergo id primum absoluemus Hoc
& priore libro egimus cum de quaque oratoris officiis tra
ctarem quorum inuentio prima et difficillima est. ea quod
nobis erat hoc libro prope modum absoluta sed parua ptem
eius in tertium uolumen transferemus de sex partibus orationis
primum scribere incepimus

IN PRIMO

libro locuti sumus
de exordio narratione diuisione. nec pluribus uerbis quam necesse
fuit nec minus dilucide quam te uelle existimabamus Dein
coniunctim de confirmatione & confutatione dicendum fuit
quare genera constitutionum & eorum partes aperuimus. ex
quo simul ostendebatur quo constitutionem et partes constitu
tionis causa posita repetiri oportet Deinde docuimus iudi

rationem quod ad modum quae convenisset. qua inuenta curandum
est ut omnis ratio totius orationis ad eam conferatur. postea
ammonuimus causas plures in quibus constitutiones et partes
constitutionis accommodarentur. Reliquum videbatur esse ut
ostendamus quae ratio posset inuentiones ad unamquamque consti-
tutionem aut partem constitutionis accommodare. & item
quales argumentationes quas greci epitheremata vocant
quas sequi quas vitare oportet. quorum utrumque pertinet ad co-
firmationem et ad confutationem. deinde ad extremum doce-
bimus conclusionibus orationum uti oporteat qui locus
erat postremus de sex partibus orationis. Primum ergo quaeremus
quod ad modum causam quam tractare conveniat et nimirum
coniecturalem eam quae difficillima est consideremus.

IN CAUSA CONIECTURALI narra accusatoris suspi-
cionem interiectas & dispersas habere debet. ut nihil actum
nihil dictum nusquam ventum aut abitum nihil denique fictum
sine causa putetur. Defensoris narratio simplicem & dilu-
cidam expositionem debet habere cum attenuatione suspicionis. Huius
constitutionis ratio in sex partes est distributa probabilem. col-
lationem. signum. argumentum. consuetudinem. approbationem. horum
unum quodque quid valeat aperiemus. Probabile est per quod
probatum expedisse reo peccare & a simili turpitudine nunquam
hominem abfuisse. id dividitur in causam & in vitam. Causa est
ea quae induxit eum ad maleficium commodum spe. aut inco-
modum evitacione. Commodum spe ita cum quaeritur nunquam
comodum maleficio appetierit. num honorem num pecuniam
num durationem num aliquam cupiditatem amoris aut eiusmodi
libidinis voluit exple. aut nunquam incommodum evitavit ini-
micias infamiam dolorem supplicium. Hic accusator ut spe co-
modi cupiditate ostendet adversarii Inevitacione incomodi

formidine augebit. Defensor autem negabit fuisse causam
 si poterit aut eam vehementer extenuabit. Deinde iniquū
 esse dicit omnes ad quos aliq¹ emulmētū ex aliqua re puenit
 insuspiōm malefici deuorari. Deinde vita hominis ex antestis
 spectabitur. in qua p¹mu considerabit accusator num qū simile
 quid fecerit. Si id non reperit queret nū qū in simile venit
 suspiōm et in eo debet esse occupatus ut ad eam causam
 peccati q¹ paulo ante exposuit vita hominis possit accomodari
 hoc modo. Si dicit pecunie causa fecisse ostendat eum semp
 auarum fuisse / si honoris ambitiosum ita poterit animi
 viciū cum causa peccati conglutinae. Et si non poterit
 animi viciū par cum causa repere repat dispar. Si non
 poterit auarum demonstrare q¹ pecunie causa dicit fecisse
 demonstret corruptorem ul' perfidum si quo mō poterit. De
 inde aliq¹ a aliq¹ plurib⁹ viciis contamiabit psonam. deind⁹
 qui illud fecerit tam nequiter eundem tam perperā fecis
 se non esse mirandum. Si vehementer rarsus et integer
 existimabitur adu¹sarius. dicit frā non famā spectari oportē
 illum occultasse ante sua fallacia se planum facturum ab
 eo maleficiū non ab esse. Defensor p¹mu demonstrabit
 vitam integram si poterit. si id non potuit confugiet
 ad imprudentiam stultitiam adolescentiam vi p¹suasionem
 quibus de rebus vituperatio eorū ~~est~~ qui extra ad crimen erū
 non debeat assignari. Si vehementer hominis turpitudinē
 impeditur & infamia p¹mu dabit operam ut falsos ru-
 mores dissipatos esse dicat de innocente ut videtur loco
 comuni rumoribus credi non oportē. Si nihil eorum fieri
 potest utatur extrema defensione dicat se nō de morib⁹
 eius apud censes sed de criminibus adu¹sariorum apud iudi-
 ces dicit. **COLLACIO** est cum accusator id quod adu¹sariū

fecisse criminatur. alii nemini nisi reo bonum fuisse demon-
strat. aut alium neminem potuisse perficere nisi adversarium
aut eum ipsum aliis rationibus aut non potuisse aut non
eque comode potuisse. aut eum fugisse alias rationes commodiores
propter cupiditatem hoc loco defensor demonstrat. oportet
aut aliis quoque fuisse bonum. aut alios quoque id quod ipse
insimulet facere potuisse **SIGNUM EST** per quod
ostenditur idonea perficiendi facultas esse quesita. id diuiditur
in partes sex locum. tempus. spatium occasiōem spem perficiendi
spem celandi. Locum quidam celebris an desertus. semper de-
sertus an tum cum id factum fuit. in eo loco solitudo sit. sacer
an profanus. publicus vel priuatus fuit. cuiusmodi loci attin-
gant. nunquam passus perspectus exauditus esse possit. horum
quid reo quid accusatori conueniat perscribere non grauaremi
nisi facile quis causa posita posset iudicare Initia enim inue-
ntionis ab arte debent proficisci Cetera facile compabitur exatatio
Tempus quoque quidam qua parte anni qua hora. nocte an
inter diem & qua die quota hora. noctis factum esse duratur et
cuiusmodi temporibus Spacium ita considerabitur. satis ne
longum fuit ad eam rem transigendam Sacerit ne & potuit
ne satis spatium futurum ad id peragendum nam parui re-
stat satis spatium fuisse ad perficiendum si id ante fieri &
ratione prouideri non potuit. Occasio queritur idonea ne fuit
ad eandem eam rem adoriendam. an alia melior que aut
preterita sit aut non expectata Spes perficiendi que fuit
spectabitur hoc modo Si que supradicta sunt signa conuerterentur
si preterea ex altera parte. vires periculi consilium scientia
apparatio iudicabitur fuisse. ex altera imbecillitas inopia stul-
ticia imprudentia in apparatu demonstrabitur fuisse. quare
fieri poterit utrum diffidendum an confidendum fuerit

Spes celandi que fuerit queritur ex consiliis arbitriis ad iu-
toribus liberis aut seruis aut vtriusq; **ARGUMENTUM** est
p quod res arguitur terribus argumentis et magis firma
suspitione. Id diuidit in tempora tria. preteritū. instans.
consequens. In preterito tempore oportet considerā ubi fuerit
ubi visus sit cum quo visus sit. num quid apparuit nū quid
conuenit. nū q dixerit nū q habuit de consiliis de adiutori-
bus de adiumentis nū q in loco preter consuetudinē fecerit
aut alieno tempore. Instanti tempore queritur nū visus sit
cum faciebat. nū q strepitus clamor crepitus exauditus aut
deniq nū q aliquo sensu perceptum sit. aspectu auditu ta-
ctu odoratu gustu nam quos horum sensus pōt conflare.
suspicionē. In consequenti tempore spectabitur nū q re tras-
acta relictum sit quod indicet aut factum esse maleficū
aut a quo sit factum. fctm esse hoc modo. si timore et li-
uore decoloratum est corpus mortui significat cum veneno
neratum. A quo fctm sit hoc modo. Si telum. si uestimentū
si q cuiusmōi relictum sit aut si uestigium rei reperi-
tum fuit. si terror in uestimentis si in eo loco comprehensus aut
visus transacto negotio quo in loco res gesta dicitur.

CONSEQUENS est cum queritur que signa nocentis &
innocentis consequi soleant. Hic accusator dicit si potuerit
aduersarium cum ad eum uentum sit erubuisse expaues-
citasse inconstanter locutum esse contradixisse pollicitū esse
ad que signa conscientie sunt. si reus nihil horum fecerit
accusator dicit cum usq; ad eo pmeditatum fuisse quid
sibi esse visum venturum ut confidentissime resisteret
& responderet que signa confidentie nō innocentie sūt
Defensor si p̄mū magnitudine periculi non conscien-
tiati se commotum esse dicit. Si nō p̄mū fretum

innocentia . negabit esse comotum **APPROBATIO** est q̃
venerit ad extremum confirmata suspitione Ea habet locos
proprijs atq; communes . proprii sunt hi quibus nisi accusator
nemo p̃t vti et hi quibus defensor nemo p̃t vti Communes
sunt qui alia in causa a reo alia ab accusatore tractantur
In causa coniecturali proprius locus accusatoris est cum di-
malorum misereri non oportet . & cum auget peccati atroci-
tatem Defensoris proprius locus est cum misericordiam cupiat
et cum accusatore calumniari criminatur Communes loci sunt
tum accusatoris tum defensoris a testibus contra testes . a questi-
onibus contra questiones . ab argumentis contra argumenta a ru-
moribus contra rumores A testibus dicemus scdm auctori-
tem & vitam testium & constantiam testimoniorum Contra
testes vtz turpitudine . testimoniorum inconstantiam Si aut fi-
non potuisse dicemus aut non factum esse quid dicant . aut
scie illos non potuisse aut cupide dice et argumentari her
& ad improbatōem & ad probatiōem testium pertinebunt A
questionibus dicemus cum demonstrabimus nros maiores vi-
inueniendi causa tormentis et cruciatu voluisse quicq; & summo
dolore homines cogi ut quicq; sciant dicant Et preterea
confirmatio erit her disputatio si que dicta erunt argu-
mentando hysdem viis quibus coniectura omnis tractat̃
themus ad vtilē suspitionē Idem q; hoc intertestimoniis facere
oportebit Contra questiones hoc modo dicemus p̃mū ma-
iores voluisse certis in rebus int̃poni questiones ut ea que ve-
dicentur fieri possent seu que falso in questione pronūcia-
rentur refelli possent hoc modo Quo in loco quid positi
sit & si q̃ esset silē quod videi aut aliquo simili signo p̃ci-
pi posset Deinde dolori credi non oportet . q; aliis alia re-
tentior sit in dolore q; ingeniosior ad cominiscendū q; deq;

sepe sine a suspitione possit quid quesitor velit audire quod cum
 dixerit intelligat sibi sine doloris futurum. Hec disputatio opti-
 me comprobatur si refellemus quod in questionibus erunt dicta pro-
 babili argumentatione. id quod ex partibus coniecture quas ante ex-
 posuimus facere oportebit. Ab argumentis et signis et ceteris
 quibus augetur suspicio. dicitur hoc modo conuenit. Cum multa co-
 current argumenta et signa que inter se consentiant re ipsi-
 tuam. non suspiciosam videtur oportere. Item plus oportet signis
 et argumentis credi quam testibus. Hec enim huiusmodi exponi oportet
 quod reuera gestas sint. testes corrumpi posse ut primo vel gratia
 vel metu vel similitate. Contra argumenta et signa et ce-
 teras suspensiones dicemus huiusmodi. Si demonstrabimus nullam
 rem esse quam non suspensionibus quiuis possit criminari.
 Deinde unam quamque suspensionem extenuabimus et dabimus ope-
 ram ut ostendamus nihilominus in nos eam quam in alium
 propriam conuenire. Indignum facinus esse sine testibus conie-
 cturam & suspensionem firmamenti satis habere. A rumoribus
 dicemus si negabimus temere famam nasci solere quam subsit aliquid
 et si dicemus eam non fuisse quare suspicio committeretur & fingeret
 rumores et preterea si ceteri fali soleant esse. tamen argumeta-
 bimus hunc esse verum. Contra rumores dicemus primum similes
 esse falsos rumores docebimus et exemplis utemur. quibus
 falsa fama fuit. & aut inimicos nostros aut hostes natura
 malivolos et maledictos confinxisse dicemus & aliquod con-
 fictam fabulam confestim quam dicamus omnino in ore esse. aut
 verum rumorem profestim qui illis aliquod turpitudinis afflat
 neque ei rumor nos fidem habere debemus ideo quod quiuis homo
 possit quamuis turpem de quolibet proferre rumorem et con-
 fictam fabulam dissipare. Verum tamen si rumor vehementer pro-
 babilis esse videbitur argumetando finem fide potius abrogare

Et q̄ difficilima est tractatū consuetudo coniectural & in
veris causis sepissime tractanda est .eo diligenter omnes
eius partes perscrutari sumus ut ne paruula quidē tūba
none aut offensione impediremur si adhuc ratiōm pre
ceptionis assiduitatē exitationis accommodaremus .nūc ad
legittime constitutionis partes transeamus **CUM**
VOLUNTAS cum scripto dissidē videbitur si a scripto di
remus his locis utemur scdm narrationē p̄mū scriptoris
collaudatione . deinde scripti reuocōe deinde per contrarietate
farent ne aduersarii id scriptum in lege fuisse aut testa
mento aut stipulatione aut quolibz alio scripto quod ad eād
rem pertinebit deinde collatione quod scriptum sit cum eo
qđ aduersarii se fecisse dicunt quid inde sequi conueniat
Verum id quod diligenter scriptū an id quod acute sit ex
gitatum . deinde ea sententia que ab aduersariis sit excoꝑata
& scripto attributa contemnet et infirmabitur deinde que
retur quid ei obfuit si id voluisset ascribere aut nunquid
nō potuit perscribi deinde a nobis sententia reperietur
& tā profet̄ quare id scriptor senserit quod scripserit
et demonstrabitur scriptum illud esse dilucide breuiter co
mode . persc̄te cum ratioe certa . deinde exempla profertur
que res cum aduersariis sententia reddentur & voluntas ab
ferretur a scripto . potius iudicate sunt . deinde ostendetur
qđ periculosum sit a scripto recedere **Locus** communis est cont̄
eum qui cum fateatur se contra id quod legibus sancitum
aut testamento perscriptum sit fecisse . tñ facti querit defe
sionem **AB SENTENTIA** sic dicemus . p̄mū laudabimz
scriptoris comoditatem atqz breuitatē q̄ illud tantū scripsit
qđ necesse fuit & illud quod sine scripto intelligi potu
erit non necessarium scribendū putatit deinde dicemus

calumniatoris esse officium vba & lras sequi negligē volū
tatem Deinde id quod scriptum sit . aut non posse fieri . a
non lege non more non natura non equo & bono posse
fieri que omnia voluisse scriptorem q̄ rectissime fieri neō
diceret At ea que a nobis sunt facta iustissime facta . deī
contrariam sententiā a nullam esse aut stultā aut iniustā
aut non posse fieri aut non constare cum superioribus
et inferioribus sententiis aut cum iure quā aut cū aliis
legibus communibus aut cum rebus iudicatis dissentire De
inde exemplorū a voluntate . et contra scriptum iudicatorū
enumeratōm . Deinde legum et stipulationū breuiter ex
ceptarum in quibus intelligatur scriptorū voluntas

Locus quīs contra eum qui scriptum veritat et scriptoris
voluntate non interpretat̄ Cum due leges inter se disre
pent videndum est p̄mū nūq̄ abrogatio vel derogatio
sit Deinde utrum leges ita dissentiant ut altera iubeat
alterā vetet an ita ut altera rogat . altera permittat In
firma enī erit eius defensio qui negabit se fecisse qd̄ roge
retur cum altera lex permittet . plus enī valet sanctio per
missione Item illa defensio tenuis est cum ostenditur
id factum esse quod ea lex sanctiat cui legi ab rogatum
aut derogatum sit . id quod posterioe lege sanctitū sit eē
neglectum Cum hec erunt considerata . statim nre legis
exponē veritatem collaudatione utem̄ Deinde contra
rie legis enodabimus voluntatem et eam trahemus ad no
stre cause commodum Deinde de iuridicali absoluta sumes
rationē iuris & quēmus partes iuris utrū cum ea faciāt
de qua parte iuris posterius dicemus Si ambigū est
scriptum puta in duas aut plures sententias trahi possit
hoc nō tradendum est . p̄mū sit ne ambigū q̄rendum

est Deinde quādo scriptum est. sed et si id quod adūsarii int̄pre-
tantur scriptor fieri voluisset ostendendum. deinde id quod nos
int̄pretamur et honeste et recte lege moe natura. bono et
equo fieri posse Quod adūsarii int̄pretantur excontrario. n̄
esse ambigue scriptum cum intelligatur ut sententia vera sit
Sunt qui arbitrentur ad hanc causam tractandam vehementer
pertinere cognationem amphilogiarum eam que a dyalecticis pro-
fertur Nos vō arbitramur non nō nullo adiumento esse sed
potius maximo impedimento Omnes enī illi dyalectici amphi-
logias nutupant eas et q̄ parte ex altera suam nullam p̄t̄
interpretari Ita q̄ et alieni sermonis molesti int̄pellatores et
scripti tum odiosi tum obscuri int̄pretes sunt. et dum caute
et expedite loqui volunt infantissimi reperciunt. ita dum me-
tunt indicendo. ne q̄ ambiguum dicant. nomen suū pronū-
ciare non possunt. Verū horū p̄uiles opiniones r̄tissimis
rōnibus cum volēs refellemus Inp̄uacū horū iudicē non
alienū fuit ut huius infantie garulam disciplinā contēnens
Cum diffinitione utemur p̄mū affēmus breuem uocabuli dif-
finitionem hoc mō. Maiestatem q̄ is minuit qui ea tollit ex
quibus rebus ciuitatis amplitudo constat. q̄ sunt ea q̄ capiūt
suffragia ppli et magistratus consiliū Nempe q̄ tu et pplm
suffragio & m̄gratū consilio priuasti cum potens disturbasti
Item excontrario Maiestatem is minuit qui amplitudinē
ciuitatis detrimento affiat Ego non affeci sed prohibui
detrimento exarū enī ei conseruauī libidini malozū resti-
ti maiestatem omnem interiē non passus sum. p̄mū q̄ vō
sententia breuiter ad utilitatem causē accommodata diffinetur
deinde scitū nr̄m cum ubi descriptione aptabitur Deinde
contrarie descriptionis ratio refelletur si aut falsa est aut
inutilis aut turpis aut inuitiosa id q̄ ex iuris p̄ibz sumet

de iudiciali absoluta de qua loquemur Queritur intrinsecus
 laconibus primum. num aliquis eius rei actionem petitionem aut
 executionem habeat quod non oporteat num alio modo tempore loco num
 alia lege num alio quodante aut agente hec moribus et legi-
 bus equo et bono reperiuntur de quibus dicitur in iudiciali ab-
 soluta In causa iudiciali primum queritur quod in rebus maioribus
 aut minoribus aut similibus sicut scriptum aut iudicatum sit
 deinde utrum ea res sit similis ei rei de qua agitur an dissimilis
 deinde utrum consulto de ea re scriptum non sit quod voluit ea
 uel quod satis caute putat ut propter ceterorum scriptorum similitu-
 dinem de partibus legitime constitutionis satis dictum est nunc
 ad iudiciale revertamur **ABSOLUTA** iudiciali consti-
 tutione utemur cum ipsam rem quam nos fecisse confitemur uel
 factam dicemus sine ulla assumptione extra defensionis
 In ea conuenit queri iure ne factum sit de eo causa posita
 dicitur potestimus si ex quibus partibus ius constat cognouimus
 Constat ergo ex his partibus natura lege consuetudine iudica-
 to equo et bono pacto Natura ius est quod cognationis
 aut pietatis causa obseruatur quo iure pater a liberis &
 a patribus liberi coluntur Lege ius est id quod populi iussu
 sanctum est. quod genus est ut in ius res eas cum uotetur
 Consuetudine ius est id quod sine lege eque ac si legitimum
 sit usitatum est. quod genus est id quod argentario tuleris expen-
 sum ab socio eius recte petere possis Iudicatum est id de quo
 sententia lata est aut decretum impositum Ea sepe diuisa
 sunt ut aliud alio iudice aliud pretori aut consuli aut tri-
 buno plebis placitum sit et fit ut de eadem re sepe alius ali-
 ud decreuit aut iudicauit Quod genus. M. drusus
 pretor urbanus quod cum de herede mandati ageretur iudi-
 cum reddidit Sextus Julius non reddidit Item Gaius Celsus

iudex absoluit iniuriatum cum qui litem poenam in tenaculo no-
minatum leserat. p. mutius eum qui l. actium poenam noia
uerat. condemnauit. Ergo quia pnt res simili de causa disti-
milit iudicate proferri. cum id usu ueniret. iudice cum iu-
dice tempus cum tempore. num cum nudo iudiciorum profe-
remus. Ex equo & bono ius constat quod ad uitatem et ad co-
munem utilitatem videtur pertinere. Quod genus est ut ma-
ior annis. lx. et cui morbus causa est cognoscere det ex eo
ad nouum ius constitui conuenit ex tempore et ex hominis dignitate
Ex pacto ius est si q. int. se pepigerint si q. int. quos con-
uenit. Pacta sunt que legibus obseruanda sunt hoc modo.
Rem ubi paciscuntur oide rone pangunt in comicio at in
foro ante meridiem causam cognoscito. Sunt uem pacta
que sine legibus cognoscuntur obseruantur ex conuentu q. iure
prestat dicuntur. his g. pactibus iniuria demonstrari con-
uenit. ius confirmari. id q. in absoluta iuridicali facienda
videtur. Cum ex comparatione queritur utrum facius fuit
agere id quod reus dicat se fecisse aut id quod accusator
dicat oportuisse fieri. p. mu. queri conueniet utrum fuit uti-
lius ex contentione hoc est utrum ne iustius facilius conduci-
lius deinde oportebit qui ipm. ne oportuit iudicare. utrum
fuit iustius an aliorum fuit statuendi p. tas. deinde ut ponet
ab accusatore coniectura quae putet non ea rone factum esse
quo melius deteriori anteponebatur sed dolo malo negotium
gestum de aliqua probabili causa. A defensore refelletur ar-
gumentatio coniecturalis de qua ante dictum est. Deinde que-
ret oportuit ne iustat ne in eum locum ueniret. Huius ita
tractatis accusator utetur loco comuni in eum qui inutile
utili preposuit. cum statuendi non habuit potestatem. De-
fensor contra eos qui equum sentiant rem periculosam utili

poni utitur loco comuni p conquestionē & simul defensor
queret ab accusatoribus ab iudicibus ipis q̄ facturi essent si
in eo loco fuissent & tempus & locum rem deliberatōm suā
ponet ante oculos **TRANSLATIO** criminis est cum ab reo fā
causa in aliorum peccatum transfertur primum quēndum est
vere ne in alium crimen transferatur Deinde spectandū
est si eque magnum sit illud peccatum quod in alium trās
feratur atq; illud quod reus suscepisse dicatur Deinde opor
tuit ne in ea re peccate in qua alius ante peccauit Deind
oportuit ne iudiciū ante fieri Deinde cum factū iudiciū nō
sit de illo tūc quod in aliū transferatur oporteat ne de
ea re iudiciū fieri que res in iudiciū non deueniūt. Locū
communis accusatoris cont̄ eum qui plus teneat vim q̄ iudi
cia ualē oportet & ab aduersariis percontabit̄ accūtor quid
futurū sit. si idem ceteri faciant ut de indemnatis supplicia
sumat q̄ eos idem fecisse dicat q̄ si ip̄e atrocitatem profe
ret in quos crimen transset. rem. locū. tempus. ante oculos
ponet ut hi qui audient existimet̄ aut non potuisse aut
non utile fuisse rem in iudiciū venire **CONCESSIO**
est p̄ quam nobis ignosci postulamus Ea diuī in purga
tionem et deprecationē. hic ignoscendi rō quāt ex his locis
Purgatio est cum consulto negamus a nobis factum Ea
diuidit̄ in necessitudinē fortunā imprudentiā de his p̄tibz
p̄mum ostendendum est. Deinde ad deprecationē reuertendum
vi. p̄mū considerandum est num p̄ culpam ventū sit in
necessitudinē num in culpam non ueniendi necessitudo fce
rit Deinde quēndum est quō vis illa deuitā pateat ac
lenari Deinde his qui in necessitudinē causam confert ex
prius ne sit q̄ cont̄ facit̄ aut excogitat̄ posset Deinde nū
que suspensiones ex coniecturali constitutione trahi possint que

significent id consulto factum esse quod necesse accidisse dicitur
Deinde si maxime necessitudo quepiam fuit conueniat ne ea
satis idoneam causam putari Si autem imprudencia sezeus
petasse dicat p̄mū quētur utrum potest nescire an nō potest
Deinde utrum data sit opera ut sciretur an non Deinde utrū
casu nescit an culpa Nam q̄ se p̄ vniū aut amorē aut
iracundiam fugisse rōm dicit. ut animi uicio videbitur nescisse
non imprudencia. quā non imprudencia se defendet sed culpa
contaminabit personam Deinde coniecturali constitutioē
queretur utrum scierit an ignorauit et considerabitur satis
ne imprudencia presidii debeat esse tam factum esse constet
Cum infortunata causa conferatur et ea re defensor ignosci
reo dicat oportet. eadem omnia uidentur considerata. que
de necessitudine prescripta sunt Etiam om̄s helices partes
purgationis int̄ se finitime sunt. ut in om̄s eadem res pos
sint accomodari Loci communes in his causis accusatoris
contra eum q̄ cum se petasse confiteat in orōe iudices
demoretur Defensoris loci. de humanitate. m̄ia voluntate ī
om̄ibus rebus spectari conuenire. que consulto facta nō sūt
in eis fraudem esse non oportet Deperatatione utem̄ tū
fatebimur nos petasse neq; id imp̄dent aut fortuitu aut
necessario fuisse dicemus et tū ignosci nobis postulabim̄
Hic ignoscendi rō quiritur ex his locis si plura aut maiora
officia q̄ maleficia videbuntur constare si qua v̄tus aut
nobilitas erit in eo q̄ supplicabit si qua spes erit vsui fut̄a
si sine supplicio discesserit si ip̄e simplex mansuetus & misē
ricors in p̄tibus ondetur fuisse si ea que petauit nō
odio neq; crudelitate sed officio et recto studio ḡmotus fecit
si tali de causa aliis quoq; ignotum est. si nihil ab eo p̄dū
nobis futurum videbitur si eum dimissum fecerimus. si nulla

a nostris ciuibus aut ab aliq̃ aīe vitupatō ex ea re suscipiet
 Locū comune de huānitate fortuna misericordia rerū co:
 mutationes his locis omībus ex contrario vter̃ is q̃ cont̃dis
 cum amplificatione et enūcōne p̃torum her causa iudici
 alis fieri non potest ut in libro p̃mo oīdimus. sed q̃ potest
 ad senatum uel consiliū veniē non uisa ē suspēdenda
 Cum a nobis cōmen remouē uolumus aut in rem aut ī hoīe
 nē p̃ti causam conferem̃ Si causa in hoīem conferetur
 quēdum erit p̃mū poterit ne tantum quantū reus demō
 strabit is in q̃ causa conferet̃. & quo nā nō aut honeste
 aut sine p̃culo potuit obfistē. si maxime ita sit num ea
 re concedi reo conueniat q̃d alieno inductu fecit Deinde
 in coniecturalem trahetur controuersiam et differet̃ nū con
 sulto factum sit Si causa in rem quandam conferetur &
 her eadem fere et omīa q̃ de necessitudine p̃cepimus con
 sideranda erunt Quoniam satis oīdisse uidemur q̃bz
 argumētationibus in uno quoq̃ quē causē iudicialis uti
 conueniret. consequi uidetur. ut doceamus q̃admoī ipas
 argumētationes ornatē et absolute tractare possimus. nā
 fere non difficile est inuenire quid sit causē adiūnta
 Difficilimū vō est inuentum excolare & expōite pronū
 tiare her enim res facit ut neq̃ diutius q̃ satis sit in
 eisdem locis tammorem̃ neq̃ eodem reuoluam̃ identidem
 neq̃ inheptam argumētationē relinquam̃. neq̃ inōmode
 ad aliam deinde transcam̃ Itaq̃ hac ratione & ipsi
 memisse potūmus q̃ in unoquoq̃ loco dixim̃ & auditor
 tum totius causē tum vniuscuiusq̃ argumētationis distri
 buciōm p̃p̃e et memisse potuit Ergo absolutissima &
 perfectissima argumētatio est. ea que in quq̃ partes est distri
 buta. p̃positiōm. ratiōm. rōnis confirmatiōm exornatiōem

complexionem. Propositio est per quam ostendimus summam quod
sit quod probare volumus. Ratio est causa que demonstrat
verum esse id quod intendimus breui subiectioe. Rationis
confirmatio est ea que pluribus argumentis corroborat breui
expositam rationem. Exornatio est qua utimur ad extremum
rei honestande & lauspetande causa confirmata argumentatione
Complexio est que concludit breui colligens partes ar
gumentationis. His igitur quinqz partibus ut absolutissime
utamus hoc modo tractabimus argumentationem. Causam oste
demus ulxi fuisse quare interfecit aiaem. Inimicum enim
aterrimum de medio tollere volebat a quo non inuitia summi
periculum metuebat videbat illo in columi se in columie non
futurum. sperabat illius morte salutem sibi compere. —
Consueuat si iure non poterat iniuria que in inimico
exitum machinari cuius rei mors indigna palamedis testi
monium dat. Ergo et metus peruli oritabatur cum intime
a quo supplicium verebatur et consuetudo peccandi malefici susci
piendi remonebat dubitationem. Omnis enim cum minima pecca
aliqua cum causa suscipiunt. cum vero illa que multo maxima sit
maleficia aliquo certo enolumento inducti suscipe conantur.
Similes induxit in peccatum periculi spes si plures sese seculum
contaminarunt imperii cupiditate si multi leue compen
dium fraude maxima comutauerunt cui meritum videbitur
istum a maleficio propter aterrimam formidinem non obtem
perasse virum fortissimum integerrimum inimicitiarum et per
sequitissimum iniuria laceratum ira exortatum si homo nocet
timidus confusus sui peruli insidiosus inimicum esse in columie
noluit cui tandem hoc meritum videbitur. Nam cum feras
bestias videamus alacres et erectas vadere ut alteri bestie
noceant non incredibile est putandum istius quoque animi

ferum crudelem atq; inhuānū cupide ad inimici perniciē p̄st̄m
 presertim cum in bestiis nullam neq; bonam neq; malam rōm
 uideamus in isto pluimas et pessimas sem rōnes semper
 fuisse intelligebamus Si g̃ me pollutus sum daturū cām
 quam inductus ulxes accessit ad maleficiū et inimicitatū
 acerrimam rōm et periculi metum intercessisse demonstrari
 non est dubiū q̄n confiteatur causam maleficii fuisse Ergo
 absolutissima est argumentatio que ex quinque partibus cō
 stat sed ea necesse non semper necesse est uti quia tum
 complexione supersedendum est si res brevis est ut facile
 mēoria comprehendatur . tum exornatio p̄t̄m̄tēda est si
 parum locuplex ad amplificandum res uideatur esse Sin
 brevis argumentatio est et res tenuis aut humilis . tum
 exornatione et complexione supersedendum est In om̄i argu
 mentationē de duabus partibus postremis hec quam exposui
 ratio est h̄nda . go amplissima est argumentatio q̄nq; p̄t̄a
 breuissima est tripartita mediocri sublatā aut exorna
 tione aut complexione quadrupla **DUO GENE**
 ra sunt viciosarum argumentationū vnum quod ab aduēsa
 rio reprehendi potest . idq; ad causam pertinet . alterum
 qd̄ tam et si nugatorū est tū non indiget reprehensionē
 nisi exemplum subiecto intellige dilucide poteris . hec
 ratio viciosarum argumentationū duplicē utilitatē affert
 nam et vitare in argumentationē viciū admonēbit et ab
 aliis non iūtatim comode reprehendē docebit Quorūq;
 g̃ ostendimus p̄st̄am et plenā argumentationē ex q̄nq; p̄t̄i
 bus constā in vna quaq; parte argumentationis que iūta
 uitanda sunt consideremus ut et ipsi ab his viciis recedere
 et ab aduersariorū argumentatione ac p̄t̄ptione in oib;
 partibus temptā et ab aliqua parte labefactā possimus

Expositio vitiosa est cum ab aliqua aut a maiore parte ad oēs
confertur id quod non necessarium est omnibus attributum. ut si
quis hoc modo exponat Omnes qui in paupertate sunt malunt
maleficio parere diuitias quam officio paupertatem tueri. Si quis
hoc modo exposuit argumentationem ut non tueretur quare quis
ratio aut ratio confirmatio sit ipsam facile reprehendemus
expositum cum ostendimus id quod in aliquo paupere im-
positum sit. in omnes pauperes falso & iniuria confecti. Item vitiosa
expositio est cum id quod raro fit. fieri omnino negatur hoc
modo. Nemo potest vno aspectu neque percipiens in amore ma-
de. Nam cum non necesse deuenit in aditum vno aspectu et
cum ille nec neminem dixit omnino nihil differt ratio id fi-
dum modo aliqui fieri aut posse fieri intelligatur. Item vitiosa
expositio est cum omnes res ostendimus nos collegisse & aliquam
rem idoneam primum hoc modo. Quoniam per hominem occisum
constat esse. necesse est aut a predonibus aut ab inimicis
occisum esse aut abs te quod ille hunc testimonio ex parte fa-
ciebat. predones in illo loco nunquam uisi sunt. inimicum nullum
habebat. relinquunt ergo si neque a predonibus neque ab inimicis
occisus est. quoniam aliter non erant aliter non habebat ut abs te
sit inemptus. Nam in huiusmodi expositionem reprehensionem utrum
si quos praeter eos quos ille dixit potuisse suscipere maleficiū
ostendimus velut in hoc exemplo cum dixit necesse esse
aut a predonibus aut ab inimicis aut a nobis occisum esse
Ducimus potuisse aut a familia aut a coheredibus nostris
Cum hoc modo illorum collectionem disturbauimus nobis latro
rem latrum defendendi relinquemus. Ergo hoc quoque vitia-
dum est in expositione neque cum omnia collegisse videamus
aliquam idoneam partem relinquimus. Item vitiosa expositio est
que constat ex falsa enuacatione ut si cum plura sint. pauca

dicamus hoc modo. due res sunt sunt iudices que omnes
ad maleficiū compellunt luxuries & auaricia quid amor
inquiet quispiam q̄ ambitio q̄ inreligio q̄ metus mortis
q̄ imperii cupiditas q̄ deniqz p̄ multa Item falsa enūatio
est cum pauca sunt et plura dicimus hoc modo Tres
res sunt que homines sollicitēt. metus cupiditas animi eḡtudo
Satis enī fuat̄ dixisse metum cupiditatē qm̄ eḡtudinem
cum utraqz re coniuncta esse necesse est Item vitiosa ex
positio est que nimium longe reperit hoc mō. Om̄ ma
lorum stulticia est mater. que parit p̄teritis imensas
cupiditates imense porro cupiditates infinite imodeatē sūt
he patiūt auariciā auaricia porro hominem ad quod uis male
ficiū impellit. Ergo auaricia inducti adūsarii nostri hoc
in se faciunt admiserunt. hic id quod extremū dictū est
satis fuit exponē ne enim et cetos̄ poetas imitemur q̄bz
hoc mō loq̄ concessum est. Vtina ne in nemore p̄cho
securibus sese cecidissent abigene ad terrā trahes neue ī
namis inchoande exordiu cepissent que nūc nomīant̄ noīe
argō qz argui in eadem lati vī petebant inauratum
pellem arietis colchis imperio regis pelligie p̄dolum. nam
numq̄ hera errans medea domo efficeret pedem Namh̄
satis erat dicē si id mō q̄ satis esset curarent an poete vti
nam ve hera errans medea domo efficeret pedem egro aōre
saucia. Ergo hac quoqz repetitione abolutō expositionibus
super sedendum est non enī rephensionē sed sicut alie q̄plūct̄
sua sponte iucosa est. **V**itiosa rō est que expositionem
nostram non est accommodata uel propt̄ infmitatē uel p̄pter
uitatē Infima rō est que nō necessario oīdit̄ ita esse
ut expositum est velut apud plantum Amicū castigare
obmeritam noxam imane est facinus, vñ in etate vñle

& conduabile est hęc expositio est indeamur que ratio af-
feratur. nam ego amicum meum hodie non castigabo p[ro]missa
noxa. ex eo q[uo]d ipse facturus est non ex eo q[uo]d si conuenit
utile quid sit rationatur. Vana r[ati]o est q[uo]d ex flā cā gstat
hoc modo Amor fugiendus non est nam ex eo v[er]issima na-
satur amicitia. a hoc mō ph[il]o[so]ph[us] vitanda est. Afferit enī
secordiam atq[ue] desidiā. Nam he r[ati]ōes nisi falsę essent
expositiones q[uo]d eorum veras esse consitemur. Item q[uo]d inf[er]na
ratio est que non necessariā causā affert expositiōis vel
paciuius fortunam insanam esse et cetam & brutā per-
hibent ph[il]o[so]ph[us] saxi q[uo]d ad instar globosi esse uolubile p[ro]ducit
Idco dicit uolubile quia quo saxū impulit globosum fors
eo eādē fortunā autumat. Cetā ob eam rem utant quia
nihil tuncat quo sese applicet. Insanā autē esse aiunt quia
atrox incerta instabilis q[uo]d sit. Bruta quia dignū et indi-
gnū nequeat int[er]nosce. Sunt alii ph[il]o[so]ph[us] qui contra fortu[un]as
negant esse ullam miseriam sed temeritate regi omnia au-
tumant. id magis v[er]isimile esse aiunt quod usus re ip[s]a co-
tingit. Ergo id fluctu non forte aut fortuna obtigit. Nā
hic paciuius inf[er]na r[ati]ōe utitur tū aut verius esse teme-
ritate q[uo]d fortuna res geri nam utraq[ue] op[er]iō ph[il]o[so]ph[us]um fi-
potuit ut is qui rex fuisset mendicus f[aci]t[us] esset. Item in-
f[er]na r[ati]o est que videtur pro r[ati]ōe afferri sed idem dicit
q[uo]d in expositione dictū est hoc modo. Magna malo est
auaricia hōib[us]. idcirco q[uo]d hōies magnis et multis inomo-
dis confluant[ur] propt[er] immensam penur[ia] cupiditate. Nā
hic aliis verbis idē p[ro]m[iss]o dicit q[uo]d dictū est p[er] exposit[ion]ē
Item inf[er]na r[ati]o est que minus idoneā q[uo]d res postulet cau-
sam subicit expositionis hoc mō. Utile est sapientia.
p[ro]pterea q[uo]d qui sapientes sunt pietatē colē cōsuev[er]unt. Item

utile est amicos veros habere. habes enim quibus iocari possis
 nam in huiusmodi rebus non uniuersali neque absoluta sed
 extenuata ratione exposicio confirmatur. Item infirma ratio
 est que alii exponi potest accommodari ut facit patuuius qui
 eandem affectum rationem quare cetera quare bruta dicitur fortia
 In confirmatione rationis multa & vitanda in nostra & ob
 seruanda in aduersariorum ratione sunt uicia. propterea quod dili
 gentius considerata quod accurata confirmatio rationis
 totam uehementissime comprobatur argumentationes. Vtuntur
 ergo studiosi in confirmanda ratione duplici conclusione hoc
 modo In iuria abs te afficitur indigna pro nam si indignum
 esse trespontem existimabas tunc me huius locasti nuptiis. si
 est probus tunc talem vitam inuitum cogis relinquere. que
 hoc modo concluduntur aut ex contrario conueniunt aut ex
 simplici parte reprehenduntur. Ex contrario hoc non. Nulla te
 indigna o nata afficitur in iuria. Si probus est tollorani
 si autem improbus. diuortio liberabo te ab incommodis
 Ex simplici parte reprehenduntur si ex duplici conclusione
 alterutra pars diluitur hoc non. Nam si improbum esse trespontem
 existimabas tunc me huius locabas nuptiis dixi
 probum erravi post cognoui & fugio cognitum. Ergo re
 prehensio huiusmodi conclusionis duplex est acutior illa super
 ior facilius hoc posterior ad excogitandum. Item vitiosa
 confirmatio rationis est cum ea re que plures res signat
 abutimur pro certo unius rei signo hoc non. necesse est quoniam
 paller egrotasse aut necesse est perisse quoniam sustinet puerum
 infantem nam hoc sua sponte certa signa non habent si non
 cetera quoque similia contuerentur que si contuerentur non nihil
 huiusmodi signa ad augent suspicionem. Item vitiosum est quando
 vel in alium vel in eum ipsum qui dicit ad quod in aduersarium

dicat potest conuenire hoc nō Miseri sunt qui uxores du-
cunt. at tu duxisti alteram Item uiciosum est qđ uulga-
rem hē defensionē hoc mō. iracūdia ductus peccauit
aut adoleſcentia aut amoe Huiusmodi em̄ deſeraciones
ſi probabunt impune in contentione maxima diluent
Item uiciosum est cum id pro certo ſumit qđ int̄ oēs
non conſtat quod etiam nūc in controūſia eſt. h̄ nō
eo tu dii quibus eſt poteſtas motus ſuperū atq; inferū
pacem int̄ ſeſe conciliant. et conferunt concordiam
Nam ut pro ſuo hoc exemplo uſum treſponte ennuas
induxit quaſi iam certis rōnibus ſatis ita eſſe id demō-
ſtraſſet Item uiciosum eſt quod quaſi ſerō atq; acto ne-
gocio dicta uidet hoc modo In mentē meam ſi ueniſſet
quētes non commiſſes ut in hunc locum reſ ueniret nā
hoc aut hoc feſſem ſed merū hec rō fugit Item uiri-
oſum eſt cum id quod in apto delicto poſitum eſt tam
aliqua leui regitur defenſionē hoc mō. Cum te expeſcebat
om̄s florentiſſimo regno reliqui. nūc cum deſertus es ab
om̄ibus ſūmo p̄cto ſolus ut reſtituā paro Item uicioſū
eſt qđ in aliam partē q̄ dictum ſit p̄t accipi id eſt eius
mōi. ut ſi quis potens ac faſtuoſus in contioē dixerit ſatius
eſſe uti regibus q̄ uti malis legibus nam hec ita et ſi
rei augende ita p̄t ſine malicia dici tñ propt̄ potentia
eius qui dicit non dicit ſine atroci ſuſpitione Item uicioſū
eſt flū aut uulgaribus ſuſpectis diffinitionibus uti / flē ſūt
hūgmoī ut ſi quis dicat iniuriā eſſe nullā niſi que expulſa
none aut quiritio conſtet Vlgares ſunt que nichilominū
in aliam rem trāſferri poſſunt. ut ſi quis dicat quadrupla-
tor ut breuiter dicam capitalis eſt. Eſt em̄ imp̄bus ut
peſifer ciuis nam nichilominū quadruplatoris q̄ furis

q̄ sicarii aut proditores attulit diffinitionem Item viciosum
 est pro argumento sumē id quod in disquisitione positum ē
 ut si quis q̄ furti arguat. dicat eum esse hōiem impiū
 auarum fraudulentū eius rei testimonium esse q̄ sibi fur
 tum fecit Item viciosum est controuersiam controuersia
 solue hoc nō. non conuenit censores istum nobis satis
 face ex eo q̄ aut se non potuisse adesse ita ut iuratus fuat
 q̄ si ad exitum nō uenisset id ne retribuis militū diceret.
 hoc ideo viciosum est quia nō expedita aut iudicata res
 sed impedita et in simili controuersia posita exempli loco pro
 fertur Item viciosum est cum id de quo summa controuersia
 est parum expeditur et quasi transactū sit relinquitur hoc
 modo Aperte sicut dō si intelligas tū dari arma iubet
 qualis fuit ille qui gessit et iubet potē si studeamus per
 gamo quē ego mea profiteor esse. me enī equū est fēui
 fratris armis in q̄ ad iudiciū ut q̄ propiū aut quia
 virtutum emulus sum Item viciosum est qm̄ sibi in orōne
 sua dissentit et contra ea que ante diceat dicit hoc nō
 Qua causa accusent hunc cum id disputando euoluē nā
 si uerū q̄ cum accusent qui est probus. Si inuēiendū
 aut ingenū possidet q̄ cum accusent q̄ id prius audiri
 existimet non inmodica rōe uidet sibi ostendisse q̄re
 non accusaret q̄ postea q̄ eat. nūc re absumo de cetera
 exordio Item viciosum est qd̄ dicit contra iudicis volū
 tatem aut eorum qui audiūt si aut ptes quibus illi stu
 dent aut hōies quos illi caros hnt ledant a aliquo
 hmoi vicio leditur auditoris uoluntas Item viciosū
 est non omēs ptes confirmare quas pollutus sis in expōe
 Item uendū est ne de alia re dicat cum alia de re
 controuersia sit. in q̄ hmoi vicio considerandū est ne aut

ad rem addat quid aut quippiam de re detrahatur aut tota ea
mutata in aliam causam ducatur ut apud patrum. Zethus
cum amphione quorum controuersia tum de musica inducta est
disputatio in sapientie rom. et utriusque utilitate consumatur. Item
considerandum est ne aliud accusatoris criminatio contineat.
aliud defensoris purgatio purget sepe consulto multi ab reo
faciunt angustias et coacti. ut si quis cum accusetur ambitu ma
gistratum petisse ab impatoribus sepe nunc dicitur apud exerci
tum se donatum esse. hoc si diligenter in oratione adversariorum
observauerimus sepe deprehendemus eos de ea re quod dicant
non habere. Item vitiosum est artem aut scientiam aut studium
quodpiam vituperare propter eorum vitia qui in eo studiosi sunt
veluti qui rhetoricam vituperant propter alius oratoris
vituperanda vitam. Item vitiosum est ex eo quod perperam
factum constat esse putare ostendi a quo hominem factum sit hoc
modo. Mortuum deformatum tumore predictum de coloratum
constat fuisse. ergo ueneno constat negatum. Deinde si
sit in eo usque adeo occupatus ut multi faciunt venenum
datum vino non mediocri confluent. Non enim factum ne
sit quod. sed a quo factum sit. Item vitiosum est in comparandis
rebus alteram rem effere de re altera non facere mentionem
aut negligentius disputare ut si compareretur utrum facilius
sit populum frumentum accipere an non que comoda sint
in altera re tueretur emicare que in altera incommoda sint
veluti de pressa preterat aut ea que minima maxima sunt
dicat. Item vitiosum est in rebus comparandis necesse pu
tari alteram rem vituperari cum alteram laudes quod genus
si queratur utrum maior honor sit hindus albensibus a
uegentinis quod reipublice et populo romano profuerunt de
his qui dicat alteros ledat. Non enim necesse est si alteros

preponas alteros vituperes fieri enim potest ut quo alteros magis
laudaris aliquando alterius partem laudis attribuas ne cupide
pugnasse contra veritatem puteris Item vitiosum est de
noīe et notabulo eius rei controuersiam struere quod rem con
suetudo optime potest indicare velut sulpirius qui intercesserat
ne gentes quibus dicitur causam non licuisset reducere
Idem posterius immutata voluntate cum eandem legem fer
ret aliam se ferre dicebat propter nominis commutationem habere
gentes sed in euentos se reducere aget dicebat. proinde quasi
id fuisset in controuersia quo illi noīe appellarentur a populo
romano et quasi non omnes quibus aqua et ignis inditum
est gentes appellerentur. verum illi fortasse ignoramus si cum
ita fecit nos tamen intelligamus vitiosum esse intendere con
trouersiam propter nominis mutationem **QUONIAM** ex
ornatio constituit ex libris et exemplis et rebus indicatis et
amplificationibus & ceteris rebus que pertinet ad exaggeanda
et collorupletanda argumentationem. que sunt his rebus vitia
consideramus Sic vitiosum est quod ex aliqua parte dissile est
nec habet partem rationis compactionis aut sibi obest qui affect
Exemplum vitiosum est si autem aliquid est ut reprehendatur
aut improbum ut non sit mutandum aut minus a minus
quod res postulet Res indicata vitiose profertur si autem dis
sile de re aut de ea re qua de controuersia non est. aut
si improba a huiusmodi ut plures aut magis idonee iudi
cate ab adversariis proferri possint. Item vitiosum est id
quod adversarii factum esse confiteantur de eo argumentari et
placitum facere quod constat factum. nam id tamen augere oportet
Item vitiosum id augere quod querit doceri ut si quis quod ac
quirit hominem occidisse et antequam satis idoneas argumentationes
attulerit augeat proinde & dicitur nihil est indignius quam

hōiem occidē Non enī utrū dignū an nō sed factum ne
sit quītur Complexio uicosa est que non qđcūq; qđ p̄mū
sit dētm̄ p̄mū completur et que non breuit̄ concludit̄ et q̄
non exenūatione textum et constans aliquid relinquit ut in
telligatur quod propositum in argumētacōe sit qđ deinde
cōne qđ confirmacōe qđ tota argumētacōi demonstratū
Conclusiones que apud grecos epilogi nōiānt̄ tripartite
sunt . nam constant ex enūatione amplificacōe et comise
racōe In q̄ quatuor locis vni possumus conclusionē . in
p̄ncipio . scđm̄ narracōem . scđm̄ firmā argumētacōem et ī
conclusiōe Enūatio est p̄ quam colligimus et cōmonemus
quibus de rebus v̄ba fecerimus breuit̄ ut renouet̄ nō in
teget̄ orō et ordine quicq; erit dētm̄ referimus ut audi
tor si memoriē mādauit ad id qđ ip̄e meminerit reducat̄
in qua curandum est ne aut exordio aut narracōe repe
tatur enūatio orōnis facta enī et reddita opera compa
ta orō uidebitur esse artificii significandi ingenii qđ uē
dicandi et mēorie ostentande causa quapp̄ iniciū enūa
ciōis sumendum ē a diuisione ordine exponende res sunt
que tractate erunt in confirmacōe et confutacōe Ampli
ficatio est que p̄ locū comune instigacōis auditorū causa
sumit̄ loci communes ex decem p̄ceptis comodissime sumunt̄
ad augendi cōis causa Primus locus sumit̄ ab autori
tate cum memoramus quante cure ea res fuit diis
immortalibus aut mortalibus maioribus n̄ris regibus
ciuitatibus nationibus hōibus sapientissimis senatui Item qđ
modis maxime de his rebus legibus sancitū sit Scđm̄ lo
cus est cum considāmus illas res de quibus crimināmur ad
quos p̄tineant utrū a dōm̄ qđ atrocissimū est an superiores
qđ genus hi sunt a quibus autoritatis locus gnis sumit̄

an ad pares hoc est in eisdem partibus animi corporis fortunarum positos. an ad inferiores qui his rebus omnibus antecel-
lunt Tercius locus est quo praestantur q. sit eventurus
si omnibus idem exceditur et ea re neglecta ostendimus
q. periculum atq. incommodum consequantur Quartus lo-
cus est quo demonstrat si hinc sit remissum multos ala-
ciores ad maleficia futuros esse quos adhuc expectatio iu-
dicii remoratur Quintus locus est si a sententia aliter iudi-
catum sit nullam rem fore que incommodum aut perperam
eratum iudicium corrigere possit quo in loco non incommodum
erit uti ceterarum rerum comparatione ut ostendamus alias
res posse aut vetustate sedari aut consilio corrigi hinc uo-
rei leuende aut corrigende nullam rem ad iuncto futura
Sextus locus est cum ostendimus ex consulto fieri et dicimus
voluntario facinori nullam esse excusationem imprudentiae et
iustam deprecationem patam Septimus locus est cum ostende-
mus retrum facinus crudele nequam turanicum esse qd
genus iniuriarum aut earum rerum aliud quam rerum causa
bella suscipiunt et cum hostibus de uita dimittat Octa-
g locus est quo ostendimus non uulgare sed singulare ma-
leficiu esse spurcu nefariu et inusitatu q. maturus et
atrocius vindicandum est Nonus locus constat ex ym-
paratione quasi cum dicimus manus esse maleficiu stu-
prari ingenia q. sacrum ledere q. alteru ppter egestatem
alteru propter intemperantem superbiam fieri Decimus locus
est p. q. omnia que in negotio gerendo sunt acta q. q. re-
consequi solent exponimus acriter et criminose et diligenter
ut agi res et geri negotia videatur rerum consequentium
enumeratione MISERICORDIA comouebit auditoribus
si pariam fortunaru commutationem dicimus si ostendimus

in quibus commodis fuimus. quibus q̄ incomodis sumus cōparatōe
Si que nobis futura sint nisi causam obtinuerimus enūterabim⁹
et ostendim⁹. et si supplicabim⁹ et nos sub eorum quorū miāz
captabim⁹ p̄tatem subuenim⁹ siq̄ n̄r̄s p̄ximis p̄ntibus libis
cētis q̄ necēssis causarū sit p̄p̄t n̄r̄as calamitates aperiem⁹
et siml̄ ondēmus illorum nos sollicitudinē et misia nō n̄r̄s
incomodis dolē. si de demētia hūilitate m̄a n̄a qua in alios
vsi sumus ap̄tema si nos semp̄ aut in malis diu fuisse ondē⁹
si n̄m̄ fatum ā fortunā q̄quē si animū n̄m̄ fortem patē
tem incomodorum ondēmus fuisse. Comiseratōm breuem ēē
oportet. nihil enī lacrima aui⁹ auescit. fere locos obscurissios
totius artificii tractauim⁹ in hoc libro. Qua propt̄ hunc volūi
modus hic sit reliquas p̄p̄tiones quoad uidebit̄ in t̄rium
librum transferem⁹. Hec si ut conqueste conscripsimus ita
diligent̄ fuis̄ consecutus et nobiscū et sine nobis considerabim⁹
et nos industrie fructus q̄ tua scia captabim⁹ et tute n̄am
diligentiā laudabis tua q̄ p̄p̄tione letabē. tu scientior eīs
p̄p̄torum artificio. nos alacriores ad reliquū p̄soluendum
verum hec futura scio. te enī non ignoro. sed nos denique
ad cetā p̄p̄ta t̄nseamus ut q̄d libentissime facimus tue vo
lūtati vetissime morem geramus. L. TEREVS

AD OMNEM IUDICIALEM CAUSAM q̄
Admodum conueniret inuentiōm rerum accommodat̄
sans abundanti⁹ arbitror superius libris demonstratū n̄r̄
sacum rōm̄ rerum inueniendatū que p̄tinebāt ad causas
deliberatiuas et demonstratiuas in hunc librū transfulimus
ut om̄is inueniendi p̄p̄tō tibi q̄ plūm p̄soluetur relique
quatuor p̄tes erant artificii. De rebus p̄tibus dicemus in
hoc libro. Dispositione. pronūciatione memoriā. De elocutione

quia plura dicenda videbantur in quarto libro conscribere malui-
 mus quod ut arbitror tibi librum absolutum mittemus neque
 tibi rhetorice artis deesse possit. Introducta prima quoque et no-
 biscum progredi possis cum uoles et interdu[m] et sine nobis
 legendo consequere neque impedire quin ad hanc utilitatem
 per nobiscum progredi possis. nunc tu fac attentum te prebeas
 et nos proficisci ad instituta pergemus. **DELIBERATIONES**
 partim sunt huiusmodi. ut quaeratur utrum potius faciendum sit
 partim huiusmodi ut quod potissimum faciendum sit consideretur. utrum
 potius hoc modo Cartago tollenda an relinquenda uideatur.
 Quid potissimum hoc pacto ut si Hannibal consulat. cum ex
 Italia Cartagine accersatur an in Italia remaneat. an do-
 mum redeat an in Egyptum profectus occupet Alexandriam. Item
 deliberationes partim propter aliquam extremam causam ueniunt
 in deliberationem et consultationem. ut si deliberet senatus bello Ita-
 lico soluat ne legibus Scipionem ut etiam liceat ante tempus
 consulere fieri partim et propter se sunt considerande et magis
 pro extraneam causam ueniunt in consultationem ut si deliberet
 senatus bello Italico sociis det ciuitatem an non. In quibus
 causis rei natura faciet deliberationem omnis ratio ad ipsam rem
 accommodabitur. In quibus extranea causa conficiet deliberationem
 in his ipsa causa erit ad augenda aut depmenda per omnes
 orationes eorum qui sententiam dicent. ut qui sententiam dicit
 finem sibi conuenientem utilitatis preponere ut omnis totius orationis
 ratio ad eam conferatur. Utilitas in duas partes in iuram
 et in honestam in ciuili consultatione diuiditur. Iusta est
 que conficit instantis aut consequentis periculi ciuitatem quilibet
 ratione hec distribuitur in uim et dolum quorum aut alterum
 separatim aut utrumque sumemus conuincite uis seruetur per
 exercitus classes arma tormenta reuocationes hominum et alias

huiusmodi res. Dolus consumitur in pericula pollutione diffilade
maturacione et tenet rebus. de quibus magis idoneo tempore
loquens si quoniam de re militari a de amministrazione rei p. scri
be velimus. Honesta res diuiditur in rem et laudabile Actum
est quod cum virtute et officio fit. Id diuiditur in prudentiam
iusticiam fortitudinem modestiam. prudentia est calliditas
que non quadam per delectum huius malorum et bonorum
dicitur ut prudentia scia augenda artificis. et appellatur pruden
tia multarum rerum memoria et usus complurium negotiorum.
Iusticia est equitas vniuersique tribuens prodignitate cuiusque.
fortitudo est rerum magnarum appetitio et humilium contem
ptio et laboris cum utilitatis ratione pressio. Modestia est
in animo continens moderatio cupiditatum. Prudentie precepta
utimur indicendo si comoda incomodis conficiamus. cum
alium sequi. vitae alium cohercere. aut si qua in re co
heretabimur. cuius rei aliquod disciplinabile sciam potimus huius
quomodo aut qua ratione quid fieri oporteat. aut si suadebimus
quippiam cuius rei geste. aut partem aut audita memoriam po
tamus huius qua in re facile id quod velimus exemplo al
lato persuadere potimus. Iusticie partibus utimur si aut
innocentium aut supplem. miserem dicemus oportet si unde
bonum meritis gratiam referri conuenire. si demeritis ulas
malemeritos oportet. fidem magnoque reuerentia conseruanda
si leges et mores ciuitatis egregie dicemus oportet si
si societates atque amicitias studiose dicemus coli conuenire
si quod in putet ius deos patrum natura compabit id
religiose colendum monstrabimus. si hospitia clientelas co
gnationes affinitates caste colendas esse dicemus. Si nec
pro nec amicitia gratia nec prole nec similitate a via recta
ostendimus deduci oportet. Si dicemus in omnibus equale

ius statui convenire. Huius itaque atque huiusmodi partibus
iustitiae si quod rem in contione aut in consilio faciendam cen-
seamus iustam esse ostendemus contrariis partibus iniustam.
Ita fiet ut eisdem locis et ad persuadendum et ad dissuadendum
sumus parati. Sin fortitudinis retinende causa faciendum
quid esse dicemus ostendemus res magnas et rehas sequi
et appeti oportere et item res humiles et indignas viuis forti-
bus viuis fortes contemnere oportere nec eas idoneas dignitate
sua iudicare. Item a nulla re honesta periculi aut laboris ma-
gitudine deduci oportere antiquiore morte turpitudine huius
nullo dolo cogi ut ab officio recedatur. Nullius pro rei vi-
tute metuere inimicitias. Quibus pro priis partibus hospiti-
bus amicis et omnibus his rebus quas iustitia colere cogit
adire periculum et quilibet suscipere laborem. Modestis partibus
recurre si nimias libidines honoris petuntur simulque quae
vituperabimus. si unaquodque rem naturae finis diffinemus.
Si quoad cuiusque satis sit ostendemus et nimium progredi dis-
suadebimus et modum unicuique rei statuemus. Huiusmodi
partes virtutis sunt omnibus vobis amplificande si persuade-
bimus si ab his dehortabimur attenuande ut haec attenuet
que supra demonstravi. Nam nemo erit qui censcat a
virtute recedendum vim aut res non eiusmodi dicantur
esse ut virtute possimus egregiam experiri aut in contrariis
potius rebus quam in his virtus constare ostendatur. Item
si quo pacto potimus quam is qui dicit contra iustitiam vocat
nos demonstrabimus ignavia esse aut mercedem ac pravam
libertatem. quam prudentiam appellabit ineptiam et garrulam
et odiosam scientiam esse dicemus. Quam ille modestiam di-
cet esse eam nos mercedem et dissolutam negligentiam esse dicemus.
Quam ille fortitudinem nominavit eam nos gladiatoriam

et inconsideratam appellabimus temeritatem. Laudabile est
quod conficit honestam et praevidentem et sequentem commemoratorum
hoc eo nos separamus a recto non quod haec quatuor partes quae subi-
ciuntur sub vocabulo recti habeant honestatis commemorationem dare
non soleant sed quod quod ex recto laudabile nascatur. tamen indi-
cendo scorsum tractandum est hoc ab illo. Neque enim solum
laudis causa rectum sequi convenit sed si laus consequitur du-
pliciter recti appetendi voluntas. Cum igitur demonstrandum
erit rectum laudabile esse demonstrabimus ut ab idoneis hominibus
et si qua res honestiori ordini placeat quam a deteriore ordine
improbetur aut aliquibus sociis aut omnibus civibus ex his
nationibus positus quod nostris. Cum huius sit divisio locorum
in consultatione brevis est apponenda totius tractatio tunc
Exordium licebit vel a principio vel ab insinuatione vel hisdem
rationibus quibus in iudiciali causa. Si cuius rei narratio trahat
eandem rationem narrandi oportebit quoniam in huiusmodi causis finis est
utilitas et ea dividitur in tutum et honestum. Si utrumque potius
ostendere utrumque pollicemur nos indicendo demonstraturos esse
Sin alterum quod dictum sumus ostendemus. Aut si nostram rationem
tutam esse dicemus divisione utemur in vim et consilium.
Nam quod indicendo rei diluenda causa dolum appellamus
id indicendo honestius consilium appellabimus. Sin rationis nostrae
sententiam rectam esse dicemus et omnes partes recti intudet
quadrupliciter divisione utemur. Si non invident quot erit
tot exponemus indicendo. In confirmatione et refutatione
utemur nostris locis quos ante ordinamus confirmandis. con-
trariis confutandis. Argumentationis tractande artificiose de
secundo libro ratio petetur sed si acciderit ut in consultatione aliter
ab iusta ratione aliter ab honesta ratione sententia sit ut in deliberatione
eorum qui a poeno eorum sessi deliberant quid agant. Tutius

om̃ siquis adhibet hīs locis utitur. Nullam rem vtiliorem
esse incolumitate. Virtutibus uti neminē posse q̃ suas
rōnes in tuto collocavit. nec deos quidem esse auxilio eis
qui se inconsulte in p̃ctm mittant. Honestum nihil opor-
tē existimari qd non salutē pariat. Qui tute rei p̃ponit ho-
nestam. hīs locis utitur. ṽtutē nullo tpe esse relinquēdā
ul̃ dolorem si timeat. hīs ul̃ mortem si ea formidet.
Dederore et infamia leuiorem esse. Considerate que sit tur-
pitudine confuturā. at nō immortalitātē neq; et̃nam cō-
sequi incolumitātē. nec esse exploratum illo vitato p̃ctō nul-
lum in aliud p̃ctm venturum. ṽtutē ul̃ vltro ad mortem
proficisci p̃lata esse. fortitudini fortunā quoq; esse adui-
mento solē. cum tute uiuēt qui honeste uiuat nō qui
in p̃ctā in incolumis. et. cū qui turpit̃ uiuat incolumē
in p̃ctm esse non posse. Conclusionibus fē silibns i hīs
et in iudicialibus ut solemus. nisi q̃ in hīs maxime cōducit
p̃pluriā rerū antegestariū exempla proferre. Nūc ad de-
monstratū genus causē transcamus. **QUINIAM** h̃
causa diuidit̃ in laudem et vitupacōm quibus ex rebus lau-
dem constituimus. ex contrariis rebus erit vitupacio com-
parata. Laus iḡ p̃t esse rerū extranearum et corporis et
animi. Rerum extranearum sunt ea que casu aut fortuna
st̃da aut adūsa accidē possunt. ut genus educatio diuitie
p̃tates gl̃e ciuitas amicitie. et que h̃ngi sunt. et ea que
hīs contraria. Corporis sunt ea que natura corpori attri-
buit. cōmoda aut̃ incōmoda. velocitas vires dignitas va-
lido et que contraria sunt. Animi sunt ea que cōsilio
et cogitacōne m̃a constant. prudentia iustitia fortitudo
modestia et que contraria sunt. Erit ḡ h̃ confirmacō
et confutatio nobis. In h̃ngi ḡ causa p̃ncipiū sumetur.

aut ab nr̃a aut ab eius de quo loq̃mur aut ab eorū qui audi
ent p̃sona aut ab re Ab nr̃a si laudabimus aut officio facit
q̃ causa necessitudinis int̃cedat aut studio q̃ huius virtutis sit
ut om̃is commemorac̃ debeant velle quod rectū sit aut ex aliorū
laude ostende qualis nr̃ animus sit Si vitupabimus a m̃ito
quod ita ab eo tractati sumus aut studio q̃d vtile putemus eē
ab om̃ibus vnicam maliciā atq̃ neq̃tiam cognosci aut quod pla
ceat ostendi quid nobis displiceat ex aliorū vitupatione Ab eius
p̃sona de quo loquimur si laudabimus dicemus verē nos ut
illius f̃cta ṽbis consequi non possimus om̃is illius ṽtutes pre
dicat oportet ip̃a f̃cta om̃i laudatorū eloq̃ria anteire Si
vitupabimus ea que videmus h̃re paucis cōmutatis diā posse
dicemus ut paulo sup̃ exempli causa demonstratum est Ab
auditorū p̃sona si laudabimus qm̃ nō apud ignaros laudemus
nos monēdi causa pauca dicturos aut si erunt ignari ut
talem virū velint cognoscere petemus qm̃ in eodem ṽtutis
studio sint apud quos laudemus quo ille quo laudatus fuit
aut sit Syerae nos facile his quibus velimus huius f̃cta
probaturos Contraria vitupatio qm̃ norint nos pauca de
nequitia eius dicturos esse q̃ si ignorent petemus vti ag
scant vti maliciā vitare possint qm̃ dissimiles sunt qui
audiant atq̃ ille qui vitupatur Spare nos illius vitam ve
hem̃ter eos improbaturos Ab rebus ipsis int̃atos esse quid po
tissimū laudemus verē ne cum multa diximus plura pre
tereamus et que siles sententias habuit quibus sententiis
contraria sumunt a vitupatione **PRINCIPIO** tractato
aliquatenus quas ante cōmemorauimus f̃onū narracō non
erit villa que necēso consequatur Sed si qua int̃at cum
aliquod f̃ctm̃ eius de quo loq̃mur nobis narrandū sit cum
laude aut vitupatione p̃cepto narrandi de p̃mo libro repetet

Divisione hac utemur exponemus quas res laudaturi aut
vituperaturi sumus. Deinde ut que quo ve tpe res erit gesta ordie
dicemus ut quid qz tute tute qz egerit intelligatur. Sed ex
ponere oportebit animi vtutes a vicia. deinde comoda aut incomo
da corporis aut reru extranearu quo ab animo tractata sint
demonstrare. ordine hunc adhibere in demonstranda vna debet
Ab extrinis rebus genus in laude quibus maioribus natus sit
Si bono genere parem aut excellenatorem fuisse. Si humili genere
ipsum suis non in maioru vtutibus habuisse preidium. In vituperatione
si bono genere deteriora maioribus fuisse si malo in his ipsis fu
isse defuncto. Educatio in laude qz bene et honeste i bonis
disciplinis totius puericie fuit. In vituperatione contra vim
se retraxisse aperte. at corporis comoda a natura i laude si
sit dignitas aut forma laudi fuisse. eam non quemadmodum
ceteris detrimento atqz deteriori. Si vires atqz velocitas egre
gia honestatis her exercitationibus. & industriis compata
Si valitudo ex perpetua diligentia. et temperata cupiditatum
In vituperatione si erunt her corporis comoda his male vsum
dicemus que casu et natura tanqz quilibet gladiator habuit
Si non erunt preter formam omnia ipsius culpa et intemperata
dicemus accidisse. Deinde versemur ad extraneas res et in his
animi vtutes aut vicia que sunt considerabimus. diuine an
paupertas fuit & que pias que glorie que amicitie que iuniorie
et qz fortiter ingendis inimiciis fecerit. cuius causa suscepit
inimicitias qua fide beniuolentia quo officio gesserit amicitias
In diuitiis qualis a paupertate augmēt fuit. quemadmodum habuit
in pstantibus gerendis animam. Si interierit. quo modo cuiusmodi mors
eius fuit cuiusmodi res mortem eius fuit consecuta. Ad omnes
autem res in quibus animus hominis maxime confideatur ille qz
animi vtutes erunt accommodande ut si laudemus aliud iuste aliud

fortiter aliud modeste et aliud prudenter factum esse dicemus
Si vitupemus aliud iniuste aliud ignaue aliud immodeste aliud
stulte factum esse dicemus. Perpicuum est iam nimirum ex hac dis-
positione quemadmodum sit tractanda tripartita diuisio laudis et vi-
tupationis. Si illud etiam assumptissimum non necesse esse nos omnes
has partes in laudem et vitupationem trāsferre. propterea quod sepe ne-
uadunt et sepe autem ita tenuiter ut non sint necessaria dictu.

Qua propter eas partes que firmissime videbuntur legem oportebit

CONCLUSIONIBUS breuiter utemur enumeratione ad ex-
itum cause in ipsa causa breues et ceceras amplificationes inter-
ponere oportebit per locos communes. Nec hoc genus cause eo quod
raro accidet in vita negligenter comedendum est. Neque enim id
quod per accidens ut faciendum sit aliquando non oportet velle quod arduo-
dantissime posse fieri et si separatione hoc tam minus sepe tractatur
at in iudicialibus et in deliberatiuis causis sepe magne partes videntur
laudis aut vitupationis. Quare in hoc quoque genere cause
non nihil industria consumandum putemus. Nunc absoluta
nobis difficillima parte rhetorice hoc est inuentionem proposita atque
ad omne cause genus accommodata. Tempus est ad ceteras partes pro-
ficisci. deinceps igitur de dispositione dicemus. **QUONIAM**

dispositio est per quam illa que inuenimus in ordine redigimus
ut certo quoque loco pronuntietur. Videndum est cuiusmodi ratio
in disponendo habere conueniat. Genera dispositionum sunt duo
vnum ab artis institutione profectum alterum ad casum temporis
accommodatum. Ex institutione artis disponemus cum sequemur
eam ad preceptum quod in libro primo exposuimus. hoc est ut utamur
principio. narratione. diuisione. confirmatione. confutatione. conclusioe.
Et hunc ordinem quemadmodum preceptum est ante inducendo sequi.
Item ex institutione artis non modo totas causas per totum sed singulas
quasque arguendi partes disponemus quemadmodum in libro secundo

docuimus .v. expositiō. rōm. confirmatiō. exornatiō. cōclusionem
 Hec igitur duplex dispositio est una pōtōnes altera pōtōnis ptes
 ab institutiōe artis profcā. Est autem alia dispositio que cū ab
 ordine artificioso secedendum est oratoris iudicio ad tempus
 accommodatur ut si ab narratiōe dicē incipiamus aut ab aliqua
 firmissima argumētatione aut ab lēatūm aliquarū veritatiōe
 aut si scdm pncipiū confirmatiōe utemur deinde narratiōem
 aut si q̄ huiusmōi pmutatiōem ordinis faciemus quorū nihil n̄
 causa posulet fieri oportebit. Nam si uehemter aures audito
 rum obtuse videbunt atq; animi defatigati ab aduersariis mltane
 vborum cōmode potimus pncipio supersede. et ordiri causam a
 a narratiōe a aliqua firmissima argumētatione. Deinde si como
 dum erit q̄ nō semp necesse est ad pncipii suam reūti licet
 Si causa nra magnā difficultatem vi hē ut nemo equo
 animo pncipiū possit audire ab narratiōe cum incipimus ad
 pncipii suam reūtem si narratio parum probabilis exordi
 emur ab aliqua firma argumētatiō. his cōmutatiōibus et trans
 lationibus parciū sepe^{vi} necesse est cum ipā res artificiosam dispo
 sitiōem artificiose cōmutare cogit. In confirmatiōe et confutatiōe
 argumētatiōnū dispositiōem huiusmōi querit hē. firmissimas
 argumētationes in p̄mis et in postremis causē partibus collocare
 mediocres et neq; inutiles ad dicendum neq; necessarias ad pro
 bandum que si sepatim ac singule dicantur infine sunt cū
 ceteris cōiuncte et firme et probabiles sūt m̄poni in medio et
 collocari oportet. Nam et statim re narrata expectat animus au
 ditoris ex qua re causa confirmari possit. Quapropt̄ continuo
 firmā aliq̄ oportet inferre argumētatiōem. Et qm̄ inprime
 dcm facile mēorie mandatur. vtile est cum dicē desinamq
 aliq̄ relinquē in animis auditorū bñ firmā argumētatiōem
 Hec dispositio locorū tanq̄ instructio militū facile i dīcēdo

sicut illa in pugnando paratē potit victoriam
multi maxime valem oratori dixerunt esse et ad psuadendū
plūmū vale. Nos quidem vnum de q̄nqz rebus plūmū posse nō
facile diximus. nec egregie magnam esse vtilitatē in promūta
tōn sola audacter confirmavimus. Nam romode invēctiones
et cōanne vborum elocutiones et partū cause artificose dispo
sitiones et horum om̄ diligens memoria sine promūnatione
non plus q̄ sine hīs promūtiatio sola vale potit. Quāē et q̄a
nemo de ea re diligenter scripsit. nam om̄s vix posse puta
verunt de voce et vltu et gestu dilucide scribi. nam he res ad
sensus nros p̄tinent. et quia magnopere ea pars a nobis ad
dicendum companda est. non negligent videt̄ tota res conside
randa. **DE DIVISIONE** q̄ promūtiatio in vocis figurā et
in corporis motum. figura vocis est ea que suū q̄dam possidet
bitum cōn et industria compatum. hec dividitur in tres p̄tes
magitudinē firmitudinē mollitudinē. Magitudinē vocis max̄e
compat natura non nihil hanc auget sed maxime curatio con
firmat. firmitudinem vocis maxime compat natura non
nihil adauget sed maxime consuat. ex̄citatio declamationis
Mollitudinē vocis hoc est ut eam torque indicendo pro nro
cōmodo possim maxime faciet ex̄citatio mutationis. Quapropter
de magitudinē vocis et firmitudinis parte qm̄ altera natura
altera cura compatur nihil nos attinet comoueri. Communis
enī est res nisi ut ab hīs qui inscii sunt eius artificii raro
curam de vocis petatur. De ea parte firmitudinis que conser
uatur cōn declamationis et de mollitudinē vocis que maxime
necē^{ua} est oratori qm̄ ea quaqz moderatōe declamationis cō
patur. dicendum videtur. firmamentū vocis maxime po
tūmus indicendo conseruare siqua maxime sedata et de pres
sa voce principia dicemus. nam hic ledim̄ artaxie si anquā

67
voci per mulse sunt acri clamore complentur Et inuallis
longioribus uti conueniet. Recreatur enim spiritus vox et acta
re reticendo quiescunt. et continuu clamore remittit et ad
sermonem transire oportet. Comutationes enim faciunt ut nullo
genere vocis effuso in omni voce integre finis. et acutas vocis
exclamaciones vitare debemus. Itus enim fit et vulnerantur
artie acuta atque attenuata nimis. acclamatio. Et siquis sple
dore vocis consumit. vno clamore et vno spiritu continenter
multa dicit in extrema conuenit orationem. fauces enim tale
fuit et artie complent et vox que varie tracta est redu
citur in quendam sonum equabilem atque constantem. Quia
sepe rerum nature gratia quedam iure debetur veluti accidit
in hac re. Nam que dicimus ad vocem suauem prodesset. eadem
attinent ad suauitatem pronuntiationis. ut quod iure voci prodest
idem voluntati auditoris prodesset probetur. Vtile est ad fir
mitudinem sedata vox in principio. Quid enim inuallis quod clauor
in exordio cause. Inualla voce confirmat eadem sententias
continuas diuisione reddunt. et et auditori spatium cogitandi
relinquunt. Conservat vocem continui clamoris remissio. et
auditorum quidem maxime varietas deletat in sermone animi
eius retinet et exsistat clamore locuti exclamatio voce vul
nerat eadem ledit auditorem quam emendat varietas. habet
enim quod decet iulibeale et ad muliebre potius vociferationem
quam ad virilem dignitatem indicendo accomodatum. In extrema
oratione vox continens remedio est voci. Quid hec eadem
nomen animi vehementissime calefacit auditoris. in totius con
clusionem cause. Quoniam res quod eadem vocis firmitudini et
pronuntiationis suauitati profunt. De utraque re similis erit
in prima de firmitudine que visa sunt et suauitatem
que committitur fuit. Cetera suo loco paulo post dicemus.

MOLLITUDO ergo uotis quoad omnis rethoris præparatam per-
tinet diligentius nobis consideranda est. Ea diuiditur in sermōem
contenatōem amplificatōem. Sermo est orō remissa et finitima
quotidiane locutioni. Contenatio est orō acris et ad confirmandū
et ad confutandum accommodata. Amplificatio est orō que aut
ad uacundiam inducit aut ad iram trahit animū auditoris.
SERMŌ diuiditur in partes quatuor dignitatem demonstratōem
narratōem et iocandam. Dignitas est orō cum aliqua gravitate
et uotis remissione. Demonstratio est orō que docet remissa uoce
quod quid fieri potuit aut non potuit. Narratio est rerum gesta-
rum aut prout ut gestarum expositio. Iocatio est orō que ex
aliqua re risum prudentē et liberalem potest compere. Contē-
tio diuiditur in contumacitatem et distributōem. Contumacia est
orōnis enūtiande anelatio clamorosa. Distributio est in contē-
tione orō frequens cum uariis et breuibus intualis acris confirm-
atione. Amplificatio diuiditur in roboratōem et conquestōem. Co-
hortatio est orō que aliquod partem amplificans auditorem
ad uacundiam deducit. Conquestio est orō que incommodorum
amplificatōem animū auditoris ad iram perducit. Quia igitur
mollitudo uotis in tres partes diuisa est et he partes ipse sunt
in octo partes alias distribute. harum octo partium que cuiusque
idonea sit pronuntiatio demonstrandum uidetur. Sermo cum
est in dignitate plenus fauibus sedatissima et depressissima
uoce uti conuenit. Ita tamen ut ne ab oratoria consuetudine ad
tragicam transcamus. Cum autem est sermo in demonstratōe
uoce paululum attenuata rebus intualis et diuisionibus
uti oportet ut in ipsa pronuntiatio eas res quas demonstratio
inserere adeque inferere videamus in animis auditorum. Cum
autem est sermo in narratōem uocum uarietate opus est ut
quoque quod pacto gestum sit ita narratio videatur. Strenue

83
quod uolumus ostendē fām celebris dīcimus. at aliud oīo
se retardabimus Deinde mō acriter tum tlement meste
hilariter in oīs partes commutabim⁹ ut ūba ita pronūciatōm
Si qua uiderint in narratōe dicta rogata rīsa et si que ad
mirationes de quibus narrabimus diligenter animadūtemus
ut oīm psonarū sensus atq; animos voce expmamus Sin
erit sermo in ioracione lenit̄ remebunda voce cum pazua
significatōe risus sine ulla suspiciōe nimie cachinnationis lenit̄
oportebit a sermone serio vocem torquē ad liberalem iocum
Cum autem contendē oportebit qm id aut p continuatōm d
p distributōm faciendum est In contumacitōe ad aucto medi
ocriter sono uocis uerbis continuandis vocem q̄q; auge oport
tebit et torquē sonū ac celerit̄ cum clamore ūba conficē ut
vim volubilem orōnis conferatio consequi possit In distribuōe
vocem ab inuis fauibus exclamatōe q̄ clarissima adhibē oport
tebit et q̄ntum spaciū p singulas exclamatōes supserimus tñ
p singula intūalla spaciū consumāre iubemur In amplifica
tōibus cum cohortatione utemur voce attenuissima clamore
leni sono equali commutacōibus crebris cum maxima celerit̄e
In q̄estione utem⁹ voce depressa inclinato sono crebris int
nallis longis spaciis magnis gmutationibus De figura uocis
satis dīcū est nūc de corporis motu dicendum uidetur
Motus est corporis gestus et uultus moderatio quedam que
probabiliora ea reddit que pronūciantur Conuenit q̄
in uultu pudorem et accimonia melle in gestu nec uenusta
tem conspiciendam nec turpitudinē melle ne aut hystiones
aut oparii videamur esse Ad easdem igit̄ partes in quas
vox est distributa motus queq; corporis rō uidetur esse ato
modanda Nam si erit sermo indigtate stantes in uestigio le
uori dexte motu loqui oportebit hilaritate tristitia mediocrite

multus ad sermonis sententias accommodata. Sin erit in demon-
stratione sermo paululum corpus a tenuibus dimittemus. Nā
hoc est a natura datum q̄ p̄maxime tum multū admoveamus
ad auditores si quam rem docē eos et vehementer instigāe ve-
limus. Sin erit in narratōe sermo idem motus potest idoneus
esse qui paulo ante demonstrabat indignitate. Sin in iocundē
in uultu quādam debemus hilaritatem significāe sine motu
tatione gestus. Sin contendimus p̄ continuationē brachio re-
lecti mobili uultu acuti aspectu utemur. Sin contentio fiet
p̄ distributōem porrectōem relecti brachii in ambulatōem pedis
dextri raris implausiōis acuti et defixi aspectu uti oportet. Sin
utemur amplificatōem p̄ hortatōem paulo tardiore et conside-
ratione gestu conuenit uti silibus ceteris rebus atq̄ in contentōem
p̄ continuationē. Sin utemur amplificatōem p̄ conquestiōem semico-
plangore et impetu ictu nō nūq̄ sedato et constanti gestu.
mesto et conturbato uultu uti oportebit. Non sum nescius
q̄tum suscepim negotii qui motus corporis exp̄mē v̄bis
et imitari scriptura conatus sum voces verum nec hoc cōfessus
sum posse fieri ut de his rebus satis comode scribi posset. nec
si id fieri non posset hoc quod feci fore inutile putabam pro-
pterea qd̄ hic ad monē uolumus quod oportet reliqua tra-
damus exercitatiōi. H̄ tñ siue oportet promittatōem bonā
id p̄ficē ut res ex aīo agi videatur. Nunc ad thesaurum
inuentorū atq̄ ad om̄i partū rethorice custodem memoriāz
transcamus. **MEMORIA** vō utrum quiddā hēat artifi-
ciosi an om̄is a natura proficiatur aliud dicendi tempus
dabitur idoneum. Nunc prom̄ atq̄ constat in hac re multū
valē artē et p̄ceptū ita de ea re loquemur placeat om̄i
nobis esse artificū memorię quare autem placeat alias
ostendemus in p̄ntia augmēt sit ea aperiemus. Sunt 3

due memorie una nalis altera artificiosa Naturalis est ea
que nris anis insita est et sil' cum cogitatione nata Artificio
sa est ea q' confirmat inducit quodam et re p'ceptionis Sz
quia in rebus ingenii bonitas imitat' sepe doctrina ars
porro nature comoda confirmat et auget. ita fit in hac
re ut no' mag' naturalis memoria fieri data est. egregia silis
fit hinc artificiose. porro her artificiosa nature comoda con
firmat et auget retinet et amplificat rone doctrine Quapp'
et naturalis memoria p'ceptione confirmanda est ut sit egre
gia et her que doctrina datur indiget ingenii nec hoc
magis aut minus in hac re q' in rebus sit ut magis
doctrina p'ceptione natura intesat quare et illis qui natura
memores sunt utilis her erit institutio quod tute paulo
post poteris intellige. et si illi suo facti ingenio nra pre
ceptione non indigent in infra ca datur quare his q' magis
ingenii hnt aduumento uelimus esse Nunc d' artificiosam memoria
loquemur **CONSTAT** igit' artificiosa memoria ex locis et
imaginibus locos appellamus eos qui breuit' et p're insigite
aut natura aut manu sunt absoluti ut eos facile naturali me
moria comprehendere et complecti queamus ut edes intolam
nium angulum fornicem et alia que his sunt similia Imag
nes sunt forme quedam et note et simulacra eius rei quam
memisse uolumus Quod genus equi leonis aquile si uelimus
h're memoria imagines eorum incertis locis collocare nos
oportebit Nunc augmōi locos inuenire et quo pacto rep
re et in locis imagines constituere oporteat ostendemus
Quemadmodum q' qui lras sunt put id quod dcm est scribe
et recitare qd scripserunt ita qui in modica didicerunt put
ea que didicerunt in locis collocare et ex his memorit' pro
nuntiare. loci enī tere aut recte similes sunt imagines

lris. dispositio et collocatio imaginum scripture iconuatio loci
Oportet & si volumus multa meminisse multos nobis locos
comparare ut in multis locis multas res imagines collocare possi
Item putamus hos locos ex ordine comparari oportere nequid
perturbatio ordinis impediamur que serius quoto quoque loco libe
bit ut a superiore uel ab inferiore uel a media parte imagines
sequi ut ea que ad mandata locis erunt inde et proficere possi
mus. Nam ut si in ordine stantes notos quod plures indimus nihil
ura metuit utrum a summo an ab imo an a medio nomina eorum
dicere incipiamus ita ut in locis ex ordine collocatis eueniet ut
in quolibet partem quoto quoque loco libebit imaginibus comoni
ti dicere possimus id quod locis mandauimus qua re placeat et
ex ordine locos comparare et locos quos sumpserimus egregie
comodum notare oportebit ut perpetuo nobis herere possint
Nam imagines sicut lre uel nihil utimur delentur loci tanquam
cera remanere debent Et ne forte in multis locorum falli pos
simus quantum placet quodque notari quod genus si in quinto loco
manu auream collocemus in decimo aliquem cui pronom sit de
ius deinde facile erit filis notas quanto quoque loco collocare
Item commodum est in delicta quod in celebri regione locos comp
are propterea quod frequentia et ambulatio hominum conturbat et
infirmitas imaginum notas solitudo conseruat integras simula
eorum figuras Preterea dissimiles forma natura loci compadi
sunt ut distincte intueri possint Nam si quis multa metolu
ma sumpserit conturbabit similitudine ut ignoret quod in quo
quod loco collocaret Et magnitudine modicos et mediocres locos hre
oportet nam et preter modum ampli uagas imagines reddunt
et nimis angusti sepe non uidentur posse capere imaginum colloca
tione Item nec nimis illustres nec uehementer obscuros locos
hre oportet ne aut abceantur tenebris imagines a splendo

21
p̄fulgeant Internalla locorum mediocria nolūt esse fere paulo
plus aut minus pedum tracentum nā ut aspectus ita cogitatio
min⁹ valet siue nimis p̄tūl remouit siue uehēm̄t prope
admonit id quod oportet uidet̄ Sed q̄ q̄ facile est ei qui paulo
plus explorauit et q̄ uis multos et idoneos locos comparare tñ
si quis ad ista idoneū se inueniē nō potauit ip̄e sibi constitu
at q̄ uolet multos licebit Cogitatio enī q̄ uis regionē p̄t
amplecti et in ea situm loci cuiusdam ad suum arbitriū fab
tari et architectari Quare licebit si hac prompta copia cō
tendi non erimus nosmetipsos cogitationē nrā regionē constituē
et idoneorum locorum comodissimā distinctionē comparare de lo
cis satis dictum est nūc ad imaginū cōes tñscamus Quorū
q̄ rerū similitudines imagines esse oportet ex omnib⁹ vbi
notas nobis similitudines elige debemus Duplices igitur
similitudines esse debent. vne rerū altere vborum Rerū
similitudines exp̄mūtur cum summatim ip̄orū negotiorū ima
gines comparamus Verborum similitudines constituūt̄ cum
vniuscuiusq̄ nominis et vocabuli memoria notatur Rei totius
memoriā sepe una nota et imagine simplici comprehendimus
hoc mō ut si accusator dixit ab eo hominem veneno necatū
et hēditatis causa fctū arguit et eius rei multos dixit testes
et confisos esse Si hoc p̄mū ut ad defendendum nobis ex
pediū est mēnūsse uolemus In p̄mo loco rei totius ima
ginē conformabimus egrotum in lecto cubantē faciemus
ipsū illum de quo agitur si formā eius detinebimus si
eum nō agnouimus aliquē egrotū nō de nūmo loco su
memus ut cito in mente uenire possit et rem ad lectū
eius statuemus. dextera poculū sinistra tabulas medio ar
tinis testidos tenentem hoc mō et testū et hēditatis et
veneno necati memoriā h̄re potimus Ita denique cetera

crimīa ex ordine in locis ponemus. et quotienscumque rem memū
se uolemus si formatū dispositionē et imaginū diligenti nota
tione utemur. facile ea que uoluimus memoriā consequemur:~

CUM uerborum similitudines imaginibus exprime uolemus
plus negotii suscipiemus et magis ingenium utimur exercetimus id
nos hoc modo facere oportebit. Jam domi ultionē reges atreide pa
rant. In loco constituē oportet manus ad celum tollentem domi
tium cum a regibus maris locus cedatur. hoc erit. Jam domi ul
tionem reges in altero loco esopum et ambriū subordinari ut
ab ephigenia uagantē ad agamemnonē et menelaū hoc erit alri
de parat. hoc modo omnia uerba erunt expressa. Sed hoc imagi
num conformatio tū valet si nālem memoriā exsuscitauimus
hac notationē ut usu posito ipsi nobiscum p̄mū transeamus his
aut tē cum ūsum deinde cum imaginibus ūba exprīmanus hoc
modo nature suppediabit doctrina. Nam cum ex utraque altera est
separata minus erit ita tū ut multo plus in doctrina atq; arte p̄
sidiū sit qd̄ dicē non grauatemur n̄ metuemus ne cum ab
instituto n̄ro recessissemus minus comode seruaretur hoc di
lucida breuitas p̄ceptionis. **NUNC** quā solet accidē ut ima

gines partim fūme et ad mouendum idonee sint. partim im
beniles et infūme que nix memoriā possint excitare qua
de causa utrūq; fiat. considerandū est ut cognita causa quas
uitemus et quas sequamur imagines scire possimus. Docet
nos q̄ ipsa natura q̄ fieri oporteat. nam si quas res in uita
uidentur paruas uisitas quotidianas eas memisse nō solemus
propterea q̄ nulla nisi noua aut admirabili re q̄ mouet animū
at si q̄ uidentur aut audimus egregie turpe aut honestū
inuisitatum magnū incredibile p̄lōsum ridiculum id diu me
misse consueuimus. Itaq; quas res ante ora uidentur aut au
dimus obliuiscimur plerū q̄ que acciderunt in p̄uicia memorię

94

optime sepe. Nec hoc alia de causa potest accidere nisi quod usitate
res facile e memoria elabuntur insignes et nove manent
in animo diutius ut solis ortus crepusculi atque occasus nemo admi-
ratur propterea quia quotidie sunt at eclipsim solis mirantur
quia raro accidunt et solis eclipsim magis mirantur quam lune pro-
pterea quod hec crebriores sunt. Docet ergo se natura vulgari et
usitata re non exsuscitari. novitate vero et insigni quodam nego-
cio commoveri. Imitemur igitur ars naturam et quod ea desideret in-
veniet si quod ostendit natura sequatur nihil enim est quod aut
natura extremum non invenerit aut doctrina primum. sed rerum
principia ab ingenio profecta sunt et exitus disciplina compant.
Imagines igitur nos in eo genere constituere oportebit quod genus
in memoria diutissime potest manere. hec res accidet si quis maxime
notas similitudines constituemus si non multas nec vagas sed
aliquod notum agentes imagines ponemus si egregiam pulchritu-
dinem aut vinctam turpitudinem eis attribuemus si aliquas res
exornabimus ut si coronis aut ueste purpurea quo nobis sit
notior similitudo aut si quam rem deformabimus ut si cruce
tam aut sceno oblitam aut cubita delibutam indutamur
quo magis insignita sit forma aut si ridiculas res aliquas
imaginibus attribuamus. nam ea res quoque fiet ut facilius
memisse possimus nam quas res veras facile meminerimus
eisdem sitas et diligenter notatas memisse non difficile est
Sed illud facere oportebit ut identidem primum quosque locos ima-
ginum renovandarum causa releviter animo peragamus.
Scio plerosque grecos qui de memoria scripserunt fecisse ut
multorum verborum imagines conscriberent ut qui eas ediscere
vellent paratas haberent ne quod inquirendo consumeret operis.
Quorum ratio aliquot de causis improbanus. Primum quod in
in verborum in mirabili multitudine ridiculum sit imagines quare

quantū enī potuit hoc ualeat cum ex infinita uerborum copia
nō aliud nō aliud nos uerbum meminisse oportebit Deinde cum
uolumus ab industria q̄q̄ remouē ut ne q̄ ip̄e querat cum
nos illi omnia p̄ata quesita q̄ tradamus p̄terea similitudinē alia
alius magis comouet. Nam ut sepe formam si q̄ simile cupiam
diximus esse non om̄s hēmus defensores q̄ alii uidet aliud ita
fit in imaginibus ut que nobis diligenter nota sit ea parum ui
deatur insignis aliis quare sibi quemq̄ suo comodo cōuenit
imagines compate Postremo p̄ceptoris est docē quē admo
queri q̄q̄ conueniat et unū aliquod aut alterū non omnia q̄
erunt eius ḡn̄s exempli causa subire quo res possit esse dilu
cidior ut p̄admodum cum de p̄hemis disputandis querendis
disputamus rōm damq̄ quēdi non nulle p̄hemiorū genera
conscribimus ita arbitram̄ de imaginibus si conuenire Nūc
ne forte uerborum memoriā aut nimis difficilem aut parum uti
lem arbitreī ipsarum q̄ rerum memoriā contentus sis que et
utiliores sint et plus hēant facilitatis admonendus es quā
uerborum memoriā non imp̄emus. nam putamus oportē eos q̄
velint res faciliores sine labore et molestia facile meminisse in
rebus difficilioribus esse ante exercitatos nec nos hanc uerborū
memoriā inducamus ut ūsus tū possimus meminisse sed ut
hac p̄paratione illa rerum memoriā que p̄tinet ad utilitatem
confirmetur uel ut ab hac difficili consuetudine sine labore ad
illam facilitatem transire possimus Sed cum in om̄i disciplina
infirma sit aut p̄p̄no sine summa assiduitate exercitacionis. tū
uō in memoriis nūmū ualeat doctrina nisi industria studio
labore diligentia comprobetur Quāplūmos locos ut hēas et
q̄ maxime ad p̄cepta accommodatos curare debebis In ima
ginibus collocandis exercitū quotidie conueniet Non enī sicut
a ceteris studiis abducimur non nunq̄ occupatione ita ab hac

re p̄t nos causa deducē aliqua nūq̄ est enim q̄n aliq̄ mēōe
 tradē velimus et tūm maxime tūm aliquo maiore negotio de
 tūm Quare tūm sit utile facile mēūsse non te fallat q̄
 tandōpe vtile sit quanto labore sit ad petendum q̄d poteris
 existimāe utilitate cognita . pluribus v̄bis ad eam te hortat nō
 est sententia ne aut tuo studio diffisi aut mūnq̄ p̄ res postu
 lat dixisse videamur De quinta parte rhetorice demceps dices
 tu p̄mas quasq̄ partes in aīo frequēta tuo . et quod maxime ne
 cesse est exercitacione confirma **LIBER QUARTVS**

QUONIAM IN HOC LIBRO HERENNI

de elocutione conscripsimus . et quilibet in rebus opus
 fuit exemplis n̄ris usi sumus et hoc fecimus p̄ter grecorum
 consuetudinem q̄ de hac re scripserunt necē^{uo} faciendum
 est ut paucis rōm n̄ri consilii demus atq̄ hoc nos necessitudīe
 facē non studio satis erit signū q̄ in superioribus libris nihil
 neq̄ ante rem p̄ter rem locuti sumus Nunc si pauca que
 res postulat diximus tibi id quod reliquū est attis ita ut in
 struimus persoluemus Sed facilius nrām rōm intelliges siq̄
 p̄us illi dicant cognouit Complūbns de causis putant opor
 tē cum ipsi p̄cepunt quo pacto oporteat ornare elocutionē
 vniūsq̄q̄ gr̄is ab oratoe aut poeta probato sumptū pone
 exemplum Et p̄mum se id modestia cōmotos facē dicunt
 p̄p̄t quod videatur esse ostentatio quedam non satis h̄tē
 p̄cipue de artificio sed et ipsos videi velle artificiosē gignē
 exempla hoc est inq̄unt ostentare se non ostendē autem Qua
 re pudor in p̄mis est ad eam rem impedimēto ne nos solos
 probare n̄ amare videamur et em̄ tūm possimus ab ennio
 sumē aut a gr̄ato pone exemplum . videtur esse arrogancia
 illa relinque et ad sua deuenire p̄terea cō testimoniozū

locum obtinent id enim quod admonuit et leuit̃ ferit precepto
exemplo sicut testimonio comprobatur Non igit̃ ridiculus sit si quis
in lite aut in iudicio domestico testimonio pugnet. ut enī testīm
sit exemplū rei confirmande causa sumit̃ Non igit̃ oportet hoc
nisi a probatissimo sumi ne qđ aliud confirmare debeat egeat id
ipm confirmationis Item necesse est aut se omnibus antepōnāt
et sua maxime probent. aut negent optiā esse exempla quae
probatissimis oratoribus aut poetis sumpta sint si se omnibus an
ponant intollerabili arrogancia sunt Si quos sibi pponāt et
eorum exempla suis exemplis non putent prestare nō possunt
dicē quā sibi illos antepōnāt Quid igitur ipā auctoritas
antiquorū Nam quo res est probabilior. eo tñ hoīm studia ad
imitandum alacriora reddit. ymo erigit om̃ cupiditates et
accit̃ indistriciam cum spes iniecta est posse mutando gradi
aut crassi consequi facultatem Postremo hoc ipsum summum
est artificū res varias et dispares in tot poematibus et orōibz
sparsas et vage disertas ita diligenter eligē ut vnūqzqz geō
exemplorū sub singulos artis locos subicē possis. hoc si indistric
tolum fieri posset. tñ essemus laudandi cum hēm laborem nō
fugissemz Nūc sine summo artificio non p̃t fieri Quis enī h
cum summe tener artem possit ea que iubet ars detenta et
tam diffusa scriptura notare et separare Ceterū cum legant.
orōnes bonas aut poemata probant oratores et poetas neqz
intelligunt quare q̃moti p̃bent q̃ sine non possunt ubi sit
nec quid sit nec quomō fīm sit id quod maxie eos delectet
At is qui hoc om̃a intelligit et idonea maxie eligit et oīa
in arte maxime scribenda redigit in singulas rōnes p̃ceptionis
necesse est eius rei sum̃ pontifex sit hoc igit̃ ipsum maxm
artificū est in arte sua posse et alienis vti exemplis. hoc illi
cum dicunt magis noua auctoritate nos tōmonet q̃ ratione

disputationis Illud veremur ne cui satis sit ad contraria com-
 probandam q̄ ab ea parte steterint hi qui inuentores huius
 artificii fuerint et uetustate iam satis omnibus probati sunt
 q̄ si illorum auctoritate remota res om̄s uolent cum re cōpare
 intelligent non om̄ia esse concedenda antiquitati Primum
 q̄ ab eis de modestia dicitur videamus ne nimium puilliter
 p̄ferat. Nam si tacet ā nihil scribet modestia est tunc quicq̄
 scribunt ā loquantur Sin aliquid suū scribunt tunc quo ferius
 om̄ia scribant impediunt modestia quasi siquis ad olympiā
 uenit cursum et stetit ut imitat̄ impudentes dicat eos qui cur-
 re cepit ip̄e intra carcere stat et narrat aliis quō ladas ā
 boīs cum sisoniis cursitaret Sic isti qui in artis uiculu de-
 scenderūt illos qui in eo quod est artificii laborant aut fa-
 re immodeste ip̄i vō aliq̄ antiquū oratorem aut poetam
 laudant aut scripturam. sicut in studiū rhetoricę prodire
 non audeant non ausim dicē sed nū vereor neq̄ in re laudē
 modestie venientur. in ea ipsa re sunt impudentes Quid em̄
 tibi. uis aliquis inq̄at artem tuam scribis agnis nobis nouas
 p̄ceptiones eas ip̄e confirmas non potes ab aliis ex sumis
 vide ne facias impudent̄ qui tuo nomī uelis ex alienis la-
 boribus librare laudē nam si eorū uolūta prendūt antiqui
 oratores et poete et suū quisq̄ de libris suis tulit nihil istis
 quod suū uelint relinquē At exempla qm̄ testiorū filia sunt
 ita cōueniunt ut testimonia ab honestis probatissimis sumi p̄mū
 om̄i ex ponūt hic nō confirmandi tā neq̄ testificandi sed
 demonstrandi Non em̄ cū dicimus esse exornatam que vbi tā
 testat ex silis definitibus vbi. et ponimus hoc exemplū a tras-
 so q̄ possumus et debemus testimon nō collatam sed exemplū
 hoc m̄test nū testimon et exemplū. exemplo demonstrat̄ et
 qd̄ dicimus augmō sit testimonio esse illud ita ut nos dicimus

confirmatur. Præterea oportet testimonium cum re convenire. aliter enim
rem non potest confirmare. at id quod illi faciunt cum re non convenit.
Quid ita quia pollicentur se artem scribere exempla proferunt
ab his plerumque qui artem nesciunt. Tum quis est qui possit
id quod de arte scripserit comprobare nisi aliquid scribat ex arte
contra quod faciunt quod pollicentur videntur. Nam cum scribere artem
instituit videntur dicere se exogitasse quod alios doceant. cum
vero scribunt ostendunt nobis quod alii exogitaverint. Et hoc ipsum
difficile est inquirere eligere de multis. Quid dicitis difficile utrum
laboriosum an artificiosum. Si artificiosum non statim preclarum.
Sunt enim multa laboriosa que si faciat non continuo gloriemur
nisi forte et si nostra manu fabulas aut orationes totas transcripseris
gloriosum putaretis. Sin autem illud artificiosum ex regum dictis
videte ne infanti rerum maiorum videamini si nos parva res
sicut magna delectant. Nam isto modo se ligere quidem rudis ne
mo potest sed sine summo artificio multi. Quisquis enim audit
de arte paulo plus in locutione perit omnia videre potest que
ex arte dicuntur facere nemo potest nisi eruditus. Itaque si
de tragediis velis sententias scilicet eligere aut de periculis perio-
dis. non quia plane rudis id facere nemo potest tu fecisti te letatis
simum putes inceptus sis præterea quod id facere facile quis medio
crut letatus. Item si cum orationibus aut poematibus elegis ex
que certis signis artificii notata sint. quia rudis id nemo facere
possit artificiosissime te facere putes erras præterea quod isto signo
videmus te non nihil huius rei aliis signis multa te scire non
intelligimus. Quod si artificiosum est intelligere. Que sunt ex
arte scripta multo est artificiosius ipsum scribere ex arte. Qui et
scribit artificiose. ab aliis commode scripta facile intelligere po-
test. Qui eligeret facile non continuo ipse commode scribat.
Et si est maxime artificiosum alio tempore utantur ea facultate

non tñ tñ parē ipsi et gignē et proferre debent Postremo
in eo vim artificii consumant. ut ipi ab aliis potius eligendi
q̄ aliorū elēctes existimantur Contra ea que ab his dicunt
q̄ dicunt alienis exemplis vni oportē satis est dñm. nūc sep
atim que dici possunt consideremus. Dicimus ergo eos tum id
q̄ alienis utantur peccare tum magis etiam delinquē q̄
a multis exempla sumūt. sed de eo q̄ postea diximus antea
videamus. Si concedem aliena oportē exempla sumē. illos
nimis vincem oportē primū q̄ contra nulla staret illorū
rō licet enī eligēt et probarent q̄libet qui sibi in omēs
res suppeduaret exempla. ut poetam ut oratorem cuius aucto
ritate nitētur Deinde inter est magni cuius qui discit mult
verum omia ab uno an omia ab nemie an aliud ab alio putat
consequi posse Si enī putavit omia p̄ unū posse consistē
ipē quoq̄ ad omēm nūctur facultatem. si id desperabit in
paucis se exercebit ipsis enī contentus erit nec mirum tum
ipē p̄ceptor artis omia penes unū experire non poterit
Attatis q̄ exemplis a cithone a grato a lelio a sypione
galba portina crasso antonio cetis sumptis aliis a poetis et
historiarum scriptoribus necesse erit cum qui discit putat
ab omnibus omia. ab uno paucis vix potuisse sumi Quare
se unius alicuius esse filēm satis hēbit omia que omēs ha
buerunt solum hē se posse diffidet Ergo inutile est ei q̄
discit vult putat a nemie omia posse hē. q̄ nemo t̄ hāt
inde opinio si ab uno exempla sumpserunt Nūc hoc si
gnū est ipos artis scriptores non putasse unū potuisse i oibz
elocutionis partibus enitē qm̄ neq̄ sua protulerūt
neq̄ unius alicuius aut deniq̄ aliorum sed ab omnibus ora
toribus et poetis exempla sumpserunt Deinde si quis velit
artem demonstratē nihil prodesse ad discendum nō male

utatur hoc adiumento qd unus artis omnes partes consequi nō
potuit Quid igitur uiuat cōm eorum qui omēs improbant
artem id ridiculū est ipsum scriptorem artis suo iudicio q̄probaē
Ergo ab uno sumenda fuisse docuimus exempla si semper ali
unde sument Nunc omēs aliunde sumenda non fuisse sic in
telligimus p̄mū omniū qd ab artis scriptore affectus exemplū
de eius artificio debet esse ut si quis puerperā aut aliud quippiā
vendere dicat sume a me sed huius exemplū aliunde rogabo t̄
q̄ oīdam si merces ipsi qui uendunt aliunde exemplū quātāt
aut in arte aetuos se dicūt tritū h̄c sed eorum exemplum
pugno non h̄nt qd oīdant si triptolomus cum omibz semenlat
gretur ip̄e ab aliis hominibz id mutuaret Aut si prometheus
cum mortalibus ignē diuidē uellet ip̄e a iūctis cū testa am
bulans carbunculōs controgaret nonne ridiculū vidētur Isti ma
gistrī oīū dicendi p̄ceptores nonne videntur se sibi ridiculū fa
cē cum id quod aliis pollicentur ab aliis querunt Si quis se fo
res maximos penitus absconditos apuisse dicat et hic sciens
q̄ maxime loquatur neq̄ h̄at quo sitim sedet nōne videbit
Isti enī cum nō mō dūos se fontē sed sc̄p̄os fontes esse dicant
et oīū rigare debeant ingenia non putant fōē ridiculū si cū
id polliceant̄ aetant ip̄i s̄tate Chares a lisippo statuas fa
cē non isto mō didicit ut lisippus caput ostendit et milomū
brachia proxiētus pectus poliaētus ventrem et cetera sed oīa
coram magistrū facientē videbat ceterū opa ut sua sponte po
terat considerare Isti credunt eos qui volunt addiscē aliarōē
doci posse comodius Prēcā ne pūt quidem ea que sumunt̄
ab his exempla tam esse accommodata ad artem propt̄ea qd
dicendo leuiter unusquisqz locus pluimqz tangitur ne ars appareat
in p̄cipiendo expresse conscripta ponē oportet exempla uti in artis
formam cōuenire possint et p̄p̄ indicendo ne possit ars eminerē

et ab omnibus videtur facultate oratoris occultatur. go. et ut res
magis cognoscatur suis exemplis melius est uti. postremo hec
quoque res nos duxit ad narrationem quod nomina rerum grecorum que
utrumque ea remota sunt a consuetudine que enim res apud nostros
non erant earum nomina non poterant esse usitata. Ergo
hec aspera primo videantur necesse est id quod fiet rei non
nostre difficultate et reliquum scripturae consumentur in exemplis
hec aliena si posuissimus. factum esset ut quod commodum esset in
hoc libro id nostrum non esset quod asperum et multatius id nobis pro
pria attribueretur. go. hanc quoque incommoditatem fugimus. His
de causis cum artis inventionem grecorum probassimus. exemplorum
rationem scrutari non sumus. nunc tempus postulat ut ad electionis
precepta transeamus. **BIPARTITA** § erit elocutionis precepto
primum dicemus quilibet in quibus semper omnis oratoria elo
cutione debeat esse. deinde ostendemus quas res semper hanc
debeat. **SUNT** ergo tria genera que nos figuras appellamus
in quibus omnis oratio non viciosa consumitur. unam gravem aliam
mediocrem. tertiam attenuatam vocamus. Gravis est que constat
ex verborum gravium. magna et ornata constructione. Mediocris
est que constat ex humilioribus. neque tamen ex infima et vulgatissima
verborum dignitate. Attenuata est que crassa est usque ad usita
tissimam puri consuetudinem sermonis. **IN GRAVI** figura
consumetur oratio si qua augere rei poterit ornatissima verba
privi sine propria sine genera ad unamquamque accommodabuntur
et si graves finem que in amplificationem et commiserationem tracta
tur eligentur et si exornationes sententiarum aut verborum que
gravitatem habent de quibus prius dicemus adhibebuntur. in hoc
genere figure erit hoc exemplum. Nam quis est virum
iudices qui satis idoneam possit mercedem exogitare penam
qui prode hostibus patriam cogitant. Quod si malefium potest

cum hoc scelē comparā. quod hinc maleficio dignū supplicium
pōt inueniri In his qui uiolassent ingenuā mērem familias cō
suprassent aut postremo necassent maxima supplicia manes
nēi consperserūt hinc autē truculentissimo ac nefario scelere
singularem penā non relinquerūt atq; in aliis maleficiis ad
singulos aut ad paucos ex alieno pēto iniuria peruenit. hinc
scelis qui sunt affines vno consilio vniuersis ciuib; atrocissimas
calamitates machinant. O feroces animos. o crudeles deletatores
o delictos homines ab hūanitate quid agē ausi sunt aut cogitā
possunt. Quo pacto hostes remissis maiorū sepulcris deiectis
membris onantes irruerūt in ciuitatē quā deum templis
spoliatis. optimatibus trucidatis aliis arreptis in seruitutem
matribus familias et filiis et ingenuis sub hostilem libidinem
subiectis vrbs acerbissimo conuolat incendio conflagrata Qui
se non putāt id quod volūt ad exitum pēduxisse nisi scissis
patrie miserandum sceleratū uident tincerem Nequeo vbi
iudices consequi indignitatem rei. sed negligentius id fero q
uos mei non egetis. vr enim animus nē rei pāmātissimus
facile docet ut eum qui fortunas omī volūt pēducē prode
pripitem pēturbetis exca ciuitate q̄ iste hostiū spurcissimorū
diuati nefario voluit obruē In mediocri figura usabitur
orō si her aut ante diximus aliquātulū demiserimus neq; ad
infimū descendimus sit Quibus cum bellū gerimus iudices
iudicis cum sociis qui pro nobis pugnare et imperiū nrū no
bis cum sit vltute et industria conseruacē soliti sunt Qui tū
se et opes suas et totā necessarios cum id nihilominus p
ppinquitatē et omī rerum societatem q̄ in omnibus rebus
p. r. posset scē et existimacē poterant hi cum deliberasset
nobiscū bellū gerē. queso que res erat qua fieri bellum
sustine conarentur. cum multo maxima parte sonorū in

officio manē intelligēt cum sibi non multitudine militū
 non idoneos imperatores non pecuniā publicā presto esse
 vident. Non demq; ullam rem que ad bellum pertineat
 administrandum. Si cum finitimis de finibus bellum gerent
 et si totum certamen in vno prelio positum putarent tum
 omnibus rebus instructiores et paciores uenirent ne dum
 illud imperiū orbis terre cui imperio omēs gentes reges
 nationes partim vi partim voluntate consenserunt cum aut
 armis aut liberalitate a p. r. supati essent ad se transferre
 tantulis viris conarentur. Queret as quid fregellōi nōne
 sua sponte conati sunt eo q; isti minus facile conarentur quo
 illi q; admodum desissent uidebant. nam rerū imperiti qui
 vniq; aug. q; rei de rebus antegestis exempla petē non pos
 sent hi p. imprudentiā facile deducunt in fraudem. at
 hi qui sciūt quid aliis accidit facile ex aliorū euentis suis
 conibus pūt prouide. nulla re induci nulla spe freti aīa
 sustulerunt. Quis q; credet tantā amentia q; p. tenuisse
 ut imperiū p. r. temptare audet nullis copiis fretus. Ergo
 aliquid fuisse necesse est quid aliud q; id qd dico p. esse
 In attenuato figure genere id quod ad infirmū et quotidi
 anū sermonē demissum est hoc erit exemplū. Nam ut forte
 hic in balneas uenit cepit p. q; p. fusus est defrutū dem
 ubi risus est ut in alueum descendet. ecce ibi iste de trans
 uerso huius inquit adolescens pūt tui mō me pulsarūt satis
 facias oportet hic q; id etatis ab ignoto p. et consuetudine
 appellatus esset erubuit. Iste clauis eadem et alia dicit hic
 uix tum inquit sine me considerare. tū uō iste uoce clamae
 ista que p. fuale cuius ruborē erē posset. ita petulans es atq;
 acer ne ut ad solatiū quidem salutandum idoneus ut nū
 uidetur. sed penes stenam et in eiusmodi locis exercitatus

sis Conturbatus est adolescens nec mirū cui etiā nūc pedagō
gi lites ad articulas iūrentur impto cuiusmōi cōmicioū ubi
istum vidisset suam ex haurito ruborē p. qui se putaret nū
hīe qd existimacōn perderet ut omīa sine fame detrimēto
facē posset Igitur gnā figuratū ex ipsis exemplis intelligi
poterunt Erit enī attenuata vborum constructio. et rīte alia
ingratitude alia posita in mediocritate Est autem ratiōdū
ne dum hoc genēā cōsectemur infirmitia et propinqua
vicia cōueniamus Nam graui figure que laudanda est
pūqua est ea que fugienda est que rīte videbit appellati
si suffulta nominabitur namita ut corporis bonā hitudinē
tumor imitatur sepe ita grauis oīo sepe imptis videt ea
que turgēt et inflata est tum aut nouis aut pristinīs vōis
aut durit alunde translatis aut gramoribus qd res po
stulat aliq. dicitur hoc mō. Nam qui pūellionibus vendicat
priam non satis supplicii dedit si pteps iniquitatis depulsus
erit lacrimas. pe nitet qd istum qui montes belli fabricatus
est campos sustulit pacis In hoc genus plerūq. cum dedinasset
et ab eo quo profecti sunt aberrauerūt et spē grauitatis
falluntur nec pspicē possunt oīdus tumorem Qui in me
diocritate genus oīdus profecti sunt si puenire eo nō poterūt
errantes pueniūt ad confine genus eius gnīs quod appel
lamus dissolutum quod est sine nexuīs et artibz ut hī mō
appellemus cōstictuans eo q fluctuat huc et illuc nec p
confirmacōe nec vilit sepe expedire. idē cuiusmōi Socii nūc cū
belli gerac nobiscum uellent. profecto cōnati essent etiam
atqz etiā qd possent facē. siquidem sua sponte facēnt an nō
hīent hic auditores multos malos homīes et audaces So
lent enim diu cogitare oīs qui magna negocia volunt agē
nō p hūmōi sermo tenē attentum auditore. defluit enī

totus neq; quicq; comprehendens p̄f̄s v̄bis amplectitur Qui
 non p̄t in illa facetissima v̄borum attenuatōe cōmode v̄sari
 veniūt ad acide et ex sanguine genus orōis qd nō alienū
 est vile nominari cūgnōi h̄ est Nam iste ut in balneis
 cessit ad hunc postea dixit hic tūc seruis me pulsavit p̄t
 ea dixit hic illi considerabo p̄t ille conuictū fecit et magis
 magisq; p̄tibus multis clamabit feiuolus hic quidē et in
 liberalis est sermo non enī est adeptus id quod h̄t. attenu
 ata figura p̄tis et electis v̄bis composuit orōem Omne
 genus orōis et graue et mediocre et attenuatum digni
 tate efficiūt exornationes de quibus post loquemur que si
 rare disponūt distinctā sicuti colubus si crebre collocaūt
 et ob aliq; reddunt rōm. sed figuram iudicando q̄mutari
 oportet ut grauem mediocrem mediocrē q̄cipiat attenuata
 deinde eandem q̄mutent ut facile societas varietate vite
 Quoniam q̄bus in q̄nibus elocutio v̄sari debeat dictū ē
 Videamus nūc quas res h̄re debeat elocutio comoda et p̄
 fita que maxime ad commodum oratoris accommodata est Tres
 res in se debet h̄re elegantiam compositionis dignitatē Ele
 gantia est que facit ut vñ quodq; pure et apte dici videā
 h̄et distribuit in latinitatē et explanatōem Latinitas est q̄
 sermōem purū conseruat ab omī vicio remotū. Vicia in sermōem
 quo magis is latinus sit duo p̄t esse solocismus et barbaris
 mus Solocismus est cum in v̄bis pluribus consequēs v̄bū
 sup̄ori non accommodatur Barbarismus est cum v̄bū aliqd
 viciose effertur. h̄et qua rōe v̄tute possimus in arte gr̄amati
 ca dilucide addiscimus Explanatio est que reddit aptam
 et dilucidam orōem Ea compatitur duabus rebus v̄satis
 v̄bis et propriis. V̄sata sunt ea que v̄sant in sermone et
 consuetudine quotidiana. Propria que eius rei v̄ba sunt

aut esse pūt. de qua loqmur Compositio est vborū constructio
 que facit om̄s ptes orōis equabilit̄ perpolit̄as Ea conservabit̄
 si fugiēmus coebras vocalium conuersiones que vastam atq; hūa
 tem orōm reddunt ut hic est vacce aence amenissime ipende
 bant. et si vitabimus eiusdem l̄o nimā assiduitatē cui vicio
 vsus hic erit exemplo nam hic nihil prohibet in uitiis alienis
 exemplis vti Ohte tute tati tibi tanta tūano tulisti et hoc eig
 dem poete / quicq; quisq; quequis conueniat neget Et si ex
 dem vbi assiduitatem nimiam fugiēmus / ea est hūgmōi Nā
 cuiq; rōnis rō non getet ei rōni rō non est. fidem h̄re et si
 non utemur continent̄ silē cadentibus v̄bis hoc nō flentes
 plorantes lacrimantes obtestantes et si vborum transiectōm vi
 tabimus nisi que erit continua qua de re postius loquemur
 quo in vicio est rectius assiduis ut hoc est in priore libro has
 res ad te scriptas lura misim̄ di Item fugē oportet longā
 vborum continuatōm que ad auditoris aures et oratoris sym
 ledit his vitiis in compositiō vitatis reliquū op̄s consumādū
 est in dignitate

DIGNITAS. EST. QUE. REDDIT. ORNATA

orōm et varietate distinguit. her in vborum et sinazū
 exornatōm diuidit Verborum exornatio est que ip̄us ser
 monis insignita continet̄ ppolitōe Sententiarū exornatio
 est que non in verbis sed in ip̄is rebus quandā h̄t dignitatē

REPETITIO est cum continent̄ ab vno atq; eodem v̄bo
 in rebus similib; et diuisis p̄ncipia sumūt. hoc nō vobis ist̄
 attribuendum est. vobis grā hūda est. vobis res ista erit
 honori Item Scipio sustulit numanciam. scipio ruitaginem
 deleuit. scipio pacem pepit. scipio ciuitatē serauit Item tu
 in forum prodic. tu lucem conspice tu in horū conspectū ve
 nire conaris Audes v̄bum facē audes quicq; ab istis petere

audeat supplicium deprecari Quid est quod possis defendere
 qd est qd audeas postulare. quid est quod tibi putes concedi
 oportere. num insurandum contempnisti num amicos pro
 didisti num pmi manus intulisti num deniq; in omni de
 dere volutatus es. Hec exornatio tum multum venustatis
 hñ tum gravitatis et acrimonie plurimū quā videt̃ esse
 adhibenda et ad ornandā et ad exaggerandā orationem

CONVERSIO est p quam non ut ante primū repe
 timus vbum. sed ad postremū continent̃ reuertam̃ hoc modo
 penos p. r. iustitia vincit. armis vincit. liberalitate vincit. Item
 ex quo tpe concordia de mure sublata est. libertas sublata ē
 fides p. r. sublata est. Item gaudius lelius homo novus erat
 ingenuus erat doctus erat bonus vir et studiosis amicus
 erat go hac in mure pmius erat Item nam cum istos ut
 te absoluant rogas ut pvent rogas ut existimacōm ne
 gligant rogas ut leges p. r. tue libidini largiant̃ rogas

COMPLEXIO est que utrumq; completitur exornacōm et
 hanc et quā ante exposuimus ut et idem vbum repetat̃ sepius
 et crebro ad idem postremo reuertat̃ hoc mō Qui sunt qui
 federa sepe rumpunt cartaginenses Qui sunt qui in mala
 crudde bellum gesserunt cartaginē Qui sunt qui italiā
 deformauerūt cartaginē Qui sunt qui postulant sibi igno
 sti cartaginenses Videte ergo qd conueniat eos impetrare
 Item qd senatus damnaueit qd p. r. damnavit qd existimacōm
 damnavit eum vos sententiis vris absoluetis **IRADUC
 TIO** est que facit ut cum idem vbum crebrius ponatur
 non modo non offendat animū. sed etiam conanmōē reddat
 orōm. hoc pacto. Qui nihil hñ in iusta iocundis vita. is cum
 iuste vitam non pōt̃ colē Item cum homē appellas. qui si fu
 isset homo nūq̃ tam crudeliter hominis vitam perisset At cāt

inimicus. ergo inimicū sit ulasti uoluit ut ip̄e sibi rep̄eretur
inimicus Item diuitias sine diuitum esse tu vō v̄tutem p̄fer
diuitiis Nam si uoles diuitias cum v̄tute compate vix satis ido
nec uidebuntur tibi diuitie que v̄tutis p̄dissequē sunt Exco
dem ḡnē est exornationis cum idem v̄bum ponit nō in hac
modo in altera re hoc modo Cui cam rem tam studiose cu
ras que tibi multas dabit curas Item amari iocundū sit
si curetur ne q̄ insit amari Item ueniam ad uos si m̄ sena
tus det ueniam In his quatuor ḡnibus exornationū que adhuc
proposite sunt non inopia v̄borum fit ut ad idem v̄bum rede
atur sepius sed inest festiuitas que facilius auribus dimittit
q̄ v̄bis demonstrari p̄t **CONTENCIO** est cum exto
trariis rebus oīo confutitur. hoc nō. habet assentatio iocun
da principia eadem amarissimos exitus affert Item inimicis
te placabilem amicis exorabilem prebes Item in otio tumult
uatis in tumultu es otiosus in re frigidissima tales in ferue
ntissima friges. tanto cum opus est clamas cum tibi loq̄ cōuen
t obmutescis Ades abesse uis ab eis reūti cupis. in pace bellū quī
tas in bello pacem desideras in conuersione de v̄tute loquīs in p̄
lo p̄gnantia tube sonitū p̄ferre non potes hoc ḡnē si disti
guemus oīom et graues et ornatī poterimus esse. —
EXCLAMACIO est que confut significatōm doloris
aut indignationis. p̄ alium hōis aut v̄bis aut loci aut rei
auguriam compellatōm hōmō. Te nūc afferre alloquor
cuius mortui quoq̄ nom̄ splendori ac decori est ciuitati tui
clarissimi nepotes suo sanguine aluerunt inimicorū crudeli
tatem Item o p̄fidiose fregisse q̄ facile scelerē v̄ro contabui
stis ut cuius nitor v̄bis italiam inuictū illustrauit eis vix
nūc fundamentorū reliquie mancant Item bonorū insidiatores
latrocinio v̄ro vitam innocentissimi cuiusq̄ petistis tantam ne

ex iniquitate iudiciorum vestris calumniis assumpsistis facultatem
 hac exclamationem si loco utemur et raro et cum rei magnitudo
 postularet videbitur ad quam volumus indignationem animum audi-
 toris adducemus **INTERROGATIO** non omnis generis
 est neque continua. sed que cum enumerata sunt ea que ob-
 stant ad satisfactionem confirmat superiorem orationem. hoc modo Cum
 haec omnia faceret dices administratores vestrum a totis sonantibus a
 re publica remonebas et alienabas an non vel vestrum aliquem
 exhortari oportuit qui ista prohiberet ac fieri non sineret an non

RACIOCINATIO est per quam ipse a nobis rationem poscimus
 quare quid dicamus et crebro nosmet a nobis petimus vni-
 uscuiusque propositionis explanationem Ea est humilis Marcellus
 nostri si quam unus patrum militem damnabant simpliciter iudicio
 multorum malefactorum conuicta putabant Quo pacto quoniam
 quam impudenter iudicabant eam quoque veneficii damnata exi-
 stimabant Quid ita quia necesse est eam que suum corpus
 adduxit turpissime cupiditati timere multos Quos iustos vestrum
 patres ceterosque ad quos videtur sui dederis infamiam pertinere
 Quid propterea tamope timeat eos necesse est ut quoquomodo
 possit veneficio petat. Tunc quoniam nulla potest honesta ratio retinere
 eam quam magnitudo peccati faciat nudam intemperantiam audacem
 natura multis inconsiderata Quam veneficii damnabant
 impudicam quoque necessario iudicabant Quare quia nulla
 facilius ad id maleficium causa quam turpis amor et intemperans
 libido commouere potest cum tunc animus multis esset corruptus
 corpus eius castum esse non potuerunt Quid in viris idem
 ne observabant. minime Quid ita quia viros ad unum quodque
 maleficium singule cupiditates impellunt. mulieres ad omnia vitia
 cupiditas una deducit Item bene maiores nostri hoc compauerunt
 ut neminem regem quam armis repissent vita prearent Quid ita.

quia qm̄ nobis fortuna facultatē dedisset iniquū erat ī eorū
supplicio consumatē quos eadem fortuna paulo ante in am
plissimo statu collocarat Quid quod exercitum contraxerit
desino memisse Quid ita? quia viri fortis est qui de victoria
contendant eos hostes putare qui devoti sunt eos hominēs
iudicare ut possit bellum fortitudo minue. pacem humanitas
augē Et ille si inisset num idem fecisset non profecto tam
sapiens fuisset. Cur ergo parat? quia tēstis stultitiam contem
nē non imitari consuevit. Hec oratio ad sermōem vehemēt
accomodata est et animū auditoris reddit attentum tum veni
state sermonis tum rōnis expectatione **SENTENTIA** est
orō sumpta de vita que aut quid sit aut quid esse oporteat
inuita breuit̄ ostendit. hoc pacto Difficile est p̄mū v̄tutes
reuereri qui semper scda fortuna sit usus Item liber is est
existimandus qui nulli turpitudini scenit Item egens eque
est is qui non satis h̄t et h̄ is cui satis nihil p̄t esse Item
optima uiuendi rō est eligenda eam iocundam consuetudo
reddet huiusmōi sententie simplices non sunt improbande
propt̄ea q̄ h̄t breuis expositio. si rōnis nullus indiget magnā
delectacōm Sed illud quoq̄ probandum est genus sententie
q̄d confirmatur subiectōe rōnis. hoc pacto. Om̄s bñ uiuē
di rōnes in v̄tute sunt tollende propt̄ea q̄ sola v̄tus in
p̄tute est Om̄ia p̄terea subiecta sunt fortune sub dūatōn
Item qui fortunis aliisq̄ induti amicitia eius secuti sunt
hi simul t̄ ac fortuna dilapsa est deuolant om̄es Cum
eum recessit ea res que fuit consuetudinis causa nihil sup̄e
quare possunt in amicitia tenei Sunt item sententie que
duplicat̄ effecerunt. hoc mō. sine rōn Errant qui in prosperis
rebus om̄s impetus fortune se putant fugisse Sapienter
cogitant qui t̄p̄is scdis rufus aduersos reformidant Cum

ratione hoc pacto. Qui adolescentum petis putant ignosci oportere falluntur. propterea quod etas illa non est impedimento bonis studiis. At si sapienter faciunt qui adolescentes maxime castigant. ut quibus utilitibus omnem vitam tuei possint. eas in etate maturissima velint comparare. Sententia tunc poni raro convenit ut rei auctores. non vivendi precepta videamus esse. Cum ita inveniunt multum afferunt ornamenti. necesse est enim. ut comprobet eam tacitus auditor cum ad causam videat accommodari rem certam ex vita et moribus sumptam. **CONTRARIUM** idem fere est quod contentio. Contrarium est quod ex rebus diversis duabus alteram breviter et facile confirmat. hoc pacto. Nam qui suis contrariis inimicus fuit semper. cum alienis rebus quo amicum fore speres. Item nam quem in amicitia perfidiosum cognovisti cum qua re putes inimicissimum habere posse. Aut qui privatus intollerabili superbia fuit. cum quo cognoscens se videri potius in potestate. Et qui in sermonibus et conventu a minorum. nunquam verum dixit. cum in rationibus credis amendatio temporum. Item quos ex collibus decernimus cum his metuimus in campo dimicare. Qui cum plures erant nobis paucis exequari non poterant. hi propter pauciores sunt metuimus ne sint superiores. hoc omnis genus breviter et continuatis verbis perfectum debet esse. et tunc commodum est auditu propter brevem et absolutam conclusionem. tunc vehementer id quod opus est oratori comprobat contrariam rem et ex eo quod dubium non est expedit illud quod est dubium ut aut dilui non possit aut nilto difficillime possit. **MEMBRUM** omnis appellatur res breviter absoluta sine totius sententie demonstratione que de novo alio membro omnis explicatur. hoc nunc. et immenso proderas id est unum

q̄ appellatur m̄brum deinde hic exapiatur ab altero oportet
et amicum ledebas Ex duobus membris hec exornatio
p̄t constare sed comodatissima et absolutissima est que ex
bus constat hoc pacto et inimico proderas et amicum lede
bas et tibi non consulebas Item nec rei p̄ consulisti nec a
mici profuisti nec inimici restituiſti **ARTICULVS** de
cum singula membra v̄ba int̄uall̄is distinguunt celsa orōne h̄
mō. acrimonia. voce. vultu. adulatorios perterrituiſti Item in
micos inuidia. inuitiis. potentia. p̄fidia. sustulisti Int̄ huius
ḡn̄is et illius superioris vehementiā hoc int̄ est. q̄ illud tardio
et rariuſ venit hoc crebrius et celeri uſp̄enit Itaq̄ in illo
ḡn̄e et remotione brachii et contentiōe dextre gladius ad
ferri ad corpus in hoc crebro et celeri corpus uuln̄e confaui
ari videtur **Continuatio** est densa et continēs frequēta
tio v̄borum cum absolutiōe sententiā. Ea utemur como
dissime reſcripto. in sententiā. in contrariō. in conclusiōe
In sententiā hoc pacto. Ei non multū p̄t obesse fortuna q̄
sibi in uirtute q̄ in casu p̄fidū collocauit In contrariō h̄
mō Nam si quis spei non multū collocaret in casu q̄ est
q̄ ei magnop̄e casus obesse possit In conclusiōe hoc pacto
Q̄ si in eos pl̄imū fortuna possit qui suas rōnes om̄s
in casum intulerunt. Non sunt om̄ia committenda fortune.
ne magnam in nos h̄eat diuāconem In his tribus ḡn̄ibus
ad continuatiōis vim ad eo frequētiatio necē est ut ista
facultas oratoris uideatur in sententiā et contrariū et con
clusiōe frequētibz efferat v̄bis Sed alias quoq̄ non nunq̄
non alienū est tam et si necesse non est eloq̄ res aliquas
p̄ huiusmōdi continuatiōes **COMPAR** appellatur quod
h̄t in se membra orōis de quibus ante diximus que con
stant ex pari fere mō filiarum hoc non de enumeratiōe

nra fiet Nam id quide pule est sed nū adferet vsus et
 exercitatio facultatis ut animi quodam sensu pat membris
 superiori referre possimus hoc modo In prelio pē mortem opta
 bat domi filius nuptias comparabat her omia graues res
 administrabant Item alii fortuna dedit felicitate hinc in
 diuersa virtutem comparant In hoc gñe sepe fieri pōt ut nō
 plane pat nū sit silbarum et tñ esse videatur si una aut al
 tera ē est altius breuis aut si tñ in altero plures sunt in
 altero longior aut longiores plenior aut pleniores silbe ēt
 et longitudo aut plenitudo hanc multitudinē alterius as
 sequatur et exequat **SIMILITER CADENS** exornatio ap
 pellatur cum in eadem consuetudine verborum duo aut plura
 sunt verba que silis idem casibus effexunt hoc nō hōies
 laudas egentem vtiut abundantem felicitatis Item cum hōis
 in pecunia spes est a sapia animus remotus est diligencia
 compare diuitias negligencia corrūpit animū et cum ita
 viuūt neminē prese ducat hōiem **SIMILITER DESINENS**
 est cum tam et si casus non infuit vbi tñ silis exitus sūt
 hoc pacto Turpit audez face nequit i fudes dūcē nimis
 inuidiose loqueris odiose Item audacter teritos hūiliter pla
 cas hoc duo gñā quorū alterū in exitu alterū in cāu
 silis vīatur int se vehementer conueniūt Ea re qui hīs
 bñ vtunt plūqz siml collocant in eisdem pibz oīs nīs
 et hoc nō face oportet pōd pōtissima rō est amorē
 petē pudorem fugē dilige negligē famā hī et ea vā
 que casus hūt ad casus similes et illa que nō hūt ad
 silis exitus veniūt **ADNOMINACIO** est cum ad
 idem vbum acceditur conuersione ul' additione vnius litē
 aut lītātū aut ad res dissiles silia vba adcomodantur
 Ea multis rōnibz conficitur Attenuatione aut complexione

eiusdem lre sit. hic qui se magnifice iactat atq; ostentat
venit a te anteq; romam venit Et ex contrario hic. quos
homines alea vincit eos ferro statim vincit Productione
eiusdem lre. hoc modo hinc auium dulcedo ducit ad auium
Breuitate eiusdem lre sit. hic tam et si videtur esse ho
noris cupidus tm non tm curiam diligit qntum curiam
Addendis lris hoc pacto. hic posset sibi temperare n amoi
mallet obtpare Demendis lris sit Silenones vitasset
tang; leones. vite se tradidisset Transferendis lris sit
videre iudices utrum homi nano an vano recede mali
tis Comutandis hoc mo Delige oportet q; velis dilige
hee sunt ad nominaciones que in lrarum breui comutaco
aut productione aut tnsiptione aut aliquo hmgnoi gne
vsantur Sunt autz alie que non hnt tam propinquam
ibi similitudine et tm diffiles non sunt quibus de gribus
vnu est hmgnoi Qui ueniam qui sum q; in simile cui
prosum q; postulem breui cognoscitis Nam hic est inqbus
dam ibis similitudo quedam. non tam affectanda q; ille
superiores Sed tm ad hibenda est nonnuq; Alteru genus
hmgnoi Demq; operam o quites ne oio pres conscripti
et transcripti putentur. hec ad nominacio magis accedit ad simi
tudinem q; superior sed minus q; ille superiores proptea
q; non solum addite sed vno tempore quoq; dempte lre
Tertiu genus est qd vsatur in casuum comutaco. aut
vnius aut plurium nom. Vnius homis hoc modo Alex
der macedo summo laboe animu ad vtute a puia confir
mauit Alexandri vtutes p orbem tre cu laude et gloria
uulgatae sunt Alexandrum omis maxime metuerut Item
plurimu dilexerunt alexandro si vita data longior esset
trans oreamu manq macedonu transfudassent Varie

hic unum nom in cōmutacōe casuū uolutatū est plura
 nomū casibus cōmutatis hoc nō faciet ad nominacone
 Tiberiū gratum rem p. ad mīstrante prohibuit indigna
 mors diuina in ea cōmorari. Cato gracho filie oaso
 ablata est res p. que ututis amantissimū virū subito de
 natum de sinu ciuitatis eripuit. Saturniniū fide captū
 malorū pfidia pstelus vita puaui. Tius o deuse sangs
 domesticos parietes et uultum parentis aspsit supplicio
 cui paulo ante omnia concedebant. cum breui spacio non
 nō uiuē sed etiam sepelire prohibuerunt. hoc tam pro
 xima gna exornacōnū quorū unū in siliter cadentibus
 alterum in silie desinentibus vbi etiam in annomacōibz
 positum est p raro sumēda sunt pri posse sine laboracōe
 et ope assumptōe. Eiusmōi autem studia ad delectacōm
 q. ad vitatem videntur accomodacioa. Quare et fides et
 grauitas & seueritas oratoria minuit. his exornacōibz
 frequēter collocatis et non nō tollit auctoritas dicendi sed
 offendit quoqz in eiusmōi orōe auditor propterea q. est in
 his lepos et festiuitas non dignitas neqz pulchritudo. Quare q.
 sunt ampla atqz pulchra diu place pūt. que lepida et conti
 nua cito sordetate afficiūt autem sensum fastidiosissimū
 Quo nō igit si crebro his gmbus utemur pūli vide
 bīm doctore delectari. ita si raro has mīseremus exorna
 ciones et in tota causa varie disceptemus q. comode lūibz
 distinctis illustrabimus orōm. **SUBIECCIO** est cū mīro
 gamus aduersarios. aut quāmus ipi a nobis quid ab illis a
 quid contra nos dici possit. deinde subiciamus id quod opor
 tet dici aut non oportet aut nobis ad unūcto futurum
 sit aut illis obfuturū econtrario. hoc nō. Quare igit
 unde iste tam pecuniosus factus sit. Amplū patrimoniu reditū

relictum est. At p̄s bona venerūt hēdūas aliqua obuenit.
non p̄t diū sed etiam a necessariis omnibus ex hēdatus est.
Premiū aliq̄ ex lite aut iudicio cepit. non mō id nō fecit
sed etiam insup̄ grandi spon̄sione nūctus est. Ergo si his
rōnibus locupletatus non est sicut om̄s iudetis. Aut isti dō
nasatur aurum aut unde licitum non est pecunias accepit.
Item sepe iudices animadūti multos ex alia honesta re q̄
ne inimici quidē criminari possint. sibi p̄sidium petere
quorū nihil adūlacius p̄t facē. Nam utrū ad patris
eius v̄ntem confugiet. At cum nos iurati capite dam
nastis. An ad suam reūter anteq̄ vitam alicubi honeste
tractatam. Nam hic quidē ante oculos n̄ros quomō vi
x̄t satis om̄s. An cognatos em̄abit quibus vos cōueniat
cōmouē. At hi quidē nulli sunt. Amicos profert. at nēd
est. qui sibi non turpe putet. istius amicū nominari. Item
credo inimicū q̄ nocentē putabas in iudiciū adduxisti.
Non nam indemnatum necasti. Leges que id facē phi
bent veritus es. at ne scriptas quidē iudicasti et puta
sti. Cum ip̄e te uetis amicitie cōmonefacēt. ḡmotus
es. At nihilominus sed etiam studiosius occidisti. Quid cū
tibi pueri ad pedes volutarent. m̄ia motus es. at eorum
p̄em crudelissime sepultura quoq̄ prohibuisti. Multum
inest acrimonie et grauitatis in hac exornatōe propt̄ea
q̄ cum questū est. quid oporteat subiciat id f̄m nō esse.
Quare facillime sit ut exaugeatur indignitas negotii.
Ex eodem ḡnē ut ad n̄ram quoq̄ p̄sonam referamus subiet
cōm sit sit. Nam quid me facē cōuenit cum a tanta
militudine galloꝝ cūcūsedet. an dimutare. at cum
parua manu cū prodiremus locum q̄ munitissimū hēamus
nec erat qui vitam producēm. Castra relinquerem.

at obsidebam vitam nullum negligam: at eos videbam
 ea accepisse conditione. ut qua adpossem incolumos prius
 et putabam servare hostium conditionem repudiare:
 at salus antiquior est militum quam impedimentorum Eignoni
 concessimus identidem subiectiones ut ex omnibus videri videamur
 nihil potius quam quod factum sit faciendum fuisse **GRADA**
CIO est in qua non ante ad consequens verbum descenditur quam
 ad superius concessum est hoc modo Nam que reliqua spes
 manet libertatis si illis et quod libet licet et quod licet
 putant et quod possunt audent et quod audent faciunt
 et quod faciunt nobis molestum non est Item non sensi hoc
 et non suasi neque suasi et non ipse facere cepi neque facere
 cepi et non profeci neque profeci et non probavi Item affrica
 non industria virtutem. virtus gloriam gloria emulos comp
 auit Item imperium grece fuit apud athenienses athe
 nensium potiti sunt spartanate spartanatus superant thebani
 thebanos macedoni vicerunt qui ad imperium grece bre
 vi tempore adiunxerunt asiam bello subactam. habet in se quidam
 leporem superioris cuiusque crebra repetitio ubi que propria est
 huius exornationis **DIFFINICIO** est que rei alicuius prop
 as amplectitur partes breviter et absolute hoc modo Maie
 stas rei est in qua continetur dignitas et amplitudo civi
 tatis Item iniurie sunt que aut pulsatione corporis aut
 conmutio autem aut aliqua iniuriarum vitam cuiuspiam
 violant Item non est ista diligentia sed auaricia. ideo
 qua diligentia est accurata conservatio suorum Auaricia
 inmensa appetitus alienorum Item non est ista fortitudo
 sed temeritas propterea quod fortitudo est contemptio laboris
 et periculum cum ratione utilitatis et compensatione commodorum
 Temeritas est cum inconsiderata dolorum perperione laboris

gladiatoria pistorum sustinere. Hec ideo comoda putat exoratio
quia omnem rei cuiuspiam vim et preteritum ita dilucide
proponit et explicat brevis ut neque prelibet ubi dum oportui
sse neque lucidius potuisse dici putet. **TRANSICIO** vo
catur que cum ostendit brevis quod deum sit proponit ite
brevis quod consequetur hoc modo. Non in prima cognitione fuit
habetis nunc in preteritis qualis fuit considerate. Item mea
in istum beneficia cognoscitis. nunc quod non iste in gratia
revertitur atque proficit. Hec aliquantum exoratio ad duas
res. nam et quod dixit comonetur et ad reliquum comparat au
ditorem. **CORRECTIO** est que tollit id quod deum est et
proco id quod magis idoneum videtur reponit. hoc pacto. Quod
si iste suos hospites rogasset imo ammonisset adeo non
facile hoc perfici posset. Item nam propter quod isti vicerunt
atque adeo victi sunt. eam quo non victoria appellem que
victoribus plus calamitatis quam doni dederit. O virtutis comas
invidia quam bonos sequens plerumque atque adeo insectaris.
Comonetur hoc genere animus auditoris res enim communi
verbo elata nimis dicta videtur. Ast ea propter quod ipsius oratoris
correctionem magis sit idonea pronuntiatio. Non ne igitur
facius esset diceret aliquis ab initio preteritum cum scribas
ad optimum et lectissimum verbum devenire. Est cum non est
facius si commutatio ibi id erit demeratura eiusmodi rem
esse. ut cum eam communi verbo appellamus lenius dixisse videatur
cum ad doctius verbum accedat insignem facias rem. Quod
si continuo venisses ad id verbum nec rei nec ubi gratia
amandula esset. **OCCUPATIO** est cum dicimus nos
preterire aut non scire aut nolle dicere id quod tunc maxi
me dicimus hoc modo. Nam de puritia quidem tua quam
tu omni intemperantiae addixisti dicem si hoc tempus

idoneum putarem nunc consulto relinquo et id preterea quod
 te tribuni rei militaris infrequenter tradiderunt Deinde
 quod iniuria satis fecisti Labeoni nihil ad hanc rem pertinet
 puto horum nihil dico reuertor ad illud de quo iudi-
 cium est Item non dico te ab sociis pecunias non sum tibi
 eo occupatus quod ciuitates regna domos omnium depredatus es
 fura rapinas omnes meas et amitto hec utilis est exoratio
 si autem rem quam non pertineat aliis unde occulte ammonuit
 se prodest aut si longum est aut ignobile aut planius
 planius non potest fieri aut facile potest reprehendi ut utilis sit
 occulte fecisse suspitionem quam cuiusmodi intendisse orationem que
 redarguatur **DISIUNCCIO** est cum eorum de quibus
 dicimus aut utrumque aut unumquodque ita concludit uerbo sit
 Populus romanus numaria delevit cartagine sustulit co-
 rinthum disiecit fregellas euectit nihil munitionis
 vires corporis auxiliate sunt Nichil cartaginensibus sacra
 rei militaris adiumento sunt Nichil corinthiis crudita cal-
 liditas presidii tulit nihil fregellanis morum et seminis
 sonetas opitulata est Item forme dignitas aut morbo
 deflorescit aut vetustate extinguatur hic utrumque in su-
 periori exemplo una quam rem recto uerbo concludi vidimus
CONIUNCCIO est cum interpositione ubi et superiores
 orationis partes comprehendunt et inferiores hoc modo forme
 dignitas aut morbo deflorescit aut vetustate **ADIUNCCIO**
CIO est cum uerbum quod res comprehendit non interponimus
 sed aut primum aut posterum collocamus hoc modo primum huiusmodi
 deflorescit forme dignitas aut morbo aut vetustate po-
 sterum sit Aut morbo aut vetustate dignitas forme deflore-
 scit Ad festiuitatem disiunctio est appositum quae rarum ut
 nunc ea ne saretatem pariat Breuitate patet coniunctio

quare sepius adhibenda est he tres exornationes de simplici
gñe manant **CONDUPPLICATIO** est cum rōn amplifica
tōis aut gñificationis eiusdem vnus aut plurimorū vborū
iteratio hor mō Tumultus gñi grachi aut tumultus domesticos
et intestinos comparat Item cōmotus non est cum tibi nūc
pedes amplexaret non est cōmotus Item nūc etiam caudes
venire in horū conspectū proditor pñc. proditor inq̃ pñc
venire caudes in horum conspectum Vehement auditoem
cōmouet eiusdem redintegratio vbi et vulnus manus effi
rit in contratio cause quasi aliquod relum sepius pueniat
in eandem corporis partem Interpretatio est que nō iteras
idem redintegrat vbum sed id cōmutat qd' positum est alio
vbo qd' idem valeat hor mō Rem p. raditus cūcti cūctē
funditus deicisti Item prēm nefarie liberasti pñc. mang
scelerate intulisti necesse est eius qui audit aīn cōmouē
cum gramtas pñc. diti renouatur interpretatōe vborum

CONVIACIO est cum due mīse sententie discrepā
tes ex transiētiōe ita offerunt ut apore posterior contraia
priori proficiatur hor mō. Esse oportet ut vna nō vne
ut eadē Item ea re poemata non facio quia augmōi nolo
non possum augmōi possum nolo Item que de illo dicunt
dici non pñt que dici pñt non dicunt Item poema lo
quens putura est tacitum poema debet esse Item si stultus
es ea re taces. non tñ si taces ea re stultus es Non pñt dici
qñ cōmode fiat cum contrarie sententie relacōn ita quaqz
conūtantur Plura subicimus exempla ut qñ difficile est
hor genus exornationis inuentū dilucidū esset. ut tñ bñ
esset intellm facilius inducendo inueniretur **PERMISSIO**
STO est cum ostendemus leue inducendo nos aliquā rem
totam tradē et concedē alicui voluntati sic qñ omnibus

creptis rebus solum in superest animus et corpus hoc ipa
que in de multis sola relictata sunt vobis et v're condono
p'tati vos me v'ro quo pacto videbit' vram atq; abuta
m' licet impune in me quicq; libet statuite dute atq;
obtyabo. hoc genus tam et si alias quoq; nō m'q; trar
tandum est. in ad m'iam comouenda uehementissime est ac

comodatum **DUBITATIO** est cum quere' videt' orator
vtrum de duob; potius aut quid de plurib; potissimū dicat
hoc mō Offuit eo tpe plurimū rei p' consiliū siue stul
ticiam siue maliciā dicit' oportet siue utrūq; Item tu isd
ausus es dicit' homo omī mortalū quero quo nā te
digna moribus tuis appellem nomine ¶ Expediō est cū
cōmib; complūb; enumeratis quib; aliqua res aut fieri
aut non fieri potit' cetē tollunt' vna relinquit' quā nos
intendimus. hoc mō. Necessē est cum constet ipm' fun
dum nr'm fuisse ostendas te aut vacuū possedisse aut
aut usurpatione nrū fecisse aut emisse aut hēditate tibi
venisse Vacuū cum ego ad essem posside' non potuisti Tuū
etiam nrū nō potes usu fecisse. Empyo nulla profertur
hēditate tibi me iuno peruā me v're non potuit Reliqd'
ergo ut me vi de meo fundo deceris hoc exornatio plurim
inuabit coniecturales argumentationes sed non erit tanq;
in plenis q; ut cum velimus ea possimus vti nā facere
id non potimus nisi nobis ipa negotii natura dabit faci
tatem **DISSOLVVM** est qd' quātionib; liborū eme
dio sublati sepatis p'tib; effectur. hoc mō E're more
parenti. pare cognatis obsequere amicis. obtempera le
gibus Item descende in integram defensionē noli q'q;
verusare. Da se seruos in questionē stude verū inuenire
Hoc genus et acrimonia h't in se uehementissima et ad

brevitate est accommodatum **PRECISIO** est cum dictis quibus
dam reliquum quod inceptum est dici relinquatur in audientium
iudicio. sit. Mihi tecum preteritatio non est. ideo quia populus
romanus me nolo dicere ne cui forte arrogans videatur. te
autem sepe ignominia dignum putavit. Item tu ista nunc
audes dicere qui nuper aliene domi non ausim dicere nescire
te digna dixerim me indignum quippiam dixisse videatur. hic
atrox tanta suspitio quam discreta explanatio facta est. Conclu
sio est que brevi argumentatione ex his que ante dicta sunt ad
facta confiat quod necessario consequatur hoc modo. Quod si dana
us datum erat oraculum non posse capi troiam sine phi
loctea sagittis. haec autem nihil aliud fecerunt nisi quod alexander
perulerunt hunc extinguere id nimirum capi sunt troiam.

REMANENT. ETIAM. DECEM. EXORNATIONES
Verborum quas idcirco non uage dispersimus sed a supe
rioribus separavimus quia omnes in uno genere posite sunt. nam
hanc omnium hoc proprium est. ut ab usitata verborum potestate
recedat atque in aliam rem cum quadam venustate oratio con
feratur. De quibus exornationibus. Homini non est prima. Que
nos ammonet ut cuius rei nomen aut non sit aut satis idoneum
non sit. cum nosmet idoneo verbo nominemus aut mutationis
aut causa significationis. Mutationis hoc modo ut maiores
nostri rudes et uagae et mugire et murmurare et sibilare
appellarent. Significande rei causa sit. prout iste in rem p
unictum fecit. fragor mutatus in primis est auditus. hoc genere
raro est utendum ne novum ubi assiduitas odium pariat. sed
si commode quis utatur eo et raro non modo non offendet novi
tate sed etiam exornat orationem. **PRONOMINATIONE** est
que sicuti cognomen quodam extraneo demonstrat id quod
suo nomine appellatur non potest ut si quis nunc loquatur de grecis

An non affricani nepotes inquit huiusmodi fuerunt. Item si quis
 de adulterio cum dicat Videte nunc inquit iudices quod admodum
 me plagio ruppis iste tractarit. hoc pacto non inornate potui-
 mus et in laudando et in ledendo in corpore aut in animo aut
 in extraneis rebus dicere sicuti nomen cognomen quod propter
 nomen collocemus **DENOMINATIO** est que a rebus
 propinquis et finitimis trahit orationem qua possit intelligi res
 que non suo vocabulo sit appellata Id aut ab inuento colligitur
 aut ab inuentore proficitur ut si quis de trapezo loquens eum ca-
 pitulum nominet Aut ab inuento ut si quis pro liberos vinum
 pro cere frugem appellet Aut ab instrumento dum ut si quis
 macedones appellat hoc nomen Non tam cito facisse grecos po-
 tite sunt aut idem signans gallos ne tam facile ex italia ab-
 matura trans alpina depulsa est Aut id quod fit ab eo qui
 facit Ut si quis in bello velit ostendere aliquid quicquam fecisse
 dicat Mars istud te facere coegit Aut si quid facit ab eo quod
 fit ut cum desidiosam artem dicemus quia desidiosus facit
 et frigus pigrum quia pigrum facit Ab eo quod continet id quod
 continetur hoc nomen demonstrabit Armis italia non potest vinum
 nec greca disciplinis Nam hic per grecos et italicos que con-
 tinent notata sunt Ab eo quod continetur id quod continet-
 ur si quis aurum aut argentum aut ebore nominet tum divi-
 nas velit nominare Harum omnium denominationum magis in pre-
 ciendo diffusio quam quando difficilis est inveniatio ideo quia
 plena consuetudo est non modo poetarum et oratorum sed etiam
 quotidiani sermonis huiusmodi denominationum **CIRCUMPOSITIO**
 est orationem rem simpliciter assumpta circumscribens elocutione. hoc
 pacto Scipionis providentia cartaginis opes fregit Nam hoc
 in ornandi ratio quedam habita esset Sapiens potuit et
 carthago simpliciter appellari **TRANSGRESSIO** est quod

uerborū perturbat ordinem peruersione aut transiectione
peruersione sic. hoc vobis deos immortales arbitrarē dōdissē
bitute pro vā Transiectione hoc nō Instabilis in istum plūm
fortuna valuit omīs inuidiose eripuit tibi bñ vīendi faculta
tes hūmōi transiectione que rem non reddit obscuram mltū
prodit ad continuationes de quibus ante dñm est in quibus
oportet vba sicut a poetis inquenda extēne numerū ut pñte
et ppolitissime possint esse absolute **SUPERLATIO** est
orō supans vītatem aliaug augendi minuendi ve causa. h
sūt separatim aut cum comparōe Separatim sic. Qd si cōcordi
am tenebim. mpsī magnitudinē solis ortu atq; occasu mei
emur Tum comparōe aut a similitudine aut a pñcia suplatio
sunt. A similitudine sic. Corpore muen candore. aspectu igne
um ruborem assequeratur. A pñcia hoc nō. Cum ore sino
melle dulcor proflebat. Eodem gñe est hoc. Tantis erat
maximis splendor ut solis fulgor obscurior videretur
INTELLECTIO est cum res tota pua de parte cognoscitur
aut de toto pars. De parte totū sic intelligit. Non ille te tibi
nuptiales eius matmonii cōmonebant. nā h sāmōia omīs
nuptiarū vno signo tibiariū intelligit. De toto partem ut
si quis ei qui vestitū aut ornatū sumptuosū ostendēt dicat
Ostentas in diuitias et locupletes copias iactas. Ab vno plūa
hoc nō intelligunt. Peno fuit hispanus auxilio fuit imanis
ille transalpinus in italia quoq; non nemo sensit id rogatus
A plūbus vnū sic intelligitur. A tres calamitas pectora me
tore pulsabat. Itaq; anhelans exinis pulmonibus p tura spūs
ducebatur. Nam in superioribus plures hispani et galli et togati
et hic vnū pectus et vnus pulmo intelligitur. et erat illic dimi
nutus numerus festiuitatis. hic adauctus grauitatis gracia
ABUSIO est que vbo simili et propiā et propo abutit

hoc mō Vires hominis breues sunt aut parua statuta a
 longum in homine consiliū aut orō magna aut vti sermō
 paucos. nam hic facile est intellectū finitima vba rerum
 dissimiliū rōne abvsiōis esse traducta **TRANSLACIO**
 est cum vbum in quandam rem transfertur ex alia re qđ
 propter similitudinē vte videbitur posse transferri Ea
 igitur ponende rei ante oculos causa fit sic: hic italiam
 tumultus expargessent terrore subito breuitatis causa fit
 Retentis aduentus exercitus extinxit subito ciuitatē Obscen
 itatis vitande causa fit Cuius nūc quotidianis nuptiis delectā
 Augendi causa fit Nullius vrbis calamitas istius ex plebe
 immunitas et nefariam saturare crudelitātē potuit Mi
 nuendi causa fit Magno se predicat auxilio fuisse. quia
 paululū in rebus difficilissimis aspirauit Per argumentū fit
 Nam cum canes fungunt officiis luporum quo iam p̄sidio
 pericula cuncta cedemus Item ornandi causa tractatur fit ali
 quā rei p̄ rōnes que malicia nocentū exaruerūt v̄tute et
 optimancū reuoluerunt Translatōm prudentē dicit esse opor
 tere. ut cum rōne in consimilem rem transeat ne sine de
 lectu temē et cupide videatur in dissimile transiisse
PERMUTACIO est orō aliud vbi aliud sententia
 demonstrans Ea diuidit in tres partes. similitudinē argu
 mentū contrariū Per similitudinē simit cū translatōes
 plures frequē ponūt a simili orōne ducte sic Nam cum
 canes fungunt officiis luporum cui nā p̄sidio pericula cede
 per argumentū tractat cum a p̄sona aut loco aut re aliqua
 similitudo augendi aut minuendi causa ducit ut si quis
 deusum gratū munitore qđ absoletum dicat Ex contrario
 ducit sic. ut si quis hominē prodigū et luxuriosū illudēs
 parum et diligenter appellet Et in hoc potremo qđ ex

contrario sumitur et in illo primo quod a similitudine ducit
per translationem argumento potius uti Per similitudinem
sic Quid agit hic rex atque agamemnonne siue ut crede
lis est potius atreus. Ex contrario sic ut si quendam qui
patrem verberavit eneam noverimus interparentem et adulterum
ipsum nominemus. Hoc sunt fere que dicenda videbantur
de verborum exornationibus nunc res ipsa monet ut
deinceps ad sententiarum exornationes transeamus

DISTRIBUCIO. EST. CUM. IN. PLURES

res aut personae negotia quedam certa dispartitur
hoc modo Qui verum iudex senatus non diligit hunc odit
necesse est Periculatissime semper iste oppugnavit senatum
Qui equestrem locum splendidissimum cupit esse in civitate
is oportet istum maxime pene velit dedisse Ne iste sua
turpitudine ordini honestissimo macule atque dedecori sit
Qui putes hunc ordine istius supplicio nobis improbos homines
non place Quibus libi sunt constituite exempla quante se
sint in civitate omnibus istiusmodi comparate Item senatus
est officium consilio civitati iuvare Officium magistratus
est. opera et diligentia exequi voluntatem senatus Populi
est officium res optimas et homines idoneos maxime suis
sententiis diligere et probare Accusatoris est officium
crimina inferre Defensoris diluere et propulsare Testis
est dicere que sciat aut que audierit Questoris est vnum
quodque horum in suo officio continere Quare in causis cassi si
testem preterquam quod sciat aut audierit arguuntur et correctu
ram persequi patiaris. ius accusatoris cum iure testium
permisceris testis improbi cupiditatem confirmabis et reo
duplitem defensionem parabis Hoc est exornatio copiosa

comprehendit enim breui multa et suū cuiq; tribuens offi-
cium. sepe ratum res diuidit plures **LICENCIA** est nūm
apud eos quos aut verei aut metue debemus tū aliquid
pro iure nrō dicimus quod eos nūme offendat. aut qđ
hi diligunt tam in aliquo errore vere reprehendere vide-
amur hoc nrō Miramini quētes qđ ad omnibus vře
vones deserant qđ causam vram nemo suscipiat qđ se
nemo vři defensore profiteatur. Id vře culpe tribuite de-
finita mura. Quid est enim quare non omēs istam rem
fuge ac vitare debeant. Recordamur quos hūitū defenso-
res studia eorum vobis ante oculos pponite. Deinde genus
omniū considerate tū nobis veniat in mentē ut vē dīcā
negligentia vřa sine ignavia potius illos ante oculos
vřos trucidatos esse muros eorū vřis suffragiis in aplissim
locū puenisse. Item quid fuit iudices quare insententiis fe-
rendis dubitantes a istū hōrēm nefariū amplianitis
non apertissime res erant tūmi date nō omēs et testibz
comprobate. non qua tenent et nugatorie rñsum est. h
vos vři estis. Si pmo retu condemnassetis oñ ne reude-
les existimaremini sed dū eam visitastis. utupacōm que
longe a vobis a futura affuit absuit eam inuenistis
ut timidi atq; ignavi putare nū et maximas et pnatas
et publicas calamitates accepistis cum etiā maiores ruine
impēdē videantur sedetis et oscitant nocti. lucē et luci
noctem expectatis. Aliq; acerbi atq; inuicemodi quotidie mura
et eum. cui opā vobis her. accidant. uos remoram diutius
et alius ad rem p pñtem retinetis quoad potestis tñuitate
Eiusmōi licentia si multum acrimonia videbit habere
multis mitigationibus lenietur. Nam continuo aliquid
hūgnōi licet inferre. hic ego vřitatem vřam quero. sapias

desidero veterem consuetudinem requiro. ut quod erat comotum
licentia id mitiget laude. ut altera res ab uanumdia uel mo-
lestia remoneat. altera ab errato detreat. hec res sicut in
amicicia ita in dicendo maxime facit. ut et illi qui audient
a culpa absint. et qui nos qui dicimus tum amici ipsorum
et tum ueritatis esse videamur. Est autem quidam genus in
dicendo licentie quod astutiore oratione compatitur cum aut ita
oburgamus eos qui audiunt quomodo se cupiunt oburgari
aut id quod scimus facile omnibus audituros dicimus nos tamen
quod accipiant sed in ueritate comouet ut nihilo secus dicitur
horum amorum generum exempla subiacemus. Porus huiusmodi
Ninnium quites animis estis simpliciabus ac mansuetis nimis
um unicuique creditis et estimatis unum quodque eniti ut perficiat
que uobis pollicatus sit. erratis. et falsa spe fenestra iam
diu decipimur. stulticia uera fuit. id quod erat in uera platea
ab aliis petere quod ipsi summe malueritis. posterioris licentie hoc
erit exemplum. Mihi cum ista iudices fuit amicitia quod
ita in amicitia tam et si uereor quod accepturi sint tamen di-
cam uos me persuasit. Quid ita? quia ut uobis essem pro-
batus eum qui uos oppugnabat inimicum quod amicum habere
maluit. Ergo hec exornatio cui licentie nomen est. sicuti
demonstrauimus. Duplici ratione tractabitur. acrimonia quod si nimis
fuit aspera mitigabitur laude et assentatione de qua supra
diximus que non indiget mitigationis propterea quod imitatur
licentia et sua sponte sit ad animum auditoris accommodata.

DIMINUTIO est cum aliquid in esse nobis aut his quod
deffendimus a natura a fortuna aut industria dicimus
egregium. quod nequa significet arrogans ostentatio diminui-
tur et attenuatur oratione. hoc modo Nam hoc pro me iure
iudices dico me labore et industria curasse ut disciplinam

102
militarem non in postremis tenerem hic si quis dixisset
ut optime tenerem tam et si vera dixisset. tñ arrogans
visus esset nunt et ad inuidiam uitandā et laudem com-
pandam satis dñm est Item utrum ergo liberalitatis causa
an auaricie aut egestatis accessit ad maleficiū auaricie at-
largissimus fuit in amicos quod signū est liberalitatis que cō-
traria est auaricie Egestatis hinc quidē pē nolo nimium
dicē non tenuissimū patrimonium reliquit hic quoq; vidē utādū
est ne magnū aut maximū dicetur hoc igit in mētē a-
corum quos defendimus egregiis cōmodis profendis obsecra-
bimus Nam eiusmodi res et inuidiam contrahūt in vita
et odiū in orōne si in considerate tractes Quare q̄admo-
dum in dōne rationeⁱⁿ uiuēdo fugitur inuidia sic in dīcē-
do consilio uiuatur odium **DESCRIPCIO** nominatur que
rerum consequentiū continet p̄spiciā et dilucidam cum grami-
tate p̄spiciam expositiōm. hoc mō. Qd si istum iudices vestris
sententiis liberaueris statim sicut ex cauea leophemēus aut
aliqua detrima belua soluta ex cathenis volitabit et uagabit
in foro aciens dentes in cuiusq; fortunas. in omīs amicos atq;
inimicos. notos et ignotos inuadens aliorū famā depetulas
aliorū caput oppugnans aliorum domū et familiā p̄frigēs
rem publicā funditus q; labefactans Quare iudices ciuitate
cum de ciuitate liberate omēs formidine vobis deniq; ip̄is
consulite Nam si istum impunitū dimiseritis in uosmetipsos
credite in feram et truculentā bestiam immiseritis Item
Nam si de hoc iudices grauem sententiā uideritis. vno iudicio
simul multos uigilaueritis. grandis natu parens cuius spes se-
nectutis omīs in huius adolescentia posita est. quā velut in
vita manē. non hēbit filii patris primati p̄ris auxilio ludi-
brio et despectui p̄ris inimias erunt oppositi tota domus

ac omēm

huiusmodi indiget calamitate: at inimici statim sanguinolenta pal-
ma crudelissima victoria potiti insultabunt in horum miseria et
superbi re similes et vobis inuenientur. Item nam neminem vestrum
fugit quiritel vrbis capta que miserie consequi illos soleant
aerum qui contra tulerunt statim crudelissime cruciabantur. Ceterum
qui putant per etatem et vires laborem ferre capti in seruitutem
qui non putant vita perire uno denique atque eodem tempore domus
hastili flagrabit incendio et quos natura aut voluntas necesse
similitudine aut beniuolentia coniunxit. distrahuntur liberi partim
e gremiis diripiuntur parentum. partim in sinu iugulantur partim
ante oculos constuprantur. Nemo videtur est qui possit rem satis
consequi vobis nec referre oratione magnitudinem calamitatis hoc
generis exornationis vel indignatio vel misericordia per com-
muni cum res consequentes comprehendere. nihil per spem breui
exprimunt oratione. **DIUISION** est que rem semouens ab re
vtriusque absoluit ratione subiecta. hoc modo. Cui ergo tibi
numquam quod obicitur. Si probus es. non meruisti. si improbus
non commone. Item quid nunc ego de meis propriis meritis
proferam. Si meminis obtundam. Si oblitus esis cum te nihil
egerim quid est quod vobis proficere possim. Item due res sunt
que putant homines ad turpe compendium commouere inopia atque aua-
ritia. Te auarum in ferua diuisione cognouimus. inopiam atque
egentem nunc videmus. qui per igitur ostendit causam malefi-
cii non fuisse. Inter hanc diuisionem et illam que in pluribus orationibus
ita est de qua in primo libro diximus dum narrationem deinde
seruamus hoc interest quod illa diuidit per enumerationem aut per
positionem quibus de rebus in totam orationem disputatio futura
sit hoc se statim explicat et breui duabus aut pluribus rebus
subiciens rationes. exornat orationem. **FREQUENTATIO**
est cum res in tota causa disperse coguntur in unum quo grauior

aut acrior aut reuinciosior oīo sit. hoc pacto A quo tam
ab est iste vno. quid est aut iudices velut eum liberate q
sue pudicie proditor est infidator aliene. auidus. intyē
petulentus superbus. impius in pntes. ingratus in amicos in
festus cognatis insupiores extimay in equos et pares fastidiosus
in inferiores crudelis deniqz in omīs intolerabilis Eiusdem
genis est illa frequentatio que plurimū coniecturalibus causis.
opitularur cum suspiciones que separatim dūte minute et infine
erant vnu in locū coacte rem vident psumā facē non suspi
nosam hoc pacto nolite igit iudices ea que dixi separatim spe
tare sed omīa colligite et in unū conferte si et comodū ad
istum ex illius morte veniebat et vita hominis est turpissima
animus auarissimus fortune famularis attenuatissime et res
ista bono nemī pterqz istū fuit. neqz aliis quisqz aque como
de neqz iste aliis comodioribus rōmbus facē potuit neqz p
ritum est ab isto qd qd quod opus fuit et cum locus idoneus
maxime quesitus sit cum occasio aggrediendi comoda tps
adeundi oportunissimū spacū conficiendi longissimū sumptū
est non sine maxima occultandi maleficii spe Et pterea.
anteqz occisus is homo est iste visus est in eo loco solus in q
occasio facta est paulo pty in ipō maleficio vox illius qui occide
batur audita. Deinde pty occasionē istum multa nocte domū
rediisse constat postero die turbant et inconstanter de omī
one illius locutū est hec pty testimoniis partim questionibz
pty argumentis omīa comprobant et vnum pph qd ex argu
mentis natū necesse est esse verū. vtm iudices est his in vno
locū collocatis certam fūmē scientiā. nō suspiciōm maleficii hā
vnu aliqz aut alterū pty in istum casum cecidisse suspiciose ut
omīa int se a pmo usqz ad postremū conueniant maleficia
necesse est casu non posse fieri Vchemens est hec exornatio

et in coniecturalis constitutioe cause ferme semper necessaria et
in ceteris quibus causatum et in omni oratione adhibenda non nunquam

EXPOLICIO est cum in eodem loco manemus et aliud atque
aliud dicere videmus. Ea autem dupliciter fit. Si autem eandem plane
dicemus rem. aut de eadem re. Eandem rem dicemus non eodem
modo. Nam id obtrunde auditorem est. non rem expolire sed com-
mutare. commutabimus triphaciter. pronuntiando tractando.

Verbis commutabimus si cum re semel dicta iterum aut sepius diis
verbis quod idem valeant eadem res profectur. hoc modo. Nullum tamen
est peius quam sapiens pro salute patrie vitandum arbitretur. Cum
augetur incommunitas perpetua civitatis qui bonus erit civibus
perditus profecto nullum vite discrimine sibi profortunis reip-
fugendum putabit et erit sententia in ea semper ut pro
patria studiose quamvis in magnam descendat vite dimittatorem
Pronuntiando commutabimus si cum in sermonem tum in actionem
tum alio atque alio genere vocis atque gestus eadem verba commutatio
pronuntiatio quoque vehementius immutabimus. hoc quoque como-
dissime scribi non potest neque parum est apertum. quare non erit
exempli. Tercium genus commutationis est quod tractando consistit
si sententiam transigimus aut immutationem aut constitutionem. Ser-
moninatio est. de qua plenius post suo loco dicemus. nunc bre-
viter quod ad eam rem satis sit attingemus in qua constituetur alius
personae oratio accommodata ad dignitatem. hoc modo. ut facilius
res cognosci possit ne ab eadem sententia recedamus. Sapiens quod
omnia reipublice causa suscipienda perla putabit sepe ipse
serum loquitur sit. Non mihi soli sed etiam adeo multum potius nato
sum patrie. vita que fato debetur saluti patrie potissimum
soluatur. Aliud hoc me tute et honeste ad hanc usque etatem
perduxit meas rationes bonis legibus et optimis disciplinis mo-
nuit. Quid est quod a me satis ei persolvi possit. Vnde hoc amplex

in hac loquitur sapiens secum Sepe ego in pitis reipublice nul-
lum ipse periculum fugi Et item mutat res tractando si tradu-
ntur ad exsuscitationem cum et nos commoti dicere uideamur et
auditoris animu commoueamus sit Quis est enim tam tenui co-
gnatione peritus cuius animus tantis angustiis mundi continetur
qui non hunc hominem studiosissime laudet et sapientissimu uidet
qui pro salute patrie pro incolumitate ciuitatis pro rei publice fortu-
nis quous magnu atque atrox periculum studiosissime suscipiat et
libenter subeat Equidem hunc hominem magis cupio satis lau-
dare quam possum id quod hoc certe scio vobis omnibus usu uenire Ea-
dem igitur res his tribus inducendo commutat mutabitur rebus
vbi pronuntiando Tractando duplicat sermone et exsuscita-
tione Sed de eadem re cum dicimus plurimis utemur commuta-
tionibus Nam cum rem simpliciter pronuntiamus rem subire
potimus deinde duplicem uel sine rationibus uel cum rationibus
pronuntiare Deinde afferre contrarium de quibus omnibus dixi-
mus in uerborum exornationibus Deinde simile et exemplum de quo
suo loco plura dicemus deinde conclusionem de qua in secundo loco
que opus fuerit diximus demonstrantes argumentationes quod
modu concludere oporteat in hoc libro docimus augmendi esset
exornatio ubi cum conclusio nominis est Ergo huiusmodi uehem-
ter ornata poterit esse expositio que constabit ex frequentibus
exornationibus uerborum et sententiarum hoc modo igitur septem partibus
tractabitur sed ab eiusdem fine non recedamus exemplo ut si-
re possis quam facile perperone rethorice res simplices multiplici
ratione tractentur Sapiens nullum pro re publica periculum uitabit
ideo quod sepe cum pro re publica perire noluit necesse erit cum rep-
peat Et quam sunt omnia comoda a patria accepta nullu in-
comodum pro patria graue putandum est Ergo qui fugiunt id
id periculum quod pro re publica subeundum est stulte faciunt Nam

neq; effugē inmoda pūt ingrati in mutata reperiuntur
At qui pūc pūla suo pūlo expetunt hi sapientes putandi sūt
cum et cum quē debent honorē reipubce reddunt et pro
multis perire malunt q̄ cum multis Et enī vehemēt est ini
quū vitam q̄ a natura acceptam propt̄ pūam conseruam
nature cum cogat reddē patrie cum cogat non dare et cū
possis cum summa vīte et honore pro patria interire mal
le p̄dederis et p̄ ignauā uiuē et pro amicis et p̄cibus et
ceteris necessariis adire pūlum pro re publica in qua her et
aliud sūtissimū nom̄ pūe continet nolle in discrimē venire
Ita q̄ uti contemnendus est qui in nauigio nauim q̄ se manūit
incolumē ita vitupandus est qui in repubca discrimē suo plg
q̄ comuni saluti consulit nauis enī fracta multi incolumes
fuerunt ex naufragio patrie saluus nemo p̄ enatare Qd
in bñ uiderē detūs intelligasse qui se deuouisse dicit et pro
legibus legionibus in hostes misisse medios vñ amisit uitam
at non p̄didit re enī uilissima et parua maxima redemit
vitam dedit patriam accepit amisit animā potius est
gloriam q̄ cum summa laude p̄dita uenustate magis quotidie
cutescat Q̄ si pro re p̄ debet accedē ad pūlum et ratio de
monstratū est et exemplo probatum hi sapientes sunt existi
mandi qui nullum pro salute pūe pūlum vitant In his go
gnibus explicatio vsatur de qua producti sumus ut plura dicā
q̄ cum causam dicimus non modo adiuuat et exornat orā
sed multo maxime pcam exercem ad elocutionis facultatem
Quare conueniet extra causam exercendo rationes adhibē ex
planationis indicendo uti cum exanacionibus argumentatione
de qua re diximus in sedo libro **COMMORACIO** est
cum in loco firmissimo tota causa continet̄ manet diutius et
eodem sepius reditur hac uti maxime quērit et id est oratoris

boni maxime propriū. non enī datur auditori p̄tās animū
de re firmissima dimouendi. hunc exemplum satis idoneum subi
ci non potuit. propterea q̄ hic hic locus non est a tota causa se
peratus sicuti mēbrū aliquod sed tanq̄ sanguis p̄fusus ē
p̄ totum orationis corpus

CONTENCIO

est p̄quā contra
ria referunt. Ea est in liborū exortationibus ut ante diximus
hūgnōi Inimicis te placabilem amicis inexorabilem prebes
In sententiā hūgnōi. vos hūgn lugetis in comodū iste rei
publice calamitate letatur. Vos v̄s fortunis dissiditis iste
solus suis eo magis confidit. Int̄ hoc duo contentionū gnā
hoc nūc est illud ex ibis celeriter relatis constat. constat hic
contrarie sententia ex compactione referantur. oportet.

SIMILITUDO

est oratio traducens ad rem p̄p̄iam aliq̄
ex re disparati simile. Ea sumit̄ aut ornandi causa. aut pro
bandi. aut aptius dicendi. aut ante oculos ponendi et quomō
quatuor de causis sumit̄. ita quatuor modis dicitur p̄ contra
riū p̄ negatiōem p̄ collatiōem p̄ breuitatem ad vnāq̄q̄ sumēde
causam similitudinis accommodabimus singulos modos pronūti
andi. Ornandi causa sumitur p̄ contrariū sit. Non enī q̄d
modū in palestra qui tedas candentes accipit celerior est in
cursu continuo q̄ ille qui tradit nā melior impator nouus
qui accipit exercitū q̄ ille qui decedit propterea q̄ defati
gatus cūctor integro facem peritus impator impeto exercitū
tradit hoc sine simili satis plane et p̄spicue et probabiliter
dici potuit. hoc nūc dē minus bonos impatores a melioribus
exercitus accipere solē. et ornandi causa simile sumptū ē
ut orōni dignitas quedam comparet. Dictū est aut̄ per
contrariū. Nam tum similitudo sumit̄ p̄ contrariū tum
ei rei quā nos probamus aliq̄ rem negamus esse simile
aut paulo ante cū de cūctoribus assererebatur Per negatiōem

dicuntur probandi causa hoc modo. Neque equus indomitus quoniam bene
natura compositus sit idoneus potest esse ad eas utilitates que de
siderantur ab equo. neque homo indoctus quoniam sit ingeniosus
ad virtutem potest pervenire hoc probabilius factum est quod magis est vi
simile non posse virtutem sine doctrina comparari. quam neque equus
quidem indomitus idoneus possit esse. ergo sumptum est probandi
causa. Dicitur est autem per negationem. id enim perspicuum est in pro
similitudinis verbo. Sumetur et aptius dicendi causa simile
per brevitatem hoc modo. In amicitia gerenda sicut in certamine
currendi non ita convenit exercei ut quoad necesse sit ve
nire possis. sed ut productus studio et viribus ultra facile per
cueras. Nam hoc est simile. ut aptius intelligat mala ratione
facere quod reprehendunt eos quod ubi causa per mortem amici liberos
eius custodiant. propterea quod in cursore tantum velocitatis esse oportet
ut efferatur usque ad finem in amico tantum benevolentie stu
dium ut efferatur ultra finem. Dicitur autem simile est per bre
vitatem. Non enim ita ut in rebus res a re separata est
sed utraque res coniuncta et confusa compare. Ante oculos
ponendi causa similes similitudo. cum dicitur per collationem sic
Viri atharedis cum prodirent optime vestitus palla maura
ta indutus clauide purpurea coloribus variis intexta
et cum corona magna fulgentibus gemmis illuminata citha
ram tenens exornatissima auro et ebore distinctam et pro
pterea forma et spe sit et statura opposita ad dignitatem si
cum magna populo commouit his rebus expectacionem repetere
silencio facto vocem mittat acerbissimam cum turpissimo cor
poris motu quo melius ornatus et magis fuit exoptatus
eo magis contusus et contemptus dicitur. Ita si quis excelsis
locis et magnis ac locupletibus copiis collocatus fortune nu
meribus et nature commodis omnibus abundavit si quod virtus

nolumus neque pauca quo minus intelligatur nec re intellecta
scribere plura **MAGO** est forme cum forma cum quadam
similitudine collans. hoc sumit aut laudis aut vituperationis.
causa Laudis causa sic Inibat plura corpore thauri validissimi
impetu leonis atterimi Vituperationis ut in odium adducit hoc
modo Ite quotidie per forum medium tanquam inbatu draco sequitur
dentibus adunatis aspectu rabido spiritu venenato circumspicit
hic et illuc si quod reperiatur cui aliquid mali sanabatur afflare
quod ore attingere dentibus insiccare lingua attingere possit Ut
inuidiam adducat hoc modo Iste qui suas divitias iactat
sicut gallus e frigida aut auriculis quispiam decessus et ore
ratus autem clamat et deiecit In contemptum sic Iste tanquam
rotula abscondens et retractans sese turba cum domo totus
comeditur et auferitur **EFFICIO** est cum exprimitur atque
effingitur vbi corporis cuiuspiam forma quoad satis sit in
telligendum. hoc modo. hunc videtis dico rubrum breuem
inartum tantum sub visum. resu cui sane magna est imitatio
creatur. si quo modo potest vobis in memoriam reducere hoc hoc exor
natio utilitate si quod velis demonstrare cum venustate si breui
ter et diluade facta est **NOTACIO** est cum aliquid nunc
certis describitur signis que sicuti note quedam nature sunt
attributa. Ut si velis non diutem sed ostentatores peruenosum
scribere Iste inquit videtis qui se diu diutem putat esse pre
clarum. primum videte nunc quo multum nos inuocatur. nonne
vobis videtur dicitur darem si mihi molesti non essetis. Cum vero
sinistra mentum subleuat estimat se genere nitore et auri
splendore aspectus omnium perstringere cum puerum respicit hunc
vnum quod ego nomen vos non arbitror novisse alio nomine appellat
Deinde alio atque alio hunc tu inquit veni sanus neque isti
barbari perturbent aut ignoti qui audient vnum putent se

legē de multis. Ei dicit in autem ut domi lectuli sternerant
aut ab auunculo rogetur ethiops qui ad balneari ueniat aut
astutconi locus ante hostiū suū detur aut aliq̄ fragile falso
choragū glorie comparatur. Deinde exclamat ut om̄s audi
ant videte ut diligenter nūctur si p̄ ante nocte puet q̄
bene naturam hant hom̄s nouit in illo plures multas opoz
inquit si hodie v̄s t̄s nūcti. Age inquit duc tecum libanni
et sophiam. Sane deinde rursū ueniūt hostes hospites homini
qui istum recipit splendide dum p̄grinaretur. Ex ea re hō
homo horde sane contuebatur sed tū auirio nature nō recedit.
Bene inquit factis rum uenitis sed rectius fecissetis si ad me
domū t̄te abiissetis. Id fecissemus inquit illi si domū no
uissemus. At illud quidē facile fuit. Undelibet inuenire v̄m
eunte in illum secuntur illi sermo antea huius consumit om̄s
in ostentatione querit in agris frumenta augmēt sunt negat
se quia velle intente sunt accedē posse nec edificare etiā nūc
audere tam et si in tustulano quidem cepi insaniē et in iō
fundamētis edificare. Dum hec loquitur venit in edes quas
dam in quibus solanū erat. eodem die futurū quo iste p̄e
noticia dñi edū cum hospitibus ingreditur. hic inquit h̄tō
p̄syrat argentū quod erat expositum n̄s in sit t̄lunū stra
tum probat. Accedit simulū dicit hom̄. dam dñm iam ven
niet si uelit iam exire. Ita ne est inquit. Eamus hospites
f̄r meus venit ex salerno ego illi obviam p̄gam vos hic
decom decima uenitote. hospites discedunt. iste se raptim do
mū suam cōfert illi decima qua iusserat ueniūt querunt
hunc repūt itaq̄ cuius sit domus in diuisorū diuisi cōferūt
sele. Vident hōiēm postera die narrant expositulāt accusāt
aut iste loci similitudine deceptos angiporū toto decrasse se
contra ualitudinē suam ad noctem multā ex portasse. Sannoi

famil

puero negotium dederat ut vasa vestimenta pueros cōrogat
seruulos nō inurbanos strenue satis et continue comparat
Iste hospites domū deducit at se maximal edes amito q̄ audā
admiras comodasse Nūciat puer argentū repeti p̄muerat
cū qui comodarat Apagete inquit edes comodari familiam
dedi argentū quoq̄ mult. tam et si hospites habeo tū utatur
et nos sanis delectabimur Quid ego que deinde efficiat
narrē. Eiusmodi est hominis natura ut que singulis hominibus
efficiat glā atq̄ ostentatione ea vix animo sūone enarrare
possim Huiusmodi notaciones que describūt qd̄ consentaneū
sit vniuersūq̄ nature vehementer hūc magnā delectationem
totam cū naturam cūspiciam ponūt ante oculos aut glōriā
ut nos exempli causa ceyamus aut inuidi aut timidi aut
auari ambrosi amatores uis studiū p̄thi p̄t in mediū
tali notacione **SERMOCINACIO** est cum alicui p̄sone
sermo attribuitur et is exponitur cū ratione dignitatis. hoc p̄ito
Cum militibus vrbis redundaret et om̄s timore opp̄si domi
continentur Venit iste cum sago gladio succinctus tenens
gladiū iaculum. q̄q̄ adolescentes hominem simili ornatu
subsecuntur Irrupit in edes subito deinde magna voce ubi
est iste beatus inquit adiū dñs. qm̄ in p̄sto fuit. quid ta
cetis; hic alii om̄s stupidi timore obmutuerūt vxor illig
infeliciissimi cum maximo fletu ad istius pedes obiectit sese
parte inquit et p̄ca que tibi dulcissima sunt in vita misce
cere nostri. noli extinguere extinctos fere mansuete fortunā
nos quoq̄ sumus beati nosce te esse hominem. At ille qm̄ nū
illum datū ac uos auribus meis opp̄otare desinuit. nō abi
bit Illi nūciant int̄ā illum venisse et damocē magno mor
tem minari Qd̄ simul ut audiuit hōis inquit gorgia pu
erorū pedissequa absconde pueros. defende fac ut incolumis

112
sit adolescentia. Vix hoc dixerat cum ecce iste p̄sto Sedes
inquit audax non mox mea tibi vitam ademit. Exple
meas iniurias et uacundia satuta tuo sanguine. Ille cum
magno spū vba inquit metuebam. ne plane uictus essem nūc
video in iudicio meū contendē nō uis ubi superari turpissim
et superare pulcherrimū est. misere uis. oades equidē sed victus
non peribo. At in extremo vite tempore et sententias eloquū
neq; ei q̄ uidet dominari uis supplicare. Tum mulier inuo
isit quidem rogat et supplicat sed tu queso cōmone et tu per
deos inquit hunc amplexare dū est uirtus hic te. uirtute tu
mūc. Cur non desinis inquit uxor loqui que me digna nō
sunt. tace et que curanda sunt cura. tu cessas nūc uitam. tibi
amne bñ uiuendi spem mea adimet et mors. Iste mulierē
absē repellit lamentantē. Illi nescio quid inapientia dicere
qd' dignū uidelicet illius uirtuti esset. gladiū in latere defixit
puto in hoc exemplo datos esse utriusq; sermones ad digni
tatem accommodatos. Id q̄ oportet in hoc gēre conseruare. Sūt
item smotinationes consequētes hoc genus. Nūq̄ putamus
illos dicturos si hoc iudicauit nūc omēs hac utentur orōe
deinde subire sermonē **CONFORMACIO** est cum
aliqua que nō ad est p̄sona constringit quasi ad sit. aut
cum res muta aut informis sit eloquū eloquens et forā
ei et orō attribuit ad dignitatem accommodata aut actio qdā
hoc pacto. Qd si nūc hoc uis inuitissima uocem emittat
nō ne hoc pacto loquetur. Ego illa plurimū ornata trophēis
triumphis ditata certissimū conpleta uictoriis nūc uestris
seditionibus o rineb uxor quā telis maliciosa cartago. uiribus
probata numancia disciplinis crudita cunctis labefactare
nō potuit eam patim nūc ab hemūculis detrimis proteeri
at conuulcari. Item q̄ si nūc lucius ille brutus reuincat

et hic ante pedes vestros adsit none hac utitur oratione Ego re
ges electi vos meos introducat ego libertatem que non erat populi
vos partem servate non multis ego capitis mei pietas patria
liberavi vos liberi sine periculo esse non curatis Hec con
formatio licet licet in plures res mutas atque in maiorem trans
fertur in profuit multum in pluribus applicationis et misericordie
SIGNIFICATIO est res que plus in suspensione relinquit
quam positum est in oratione. Ea fit per exsuperationem per ambiguum
per consequentiam per abstractionem per similitudinem Per exsuperationem
cum plus est dictum quam patitur veritas Augende suspensionis causa
fit hic de tanto patrimonio tam cito testam qua petat igne
non relinquit Per ambiguum cum verbum per in duas plures ve
sententias accipi sed accipitur in eam partem quam vult is qui
dixit ut si de eo duas qui multas hereditates adierit prospice
tu qui plurimum cernis Ambigua que admodum vitanda sunt
que obscuram reddunt orationem ita hec consequenda que consistunt
huiusmodi significationem Ea reperiuntur facile si nominamus et am
advertemus verborum proprietates ac multipliciter potestates Per con
sequentiam significatio est cum res que aliquam sequantur rem
dicuntur ex quibus res tota relinquitur in suspensione ut si falsa
mentarii filio dicas Quicquid tu nunc per per cubito se emigret
solebat Per abstractionem si cum maxime aliquid dicere perducamus
et ex eo quod iam diximus satis relinquitur suspensionis fit Qui
ista forma et etate unquam alione domui nolo dicere plura
Per similitudinem cum aliqua re simili allata nihil amplius
dicimus sed ex ea significamus quid sentiamus hoc modo
Noli saturnine nimium frequentia populi fecerit esse Inulti
vacent et grati hic exornatio plurimum habet festivitatis
interdum et dignitatis Sunt enim quedam tacito ore ipse
auditorum suspirari **BREVITAS** est res ipsa tantummodo

vbis necessariis expedita. hoc mo. leuium pteient cepit inde
thasii plidum relinquit pto urbem bithunā subtulit inde
pulsus in hellespontū statim portus abido Item mo consul
quondam ebunus deinde pnuus erat ciuitatis. tum profectus
in asiam. deinde hostis est dictus et exul post impator et
populoru factus est consul postremo habet paucis aprehē
sa breuitas multarū rerū expeditio Quare ad hibenda
est cum aut res non egent longe oīōis d' ipus nō sunt gmoat

DEMONSTRATIO

est cum ita vbis res expmuntur
ut geri negotiū et res ante oīōs esse videatur Id fieri po
terit si que ante et post et in ipā re facta erunt comp
hendemus aut a rebus consequentibus aut trūstantibus non
veredemus hoc mo Et sit atqz grachus prosperit fluctuac
populū verentē ne ipē auctoritate senatus gmoat a suū
decessisset iubet aduocari conuentionem Iste intēā fidere et
malis cogitationibus redundans euolat ex templo iouis. stās
oculis ardentibus cincto capillo contorta toga cum plūbus
aliis celerius ne cepit illi pno audaciam faciebat Hic sub
sellū qdādam fregit pede et hoc alios calce pmenis iubet fa
te Cum grachus deos inapet deprecari cūsum isti impe
tum faciūt et ex aliis partibus conuolant omnes atque
e populo vnus fuge liberim inquit nōne nides. respice
inquit deinde uaga multitudo subito timore pterreita fugē
cepit At iste spumam ex ore reuēns anhelans ex infimo
pectore crudelitatem contorquet brachium et dubitanti gra
cho quid esset neqz tū locū inquo cōstiterūt relinquenti p
cutit tempus Ille nullam vocem edens infra vīute conuadit
ratus Iste vī fortissimū miserando sanguine aspsus s quasi
facinus pdausissimū fecisset cūm spectans et hilare sceleratū
gratulantibus manū porrigens ī tēplū iouis cōtulit se se

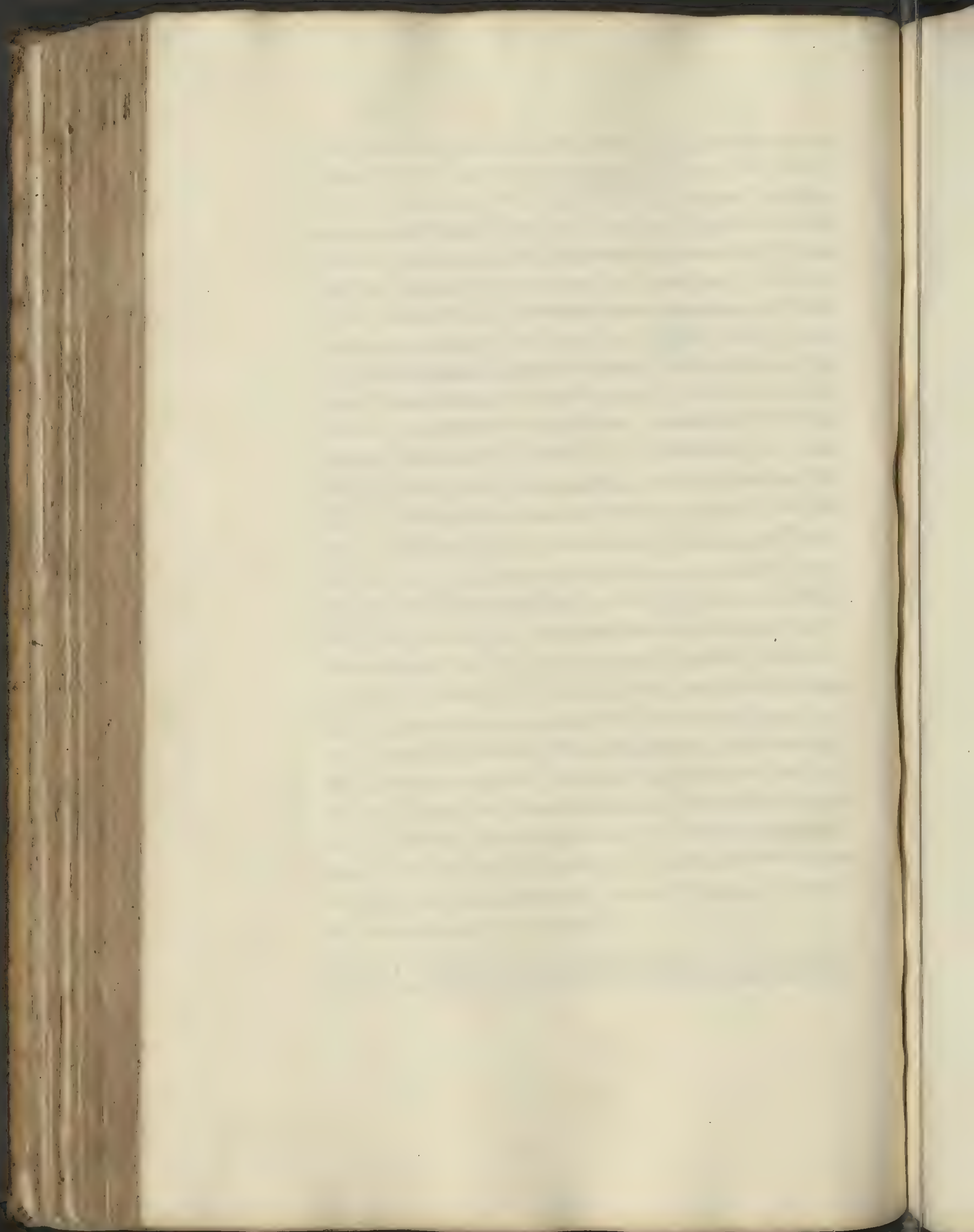

Hec exornatio plurimum quod prodest in amplificanda et com-
miseranda re in huiusmodi enarrationibus statuit enim rem to-
tam et ponit ante oculos **OMNES** rationes honestan-
de locutionis studioso collegimus In quibus herenni si te dili-
genter exuas et gravitate et dignitate et sanitate huius et loquido
potis ut oratione plane loquaris ne nuda atque inornata in-
venias vulgari sermone proferatur Nunc identidem nosmetipsi
insistimus. res enim quas agitur ut frequenter et assidue artis
rationem consequamur studio et exercitacione Quod alii cum molestia
tribus de causis maxime faciunt. aut si cum quibus libenter ex-
ceantur non habent aut sibi diffidunt aut nesciunt quod viam sequi
debeant Que a nobis absunt omnes difficultates. nam et similes
libenter exitemus propter amicitiam cum interu cognoscit Cetera
philosophia confirmat et de nobis non diffidimus propterea quod aliquantu-
lum processimus et alia meliora sunt quam attendimus petimus
in vita ut et si pervenerimus indicendo quo volumus parva
per vite perfectissime desideretur et viam quam sequamur habemus
propterea quod in his libris nihil preteritum est rhetorice preceptoris
Demonstratum enim est quomodo res in omnibus quibus causaturum
invenire oporteat Deditur est quo pacto res disponere conueniat
Traditum est qua ratione esset pronuntiandum. preceptum est
quomodo meminisse possemus Demonstratum est quibus modis per-
fecta oratio comparatur Que si sequimur acuto et cito repe-
riemus. distincte et ornate disponemus. graviter et honeste
pronuntiabimus. firmiter et perpetue meminimus ornate et
suaviter eloquemur Ergo amplius in arte rhetorica nihil
est Hec omnia adipiscemur si rationes preceptoris dilige-
ntia consequamur exercitacionis

M. T. C. NOVA. RETHORICA. EXPLICIT

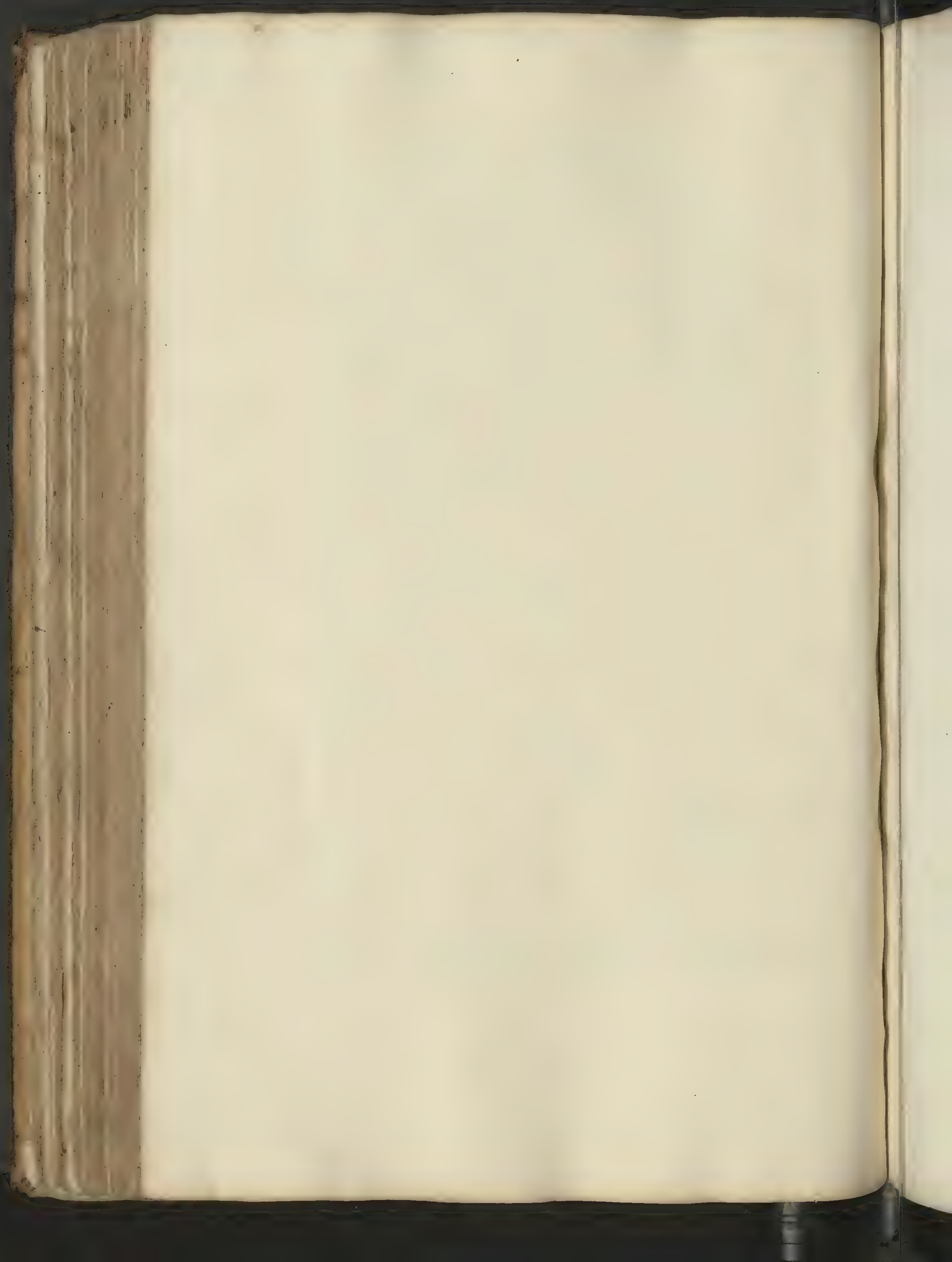

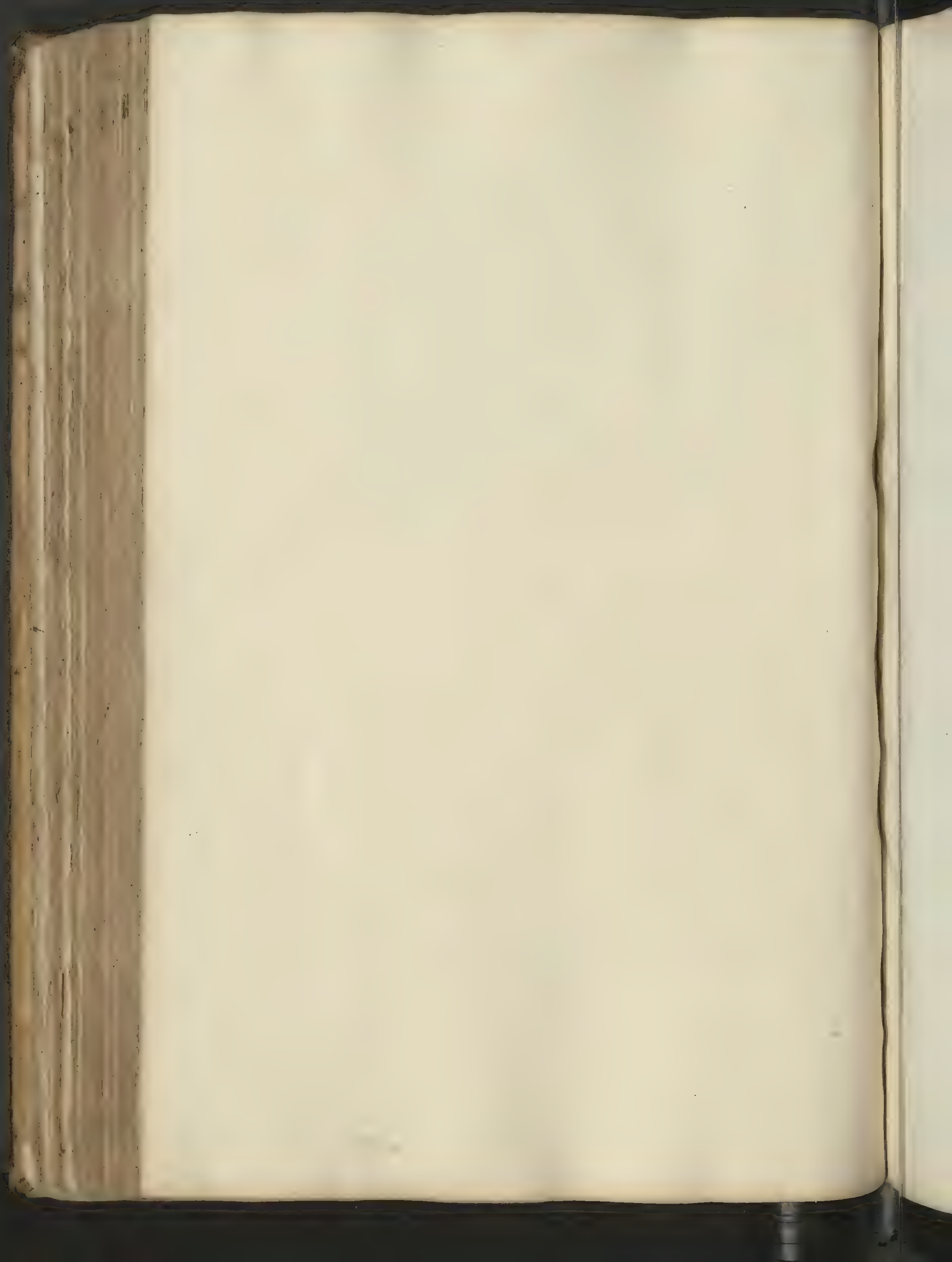

In principio huius operis sue libri videnda sunt aliqua: ut quid sit genus huius
artis, que pars, que partes, quid sit officium, quid finis, quod opus, quid misterium.
Quod autem sit virtus, et quod effectus. De primo vero videndum est: Genus est
philosophia, et virtus, eorum que sunt discretio. Species sunt duo, honestas et utilitas.
Nam in his constituitur tota ethica. Ita sic Socrates diffinit. Ethica est que
docet quid sit agendum, quid vero necesse sit vitare sit fugiendum. Ethica
est ab ethice quod est mos. Socrates enim philosophiam moralem cepit, et ea suos
philosophos docuit. licet nihil videtur in scriptura eius rei causa interrogatus
videtur. magis sapientiam in hominum cordibus habitare, quam ea reducere et scribere in
voluminibus aialium mortuorum: multi tamen precesse discipuli, et plato qui librum
de legibus compilavit. postquam vero Aristotle qui ethicorum x. libros scripsit. deinde
Theophrastus philosophus optimus. postea vero panetius que autor est Ciceroni
imitatus.

Zur Zeit nicht
auf Co. geht man zu
denen die das w. f. f.
Vorgehen d. Organes

[illegible]

Officiu i actus qñbus sine
homo q alius psona fm
moribz et pñtibz sine cui
tatis et ipso no est offi-
t qto libro. Ali

Dupont
 No. 100, rue de la Harpe, Paris
 1870

Cathorthona. cathorae gra
linea p^a et m^a. Cathora g^e
linea r^a. The cathorthona
l. 24 of my copy. p^a in par
tibus.

Hec e d^a m^a affm r^am e
mediu. s^a q^a affm r^am t^a
p^ad^t of opane vhusa
vhusa do p^ad^t of opane
vhusa. et su he me nte
rone p^abali. x^s p^abale
un p^abale et un p^abale
et un p^abale et un p^abale
et un p^abale et un p^abale

lacet igitur in omni dispensatione de officio futura est. an dif-
 finire quid sit officium quod a panetio premissum est minor
 Omne enim que amade suscipit de aliqua re institutione debet
 a diffinitione phasa ut intelligat quid sit id de quo disputat. Omne
 de officio duplex est questio. primum genus est quod pertinet ad finem bonorum
 Alterum est quod est positum in preceptis quibus moribus partes usque inter
 affirmari possit. superioris generis huiusmodi sunt exempla. quia ne officium
 perfectum sit. nunc officium alio aliud inquis sit. et que sit generis eius.
 Quorum autem officiorum precepta traduntur ea quodam pertinet ad finem bonorum
 tan minus id apparet quod magis ad institutionem inter ceteris spectare
 videntur de quibus est nobis his libris explicandum. Atque etiam alia
 diuisio est officiorum. Nam et medium quoddam officium dicitur et perfectum.
 perfectum officium rationem optimam uocem quod per catholoma. hoc autem
 commune officium uocant. Atque ea sic diffiniuntur ut rationem quod sit id officium
 perfectum esse diffinitur. medium autem officium id esse dicitur quod cum finem sit
 ratio probabilis reddi possit. triplex est igitur ut panetio videtur
 consilium capiendi deliberatio. Nam honestum ne finem sit an tempore
 dubitant id quod in deliberationem cadit. in quo quando sepe animi
 in gratias suas distrahunt. Tum autem aut inquit aut consulunt
 id uel commoditate. uoluntate quod ad facultates rerum. Atque copias
 ad opes ad potentiam quibus et se possunt innuere et suos. educant

Antes que se libere et prop
rio etat d' yta ty prop. In
pa di honesto. aliqui impr
aliqui mixto. In 2o de vili
In 3o di spaciue & gnuptoe
vili cu honesto.

[illegible]

Give every 50 in the morning
 night & before bed
 with solution of sugar & oil
 of the before

In mⁱs specificant ea q^d dix
impingit iⁿ hac pte. et put radi
et ymagines honesti et
et quibz radicaliter radat iⁿ suis
Haginet.

hunc rei pot' alia parti si
ne radicez honestatiz q' e' for
tudo et ille finit e' nung q' nll
subiecty est et est liber

Ne vo der mat de ty an
vel modestia q̄ e in ad
gtness moderatō cupiditu.

in iudicio cogitatio
 cogitatio n
 sibi et p
 cogitatio
O E tri
 homi
 sue due. V
 viri boni
 vel beati
 mundi et u
 aut commun
 priuati m
 in uaria i
 patione
 tium dicit
 possessioni
 natura sue
 Et si quis s
 bet qm ut
 sumus. or
 ut placeret
 ari. homin
 prodesse p
 nes utilita
 piendo tu
 inter homi
 ditoru qui
 fortasse au
 sidiolose ex
 qd dictu es
 eoru qui m
 sunt non p
 piam facit
 is quas m
 nec obsist
 tos aut p
 do moustra
 aliter cogit
 harma a
 ad ipsam
 Expetunt
 aendat uo

O E tribus aut reliquis latissime patet ea in qua societas
hominum inter ipsos et uite quam communitas continet. Quia partes
sunt due. Iustitia in qua uirtutis est splendor maximus. Ex qua
viri boni nominantur. Et hinc coniecta est beneficentia. quam eandem
uel benignitatem uel liberalitatem appellari licet. per iustitiam unum
munus est ut ne cui quis noceat nisi laessibus iniuria. Deinde
aut communibus pro communibus utatur. priuatis ut suis. Sicut autem
priuata natura nulla. set aut ueterem occupationem. ut qui quondam
in uacua uenerunt. aut uictoria ut qui bello potiti sunt. a lege
pactione condicione sorte. Ex quo fit ut ager arpmas. arpmas
tum dicant. Tusculanus tusculanorum. similis quoque est priuata
possessionum descriptio. Ex quo quia suum cuiusque fit eorum que
natura fuerant communia. quod cuiusque obligat. id quisque teneat.
Et si quis sibi plus appeteret violabit ius humane societatis.
Hec quoniam ut predicare scriptum est a platone. Non nobis solum nati
sumus. ortus quoque nostri partem patria uendicat. partem amica. atque
ut placet stonab. que in terris gignantur. ad usum hominum omnia ar
ari. homines aut hominum causa esse generatos. ut ipsi inter se alii aliis
prodesse possent. In hoc natura debemus ducem sequi. comu
nes utilitates in medium afferre. mutacione officiorum dando am
piendo tum artibus tum operum tum facultatibus deuenire hominum
inter homines societate. fundamentum autem est iusticie fides. id est
dictorum quentorumque constantia et ueritas. Ex quo quoniam si uidebi
fortasse cupiam durius tamen audeamus imitari stonab. qui
studiose exquirunt unde uerba sunt dicta. Credamus quoque quia fiat
quod dictum est appellatam fidem. Hec iusticie duo sunt genera. Vnum
eorum qui inferunt. Alterum eorum qui ab his quibus inferunt. si pos
sunt non pulsant iniuriam. Nam qui iniuste impetum in que
piam facit. aut ira. aut aliqua perturbacione animi incitatus.
is quasi inanis inferre uidetur socio. Qui autem non defendit
nec obsistat si per iniuriam. tam est in uicio quam si parentes ami
cos. aut priam deseruit. At ille quidem iniurie que nocendi causi
de industria inferuntur. sepe a metu proficiunt. tum is qui nocere
alteri cogitat. timet nisi id fecerit ipse aliquo afficiat incommodum
quod arma aut partem ad iniuriam faciendam adducit. nonnulli ut
adipiscantur ea que cupierunt. in quo uicio latissime patet auaritia.
Expetunt autem diuicie tum ad usus uite necessarios. tum ad psi
cendas voluptates. In quibus aut maior est animus in his pe
point inueniens si quis ex predicantibus a quibus homines magis
aptius diuicias et opulentiam persequi et alios et uiuere
alios

[illegible]

et sunt p[er] tota[m] p[ar]tem
 caetera[m] apparet annu[m] q[uod] una
 q[uod] occupantib[us] p[ar]te p[ar]te

Sal me puse posset intelligi
qd dixit ut pntat ut fuit
telligedo de pntat ut fuit
duo quibz quibz de pntat
beat impri

[illegible]

Quod tamen aliquis posset
obijcere quare hoc non
erit immutabile per hoc auctori-
tatem

the first man that
...
modus inu...

alius inu...

Induat autem...

Est autem...

Dux est...

Amplectitur...

Aequum...

Insuper...

...
...
...

pecunie cupiditas spectat ad opes et ad gratificandi facultate. Ut nup
Marcus crassus negabat ullam satis magnam esse pecuniam ei quod in re
publica princeps uellet esse tunc fructibus etati alere non posset.
Delectant etiam magnifici apparatus uite quod cultus cum elegancia
et copia. Quibus rebus effectus est ut infinita penurie cupiditas
esset. Nec uero re familiari amplificatio nemini nocens multiplicanda est.
Sed semper fugienda iniuria est. Maxime autem adducit plerique ut
eos iniurie rapiat obliuio cum in honorem et impiorum et glorie cupidi
tatem maderunt. Quod enim est apud Ennium nulla sua societas nec
fides regni est. id latius patet. Nam quicquid cuiusmodi est in quo non pot
plures excellere in eo fit plerumque tanta contentio ut difficillimum sit suae
societatem. Declarant idem temeritas. Gay lili Celsus quod omnia
iura diuina et humana putat propter eam quae sibi ipse optinuit erroris fin
repatur. Est autem in hoc genere molestus quod in maximis animis
splendidissimis quod ingens plerumque existit honoris inprimis potestate
glorie cupiditates. quo magis cauedum est ne quid in eo quod peccet
Sed in omni iniustitia primum interest. Vtrum perturbare aliquid animi
que plerumque breuis est et ad tempus. an consulto et cogitatio fiat
iniuria. Lenior enim sit ea que reponit aliquo motu auditur
quam ea que meditata et parata inferuntur de domenda quidem
iniuria satis dictum est.

Protermitte autem defensionis diffendi quod officii plures
solent esse cause. Nam autem inimicitias aut laborem a sumptibus
suscipere nolunt. Aut etiam negligentia pigritia in hercia
aut suis studiis quibusdam occupationibus sic impediuntur ut eos
quos tutari debeant deserere esse possint. Itaque uidendum est
ne non satis sit quod a plene est in phos dictum quod in uen muestig
cone uersentur. quod ea que plerumque uoluerunt expectant de quibus
mese de gladiari solent contempnant et pro nihilo putent propterea
iustos esse. Nam cum alterum iniustitiae genus assequuntur in infenda ne
an noceant iniuria in alterum madut. Discendi enim studio in pe
qui quos tueri debent deserunt. Itaque eos nec ad rem publicam
quidem accessuros putat nisi coactos. Equius autem est id uoluntate
fieri. Machoripm ita iusti est quod recte fit si hoc est uoluntatem
Sunt etiam qui aut studio re familiari tuende aut odio quod homi
sui se negotium agere dicant ne facere videantur quicquam iniuria. Qui
cum altero genere iniustitiae vacant in alterum merent. deserunt enim uite
societate. quia nichil conserunt in ea studio in opere nichil fiscalit
En igitur duobus generibus iniustitiae proinde adiungimus causas utriusque
genus eas quod res ante constitutum quibus iniustitia continetur facile
quod autem tempus offit sit potius in nos metipos ualde amabi
mus uidere. Est enim difficilis animi reu alienarum quam si Terentian
Est enim propter quod non inu...

ille cithen
et permp
ueria est
lo mittere
bone pap
inquin
ue sum
uident d
comutan
furoso fin
ea ingru
Ad ea qui
ne au no
q ai tem
Potest en
ut id effi
Nam si u
non feri
an opta
uatis o
Nec pro
promise
fuit au
autem po
in rem p
silus rep
q ille cu
Tam illu
quis me
ptio lu
ultima
uuis Ex
sermon
Ut ille q
populat
Nec in q
seu que
e Neapo
utiqz f
atq ut
agri in
In medu

ille crehemus hūmānū mīl' a se alienū putat. S; tan gā magis
ea perapim; atq; sentim; que nobisipis aut psped aut ad-
uersa eueniūt qm̄ illa que ceteris que quasi longo mīal-
lo mīetto uidemus alit' dehis ac de nobis iudicim;. Qā
bene papiūt qui uetant qd' agē quod dubites equū sit an
mquū. Equitas em̄ lucet ipā p se. dubitatio cogitacōz mīu-
rie significat. Set modū sepe tempa. tū ea que maxime
uident' digna ēē iusto homīe. eoq; quē virū bonū dicim;
comutant'. fuitq; contraria ut non reddē depositū etiam ne
furioso facē promissū. queq; pertinet ad ueritatem. et ad fidē
ea mīgare interdū et non seruare sit iustū. Referrī n' decet
ad ea que posui in pnapio fundamenta iusticie. primū ut
ne quī noceatur. deinde ut communī utilitati seruiat'. ea
q' tū tempe comutant'. comutat' officiū nec semp est idem
Potest em̄ accidere promissū aliquod et conueniūt esse tale
ut id effici non sit utile. uel ei qui promissū. uel ei q' pmissit
Nam si ut in fabulis est Neptun; qd' Theseo promiserat
non fecisset. Theseus ypolito filio non ēēt orbat'is. Ex tū
em̄ optatis ut scribit' hoc aut tertū quod de ypolito mītu-
matis optauit. Alio impetrato n' maximos luctus tendit
Nec promissa ut' sūt seruanda ea que sūt his quibus
promiseris mīalia. nec si plus tibi ea noceant qm̄ illi p-
sint au promiseris contra officiū est manus dampnūz
anteponi minori. ut si constitutus cupiam te aduocatū
in rem pūtem ēē uenturū atq; interim grauit' egrotare
filius ceperit. non sit cont' officiū non facē quod dixeris. magis
q' ille qui pmissū sit ab officio distadat. si se desinitū querat
Tam illis pmissis standū non esse quib' non uidet' que coad-
quis metu. que deceptus dolo pmissit. que qdē pleraq; iue-
ptorio liberant'. nōnulla legibus. Existit etiā sepe iniurie
calūmia quadā et mīmē calūda. set malitiosa mīpretacōz
iuris. Ex quo illud sumū ius summa iniuria factū ē tritū
sermone puerbū. quo in gene et in rempublicā mīlia pāt'
ut ille qui cū exxx diezū ēēt cū hoste inducie fēē noctū
populabat' agros. q' diezū ēēt pace non noctū inducie
Nec n' quidā pband' est. si uerū est. Qntū fabiū labionem
seu quē aliū. Nichil em̄ heo pter auditū arbitriū nolam;
e Neapolitanis fimb; a senatu datū tū ad loat' ueniss; cum
utrisq; sepatim locutū. ne cupide quidē agēt ne appeteret
atq; ut regredi q' ppgredi mālent. Id tū utq; fecissent. alignt'
ageri in medio relictū ē. Itaq; illorū fimb; sic ut ipi dixerūt tūat'
In medio qd' relictū ēat. pld Romano adiudicauit. deape hqz

de mīpū lūm qd' mī
quidā dū qm̄ dū alit'
mī pūm qm̄ dū alit'
mī pūm qm̄ dū alit'

Cicero apud eph' Neptūm
mī pūm qm̄ dū alit'
mī pūm qm̄ dū alit'
mī pūm qm̄ dū alit'

Aguecam quidē mī pūm
mī pūm qm̄ dū alit'
mī pūm qm̄ dū alit'
mī pūm qm̄ dū alit'

Tand' mī pūm qm̄ dū alit'
mī pūm qm̄ dū alit'
mī pūm qm̄ dū alit'

est non iudicare: quoniam in omni re est fugienda talis solertia
Sunt autem quedam officia etiam adversus eos servanda a quibus iniuria
acciperis. Est enim ulciscendi et puniendi modus. Atque haud
satis an satis sit eum qui tacescit iniurie sue penitere: ut et ipse ne
quid tale posthac et ceteri sint ad iniuria tardiores. Atque inter publica
maxime consuevenda sunt iura belli. Nam cum sint duo generes decernendi: unus
per disceptiones: alterum per vim: cumque illud proprium sit hominibus: hoc beluarum
confugiendum est ad posterum: si uti non licet superiore. Quae suscipi
da sunt bella ob eam causam ut sine iniuria in pace vivatur: partem
autem victoria conservandi: hi qui non crudeliter in bello nec immaniter
fuerunt. Ut maiores nostri Tusculanos equos Volscos Sabinos
Hermicos in civitate etiam acceperunt: de Cartaginensibus et Numantibus
funditus sustulerunt. Nollem Corinthios: sed credo aliquos secutos
opportunitatem loci maxime ne posset aliquis ad bellum facere: quod
locus ipse adhortatur. Quae quidem summa pars quae nihil hitura sit
insidiarum: semper est consulendum. In quo si in eest obtemperatum: si non
optima: at aliqua rem publicam quae nunc nulla est haberemus
Et cum his quos in deviceris consulendum est: tum hi qui armis potius
ad imperatorum fidem confugerent: quibus murum arces praesentem re-
piendi: in quo tantopere apud mortuos iustitia culta est: ut hi qui
civitates aut nationes devictas bello in fidem receperunt: eorum
patrum essent maiorum more: de belli quidem equitas sanctissime
phenali populi romani iure praescripta est. Ex quo intelligi potest nulla
bellum esse nisi quod aut in rebus penitus geratur: aut denunciati
ante sit et inde. Pompilius imperator tenebat provinciam
in cuius exitu Cathomus filius tyro militavit: Cum autem pompi-
lius videretur unam dimittere legionem: Catoque quod filium qui in eadem
legione militabat dimisit: sed cum amore pugnae in exitu re-
mansisset: Cato ad pompilium scripsit: ut si eum patet in exitu
manere: sed eum obligaret sacramento militiae: quod pater amissio
iure cum hostibus pugnare non poterat. Adde summa est observatio
in bello movendo: Marci quidem Catonis senis epistola est ad Marci
filium: in qua scribit se audisse eum factum missum esse a consule cum
in macedonia bello praesidio miles esset: monet igitur ut caueat
ne prehensum meat. Negat enim ius esse: qui miles non sit cum hoste
pugnare. Equidem etiam illud amadito quod qui proprio nomine pugnantis
esset is hostis vocaretur: lenitate verbi rei tristitia mitigante
hostis enim apud maiores nostros is dicebatur: quae nunc pugnii dicitur
Inducant. per tabule: aut statim dies cum hoste. Item quod adversus hostem
eterna civitas. Quid ad hanc mansuetudinem addi potest: cum cum
quo bellum geratur tam molli nomine appellare: quod id nomen
esset durum iam vetustas a peregrino enim iam recessit: et prope

in eo qui contra arma seiret remansit. Cum uero de impio deitatur
bello quod querit gloria causas omnes subesse non oportet easdem. quas dixi
paulo ante iustas causas esse bellorum. Et tabella quibus imperii
potestas est gloria minus acerbe gerenda sunt. Ut enim cum ambo gradus
alibi si est immensitas alibi si competitor. Cum altero certamine honoris
est. et dignitatis. cum altero capitis et fame. Sic cum ceteris
cum Timbris bellum ut cum nimis gebat. ut esset non ut imparer
cum latius Sabini. Sanius. pennis pyrro de impio dimica
batur. peni sedefragi. Crudelis hambal reliqui iustos. Pir
chi quidem de captivis reddendis illa plectam. Nec mi aurum
posco. nec mi pau dederitis. nec tamen nates bellum si belligerum
tes. ferro non auro iustas etiam utriusque. Vos me uelut an me
regnare fortuna dicitur quid uel fecit fors uirtute expiam. Et hoc
simul accipe dictum quorum iustis belli fortuna pepar. eorum me
liberati parati certum est. dono ducite. de quo uolentibus cum magnis dicit
Regalis sane et digna caudam gne sma. Atque etiam si quod singu
lis temporibus abducti hosti promiserunt est in eis fides seruanda
ut primo punito bello. Regulus captus a peni cum de captivis
mutandis romam missus esset iurasset quod se rediturum primum ut
ueniret captiuos reddendos in senatu non censuit. Deinde cum
retineret a priuatis et ab amicis redire maluit. quod fide hosti
datam fallere. Sed aut punito bello post eandem pugnam
quos decem hambal romam misit astrictos iureiurando serui
turos esse non de redimendis his qui capti erant. impetrassent
eos omnes. Censores quod adque iuxta quod perierant in erariis re
liquerunt. Nec minus illi qui iureiurando fraude culpam iniecit
Cum enim promissu hambalis exisset de castris rediit paulop
quod se oblitum nescio quid diceret. Deinde egressus castris iureiuru
do se solutum putabat et erat uerbis. re non erat. Semper autem
in fide quid senseris. non quid dixeris iudicandum est. Sicut
aut exemplum est iusticie in hostem a maioribus nostris constitutum
cum apyrro profuga senatum est pollicatus se uenenum regi datur
et cum necaturum. Senatus enim et C. fabricius consul pyrro dedit
ita ne hostes quidem et potentes et bellum ultro inferentis intitu
am scelus approbavit. ac de bellicis officiis satis dicitur est. Mem
nerimus autem etiam aduersus infimos iusticia esse seruanda. Est autem
infima condicio et fortuna seruatorum. quibus non male papiunt. qui
ita iubent uti ut mercenariis ad opam erigenda et iusta
prebenda. Cum autem duobus modis aut vi aut fraude fiat in
iuria. fraudis quam uilipendit. uis leonibus inderi utriusque ab hor
alio missum. Et fraudis odio digna maiore. Totius autem iniusticie
nulla capitalior quod eorum qui cum maxime fallunt. id agunt ut iuri

Capitulum de iusticia
in hostem a maioribus
nostris constitutum
Cum apyrro profuga
senatum est pollicatus
se uenenum regi datur
et cum necaturum
Senatus enim et C.
fabricius consul pyrro
dedit ita ne hostes
quidem et potentes
et bellum ultro
inferentis intitu
am scelus approbavit
ac de bellicis officiis
satis dicitur est
Memnerimus autem
etiam aduersus infimos
iusticia esse seruanda
Est autem infima
condicio et fortuna
seruatorum quibus
non male papiunt
qui ita iubent uti
ut mercenariis ad
opam erigenda et
iusta prebenda
Cum autem duobus
modis aut vi aut
fraude fiat in iuria
fraudis quam
uilipendit uis
leonibus inderi
utriusque ab hor
alio missum
Et fraudis odio
digna maiore
Totius autem
iniusticie nulla
capitalior quod
eorum qui cum
maxime fallunt
id agunt ut iuri

Memnerimus autem
etiam aduersus infimos
iusticia esse seruanda
Est autem infima
condicio et fortuna
seruatorum quibus
non male papiunt
qui ita iubent uti
ut mercenariis ad
opam erigenda et
iusta prebenda
Cum autem duobus
modis aut vi aut
fraude fiat in iuria
fraudis quam
uilipendit uis
leonibus inderi
utriusque ab hor
alio missum
Et fraudis odio
digna maiore
Totius autem
iniusticie nulla
capitalior quod
eorum qui cum
maxime fallunt
id agunt ut iuri

bonum esse uideantur. De iusticia satis dictum est. **O**mniceps ut erat, propositum de beneficentia ac liberalitate dicitur: quia quod melius est naturae hominis a commodum, si habet multas causas. Videndum est primo ne obsit benignitas, et his rebus quibus benignitas uidebitur fieri et ceteris. Deinde ne maior sit benignitas quam facultas. Tu ut pro dignitate tunc tribuas. Id enim est iustitiae fundamentum ad quod haec referenda sunt omnia. Nam et qui gratificantur cupiamus quod obsit illi non potest uelle uideantur non benefici neque liberales, si principis et assentatores esse iudicandi sunt. Et qui alios nocent ut in alios liberales sit. Ita sunt iniusti, ut si in sua rem aliena convertant. Sunt autem multi quod cupidi splendoris et glorie, qui accipiunt alios quod alios largiantur. In quibus arbitrantur se beneficos in suos amicos fieri, si locupletet eos quicquid uolent. Id autem tantum abest officio, ut melius magis officio possit esse gratum. Videndum est et ut ea liberalitate utamur qua prodest amicis, nemini nocent. Quare Lucius Sille Caesaris pecuniarum translatio amicis dominis ad alienos non debet liberalis uideri. Nichil enim est liberale quod non idem iustum. Alter locus est cauendum ne benignitas maior est, quam facultas, per quam benigniores esse uolunt, quam res patitur. primum in eo perant quod sunt inuidiosi in proximos. Quas enim copias habet et suppeditari equus est, et relinquere eas, transierit ad alienos. Inest quidem in tali liberalitate cupiditas plerumque rapiendi et auferendi per iniuriam, ut ad largiendum suppetat copia. Videtur etiam licet plerisque, non tam nostra liberales quam quidam gloria ductos et ut beneficia uideantur, facere multa, quae profusa ab ostentatione magis quam a uoluntate uideantur. Talis autem placio uanitas est, quicquid, quam aut liberalitatem aut honestatem. Tercium est propositum ut in beneficentia delectus esset dignitas. In quo et mores eius erunt spectandi in quibus beneficium confertur, et animus erga nos, et ceteras et societates iure et ad nostras utilitates officii ante collata. Quae ut gaudeant omnia, optabile. Similiter plures causas maioremque ponderis plus habebunt. Quoniam autem uult non cum perfectis hominibus, plene neque sapientibus, sed cum his cum quibus non placere agit, sed sunt saltem utitis. etiam hoc intelligendum puto. Nominem omnem esse negligendum, in quo significatio uirtutis apparet, colendum autem esse ita quatenus maxime, ut quisque maxime uirtutibus his lenior, erit ornatus. quod est in temperantia ac uia de qua iam multa dicta sunt. Nam fortis animus et magnus in homine non perfectio neque sapientia est feruentior plerumque est. Ille autem uirtutes uirum bonum uidentur ponere attigisse. Atque haec in moribus considerantur. De beniuolentia autem quam quisque habet erga nos primum id est in officio ut ei plurimum tribuamus a quo plurimum diligamus. Si beniuolentiam non adolestentilorum more, ardore quodam amoris sed stabilitate potius

et constan
sed refend
em officiu
arripere
quid na b
fornice q
quos sper
quales m
libertatis
neone m
licet si m
hndi: nec
m pmb
est. Quili
uel modo
arripit m
indiao co
refenda q
maxie op
a quo em
inferunt
est quatu
na pnapia
Est em p
aut vna
disceptan
sonetate
messe for
bonitate
at latissim
etas her
geniuit. d
canti ho
obseruam
aut cora l
situm iu
ti monsa
ut nichil
ut quicqu
ignoto.
pan ab ig
rann dan

*Quae et hinc utendum est et semper aliquid ad eam utilitate affertur
Sed quoniam copiae singulorum parvae sunt eorum autem qui hinc egeant
infinita est multitudo. iungenda liberalitas referenda est ad illam finem
finem. nichilominus ipsi lucet ut facultas sit qua in nos singuli libales
Gradus autem plures sunt societatis hominum ut enim ab illa infinita
discedat. prior gradus est eiusdem gentis nationis. lingue. quia ma
xime homines coniunguntur. Intus etiam est eiusdem civitatis multa enim
sunt ciuibus inter se tota. forum. fana. porticus. vie. loges. iudicia
suffragia. consuetudines. ptoreae et familiaritates multe quae cum mult
res rationesque gerunt. Anterior uero colligatio est societatis propria
Ab illa enim immensa societate humani generis in exigui aliqui sunt qui
concludunt. Nam cum sit hoc natura totae diantiae ut habeant libidines
procreandi. prima societas in ipso coniugio est. proxima in libere. dicitur
una domus tota quia. Id autem est principium urbis. et quasi seminarium
reipublice. Deinde sunt quidam consobrinorum. Sobrinorum quod qui
cum una domo iam capi non possunt. tamen domos tanquam in colonias
exerunt. Deinde quidam et affinitates. ex quibus etiam plures. propriam
que progeniem et soboles origo est rerum. sanguinis autem coniunctio. et
benivolentia deumit homines civitate. Quod autem est eadem hanc monu
menta maiorum eisdem ut sacris sepulchra hinc communia.*

*Improbum
Societatem dicitur
Compositam dicitur
Societatem dicitur
et dicitur societas*

*Improbum
Societatem dicitur*

*Societatem dicitur
Societatem dicitur
Societatem dicitur*

*Societatem dicitur
Societatem dicitur
Societatem dicitur*

*Societatem dicitur
Societatem dicitur
Societatem dicitur*

*Societatem dicitur
Societatem dicitur
Societatem dicitur*

Quae et hinc utendum est et semper aliquid ad eam utilitate affertur
Sed quoniam copiae singulorum parvae sunt eorum autem qui hinc egeant
infinita est multitudo. iungenda liberalitas referenda est ad illam finem
finem. nichilominus ipsi lucet ut facultas sit qua in nos singuli libales
Gradus autem plures sunt societatis hominum ut enim ab illa infinita
discedat. prior gradus est eiusdem gentis nationis. lingue. quia ma
xime homines coniunguntur. Intus etiam est eiusdem civitatis multa enim
sunt ciuibus inter se tota. forum. fana. porticus. vie. loges. iudicia
suffragia. consuetudines. ptoreae et familiaritates multe quae cum mult
res rationesque gerunt. Anterior uero colligatio est societatis propria
Ab illa enim immensa societate humani generis in exigui aliqui sunt qui
concludunt. Nam cum sit hoc natura totae diantiae ut habeant libidines
procreandi. prima societas in ipso coniugio est. proxima in libere. dicitur
una domus tota quia. Id autem est principium urbis. et quasi seminarium
reipublice. Deinde sunt quidam consobrinorum. Sobrinorum quod qui
cum una domo iam capi non possunt. tamen domos tanquam in colonias
exerunt. Deinde quidam et affinitates. ex quibus etiam plures. propriam
que progeniem et soboles origo est rerum. sanguinis autem coniunctio. et
benivolentia deumit homines civitate. Quod autem est eadem hanc monu
menta maiorum eisdem ut sacris sepulchra hinc communia.

Sed omni societati nulla praestantior est nulla firmitior quam cum iuri
boni moribus siles familiaritate sunt coniuncti. Illud enim honestum quod
sape diximus. etiam si in alio terminum tan non mouet. Atque illi quo
id esse uidetur. autem facit. quoniam omnis utitur nobis ad se allicit. sicut quod ut
eos diligamus in quibus ipsa inesse uideatur. tan in ista et liberalitas
id maxime afficit. Nichil enim amabilius est. ut copulamus qui morum
similitudo bonorum. In quibus enim eadem studia sunt. eadem uoluntates
in hinc sit ut eorum quisque alteri delectetur. ac seipsum. Efficitur quod id quod
Pythagoras uult in ciuitate ut unus fiat ex pluribus. Magna etiam illa
societas est. quae consistit ex beneficis. uisio et introitus. acceptis.
quae et in uisio et gratia dei sunt inter quos ea sunt forma deumit
Sed cum omnia res quoque iustitiae. omni societati nulla est fortior. ulla maius
quam ea quae cum reipublica est coniuncta. Eam sunt praesentes. libere
propria. familiaris. Sed omne omni ciuitates prius una complexa
pro qua quod bonum dubitet mortem oppetere. si ei sit futurus
Quod est detestabilior istorum inuicem qui lacerantur et sceler prius
et in ea funditus delenda occupati et sunt et fuerunt. si si stentio
quodam et quodam fiat. quibus plimum tribuenda sit officium praesentes. si si
prius et praesentes. quorum beneficis maximis obligati sumus. prius
libere. tota quod domus etiam spectat. nos solos. Neque aliud ulli ut
hinc praesentes. Deinceps bene quae meretur iniqui. quibus plerumque coris
etiam fortuna est. Quod obrem nostra praesidia uite debent hinc. maxime

quos ante dixi. Vita autem iusta et cōis. q̄silia sermōes. cohortatōes
consolatōes. nūc etiā obuiuatōes māmāntes uigent maxie. Et
q̄ ea iocūdisia amara. quā similitudo morū iungauit. Et in his oibz
officijs tribuendis. uidendū est quid cuiqz maxie nūc sit. et qd quisqz
vel sine nobis aut possit consequi. aut nō possit. Ita nō idē erūt
nūctudinū gēdus qui et tūm. Sūt qz offiā que magis alijs debeāt
ut uianū aīas aduueis in fructibz papiendis. q̄ aut frēz a fūliaz
Et si lib iudicio sit. p̄m̄q̄m potius et aīcū qm uianū defendeīs
Hac igit et talia cūspicienda sunt in om̄i offiā. et q̄suetudo et exa
tatio capienda ut boni rōgnatōes officioz oē possim. et addēdo
deducēdo qz uidere. que reliqua summa fiat. Ex quo qm̄tū cuiqz de
beat intelligat. Et ut nec media. nec impatōes nec oratōes q̄ius
arbit p̄cepta p̄ceperint. quicqz magna laude dignū. sine usu et
exatōe. consequi pnt. sic offiū consuandi p̄cepta tradūt. illa
quide ut faciamz ipi. sed rei magnitudo usu qz et exatōz desiderat
Atqz ab hys rebus que sūt in iure societatis huane queadmodū
dūcat honestū. ex quo aptū est offiū satis seze diximus.

Intelligendū ē autē cū p̄p̄ta sint gr̄a st̄uor. ex quibz honestas
officiū q̄ maxime et. p̄lendidissimū uideri qd' aīo magis elato q̄
humilis q̄ res despiciente san̄ sit. Itaqz maxime in p̄bris simplici
est. si quid tale dici pot. Vos em̄ uicenes aīos geitis muliebre
illa uirgo uiri et si quid eiusmodi salmāci da spolia sine sudore
et sanguine. Tuncqz in laudibus. que in magis aīo et fortior
et excellēter gesta sunt. nescio quō quasi plenior ore laudabit
hinc rhetorū campā de marathone salaminē plateis Thermophi
lis lauris stertode. hīc dery. hīc Enei et publici Sapiōes. hīc
Marci Marcellus inuicibiles alij maxime q̄ ip̄e philis Rōmū aīm
magnitudine excellit. Pedatur autē studiū bellice gl̄ie q̄ statuit
q̄ uidimus ornatu fere militari. et ea aīm elatio que cōmētur
in p̄culis et laboribus. si iusta uacat pugnat q̄ non pro salute
cor. sed pro suis comodis in uicio est. Non mō em̄ iustit̄a nō ē
sed ē potius imitatio cōm hūilitatē repellentis. Itaqz probe
diffinit a stōicis fortitudo cū eā iustitē ēē dicunt. p̄p̄ter
pro equitate. Quocirca nemo qui fortitudinis gl̄ia q̄datur ē. iustus
et malicia laudem ē adeptus. Nichil qm̄ ēē honestū p̄t qd' iusta
uacat. p̄clarū igit illud plom̄. non inq̄t solū scīa quo ē remota
a iustia calliditas potius qm̄ sapiā est appellanda. Verū etiam
aīm patibz ad p̄culū si sua cupiditate. nō utilitate cōi impellit
audacie pona nōmē hīc qm̄ fortitudinis. Itaqz uirgo fortis magna
nimis. eosdem bonos et simplices ueritatis aīos minime q̄ fallaces
ēē volumus. que sūt ex media laude iusticie. et illud odiosū est
q̄ in hac elatio et magnitudine aīm falliē p̄nacia et nimia

cupiditas principatus immascat. Ut enim apud plonem est. Qem moez
lacedemomorum instamatu se cupiditate incendi sic ut quisq ai
magitudine excolleat. Ita maxie uult pnceps omni uel potius solus
ee. Difficile aut e. ai prestare omibz gapiens fuge equitate
que est iusticie maxime pa. Exqua fit ut neq disceptare uini
se nec ullo publico iure ac legitimo paciant. Existit qz in repb
plenaq largitores et factiosi ut opes qmplumias pferat et sint
ut potius in supioes qm iusticia pares. Et qd difficulte h' p'laig
Nullu em est tempus quod iusticia uacare debeat. Fortes qz
et magnanimi sut hndi non qui faciunt sed qui p'ul at inuicem
Veni aut et sapientis animi magitudo honestu est. qd maxie nata
sequit. i factis potius non in glia uidat. pncipem se ee manile
qm uidet. Et em qui ex errore in ipse multitudis pendet. hic
in magis iuris non est hndus. facillime aut ad res in iustis
impellit. ut quisq alassio aio et glorie cupiditate. qui locy est
sane iusticie qd uix inuenit qui laboribz sustinet p'gulis q
ad ite no quasi mercedem reru gestaru desidet gliam. Qino
fortis animus et magnus duabus rebus maxie termit. Quaru
una in reru extenat despicentia ponit. ai p'p'it sit. ml' hoiez
nisi qd honestu decoruq sit. aut admirari aut optare aut expere
oportere. Nulli q neq hoi neq p'urbatoz animi neq fortie sumbe
Altea e res ut ai ita sit affat aio ut sup dixi res gerat magnas
illas quide et maxie utiles sed ut uehemet ardy ab plenas q laborz
et p'ualoz. ai pro usu uite in multaru reru que ad uita pertinet
Haru reru duaru splendor oie amplitudo e addo aut utilitatem
in posteriore. Causa aut et ro efficiens magnos uiros in priore
In eo e em illud qd excellentes aios et huana contnetes facit
Id aut ipm termit in duobus si et solu id qd honestu sit bonu
uidet. et aboi ai p'urbatoe liber sit. Nam et ea que eximia
plurizq et preclara uident. parua ducit. ea qz roe stabili firma
qz contempne fortis animi magni qz dicendu e. et ea que uident
acerba. quomulta et uaria in hoim iuta fortia qz uersantur
ita forte ut nichil a statu ne distedas nichil a dignitate sapiet
robusta animi e. magne qz q'antae. Non e aut consentaneu
qui meti no fangat eu cupiditate frangi. Nec qui inuictu se
a labore p'fiterit uini a uoluptate. q'obit et hec uidentia st
et perane fignenda cupiditas. Nichil em e tam angust animi
tam pui. qm amae diuicias. Nichil honesta magificencia qz q
pecunia contempne. si no heas. si heas. ad bnficencia liberalitate
qz conferre. Cautenda e etiam glie cupiditas ut sup dixi. Expt
em libtatem. pro qua magnanimis uiris omis debet ee g'teno
Nec ues inperia expetenda hat potius. aut non ampienda itdu

largino d'ualia mudi p
nam h' p' largitoz qm
q'ant' alio pluma aut
p' largitoz p'ant' r
largino d'ualia mudi p
nam h' p' largitoz qm
q'ant' alio pluma aut
p' largitoz p'ant' r

Acadit non ad m q' d' p
q' p'ant' d' magnanimis
q' d' mudi mudi p'ant'

Quis dicit magnitudi
t' p'ant' d' p'ant' d' p'ant'
mudi mudi mudi mudi
ad d' d' d' d' d' d' d' d'
p'ant' d' p'ant' d' p'ant'

Acadit non ad m q' d' p
q' p'ant' d' magnanimis
q' d' mudi mudi p'ant'

Acadit non ad m q' d' p
q' p'ant' d' magnanimis
q' d' mudi mudi p'ant'

aut deponenda non nūq̃. Vacandu aut est. om̃i ai p̃bacoē. tū
 cupiditate et metu. tū etiā egritudine et uoluptate aiū et
 iracundia. ut t̃quillitas ai et securitas assit. que affeāt tū ista
 aam. tū etiā dignitate. Multi aut et sūt et fuerūt. qui eā qua
 duo t̃quillitate expetentes. a negotiis publicis se remouent.
 ad otū q̃ profugerūt. In his et nobilissimū phi. longe q̃ p̃m
 pes. et quidā hoies seueri et graues. nec p̃p̃i nec p̃ncipi moēs
 stare potuerūt. Vixerūt q̃ nonnulli in agris. delectati re sua fa
 miliarū. his idem p̃positū fuit qd̃ regibus. ut ne qua re egeret
 ne ai pareret libertate utent̃. Cuius p̃p̃i est sic uiuē ut uelū
 Quae ai hoc quemes sit. potencie cupiditū. tū his q̃ dixi o
 osis. Alteri se adipisci id posse arbit̃. si opes magnas hēant
 Alteri si contenti sūt et suo et paruo. In quo natiuitas oīō t̃p̃
 nenda sententia ē. s̃ et faciliō et tūciō et min⁹ aliis g̃iū
 et molesta uita ē. oasōrū. fructuosior aut homi genoi et
 ad claritudinē amplitudinē q̃ ap̃ior. eōrū qui se ad re publica
 et ad magnas res gēdas accomodauerūt. Quāp̃ et h̃y
 forsitan concedendu sit rem publiā. nō capessentib⁹ qui excel
 lenti ingenio doctrine se se dediderūt. et h̃y qui aut uigili
 diuis inbealitate aut aliqua g̃uore tā impediri a re pub
 resseunt. ai eius ad m̃strāda partem aliis laude q̃ gēderet
 Quibus aut talis nulla sit tā si despici se dicant. ea que plerūq̃
 inuicant in p̃ia et magistratib⁹. his nō modo non laudi. uerū
 etiam iudicio dandū p̃ito. Quorū iudiciū i eo q̃ gl̃iaz s̃tēat
 et p̃mchilo putat. difficile factū ē nō p̃bare. sed uident labo
 res et molestias tū offensionū et repulsionū. q̃ q̃ndā igno
 minia timere et infamia. Sūt em̃ qui in rebus contrariis
 parā sibi consistēt. uoluptate seuerissime g̃tep̃nat. i dolore
 sint molliōes. gl̃iam negligāt. frangant infamia. Atq̃ ea
 quidē p̃o satis constant. s̃ ab his qui h̃nt a nā aduimeta
 rerū gēdarū abiecta oī cūctatōe adipiscendi ingratū. ge
 renda res publiā ē. nec em̃ aliis aut regi ciuitas a' declarai
 ai magnitudo p̃t. Capessentib⁹ aut re pub. m̃hil minus qm̃
 phib. haud scō an magis etiā et magnificentia et despicencia
 adhibenda sit rerū humanarū. quā sepe dico. et t̃quillitas ai
 q̃ t̃atq̃ securitas. si quidē nec anx⁹ futū sūt. et ai g̃iuitate g̃stāda
 q̃ uicturi. que eo faciliōs sint phib. quomin⁹ multa i eorū
 patent uita. que fortia feriat. et quo min⁹ multis reb⁹ egent
 et q̃ si quid aduersi eueniat. tāg̃ant eadē nō p̃nt. Quōdā nō sūt
 causa maiores motus morū conatant. maiora q̃ efficiendi. rem
 publica gerentib⁹ qm̃ quietis. quomagis his et magnitudo ai est
 adhibenda et uacuitas ab angorib⁹. Ad rem aut gēda q̃ acced̃

quod floreat 3-4 feet. alia domo ramosa filicampas parvas rapidas plura. alia nigra

Quinimo illud honestu qd q ex animo extello magis efficio q qumus
efficiatur. no corporis viribus. ^{Exercendu aut corpus et ita afficiet}
ut obedire consilio xpi q possit i exequendis negociis et i labore
tolerando. honestu aut id qd ex grimmis totu e positi m q roe
aura et cogitatione. i quo no morem utilitate afferunt. q rogati
rei p. presut. q. qui bellu gerunt. itaqz eoru consilio sepe aut
non suscepta. aut bella sunt confecta no nup etia illata. ut. h.
consilio cathois bellu tertiu pumcul i quo etia mortui ualuit
autoitas. Quae expectanda quide magis e. decernedi ratio.
q decertandi fortitudo. sz cogendu e ne id bellandi magis
fugiu. q utilitatis rone faciemus. Bellu aut ita suscipiat. ut ml.
aliud. nisi par quesita uideatur. **L**oris neq ai et qstans est
no pnturbari m rebus asperis nec tumultuatem de pdu derg
ut deryt. sz pnturbari uti. et consilio nec a rone discedi. q qm
hoc ai illud q mgeny magn e pnpere cogitatione futia. r aliqu
an constiuere. qd amde possit m itaqz ptem et qd agendu sit
q eueneit. nec committe ut aliqu dicendu sit no putara. hec sit
opera magn ai et extelsi. et prudencia consilio q fidentis. Teme
aut m acie uersari et manu cu hoste conflye immane adda
et belluatu consile e. sz cu tpus nritas q postulat decertadu
manu e. et mors feruilitu turpitudm q anponeda. De euerte
dis aut diripiendis qz urbibus ualde considandu e. ne qd teme
fiat ne qd crudeliter. Id qz e uiri magn rebus agitatib pumre
fontes. multitudinem aseruac. r omi fortia recta atqz honesta rebue
Et em fut. qucadmodu sup dixi. qui urbanis rebus bellicas
amponat. sic repies multos quiba pculosa et callida consilio
quiesc. r cogitacomb. splendidiora et maiora uideant. Nup oio
pculi fuga committendu e. ut imbelles timidi qz uideant. sz fu
gendu e etia illud. ne offeramus nos pculis sme ta. quo ee ml.
pt stulcius. Quappt m ademidis pculis osuetudo immitada medi
coru est. qui leuiter egrotates leuiter curant. **G**ramoibz aut mor
bis pculosas curaciones et antipites adhibere cogunt. **Q**re m
tinquillo tempestate adusam optare dementis e. subuenie aut
tempestatu quis rone. sapientis e. **E**o qz magis si pls adipiscue
re explicata boni q adubitata mali. pculose aut reru amos
pti his fut qui ea suscipiunt. parti rei p. Itaqz alij de uita. alij d gla
et beniuolencia tuu m discrimine uocantur. **P**romptiores igit
debemus ee ad nra pcula q ad coia dimicare qz paratq d honoe
et gloia q de ceteris comodis. Inueni aut fut multi qui no m
pecunia sz etia uitam pfmde pro priu pati eent. Ide nec gloie ia
cturi. ne mima quide face uellent. nec etia re p. quide postulate
ut calicratidas qui cu lacedaemomay dux fuisset. peloponensiaco

bello multa q̄ feasset eggie/ utit adexmū omnia/ cū consilio non
 paruit eorū qui classem ab argimīs remouēdā/ ne cū athemen-
 sibus dimicanda putabant. Quibz ille rēdit/ lacedemonios
 classe illa amissa altim parare posse. se fugē sine dedecore
 non posse. Atq̄ hec quidē de lacedemoniis plaga mediocri-
 illa pestifera/ quā cū cleobranis inuidia timeb/ dū temē cū
 epaminūda conflurisset/ lacedemoniorū opes corruerunt
 Quāto. C. maximus melius de quo Ennius. Vnus hō nob̄ cūctis
 restituit rem. Non em̄ rumores ponebat an̄ salutem. Ergo
 postq̄ magis q̄ iuri nūc glia claret/ qd̄ genz p̄candi nitādū ē
 et in rebus urbanis. Sūt em̄ qui qd̄ sentiūt/ et si optimū sit
 tamē inuidie metu non audent dicē. Quō qui rei p̄ p̄futu-
 ri sunt/ duo platoni p̄cepta teneant. Vmū ut utilitate ciuiū
 sic tueant/ ut q̄cūq̄ agūt ad eam refeant obliuī suozū comodū.
 Alterū ut totū corpz reipu/ p̄cauent ne dū ptem aliquā tuerit
 reliquas deserant. Ut em̄ tutela sic p̄cautio rei pu/ adeorū
 utilitatem qui commissi sūt/ non ad eorū/ quibz comissa est/ ge-
 rendā est. Qui aut̄ parti ciuiū consiliū/ parte negligūt/ rem
 perniciōsissimā in ciuitate inducūt/ sedicōm atq̄ discordiā. Ergo
 euēnt ut alij plāres/ alij studiosi optimi ciuiūq̄ uideant/ p̄ca-
 uisōrū. Hinc apud athenienses magne discordie in nra re-
 publica/ nō solū sedicōnes/ sed etiā pestifera bella ciuilia. Que
 grauius et fortis ciuibz in reipu/ dignus p̄ncipatu fugiet/ atq̄
 oderit/ tridet q̄ se totū reipub̄ce. Neq̄ opes aut potentia conse-
 crabitur/ tota q̄ eam sic tuebit/ ut omibz consulat. Nec ues
 ciuibz falsis in adiū aut inuidia quēq̄m uocabit/ Quō q̄ ita
 in hīc honestati q̄ adherescet/ ut dū eam conseruet/ quibz gūt
 offēdat/ mortem oppetāt potius/ qm̄ deserat illa quē dixi. An
 ferriā omo est ambicio/ honorū q̄ contemptio/ de qua preclare
 apud eundem platōnē ē. Sili fac' eos qui m̄ se contenderent
 ut potius rem pu/ administraret/ ut si nante certaent q̄b eorū
 potissimū gubnaret. Idem q̄ p̄cepit/ ut eos aduersarios exi-
 memus qui arma conserant/ non eos qui suo iudicio tueri re-
 pu/ uelint/ qualis fuit m̄ p̄ affricanū et q̄ metallū sine
 acerbitate dissensio. Nec uō audiendū/ qui gūt m̄ciū uascedū
 putabant. Idq̄ magnam et fortis p̄ri esse censebāt. Nichil
 em̄ laudabilius/ nichil magno et p̄claro uiro dignius placabi-
 litate atq̄ clementia. In liberis ues plis/ et in p̄cis exilitate
 exceda etiā ē facilitas/ et altitudo an̄/ que dicitur. Ne si irascam
 aut intempestiue affēgimz/ aut impēnter rogantibz in mo-
 rositatem inuale/ et odiosam madamz. Et in ita p̄banda est
 mansuetudo atq̄ clementia/ ut adhibeat reipu/ causa seueritas

rem qd̄ m̄t reipu/ q̄cūq̄
 p̄ hūc fuit ad amēl opem
 p̄cauit ad r̄m m̄t ne uascedū
 aut p̄ri adēci q̄b m̄ciū
 itūm aut cupiditate hūmā
 q̄b hūmāz audibz/ dicit

sine qua administrari civitas non potest. ^{omnino} Omnis autem et admissio et ^{propter quod} propter quod ^{quodlibet} quodlibet ad quod
castigatio contumelia vacare debet. Neque ad eam quod punitur aliquem ^{propter quod} propter quod ^{quodlibet} quodlibet ad quod
a' ibi castigat. Et ad rem publicam valitatem referri debet. Cavendum ^{ad graviora officia} ad graviora officia
est. Ne maior periculum culpa sit. Et ne eisdem decus alii ple- ^{in rebus} in rebus
bitur. Alii appellent quod prohibenda maxime est ira ipsum
endo. Nunquam est ira quod accedet ad penas mediocritatem illam tene-
bit. Quod est me minus et parum. Quod plagas iracundiae et recte pla-
cet. modo ne laudaret iracundiam et dicent utitur anima daram. Illa
vero omnia in rebus repudianda est. Optandum quod ut hi qui sunt
rei publicae legum sites sint que ad puniendum non iracundia. Et eque
dum. Atque eadem in rebus prope et ad voluptatem nostram fluentibus
superbia magnopere fastidium arrogantiis quod fugiamus. Nam ut
adversus res sic sedas in modum terre leuicatis est. Propterea quod
est equabilitas in omni vita. Et idem semper vltima cadere est ratio. De
de secrete idem de. Cetero accepimus philippum quidem mace-
donum regem rebus gestis et gloria superari a filio. Facile et
humane videri superiores fuisse. Itaque alter sepe magnus
aliter sepe turpissimus. Unde recte prope videntur qui monent ut
quod superiores sumus sumissimus. **N**anciam quidem affricamus
auditores et familiares suum solium aut dicit ut solium tot
ut equos pro crebras querones plurimum ferociter exulta-
tes dormitoibus tande soleant ut his facilius possint va-
fic homines in secundis rebus effrenatos sibi quod prudentes
tamquam in girum zonis et doctrine duo oportet ut respiciant re-
rum humanarum imbecillitates varie quod fortune. Atque eadem in
secundissimis rebus est utendum maxime. Quod filio amicum. Hiis
maior eadem quod ante tribuenda est auctoritas. Idem quod temporibus
cavendum est ne assentatoribus patefaciamus aures. Nec aduli-
vos imamus. In quo falli facile est. Tales enim nos esse puta-
mus ut iure laudem. Ex quo nascuntur in mirabilia peracta.
Cum homines inflati opinionibus turpiter irudent et in maximis
vitant erroibus. Et hec quidem haec hactenus. Illud autem sic
est iudicandum. Maximas geri res et maximas ab his qui res
publicae regant quod eorum administratio laassime pateat. Ad plurimosque
pertineat. Esse autem magni animi et fuisse quondam multos. eadem
in vita oiosa. Qui autem investigarent a continent magis quodam
se se quod suorum rerum finibus gaudent. Aut nitenti me propter et
eos qui res publicae administraret delectarent re sua familiaria. Non
eam quidem in ratione exaggerantes. Neque excludentes ab eius
usu suos. Potuimus quod et amicos impatiens. Et rei publicae si
quod visus esset. Que primum mea bene parata sit nulla quod turpi que
sua. Neque odioso. Cum quod plurimum. modo digni se utilon prebeat

dem ut augeatur rōne diligētia parsimonia. Nec libidini po-
aus. luxurie q̄ q̄ liberalitati et bñficiae pateat. (hec p̄p̄ta
servantes licet magnifice gunt ammosi q̄ vinē / atq̄ eaz simplr
fidelr / vere hōmz amice.

Sequitur ut de vna reliqua pte honestatis dicendū sit. In
qua viciandū et q̄ quidēz ornatus vite et temperantia et
modestia / om̄z sedat p̄turbatōm aī / et verū modus cernit.
Hoc locū q̄tinet id qd̄ dīcī latine decorum p̄t. Grece enī p̄pon
dr decorum. huius vis ea est ut ab honesto nō queat separari.
Nam et qd̄ deat honestū ē et qd̄ honestū ē deat. Qualis aut
drā sit honestū et decorū / facilius intelligi quam explicari p̄t.
q̄tq̄ ē enī qd̄ deat id tū apparet / cū angustia ē honestas
Ita q̄ nō solum in hac pte honestatis / de qua h̄ locū dīfendū
ē / s̄ eaz in tribus sup̄ioribus / quid deat apparet. Nam et rō
ne vti / atq̄ orōne prudentes / et agere / qd̄ agas / q̄dāte dī q̄
in re quid sit veri vide / et tueri deat. Contra q̄ falli / errare /
labi / decipi / tā deat / q̄ delirare / et mte ēē captū. Et iusta oīa
decora sunt / Injusta contra / ut turpia / sic indecora. Similis
ē rō fortitudinis. qd̄ enī virilr aīo q̄ magno sit id dignū
viro et decorū videtur. Cū contra id ut turpe sit indecorū
Et uare p̄tinet quidem ad om̄em honestatem / hoc qd̄ dīcō
decorum et ita p̄tinet ut nō recondita quidāz rōne inatur /
s̄ sit in p̄mptu. Est enī quiddam idq̄ intelligitur in om̄i vāte
qd̄ deat qd̄ cogitāōne magis a v̄tute p̄t q̄ re separari. Vt
venustas et pulchritudo corporis / s̄ cerni nō p̄t aualitudine / sed
hoc de quo loquimur decorum totum illud quidem ē cū v̄tute dī
fusiū sed mte et cogitāōne dīstinguit. Est aut̄ eius de
scrip̄ō duplex. Nam et ḡnale quiddam decorum intelligimus qd̄
in om̄i honestate v̄tatur. Et aliud hūc subiectum / qd̄ p̄t
net ad singulas ptes honestatis. Atq̄ illud sup̄ius sic rēre
dīstīnui solet decorum id esse qd̄ q̄sentaneū sit hōm̄i exal
lenae in eo in quo natura eius a reliquis animantibus dīstī
rat. Cūq̄ aut̄ subiecta p̄t ḡm est / eam ut dīstīnuit ut
id decorū velint esse / qd̄ ita nē q̄sentaneū sit / ut in eo modā
tō et temperantia appareat / cum sp̄e quadam liberali. Nec
ita intelligi possum / existimare / ex eo decoro qd̄ poete scant
de quo alio loco plura dīcī solent. S̄ tū servare illd̄ po
etas qd̄ deat dīamus / cū id qd̄ q̄q̄ p̄sona dignū est et h̄et
dr. Vt si cāchus aut m̄nos dīcet / oderunt / dum merant
aut grāas / sepulcro q̄p̄ ē patens. Videtur indecorum / qd̄
eos fuisse accepimus iustos At atreo dīcente planus erat.
Est enī digna p̄sona drāō si poete quid queq̄ deat exp̄mā

Et cū p̄t p̄t p̄t
Cachus et m̄nos dīcet
a p̄t p̄t p̄t p̄t p̄t
indūz inferōd dīcī
aut. p̄t p̄t p̄t p̄t p̄t
m̄nos ut r̄ dīcī dīcī
p̄t p̄t p̄t p̄t p̄t

Equa m̄t p̄t p̄t
a p̄t p̄t p̄t p̄t
I dīcī ad cō q̄m̄t

inducabunt. ^{et} Nobis aut ^{et} personarum impeluit ipa na mag cu
excellentia pstantia q aianau reliquoru ^{et} Quod poete m d
magna uarietate psonaru etia uicis qd conueniat et qd
dedecet indebunt. Nobis aut cu a na constanac/moda
temperancie uicandis pates data sunt: ai q eade na do
at no negligencia qucadmodu noi adusus homines geramus
efficiatur ut et illud qd ad omes honestates pmet decoru q
lata fufum sit appareat. Et h qd ipicatur in unoquoq gne
utuat. ^{et} em pulchritudo corpori apta apofitione mebroru
mouet oculos et delegat hoc po qd mt se omi ptes agn
quodam lepore conuenit sic h decorum qd elucet i uita
approbationem coru mouet quibz cu uiuit ordine et constan
et modacoe dutor omi atz fitor. ^{et} Adhibenda e igit qd
reuerencia adusus homines et optimi cuiusq et reliquoru
Nam negliget qd dese puiq senat no solum approbatio
est sed etiam omno dissoluta. Est aut id qd differat i oi p
rone huda inter iusticiam et uicandiam iusticie ptes
sunt no violare homines uicandis no offendere. In q max
vis pnat decoru. His igitur expositis quale sit id de
diamus intellectu puto. Officiu aut qd ab eo dunt hac p
ht uiam que deducit ad conuenientiam conueniam q ne
Quam si sequamur ducem nup ab errabim. Segm q et
id qd aiait et ppicax na e. et id qd ad homi qd adcom
acommodatu. et id qd uehemens atq forte. Sed maxima
vis decori in hac e pte de qua disputamus. Neq em solu
motus corporis qui ad nra apti sunt sed nro etia animi mag
motus pbandi sunt. qui item ad nra accomodati sunt. Du
plex em vis aioru atq ne una p m appetitu. ^{et} posita q
e hoeme grece que homines huc atq illuc rapit. Alia m
rone que docet et explanat quid fugiendu facienduq sit
Itaq sit ut vo pntis appetitu qd obtemperet. Omis aut actio
uacare det tem et negligencia. Nec vo age det aliqd
cu no possit eaz pabilem reddere. Hec e em sere desq
officij. Efficiendu aut e ut appetitu rom obediant. eaz n
pauant. neq pte pigrinaz a ignamia deserant. sint q tngl
li atq oi ai p turbacoe careat. Exquo eluceat omis iustici
aa omisq modaco. Nam qui appetitu longius elagant et
tanq exultantes sine capiendo sine fugiendo no satis a ro
ne reuener. In sine dubio finem et modu tigent relinquant
em et abiciunt obediencia n rom parent. n subiecti snt
lege na a quibz no solum ai p turbatur sed etia corpa. Lig
ora ipa crete aratoru a eoru qui a libidine aliq a metu

Intelligendū ē: et duabus q̄ nos a nā m̄dutos esse
p̄mo. Quaru vna corā ē. ex q̄ q̄des om̄s p̄hapes su-
mus rōnis. p̄tanteq; eius qua ancillm̄q; bestis. aqua om̄e
honestum decorū q; trahitur. et ex qua rō m̄uendi officij
exquirat. Alia aut̄ p̄pe singlū est t̄bula. Vt em̄ in corp̄ib; ma-
ḡne dissimilitudines s̄nt. alios videm̄ ad cursū alios ad lu-
crandū vibuo p̄ualere. Itemq; infirmos / alios dignitate; t̄stē
alios venustate;. Sic et in alijs existunt eadē maiores vari-
etates. Erat t̄. l. Crasso et t̄. l. philippo multo; lepos maior
eaz; magis de industria in G. casare et lucij filio de re
isdem temporib; in ay. scilicet et ay. diuio adolescente in
gularis sceleritas t̄. l. helio multa hylaritas in eius sam-
uarii sapione arbitrio maior vita t̄hor. De greco autē
dulcem et facetum festum q; simon̄s atq; in om̄i orone simla
tores quā p̄uonam̄ gree notauerūt. Socrates accepm̄
contra pitagoram et p̄idem sumas auctoritate; q̄lectos et
sine vlla hylaritate. Callidum hambalem ex duabus penoz
Ex nr̄is duabus. Et maxm̄ accepim̄ feliciem / celare / ta-
cere simulare / insidiare / p̄ripe hostium consilia. In q̄dā
ḡne gree. Themistodem et phereu iasonem. q̄s anpo;
m̄c. In p̄m̄l̄t̄ vsutū et callidū factū solom̄s qui quo
lucor vita eius eēt et plus alij rei p̄i p̄deset t̄tere se si
mulant. Sunt h̄is alij m̄ltū dispares simplices et apti
qui nichil ex occulto agunt n̄l de m̄idijs agendū putāt
vitans cultores / fraudis m̄ia. Item alij si quid iusticie p̄-
aguntur cūmo desinant. dum q̄qd velint consequant̄. Vt
illam et marci Crassum videbamus. Duo in ḡne vsutū
mum et patientissimū lacidenom̄s lyandru accepim̄. Contra
callicratidem / qui p̄caus clasio p̄m̄m̄ p̄ lyandru fuit. Itē
q; in simonib; alij quē accepim̄ qui q̄m̄s p̄potenti sic effice-
ut em̄ de m̄las eē videatur qd in occulto et in p̄re et t̄llo
idem q; in de m̄ntio m̄m̄m̄ao vidimus. Audui ex maiorib;
nati h̄e idem fuisse t̄. l. p. sapione nascita. Contra q; p̄re; er
illū qui Thibery gracchi conatus p̄ditos iudicauit nullaz
cōita h̄uisse simon̄s. Necnō senocratez quidez senecissimū
p̄ phoz ob eāq; rem ip̄am magnū et clarū fuisse. Inma-
biles alie dissimilitudines s̄nt ne morū q; m̄ime t̄. l. viti
p̄andorum. Ad modū aut̄ tenerda sunt sua cū q; nō vi-
t̄. l. / si em̄ p̄ia quo facilius decorum illud q; q̄rimus retine-
atur. Sic em̄ ē facendū ut cont̄ vniūz nāz n̄l q̄cada
et t̄. l. consuetata / p̄iam nāz conseruam̄. ut et si sūt alia gra-
mora atq; meliōra t̄. l. nos laudā nre regule m̄tamur;

Neque enim ne attinet repugnare. nec quod sequi quod assequi neque.
Ex quo magis emergeat quare sit deorum illis. adeo quod nichil deest
in vita ut alius minueret obsequio. et adjuvante et repugnante
na. Primo si quid est deorum nichil est. et magis quam equalitas
vniuersae vite. Tum singulari actioni quod consuevit non pos-
sit si aliorum nam mittitur. omittitur. et. Ut enim ratione eo
debemus ut qui nobis est nobis. ne ut quod ubi meditantur.
uiderentur. sic in actores omnes quod vitam nullam quod discipula-
am. consuevit debemus. Atque h. nam tantum h. ut
non magis mortem sibi ipse consuevit aliis. Non enim alia in ea
de. cito sunt alia res qui se in afflicta tradiderunt. Atque etiam
forsan videri datur esse si se intemissent. propterea quod non eorum vita
leuior et mores fuerunt ratiore. Catonem autem incredibilem
habuisset nam gravitatem. et ipse propterea constantia observauisset
semper quod in proposito suscepto quod consilio permansisset. moriendum po-
tius quam tyranni uolam aspiciendum fuit. Et multa rationes sunt plures
illo ex ore ducendo cum et multis. et alio modo intellere
appellande sunt. inquit. et in omni sermone omnibus affabile. se
esse vellet. Porro vero et contumelias seniorum et anallatur
ut ad id. Atque apud quod accipiebatur. Atque quod deo tra-
ditur. multas oportere mortem quam illa propter ab alio maluisse
et tunc contemplantur expende oportebit quod quod habeat sui. ea
quod modari. u. velle expen. quod se aliena debeat. Ad enim maxime
quod deest quod est amissum sui maxime. Fuit. et quod noscat inge-
nuum. accipit se et victoriam et bonorum suorum iudicem prebeat. ne se
ma plusquam nos videant. hinc prudentiae. Illi enim non optimas
si sibi accommodatissimas subulas eligunt. qui enim voce recti
sunt epigones. medum quod. Qui gestu. menalipa. clitemestram.
Semper. Rutulus. que ego memini antiochiam. Ad sepe eis
puls. aia. Ergo hinc h. videbit scena. quod non videbit
sapientis vir in vita. Ad quas igitur res aptissimi erunt. in
his potissimum elaborabimus. In alio uirtutis nos ad ea de
traserit. que non ingenium non erunt. omnis adhibenda erit cura
meditatio. diligencia. Ut ea si non deore. atque minime in deco-
re facere possimus. Nec tamen est entendum tam ut bona que nobis
data sunt sequamur. quod ut vicia fugiamus. De duabus hinc
personis quas super dixi. Prima adiungit quam casus aliquis ut ipse
ipont. Quarta etiam quam nobis metipsum iudicio nostro accommo-
dabimus. Nam regna. imperia. nobilitates. honores. diuitie.
opes ea quod que sunt hinc contraria. ut casu. ita quibus sub.
nam. hinc aut gerere quam personam nostram voluit praefatur. Itaque
se alio ad phryas. alio ad mul. alio ad eloquias. applicat. Ipse

122
qz vniu in alia aliis manit excellē. Quorū vō p̄res a maio
res aliq̄ gloria p̄fiterūt corū plerūq̄ hī in h̄c gñe laudis su
dant excellē. ut et mutus public⁹ filius in iure ciuili; pauli fi
lius africanus in re militari. Quidaz aut̄ adeas laudes quas
a p̄ribus acceperūt addūt aliquā suā. Vt h̄ quid africanus/
eloquāa cumulat bellicam glāz. Sed idē rēat thimotheus ca
nonis filius. qui cū belli laude nō inferior fūisset q̄ p̄r, ad
eam laudē, doct̄ie et ingeni glāz adiret. fuit aut̄ m̄dū, ut
nō nulli om̄ssa imitacōne maior suū qd̄az institutū cōse
quant. Maxime qz in eo plerūq̄ laborauit h̄y que magna
sibi pponūt ob̄iciis orti maiorib⁹. Hec igit̄ om̄ia cū q̄mū
qd̄ deceat, complecti aīo et cogitacōne debemus. In p̄mis aut̄
constituendū ē, quos nos et quales eē velim⁹. et in quo gñe
vite q̄ delibāto ē om̄i difficillima. Inuēte enī adoleſcentia, cū
ē maxima ibecillitas consiliū cū id sibi q̄q̄ genus etatis dege
re constituit qd̄ maxime adamant. Ita qz an īplicat aliquo
cto de genē cursū qz viuendi, q̄ potuit qd̄ optimū eēt, iudicā
Nam qz h̄ciles p̄digum dicūt, ut ē apud venosōntez, cū p̄mū
pubescēt, qd̄ q̄m a n̄a ad diligendū, quā q̄q̄ viāz vīlēt, sit
ingressurus datū ē, exisse in solitudinē. Atqz ibi sedente diu
sciam m̄tū qz dubitasse, cū duas enēt vias, vīaz uoluptatis
aliāz vīitū, utrā ingredi melius eēt. Hoc h̄cili rōmū sa
to audito potuit fortasse cōgē. Nobis nō idē q̄ m̄tū quos
anqz vīlēt, cādeorūqz studiā instituta qz īpellim⁹. Plerū
qz aut̄ p̄mū p̄ceptū ibūt, ad corū cōmūctudinē morē qz dedū
amur. Alij m̄tū iudicō ferunt, q̄q̄ maiori p̄a pulcritū
iudentur, ea maxime exoptant. Nō nulli t̄m̄tū felicit̄ qd̄az
sine bonitate nature, sine p̄mū disciplinā, vīitū uite secuti
sūt viāz. Illud aut̄ maxime varū genus ē corū, q̄ aut ex
cellente ingeni magnitudine a p̄clara erudicōne, atqz doct̄ia
a utraqz re, ornati spaciū delibandi h̄uerūt, quē potissimū
uite cursū sequi vellent. In qua delibacōne, ad suāz audqz
nāz consiliū ē om̄e reuocandū. Nam cū in om̄ib⁹ q̄ agunt̄,
exco mō quem q̄q̄ natus ē ut sup̄dictū ē qd̄ deceat exquirim⁹
in ī tota uite cōstitūda m̄tū ē rei cura maior adhibenda ut
constare uite p̄petuū possi nobismetip̄s n̄ in ullo officio
claudicare. Qd̄ hanc aut̄ rōm qm̄ maximā vi nā h̄t fortū
p̄ximāz utriqz eō vō h̄nda ē in diligendo gñe vite s̄ nē
magis. Multo enī firmit̄ ē et cōstancior q̄ fortūa nō nūq̄
tanq̄ ip̄a m̄d̄li cū m̄d̄li nā pugnare videatur. Qm̄ igit̄
nē h̄c ad genus consiliū viuendi eē cōstitit is cōstanciaz
teneat. Qd̄ enī maxime decet, si forte errasse intellexerit

in eligendo gr̃e vite. Quid si accidit p̃t aut accide / facienda
moru m̃statoru q̃ mutaco ē. Cam igit̃ mutaco si tempa
adiuabunt / facilius / comodius q̃ faciemus / si min⁹ sensierit
pedetentia facienda. Ut amicia q̃ min⁹ delecent / et min⁹
p̃bentur magis deare censant sapientes sensum dilue / q̃ re
pente pade. Comutato aut̃ gr̃e uite oī recte curandū est.
ut id bono cōsilio recte videamur. Et qm paulo an dictuz
est imitadol ēē maiores p̃mū illud exceptū sit / ne uia sint im
tanda / demde si nā nō faret ut q̃dez mutari possit ut supior
filius africanus qui hnt expaulo natū adoptauit p̃t infirmi
tatez ualitudinis si tū potuit p̃t similia ēē q̃ ille fuerat su
Et igitur nō potit siue causas derensicare siue p̃t m̃ conu
bus tenē siue bella gere. Illa tū p̃stare debet / que erūt
in ipius p̃tate si m̃ iusticiaz / fidem libalitatez / modestiaz / te
paucaz / quo min⁹ abeo id qd̃ deit reſtatur. Optima autēz
h̃editas ap̃ribus tradit̃ libis / om̃q̃ p̃t momo p̃stanaor
glia. Ututis rerū q̃ gestarū / an dedecori nefas ēē et iutiū
iudicandū ē. Et qm officia nō eadez disparibus etatibus tri
buunt̃ alia sūt iuuenū / alia q̃ semoz / aliqd̃ eadē de hac di
stinctione dicendū ē. Est igit̃ adolescentis maioris natū uere
vi. ex his qui elige optimos et p̃batissimos / quorū cōsilio atq̃
autoritate utat̃. Inuentis em̃ etat̃ m̃stia senū cōsilienda
et regenda prudentia ē. Maxime aut̃ h̃ etat̃ alibidimbz
arcenda est / cōtenda q̃ in labore p̃aencia q̃ et ai et corpū
ut eorū ibellias et ciuilibz officiis uigeat industria. Atq̃ et
cum relaxare aīol et dare se iocunditati uolent / caueāt itēpā
atq̃ meminerūt uicandis qd̃ est facilius si in eiusmōi qd̃e
rebus maiores natū m̃esse uelint. Sēmbus aut̃ labores cor
pū minūede cōtationes ai eadē agende uident̃. Panda uō
cōpā ut amicos et uicēntes et maxime uē pu. cōsilio et pu
p̃ticia adiuuent. Nichil aut̃ magis cauedū ē senectuti ne lan
gori se delidie q̃ dedat. Luxuria uō ai oī etati turpis. in sene
ctuti sc̃adissima ē. Si aut̃ eadē libidinū m̃tēpancia accēsit
duplex malū ē. qd̃ et ipā senectus concipit dedecus et facit
adolescentiū imprudēciā m̃tēpanciā. At nō qd̃ez illd̃ alienū
ē de m̃gratiū de p̃uatiū de ciuū de p̃gnorū officiis dicē
Est qd̃ p̃pū min⁹ magis / acius m̃telligē se gere p̃sonā ciu
etatis debē q̃ eius dignitatez et decū subitine / seruare leges
iura des̃cribe et ea fidei sue commissa memisse. Priuatus
aut̃ oportet equo et pari ai ciuibz iure uiuē neq̃ sumi
sum et abiectū nō se effēntes tū in re pu. ea uelle q̃ iniquilla
et honesta sunt. Talem em̃ et seruare et bonū aut̃ dicere

Solem9. Peregrin aut atq incole officiu e m' de aliq m'q
vere mmeq ee m aliena re pu: curiosu. Ita ferre officia
vapient' ai quet' qd decet: et qd aptu sit p'sonis q'ibz etat
bus. Nichil e aut qd decet tam q' m o'i re gerenda co'silio
q' cupiendo seruare constantia. Sz qm decoru illud i o'ibz
fatis et dictis m'corpi' deniq motu et statu int' id q' positi
est m'ribus rebus formositate, ordine ornatu: et ad actionez
apto diffialius ad eloqudu. Sz satis faale erit intelligi. In his
aut tribus continetur cura eaq illa ut p'berm ab his cu q'bz
apud q'sq uiuam9. his q' de rebus pauca dicantur.

Primapio corpi' nri magnat9 nra
ipa uidetur h're rom, que forma nra: reliqua q' si
gura: m'q eet sp'et honesta ea posuit t'ymptu. que autez
p'ter corpi' et ne nra te dare aspectu cent deformē h'itue
atq forma: eas contexit atq abdidit hanc nra t'az diligente
fabrica: imitata e homi uicandia, que em nra occultat, eade
om' qui sana m'ete sunt remouet ab oculis. Ipi q' nra dat
opam ut q' oculatissime pareat. Quaru q' p'au corpi' uius
sūt nra: eas n' p'ter neq earu uius suis nomibz appellant
qd'q' facie nō est turpe, mō occulte id dicē obscenū ē. Ita q'
nec actō rerū illarū apta p'culancia uacat, n' orōm' obse
ntat. Nec vō audiendi sūt om'ia, a' si q' fuerūt scia pene am
a q' reprehendit et arident qd' ea q' turpia sūt v'bit. Stagnā
nō dicimus. Illa uō que turpia sūt nomibz appellem9 suis
latroanari, fraudare, adulteri, turpe ē. Sz dr nō obscene libi
dare opam, re honestū est. nomie obscene. Pulara q' mea sima
ab eisdem q' uicandiaz disputant. Nos aut nā sequam9 et ab
om' qd' abhorret ab o'ioz aurū q'pbaone nigramus. Sz atq
m'cessus, sessio, amibacō, voltu, oculi, maximū motus teneat
illud decorum. Quiba m' rebz duo sūt maxime fugienda
neqd' effemiatu, a' molle, a' ne qd' durū, aut rusticū sit. Nec
vō hystriomibz et oratoribz coedendū ē, ut h'ia h' apta q' sūt
m' nobis dissoluta. Scemcorū q'dez mos tantaz h't ex ueci dū
aplma uicandiaz, ut m'icena s'm subligaculo prodeat nemo.
Verent' em ne si quo casu eueneit ut corpi' p'ter quedā apta
tur ut aspiciantur nō decore. Nro quidē more ai p'utibus
pubes. Atq Cum s'ocia genū nō lauāt. Retinēda igit' ē h'ia
generis uicandia. p'seram nā ipa m'gra et duce. Cu aut
pulcritudinis duo g'ia sūt, quoru m' alio ē venustas, in alio
dignitatem venustatez muliebrez dicā debemus. Dignitatem
villem. Erga et aforma remoueat' iuro o'i nō dignus
ornatus. Et hinc simile uicū ingestu motu q' caueat. Nāz

et palestra motu sepe sunt odiosiores et hystrionu non nulli mo-
tus mepoi non uacant / et multosq; græ / q̄ sunt recta et simpli-
cia laudant. forme aut dignis coloris tuenda e / color exa-
ctiōne corporis. Adhibenda e p̄tea mēdia / non odiosa neq; ex-
quisita nimis / tñ q̄ effugiat agrestes et in hūanaz negligētiā
Eadem rō e hūda vestitus. In quo sint implevisq; rebz medio-
cras optima est. Cauendū e aut ne aut tarditatibz utamur
ingressu mollioribz / ut similes pomparū serculis eē uideam.
aut ne ifestimatoribus suscipiam9 minas celitatis / que cū fi-
unt anhelitus mouent wltz mutant ora torquent. ex quibz
magna significatō fit nō ad eē constantiaz q; mltō ead magis ela-
borandū e / ne cū motu a nā recedant. Ad assequē si caue-
bim9 ne inpturbatōnes n3 examinatōnes madamus / et si attē-
tos aīos ad decoris cōseruatōz tenebim9

Motus aut aīorum duplices sunt alii cogitatōnes / alii apeti-
tus. Cogitatō in vō exq̄rendo maxime vsat̄ apertū ipellit
ad agendū. Curandū e igit̄ / ut cogitatōne ad res q̄ optimas
utām apertū rōm obediētes p̄beam9. Et qm̄ maḡ vis orōnis
est / ea q; dū alia cōtētiōnis / alia simonis. Contētiō dūceptatōibz
agregatiōibz familiarū t̄buit iudicōz cōtētiō senatū. Sermo
in iudicis disputatōibz / cōgressionibz ratiōibz uset / sc̄t eaq;
cōmū. Contētiōnis p̄cepta rethorū sūt / nulla simonis q̄ hāud
sāo an possint hec q̄ esse. S; dūcētiā studiū inueniūt ingri-
hinc aut qui studeant / sunt nulli / rethorū turba referta est
oīa q̄ q̄ vōbz sināz q̄ p̄cepta sūt / eadez ad simonē p̄tinebūt
S; cū orōnis iudicēz uoz hēam9. Inuocē aut duo sequant̄ /
ut clara sit / ut sinant / utruq; a nā petendū e / vñ alim ex
atq; augetur / alim mītiā p̄sse loq̄tū et leuit. Nichil
aliud fuit in Catulis / ut eos exq̄sio iudicō putaret uti līrāz
q̄q̄ erant līrā / s; et alij / hī aut optiē uti lingua latina
putabantur / somis erat dulcis lē n3 exp̄sē neq; op̄sē / ne
aut obitū eēt / a nimis putidū sine contētiōne. Vox neq;
languet / s; canora ubeior oīo. L. Crassi. nē nimis faceta. S;
bñ loq̄di de catulis op̄io nō mīor. Sale uō et faceta Cēsār
Catuli p̄r̄s rīater uat oīo. Ut in ipō illo s̄rensī gr̄e dicē
di contētiōnes aliorū simone vīcēt. In omibz e hīo elabo-
randū e / si in oī re qd̄ deceat / exq̄rimus. Sit q̄ hī sermo
In quo s̄cratā maxime excellunt leuis nūmē p̄tinax et cū
in eo lepos. Nec uō tanq̄ in possessionē suāz uenerit exelu-
dat alios S; cū reliq̄ in rebus / tū in simone cōi uicissitū
dūe nī nūq̄ putet / ac uideat in p̄mō q̄ba de rebz loquat̄.
si de s̄r̄is s̄ritatēz ad hibeat si iocōsio leporēz. In p̄mō B

155

prouideat ne pmo uiaū aliqd' indicet in eē moribz q' ma
 maxime tñ solet euenire; cū studiōse de absentibz detrahē
 di eam aut p'ridictm; aut cēuere; maledice; qumeliose q'dr.
 hūtur aut plerūq' simones a' de domesticis negotiis; a' de
 re pu; a' de aratū studiis et doctia; Danda ē opa ē ut si eadē
 ad alia cepit ad h' renouetur ozo; s; ut aiq; adueritres Neq;
 em iisdem derebus; n' m oī tpe n' scē delectam; Adadūte
 dum ē eadē q'ant' hmo delectactōm hēat; et ut incipēdi rō
 fuit; ita sit desinēdi modq; s; qūe m oī uita vāissime p'p'r.
 ut p'urbacōnes fugiamus; i motq; ai mimos; rōm nō obp'a
 tes; s; ut euisimō motbz hmo det uacare ne a' ira existat;
 a' cupiditas aliq; a' pigrina; a' ignavia; a' tale aliqd' appare
 at; Maxime q' curandū ut eos; cū qbz simonez cōserim;
 et uere; et dilige videam; Obiurgacōnes eadē n' mūq; ma
 dunt nāe; quibz utendū ē fortasse et uoas q'tencōne
 maiore et yborū gūtate acciore; Id agendū eadē ē ut ne
 ea faci videam irati; s; ut aduendū et secūdū sic ad h'
 genus castigandi; raro multq; uenim; Nec unq; n' nāo si
 nulla repiret alia medicina; s; tñ ira procul absit; cū
 qua nichil recte fieri; ml' cōsidare p't; Magna aut p'te
 elemēti castigacōne h' uti; gūtate tñ aduēta; seneritas ad
 hibeatur et contumelia repellatur; Atq; eadē illud ipm qd'
 accidit; h' obiuergacō; significandū ē ipm cā q' obiuergē
 susceptū ēē; Rectū ē aut eadē m illis contencōibz q' nō
 mīssimō fuit eadē si nobis indigna audiamus; tñ gū
 tatez retine; iracūdiatē repellē; Erue em cū aliq' p'urbacōe
 fuit; n' ea constantē fieri pūt; n' h' q' adsūt app'bai; de
 forme eadē ē de seipo p'dicare falsā p'stam; et cū irisione
 audientū imitari militez gl'osum

Et qm omnia p'seāt uolum; q'dez certe dicēdū ē eadē q'lez
 homi' honorari ex p'ncipis domū placeat ēē; Cūq' p'm
 adquez accommodandā; edificandū ē desēptō ei tñ adhibenda
 dignitas; q' comoditatis; q' diligencia; Cū octauo q' p'p'xi fā
 lia cōsul fāis ē honorū fuisse accepim; qd' p'dāz edificat;
 m palatō; et plenaz dignitas domū; que cū uulgo uisēt suffra
 gata dno nouo hōi; ad cōsulatū putabat; Hanc scāuz de
 mollit; accessionez adiūxit ad edibz; Ita q' ille m suāz domū
 cōsulatū p'mus attulit; Hic sūm et clarissimū vi filiū i do
 mū multiplicatam nō repullāz solum retulit s; ignomiaz
 et calamitatez; Ornanda ē em dignas domo; nō ex tota
 domo quēda n' domo domi; s; dno domus honestanda
 est; Et ut m cetis hūda rō nō sua solū s; eadē alioz

sic in domo dari hominis in qua et hospites multum recipiendi et ad
mittenda hominum generis cuiusque multitudinis. Adhibenda cura est
largitatis; Aliter ampla est domus dedecori domino sepe sit si est ita
solitudo. et maxime si aliter alio domino solita est frequentari. Odiosum
est enim cum apertum dicitur quod domus antiqua. heu quam dispari domino
dignari. quod quidem his temporibus in multis locis dicitur; Laudandum est et
praesertim si ipse edifices. ut ex modum superius et magnificentia patet
quo in genere multum mali eorum in exemplo est. Studiosi enim plei
que praesertim in hac parte facta principum imitantur. Ut lucius lucili
sive viri virtutes augere multum nullarum magnificentia imitati sunt
Quarum quidem arte est adhibendus modus. ad mediocritatemque re
uocandam; Eademque mediocritas ad omnes usum cultusque vite referen
da est. Sed hoc actenus

In omni autem actione suscipienda tria sunt tenenda primum ut ap
petita rationem obtemperet. Quod nihil est ad officia conservanda
accommodatus; Deinde ut adiutur quanta illa res sit quam
efficere uelimus. ne uel maior ne uel minor cura et opera susci
piatur quam ea postulet; Tertium est ut caueamus ut ea quae pertinent ad
liberales spiritus et dignitatem modata sint; Modus autem est optio
deus ipsum tenere de quo ante diximus non ingredi longius; horum
in eum perscrutissimum est appetitum contemperare rationem

Omnem de ordine rerum et de opportunitate temporum
dicendum est; Haec autem sententia continet ea quae greci eutaxia
antiqui nominant. Non habet quae interpretamur modestiam; quo tribus modis
mest si illa est eutaxia in qua intelligitur ordinis conservatio
Itaque ut eandem nos et modestiam appellemus; sic diffinitur a
stoicis; Ut modestia sit scientia earum rerum quae agentur
a dicentur loco suo collocandam. Itaque uideri eadem uel ordinis
et collocacionis fore; Nam et ordinem sic diffinitur. compositio
rerum aptarum et accommodatis locis; Locum autem actionis oportu
nitatem quos esse dicunt; Tempus autem actionis opportunum grece
eucharia latine appellatur occasio; Sic fit ut modestia habet
quam interpretamur ita ut dixi sententia sit opportunitatis idoneorum
ad agendum temporum; Sed potest eadem esse prudentiae diffinitio
de qua principio diximus; Hoc autem loco de modicatione et tem
perantia et alijs similibus uerbis querimus; Itaque quae erant
prudentiae propria suo loco dicta sunt; Quae autem habent uirtutem
de quibus itaque dudum loquimur quae pertinent ad uicandam et ad eorum
probationem quibus aut minus nunc dicenda sunt

Talis est igitur ordo actionum adhibenda ut quae admodum
in ordine constant sit inuenta sunt omnia in se apta et
conuenientia; Turpe enim est ualde quod in consuetudine re seueram

conuicio dignū a' delicatū aliquē mferre sermone; Be
 ne picles cū h'ret collegam i p'tura sōphoclez hi q' de
 cōi officio quēmissent et cū formosū puer trāiret dixit
 q' sōphocles o puerū pulcrū picle ait at em p'tores
 sōphocle decet nō solū manus s' etia oculos abstineret
 h're; Atq' h' idē sōphocles si m athletarū approbatione diuis
 set iusta rephensione caruisset; Tanti uis et loci et t'p'is
 ut si q' cū cōz sit actura i itinē a' m ambulacōne sciat
 ipe meditetur attentius cogitet nō rephendat. At hoc
 idē si inuicio rāat m hūanū uideat m s'cia itēpōis
 q' ea q' multū ab hūante discrepat ut si q' mforo cantet
 Aut si qua ē alia mag' p'uitas facile apparent n' magno
 pere ad monitōz et p'cepta desidant; S'ue aut p'ua uidet
 ee delicta neq' a multis intelligi pnt ab h'is diligentiū
 ē declinandū; Ut m ridib' aut m ab'is q'uis paulū dis
 crepent m id a s'cie adadiū solet Sic inuēdū ē i uita
 ne forte qd discrepet ut mltō etiā magis quo maior et
 melior actōnū q' sonorū concētū ē; Ita q' ut m ridib'q
 musicorū aures ut m mma sentiat. Sic nos si acros acdi
 diligentiū ee uolū adadiōres q' uicorū mag' intelligere
 sepe ex p'ua. Ex odorū obtutu supalioz a remissione a cō
 tractōne ex mēstia hilarit' ex risu ex locutōne ex reatē
 tōne ex cōtēntōne uoar ex sūmmissione ex reatētia ex cōt'is
 cōis similib' facile indicab' qd apte corū fiat. qd abot
 ficio nā discrepet; Quo m g'ne nō ē mcomodū q'le quidq'
 corū sit ex alijs iudicare ut magis m alijs c'nam ut si qd
 dedecet m illos uitemus et ipi s'it em nescio quid ut ma
 gis m alijs c'nam q' m nobis metipis si qd delinquitur
 Ita q' facillime corrigunt mdiscrepando iura quorū mutāt
 emedandi cōz ingri; Nec uō alienū ē ad ea eligenda q'
 dubitāz afferunt adhibe doctos homines ut eaz usū pi
 tos ut quid h'is de unoq' g'ne officij placeat. Maior em
 p' eo s'ere de c'eri solz quo a nā ipa deducit. In quibus
 uidendū ē nō nō mō qd q'q' loq'ur i' eaz qd q'q' sentiat
 atq' eaz qua s' q'q' sentiat. Not em p'iores et hi q' signa
 fabricant et u' eaz poete sūm q'q' opus a uulgo considari
 uult ut si qd rephensū sit aplurib' id corrigat hi q' et s'
 cū et cū alijs qd m eo peccatū sit exstut sic aliorū iudicō p
 mltā nob faciēda et nō faciēda et mutanda et corrigenda
 sunt; Que uō more agunt et mstituta aulib' de h'is mlt
 ē p'apiendū. Illa em ipa p'apta sunt. Nec q'q' h' errore
 duci oportet ut si qd sōcrates a' aristipus cōt' morem

consuetudine q̄ cūiles fecerūt locūque sit. Ideo s̄ arbitror
licē; Magni illi et diuini boni hāc liceatq̄ assequant̄
Cūcorū nō rō / tota ē ciuitas. ē em̄ nūta uenūdie. sine q̄ nil
rectū ēē p̄t / nil honestū; Eos aut̄ quorū uita p̄specta ī rebz
honestis atq̄ magnis ē / bñ de re pū senatū et bñ mi
tos a mētes / aliquo honore a impio affecto / obseruare et col
lē debemus; Tribue eaz mltū senectutē. cede hīs q̄ ingra
tū hēbūt. hīs delectū auis et pēgn. In ipō q̄ pēgno p̄na
tim ne an publice uenit; Ad sumā ne agat̄. de singlis / quēz
totius gñs homi cōsiliat̄ et cōsiliat̄ / colē tueri / seruare
debemus; Jam de araficiis et q̄stibz qui libales hñdi qui
sordidi sūt h̄ rēre accepimus; p̄mū īp̄bant̄ hī quēscūs
qui iodia homi in aurūt. ut portuoz a seneratorū; Illibā
les aut̄ et sordidi quēscūs / mēnariōz om̄ quorū opa / nō q̄
vū artes emūtur. Est em̄ illis ipā mēes autoritātū sūitū
Sordidi em̄ putant̄ q̄ mēant̄ a mēatibz q̄ scām vendāt
Nihil em̄ p̄fiant̄ n̄ admonet mēat̄. Nec nō cōd̄p̄ turpi
us uanitate Opificesq̄ om̄ mēdida arte uisūt; Nec nō
q̄dā ingenuū p̄t hīs officina; Armine q̄ artes p̄bade
que mētre sūt uoluptatē; Secarij lanij coa satorē / p̄sca
tores ut ait tēnauit. Adde hūc si plagz unguētarios / Alia
tores totū q̄ ludū talariū; Quibz aut̄ artibz / aut prudēcia
maior mēst / a nō mediocr̄ ualitas q̄rit̄ ut medicina ut
architectura ut doctrina uerū honestatū / hec sūt hī quoz
ordm̄ quēscūt honeste dīcatū aut si tenuis ē / sordida
putanda est; s̄m magna et copiosa / multa undiq̄ apozant̄
m̄tas q̄ sine uanitate ip̄aens nō ē admodū uitupanda; Atq̄
enām si iāciata quēscūt ut cōtēta poant̄ / ut sēpe ex alto por
tum / ex ipō portu sē in agros possessionesq̄ cōulit̄ uidr̄ iure
optimo posse laudari. Om̄ aut̄ rerū / ex quibz aliqd̄ exquirit̄
m̄l ē agricultura melius / m̄l ultius / m̄l dulcius. m̄l hōie
libo dignus De qua qm̄ in catone maiore sātis mltā dixim̄
illuc assumēs que adhūc locū p̄tinebūt

Sed ab his p̄tibz que sūt honestatē q̄admodū officia du
centur sātis expositū uidet̄; Corū aut̄ iporū q̄ honesta
sūt p̄t mādē sēpe contentō et opaco / de duobz honestis utz
honestus. Quū loq̄ a paneo ē p̄missus. Nam cū oī honestas
manet ip̄tibz q̄tuor q̄rū una sit cōgrū alia cōtāta ēia
māgnimitas q̄ta modat̄ hēc in diligēdo officio sēpe m̄l
se cōpēnt̄ nūc ē; Placet igit̄ apozā ēē nē ea officia q̄
ex cōtate q̄ ea q̄ ex cōgrūne dūant̄. Ad q̄ h̄c argumēto q̄ser
uari p̄t. At si contigit ea uita sapia ut om̄ rerum

affluentibus copijs dicitur quoniam omnia quae cognitione digna sunt
 summe otio scilicet ipse consideret et contempletur / tamen si sollicitudo
 tanta sit ut homines inde non possint excedat euita / Princeps quod est
 omnium utilium ipsa sapientia quam philosophi graeci uocant / prudentiam
 uero quam uocant graeci rationem / alia quidam intelligunt quae est
 rerum expectandarum fugiendarumque scientia . Illa autem sapientia quam
 principem dixi rem est diuinam humanam scientiam . in qua contine-
 tur deorum et hominum consilia / et societatis inter ipsos / Ea si maxime
 est ut est nunc est quod a ciuitate ducatur officium de eadem maximum
 Est rectio contemplatio quod non maxima quodammodo et maxime tractata
 sit si actio nulla rerum consequatur / Ea uero actio in hominum como-
 dis tuendis maxime imbuta / Pertinet igitur ad societatem
 gentis humanam Ergo haec cognitio anponenda est / Atque id optimi
 quod re ipsa ostendit et indicat / Quis enim est tam cupidus in prae-
 cienda cognoscendaque rerum natura ut si ei tractanti contemplanti
 quod res cognitione dignissimas subito sit allatum periculum discrimen
 quod prius cum subuenire opitulanti quod possit non illa omnia relin-
 quat atque abeat / eamque si diuinare se scellas a metari modo
 magnitudinem posse arbitraretur . Atque haec in prius tamquam re
 aut periculo rececit . Quibus rebus intelligitur studijs officijsque
 scientiae proponenda esse officia iustitiae / quae pertinet ad hominum utili-
 tatem / quia nichil homini dedit / Neque illi quorum studia uita
 quod omnis in rerum cognitione uisita est tamen ab augendis hominum
 utilitatibus et commodis non recesserunt / Neque et erudierunt
 multos / quo meliores ciues utilioresque rebus et suis et pu-
 blicis essent . Ut thebanum epaminundam lucianus pythagoreus
 siracusium dionem plato . multosque multos morumque quod quid ad re-
 publicam attulimus a doctoribus atque doctrina instructi adeoque et or-
 nati accessimus / Neque solum uim atque prius studiosos discendi
 eruduit atque docuit . sed haec idem eamque per mortem monumentis laudibus
 assecant / Nec enim ullus locus est praetermissis ab his qui ad le-
 ges qui ad mores / qui ad disciplinam rei publicae pertinet / Ita ut
 otium suum ad uirum negotium contulisse uideantur / Ita illi ipsi do-
 ctine studijs et sapientiae dedit ad hominum utilitatem suam sapientiam
 prudentiam intelligentiamque potissimum asserunt Ob eam etiam
 eamque eloquii copiose modo prudentius melius est quam ut acutissime
 sine eloquentia cogitare / quod cogitatio in se ipsa utilis . Eloqui-
 um complectitur eos quibus cum ciuitate uicini sumus / Atque ut
 apud examina non fingendorum fauorum causa congregat si autem
 aggregabilia sunt natura / fingunt fauores / sic homines ac multo
 eamque natura congregati adhibent agendi congruendi quod scilicet so-
 leraque / Ita quod nisi ea uita quod consistat ex hominibus tuendis .

ex societate gñis hñam attingit cogit verū soluta i. nana
cogit et ieiuna iudeatur. Item qđ magis ai remota cōta
te cōiunctōe qđ hñana / rēritas sit quedā et īmāntas. Ita
sit ut iūcat cogitōis studiū / cōsōciā hñm atq; cōtas. Nec
vñ ē qđ dīr aqbusdā ppe nātatez iūte / qđ ea qđ nā desideret
cōsequi sine alijs atq; effice nō possemus. Aditō iūcā esse
cū hñm cōitatez atq; sōciētez. At si omia nob que ad
iūctū cultū qđ p̄tinet / qđ i iūgula diuina ut aut sup̄edita
rent cū optimo qđq; ingemo negocijs omibz obmissis / totū
se magis cōne et sñā collocaret. Non ita ē. nā et solitudinē
fugit. et sōciū studiū querit. tū dīre. tū discere uellet. tū
audire. tū dicere. Ergo omē offm qđ ad cōitatez hñm et sō
ciētez tuendā ualerit anpōndit illi offō qđ cogitōne et sñā
continet. Illud sōritū quēndū sit nūz h cōtas qđ maxie
ē apta nē. sit eāz modicōm modēstie qđ sēmp anpōnda
Non placet. Sunt enī p̄tm quedā ita sēda / p̄tm ita flagit
sa ut ea nec obōuande quidez p̄rie causā sōp̄ns facturū
sit; Cū possidomus collegit p̄multa. si ita tētm qđez ita / ut
dictū qđ turpia iudeatur. Nec igitur nō iūāpiat quā rei pu
cā nec rei quidez pu. p̄rie iūāpi uoler. Itz et hñ comodis
sēres hñ. qđ nō p̄t atide t̄p̄s ut iūrit rei pu qđq; illorū facē
sōp̄ntez. Quare hñ quidez effectū sit in offmz diligendis gen
offmz excellē qđ tēneatur hñm sōciētez. Et enī cogitō p̄uide
ciā qđ sēquitur cōsōciā actio. Ita sit ut agere cōsōciā plu
vis sit cogitare qđ p̄rudenter. Atq; hñ quidez actio; paterit
enī locus ē qđ ut nō dīstale sit mēq̄rendo offō qđ auq; sit
p̄ponendū iūde. In ipā aut cōitate sūt ḡdus offmz ex quibz
qđ auq; p̄stet intelligi possit. ut p̄ma dīr in mōrēlibz. Sēda
p̄rie. tēraa p̄utibus. breuit̄ dīspūtatō intelligi p̄t nō sōlū
id hñm sōlere dubitare. honestūz ne an turpe sit. Itz eāz
duobz p̄pōitōz honestūz utrū honestus. hñ locus ē a pane
tū ut sūp̄ dīxi p̄missus. Itz ad alia iūscamus.

Nemadmodū offmā ducēt ab honestate hñm n.
hñ atq; ab dī gñe iūtuat. sñā explicatū arbitror in
libro sūp̄iore. Itz ut hñ offmā gñā p̄sequar qđ
p̄tinent ad iūte cultū. et ad eāz verū qbus uolunt
hñm sōciētez. ad opes. ad cōpias. In quo tū
queri dīxi quid uale qđ iūale. De quibus dīr agrediar. si
pauca p̄us de iūsticiā aut de iūdicō meo dīxero. Quāq; enī
libri nū complures nō mō ad legendū. Itz eāz ad sēbendi studi
um exatuerūt nī mēdū uereor ne quibusdā vis bonis

phye nomē sit mīrūm mīrent q̄ me ea tñ me ope et tps
 pone. Ego autē q̄dū res pu. p̄ eos gēbatur q̄ba se ip̄a comi
 ierat omēs meas curas cogitacōnes q̄ meaq̄ conferebat; Cū
 autē dñatū vñm omīa tēdit / neq̄ eēt usq̄ consilia aut
 autoritatē locis. Bonos demq̄ tuende rei pu. / sūmos viros
 amīssimē n̄ me auctoribz dedi q̄ba eētm contrēstus nisi hīs
 resūssimē n̄ vñm indigne homīe docto uoluptatibz; Atq̄
 ut res pu. / stetit quo cepat statu. n̄ in homīes nō tam
 cōmutandaru q̄ euertendaru rerum cupidō madidēt;
 Prīmū em̄ ut stante re pu. facere solebamus in agendo plā
 q̄ in cōbendo ope ponēmus. dem̄ sc̄ptis ip̄is nō ea q̄ nūc q̄
 actōnes nr̄as mandarem ut sēpe sc̄amus. Cum autē re
 pu. in qua omīs mea cura cogitacō opea pōm solebat nlla
 esset oīo ille. s̄ lre continebat fōrensēs et sēnatorie Nichil
 autē agere cū aūt nō posset in hīs sūdis iūctis etatis
 exīamāni honestatime posse depom si me adphīq̄ retu
 lūsem. Cū cū mltū adolescens discendi eam tps tēuisset
 p̄q̄ea q̄ honoribus mīseruere cepi / n̄ totū rei pu. tradidi
 tñ erat phye loca q̄ntūz iūp̄uerat amīcorū et rei pu. tps
 Id autē omē cōsumebat in legendo sc̄bendi otū nō erat
 Maxm̄ q̄ in malis h̄ tñ boni affectū indēmur / ut ea
 litteris mandarem que n̄ erant nō nr̄is. etiaq̄ erant
 cogōne dignissima Quid em̄ ē p̄t deos aptabilis sapiā.
 quid p̄stānt. Quid homī melius. quid homīe dignius
 hanc qui expetūt / q̄ phī notant. Nec q̄t alud est phīa
 si mīptari uelis p̄ter studiū sapiēcie; Sapiā autē ē ut
 auctō phīis dīstīctū ē rerum diuinārum humanarum
 carūq̄ quibus hee res continent sc̄a. Cūm studiū qui
 uitupat. aud lāne intelligo / qd̄ nāz sit qd̄ laudandū pug
 Naz sine oblectacō ai querit / reges q̄ curarū q̄ cōtē
 vi cum corū studiis p̄t / qui sēper aliqd̄ m̄q̄rūt quod
 spectet ualet. ad bñ bñe q̄ uiuendū. sine vō cōstācie iū
 tūq̄ querit aut h̄ ars ē a nulla oīo p̄quā cal̄ assequam
 Nullaz dñe maxmāru rerū arte eē cū minimāru rerum
 sine arte nulla sit / homī eaq̄ parū cōsidate loquā. at
 q̄ in maxmīs rebz erantū. Si autē ē aliqua dīscīplīna
 vñm̄ si ea querit cū ab h̄ gñe discendi dīcesseris. S̄
 hec cū ad phīq̄ coartam accuratius dīspūcari solēt. qd̄
 alio quodaz libro sc̄amus; h̄ aut tpe tñ nobis derlāndū
 fuit / cur orbatū rei pu. mīmibz ad h̄ nos cōtulīsemus
 studiū potissimū / occurrēt aut nobis eādez a docto et eru
 ditō quēnabz sc̄as ne cōstanter facere iudēamur / qui

: / apud

cū p̄p̄ari n̄l posse dicamus / tñ et alijs de rebus dīserere sōle
amus / et h̄ ip̄o p̄e p̄cepta officij p̄sequamur. Quibz uel
lem satis cogita cēt n̄ra s̄mā / Non em̄ sum⁹ h̄ quorū uage
tur aut̄ errore. nec h̄eat unquā quid s̄quatur. Que eq̄
cēt uita mēis ut que uita potius nō sōlū dīputandi s̄z eā
uiuendi rōne sublata. Nos aut̄ ut ceteri qui alia ēta / alia ī
certa cē dīcūt / Sic ab h̄is dīsentīetēs alia p̄babilia / q̄ alia dī
cimus / Quid ē igit̄ qd̄ me īpediat / ea q̄ p̄babilia in uideant̄
s̄qui que contra ībare. atq̄ affirmandi arrogantiā uita
re. fugere temētatez que a s̄p̄iā dīssidet plurimū. Contra
aut̄ om̄iā dīputant̄ qd̄ h̄ ip̄m p̄bale eluce' nō possit n̄ ex
utraq̄ p̄e causāu ēsset rēu contentō. s̄z h̄ explanata s̄t
in achademia meīs satis ut arbitror diligent̄ / Tibi autēz
mi Cicerō q̄q̄ in antiquissima nobilissima q̄ p̄bā Cratippo
autore iūariis h̄is similitimō / q̄ ista p̄clara pepererūt / tñ h̄ec
n̄ra s̄mā uita n̄rī ignota cē nolui / s̄z itaq̄ ad m̄stituta p̄erga
mus

Quinq̄ igitur rōmbz p̄positis officij p̄sequi / quarū due ad
decur̄ honestatez q̄ p̄tinet / due ad comoda uite / copias
opes / facultates / cetera ad eligendi iudiciū si qñ ea que dīxi pu
gnare mē sē uident̄ honestas p̄e contrā ē. quā qd̄ ē cupio
cē notissimā / h̄ec aut̄ de quo nūc agimur id ip̄m ē qd̄ uale
appellatur. In quo iūbo lapsā consuetudo deflexit de uia s̄n.
Im̄ q̄ eo deducta ē ut ab honesto uale sē cernēt et constituet
honestum aliqd̄ / qd̄ uale nō cēt / et utile qd̄ nō honestū / qua
nulla p̄maes maior hom̄ uite potuit afferrī / s̄mā qd̄ez
auctoritate p̄hī s̄uere s̄ane et honeste / h̄ tria gr̄a contrā
cogōne dīstīngūt / Quidqd̄ ē iūstū s̄t ed ead̄ utile cē cēlet
Itēz q̄ qd̄ honestū id cē iūstū ex quo officatur ut q̄tqd̄ hone
stū s̄t idem s̄t uale. Q̄z qui p̄p̄iaūt parū h̄i sepe iūstos
hom̄es et callidos admirantes maliciāz s̄p̄iāz iudicat. Cūo
vū error excipiendus ē. Optio q̄ om̄is adeāz s̄p̄ez traducēda
ut honestis consilijs iūstis q̄ s̄tis nō fraude et malicia sē m̄
telligant ea q̄ uelint cōsequi posse. Que uō ad uitā hom̄
tuendāz p̄tinet p̄tīm s̄mā s̄atata ut aurū argentū ut ea gi
gnūt̄ e tra. ut alia gr̄as eiusdeq̄. p̄tīm alia que h̄nt suos ī
petus et rerū appetit̄ / Corū aut̄ alia rōnis exptia s̄t / da
rōne utentia / Exptes rōnis equi bonos reliq̄ pecudes / apes
quarū ope efficitur aliqd̄ ad usūz hom̄ atq̄ uitāz / Rōne aut̄
utentū due gr̄a ponūt̄ dōrū unū alit̄ hom̄ / dōl placā
toz pietas efficit et s̄ctitas / proxime aut̄ et s̄m dōl / hōies
hom̄bz maxie uales cē p̄nt / Earū q̄ it̄z rerū q̄ noceant

et absint / eadem diuisio ē / Si q̄ dōr nocē nō putāt / hū ex
ceptis homines hoībz obēe plurimū arbitrant̄ / Ea em̄ q̄a
que in aīata diximus plura que sūt homī op̄i effecta . q̄
nec hīc n̄ tāta ars accessisset ne hīc sine homī admīstra
tione utēm̄ . Neq̄ em̄ ualitudī curatō / n̄ nauigatō / n̄ agri
tura / n̄ frugū fructū q̄ reliquorū p̄ceptō et cōseruatō s̄
homī op̄a / nlla ēē potuissent . Nam uō et earū rerū quibz
habūdare⁹ exportatō et earū rerū quibz egēm⁹ exportatō
tuenē ēē nulla ēēt nisi hīs munibz hoīes fringerentur
Eadē q̄ rōne nec lapides aīra exadent⁹ aduīz nrm nīz
nec rerū es argentū aurū effoderēt p̄mit̄ abditū / sine
homī labore et manu . Tecta uō q̄bz et frigorū uis pellēt
et calorū molestie sedarent̄ / un̄ a' mō ḡm hūano dai po
tuisent aut postea subuenire / si aut̄ itēperatē a' tē motū
a' uetustate cecidissent / nisi cōt̄ uita ab hoībz harū rerū au
xilia petē didicisset . Adde ductz aīrū diuacōnes fluminū aī
rū irugacōnes moles oppositas portz manu fāor . que unde
siue homī op̄e hīc possem⁹ / Ex quibz om̄bz multisq̄ ali
is p̄spiciū ē qui fructz q̄q̄ ualitates ex rebz hīs que sūt in
aīate p̄cipiant̄ . ead̄ nos nullo sine homī manu atq̄ op̄a ca
pe potuisse / Qui deniq̄ ex bestīs fructz a' q̄ comoditat̄ n̄
homīes adiuuaret p̄cipi posset . Nam et qui p̄ncipes in
mendi fuerūt quē exquasi bellua usum hīc possemus . ho
mīes ēē rilerūt . Nec hīc tpe / sine homī op̄a aut pascē a' do
mare / aut tueri / aut tempestuosos fructz ex hīs cape possem⁹ /
Ab eūdem q̄ et ea que nocēt mētrant̄ . et que usū pnt ēē ca
piunt̄ / Quid enīare⁹ aruū mltitudmez / sine q̄bz uita oīo
nulla ēē potuisset . Quid em̄ egros subueniēz que ēēt oble
atō ualentū / qui uita a' culta n̄ t̄z mltz artes mīstra
rent̄ q̄bz rebz exalta homī uita / tm̄ desinat amēu et
cultū bestiarū . Verbes nō sine homī cetū nō potuisset ne edi
ficari nec rēgnari . Ex quo leges moresq̄ constituti tūz
uiris equa desēptō . certa q̄ uinēdi disciplina . q̄ res et
māsuētudo aīorū et uenūdiā ē . effectūq̄ ē ut ēēt uita
mīor . atq̄ ut dando et accipiēdo p̄mutadisq̄ facultatibz
et comodis / nulla re egēm⁹ / longiores hīc loz sum⁹ q̄
nāz / Q̄ ē em̄ cū nō p̄spiciā sūt illa / que plurī ubi
aponeō commemorant̄ / nemēz q̄ neq̄ ducē bello n̄ p̄ci
pem domi maḡs res et salutare⁹ / sine homī studiū ge
rē potuisse / Utitur in re nō dubia / testibz nō nāz / At
q̄ ut maḡs ualitates adipiscim̄ cōspiratōne homī atq̄
cōsensū sic nulla tā detestabilis ē q̄ nō hōi ab homīne

nascantur; Et dicitur archi liber de meritis hominum peripateticorum ma-
 gnum et copiosum. Qui collatis ceteris causis eluvionis pestilen-
 tie vastitatis belluorum etiam repentine multitudinis. quoniam
 impetu docet quedam hominum impetu gratia esse corrupta dem-
 compari quanto plures delecti sunt homines hominum impetu. bel-
 lis aut seditionibus. quam omni reliqua calamitate. Cum igitur hic
 locus nihil habet dubitationis quam homines plurimum hominibus
 et prosunt et obstant primum habet statum esse iustitiam. conaliare
 animos hominum. et ad suos adiungere. Itaque quod in rebus inanimatis
 quaeque et tractator belluorum sunt utilis ad hominum vitam arti-
 bus ea tribuitur opus; hominum autem studia ad amplificationem
 nostrorum rerum propria et parata virorum perscrutatio sapientia et vir-
 tute exornantur; Et enim utque omnibusque rebus fere uestitur
 etiam una est inspicere quod iniqua re verum iniquumque sit.
 quid consentaneum autem quid consequens. ex quo quod gignatur
 que animus rei causa sit. Alium exhibere motum ad turbatos
 quos greci patos nominant. appetitionemque quam illi hormas
 obediens efficit rationem; Tunc his quibus cum congregem ut mo-
 dante et scienter. quorum studium ea quod non desiderat expleta cu-
 mulataque habeamus perinde quod si quid importet nobis incho-
 di propulsemus. ularamque eos qui nocent nobis conati sunt. ta-
 taque pena efficiamus. quanta equitas humanitatis quod patitur
 quibus autem vobis hanc facultatem assequi possumus ut hominum
 studia complectamur. eaque teneamus dicemus. Neque ista mul-
 to post; sed et parva ante dicta sunt. Magna enim esse fortuna
 mutataque propter ut secundum aduersum ut adiutus quod ignorat. Neque
 et cum prospero flatu eius vitam adoptatos exitis puerum
 et cum reseruit affligimur; Hec igitur ipsa fortuna ceteros casus vario-
 res habet. primum ab aiaar procellas tempestates naufragia vi-
 nas incendia. deinde abestis iocus morsus impetu; huius igitur
 ut dixi varia. Atque multum exant ut proxime trui sepe
 militum dades impatorum ut nup sumi ac singularis viri
 inuidie preter multitudinis atque obediens bene militum sepe animus
 expulsionem calamitates ruge. rursumque sedere res honores
 impedia uictorie quam fortuna sunt in fine hominum opibus et studiis
 neutrumque impetum efficiunt.

Hoc igitur cogito dicendum est quoniam modo hominum studia ad utilita-
 tem nostram illuc atque exornare possumus. tunc si longior fuit
 oro cum magnitudine utilitatis competet; Ita fortasse eam breuior
 videbitur. Quare igitur homines hominum tribuit ad eum augendum
 atque honestandum aut benivolentiae gratia faciunt cum aliqua de ca-
 piam diligunt. aut honorem. si animus virtutis suscipiunt. et si que

dignū fortuna q̄ amplissima putant. Aut cū fidem hnt et
bñ de rebus suis comūle arbitrant. Aut cū opes metunt.
Aut q̄ aq̄bus aliquid expectant / ut cū reges p̄tates ne hōes
largitiones aliq̄ p̄ponūt. Aut postremo p̄o aut mōde dedu-
cunt. Quae sordidissima ē eaq̄de rō et m̄gnatissima et hīs
qui ea tenent et illis qui adeas confūge conantur. Male
enī se res hēt cum id qd̄ iūte effia dēt id tentat pecunia
S; qm̄ nūq̄ h̄ subsidū necessariū ē quēadmodū sit uten-
dum dicemus si p̄us hīs de rebus que iūte p̄iores sunt
dixerimus. Atq̄ etia; subiaūt se homines ip̄o aliq̄ et p̄ta-
ti de causis plurib; Ducunt enī a' benuolentia a' bñicōz
magtūdine aut dignitas p̄stima; aut ip̄e s' id utile futurū;
aut metu / ne in pere cogant. Aut ip̄e largicōis p̄missionib;
capti. Aut postremo ut sepe in m̄a re publica uidem; mōde
conducti. Rerū autē comū nō aptius ē q̄q̄ ad opes tuendas ac-
tenendas q̄ diligē nec alienū q̄ timeri. P̄clare enī em̄us.
quē metuit oderunt quē quisq̄ odit perusē expetit. Multoz
autē odys nullas opes posse ob̄stere si antea nūt ignotū / nūp
est cognitū. Nec uō huius tyranni solū quē armis op̄ita
p̄tulit auitas / interitq̄ declarat q̄ntū odiū homī ualet ad-
petere. S; reliquorū exitus tyrannorū quorū aut rēre q̄q̄
māitūz sūmlez sub̄iūgit. Malus enī ē custos diuturnitatis
metus. Contra q̄ benuolentia; fidelis ut ad p̄etutates. S;
hīs qui in op̄itos impio coherent sit sane adhibenda sēu-
tia. ut heris in famulos / si ali' tenei nō pnt. Qui uō i libā
auitate ita se m̄struūt ut metiant. hīs nil p̄t ee dem̄q̄
Quinū enī sint demerē leges aliaq̄ opib; q̄m̄ treme-
scā a' libtas em̄gūt tñ h̄ alī aut iudicis tacitū a' occultū
de honore suffragis. Auiorē autē moris sunt m̄tūisse
libtatis q̄ retente. Ad igit latissime p̄z / n̄z ad iocūmū
solūm q̄ eaq̄ ad opes et potētiā v̄z plurimū / id ample-
ctam ut metus absit. caritas retineatur. Ita facillime q̄
uolum; et m̄pūatis rebus / et in re pu. consequem; Et cū
qui se metui uolent aq̄ib; metiūt cordez metiāt q̄
nāe ē. Quid enī censēmus sup̄iores illū diom̄iū q̄ au-
caci timoris augi solitū qui cultos metues consōrios
cadente carbone sibi adurebat capillū. Quid alexādrū
ferreū. quo aīd iussē arbitram. qui ut s̄ptū legimus
cū uxore cheben admodū diligēt tñ adeas iacubūlum
ex epulis ueniens. barbarū et cūquidez ut s̄ptū ē opū-
tūm notis traicis districto gladio iubeat an ire / p̄mitte-
bat q̄ dissipatorib; suis qui p̄sauerent arculas m̄liebret

et neq[ue] inuestimatis celum occultaret exquireret; Omiseru[n]t
qui fideliores et barbaru[m] et signatuu[m] putaret q[uam] coniungere
Nec eni[m] refellit; Ab ea t[ame]n ipse p[ro]pellicanus m[er]ita suspi-
cone Nec uo[lo] ulla mo[do] imperij tanta e[st] que p[ro]m[er]ita t[em]p[or]e
~~luta q[uod] no[n] ex m[er]itis m[er]itis~~ metu possit e[ss]e diuturna; Testis
e[st] phalaris cui[us] cu[m] p[ro]p[ri]o nobilitata crudelitas q[uod] no[n] ex m[er]i-
tis m[er]itis m[er]itis ut h[ic] que mo[do] dixi alexand[er] no[n] ap[er]uas ut
h[ic] n[on] s[ed] que m[er]ita aggentinoz militu[m] ip[s]e fecit; Quid
macedones no[n] ne demetriuz relinqueru[n]t. vniu[er]siq[ue] se ad pur-
rum contuleru[n]t. Quid lacedemonios iuste i[n]p[er]antes no[n] ne
repente om[n]es s[oci]os se[re] deserueru[n]t. spectatoresq[ue] se otiosos
p[ro]bueru[n]t leuare calamitatis. Eterna libentius in tali re
q[uam] domestica recordor. Vniu[er]si q[ue]m diu impiu[m] re. pu. b[er]iciu[m]
tenebatur no[n] i[n]u[er]sa bella / a p[ro]p[ri]o a de impio gerebantur
Exitus erant belloru[m] ut miles aut n[on] Regu[m] p[ro]p[ri]o nationu[m]
portus erat et refugiu[m] senatus; Alii aut[em] uixit migratus
impatoresq[ue] ex una hac re maximā laudez cape[re] studebat
si pu[n]ctas si s[oci]os e[ss]et et fide defendissent. Itaq[ue] illud
patrocinu[m] orbis fere uerum q[uod] impiu[m] potat nominari Ben-
sim h[ic] q[ue]ntu[m] et disciplinaz an[te] m[er]itabam[ur]. p[er] uero
sille uictoriaz penitus amissu[m]. Deniq[ue] e[st] eni[m] uidi q[ue]ntu[m] s[oci]os
inquit cu[m] extitisset e[st] in aues tanta crudelitas; Ergo in illo
secula e[st] honestas cu[m] no[n] honesta uictoria; Est eni[m] au[tem] die
hasta posita / cu[m] bona m[er]ito uendet et bonoru[m] uicioru[m] et lo-
cupletu[m] et e[ss]e cuiu[m] p[ro]p[ri]o s[oci]os se uende[re]; Secutus e[st] q[uod] i[n] ea
impia uictoria eaz[us] r[ati]one no[n] solu[m] singloru[m] cuiu[m] bona
publicaret si uniu[er]sas pu[n]ctas regionesq[ue] uno calamitatis
regione q[ue]ntu[m] co[m]p[re]hendit; Itaq[ue] ueritas ac p[ro]p[ri]o ex[er]cit[us] na-
tione ad ex[er]plu[m] amissi imperij portatu[m] in t[em]p[or]e maxiliaz
indignu[m] et ea urbe triumphari sine q[uod] n[on] n[on] i[m]p[er]atores ex-
transalpinis bellis triumpharu[n]t. Multa p[re]ca co[m]memorare
necariaz m[er]ito si hoc uno s[oci]o uideret indignu[m]. Vnde
q[uod] p[ro]p[ri]o Alii eni[m] m[er]itoru[m] i[m]p[er]ia scelerata tulisse n[on] n[on]
ad unu[m] tanta p[ro]uenisset licentia. a quo q[ue]ntu[m] rei r[ati]onabiles
ad paucos cupiditatu[m] adu[er]sus uenit h[er]editas m[er]ito. Nec
uo[lo] unq[uam] belloru[m] cuiu[m] sem[per] et eaz[us] dedit homines p[ro]p[ri]o ha-
stam illaz au[tem] meminerit et i[m]p[er]abat cu[m] L. Sulla cu[m]
i[n]u[er]isset dictatore p[ro]p[ri]o suo idez sexto tricesimo a[n]no p[er]
a[cc]eleratone hasta eadez no[n] recessit. Alii aut[em] q[uod] in illa di-
ctatura scriba fuerat. In hac n[on]t[em]p[or]e questor urban[us]. Ex quo
d[icitu]r intelligi talib[us] p[ro]p[ri]o p[ro]p[ri]o n[on] de r[ati]onabiles bella
cuius; Itaq[ue] parietes urbis m[er]ant et manet h[ic] q[uod] i[m]p[er]i

44
iaz extrema scelera metuetes. Rem uo pu. penta amissim)
Atq; in hac clades madimus. Redundū ē em adpositū
dum metu q̄ cari ēē et diligi malum? que si pto roma
iuste ipaa acade potuerūt qd debent putare singuli. qd
ai p̄p̄māi sit beniuolentiae iū ēē magnā metū imbecil
lem. sequitur ut differam? quibz rebz possum? rāallime eas q̄
uolum? adipisā cū honore et rde mritatez. Sz ea nō p̄ter
omē egemū. Itaq; adau? iutaz mritatēz accommodandū ē am
tis ne opz sit an rās sit apauas diligi. Certū igit h̄ sit id
qd et p̄mū et maxime n̄tū rāmiliaritatez h̄re rīdas amā
aū nos aīorū et n̄ra mritatēz. hec em ē una res p̄p̄mā
ut nō differat mltaz m̄tū sūmōz et mediocrez uiroz. Ea q̄
ē utriusq; p̄e modū opanda; honore et glā et beniuolentia
amū rōrtasse nōeque omē egent. Sz m̄ si au h̄ suppetunt
adiuuat aliquāz ai ad ita m̄ ad amiaas companda. Sz
amiaa alio libro dictū ē q̄ m̄sēbit. tellus. Nūc dicamus
de gloria. q̄ ea q̄ de re duo sūnt libri. Sz actungam? q̄
quidez ea t̄rebus maioribz adm̄strandis adiuuat plurimū

Suma igitur et p̄p̄mā
gloria conit̄ ex tribz his. Si diligit mlatudo. si rīdez
h̄t. si ai admiraōne quada; honore dignos putet. hoc
autē si ē simplr breuit? q̄ dicendū q̄bus rebus paruit? a
singlis eūdem t̄re amlatudine. Sz ē alius q̄ quida; adit
ad mlatudine ut m̄ uim̄sōrū aīoz tanq; m̄fluēcia possi
mus. Ac p̄mū de illis tribz que ai dicit beniuolentiae p̄p̄mā
ta uideamus. Que quidez capit? b̄tīas maxims. Secūdo
autē loco benēficia uolūtate beniuolentia mouet. eā si rei
forte nō suppetat uehēm̄t. aut amor mlatudis comouetur
ipā rāma et op̄ione libalitatez. benēficia. iuste rīdei oīz
q̄ carū uirtutē que p̄tinet ad m̄m̄tēdū morū ac facul
tatez. et eīz illd? ip̄m qd honestūz decorū q̄ diam? q̄ p̄r nob
placet aīoz om̄ n̄a et ip̄e comouet maxime q̄ q̄ perlucet
ex h̄i q̄ commemoram̄ uirtutibz. Idēo illos m̄q̄bz eā uirtutes
ēē remm̄ a n̄a ipā dilige cōm̄. Atq; hec quidez ē diligen
di q̄rauisima p̄nt em p̄p̄mā nō nulle ēē leuiores

Fides autē ut h̄eatur duabus rebz effia p̄t. si extimabim̄
adepti conuictaz ai iusticia prudēciaz. Itaq; et h̄i rīdez
h̄em̄ quos plus m̄alligē q̄ nos arbitram̄ quozq; futura pro
ip̄ice credimus. et ai res agatur i dīscrimenq; uentū sit ex
pedire rem et consiliū extempe capere posse. Hanc em h̄oīz
utilem existimāt ueraz q̄ prudēciaz iustia. Iustia autē et
fides homibz i bonis uiris ita fides h̄eatur ut nulla sit in

hys fraudis iniurie q̄ suspicio. Itaq; hys salutis nr̄q; hys
fortunas hys liberos rectissime comitti arbitram; harū igit̄
duarū ad fides faciendā iusticia plus pollet. q̄ppe cū ea sine
prudencia s̄ns h̄eat autoritatis. prudencia sine iusticia nil
ualet ad faciendā fidem; Quis em̄ q̄ iustior et callidior;
hoc iunior et suspectior detracta opinione probitas; Quam;
obres intelligentie iusticia comūta q̄ntū uolet h̄ebit ad faci
endā fidem iurū; Iusticia sine prudencia multū potit sine iu
sticia nichil ualet prudencia. Et ne q̄ sit admirat̄ cū curā
m̄e om̄s p̄p̄s conuert̄ ame q̄ ip̄o disputatū sit qui unā habet
om̄s h̄ret iustit̄. Nūc itaq; se iugā q̄ possit q̄q; q̄ nō idē
prudens sit iust̄ eē. Alia ē illa cū iustia ip̄a lūnat̄ cōdispu
tatione sublimitas subtilitas. Alia cū ad op̄or̄ cōz oīs acco
modat̄ orō; Quāobres ut uulgo ita nos hoc loco loq̄m̄
ut alios r̄ores alios viros bonos alios prudentes dicam;
Popularibus em̄ iūis ē agendū et uitatis cū eloquamur
de opinione p̄lari. Idq; eodemō fecit panetius; Et ad p̄o
situm reuert̄. Erat igitur extrinsecus que ad gl̄āz p̄tinet hoc
teratū ut cū admiratione hom̄ū honore ab his diḡ iudicare
mur; Admirantur igitur illi quidez oīa q̄ magna et p̄
opionez suāz aradūterunt. Depacem aut̄ in singulis si pro
spiciūt quedā bona nec op̄mata; Itaq; eos viros suspiciūt
maximūq; effert̄ laudibus in quibz existimāt se excellē
tes quādam et singulares iustit̄ p̄p̄tere. Despiciūt aut̄
eos et cōtēpnūt; in q̄bz m̄l iustit̄ m̄l ai m̄l iūoz pu
tant nō em̄ om̄s res q̄tēpnūt; de quibz male existimāt
Itaq; quos n̄p̄os maledicos fraudulentos putat et ad
faciendā iniuriāz m̄structos eos haud q̄tēpnūt quidem
q̄ de hys male existimāt; Quāobres ut andr̄i q̄tēpnūt;
hi qui nec sibi nec aliis proiūnt; ut dr̄ m̄q̄bz nullq; labor
nulla induit̄ia nulla cura est; Admiratione q̄dā affici
untur h̄y qui am̄re cōz iustit̄e putant̄. et cū oī carēe
decere cū nō hys iūis quibz alq; nō r̄ale p̄nt obist̄ere
Itaq; et uoluptates blandissime dñe maiores p̄tes cū aū
tuta detorquent; Et dolor cū admonentur r̄ces p̄ter
modū pleriq; exerceant̄; Vita mors diuine paupert̄is
om̄s hom̄es uehemētissime p̄monet. Que qui t̄ utraq;
p̄tam excelsō aīo magnosq; despiciūt. Cū q̄ aliqua h̄is
ampla et honesta res obiecta ē totos t̄s ad se conuertit
et caput tū q̄ nō adminet̄ splendorē pulcritudinēq; iū
tis; Ergo et h̄ animi despicienda admirabilitatē; ma
gnāz r̄at et maxime iusticiaz ex qua una uirtute viri

boni appellatur iniuria quodam multitudine uidetur. Nec iniuria
 nemo enim iustus esse potest qui mortem, qui dolorem, qui exilium
 qui egestatem, timet. aut qui ea quae his bene sunt contraria
 estiam appetit; Maxime quod admirantur eum quod pecunia non mo-
 uetur. quod in quo uiro prospectum sit hunc dignum spectatu arbi-
 trantur. Ita quod illa tria quae posita sunt ad gloriam omnia iusti-
 tia consistat et beniuolentia; quod praesentem uult plurimum. et
 obeandae aequae fidei et admiratores; quod ea res spernit et negli-
 git ad quas plerique inflammati auiditate rapiuntur. Ac
 mea quidem sententia / Quoniam ratio et institutio iuste ad iuncta ho-
 minum desiderat. Inprimis quod ut habeas quibus cum possis familiariter
 conferre sermones quod est difficile / miscebis per te boni iuri se-
 ras. Ergo etiam solitario hominum in agro uitae agentium
 opus iustitiae maxima est. eo quod magis quam si ea non haberent iusti-
 tiam habuerunt. Nullus praesidiis septi multis afficiunt iniuriis;
 Atque his etiam qui uendunt / conducant locant comprehendunt quod
 negotiorum implicat iustitia ad res gerendas maxima est. cuius tanta
 uis est / ut nec illi quidem qui maleficio et scelere patiun-
 tur. possint sine ulla pericula iustitiae uiuere. Nam qui eorum
 auiam qui una latroanantur / furat aliquid aut eripit / ut sibi
 nec in latrocinio quidem relinquit locum. Ille autem qui archipi-
 rata de iure equaliter praedam duplicat / aut omnia a sociis
 aut relinquitur; Quin etiam leges latronum esse dicuntur
 quibus praecant quas obseruent. Itaque prope equaliter praede
 praedatorum et bargulus illius latro de quo est apud reopopum
 magnas opes habuit. et multo maiores iniuriatus latusant
 Cui quidem exatibus nostri impatorum quod cesserunt. Quae C. Iulius
 his qui sapienter usurpantur regit et commut; Aferoata
 res quod eius ita reposuit ut facile bellum reliquit tradet. Cui igitur
 tanta mo iustitiae sit ut ea etiam latronum opes firmet atque
 augeat quoniam eius uim inter leges et iudicia et instituta
 rei publicae fore putamus. Michi quidem non apud medos id
 lum ut ait herodotus si etiam apud maiores nostros fore
 de iustitiae cum uidentur enim bene olim morati reges consue-
 ti. Nam cum promittitur motio multitudinis ab his qui maiores
 opes habeant ad unum aliquem contrigebant iure praesentis
 Cui cum prohiberet iniuria tenuiores equitate consuetudina
 sumos cum iustis pari iure praenebat. Eadem quod consuetudina
 rum legum sunt causa / quod regum; Ius enim semper questum
 est equabile. Neque enim aliter esset ius. Quod si ab uno iusto
 et bono uiro consequerentur / erant eo contenti; Cui id
 minus continget / leges sunt iuente quae cum omnibus

una atq; eaq; voce loquētur; Ergo h' quidem p'spicuū ē eos
ad ipandū deligi solitos quorū de iusticia magna eēt opi-
mo mlatitudinis. Admō nō h' ut idē et prudentes h'rent
m' erat q' hominē h'p' auctoribus nō posse sē conseqū
arbitrarent; Omī igit' rōne colenda et retinenda iusticia
tū ipa p'se sē. Max alit' iusticia nō eēt cū p't' amplificatōz
honoris et gl'e; S; ut pecunie quēde nō solū rō est
s; eaq; collocande que p'petuos sūptus sup'editet n' solū
nōm' s; eaq; sup'editet lib'ales sic gloria quēda et
collocanda rōne eēt. Q'q' p'clare socrates h'at māz ad
gl'ā p'ymā et q' cōpendiariāz dicebat eē si quis id ager
ut qualis h'ri uellet talis eēt; Q' si qui simulacōne
et mani ostentatōne / et ficto nō mō sērmone / s; etiā vol-
tu stabiles sē gl'āz consequi posse ventur uehemēt' errant
Vera gl'a radices agit atq; eaq; p'pagatur; ficta omīa
celeriter atq; flosculi deadiūt. Nec simulacū q'tq' p't' eē diu-
turnū; Testes sūnt p'mula mutūq; p'tez; S; breuitatis
causā / similia contenti eximus una; Tiberius ē gratus
pub. filius atq; diu laudabitur dum mēoria rerū roma-
narū manebit; At ei9 filij n' uiuū p'bant boni. et mor-
tū obtinent iure reorum. Qui igit' adipiscū uia gl'āz
uolent iusticie fingantur offici; ea que eēt dictū eēt
in libro sup'iore; S; ut scillime quales sūm' h'i q' h'ri
uelimus / in quedā p'cepta danda sūnt; Max si q' abm-
eunte etate h't cū celebritatē et nomī / aut ap'p'e accep-
tam / qd' tibi in acero arbitror contigisse / aut aliquo casu
atq; fortuna / In h'ic octi omī cōuincūtur; Atq; meo qd'
agat / quēadmodū uiuat iquiratur. et tanq' in clarissimā
luce uesetur ita nullū obscurū p't' n' dictū eius eē
nec fām; Quorū aut' p'ma etas p't' humilitatē et ob-
scuritatē in homī ignoratōne iudatur / hi simulq; iuue-
nes eē cepūt magna spectare et ad ea rectis iudicib;
debent contendē. qd' eo firmore aīo facient q' nō mō
nō iudatur illi etas uerū etas fauetur; P'ma g' ē ado-
lescēcia q'mēdā ad gl'ā / si qua ex beallio rebus compa-
ri p't' in qua mlti apud maiores n'ros extiterūt; Sep-
em fere bella gerebantur. Tū aut' etas inadiit in id
bellū cuius alia p'o sceleris nimū h'uit. Alia felicitatis
parū quo in bello cū te pompeius ale alā p'refess;
magnāz laudez et asūmo uiro et ab exātū consequēbāe
eq'tando iaculando oīa militari labore tollerando; Atq;
ea quidez tua laus p'iter cū re p'u. tradit; Michi aut' h'

suscepta nō de te ē s; de grē toto. Quamobrem p;gamus
 ad ea que veritant; Ut igitur in reliquis rebus multo ma
 iora sunt opa aī q; corporis / sic hec res quas p;sequi i;ge
 mo ac rōne / grācores sunt / optimones afferunt p;lo q; illi
 quas iuribus p;ma igitur comitatus p;riatatur amode
 ssa / tū pietate m;ptes m;suos benuolentia; / itācime
 aut et in optimas p;tes cognoscuntur adolescentes / qui se ad
 claros et sapientes / b; consules uros rei pu. cōsiderūt
 quib; aī s; q; fēq;tes sunt / optimoz afferunt p;lo / corū fore
 se similes / quos sibi ipi delegerūt ad mūtādū p; rualy a
 dolescentiaz / ad optimoz et inotentie et uros ssa. p; mūtū co
 mūdant domus. Max l. quide; grāssus / tū cēt admodum
 adolescens / nō aliunde mūtādū est / s; sibi ipe pepit ma
 ymāz laude; ex illa accusatōne nobili et glōriā. ex qua eta
 te qui cēcentur laudibus affia solent ut de Demosce
 ne accepimus; Ea etate l. crassius ostendit id se m;foro
 optime itz ip;meditaci facere / qd etia; tū potat domi aī
 laude meditari; S; aī duplex sit vō orōis / quarū in alia
 sermo sit malia contentō / nō ē id dubiū / qn comotōis
 maiores uim hū h; ad glāz. Ea ē enī quā eloquāā dixi
 S; tū rāale dictū ē qūto ope conaliet aīor cōtas estābili
 tūq; sermons; Erant epte et philipi ad Alexandrum
 et antiprū ad cassāndrū et antigonū ad philipū filium
 tūū prudētissimorū. Sic enī accepim; q; q; papuit ut
 orōne benigna multitudinis aīor ad benuolentiaz allia
 aut. militesq; blando appellando s; mone delmūat; Qd
 aut in multitudine aī acēpōne hētur orō ea spe umū
 iā exatāt glāz. Magna ē enī admiratō copiose sapientē
 q; dicentis quē qui audiūt intelligē etia; et sēpe plus
 q; cētōr arbitrantur; Si nō m ē in orōne mixta modestie
 grāuitas. Nichil admirabilius fieri p; / eo q; mag; s;
 ea sunt in adolescente S; cum sint plura causarū genera
 que in eloquāā desidant multa; i nra re pu. adolescen
 tes et apud / et apud iudices et apud senatū dicendo lau
 dem; affectū sunt magna ē admiratō in iudiciis / quorū
 vō duplex ē; Max ex accusatōne et defēsiōne cōstat quarū
 et si laudabilior ē defēsiō tū eā; accusatō p;batā p; sēpe ē
 Dixi paulo an de crasso idēz fecit adolescens q; antonū
 et p; sculpia; eloquāz / accusatō illustrat aī se dicōsum
 et mutilez auez G. norbanū iudiciū notant; S; h; quide
 nō ē sēpe rācendū nec inq; mī aut rei pu. cā; ut duo
 luculli aut promp; aut nos p;sculus. pro sadio. p. q; albus

uultus In accusando etiam mamilio. L. fuit cognita industria
est semel ignitur aut non sepe certe; Sin erit an sciendum
sit sepius rei pu tribuat h. munus cuius micos ulasā se
pius non est reprehendendum. modus tantū adsit. Puxi enim
hominis sit potius uiri hominis uidetur periculum capitis inire
multis. Id cum periculum ipse ē tū etiam sordidū ad famā cō
miste sit accusator nominetur; Ad contigit a. bruto sumo
grae nato illius filio qui iuria amulū impiū pūx fuit; At
q. etiam h. pceptū officij diligenter tenendū ē ne quē unquā
inocentes iudicō capitis accessas. Id em sine scilicet fieri nullo
pacto pōt; Nam qd ē tam inhumā q. eloquāq. a nā a salute
hominis et ad conseruandū datā ad bonorū pceptū pūxq. cō
uerit. Nec tū ut h. sciendū ē ita hūduz ē religioni no
cedit ab et uerū impū q. defendere. Vlt hoc mulado
patitur consuetudo fēt etiam humanitas iudicis ē semp in
causis vñ sequi prout nō nūq. iūmīle etiā si mī sit
uerū defendere. Ad scribē pūxū cū de pūxā cōtēberet
nō audem nūc idem placeret grauissimo sordorū pūctio
Maxime aut et gloria pū et grā defensionibus eoq. ma
ior si q. accidit ut ei subueniatur qui pūx aliam opū
bus cōmueniri iugerit uidetur. Ut not et sepe alias
et adolecentes q. L. sille domināt opes pro sexto rosāo
amerno fecimus. Que ut sās extat oro. q. ex oposiōe ado
lescentiū officij qui ualeant ad glāz adpūscendā; Deinde
de bñficientia ac libalitate dicendū ē. rō duplex quā ē
rō duplex Nam aut opa benigne sit indiligentibz a pecu
nia; rālior ē hec posterior loquēti pūxū. si illa la
tiōr ac splendidior. et iūro rōra clarioz dignior; Cūq.
em introq. inest gratificandi libalū uoluntas; in altera
ex archa alia ex uicē deponit. Largiō q. que sit ex re
familiarī rōntē ipm benignitāt exhaurit. Ita benignita
te benignitas collatur. quā quo tēplures uñ sō co minus
in multis uia possit. Atq. opa uicē et industria bñficia et
libales erunt pūx quo plūbz pūxerunt eo plures ad
benigne sciendū adiutores hēbunt; Deinde cōmuetudinē
bñficientie paratōres cēt et tanq. exatōres ad bñ de mī
tis pūmendū; Predara in eplā quadā Alexandrū fi
lium philipū accusat q. largiōne beniuolentiaq. mace
donū consecetur. qd ē malū mīr rōmī in istā spū
induxit ut eos tibi fideles pūxerēt rōre quos pecunia
corruptos. Tu id agis ut macedones nō te regez sūnz
q. mīstrū et pūxorem pūxerēt q. sordidū regi; q. elius

etiam quā largior corruptelā dixit ēē. fit em̄ deior qui acci-
 pit. atq; ad id idē sēp expectandū paor h̄ ille filio. s; p̄ceptum
 putemus omnib; . Quamobrem id q̄dē nō ē dubiū q̄ illa benignitas
 que constat ex ope et industria et honestior sit et latius pateat et possit
 prodessē plu-
 ribus; Non nūq; h̄ ē largiendū. Nec hoc benignitas
 genus om̄o repudiandū ē. Et sepe ydoneus homib; indigentib; de re
 familiari ip̄aendū. s; diligent atq; modata multa em̄ primonia effuderūt
 m̄cōsulte largi-
 endo; Quid autē ē stultus; q̄ qd' libent' faciat; curare ut
 id diutius rācere nō possit. Atq; etiā sciunt largiōne
 rapine; Cum em̄ dando egere ceperunt alienis bonis
 manus afferre coguntur; Itaq; cū benivolentia opande
 eāq; bēficia esse uelint nō tanta studia assēantur eorum
 q̄b; dederūt quāta odia eorū quib; ademerūt; Quāobrem
 nō ita claudenda res est familiaris ut eāq; benignitas collatur
 qua quos plures usus sō eo minus m̄ mltis uti possit; Atq; q̄
 litate et industria beneficia et libales erunt p̄mū quo plūib;
 p̄ferunt eo plures ad benignē rācendū admittētes habent; De
 inde cōsuetudine benivēntiae patētes ut et tanq; exēptōes
 ad bñ de multis p̄mēndū; p̄dare m̄ eptā quadāq; alexan-
 drum filiū philippus accusat q̄ largiōne benivolentiaq; ma-
 adonū cōmēctetur; Quid te malū m̄q̄t romi m̄ uicā ip̄ez
 induxit ut eoz tibi fideles p̄uices fore quos pecunia cor-
 rumpit. Tu id agis ut macedones nō te reges sūū sed
 m̄stros et prohibitores putent. q̄ sordidū regi. Melius etiā
 quāq; largior corruptelā dixit ēē fit em̄ deior qui accipit
 atq; ad id idē sēp expectandū paor h̄ ille filio. s; p̄cep-
 tum putemus omnib; . Quāobrem id q̄dē nō ē dubiū q̄ illa
 benignitas q̄ constat ex ope et industria et honestior sit et la-
 tius pateat et possit p̄dēse plurib; . Nō nūq; h̄ ē largien-
 dum. Nec h̄ benignitas genus om̄o repudiandū ē; Et
 sepe ydoneus homib; indigentib; de re familiari ip̄aendū
 s; diligent atq; modate multa em̄ primonia effuderūt iō
 sulte largiendo; Quid autē ē stultus; q̄ qd' libent' faciat; cura-
 re ut id diutius rācere nō possit. Atq; etiā sciunt largiōne
 rapine; Cum em̄ dando egere ceperunt alienis bonis ma-
 nus afferre coguntur; Itaq; cū benivolentiae compande eāq;
 bēficia ēē uelint nō tanta studia assēantur eorū quib;
 dederunt quāta odia eorū quib; ademerūt; Quāobrem
 nec ita ē claudenda res familiaris ut benignitas capere
 nō possit; nec ita reseranda ut pateat omnib; ; Hodius

adhibeantur hic q̄ referantur ad facultates. Quidā memisse de
venis id qd̄ annis homibz sepius usurpant itaq̄ i p̄ibz
consuetudineq̄ venit laqueoz hīdū nō habere. Et em̄ quē
p̄t ēē modus/aim et hī qui consueverunt et illud idēz alij
desiderant.

Omnio duo gr̄a sūt lagorū quorū alij p̄digi alij liba
les. prodigi qui epulis et insatiatombz et gladiato
rū munibz ludorū uenacōnū q̄ apparatu pecunias p̄indit
In eas res quarū memoriā aut breuē aut nullā sūt reli
cturi s̄o. Libales aut̄ qui suis facultatibz aut exptos ap̄do
mibz redimūt aut eo alienū r̄s̄apūt amiorū cā, a m̄ filia
rū collocatōne adiuvant aut op̄ulant ut m̄re quēda ut
augenda itaq̄ m̄ior qd̄ m̄ mēoz uenit teofrasio m̄ eo libro
m̄ quo uē de diuitijs scripsit nūq̄ multa p̄dare illud absur
dum. Et em̄ nūq̄ m̄ laudanda magnificētia et apparitōne po
pulariū nūq̄. Talūq̄ sūptiū facultatē r̄uctū diuitiū
putat. Abichī aut̄ ille sūctq̄ liberalitatē cū q̄ pauca exēpla
posū multo maior uideat̄ et c̄ior. Quidā aristoteles gr̄ia
et leuius nos r̄phendit qui has pecuniarū affusionē nō
admirē, que sūt admittitūde delinendā; At hī qui ab
hoste obsidentur si emere aq̄ r̄s̄atū m̄na cogentur h̄ p̄o
m̄credibile nobis uidi/om̄ q̄ mirari; q̄ cū attendet ue
māq̄ necessitatē dari; h̄ h̄ m̄ manibz iacturū m̄m̄tisq̄
sūptibz nichil nos magnop̄e mirari cū p̄s̄entz neq̄ nūq̄
subueniat; nec dignat̄ augeatur ip̄a q̄ illa delentio m̄ta
tudinis ad breuē exigui q̄ sit temp̄a ea q̄ alienissimo q̄
m̄ quo t̄i ip̄o una cū s̄oetate m̄d̄ria queq̄ moriatur
uoluptatē; bene etiā colligit h̄ pueri et mulierculi
et seruis et suorū similibz libent̄ ēē gr̄ata q̄m uō
hom̄ et ea que sūt iudicō certo pondanti/probat̄ posse
nullomō; Quāq̄ intelligo m̄rā ciuitate inētasse iam
bonis temporibz ut splendore edilitatē aboptat̄ uis po
sūdent. Itaq̄ et p̄ crassus cū cognomē diues cū copys
fūctus est edilitas maximo munē. Et paulo p̄q̄ lua. cras
sus cū om̄ hom̄ modatissime. L. quā uno magnificētia
edilitate fūctus ē; Dem̄ C. claudius app. filius; multa p̄q̄
luacilli; Orcensius sillanus; om̄s aut̄ p̄ lentulus me cō
sule sup̄iores h̄unt aut̄ sc̄aureus mutatus magnificēti
sima uō n̄rī pompeii m̄nera sedō consolatu. In quibz oibz
quid in placeat uider; Vitanda t̄i suspitō ē auaritiē
Nam memero h̄oi diuitissimo p̄missō edilitatis consulat̄
repulsiq̄ attulit; Quare et si postulatur a p̄to bonis vir

145
si nō desiderantibus attē pbandis / faciendū ē mō pbandis.
nos ipi ut sciamus. et si alij aliqua res maior atq; utilior po-
plari largitione accipitur. ut heresi nup pbandia mēmitis
decime magno honore fuerit. Nec marco quidez sūo mao
dātū qd in civitate adē modū pto dedit. Magna em sē et
muetācia iudicia nec turpi iactura qm erat edilis / nē maxima
libant. Si honori sūmo nup mō dūlom fuit qui gladiatori-
bus emptio rei pu cā que salute mīa ganebat. omīs p. dōdy
conatus rīvoretq; cōpōit. Canda igitur largitōm ē / si aut nō
ē / aut utile. An hū aut ipiō mediocritatis regla optima ē. l. qdē
philippus q filius iur magno ingemo. ipmīq; clarus gloria
vi solebat sē sine ullo munere adeptū ēz oīa / que hntur am-
plissima. Dicebat idē cotta curio. Nobis q; liq m hē quodam glai
Nam p amplitudine honorū quos cūctis fūstāgīs adepti sūmus
mō quidez anno / q cōtingit corū mēm quos mō nomāui sū
exiguus sūptis edilitatis fuit. Atq; etq; ille ipendē meliores
mū nāualia portus / Aquarū ductus oīa q; q adusū re pu pti-
nent. qm adpū tanq; m manū datur iocundus ē. tñ hec
imposcērū grāora sūnt theatra portus / noua templa uēcidiū
rephendo ppe pompeii. Si doctissimū nō pbat. ut et hī ipē pa-
netur. quē multū m his libris secūstūz nō mēptatū. et
phalerus demetrius qui pidez pūapez grece intupabat q
tantū pecuniaz mēclara illa pūlea proiecit. qz de hī gūe
toto m his libris quos de re pu. scripsi diligēt ē disputatū
Tota ig rō talū largitōnū mōrā ē tpe nōrā. Et cū ipa et ad
facultatez accomodanda. et mediocritate modanda ē. An illo aut
alio gūe largendi qd alibālitate pūasatur nō uno mō m dispa-
ribus causis attēra esse debemus. Alia ē cā ems q calamita-
te pūntur. et ems qui res meliores querit nullis suis rebz ad-
iūis. Propensior benignitas ēz debet m calamitos n forte
erunt digni calamitate. An hīs tñ qui sē adiunare uolent nō
ne affligantur / s; ut altōz gradū ascendūt tēstē ēz nullo mō
debemus. qz m diligendis ydoneis iudiciū et diligēciāz adhibe
Māz pelare emmīs / Benefācta male locata malefācta arbitror
qz aut ēbutū ē bono iure et grato m eo tñ ex ipō cūctū est.
cū itaq; exētis. Cēmitate em remota grāissima ē libāli-
tas. Cōq; eam sūdiosius pluriq; laudant q sūm cūctū bo-
nitas commune ē omī pūgiū. Dando em igit opā ut hīs be-
neficiis q plurimos afficiamus quorū memoria libis poste-
risq; prodatur. ut hīs ingratū ēz nō liceat. qm em tme-
morez bñficiū odervunt. cūq; q iūctūz tēdēda libālitate s;
etq; fieri cū q qui faciat omīnez hostez tenuorū putant

Atq; h' benignitas etiam rei p'u ualut redim. e. seruitute captos. Locu-
pleari cenniores. qd' quidez uulgo s'loti fieri ab ordine nro. i. orone
uasi septim copiose uidemus; hanc ergo consuetudinez benignitas
largitoni nūm anpono; h' est grauiū homi atq; magnorū illa
q' assentatorū p'ti. multitudinis lenitatez uoluptate q' titillan
cū. Conueniet aut aq; m dando munificat ee tū m exigendo
nō acerbū m oī q' re cōtrahenda uendēdo emendo conduēdo
locando uenatibus et cōsumis equū et facilez multa multis de suo
iure concedentē. Aliabus uō q'ntū liceat et nescio paulo plus etia
q' liceat abhorrentē; Est em nō nō libale paulū nō nūq' de iure
suo recedere. s' mīdū etia fructuosū; habenda aut rō ē familia-
rit. quāquidez delabi suere flagitiosū est. Et ita ut libalitatez aua-
ritie q' abrit suspicō; posse em libalitate uti nō spoliante se p'u
momo m mīrū ē pecunie fructū maximū. Recte em a ch'cofra-
sio ē laudata hospitalitas; Est em ut m indecor ualde decorum
patē domus homi illustriū illustribus hospitibus; Atq; rei p'u ē
ornamento homines externos; h' libalitatez grē m urbe nra nō
egere; Est etia uehementer uale h' qui honeste posse multa
uolunt p' hospites apud exteros homines p'lor ualere opibz et
glā; Theophrastus scribit q'dez amonez athenis etia m suos
curiales lucadas hospitez fuisse. Ita em instituisse et nulliq;
impauise ut omia p'benat quāq; lacades m uillaz suis di-
uicisset; Que aut opa nō largitōne bnficia dantur h' m m
uniusq; rem p'u tū m singulos aues conferunt; In iure causē
consilio iuuare atq; h' rāe grē prodesse q' plurimis uehement
et ad opes augendas p'tū et adgrā; Itaq; nō multa preclara
maiorū tū q' optime constituti uis aulic' sumo semp m ho-
nore fuit cogō atq; mīptatō. quā q'dez an hanc consensionem
tempus m possessione sua p'ciaper cōtinerūt; Quē ut hono-
res ut omis dignas gōis sic hūmī s'ne splendor deletus est
Idq; eo indiguit qd' eo tempore l'q' contigit m is eet qui omes
superiores quibus honore par eet s'na rāle uicisset; hoc igitur
opa grata multis et bnficij asseruigendos homines accommodata
atq; hūc arti finitima ē dicendi g'nuor facultas et grator et
ornator; Quid em eloquia laudabilis p'stancia ut admira-
tione audigentū ut ipe indigentū ul' corū qui defensi sunt
grā. hūc gō q' a maioribus nris et m tota dignitate p'ncipa-
lis datus; Desati igitur homis et rāle laborantis qd' q;
m p'p'is ē moribz multorū cas et nō grauare et gratuito
defendentis bnficia et p'roamā late patent; Admonebat
me res ut h' q' loco mīmissionez eloquāe ne dicit mteritū
deploratē; Si uereuer ne de me ipō aliqd uidē queri;

Et in uideamus quibus extinctis oratoribus / quibus in paucis spes / quibus in paucioribus facultas quibus in multis sit audacia ; Cum autem orator non possit ne multis quidem / aut iuris praeceptum esse aut discere / Licet tamen opera prodessent multis beneficiis petentibus comedantibus iudicibus ingratis / uigilantibus pro re aliis / eos ipsos qui aut consulunt aut defendunt rogantibus / quod qui faciunt plurimum gratie consecantur / latissimeque coram manat industria . Nam illud non sunt admonendi Est enim in promptu / ut accidit cum alios iniurare uelint ne quos offendant ; Saepem enim aut eos ledunt / quos non debent / aut eos quos non expedit ; Si imprudentes negligentie est ; Si scientes temeritatis . Vnde videndum etiam est ex causatione aduersus eos quos iniuriis offendas / quatenus possis / quare id quod feceris non fuerit nec aliter facere potueris ; Cerni quoque opus et officium erit quod uiolatum est compensandum ; Et cum in hominibus iniuriis / aut moribus spectari aut fortuna idcirco dictum quidem est proclive ; Itaque uulgo loquuntur sese in beneficiis collocandis / mores hominum non fortunam sequi . honesta oratio est ; Et quis est tandem qui maius et optimum iuri causae non adponat in opera danda gratia fortuna / et potius . A quo enim expeditior et celerior remuneratio fore uidebitur in eis fere est uoluntas nostra propensior ; Et ad adiutendum est diligentius quae non uerum sit ; Numquam enim mores ille si bonus est uir / etiam si refuse gratia non potest habere certe potest ; Comode autem / quatenus dixit / pecuniam quae habeat / non reddidisse . et quae reddidit non habere / gratia autem et quae reddidit habere / et quae habeat retulisse ; At quae se locupletes honoratos bonos putant / hi ne obligari beneficiis putent uolunt / qui etiam beneficium se dedisse arbitrantur cum ipsi quum magnam aliquid accepit / eque etiam a se aut postulat a expectari aliquid suspiciantur pro tanto non se uisum / a clientis appellari / mortis iustitiam putant ; At non ille tenus / cum quicquid factum sit / sese spectatum non fortuna putat / non modo illi quae est meritis ; Et etiam illis a quibus expectat ; Eget enim multis gratiam se uidebitur ; Neque enim uisum auget suum munus si quo forte frangit sed etiam extenuat . Videndum quoque illud est quod si opulenti fortuna / tum quoque defendit / in illo uno aut in libris forte eius manet gratia . Sed autem mores praeceptum tamen et modestum . Quis non ipse humilis / quae magna in populo multum est praesidium sibi patet uidentur ; Quibus melius apud bonos quam apud fortunatos beneficium collocari putat ; Danda omnino opera est / ut si gratiam satisfacere possimus ; Et si res igitur / cum nemet nimirum Themistocles est auctor adhibendus . quod cum eo suscitatur / utrum bono uiro pauperi aut minus probato diuiti filiam collocaret . Ergo non magis malo uiro qui pecunia eget / quam pecuniam quae uiro ; Et corrupti mores deprauati sunt admiratione

diuitiarum: quarum magnitudo quod aduniquumque magis pertinet illis for-
tasse adiuvat quod habet ne id quod semper; Sed tunc unumque potius sane
sit honestior non quod. Sed si etiam bonus erit tunc ne impediant
diuitie quod minus iuuentur; modo ne adiunget. sitque omne iudici-
um non quod loquaces; sed qualisquisque sit; Extremum autem proprium et bonum
est opera quod danda ne quod quod estatque contemdat; ne quod primum; finem
dantem enim est proprie commendationis et sane iustitia sine qua non potest
esse laudabile

Sed quoniam de eo genere beneficiorum dictum est que ad singulos spectant
deinceps de his quod ad uniuersos; quaeque ad rem publicam pertinet dispu-
tandum est; Eorum autem ipsorumque eiusmodi sunt ut ad uniuersos aues
pertineant. primum singulos ut attingant. quae sunt etiam gratia
et danda opera est omnino si possit utique non minus etiam ut etiam sin-
gulis consulatur. si ita ut ea res aut possit aut certe ne obsit
rei publicae. Per Celsi gratiam. Et gratiam frumentaria magna largitio
exhaurebat quod exarum; Modica autem octauum et rei publicae tollat
et plebi nostra; Cetero et ambus et rei publicae salutaris; In primum
autem uidendum est ei quod est rei publicae administrabit ut siui quisque teneat
neque de bonis priuorum publice diminutio fiat; Permissum enim phil-
lippus in tributu cum legem agrariam ferret quia tunc antiquari
facile passus est. et in eo uehementer se modatum praebuit; Sed cum
in agendo multa praetulerit tunc illud male non esse in auita duo
milia hominum qui res habet Capitalis ordo est ad equarum bonorum
pertinet quia pestis quae potest esse maior hanc enim ob rem maxime
ut sua tenerentur res publicae ciuitates quod constituta sunt; Illa et
si duce nostra congregabantur homines tunc spe custodie rerum suarum
urbium praedia querebant; Danda etiam opera est ne quod apud maiores
res nostras se fiebant propter exarum ciuitatem assiduitate quod bello-
rum tributa sit confendum; Id quod ne eueniat multo antequam sit pro-
uidendum; Sim quia naturae huius munus aliam rei publicae obue-
nerit malo enim quod nunc diminui; nam tunc de nostra sed de di re pu-
disputo danda est opera ut omnes intelligant si salui esse uelint nunc
esse pendunt; Atque etiam omnes quod rei publicae gubernabunt quod uilere debe-
bunt ut earum rerum copia sit quae sunt nunc. Quorum qualis
operatio fieri soleat et debeat non est nunc disputare. Est enim in
promptu tunc locus attingendus fuit

Quod autem est in omni praerogative negotii et munere publica
aut auariciae pellatur etiam minima suspicio; Primum inquit
S. ponatur summus ad illa tempora me fortuna diuideret et tunc
eum natus quod romani dona acceperunt copissent non esse passus
diuitiis eos impare; Ne illi quod multa secula expectanda fue-
runt; modo enim hoc malum in hac rei publicae inasit; Itaque facile patet

in potius ponetur fuisse. Si quidem in illo in roboris. Rōdū
centū et v. annū sunt / cū de pecuniis repetendū / a L. pūione
lata ē lex nulla antea cū fuisset; At nō p̄ ea tot leges
et proximē quēq; duriores: tot rei / tot dāpnā / bñ italiā bel
lum p̄t iudiciū metū exatati / tanta sublatio legib; et iu
diciis / expulsiō direptō q̄ iudiciū socia / ut in belliatate alio
rum / nō in mea iūte ualeamus. Laudat africanū paneti
um q̄ fuit abstīnēs; q̄dū laudet q̄ in illo alio maiora; laus
sāpie nō hominū ē solum s̄ etiā temporū illorū; Qm̄ mace
donū gaza / que fuit maxima potius ē paulus; Tm̄ i era
rū pecunie iniecit / ut iūmū impatoris p̄da sine actulit
tutorū; At hīc nichil domū suā maluit p̄t memoria nōis
sempiternā; Vinitatis p̄tēs africanus / nichil loquētor at
tagme euerit. Qd̄ qui eū collega fuit in censura L. min
nus. hūq; copiosior cā copiosissimā urbem fundit; subu
lisset. Italiā ornare / q̄ domū suā maluit / q̄p̄ italiā ornata
domus ipā in uideat ornatio. Nullū igit iudiciū tēti ut co
unde egressa ē referat se oro quā auaricia p̄stam in p̄cipi
bus et rez pu. gubernabitur; hīc em̄ quēstū rē pu. nō mō
turpe ē s̄ scilicet etiā et nephariū. Itaq; qd̄ appollo phidius
oraclū edidit / spartā nullā re alia nisi auaricia ē p̄ci
paz uideat nō solum lacedemonius / s̄ etiā oib; opulētis
p̄t p̄cipi; Nulla aut re conaliare scilicet benuolēciā
militatū p̄t; hī qui rei pu. p̄sunt / q̄ abstīnētiā et q̄tue
tiā. Qui nō se p̄tāres uolunt / obedā cā aut agraria q̄ rē
tentant / ut possessiones pellant sine sedibus aut pecūias
creditis debitoribus condonandas putant / labefactat funda
mēta rei pu. concordia p̄mū / que cē nō p̄t / cū alijs edimūt
et alijs condonāt; deinde eq̄tatez / q̄ uolūt om̄s / si habere
suū nuq; nō licet; Id em̄ ē p̄t ut sup̄dici amittant atq; reb;
ut sit liba / et nō sollicita sine rei audāq; iudiciā; Atq; i hac
p̄mae rei pu. ne illā quidez consecut; quā putat glāz; Nā
cū res crepta ē mētis cū data ē etiā dissimulat se acipe
uoluisse; et maxime ip̄tūmū creditis occultant suū gau
diū. ne uideantur nō fuisse soluendo; At uo ille q̄ accipit
iūriā et memīt. et p̄ sese fert dolores suū; Nec si plures
sunt. in quibus ip̄be datū ē q̄ illi q̄b; iūstē adepti ē idēto
etiā ualent. Nō em̄ nūo hī iudicat; s̄ ponde; Quā aut hī
eq̄tatez ut agrā multas am̄ a etiā scilicet an̄ possessionem
q̄ nullū hūit heat. q̄ aut hūit amittat. At p̄t hī iūie
genus lacedemonij lysāndrū ephorū expulerūt; hasm̄ regē
qd̄ nūq; antea acceperat q̄ eos necauerūt. Ex quo eo tempe

taute discordie secute sunt ut terram existerent et optimates extrema
rent. et p̄clarissime constituta rei pu. dilaberentur; Nec uo idlu
ipa cadit; q̄ eaq̄ reliqua grecas eunt q̄ trigonibz maloz q̄ a
lacedemonijs prorege manarut laur. Quid m̄os gracchos
Tiberij gracchi sumi iuri filios affecim nepotes no ne agrarie
conuentiones p̄diderut. At uo aratio richomus iure laudat q̄
cum eius ciuitas 70 annos a aramio tenetur p̄ficus argar
claudesano introitu uibe ē potitus. Cum q̄ aramio modode
in promio p̄fisset iereter loap exules q̄ loapletes nierant
eius ciuitas loapletissim resatut. Rem q̄ pu. aduēti suo
libauit; q̄ ai magnas aiadiēt m̄boms et m̄possessionibus
difficultates; q̄ et eos quos et ip̄e resatuerat quorū bona aly
possederant; egere m̄q̄simū arbitrabat. et l. annorū poset
stones moue nō minus eq̄m putabat p̄fca q̄ tam longo spa
tio multa hereditatibus. multa emp̄ombus. multa doabur
detinebant sine iuria iudicant. Neq̄ illis adimū neq̄ illis
n̄ h̄r nō s̄atueri. quorū illa fuerant oportere; Cu q̄ s̄atu
illet opus ēē ad eaz rez q̄stauendaq̄ pecunia alexandria p̄fca
dixit; rezq̄ integrit ad rediū suū uisit ēē; uq̄ celit ad polome
um suū hospitez uenit; qui tū regnabat alt p̄ alexandria cō
ditay. Cum ai exposisset p̄tū se libate uelle aq̄q̄ doauit. A
rege opulento iur sumus. facile impetrant ut grandi pecunia
adiunaret. Quā ai m̄ sitoz attulisset adhibuit ē m̄ consiliū
l. p̄nipes; ai q̄bus t̄r cognouit et corū q̄ aliena detinebat et
corū qui sua amiserat; p̄fctatq̄ eximadis possessionibz cederet
alys ut comodius putarent munera ē qd̄ tanti ēēt q̄ suū
reapare; Ita p̄fctū ut om̄s concordia constituti sine querela
discedent. Quorū magnū dignūq̄ q̄ m̄ n̄ra re pu. naty ēēt Sic
par ē agere ai aubus. nō ut bis iaz iudimur hastay m̄ foro po
nere. et bona ciuiū uia subiacē p̄comi; At ille grecis id quod
fuit sapit et p̄stantis iuri om̄ibus consulendū putant; Ea q̄
ē summa rō; et sapia sum ciuiū comoda ciuiū defendē non
duelle. atq̄ om̄s eq̄tate eadez continē; habitant graus i alie
no; Sed ita ut ai ego emeriz/edificariū/meat/mipenday/tu
me iuuo fluare meo. qd̄ ē aliud alyr sua eripe alyr dare
aliena. Tabule uo noue qd̄ h̄t argum̄t nisi ut emas mea
pecunia fundū cū tu h̄eas ego nō h̄eas pecuniay. Timorē
ne sit es alienū qd̄ rei pu. prouidendū ē qd̄ m̄lar rōmbus
caueri p̄t. nō si fuit ut loapletes suū p̄dant. debitores luat
tur alienū. Nec em̄ nulla res uehementius rez pu. continet
quā fides q̄ ēē n̄lla p̄t n̄ ēit nōia solu° rerū ueritay. Nūq̄ uehe
m̄t aptū ē q̄ me q̄sile. Ne soluet armis et castis tentata res est

ab oī gñe homī et ordīe q̄b̄ ita resāti ut h̄c tñ malū de rep̄u tol-
 leat. Nūq̄ n̄c manus eo alienū sūt. N̄c meli⁹ n̄c facili⁹ dissolutū ē
 fraudandi ē spe sublata solūdi n̄citat̄ exēcuta ē; At uō h̄c n̄c uictor
 tūc q̄deq̄ uicq̄ q̄ cogitat. ea p̄fāt tñ eūo itaq̄ m̄l̄ itēresset; tāta
 meo libido peccandi fuit. ut h̄c ipm̄ eū delectaret peccare; etiāq̄
 si causa nō ēet; Ab h̄c i⁹ gñe largiōm̄ ut alijs det⁹ alijs auferā
 tur aberūt; hi qui rez pu. crebūt; Inp̄missis op̄at̄ dabūt ut in-
 ris et iudicōz eāte sūt q̄s̄p̄ teneat. Et n̄z tenuiores p̄t̄ itēal-
 litatē cōnuemantur. n̄z locupletib⁹ ad sua ut tenenda ut re-
 cupanda oblit̄ iudiciā. P̄eca q̄busq̄q̄ reb⁹ ul' bellis ut domi po-
 terūt rez pu. augeant. Impio agris uectigalib⁹; hoc magno-
 rum homī sūt. h̄c apud maiores n̄cōs fāctata; h̄c gñā officiōz
 q̄ p̄secut̄ cū sūma utilitatē rei pu. maḡ ipi adipiscēt et grāz
 et glāz. In his aut̄ utilitatē p̄ceptis dūpater tūus s̄cōis
 qui athenis nup̄ ē mortuus; duo p̄tā censēt ēē apaneo. uali-
 tudinis curatiōe et pecunie. quas res a sūmo ph̄o p̄tāz arbitror
 q̄ ēēt faciles sūt cōte uiles. sed ualutudo sustentat̄ noticiā
 sūi corp̄is. et obseruatiōe carū rerū que res a p̄desse solent a
 obēē. et gñe uiciā tūctū om̄i atq̄ cultū corp̄is tuendi tā. et p̄t̄
 mittēdis uoluptatib⁹ posicōe atq̄ corū quorū ad sātā h̄p̄tinet
 Res aut̄ familiaris queri debet his reb⁹ aq̄bus abē turpi-
 do. Conseruari aut̄ diligēcia et parsimonia eūdez eāa reb⁹
 augeri; has res cōmodissime xenophon s̄cōis p̄secut̄ ē
 in eo libro q̄ economicus inscribitur. Quē nos ista s̄cōe etate
 cū tēmus; qua eo tu nūc e grecō in latinū gūtinus. Et utili-
 tatē compāo q̄m h̄c locū erat quartē apaneo p̄missis s̄cōe ē
 n̄cā; Nam et corp̄is comoda cū exēnt; et exēna cū corp̄is; Et ipa
 m̄tē corp̄is et externa cū exēnt; et externa cū corp̄is compāi
 solent; Cum exēnt corp̄is h̄c mō cōpantur. ualee ut malis
 q̄ diues ēē; Cum corp̄is exēna h̄c mō diues ēē; potius q̄ magis
 corp̄is uibus; Ipā m̄tē corp̄is s̄cōe ut bona ualutudo uoluptati
 anponatur. uires celitā. Externorū aut̄ ut glā dūicij; ue-
 ctigalia urbana rustica. Ex quo gñe cōpāōm̄ illd ē cāuio
 semis aquo cū quēret̄ quid maxime in re familiari expediet
 Redit bene p̄sāre. q̄d s̄cōndū s̄cōis bñ. q̄d cū bñ re s̄cō-
 re. cū q̄tū arare. Et cū ille q̄ quēscit̄ digisset q̄d fenerari.
 tū cāto q̄d homīez m̄q̄t omdē. Ex quo et m̄tā alijs intelligi
 debet; utilitatē cōpāōres solere fieri. recte q̄ h̄c adiutū ēē q̄tū
 exp̄endorū off̄z genus. Et tō hoc genēe de quēda de collo-
 canda pecūā et de utenda cōmodius aq̄busq̄q̄ op̄am̄ uis
 ad mediū ianne sedentibus q̄ abullis ph̄is ulla m̄cola dispu-
 tatur. Sūt tñ ea cognoscenda. p̄tinet em̄ ad utilitatē de q̄ hoc

libro disputatum ē Reliquia demum prosequamur

Oblivum Sapientem

Charce filij eū q̄ p̄m̄ affricamus appellatū sūt di-
cere solitū s̄p̄it Cato qui sūt sere eius equalis
nūq̄ sē minus oculosū ē q̄ cū otiosus n̄ minus
solum q̄ cū solus ēet; Chagrica uō nox et maḡ
uirs et sapientē digna q̄ declarat illū et t̄oao de ne-
gocijs cogitare et in solitudine s̄cōi loq̄ solitū ut neq̄ cessaret
unq̄ et mēdū colloq̄o altius nō egeret; Itaq̄ due res q̄ longo
rem afferunt ceteris illū acuebant otū et solitudo Velle nob̄
h̄ idēz uere dicē licet; S; si minus imitacione tantā ingenij
p̄stantia consequi possumus uolūate certe p̄ime accedimus; Nā
et a re pu. s̄cōisibulq̄ negotijs annis ipijs uq̄ p̄hibui otū
p̄sequimur; Et ob eāz cāz uibe relicta rura p̄agranter sēpe soli
sumus; Sed n̄ h̄ otū cū affricū otū n̄ h̄ solitudo cū illa cōpā
da est. Ille em̄ reuertens a re pu. pulcherrimū munibz oliū sibi
sumebant alij a ceteris hominū frequentia q̄ mēdū tāq̄ in portū sē
solitudinez recipiebat. Nostri aut̄ otū negotijs tōpna nō rege-
sandi studio consueuit ē; Extincto em̄ senatu delectis q̄ uidi-
ijs quid ē qd̄ dignū nob̄ aut in curia d̄ infōio agē possumus
Ita cū in maxima celebritate atq̄ in oculis omniū quondā uixeris
nūc fugientes conspectū solatorū quibus oīa redundat abdi-
nos q̄ntū loq̄ et sēpe soli sumus; S; q̄ sic ab hominibz domo ac-
cepimus nō solū ex malis mūna oportere S; etiā ex tēpe ex
his ipijs si qd̄ mēet boni p̄tea et otior t̄nor nō illo quidez
quo debeat his qui condāz p̄perisset otū amittat. Nec eā soli-
tudine languē pator quā in affert uicinas nō uolūat. Quicq̄
affricamus maiores laudēz me ul meo iudicio assequēbat nulla
bī eius ingenij monūta mādaca lris nullū opus otij nullū
solitudinis minus extat. Ex quo intelligi dēt illū m̄t̄ agita-
cōne inuestigacione eorū rerū q̄ cogitando consequabatur n̄ oho-
sum n̄ solum unq̄ fuisse; Nos aut̄ q̄ nō t̄m̄ roboris hēmus
ut cogitacione a solitudine astraham̄ ad hāc opaz
sēbendi om̄e studiū curaz q̄ quatinus; Itaq̄ plura breui
tpe cūsa q̄ multas commo s̄cōis re pu s̄p̄sūz S; cū tota
phā m̄ acro frugifera et fructuosa n̄ ulla p̄ eis in culta
ac deserta sūt cū nullū s̄cōis m̄ ea locū ē n̄ uicior q̄ de
officijs aq̄bus constant honesteq̄ uiuendi p̄cepta dūat; Qua-
re q̄q̄ a crappo n̄o p̄iāpe huius memorie phāz h̄ te assidue
audire atq̄ acrye confido bī conduē arbitror talibus auces
tuas uocibz undiq̄ cōsonare. n̄ eas si fieri possit q̄q̄ aliud

audere. Sed cum omnibus est sciendum quod iuxta honestatem ingredi co-
 gitant tunc aut scio et memini potius quam tibi sustinere enim non parum
 expectat mittende industriae nostrae magnas honorum non nulla
 fortasse nomina; suscipiunt quod omnes filii praeter et acervum et
 transire. Ad quos cum tunc ad incrementum bonarum actionum sit pro-
 ctus inane redire turpissimum est. dedicantem et urbis autori-
 tatem et ingratum; Quare quantum cumque a te potes quantum labore co-
 tendere si discendi labor est potius quam voluntas cum fac ut effi-
 cias; Neve committas ut ne cum oia suppeditata sint a nobis tunc
 tibi fuisse uideare Sed hoc acervus. Quia enim sepe ad te cohortari
 di gratia sumus. Nunc ad reliqua per te proposita dimissionis reuertimur
Paneas qui sine quaerita de officiis accuratissime dis-
 putant. quicquid nos correctione quodam adhibita potissimum
 secum sumus; tribus quibus proinde in quibus deliberare homines
 et consilium de officio solent. Vno cum dubitaret honestum ne
 id esset de quo ageatur an turpe. Alio ne uale esset an inuale. Tercio
 si id quod sperat honestum pugnaret cum eo quod uale uideret
 quod ea discerni oportet de duobus quibus primo tribus libris explicat
 uic. De tertio autem genere democrito se sepius dicendum. Nec ex-
 oluit id quod promiserat quod eo magis miror a possidomo breuit
 esse tractatum in quibusdam commentis. praesertim cum scribat nullum esse locum
 in physica ratione naturae; minime uero assensum habere qui negat esse locum
 a paneo permittit. si consilio relicto. Nec oia scribendum fuisse
 quod nunquam posset ualere cum honestate pugnare. De quo aliam per
 hunc dubitationem ne adhibendum fuit hoc genus quod dimissione pane-
 ay tertium est an plane omittendum. Aliam dubitari non potest quia a pa-
 neio susceptum sit. si relicto; Nam quod edimissione contra duas partes
 absoluit hunc naturae est restare itaque. Praeter maximo libro tertio
 de hac parte politiae se democrito esse dicendum. Accedit eodem testis
 locuples possidomo qui etiam scribit in quibusdam capitula publicum ritum
 vultum dice solere qui paneum admerat ut nemo pater esset
 iuuentis qui uenit ea partes quae appelleret incohata relinqueret absolueret
 oris enim pulchritudo reliqua corporis mutandi specie auferrebat sic ea quae
 paneatur permittit propter eorum quae praestaret praestantia; neminem esse
 praestantem. Quia obrem de iudicio paneum dubitari non potest; Recte
 ne autem hanc tertiam partes adexigendum officium adiungit an scias de
 eo fortasse disputari potest. Nam siue honestum solum bonum est quoad
 modum propaetatis nostris uidetur ut omnia exalta partes tollant
 uix minimi momenti insar habeant dubitandum non est quod unquam possit
 ualere cum honestate contendere; Itaque socrate accepimus idcirco
 execrari eos qui primum hanc naturae coherencia opinionem distinxerunt. Cui
 quod ita sunt scilicet ament ut quicquid honestum esset id uale esse esse.

serent. ne ualeat quicquid quod non honestum; Quod si is esset pauculus, qui
itaque propterea colenda dicitur quia efficiens utilitatem esset ut hi qui
res expectandas, uel uoluptate uel indigentia metuerent. licet et di-
cere honestatem aliam cum utilitate pugnare; Sed cum sit id quod solum id
bonum indicet quod honestum sit quod autem huic repugnet specie quadam
utilitas eorum neque accessione meliorem uitam fieri nec discessionem pe-
iores non uideatur eiusmodi debuisse delibationem introducere inquam quod
utile uidetur cum eo quod cum honestum est contemnatur; Et enim quod summum
bonum a seorsum de conuenienter uideatur. Ad hoc ut opinor hanc sententiam
cum uirtute congruere semper; Cetera autem quod si uirtus esset ita le-
gere, si ea uirtus non repugnaret. Quod cum ita sit putat quidam hanc
compactionem non recte introductam, ne omnia de eo genere quicquid proprium
fuisse; Atque illud quod honestum quod proprie neque de id in sapientibus
est solum, neque uirtute diuelli neque potest. In his autem in quibus sapientia
perfecta non est quoniam illud quod perfectum honestum nullo similitudinem
honestum esse possunt; hec enim omnia officia, de quibus huius libri dispu-
tauimus media ratione appellantur. Ea omnia sunt et late patent
quod et ingenii bonitate multi assecuntur et progressionem discendi
Quod autem officium quod rectum idem appellatur perfectum atque absolutum est
et ut idem dicitur omnia minus habet, nec potest sapientes eadem in quod
quod potest; Cum autem aliquid actum est in quo media officia compantur
id amulante uideri esse perfectum. propterea quod uulgus, quid, absit apertum
scire non ex toto intelligit, quatenus autem intelligit nihil putat per-
tenuissimum; Quod autem in poematibus, in picturis usu uenit, talis
quod quo pluribus, ut delectantur, imitari, laudent quod ea quod laudanda non
sunt obediunt credo tam quod misit in his aliquid et probi quod capiat ignaros
quod quod in unaquaque re magis sit, nequeant iudicare; Itaque cum sint
docti apertis, desistant facile a sententia; hec ergo officia de quibus huius li-
bris differimus quod secunda quodam honesta dicitur esse non sapientium mo-
dum. Sed cum omni hominum genere omnia; Itaque hi omnia in quibus est uirtutis
indoles, commendentur; Nec uero cum duo decem, aut duo sapientes
fortes uiri commemorantur, aut cum fabrianus a cum aristodes iustus
nominatur a ab illis fortitudinis aut ab his iusticie tamquam a sapi-
entia petantur exempla; Nemo enim horum sic sapiens ut sapientem uo-
lumus intelligi; Nec hi qui sapientes huius et notia cum C et C leli-
us sapientes fuerunt. Nec illi quod septem Sed ex mediis officiis
frequenter similitudinem quidam gerebant species quod sapientium; Quod
ita nec id quod uideatur honestum esse factum est cum ualeat repugnans opor-
te, nec id quod autem appellamus honestum quod ualeat ab his qui boni
nos se uiros huius uolunt cum emolumentis unquam est compandum
Tamquam id honestum quod in nostris intelligentibus cadit, uidentur
conseruandum quod est nobis quod illud quod proprie de, neque est honestum sa-

sapientibus. Aliter enim teneri non potest si qua adiutrix est fides pergru-
sio; sed hec quidem de his que observatione ostendunt existimantur bo-
ni qui aut omnia metuntur emolumenta et commodum, neque ea uolunt
ponderari honestate. hi solent in deliberando honestatem cum eo quod uti-
le putant comparare boni uero non solent; itaque existimo pariter cum
dixit homines solere in hac operatione dubitare hoc ipsum sensisse quod di-
xit solere non nisi oportet; et cum non modo plura putant quod utile ui-
deatur quam quod honestum; si hoc etiam me se comparare et in his ad dubitare
necessarium est; sed ergo est quod nonnunquam ad dubitandum addere soleat con-
siderandum quod uideatur. credo si quando dubitatio accidit, quale sit id de quo
consideratur sepe enim tempus fit ut quod plerumque turpe haberi soleat inueniat
non esse nape. Exempli causa ponatur aliquid quod patet laus quod per ma-
nus esse scelus quia non modo homines sed etiam familiares hominum occidere
non est se asserunt scelere si quis aram occidit, quia familiaris
propter quod romani non uident quod ex omnibus peccatis fides, illud pulcherrimum existi-
mat. Vnde igitur utilitas honestatem ymo uero honestas utilita-
tes secuta est. itaque ut sine ullo errore diuidere possim si quando cum
illo quod honestum intelligitur pugnet id uidebitur quod appellamus utile,
formula quidem consuetudinaria est, quia si sequitur in operatione rerum ab
officio nunquam recedimus. Erit autem haec formula scienda cum disceptare
et maxime consentanea. quapropter huius libri propterea sequimur, quod propter
auctoribus academias et aristotelis nostris qui quondam idem erant
quod academia quod honesta sunt componuntur hic quod uidentur ualia si
splendidus hoc ab eis differuntur, quia quod honestum est, idem uale
uidentur nec uale quod honestum, quod ab eis quod et honestum aliquid
non utile aut utile non honestum. Nobis autem nostra academia ma-
gnam licentiam dat, ut quodcumque maxime probabile occurrat id uero
iure liceat defendere; sed redeo ad formulam detrahente aliquid
aliquid et hominem hominem commodum suum augere commodum magis est con-
tra quam quod moris quod paupertas. quod dolor quod cetera quod possunt a corpori ad-
dere aut rebus externis. Nam principio tollit coniungit humanum
et societatem si cum sic erimus affecti ut propter suum quodcumque emolumen-
tum spoliaretur a uiolente aliquid diuini naturae est causa, quae maxime est secundum
naturam humani generis societatem; ut si unumquodque membrum sensum hunc
habet ut posse putaret se ualere si primum membrum utilitatem
ad se traduxisset delibari et mutare totum corpus naturae est. sic si unus
quodcumque unum ad se rapiat comoda aliorum, detrahatque quodcumque possit
suum emolumenta gratia societatis euitare, et contra hominem naturae est; Nam
ut sibi quodcumque malit quod ad usum uitae pertineat quod alii accipere concessum est
non repugnantia nostra. Illud uero non patitur ut alius spolia faciat
tates nostras augeamus. Neque uero hoc solum uero non patitur ut alius
spolia idem iure gentium si etiam legibus populi quod in singulis ciuitatibus

ab his rebus per conuenientiam eodem modo constitutum est ut non liceat sui commodi
ca nocere alii; hoc enim spectant leges et si uoluit incolumem esse
eum quicunque qui qui dimittit eas morte exilio uinculis dampno coheret
Atque hoc multo magis efficit ipsa res quod est lex diuina et humana
cui parere quod uelit omnes autem parebunt qui secundum naturam uolunt uiuere
namque committet ut alienum appetat et id quod alteri detrahit sibi assum-
mat; Etiam multo magis est secundum naturam excellens autem et magnitudo; Atque
quod contra iustitiam liberalitas quam uoluptas quam uita quam diuina quam quodammodo
nere et pro nichilo ducit copantes cum utilitate cum magni autem esse et
exaltati. Detrahe autem de alio sui modi cum magis quam naturam quam mors quam
dolor quam cetera generis eiusdem. Hoc quam magis est secundum naturam potius gratia
si fieri possit conseruandis ac uiuandis maximos labores molestias
as quam suscipere. Immittentes haec quod illi quod hominum fama beneficium
rum memor in galio celestium collocat quam uiuere in solitudine non
modo sine ulla molestia. Si etiam in maximis uoluptatibus abun-
dantur omnibus corporis ut excellas in pulchritudine et ubi duo ita
optime quod et splendidissimo ingenio longe illas uitas hunc autem
ponit. Ex quo efficitur homines uere obediunt hominibus non posse;
Deum quam aliam uiolat ut ipse aliquid commodi consequatur autem nihil
existimat se facere contra naturam autem magis fugiendum censet mor-
tem paupertatem dolorem amissionem et liberos propinquos amicos quam
facere cuius iniuriam. Si nichil existimas quam naturam fieri in hominibus
uiolandis quod cum eo differas quam omnino homines ex homine tollat. Secundum
fugendum id quod deus censet si multo illa peiora mortem paupertatem
dolorem erant meo quam nullum autem corpus autem fortune incertum incertum
autem finis existimat. Ergo unum debet esse omnibus propositum ut eade
sit uoluntas uniuersumque et uniuersorum quam se quisque ad se rapiet
dissolueatur omnis humana consuetudo. Atque etiam si hoc non praeteri-
bit ut homo hominem quodammodo sit obnoxius cumque hoc homo sit consuetudo uelit
nocere secundum eandem naturam omnis uoluntas esse eorum. Sed si ita est una
quoniam omnes ex eadem lege non. Idque ipsum si ita est certe uiolare
aliam non lege prohibemur. Vnde autem opinor. Vnde quam extremum
nam illud quod absurdum est quod quidam dicunt parere se autem nihil de facili
sui commodi cum aliam rationem esse cunctis reliquorum. Huius sibi nihil incertum
nullam societatem omnis utilitatis cum sciant esse cum cunctis; Que
sua omnes societatem distrahunt ciuitatis. Qui autem res cunctis di-
cunt huius externorum negant huius diuinitatem eorum humani quod
societatem qua sublata beneficia liberalitas bonitas iustitia tolli-
tur. que quam tollit etiam aduersus deos imortales impij iudi-
candi sunt. Ab his enim constitutis nihil homines societatem ciuitatem
Cuius societatis unctum arctissimum est. Arbitrari magis est quam naturam
homines hominem deessere sui commodi cum quam omnia incommoda subire uel

externa ut corpus ut etiam ipsa anima quae nascitur iusticia; hae enim una virtus
 omnis est domina et regina virtutum; forsitan quispiam dixerit nonne
 igitur sapiens si forte ipse conficiatur abstulit ab aliis hominibus
 ad nullam rem utilem; Atque non enim in est vita mea utilior
 quam si talis affectus. neque ut uideatur commodi mei gratia; Sed si pha-
 laru crudeliter conficiatur ueluti spolia tyranni et immane, ut
 bonus ne ipse rigore conficiatur ueluti spoliare possit, non ne
 faciat; haec adiudicandum sunt rationi nam si quod ab homine ad uti-
 litatem peruenit utilitatis causa tunc deest. in humanae factis quod
 non legem; Sin autem his tu sis qui multam utilitatem rei publicae acque hominum
 societati si in vita remaneat addere possis si quod obest cum alteri
 detraxeris non sit reprehendendum; Sin autem id non sit eiismodi sicut
 cuique incommodum ferendum est. potius quam de alius commodis detrahendum
 quod enim magis est quam non moribus qui egestas a quod eiismodi qui de-
 tracto acque appetitio aliam. si contra utilitatis delictio quam non est
 est enim iniusta; Itaque lex ipsa non quae utilitatem hominum conseruat et qui
 nec decernit praestatio ut ab homine meriti atque inuali ad sapientem
 bonum forte uirum iustitiam res adiudicandum uideatur; quod si oporteret
 multum de cum utilitate deesset; modo haec ita ratione ut ne ipse de
 se bene existimans sese quam diligens hanc cum habeat admirari
 Itaque semper officio fungatur utilitati consulens hominum et ei qui
 sepe commemoro humane societati; Itaque quod ad phalarum attinet
 praecale iudicium est Nulla est enim societas nobis cum tyrannus. sed
 potius summa detractio; Neque est contra nam spoliare eum si possis
 quae honestum est uocare atque haec omne genus pestiferum atque impium
 ex hominum ciuitate eliminandum est; Et eum ut nebra quaedam am-
 putant si et ipsa sanguine et tanquam spiritu carere ceperit et nocet re-
 liqui partibus corporis sic ista in figura hominis feritas et immanitas
 beluacorum tanquam humanitate corporis segreganda est; huiusmodi
 questiones sunt omnes haec in quibus ex ipse officium exigitur. Eundem
 quod res paucorum excutitur fuisse nisi aliquid casus a oculo
 patris consilium eius permisisset. ad quas ipsas consultationes exsuperio
 tibi libro ratio multa praepara sunt quibus prospici possit. quid
 sit propter cupiditatem fugiendum. quod idcirco fugiendum non sit quod oculo
 tuum non sit

Sed quoniam operi inchoato prope tam absoluto tanquam fastidium
 quoniam ut geometre scilicet non oia docere si postulare
 ut quaedam sibi concedantur quod rationis quam uelint explicet si ego a
 te posulo ut in quodam si potes mihi per id quod honestum sit esse
 prope se expectetur; Sin haec non licet prope oraculum a illo tunc dabit quod
 honestum sit id esse maxime prope se expectandum. Quia uirum uis ratio est
 et cum haec cum illo probabilius uideatur nec praeterea quicquam probabile

De primū m hē panctus defendendus ē qd nō utilia cū honestas
pugnare dixit alij ponē; neq; em ei phas erat / s; ea q uideat
utilia. Nichil nō uale qd nō idē honestū ne honestū qd nō idē
utile sit sepe testatur. negat qd uita pēdes maiores tūcā hōij
euasitē qd corū opmonez qd ista detraherit Itaq; nō ut aliqū
anponem? utilia honestas / s; ut ea sine errore diludicemus
si qū traditēnt / induit eaz q uideat ēē nō q cāt repugnātiā
hanc igitur pāctū reliq; replebim? nullis aduinculis. s; ut
diatur marce nro; neq; em qth de hac pāe pā panctū expli
catū ē qd nō pbarēt de his que tmanus meas uenerūt. Cum
igitur aliqua spēs utilitatis obiecit ē q mouet nocere ē. s; si cū aij
attendis turpitudines uideas aduicā ei rei q spēs utilitatis accu
lerit / tūc utilitas nō regrenda ē. s; intelligendū ubi turpido
sit / ibi utilitaz ēē nō posse. qd si nū ē cū q nāq; qd turpido / rā
eij gūenaa et cōsuetudina nā deridat / aspuat q gūa. m? q tam
fū nāq; qd utilitas uerit m eadez re uali turpido ēē nō pōt Itēq;
si ad honestatez nāc sumus ea q a sola expetenda ē ut genom
usum ē. aut tte omū pōda gūor ē hūda / qd reliqua oīa qd
aristoteli placet nāc ē qd honestū sit / id ēē aut solū qd a sūmū
bonū. qd aut bonū id ēē utile ē ita qd honestū id uale ēē
error hōij nō pbarū cū aliqd qd usum ē utile arripuit / id cō
tūmo sēcunt ab honesto hūc sē hē uenena / hūc falsa testamē
ta nascuntur hūc fūta qd peculatz / expilacōes / dūepōnes / qd
sōcōrū / et cūcū hūc opū minarū pōuac nō fēcunt fēcende
Prostrems eaz m libeīs ciuitatibz regnandi existunt cupiditates.
quibus nū nec tēcā nec rēcā extogitari pōt. Emolūta eij rerū
fallacibus iudicij uident. penaz nō dico legū quas sepe pūcipit
s; ipius turpitudinis / que acerbissima ē nō uident. Emōbē hē
quidez delibātiū genus pellatur ē medio. ē em totū sceleratū
et impiū q delibant utrū id regitur qd honestū ēē uideat. m se sū
entes scelere gūminent An ipā em dubitacōne faciū inē ē si
ad id nō puenierit. Ergo ea delibāda oīo nō sūt m qba ē tur
pis ipā delibacō. Itē et ex oī libacōne celandi et occultandi spēs opō
q reuocanda ē. Itaq; em nobis / si mō m phya aliq; pēam? pūa
sūm ēē debet / si oīs dōs homīes q celare possimus m? m aua
re / m? mīstā / m? libidinosē / m? mōtinent ēē faciendū hūc ille
gūges induatur aplatone q cū ira discēssēt magis qbusdam
ymbribus m illū hūcū descendit enēū q equū ut fēcūt fabule
aiadiūt. Cūq; m lateribus fūes cēt quibz aptis corpz homīis
mōrtū uidit magnitudine mīstata anulū q aureū m digito
quē ut detrahit ipē nūciat. erat aut regis pasior cū mōnialū sē
pasiorū recepit / ibi cū palaz eius amili ad palūq; gūerat anullo

uidebatur ipse autem omnia uidebat. Idem rursus uidebat autem et longum
anulum amittere; itaque hac opportunitate anuli usus regnum suum
peruulit ea quod aduultra regem diuini sui intererunt. rursusque
quos arbitrabatur obsistere nec in his rationibus eum quicquam potuit
uidere; sic itaque anuli beneficio rex exortus est ludie. hunc igitur
anulum ipsum si habet sapiens nihil plus sibi licere putat peccare
re quam si non habet; honesta enim uis bonis non occulta queruntur.
Atque hoc loco perhi quidam nimis mali illi quidem sed non satis acuti se
tamen et comitatus fabula perbalas dicunt aptione. quod uero ille aut
factus id esse aut fieri potuisse defendat hec est enim uis huius
anuli et huius exempli. Si nemo sciturus nemo ne suspicaturus
uero quidem sit cum aliquid diuinarum potestate diuinationis libidinis cum te
ceris si id deus hominibus quod futurum sit semper ignotum sit ne futurum.
Negant id fieri posse. quod per id quidem. si quero quod negant posse
id si possent quid non facerent. Urgent rursus sane. negant eum
posse et in eo perstant; hoc uerum quod ualeant non uident. Cum enim
querimus si possent celare quod futurum sunt non querimus possint
ne celare. sed tamen comitatus quidem adhibemus ut si responderit
se impunitate posita futuros quod expediat facinorosos se esse
fateantur si negent omnia turpia per se ipsa fugienda esse concedat
sed iam adpositum reuocant. Quadammodo sepe multe cause que quibus
hanc auid ualutatis spei non cum hoc deliberatur relinquenda ne sit
honestas per ualutatis magnitudinem. nam id quod in peribis est. si illud
possint ne id quod uale uideatur fieri non oportet. Cum calatino colle
ge brutus in peribis abrogabat potestatem indi facie id iustice fuerat eum
in regibus expellendis totius bruti consiliorum etiam adiutor. Cum
autem consilium hoc principes cepissent cognatos superbi nomen taceant
or et memoriam regum esse tollendam quod erat uale perie quile
id erat ita honestas ut etiam ipsi calatino place debet. itaque
ualuit ualutatis per honestatem sine qua ne ualutatis esse potuit
fecit. Atque in eo rege peribis condidit non idem spes eum ualutatis
populit autem eius cum cum uisum esse ualutatis solum quod cum alio
regnare fecit intermit. Quisit huius et pietatis et humanitatem ut
quod uale uidebatur neque erat assensum possit et cum muri cum oppo
sunt spes honestas ne peribiles nec sane ydoneas peccat et pace
ul' quurim ut romuli dixerim

Hec in nobis meae utilitates omittende
sunt aliis tradende cum his ipse egerim. Sed autem sue uti
licet quod sine alia iuria fiat suadu est. Sane Crisippus ut mit
ta quod studiū magis aut emi et atede de quod maxie possit ut uicat
supplacae eum quod cum cerce a manu de pello nullo de sit iura
s quod perie quod peribiles adusu non magis est. alii dipe uis non est

Maxime autem perturbantur

officia in amicitia quibus et non tribuere quod recte possit et
tribuere quod non sit equum. Si officium est si huius generis totius bene
et non difficile perceptum est. Quia enim videntur utilitas honoris
diuitie voluptates etiam genus eiusdem hoc amicitiae nunquam ampo
nenda sunt. Ac neque si res parum non si iurandum ac fides amica
cum vir bonus faciet. nam si iudex quidem erit de ipso amico potest
etiam personam amica cum induit iudicium. Tamen dabit amicitiae ut ue
rat amica cum malit ut porande utis ipse quoad pleges liceat
accomodet. Cum vero iurato ad sententiam sit meminerit se de
um adhibere testem. ut ego arbitror mentes suas. quia nihil
hominum deus dedit ipse diuinitus. Itaque perclarum amicitiorum accipi
mus morem rogandi iudicem si eum tenemus quod alia fide facere
possit. hec rogatio adea pertinet quod paulo ante dixi honeste amico
posse concedi. nam si omnia facienda sunt quod amica uelint non amicitiae
tales si iuraciones putande sunt. Loquor autem de omnibus amicitia
nam in sapientibus iuris perit quod nihil potest esse tale. Damonem et phy
dram pythagoreos ferunt hoc alio more fuisse ut cum coram alio diomisi
no iuratus dies necesse destinasset et huius quod mori additus esse paucos
sibi dies comedendorum suorum cum postulauisset uas fatis est aliter eis
discendi ut si ille non reuocasset moriendus esset sibi ipse quod cum ad diem se
recepisset admiratur eorum fidem tiranum petiunt ut se in amicitia
tunc ascriberent. Cum ergo id quod uale uideatur in amicitia cum eo quod
honestum est comparatur iaceat utilitas spes ualeat honestas.
Cum autem in amicitia quod honesta non sunt postulabuntur religio et
fides amponantur amicitiae sic habetur ut quod exquirunt delictum officii

Sed utilitatis spes in re pu.

Sepissime peccatur. ut in corinthi distinatione nri. durius
et athenienses quod scuerunt ut egneris qui classe ualebat pollicer
paderentur hoc uisus est utile nimis enim imminet ut per primatate
egm a purro. si nullo quod crudele utile est enim hominem ne qua sequi
debemus maxime multa crudelitas.

Tale etiam quod pignus uerbis uti prohibent eos qui exeninat
ne penus apud pres mros. papius nup: na ea pame qui amos
no sit. certum est licere quam legem tulere sapientissimi consules
Crassus et senola. Vbi uo uerbis phibe pignus. sane et huiusmodi
est illa perclara magis publice utilitatis spes per honestate atempunt
plena exemplorum et nra res pu. cum sepe cum maxime bello pu
nico sedes quod canesi calamitate accepta maiores aios huius. quod
unus seculis rebus. nulla timoris significatio nulla modo paas. ta
ta uis est honesta ut spes utilitatis obicuru. Athenienses cum per
impetu nullo modo possent sustinere statuerunt quod ut urbe relicta co

ingibus et liberis troezenē depositas naues ascendunt libertate q
grece clare defendunt sicut qndaz suadentes / ut in urbe pmane
rent / peris qz reaperit lapidibus obruerit . Atqz ille ualitatez
sequi uidebatur / si ea nulla erat repugnate honestatez / Them
stodes p q uictoriaz cuius belli qd cu prius fuit / dixit tuncqz se hre
consiliu rei pu . salutare . si id fieri no opz ee / postulauit ut aliq
populus daret / q cu cōtaret / datus ē Aristides . hinc ille classem
laedemonioz opes noce cet . q aristides cu ad audisset tione
magna expectatione uenit . dixit q pule ee consiliu q themisto
des afferret . si nime honestu . Itaqz athemeses q honestu no
cet id ne uale putarūt . tati qz ea rez / qua ne audierāt / qd au
ctore aristide / repudiarunt / Melius hi q nos q piratas imi
nes / sdaos uenigalo hemus / haneat qd qd nape sit calamitosu
est / sz madit sepe caus / ut dixi cu repugnare utilitas hone
stas uideatur ut adaducendu sit / repugnet ne plane an possit
cu honestate quigi / Cuius genis hee sunt qones / sz exēpli gra
uir bonus ab alexandria pfectus rhoduz magnu frumti nūz
aduexit i rhodioru mopia et fame / sumaqz amone caritate
si idez facit qplures matores alexandria soluisse nauesqz tōz
su frumti omultas petentes rhoduz uiderit dicturq / ne sit id
rhodius / an silensio suu q plurimo uediurq . sapientē et bon
iuru hūgimus de delibacōne et qultacōne qrim / q celatu
rus rhodios no sit / si id tupe iudicet / si dubitet an tupe sit
In huiusmōi cas alud diogenē babilonio uidi solet magno et
gram scōis . alud anapates oia paterfacienda / ut ne qd omio
qd uenditor norit emptor ignoret / diogenē uenditorē quaten
iure auli cōstitutū sit dūe iura oportere cetera sine mfidys
agere . et qm uēdat uelle q optime uende aduexi . expositu . uē
do meū / nō pluri q cōi fortasse i minores cu maior ē copia
cui sit iniuria . Exortur anapat rō exalta pta . Qd agis tu cu
homibz qulē debeas ut feruere hūane sonetaci / ea q lege naq
lis . et ea hēas pūapia nē / qbi parē / et que sequi debeas / ut
ualitas tua cōis sit ualitas . Quisqz et cōis ualitas tua sit .
celabis homies / Qd his asit comoditatis et opie / Respondebit
dyogenes fortasse sit aliud ē celare / aliud tacē / nū ego nē te celo
si ē nō dico q nā celozū doz sit / qd sit fimo honoy q ē plus
procul cēt cōgta / q trina ualitas . si nō qd audire ē utile
ē / id in die nūc ē / si qd memisti cē mī homies nā quicū sō
ciatatez / memi mget ille / sz nū ista sdaetas talis ē ut nichil
suū cui q sit . Qd si ita ē / ne uedendu qd ē / si donandu uidet
in hac tota discrepāne / nō illd dia / qm hoc tupe sit / cu
qm expedit faciā / si ita expedit / ut tupe nō sit . exalta a pte

ea re q̄ turpe nō sit nō oē faciendū. Vendat edes vir boni p̄p̄
aliqua uicia que ip̄e norit. ceteri ignorant p̄sidentes sūt. et
hēantur salubres. Ignoretur in omibz cubilibz ap̄tē serpentes
male matiate. rursus. si p̄e dūz sūt nemo. Quero si h̄ emp
toribus venditor nō dicit edesq̄ uendit p̄lis multo. q̄ se uēdi
turi p̄tērent. nū id iuste d̄ m̄pbe fecerit. Ille ip̄be nō m̄q̄
Antip̄. Quid etiā ē aliud errant uiaq̄ nō monstrare. qd̄ achem
extractionibz publicis scitū ē. si hoc nō ē emptorē pati tuere. et
p̄ errorē in maximā fraudē m̄currē. plus etiā ē q̄ nō mōstra
re. nā ē sciētiā in errorē alim inducere. Diogenes q̄ nū te oē
coeger q̄ nūc hortatū quid ē. Ille qd̄ nō placebat scripsit. tu
qd̄ placebat emisa. et si qui p̄scribit uillas bonas. bñ q̄ edifi
catū nō existimantur fecisse. etiā si illa nec edificata rōne.
multo min⁹ q̄ domū nā laudaret. ubi etiā iudiciū emptoris ē
ibi fraudis uenditoris q̄ p̄tē. Im autē dictū nō omē p̄stāndū
ē. qd̄ dictū nō ē id p̄stāndū p̄tē. Quid nō scilicet ē. q̄ uenditorē
eius rei quā uendat uicia narrare. Quid autē cā absurdū. q̄ si
dū iussu ita p̄o p̄dicer domū p̄sidentē uendo. Sic q̄ i q̄b.
daq̄ cū dubijs. ex alta p̄te defendi honestas. ex alta ita de
utilitate d̄. ut id qd̄ uale uideatur. nō mō facere honestū
sit. si etiā nō facere turpe. hec ē illa q̄ uidetur utilit̄ fieri
cū honestas sepe dissensio q̄ diuidenda sūt. nō em̄ ut querē
exposuimus. si ut explicauimus. Nō igit̄ uidetur ut sumitū
ille rhodius. nec hic uenditor edim celare emptores debuisse.
Neq̄ em̄ id ē celare. qd̄o reticere. si cū qd̄ tu scias. id ignorā
emolūm̄. cū cā uelis eq̄ quorū m̄rit̄ hoc scire. hoc autē
celandi genus. quale sit. et cū q̄ horū quis nō uidetur. Cer
te nō ap̄t. nō simp̄has. nō ingenui. nō iusti. nō iuri boni.
iusti. potius. obscuri. astuti. fallaces. maliciosi. uet̄toris. na
sti. hec tot et alia plura. nō ne inutile ē uiciorū subire notā
q̄ si inuicendi qui retiauerūt quid de his existimandū qui
orōm̄ uanitatez adhibuerūt. Cato tam⁹ eques roman⁹ nec
infatus. et satis litatus cū se siracusas oandū. ut ip̄e dicere
solebat nō negotiandi cā gūlisset. dicebat se ortulos aliquos
emere uelle. quo iuitate amicos sibi se oblectare sine m̄pella
toribus possz. Quid cū parebūisset philius ei. qd̄a q̄ argentariū
faceret siracusas uenales quid se oros nō h̄re. si licē uā Cato
si uellet ut sūis. Et simul ad cenā hoīez tortes iuitant ip̄o
steraq̄ diez. atq̄ ille promississet cū philius ut argentariū q̄ cet
ap̄d om̄s ordines ḡrosus. piscatores ad se cōuocat. et ab his
petiuit ut cū suos ortulos postera die d̄ piscarent. dixitq̄
qd̄ eos facere uellet ad cenā uenit. Cato ip̄e. opipare a.

phichio apparatu quinu ambaru an octos mltitudo . p se quisq
qd cepat . affererat . an pedes pici pscas abiaebantur . Tu am
queso mqt h e o pichu . tm ne h pscu . tm ne ambaru . Et ille
qd miru e mqt . hoc loc e siracusia qd e piscu . hic aqua hac
nulla ista care no pnt . Incensus animo cupiditate contendit api
thio . ut uendet . grauare ille pmo . qd multa . ipetrat . Eunt ho
cupidus . et loquplex . tanti qm pichius uoluit . et emit mltitudo
nomia . fact negotiu confiat . Inuitat Camus postera die fami
liares suos . venit ipe mature . Scabinu nullu uidit querit ex pro
ximo uicino . nu scue qda piscatoru cent / q eos nullus uidet ul
le q sciaz mqt . Si h piscari nulli solent . Itaq heri mirabar quid
accidisset . Stomacari . Camu q qd sciet . Nuduz . Agliu collega et fa
miliaris meus philerat de dolo malo formulas . Inqbus ipi cu
ex eo quentes quid eet dolus malus / respondebat qd eet aliud si
mulatuz aliud actu . hoc qd sane luulente . ut ab homie perito
dissimendi . Ergo et phitus . et oms aliud agentes aliud simu
lantes pidi . mybi malitose . Nullu q coru fcm pe ee utile au
sit tot uias mgnati . Qd si agliana dissimio nera e ex oi mea
simulatio . dissimulatio q colenda e . Ita nec ut amet emat melius
nec ut uendat . qm simulabit . a dissimulabit uir bonus . Atq ista
dolus malus et legibus erat uindictus . ut tutela xij tabulis . Cu
auspicio adolescentianu lege laetoria . et sine lege iudicis m qba addi
tur ex fide bona . Reliquoru aut iudicoru h uiba maxime excel
lunt m arbitrio rei . uxorie meli equis . In fiducia . ut me bonos
bene egier . Quid q . a m eo qd melius equi p ulla f ps m ce
scandis . a cu dr me bonos bn agier / qm agi malitose . a dolose
pe . dolus aut malus m simulatone . ut ait agliu qinet . Tollendu
e igitur . ex rebz qhendis ome mendatoz . no licitatoz . uenditor
nec q q se liceatur emptor opponet . utq si ad loquidu uenerit
no plus si semel eloquatur . Sumus qdez . sciuola publy filius
cu postulasset . ut sibi fundus eius emptus erat semel iudicaret
id qd uenditor ita scisset . dixit se pluris extimare addit centu
milia . nemo e q hoc uiri boni fuisse neget . sapientes negant .
ut si minoris q potuiss uendidisset . hec igitur e illa pmiaco
q alios bonos . alios sapientes existimant . Exquo sumus . neqam
sapere sapientez . qui ipe sibi prodesse no queret . Vere id qdez
si qd eet prodee . m cu sumo queniret . hecatone qde rhodiu
discipulu panety iudo m his libris quos de officio scripsit
a tuberoni dte sapientia ee . nil q mores . leges . mltitudo fa
cientez . hie vatoz rei familiaris . Neq em solu nob diuites
ee uolumus . si libis . pmiat . amas . maxime q rei pu . Si
glor em facultates . et copie . diuitiae sunt amitates . hinc

scenole fcty dequo paulo an diu placere nullo mo pt. Et em oio
an se negat fcty opendy sui cu qd no lig. huc nec laus magna
tbnenda nec gra e. s; sine simlaco et dissimlaco malus dolus
est ppaue res sunt mabus no malus dolus iste isctatur
sine vir bonus e is qui pde qba pt. nem notet recte uscu mru
bonu no facile repiem. Nup igit uale pccare q semp e tpe
et q semp e honestu mru bonu ee semp e utile e.

e de iure qdez pdioy sanatu e apud pos

iure ciuili ut m hys uendendis iura etaz dicant q nota
essent uenditori. Naz cu ex vi tabulis sano eet ea pccari q cent lin
gua mampaca q qui mctiacty eet duplices penas subiret auir
consulatus et reuocatae pena e constituta. Cetero em e m pccio mcy
id statuerit si uenditor sciet si notiaz dictu eet pccari oportet
Ut cum m arce augures auguriu acturi cent mstissent q tunc
claudiu contumaliu q edes m celo mote hebat demoliri cap
quaru alitudo affict auspicis claudiu pccipit. msta uedi
dit. Emie publius calphurnius lanarius cu demolia eet cognom
set q claudiu edes pcca pccipisse q eet ab auguribz demoli
mstus arbitru illuz adegit ut qui qd sibi daret face oportet
ex fide bona. Charinus. Cato smaz dixit huius m catom pcc
ut cu ceti ex pccibus sic hic qui illd lunc pccipit ex filio e not
nandus. is igitur index ut pccipit ut m uedendo rez ea scit
et no pccipit emptori dpmu pccari oportet. Ergo ad fide bo
naz sciant pccere notu ee emptori mctu qd noscet uenditor.
qd si recte iudicant no recte sumitimus ille no rae edui pccari
lenou uenditor tacuit q; huius reuocatae iure ciuili qphendi no
pnt diligenter tenent. Charinus claudiu cradianu pccipit noscet
Cato scigio orate uendidat edes eas quas ab eodez pauar ante
anno emerat. he figio seruiebant s; h; m manapio marcus no
dicit adducta res iudiciu e. orata crassus. Cradianu defende
bat Antonius. Iuo Crassius urgebat. qd mcy uenditor no dixisset
sciens id oportet pccari eqatez antonius. qm id iudiciu ignocu scigio
no fuisse q illas edes uendidisset. ml fuisse notu dia. nec euz
ee deceptu q qd emerat quo iure eet teneret. Quorsu h; ut
illud intelligas no placuisse maioribz nris asctos s; aliter
leges alit phi tollunt asctas/leges quatenus manutenee
pnt. phi quaten9 rone et intelligencia Ro igit postulat h;
nec qd mfidiose ne qd simulac fcti ne qd fallaciter. Sunt
ne igit mfidie tendere plagas etaz si exatatus no sis nec
agratuus ipe em nullo msequere sepe madit. sic cu edes
pro fctibz tunc plagas ponas domu pcc msta uedas etaz
aliquis macerat imprudens. hoc qm m uideo pcc de pcc

ad consuetudinem in more tpe huius in lege sanctari aut iure
civili cum in lege sanctum est. Soaetas eius est. quod et si sepe dictum est.
dicendum est cum sepius laconice quodam patet omni in omni. Interior
corum qui eundem genus sunt. prior corum qui sunt eundem civitatis
Itaque aliud in gentem aliud in civile cet voluit. quod civile non
idem genus gentium quod autem gentium id civile det cet. Si nos veri
novo germanique iusticie soliditate et expresse effigies nulla tenemus
vmbra. et ymaginibus utimur. eas ipsas utinam sequemur. ferunt
enim ex optimis iure et veritatis exemplis. Itaque quia illa uti
ne propter te. fides ne tuas capis fraudatas uelim. Et illa aurea ut
bonos bene agere oportet. et sine fraude. Et qui sunt boni
et quod sit bene agi magna questio est. Quinque quidem sententia. potest
fieri maximus summa nunc esse dicebat in omnibus his arbitrio
niquibus adderet ex fide bona. fidei quod bone nomen. existimabit
manare laconice. idque iurari manentis sententia. fiduciam
mandatis. rebus emptis ueditis condicere. locatio quibus in re idcirco
tas gaudetur. In his magni esse iudicis sciore. presentia cum ipsis
quod iudicia esse gratia. quod quod autem presentia oportet. Quos ita asse
ne tollende sunt. ea quod malicia. quod in illa iudi se esse prude
ant. si ab e ab ea. distat quod plurimum. prudentia est eum loca
ta in delectu bonorum et malorum malicia. si omnia quod turpia sunt
mala sunt mala bono ponit autem. Nec uero in primum solum
in civile ductu autem malicia. fraudem iudicat. si etiam in
manipulorum ueditione. fraus omnis excludit. qui enim iure de
buit de sanctitate. de riga de iustis. presentia edicto ediliu. huius
alia est causa. Ex quo intelligitur quod iuris non solum sit. huius
namque namque esse. neminem id agere. ut ex aliis potestur iusticia.
nec ulla pmaes in te maior inueniri potest. quod in malicia similitudo
et intelligentie. Ex quo ita innumabilia nascuntur. ut ualia cum
honestis pugnare uideantur. Quos cum quod recipit. quod ipum
tate. et ignorantie omni proposita. abstinentie possit iniuria. pe
ridicem si placet in his quidem exemplis magis peccati uulga
hominum fortasse non putat. Neque enim de sanctis uenefas. testam
tibus rursus peculatoribus. hoc loco diffi. distendum est. quod non ubi
sunt. et disputacione phore. si in iudis. et ante a. agendi. si h
consideramus quod faciunt hi. qui huius boni. Lucii numici. basili lo
cupleas. homines. Am. testam. quodam egregia roma attulerunt.
quod quo fatalis obtinent sepius huius secum. et. crassu
et. et. horcensiu. ciuitas eundem homines potentissimos. qui
cum illis Am. suspicarent. tibi aut nullus esset consilij cul
pe aliam sanctoris munusculu non repudiauert. quod quod sa
tu huius est. ut non deliquisse uideantur. michi quidem non uidet

¶ si alium unum amam / alium non odi mortuum. Et cum basilius. de sa-
tis se sororis filium / nomen suum scire uellet cum si sciret heredem
hunc dico prout agri picem / et sabum. Quispe notat quoniam illorum
Non erat equum principem cum res hinc. et ad heredes sabum nil per
nomen puenire. Et est si is qui non defendit iuriam. Anchi quidem
~~et de hereditate~~ neque pulsat alius cum per iuriam facit ut in primo
libro differunt / qualis hinc est / qui quod non modo non repellit. si eam
adiunat iuriam. Nihil quidem eam ne hereditatem non honeste ui-
dentur si sunt malitiosa blanditas ostendit non iuriam. si iuriam
querit / atque talibus in rebus aliud medium utile aliud honestum ui-
di solet falso. Nam eadem utilitas que honestas est regula. Quod
hoc non prouidit / ab hoc nulla scire abest. nullum scire. Et
cum cogitans est utrum quidem honestum. uerum hoc expedit. res a non
copulatas audebit errore diuide / qui sunt est fraudum / malitiosum
scilicet criminum omnia. Itaque si uir bonus habeat hanc uim / ut si di-
gitum occiderit possit in locupletum testis eius nomen uripere
hanc uim non utatur. nec si explorat quidem habeat / id omnino uere
inquit suspitaturum. At daret hanc uim. et crassum / ut digitorum
passione heres posset scriptus esse qui uenera non esset heres / in
foro accede in saltaret. homo autem iustus hinc quod sentit in iura
bonum esse nichil cuius quod in se iustitiam detinet. hoc qui admiratur
hinc se quod sit uir bonus uerare faciat. At uero si quis noluerit
ad sui complicatas notas euoluere / itaque se ipse doceat cum inu-
bonum esse quod prodest quibus possit / nemini noceat nisi laessum in-
uia. Quod si. hinc non ne noceat / qui quodammodo quod ueneno perficit
ut ueros heredes moueat in eorum locum ipse succedat. Non igitur
faciat dicit quid quod utile sit quod expediat. Immo intelligat nil
nec expedire nec utile esse quod sit iustum hoc quod non didicit bonum
uir esse non potest fimbriam conuolare audire de prece puer uidi-
cem. Quod Luctatio puerie fuisse equum romano sane honesto / cum
is sponsio fecisset / nisi uir bonus esset. Itaque ei dixisset fimbria
se illam uere tanquam iudicaturum / ne aut spoliaret famam patrum
hominum / si quod iudicasset. cum statuisse uidetur uirum bonum esse
aliquem cum ea res inuicibilibus officiis et laudibus gaudet hinc
quod uirum bono quod fimbria eam non modo sciret nouit nullo
modo uidi per. quod est utile quod non sit honestum. Itaque uir est non
modo facere / si nec cogitare quod audebit quod non audeat per-
re hoc non ne turpe est dubitare phos que nec rursus quidem
dubitent. agibus natum est id quod gratum est ueritate prouidum. Cum
enim fides aliam bonitatem quod laudent dignum esse dicit quod cum
tenebris nunc. hoc quam uis hinc si illam / nichil expedire quod
non deceat. eam si id possis nullo resillente obtinere. Vides

ne h' prohibitio neq; gigni illi posse ueniat dari / neq; hinc qd
 paulo an tingebar digitorum passione hereditates omi posse
 gignere / ut em qd turpe e / id qm occultetur / cu honestum
 fieri nullomodo pt / sic qd honestu no est / id utile ut sic / effia
 no pt / adu'sante et repugnante na / At eni cu pmagna sut
 pma / e cu peccandi / Cai' mari' cu aspe consulat longe abet
 et septimu annu p9 pcurat iaceret / neq; petitura unqua
 consulatu uideatur. Et metellu eius legatu orat / sumu uir
 et auez cu abeo impatore suo / roma missa eet apd p'm ro
 manu innuaty est bellu illu ducē si se consulere recuset
 breui tpe a uiuū a mortuū ingratū se impator p'ti romani
 redaturus Itaq; fatus e ille consul. s; a fide iusticia q; discessit
 q optimu et iustissimu auez au9 legatu / et a quo missa eet
 inuidia falso imine adduxit Nec ut qdez cradidiano ostē
 boni uiri fatus e. Tu cu p'or eet / collegu q; p'oru tribum ple
 bis adhibuissent / ut res numaria de cō iustia constitueretur
 iactabatur em q'ibus illis num9 sit / ut nemo scire qd h'et
 Consp'xerunt cōt' odici / cu pena atq; iudici ostenderūt q' ut
 omē simul in rostra p9 midiez descendēt. Et cōt' qdē ali9
 alio. Mari' a s'bdys in rostra recta Id q' cōt' ppositum
 fuerat solus edixit Et ea res si queris magno honori fāt
 omib9 uias statuē / adeas thys et cerei qd multa Nemo
 unq; multitudinu fuit carior / hec sunt q' contrahet ideliba
 tōne no nūq; cu id in quo uolatur eqtas / no ita magnu
 illd a qd ex eo parit' pmagnu uideatur. ut mario p'ripe q'silio
 collegio / et t'bum plebis / p'tarez gra no ita carpe / cōsulez
 obeaz rem fieri / qd sibi in p'posuerat ualde utile uidebatur
 s; om una regula e / qua tibi cupio ee notissimā. aut illd
 qd utile uidebi turpe ne sit / aut si turpe / ne utile ee uideat
 qd igit' possum ne a illu mariu uiru bonu iudicare. atq;
 h'c / explicita / et exalte intelligentiā tuā / ut uideas q'sit ita
 spēs forma et notio uiri boni / Cedit ergo inuiri bonum
 metiri inuiri emolumentu sui cā. p'ripe / fallē. m' p'fecto
 minus Est ergo ulla res tanti a comodū ullū et expe
 tendū / ut uiri boni / et splendorez et nome amittas. qd
 e qd afferre in utilitas ista que dē / possit qm auferre
 si boni uiri nomen eripuit fidez iustiaq; q; detraxit / qd
 m' est. Verū ex homine se gūtat quō in beluaz an i hoī
 figura inanimataz gerat belue. Qd qui oia recta et hone
 sta negligit diuino pōnaq; consequant / uōne id efficiat qd
 is q' cōt' soceru h'et uoluit au9 q' audacia potens eet
 utile ei uidebatur plurimu posse altius inuidia / id quaz

munus in p[ro]p[ri]a et q[uod] turpe et q[uod] inutile e[ss]et. n[on] indebit q[uod]e
aut socer. usq[ue] semp[er] grecos d[ic]t[is] p[ro]hemis in ore hebat. quos di-
cam ut potero. incondite scrip[si]t. s[ed] ut possit intelligi. Na-
si molandu[m] e[st] in regnandi gra[m] / molandu[m] e[st] / alijs reb[us] pie-
tate[m] colas. Capitalis theodes. ul[ter] potius euripid[us]. q[uod] id unu[m]
q[uod] om[n]i sceleratissimu[m] fuerat excepit. Sed igit[ur] munera colligi
hereditas n[on] naturas / uenditiones fraudule[ti]as. Ecce t[ame]n qui
rex p[ro]p[ri]i r[ati]o. d[icitu]r q[uod] om[n]i gentiu[m] gauduit. idq[ue] p[re]f[er]it. har-
cupiditate[m] / si honestate[m] quis ee[ss]e dicit ames e[ss]e. p[ro]bat legu[m]
et libertas m[un]du[m]. Earu[m]q[ue] op[er]atione[m] t[er]ra[m] et detestabile
glosam putat. Cum aut[em] faciat honestu[m] n[on] ee[ss]e in ea ani-
mate que lib[er]a sunt. q[uod] ee[ss]e debeat regre s[ed] ei q[uod] id facere possit
e[ss]e uale. qua h[uius] aburgatione / aut quo potius qu[od] a ta-
to errore coner euellere p[oss]it em[er]it d[icitu]r mortali[um] auq[ue] ee[ss]e utile se-
dissimu[m] et terribilissimu[m] / p[er]uicaciu[m] p[ro]p[ri]e q[uod] h[uius] q[uod] se eo
obscure ab op[er]atione auib[us] p[ro]p[ri]e no[n]et / honestate igit[ur]
dirigenda utilitas e[st]. Et quide[m] sic / ut hec duo u[er]ba in
se diu[er]sare. unu[m] sonare uideant[ur]. n[un]c abeo i[n]uolgi op[er]a-
nem. Que maior utilitas q[uod] regnandi ee[ss]e possit. nichil
contra utilius ei qui id n[on] iuste g[er]itissimu[m] sit. inuenio cu[m]
adueritate[m] cepi reuocare rati[on]e[m] p[oss]it em[er]it auq[ue] ee[ss]e ualere
augores solitudines diu[er]si et nocturni met[us] / in ta m[un]di
sidiar[um] p[ro]p[ri]e q[uod] p[ro]p[ri]e. d[icitu]r inq[ue] atq[ue] infideles re-
quo p[ro]p[ri]e boni sunt inq[ue] actus. At au[tem] regno. Sed a
tancalo / et pelope p[ro]p[ri]e / in re obtinebat. Na[m] q[uod] p[ro]p[ri]e plu-
res ei regi putas / qui exat[us] p[ro]p[ri]e romam p[ro]p[ri]e ip[s]i ro-
manu[m] op[er]atione[m] / amicitia[m] q[uod] n[on] mo[n] lib[er]a s[ed] etia[m] gentib[us]
impante[m] feruere coegisset. h[uius] tu quas g[er]it[ur] labos
in a[n]i[m]o censas h[uius] / q[uod] ut na[m] au[tem] aut uita ip[s]i p[oss]it ual[ere]
ee[ss]e eius uita ea condicio sit / ut q[uod] illa exipuit in maxima
et gra[m] futura sit et gla[ria]. Sed si h[uius] utilia n[on] sunt / que
maximo uideant[ur] / q[uod] plena sunt dedecore / et turpitudi-
satis p[ro]p[ri]e ee[ss]e debet. nil ee[ss]e uale q[uod] n[on] honestu[m] sit.
q[uod] id q[uod] au[tem] sepe alias tu p[ro]p[ri]e bello. ac fabrico consule
it[er] et a senatu n[ost]ro iudicatu[m] e[st]. Cu[m] em[er]it rex p[ro]p[ri]e p[ro]p[ri]e
romano bellu[m] ultro intulisset / cu[m]q[ue] de ip[s]o certam esset
gr[ati]a cu[m] rege ac p[ro]p[ri]e / p[ro]p[ri]e abeo uenit in castra fa-
brici[us]. ei q[uod] e[ss]e pollit[ur] si p[ro]p[ri]e sibi p[ro]p[ri]e se ut clam
uenisset / sic etia[m] in p[ro]p[ri]e castra reddidit[ur] / et cu[m] uenenone
adit[ur]. h[uius] fabricius reducend[us] curauit ad purum.
id q[uod] eius firmu[m] laudatu[m] a senatu e[st]. Atq[ue] si spe[us] utilitatis
op[er]atione[m] q[uod] querimus magnu[m] illu[m] bellu[m] p[ro]p[ri]e un[us] et

et graue aduersariū impij sustinisset Et magnū dedecus et
 flagitiū qui cū laudis itamen fuisse cū nō utitur s; sceleris
 supatū. Varrū igitur utilius ut fabricius q talis
 in hac urbe qliis aruantes atq; hems fuit ul' senatu mro
 qui nūq; utilitate adigitare senuit armis cū hoste ita
 re an ueneis sū glie cū impiū expetendū ē sceleris abis
 in quo nō pōt ee glia sū ipe opes expetitur quog' mō
 nō potuit ee utiles cū infamia. Nō igit' utilis illa L
 philippi qm filij sūa q' ciuitates L. sūla perimma ac
 cepta ex senatus consilio libauisset ut hec rurū necti
 gales eent in his perimma quā plibitate dedint reddem
 Ei senatus ē assensus turpe impiū peratorū ei melior
 fides q' senatus. At ad aucta neangalia utile i' quouq;
 indebunt dre q'q' utile qd' nō honestū pōt tñ illi ipio
 qd' glia ē sūlaq; ee et beniuolentia sōcorū utile ee odiū
 et infamia. Ego etiā cū catone meo sepe dissensi nimis
 in p'acte uidebatur erariū neangalia q' defende omnia
 publicanis negare multa sōcorū cū mhos beneficia esse
 debemus ee cum illis sic agē ut cū colomis nris sōlēs
 eoq; magis quo illa ordinū quito ad salutē rei publice
 p'nebat. Chale etiā curio cū atq; tūpadanorū equā ee
 dicebat sū pauit addebat. Vmcat ualitas potius dicet
 nō ee equas q' nō utilis rei pu qmū uale ee dicet
 nō ee equas sateat; plenus ē seruis liber de officiis
 hecatoris talū qonū sit ne bonū uiri in maxima ca
 citate amone famulū nō alae. Inutrūq; pter dispu
 tat s; tñ adextremū ualitate putat oīm digni magis q'
 humanitate. Cuenit si in māt iactura faciēda sit equi
 ne p'cti potius iacturā faciat an seruili uilis. hic alio
 res famulatus alio duat hūanitas. Si thalā de naufragio
 stūla arripuit extorquebat ne eaz sapiens si potuit
 negat q' sit iurū. Qd' domus nans. eripiet ne sūū
 mīme nō plus q' si nauigantes in alto eūre uelit de
 nauis q' sua sit. quo ad ei p'netū sit eo quo supra ē nauis
 nō dū ē nans s; nauigantiū qd' si una thala sit. duo
 naufragi. ei q' sapiens sibi ut rapiat. an alt' cedat ali
 cedat nō si eius tū' magis mēsit ul' sua ul' rei pu
 cā iunere. Qd' si h' paria in utroq; nullū eē certamen
 s; q' ē forte a dimicando uictū alci cedat alt'. Qd' si p'
 phana expiletur cūndor agar ad erariū. Iudicet ne id
 ingratibus filius Nephas id qd' ē q' eaz defendat
 p'ez si arguat nō igit' priā p'fat omib; officiis. mō uo

si ipse p[ro]p[ri]e q[ua]drat p[ro]p[ri]os h[ab]ere cives imp[er]antes; Quid si tyrannides
occupare si p[ro]p[ri]as p[ar]te conabr[et] p[ro]p[ri]e. silebit ne filius ymo nero
obscrebit p[ro]p[ri]e ne id faciat. si m[ul]t[um] p[ro]p[ri]et accabit. minabr[et] etia
ad extim[us] si ad p[ro]p[ri]as p[ro]p[ri]e res spectabit p[ro]p[ri]e salute anpo.
net salute p[ro]p[ri]e. Q[ua]ntum t[ame]n si sap[ie]ns adulteros n[um]mos accepit
imprudens p[ro]p[ri]is cu[m] id reserit. solutus ne sit eos si au deat
p[ro]p[ri]is dyogenes ait. antip[ro]r negat au potius assen[si]t. Q[ua]ntum
uenen[um] fugiens uendat s[er]es debeat ne d[omi]n[us] nonne putat
e[ss]e dyogenes. Antip[ro]r boni m[ul]t[um] existimat. h[ec] s[un]t q[ui] g[ra]t[is]e
et iura s[er]uato[rum]. In m[ul]t[um] p[ro]p[ri]o uedendo dicenda ne uicia. no[m]i[n]i
ea que m[ul]t[um] dixit re debeat manap[ro]u iure t[ra]n[si]t. h[ec] h[ab]et m[ul]t[um]
tem e[ss]e alcatores. furatores obriosoq[ue] alia dicenda uident[ur]. Si
quis aurum uendens auricula[m] se putet uende. Iudic[em] ne
ei m[ul]t[um] bonis aurum illud e[ss]e. an emat denario q[uo]d sit mille
denario[rum]. P[ro]p[ri]um e[st] itaq[ue] et q[uo]d in iudicatur et q[uo]d sit m[ul]t[um] eos
p[ro]p[ri]os quos nouit q[ua]ntu[m] p[ro]p[ri]a. p[ro]p[ri]a et p[ro]p[ri]a s[em]p[er] ne s[er]u
uanda s[un]t q[uo]d n[on] vi nec dolo malo. ut p[ro]p[ri]os s[ol]ent s[er]u
s[un]t. Si q[ui] medicamentu[m] auq[ue] dedit ad aqua[m] m[ul]t[um] ante pepi
erit q[uo]d ne illo medicamentu[m] m[ul]t[um] p[ro]p[ri]a uat. si eo san[us] me
dicamentu[m] s[er]u[us] e[ss]et. et aius aliquot p[ro]p[ri]a m[ul]t[um] iadit t[ame]n e[ss]e
morb[um] ne ab eo q[uo]d cu[m] pepigerat impetret. ut ite[ra] eo liceat
uti q[uo]d facienda sit. cu[m] sit h[ab]is i[st]u[m] q[uo]d no[n] q[ua]drat. n[on] ei q[uo]d
q[uo]d fiat iure. iure et salute q[ua]ntu[m] e[st]. Q[ua]ntu[m] sap[ie]ns ro
gatus sit ab eo q[uo]d cu[m] h[ab]et faciat. au ei certam[en]t[um] sex t[er]tiu[m]
milles reliquat. et auq[ue] h[ab]etate adeat luce palam m[ul]t[um]
salutet idq[ue] se s[er]u[us] p[ro]p[ri]is. q[uo]d alit[er] h[ab]et cu[m] s[er]u[us] ille
no[n] e[ss]et. faciat q[uo]d p[ro]p[ri]is nec ne p[ro]p[ri]is nolle et id arbitror
fuisse q[ua]ntu[m] q[ui] p[ro]p[ri]is si salute m[ul]t[um] turpe ducet ho
nestius menacat. si ex h[ab]etate mei cepit q[uo]d si cepit. nisi
forte ea p[ro]p[ri]as m[ul]t[um] p[ro]p[ri]a magnu[m] aliq[uo]d p[ro]p[ri]is q[ua]ntu[m] ut ut
salute cu[m] p[ro]p[ri]e q[ua]ntu[m] sit. turpe no[n] sit. Ar ne illa p[ro]p[ri]is
sa seruanda s[un]t. q[uo]d q[uo]d no[n] s[un]t h[ab]is ip[s]is utilia q[ua]ntu[m] p[ro]p[ri]is
illa Sol feroti filio ut redcam[us] ad fabulas s[er]u[us] se esse
dixit q[uo]d optasset. optauit ut in aurum p[ro]p[ri]is tolleret. subla
tus e[st]. atq[ue] m[ul]t[um] qua consant iatu fulmis deflagrauit q[ua]ntu[m]
q[uo]d melius faciat in h[ab]is p[ro]p[ri]is p[ro]p[ri]is no[n] e[ss]e seruatu[m] Q[uo]d q[uo]d ch[ri]se
us exegit p[ro]p[ri]is anep[ro]p[ri]is au cu[m] tres optacones neptan[us]
dedisset optauit m[ul]t[um] p[ro]p[ri]is filij cu[m] h[ab]is p[ro]p[ri]is suspect[us] esset
de noua. qua optato impetrato Thesens in maem[us] fuit
lucabus. Q[ua]ntu[m] agamemion. cu[m] deuouisset diu[us] q[uo]d in suo
regno pulcherrimu[m] natu[m] e[ss]et in illo anno ymolauit effigem.
am. qua m[ul]t[um] erat natu[m] eo anno pulcherrima p[ro]p[ri]is potius

non faciendum, quod tunc accipi facimus admittendum fuit. Ergo et promissa non facienda non nunquam neque tempore deposita reddenda. Si gladium quod apud te sana mente deposuerit repperat insanus reddere peccatum sit. Officiis non reddere. Sed si his apud te pecuniarum deposuerit bellum inferat prius reddat ne depositum. non credo. facies enim contra rem publicam quod est causa maxima. Sic multa quae honesta non videntur esse tibi fuit non honesta; facta promissa scire quoniam. reddere deposita commutata utilitate fuit non honesta; de de his quod est quod videntur esse utilitates quod utilitatem simulatione prudente facis arbitror dicam.

Sed quoniam auctor sonatus

S honestas primo libro octava dixerimus. meuldes insubim. Cum doceamus ea quae videtur esse utilia neque sunt utitis immunda. de de prudentia quod est quod vult imitari malicia. de de utilitate. quod semper est utilis disputatum est sit. Reliquae sunt duae praeter honestas. quarum altera in animi excellentia magnitudine et perspicua cernitur. altera in forma et modumque continentiae et quae utile videbatur ulixi. ut quodam traia poeta perdidit. Nam apud homerum opam auctores talis de ulixi nulla suspicio est. sed insimulant eum tragedie simulatione insana malicia sub fugere voluisse non honestum consilium aut utile aut aliud a fortasse dixit regnare et ista otiose unum cum parentibus cum uxore cum filio. Vultu tu dedecus in quondam laboribus et periculis cum hac tranquillitate quodam putas. Ego non istam quodam et abiacendam. quoniam quod honesta non sit ne utile. quod est arbitror esse. Quod enim auditum putas ulixem fuisse. si in illa praesentia sit simulatione. qui cum maximas res gessisset in bello. cum hoc audiat ab ayace. cum ipse princeps mensurandi fuit. Quod omnis scias solus neglexit fidem facere assimulat. ne corrumperet iustitiam. quod in palamedio praesentia prudentia usus. praecipisset malitiosam audaciam fide sacra uno perpetuo falleret. Illi non solum cum hospitibus. sed etiam cum fluctibus id quod fecit dimittere melius fuit quam deserere sententiam gratiam ad bellum barbarum inferendum. Sed dimittam fabulas et externa adire faciem meam quod veniamus. Maxima aelius regula cum consulit in affrica ex insidiis esse captus dux xantippo laacedemonio imperatore a praeter bambalis amilcare iuratus missus est ad senatum ut nisi redditi essent penes captum nobiles quodam ipse rediret cartagine; his cum venisset romam. utilitatis species videbat. sed ea ut res declarat falsas iudicavit quae talis erat manes in patria esse domum suam cum uxore cum libris; quia calamitate accipere in bello coram fortune bellum iudicantes dignitas tenere gradum consulatus. Quis hoc negat utilia esse quae

comēs. Magnitudo autem et fortitudo negat. Non locupletores
queris auctores. Harum enim virtutum est proprius nihil praestare
omnia humana despicere nisi quod homini possit amare, tolle-
randum putare; Itaque quod fecit, in senatu venit, mandata ce-
posuit; simul ne diceret excusante, quod in iureiurando hostium
tenebatur dicens se non esse senatorem. Atque et illis ostentum hostes
dixit aspiciat, et repugnantes utilitati suae, reddi captivos ne-
gavit esse utile. illos enim adolescentes esse, et bonos duces, se
iam ostentum senectute. Cuius autem naturalis auctoritas captivum
retenti a se ipse caragmez rediit, neque civitas prius retinuit,
ne suorum. Nec vero cum ignorabat, se ad crudelissimum hostem, et
ad exquisita supplicia perlatum; sed insinuatam observandum
putabat; Itaque tunc cum iugulando necabat, erat in meli-
ore cum si domi senex, captivus, purus, consulatus reman-
sisset; At scilicet qui non modo non contineret captivos remitte-
dos, vim etiam persuasit. Cuius scilicet, et ne si rei pu-
bile sit id cuiusvis aut utile esse. Putant homines ea quae sunt
fundamenta, non autem utilitates ab honestate iungunt, expectant
omnes eius utilitates, adeoque quod rapimur ne facere aliter ullo
possumus; Nam quis est qui utilia fugiat, ut quis potius
qui ea non studiosissime persequatur; sed quod nusquam possumus, nisi in
laude, decore, honestate, utilia repere, propterea illa prima et su-
ma habemus utilitatis nomen, non tam splendidum quam nomen ducis
Cuius est igitur, dixit quis in iureiurando nunc iratum timemus
ionem. At hoc quod est, est omnium philosophorum non eorum modo quod deum,
nisi huius ipsum negotii dicit, nichil exhibere alia, sed eorum quod deum
semper agere aliquid, et moliri volunt, nunquam nec irati deum
nec nocere. Cuius autem iratum iuravit plus nocere potuisset,
quam nocere sibi ipse regum. Nulla igitur vis fuit religionis
quae tantarum utilitatem praeferat; Anne turpis faceret
de malis, non igitur in mali turpitudine ista habet quantum ille
cruciatum. Deum illud est apud actum, fregisse ne fides, neque de-
di, ne de infideli cuiusquam quod ab ipso rege de, luculente in
de, addunt et quodammodo nos dicimus, unde quedam utilia quae
non sunt, sic est deus, unde quedam honesta quae non sunt, ut huius
unde honestum, observandi insinuat, cum ad cruciatum revertisse, sed
sic non honestum; quod quod prius hostium erat actum iratum esse non debui-
t. Addunt et quod valde utile sit id fieri honestum et si cum
ea non videatur, hec fore contra regulam, sed prima videamus; Non
fuit iuravit metuenda, ne iratus nocere, qui ne iratus sciet, hec
quod ratio non magis quam regis quam omne insinuat valere, sed in
iureiurando non quis metus sed quod debet intelligi. Est enim insinuat

affirmatio religiosa / qd aut affirmare qd deo teste pmissum id
 tenendum e. iaz em no ad iras deoz / q nulla est / s ad iustitiam
 et fidem pmet / Nam pdate eminus. Oides alma apta pi
 nis et iurandū iouis / Quin int qd iurandū iurandū vio
 lat / hio fidem iolat / quā in capitolio iurandū iouis optimū
 maximū / ut in catonis orōne e / maiores nri ee noluerunt /
 At em ne irato qd nupit plus regulo nocuisset / q sibi nocuit
 ipe regulo / Tertē si mī malū eet mī dolere id aut nō mō
 nō solum malū / s nec malū qd ee maxima auctoritate
 phi affirmat / quoz quidē testes nō mediocres / s haud scio
 an finissimū regulū / nolite quēd intupare / Quē em locū
 pleōres querim / s pūceps rei pu. qui retinēdi cū offīci / cau
 ciatum subierit ultro / Nam qui aut nūma de malis / ut tūp
 potius / s calamitose / an ē ullū maius malū turpitudine / q
 si indeformitate corpis / heat aliqd offēnsione / qūta illa depu
 natio / et feditas turpificati cū dē uideri / Itaq nemoīus qui
 ita differunt / solum audet / malū dicere id qd turpe sit / Quin
 aut remissius hy tū nō dubitat sumū malū dicē / Nā illd
 qd nō dedit / nō dō infideli cuiq. Idē o poeta recte q cū tra
 ctatur actus pde seruandū fuit / s si hoc sibi sumit illaz
 ee fidem / q infideli data sit / indeant ne queratur late
 bra pūrio Est etiaz mī bellia fids q iurandū sēpe
 cum hoste seruanda / qd em iurata ē ita q mēs gape
 fieri oportet id seruandū ē / qd alr id si nō fecit / nullū
 ē pūrio / ut si pdombz captū pcepit pūrio nō attulit
 nulla frans ē / ne si iurato qd id nō fecit / Nā iurata
 nō ē pduellū nūo desinit / s cōis hostis omī Cū hoc
 nec fides dē nec iurandū ee cōe / Nō em falsū iura
 iure / peiorare ē / s qd ex dī tū sūa iuratio / sicut iūbū
 atpiat in ore nro / id nō facere pūrio ē / Fate em eni
 pides / iuram lingua / mēte iurata gero / Regulis
 nō nō debuit adīones pāones q bellicas et hostiles
 pūrbare pūrio / Cum iūto em et legitimo hoste gere
 batur / adīus quez ier totū ius fēnale et mltā iura sūnt
 cōia / qd in ita eet / nūq claros uiros senatus uictos ho
 stibus dedisse / At nō L. ueturis / et spuris postum / cū
 iōy consules eēt cū male pugnatū apd candū esset
 legionibus nris subiūgu missis / pace cū sammitibz fe
 rerant dedit sūnt hio iūssu em phi / senatū q fecerat
 Eodem q tempore Tyberius munus a. de emili / qui
 cū tribum phebz erant / et corū auctoritate par erat facta
 dedit sūnt / ut pax sammitū repudiaretur / Atz hio dedi

comē ipse posuimus qui dedebatur iudicior et autor fuit. Ad
idem multo annis p̄q̄ ē manonē q̄ ut nummatus q̄bq̄ cum
sine senatus auctoritate fēdus fecerat dedetur rogator sua
sit. eaz q̄. L. furiq̄. 7. sextus aalius / ex senatū consulto fēbat
qua accepta ē hostibus dedit; honestus h̄ q̄. 2. pompeius
quo cū in eadez cā cēt deprecante accepta lex nō ē. h̄c ea que
videbatur utilitas / plus ualuit q̄ honestas ap̄d supiores
utilitatis spes flā / ab honestis auctoritate supata ē. At nō de
buit rati cē qd fuerat fēdū p̄m̄ q̄ uō fortū inu uis possit
adhibera. Cur igit̄ ad senatū p̄stābatur cū p̄sertim de cap
tuis cēt disuasurus. Ad maximū meo ē id reprehendit
non eaz suo iudicō fēcit. h̄ sūcepit eaz ut cē iudiciū sena
tus. cū nisi ipse autor fūisset captiui p̄fecto p̄mo redditi
cēt. itaq̄ incolumis in priā regl̄ restitisset. Ad q̄ priū nō
nō uale putant. idcō sibi honestū / et sentire illa et
pati credidit. Itaq̄ qd aut qd ualde utile sit id fieri hone
stū. mo cē nō fieri. Et em̄ inl̄ utile qd idē nō hone
stū. nec q̄ utile honestū. h̄ q̄ utile honestū. Quāc
ex multis mirabilibz exemplis. hand facile q̄r dixerit
h̄c exem̄ a laudabilibus aut prantia. Sz ex tota hac
laude reguli / illis manū ē admirāone dignū / q̄ captiuos
retinendos censuit. nā qd redit nobis. hand mirabile
uideatur. Illis qd q̄bq̄ alit̄ rācē nō potuit. Ita q̄ ita lau
nō ē hominē h̄ p̄m̄. Nō em̄ illa uirtutē adstringendū
fidem iureiurando maiores actius cē uoluerūt. Ad iu
dicant leges in xii. tabulis iudicant sārare. iudicāt fē
dera. quibz et cū hoste deunatur fides. Iudicāt noaq̄
atadiōneisq̄ censōrū que nulla de re deligenat̄ q̄ de iure
iurando iudicabant. Lucio manlio Auli filio. cū dictator
fūisset. Ch. pompeius tribunū plebis diem dixit q̄ h̄is
paucos sibi dies ad dātaturā gēndāz addisset criminaba
tur i. q̄ titū filiū qui p̄q̄a torquātū ē appellatū ab hoibz
relegasset et ruri h̄itare iussit. Ad cū audisset adole
scens filius negotiū exhiberi p̄i acturus romāz. et cū
p̄ma luce p̄ponij domū uenisse dicit. Cui cū cēt nūc
atim / q̄ illū iratū allaturū ad se aliqd̄ q̄ p̄rez arbitra
retur surrexit electulo. remotisq̄ arbitris ad se adolescē
tem iussit uenire. At ille ut ingressus ē gēmo gladiū
dextriguit. iurauit q̄ se illū statim m̄faturū nisi iussu
randū sibi dedisset. se p̄rez missū cē fēdū. Iurat hoc
timore coactū p̄pōm̄. rē ad p̄lm̄ detulit docuit cur
sibi cā desistere nocere cēt. q̄ illuz missū fecit. tū p̄m̄

illud iuramentum ualebat; At hic titus malitiam hanc est
q̄ ad amoenegalli quē ab eo puocatq̄ occidat torque de
tracto cognom̄ inuenit cuiq̄ tēto q̄sulatu latin ad uolēz
fusi; et fugati magnus uir in p̄mis et qui nup̄ indulgēs
T̄p̄ez idē acta et sēuerus et acerbis; Et ut laudandq̄
regulus in q̄seruando iurando; sic deq̄ illi quos pa
cānēsem pugnatq̄ iuratos ad senatū missos in castra redi
turos ea quorū erat p̄em n̄ de redm̄dis captiuis ip̄era
uissent; si nō redierunt iurandi de quibz nō om̄s uno
mō nā polibius bonus autor in p̄mis; aut ex x nobilissis
qui cū erant missi egressus e castris redierūt; quasi aliqd
eē oblitq̄ rome remanisse; Reditu em̄ in castra; libatū
se eē iurando m̄p̄tebatur nō rāe; frāus em̄ distrigit
p̄m̄u nō dissoluit; fuit igitur scilicet caliditas p̄isē muta
ta prudentia; Itaq̄ decreuit senatq̄ ut ille uetator et callidq̄
iunctq̄ ad hambalem ducetur; Et illd̄ maximū octo hom̄
milia tenebat hambal; nō quos in atre cepisset; aut qui
p̄uilo mortis diffugissent; q̄ qui relictī in castris fuissent
et paulo et varone consulibus eos senatq̄ nō censuit redi
turos cū id p̄ua pecunia fieri posset ut eēt missi mili
tibus m̄u aut iungere aut emori; Quāq̄de re audita
fractū autz hambalis scribit idē; q̄ senatq̄ p̄lus q̄ roma
nis; rebus afflictis tam exultō aīo fuisset; sic honestatis
compāone; ea que uident̄ utilia v̄m̄ant; Attilius autē
qui grece scripsit hystoriam plures ait fuisse q̄ i castra
reliuissent; ead̄ fraude ut iurando libarent̄ eosq̄
a censoribus om̄ibz ignominie notatos; sit itaq̄ huius loci
r̄m̄s p̄f̄uauit ē em̄; ea q̄ timido aīo humili; demisso; r̄u
do q̄ r̄ant; Quale fuisse reguli f̄m̄; n̄ aut de captiuis
qd̄ ip̄i opus eē uidetur nō qd̄ rei p̄u c̄sisset a domi re
manē uoluisset nō eē ualia; q̄ sint flagitiosa et feda et
turpia

Restat quarta p̄s que decore modatōne/modestia/co
tinentia/paraua; q̄tinet; p̄t igit̄ q̄tq̄ eē uale qd̄
sit huius talis uirtutis d̄oro gr̄u; At ab aristapo arenaua
atq̄ Annacri p̄hi notat om̄e bonū uoluptate posuerunt;
uituteq̄ censuerunt obcam rem eē laudandq̄; qd̄ effiaer̄
eēt uoluptatis; q̄bz absque; floret epixurus; em̄ d̄e
fore adiutor; autor q̄ sine; Cum huius uirtutis eq̄q̄ ut d̄r
si honestatē tueri; ac retinē s̄ma ē; dectandū ē; nā si
nō mō utilitas; s̄z uita om̄is b̄a corporis s̄ma q̄stacōe
ei q̄ q̄stacōis s̄pe explorata ut a metrodoro s̄p̄tūz ē

atmetur. Verum si utilitas ex quodam summa (sic enim censetur cum honestate
 pugnabit. Nam ubi prima prudentiae locus datur. An utro
 quod undique suavitates et miser intus similitudo formetur
 voluptati. Quod autem minus prudentiae. An legem intelligentur
 voluptates facit mihi esse istud iocundum. quod cogitari potest turpius
 Nam qui dolor est summus malum dicitur apud eum quod locum habet
 fortitudo. quod est dolor laborum et questio. Iamque enim multis
 locis dicitur epicurus sicut hic dicit sanctus fortiter de dolore
 cum id spectandum non est quod dicitur sed quod sentiantur. sic ei dicitur
 a bono voluptate immaniter mala dolore. Ut si illud audiamus
 de continencia et temperantia. dicit ille quod multa multis locis
 si aqua haret ut dicit. Nam quod potest temperantia laudare. id quod po-
 nat summum bonum in voluptate. est enim temperantia libidinis minima
 libidines aut affectus. Atque in his tribus cum quibus quod modo primum
 non in callide dixerunt. prudentiaque introducit sanctus super
 dicitur voluptates expellere dolores. Etiam temperantia idu-
 cunt. non facillime illi quod. sed in quodam modo possit dicitur
 enim voluptates magnitudinem doloris debere fieri. Iustitia
 uacillat ut iacet potius. omnesque hae uitutes quod in comitate
 erant et in societas quod huiusmodi. Neque enim bonitas ut liberalitas
 ut comitas esse potest. non plus quam amicitia si hoc non primum expectat. sed
 ad voluptatem utilitatem referant. Ceterum et in paucis Nam ualde
 illas esse docuit quod honestas est quod sit omnis voluptas dicitur ho-
 nestas esse gratia. Quomodo reprehendat caliphonem et diuonia-
 chum iudico qui se diuertiis controuersiis putauit si cum
 honestate voluptates tamquam cum homine peiores copulauisset.
 Non recipit gratia quod honestas aspernat repellit. Nec uero
 sumus bonorum et malorum qui simplex esse debet ex dissimilibus
 rebus miseri et parari potest. sed de hoc magna enim res est alio lo-
 co pluribus nunc adprobandum. Et admodum igitur si quod ea quod in-
 detur utilitas honestati repugnat diuindicanda res sit super
 sanctus est disputandum. Sim autem spe utilitatis et voluptas huius
 dicatur. nulla potest esse ei cum honestate quodam. Nam ut tribus
 aliquid voluptatis admitti fortasse non mihi utilitatis certe mihi
 habet habere apud meum. Maxima fili mea quod summa mag-
 num si proinde erit ut accipis. Quod hi tres libri mihi Cratippi
 comitatos tamquam hospites erit recipiendi. Sed ut si ipse
 uenisset athenas quod quod esset sanctus. nisi me emedio ausu
 clara uoce prius reuocasset. alii me audires sic quam in
 his uoluntibus perfecta adde uox est mea. tribues huius quibus
 quodam potis. potis autem quodam uoles. Cum uero intellexo te hoc
 sanctus quod gaudere cum et presentis ream prope dices ut spero et diu

ab eis ab eis laqueis Vale igitur mi Cicero ab ipso p[ro]p[ri]a
de et ex quide[m] michi carissim[us]. si multis carior[um] si talibus
monitionibus p[ro]p[ri]is q[uod] leuare

Mara. Tulo. Cicerone. de oratore libro octauo. reliater ex
phat Alastimo gras Anno domini millesimo quingentesimo octo

Versus ex carminibus in basile. Aimen. Liomam. Euforbi.
Iuliam. Iulian. Valade. Adhemadus. Euforbi. pompeliam.
Maximam. et vultus p[ro]p[ri]a in Euforbius de tra. Tul. Cicero

basile

hic iacet ap[er]tas membra iunctas anno
dum fuit orator summus et animus
dum nec crudeli maculae cuius et hostis
nil agis autem ip[s]a decepta manet
Vultus n[on]ne tuo a[n]i[m]e coniungas adde
Tullius etiam inuicibus lacrimis

Aimen

Corpa i[n] h[oc] mundo magis a[n]i[m]e humane
congregat. clero qui sunt ingenuo
dumque malis p[ro]p[ri]is bonis caris amor q[uod] bono
dum p[ro]p[ri]a magna omnia vultus sunt
q[uod] inq[ui]t a[n]i[m]a decepta h[oc]e[n]s vltim
Supplicio q[uod] d[icit] p[ro]p[ri]a malum

Liomam

Romans orator // Lumen q[uod] deus q[uod] fuit
seruator p[ro]p[ri]a // orator elapsus
Cuius ab ingenuo tandem amplexus p[ro]p[ri]a
Lumine p[ro]p[ri]a lingua liam niger
Eadem inuicibus membris lacrimis magis
Tullius ac cunctis subditus angus et

Euforbi

Corpora i[n] h[oc] mundo a[n]i[m]e humane
aspice q[uod] iacet orator ab ip[s]o
Vultus ut orator ut a[n]i[m]e iunctus de
Clarus ut a[n]i[m]e clarus eloquii
de ne quid p[ro]p[ri]a vultus iunctus p[ro]p[ri]a
Vultus et a[n]i[m]e data p[ro]p[ri]a vultus

Iuliam

Amicus erat a[n]i[m]e vultus iunctus ab
Cuius reliquos orator a[n]i[m]e liam
Dextera me p[ro]p[ri]a vultus a[n]i[m]e
Eripit p[ro]p[ri]a q[uod] p[ro]p[ri]a vultus
Si quis in h[oc] mundo vultus iunctus vultus

hifasi

Non dedignus d[icit]ur vultus iunctus
Tullius ap[er]tas membra iunctas anno

Et utute sua consul in urbe fuit
 Quae catulma malis gurgas et nocentes
 Senerunt ingulez aulbus esse sing
 huc in opietas / tres omdē turam
 At lanna ille pro suppositum tumulo
 paladp Qui tenet eloqi fāgia summa laam
 Qui consul patrias cedibz eripuit
 Qui q triū senio intā dedit esse vior
 Tullio est. et in hac ipse sepulch hūo
 Et breuitas uite pensat laude penni
 Ad mors eripuit gloria restituit
 Aclenadio Tullius hic situs ē. ueniale non ceto
 Clara honore sunt clareus et ingeno
 Que salata nea crudeli aia dederūt
 Ad priu iudex ille fidelis erat
 Sed in itanda pferat ade turā
 Ingeniū viuit corpus mane perit
 Eusteng Romani pncps ipse deus odi apli
 Maximus orator / aius et egregius
 Conrator iudex hostis q malorum
 proscptis perit acribus ille viris
 Qui casū fuit qui detritat accabe
 hoc lanne debet qui iacet trumto
 popeliani Doctine anastis verū mirabilis autor
 Tullius existens nobilis ex humili
 Cui dedit exaltū aro oratoria nomen
 Vtute ingeniū venit in astra sui
 Sed fortuna nocens misand sine raptū
 Captū et hoc uoluit mebra iaci solo
 Maximi Eloquio pncps magis meorabilis eius
 Sed suas omē impleuit munē claro
 Tullio indigne rede pemptis obit
 Ingeniū cedis corpore morte met
 Viuit. en ingenti pollet in laude porbe
 Qui hor timulo mebra sepulta iacet
 Vitalis Inclitus hic aere lanne pietate sepulch
 Que fortuna nea tradidit nimmerite
 Maximi ingemo aius bono orb aator
 Permaies q mali pfugui q bonis
 Qui sexaginta compleas et tribuans
 Seruicio pressam destituit patriam

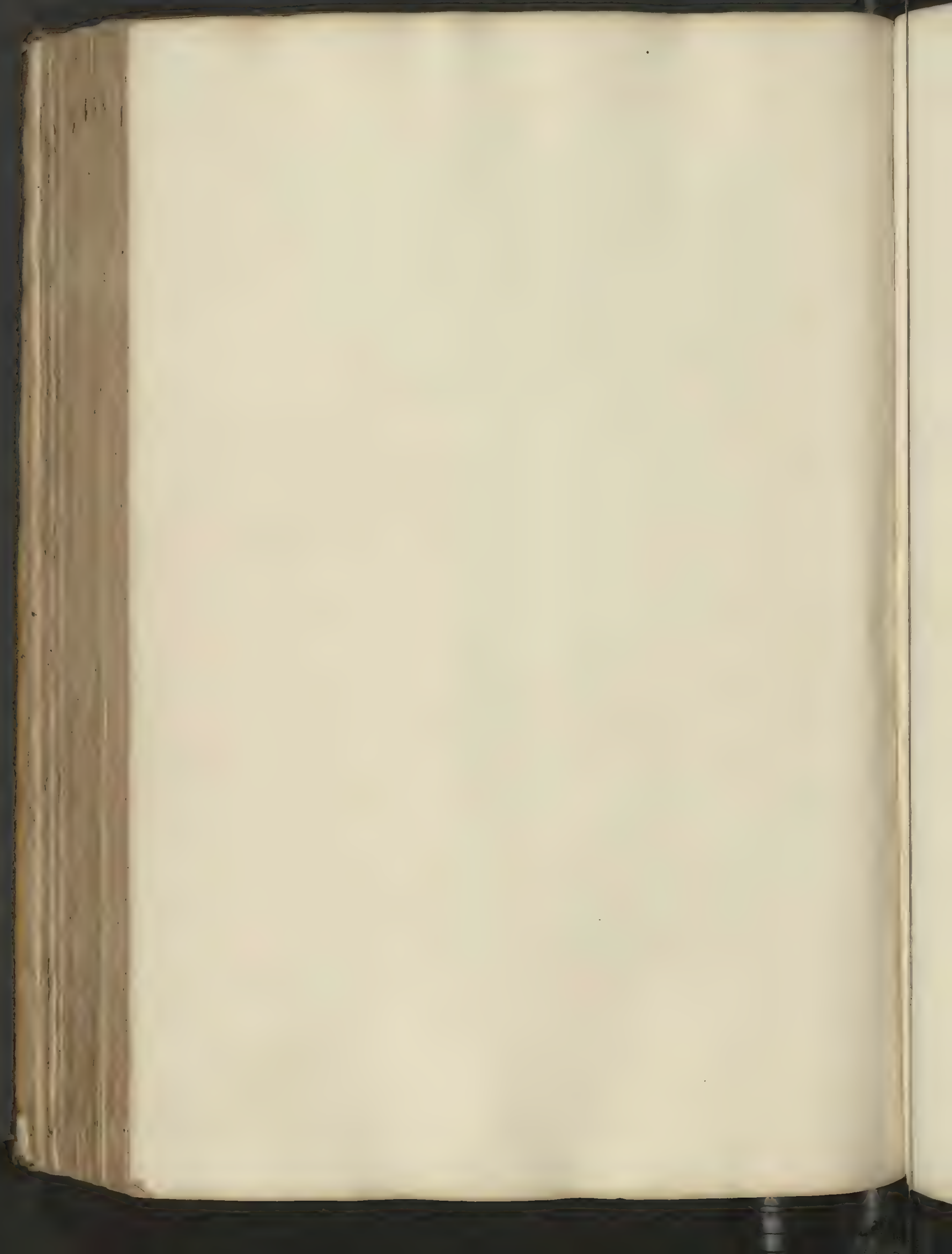

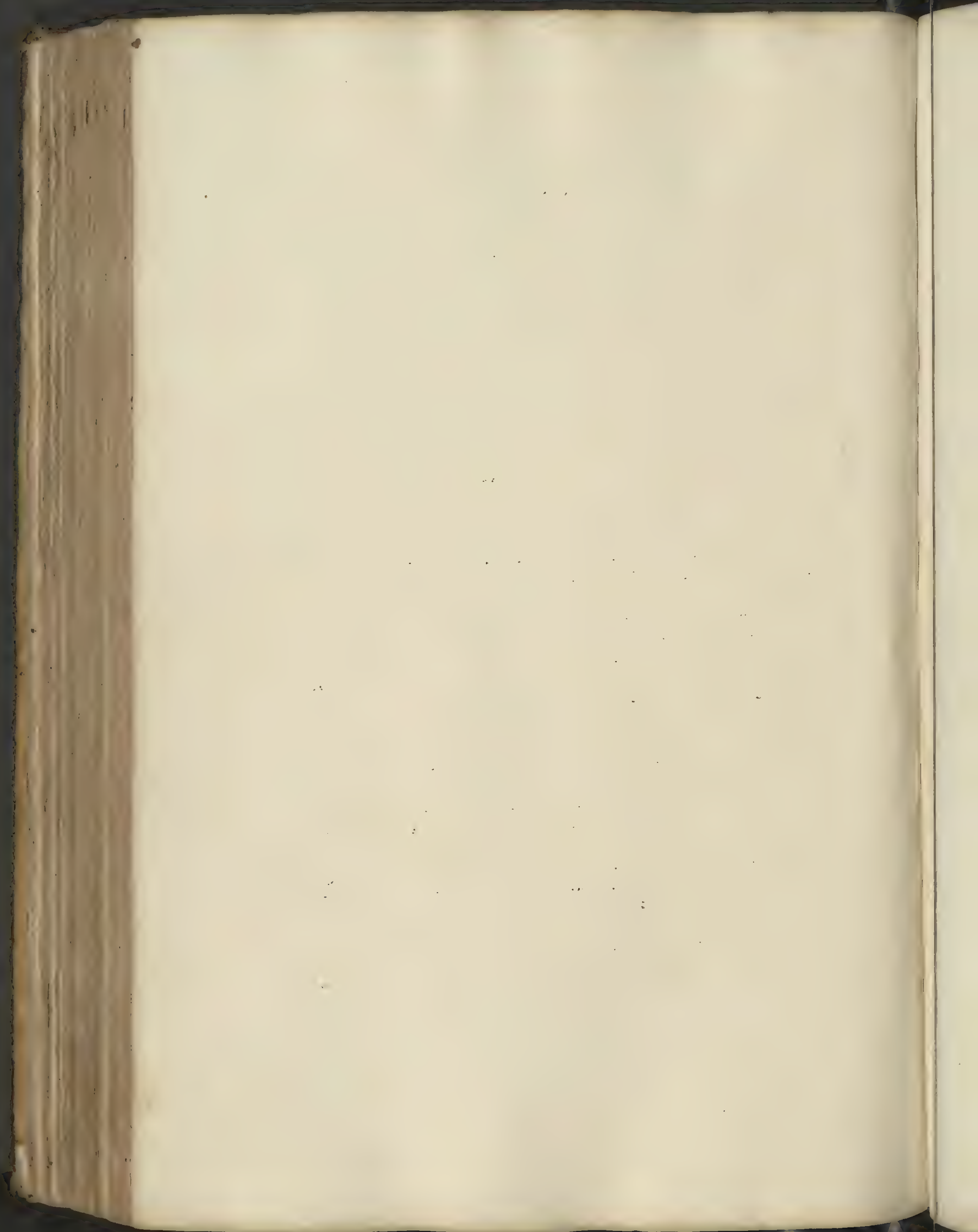

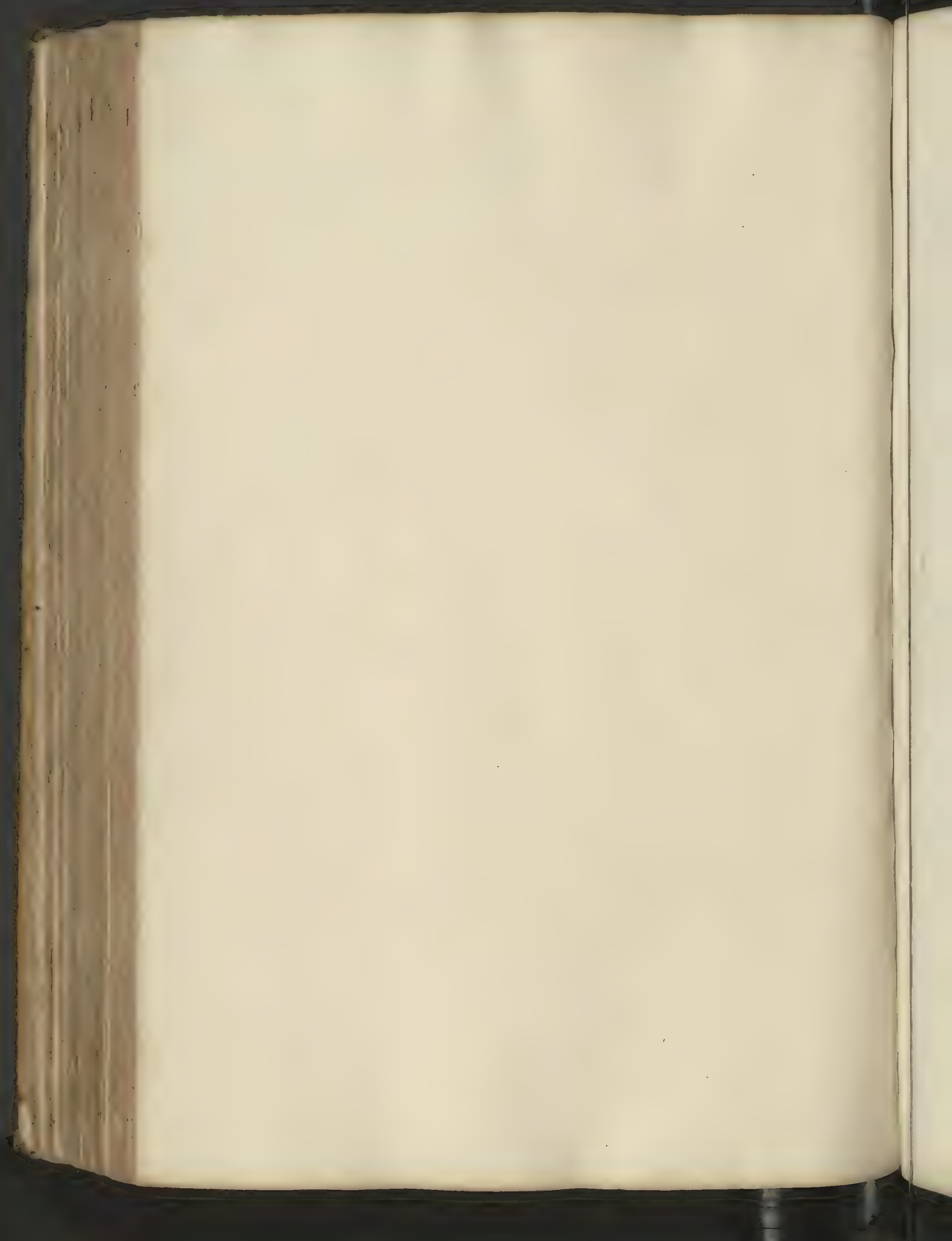

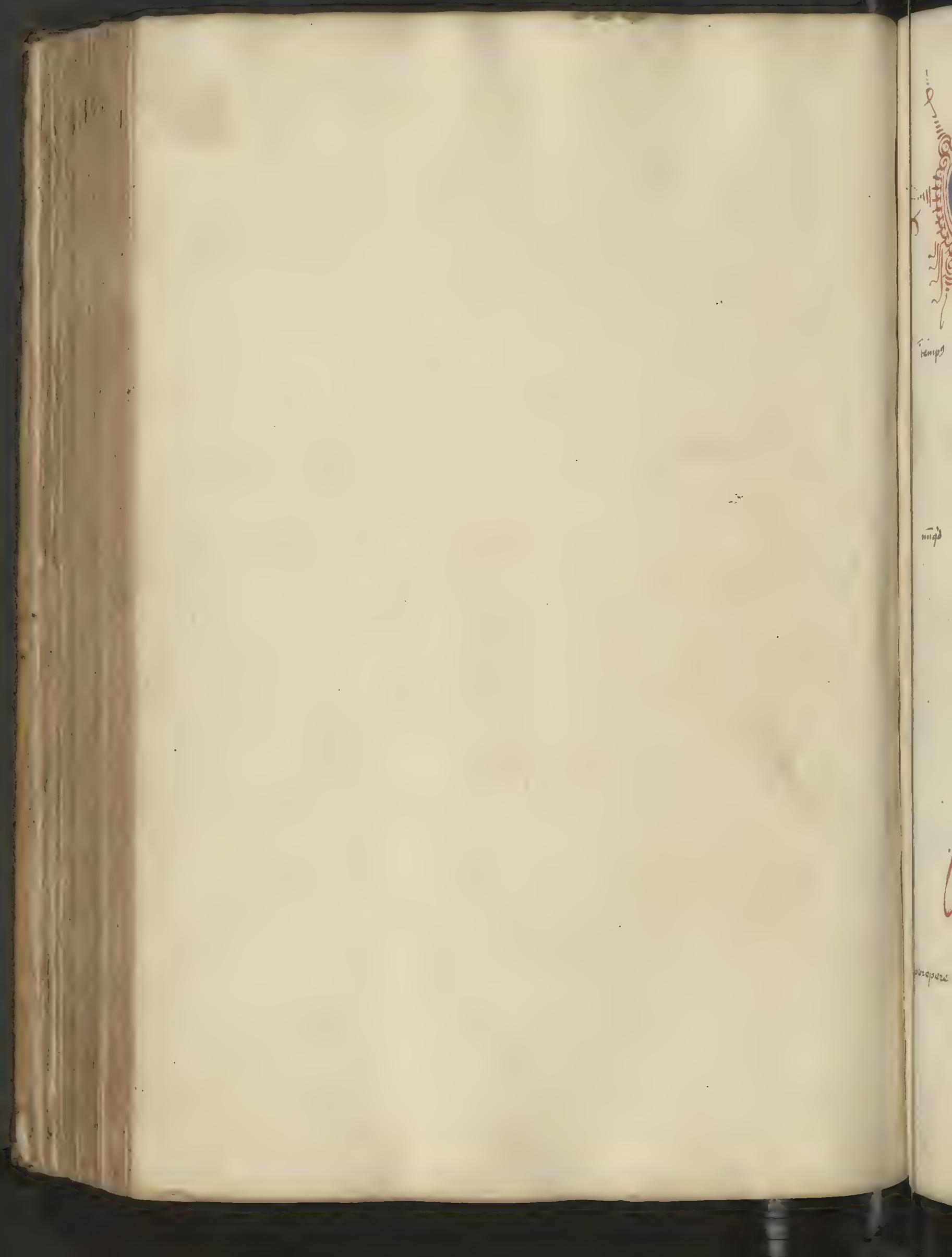

M. Tully de Senectute:

Ote si quid ego adiuto. curam ne lauassio. que nunc
 te coquit. et vsatur in pectore fixa. Et qua depre
 meris. en quid erit. premii. Luct enim michi visio
 huiusmodi affari te Attice quibus affabatur flamineu
 ille vit. haud magna cum te. sed plenus fidei. Quia
 certa scio non ut flamineu sol. Luctari te sic nocte q^{onte}

dies q. Noui enim moderacionem animi tui. et equitatem: te
 q non cognomen solum athenis deportasse. sed humanitate et pru
 dentiam intelligo. Sed tamen suspitor huiusmodi rebus te. quibus
 me ipsum interdum grauius commoueri: quarum consolatio et ma
 ior est. et in aliud differenda. Nunc autem michi visum est de
 senectute ad te aliquid scribere. hoc enim onere quod michi
 comune teum est. aut iam urgentis aut certe aduentantis sene
 ctutis. et te et me ipsum leuari volo. Et si te quidem id modice
 ac sapienter. sicut omnia et ferre et laburum esse certo scio. Si
 michi cum de senectute vellem aliquid scribere. tu scirebas digre
 co munere. quo uterq nostrum communiter vteretur. Michi qdes
 ita iocunda huius libri confectio fuit. ut non modo abstineret
 omnes senectutis molestias. sed effecerit mollem etiam et iocunda
 senectutem. Nunq igitur satis digne phia laudari phia poterit
 cui qui pateat omne tempus etatis sine molestia possit degere.
 Sed de ceteris et diximus multa et dicemus. hunc librum ad te
 de senectute misimus. Omnes autem sermonem tribuimus no
 thitono ut aristoteles. ne paruum esset auctoritatis in fabula. sed
 Mo Catoni seni quo maiorem auctoritatem haberet oratio. ap
 quem Lellium et Sapiorem fecimus admirantes: q is tam fa
 ale senectutem ferat. his q respondentem. qui si exudatus videt
 disputare. q conseruit ipse in suis libris. tribuito leis grecis.
 quarum constat eum persudiosum fuisse in senectute. Sed q plura: op⁹ est
 iam enim ipsius catonis sermo explicabit nostram omnem de se
 nectute sententiam

Sapio
 E penitus admirari soleo. cum hoc celio helio. cum ceteraru
 rerum tuam excellenciam. Me Cato. perfectam q sapientia
 tum vel maxime q nunq senectutem tibi grauem esse
 senserim. que plerisq senibus sic odiosa est ut omis se ethna
 grauius dicant sustinere. Catio. hem haud sane sapio et oleli
 difficilem admirari viderini Quibus enim nichil est opis in ipsis ad
 bene beate q uiuendum his grauis est omnis etas. Qui autem
 omnia bona a se ipsis petunt. his non potest malum videri quod
 ne necessitas afferat. Quo in gne est in primis senectus. quam ut
 adipiscantur omnes optant. eandem accusant adeptam i tanta est
 inconstancia stulticia atq peruersitas. Deripere aut eam citius

q̄ putauissent. primum quis coegit eos quod falsum est putare.
 11. 54 Qui enim auit adolescentiae senectus q̄ pueritiae adolescentia ob-
 cepit. deinde q̄ minus grauis & esset his senectus. si octingē-
 tissimum annum agent q̄ octuagesimum. preterita enim das
 q̄uis longa effluxisset nulla consolatione permulcere posset suū
 tam senectutem. Quo aetate si sapienam meam admirari soleas
 que vnam digna esset opinione vestra. no scio q̄ cognomina
 in hoc sumus sapientes. q̄ nam optimam duam tanq̄ deum
 sequimur. ei q̄ paremus. aqua non verisimile est. cum cetera
 partes etatis bene descripte sint extremum actum tanq̄ abinerti
 poeta esse neglectum. Sed tamen necesse fuit esse aliquod ex-
 tremum. tanq̄ in arborum bacis terre q̄ frugibus maturitate
 tempestiua quasi uictum et raducum. qd̄ ferendum est mol-
 liter sapienti. Quid est enim aliud. gigantum more bellare
 cum diis nisi nature repugnare. Leluis. atq̄. Cato gratissi-
 mum nobis ut etiam pro sapione pollicear. fereris. si qm̄ ut
 speramus. uolumus certe senes fieri. multo a te ante didiceris
 quibus facillime rōibus ingrauescentem etatem ferre possis
 C. faciam vero o leli. presertim. si utiq̄ vestrum gratum ut
 diis futurum est. Sa. L. Volumus sane nisi molestum est.
 Cato tanquam aliquam longam viam confeceris qua nobis q̄
 ingrediendum sit. C. faciam ut potero o leli. Sepe enim int̄
 fui querelis equalium meorum. pares autem cum paribus ve-
 teri. prouerbio facillime congregantur. quas & salinator. quas
 Sp̄ albinus homines consulares. vestri fore equales deplorare solebat.
 tum q̄ voluptatibus carerent. sine quibus vitam nullam putarent
 tum q̄ spernerentur ab his. a quibus essent soli soliti. qui michi non
 id uidebantur accusare qd̄ esset accusandum. Nam si id culpa
 senectutis accideret eadem michi usu euenirent. reliquis q̄ om̄ibz
 maioribus natu. quorum ego multorum cognoui senectutem sine
 querela qui se etiam libidinum uinculis lassatos esse non moleste
 ferrent. nec a suis despicerentur. Sed omnium istiusmodi querelaz
 in moribus est culpa non in etate. Moderati enim et non difficiles
 nec senes in humani tollerabilem senectutem agunt. Importunitas at̄
 et inhumanitas omni etati molesta est. L. est ut diis Cato sed
 fortassis dixerit quispiam tibi p̄ opes et copias et dignitatem tuam
 tollerabilem senectutem videri. Id autem non posset multis contingere.
 C. est illud quidem leli aliquid sed nequaquā in isto sunt omnia
 ut Thēnisthodes fertur. Seriphio tuidam iniurgio respondisse. tū
 ille dixisset non eum sua sed patris gloria splendorem assentum
 Nec hercle inquit. Si ego seriphus essem ignobilis nec tu si athe-
 mensis esses clausus nunq̄ fuisset. Quod eodemmodo de senectute

laboy et

Seriphus 2 nuntius moien
 al. insula m̄z athenas

dici potest. Nec in summa inopia. levis esse senectus potest. Nec sapi
 enti quidem. nec insipienti etiam in summa copia non grauis. Ap
 tissima omnino sunt Sapiens et Leli arma senectutis. artes exerci
 tanones qz vntum. que in omni etate beneuolte cum diu multu
 qz vixeris iurificos effertur fructus. non solum quia nunqz dele
 runt. nec extremo quidem tempore etatis. si qz id quidem ma
 ximum est. Verum etiam qz consuetudo beneacte vite. multoru
 qz benefactorum recordatio iocundissima est. Ego quidem et
 maximu cum qui tarentum recepit. Adolefcentis itaqz dilexi se
 nem ut equalem. Erat enim in illo viro comitata condita
 grauitas. Nec senectus mores mutauerat. qnqz cum colere ce
 pi non admodum grandem natu. sed tantum iam etate pro
 uertum. Anno enim post. consul primum fuerat. qz ego natus
 sum. Cum qz eo quarto consule. adolefcentulus miles ad capuam
 profectus sum. Quinto qz anno post. tharentum ~~prator~~ questor.
 deinde edil. Quadriennium post. factus sum pretor. quem ma
 gistratum gessi consilibus. Tudicano. Dictano. et Cethego. Cum
 quidem ille admodum senex. swator legis antie. de donis et mu
 neribus fuit. hic et bella gerbat ut adolefcentis. cum plane
 grandis esset. et Anibalem iuueniliter exultantem patientia
 sua mollebat. De quo preclare familiaris noster Ennius ait.
 Vnus qui nobis ciuitatis restituit rem. Non enim tumores
 ante salutem ponebat. Ergo post qz magis qz viri nunc gloria
 daret. Tharentum vero qua vigilancia quo consilio recepit.
 Cum qz me audiente Salinatori qui amisso opido fugerat.
 in artem gloriantis atqz ita dicenti. mea opa Qute fabi tate
 tum recepisti certe inquit videns. nam nisi tu amisisses.
 nunqz recepissem. Nec vero in armis prestanciaor qua in
 toga. qui consul iterum. Sp Carinlio collega quiescente G.
 Flammineo tribuno. ple quo ad potuit resistit. agrum pueni
 et gallum iurium contra senatus auctoritatem diuidenti
 augur qz cum esset. dicere ausus. optimis auspiciis ea geri
 que pro rei p. salute gererentur. que contra re p. ferrentur. con
 auspicia ferri. Multa in eo viro preclara cognoui. Sed nichil
 est admirabilius qz quomodo ille mortem marci filii tulit. Cla
 ri viri et consularis. est in manibus laudatio. quam cum
 legimus. quem phum non contemnimus. Nec vero ille i luce
 modo atqz in oculis ciuium magnus. sed intus domi qz presta
 aor. Qui sermo. que precepta. quanta notia antiquitatis. ^{que}
 iuris augurii. multe et. ut in homine romano. litere. ^{erat} ^{eo}
 memoria tenebat. non domestica solum. sed etiam externa bella
 Cuius simone ita cupide fruebar. tunc qz diuinare id pceit

dulcedie mazt = affa
 bilitate.

al go magis mag atz inri

maxie

que

erat i eo

post illo extincto fore unde dicerem neminem. Quorsus igitur
 her tam multa de maximo. q^a profecto uidetur esse nefas
 dictu: miseram fuisse talem senectutem. Nec tñ om̃s pūt esse
 sapientes aut Maximi. ut urbium expugnationes. ut pedestres
 navales ne pugnas. ut bella a se gesta. ut triumphos recordentur.
 Est enim q^uere ac pure atq^{ue} eleganter acce. etatis. placida ac
 levis senectus. qualem accepimus platonis senectam. q^u vno
 et octuagesimo anno scribens. est mortuus. Qualem socranis
 qui eum librum qui pathanctus inscribitur. quarto et nona-
 gesimo anno scripsisse dicitur. uixit q^u quinquennium postea.
 Cuius magister Leontinus Gorgias. centum et septem comple-
 annos. Neq^{ue} unq^{ue} in suo studio atq^{ue} opere cessauit. qui cu
 ex eo querebat. cur tam diu vellet esse in vita. nichil habeo
 inquit q^u accusem senectutem. preclarum responsum et do-
 cto homine dignum. Sua enim uita insipientes et suam ad
 pam in senectutem conferunt. Quod non faciebat is cuius mō
 mentionem fecim^{us}. Ennius. sicut fortis equus. in spacio
 qui sepe supremo uiat olimpia. nunc senio confectus quiescat.
 Equi fortis et victoris senectuti. comparat suū. Cuius q^uem
 probe meminisse potestis. Anno enim vnderimo post mortē
 eius hi consules. Titus Flaminius. M. Atilius facti sunt.
 Ille autem Sapiōne et philippo iterum consule est mortuus.
 Cum ego quinq^{ue} et sexaginta annos natus legem noticiam
 vote magna et bonis lateribus suasissem. Annos septuaginta
 natus tot enim. vixit Ennius. Ta ferebat duo que ma-
 xima putantur onera paupertatem et senectutem. ut espe-
 ne delectari uideretur. Et enim cum complector annuo quā
 recipio causas. cur senectus misera uideatur. unam q^u ab vōat
 a rebus gerendis. Alteram q^u corpus faciat infirmius. Tāq^{ue}
 q^u priuet omnibus fere voluptatibus. Quartam q^u haud procul
 absit a morte. Earum si placet causarum quanta quanti q^u
 iusta sit. unam q^uq^{ue} uidemus. A rebus gerendis fect^{us} sene-
 ctus abstrahit. Quibus. An ab his que inuentute geruntur
 et uiribus. Nulle ne igitur res sunt seniles. que licet infir-
 mis corporibus. animo tamen administrantur. Nichil ergo
 agebat Quintus Maximus. nihil L. paulus. p^{er} nūis. socer
 optimi viri filii mei. Ceteri senes fabiani. Cuii Corunta-
 nii. cum rem p^{er} consilio et auctoritate defendebant. nihil
 agebant. Ad appii claudii senectutem accedebat. esset ut et
 reus. Tamen is cum sententia senatus inclinaret. ad pacē
 cum p^{er}to foedus q^u faciendum non dubitauit dicere illa
 que uersibus p^{er}secutus est ennius. Quo vob^{is} nūtes q^u rēte stae gloriū

al' pamathetis

al' vno addito uicesio

Quia et fab ordit. i. quab
 om̃s disputatio d' senectut
 te consummat. senes

auda q^u ena ut reg
 esset. in. it. it

Ante
 enu
 her
 tum
 confy
 gran
 anep
 senec
 in na
 alii
 clau
 nel.
 aut
 Sed
 sed
 etiam
 vario
 Tit
 male
 de qu
 quam
 au
 finit
 conse
 annu
 consu
 vixiss
 sione
 vter
 nubus
 Dypu
 tum
 audir
 laber
 qui
 amitt
 alia
 adoles
 na
 sam
 nium
 etate

Ante hac. dementi sese flexere via. ^{ingit} Cetera qz grauissime. No
enim vobis carmen est. et tñ ipsius appii extat oratio. Atqz
huc ille egit septem et decem annos post alterum consulatum.
cum inter duos consulatus anni decem^{mt} fuissent. tñsor qz an
consulatum supiorem fuisset. Exquo intelligitur pueri bello
grandem sane esse fuisse etate. Et tamen sic a patribus
acceptum. Nichil igitur asserunt qui in re gerenda vsari
senectutem negant. Similes qz sunt is. si qui gubernatorem
in nauigando nihil agere dicant. Cum alii malos standat
alii p foros aut sent. alii sentinam exhauriant; ille autem
clauu tenens quictus in puppi sedeat. non faciat ea que iuue
nes. At vero multo maiora et meliora faciat. Non viribus
aut velocitatibus. aut celeritate corporis res magne gerunt
Sed cum consilio. auctoritate. rebus quibus non modo orbari.
sed etiam augeri senectus solet. Nisi forte ego vobis qui
etiam miles et furus. et legatus et consul versatus sum in
vario gñe bellorum. cessare nunc videor. cum bella non gero
At senatui que sunt gerenda prescribo. Et quomodo carthagini
male iam diu cogitanti bellum inferatur. multo ante denuncio.
de qua vereri. non ante desinam qz illam exasam esse cognouo;
quam palmam ut dii immortales Scipio tibi reseruent. ut
aut tu reliquas psequere. annus a morte hic tertius et trigē
simus annus est. Sed memoriam illius viri exapiant omēs ani
consequentes. Anno ante me censorem mortuus est. nouem
annis post meum consulatum. cum simul consul iterum me
consule creatus esset. Num igitur si ad centesimum annum
vixisset. senectutis sue eum non peniteret. Nec enim exur
sione. non saltu. nec eminus hastis. aut cominus gladiis
vteretur. sed consilio. ratione. sententia. que nisi essent in se
nibus non summum consiliu maiores nostri appellassent senatu
Apud lacedemonios quidem hi qui amplissimum magistratu
gerunt. ut sunt. sic et nominantur senes. Qz si legē aut
audire volens. externas et maximas res publicas ab adolescentibus
labefactas. a senibus restitutas et sustentatas reperietis. Cedo
qui vestram rem. p tantam amisistis tam cito. Sic enim per
cunctantur. ut est in canis poete libro. respondentur et
alia. et hec in primis. Proueniebant oratores noui. stulti
adolescentuli. Temeritas est videlicet florentis etatis. Pruden
tia senescentis. I At memoria minuitur. C Credo nisi
eam exerceas. aut etiam si sis nā tardior. Themistodes om
niuin nomia preceperat. Num igitur censetis eum cum
etate processisset qui a loco aristides esset. Lisimacum salutae

gnt
is
sie
eltes
dent.
at
no
his
ona.
tra.
mple
m
eo
do
ad
fuo
o
esat.
n
orte
et.
se.
am
uta
ma
pe
m
et
tra.
orul
ap
ene
tur
to
ego
dier
na.
id
et
are
la
glat

sentent

tribunus

in senatu

uno

posterior

mos

al' obzisset

si odia

senectem

condendis

et alij. f. 101

solitum. Equidem non modo eos novi qui sunt, sed eorum
patres etiam proavos. Nec sepulcra legens vereor, quod aiunt
memoriam perdam. His enim ipsis legendis in memoria redeo
mortuorum. Nec vero quengam senum audivi oblitum quo loco
tesaurum posuisset. Omnia que tunc meminerunt. Va:
dimonia. constituta. quid sibi tui ipsi debeant. quidurconsulti
quid pontifices quid augures. quid phi senes qui multa
meminerunt. Manent ingenia senibus modo permaneat
studium et industria. Neque ea solum in claris et ornatis vi
ris, sed in vita etiam privata & queta. Sophodes ad su
mam senectutem tragedias fecit. qui per studium cum res
negligere familiarem videretur, a filiis in iudicium voca
tus est. ut quoad modum nostro more, male rem gere
ntibus patribus bonis interdum solent, sit illum quasi desipi
entem a re familiari removerent iudices. Tum senex dicit
eam fabulam quam in manibus habebat & proxime scripse
rat Oedipum coloneum reataste iudicabunt. quesisse quod
Num illud carmen desipientis videretur. Quo reatato
sententia iudicium est liberatus. Num igitur hunc. Num
exiodum simonidem. Stherisitorum. Num eos quos ante
dixi. Etorgiam. socratem. num homerum. num philosopho
rum principem pythagoram. democritum. num platonem.
num socratem. num postea zenonem cleantem. aut eu
quem vos etiam vidistis rome diogenem stoicam coegit
in suis studiis obmutescere senectus. An in omnibus his
studiorum agitatio equalis fuit. Atque ut ista studia divina
obmittamus. possum nominare ex agro sabino rusticos roma
nos vianos & familiares meos. quibus absentibus nunquam fore
ulla maiora opera in agro fiunt. non deserendis non perci
piendis non contundendis fructibus. quoniam in aliis minus
hoc nuncum sit. Nemo enim est tam senex qui se annum
non putat posse vivere. Sed idem in his elaborant. que
sciunt nihil omnino ad se pertinere. serunt arbores que alteri
seculo prosunt. ut ait STATILIUS in fine phebis. Nec vero
dubitat agricola quamvis senex querenti cui seriat respon
dere. Diis immortalibus. Qui me non hoc modo a maiori
bus accipere voverunt. sed etiam perdesse posteris. Melius
Cecilius dixit de sene alteri seculo prospiciente. quod illud
idem edepol senectus si nihil quicquam aliud vitii apparet scru
tum ad venit. unum id facit. quod diu vivendo multa quidem
que non vult videt. & multa fortasse que vult conspi
cit. atque in ea que non vult sepe etiam adolescentia intuerit.

Illud idem. Caelius vicius dicit. Tum quidem in senecta
 hoc deputo miserimum sentire ea etate esse odiosum se
 alteri. C. Iamundum potius q̄ odiosum ē. Et enim adolescen-
 tibus bona indole praeditis sapientes senes delectantur. Leni-
 or q̄ fit senectus eorum qui a iuventute coluntur et diligū-
 . Sic adolescentes sonum praeceptis gaudent. quibus ad virtu-
 tum studia ducuntur. Nec minimis intelligo me vobis q̄
 vos michi esse iocundos. Sed videns ut senectus non modo
 languida. atq̄ iners non sit. verum etiam sit operosa. et
 semper agens aliquid. et molens tale. s̄ quale cuius q̄ stu-
 dium in superiore vita fuit. Quid dicam senes q̄ etiam
 addiscunt aliqd. ut Solonem versibus gloriantem vidimus
 q̄ se quotidie aliquid addiscentem dicit senem fieri. ut ego
 feci qui leas graecas senes didici. quas quidem sit
 aude arripui. quasi diuturnam finem explere cupiens. ut ea
 ip̄a michi nota essent. quibus nunc me exemplis esse vide-
 tis. Quod cum fecissem. socratem in fidibus audirem. Velle
 quidem illud etiam. Discabant enim fidibus antiqui sed in
 litteris elaboravi. Hec nunc quidem vires adolescentis desideo
 is enim erat locus alter de viciis senectutis. non plus q̄ ado-
 lescentis tauri vires aut elephantis desiderabam. Quod est co-
 deret uti. et quicq̄ agas age pro viribus. Que enim vox p̄
 esse contemptior q̄ milonis Crotonate. qui cum iam senes et
 athletas q̄ se exercentes in nunculo videret. aspexisse lateres
 suos dicitur. illacrimans q̄ dixisse. At hi quidē mortui sunt
 Non vero tam isti quam tuip̄e nugator. Neq̄ enim ex-
 tinguat es nobilitatus. sed ex lateribus et lateris tuis. Nihil
 sextus emilius tale. Nihil multis annis ante Titus Corru-
 canis. Nihil modo. p. crassus. a quibus iura tuis per scribela-
 . quorum usq̄ ad extremū spūm̄ praeucta est prudentia. Le-
 lius ORATOR metuo ne languescat senectute. Est enim mu-
 nus eius non ingenii solum. sed laterum & et virū. Cato.
 Omnis canorum illud in voce splendet. etiam nescio quod
 pacto in senectute. quod quidem adhuc non amisi & videtis
 annos meos. Sed n̄ est decorus senis sermo. quicquid. et remis-
 sus. facit q̄ p̄ sepe per sepe ip̄a sibi audientiam disertis senis comp-
 ta & nuttis oratio. quam si ip̄e exequi non va nequeas. pos-
 sis tamen sapienti et lelio praepere. Quid est enim iocun-
 dus senectute stipata studiis iuventutis. An ne has quidem
 vires senectutis relinquamus. ut adolescentes doceat. instruat.
 ad omne officii munus instruat. Quo quidem opere quid p̄
 esse preclarius. Michi vero En & p. sapientes. et am tui duo
 gicij

Caelio 2a h' detinuit
 n̄ dicebat q̄ reddidit
 corpus infirmum

qd iam

L. Emilius et P. Africanius comitatu nobilium iuuenum fortu-
 nati viderentur. Nec ulli bonarum artium magistri. non beati
 sunt putandi. quibus consenuerint vires atque defecerint. Et
 si ista ipsa defectio virium adolescentiae vitis effiatur sepius.
 quam senectutis. libidinosa & intemperans adolescentia effectum
 corpus senectuti tradit. Cuius quidem apud Xenophontem
 eo sermone quem moriens habuit. cum ad modum senes
 esset Negat se unquam sensisse senectutem suam imbecilliore
 factam. quam adolescentia fuisset. Ego. L. Metellum meminisse
 puer. qui cum quadrienno post alterum consulatum ponti-
 fex maximus esset factus. viginti duos annos ei sacerdotio
 praefuit. Ita bonis esset viribus extremo tempore etatis ut
 adolescentiam non requireret. Nichil necesse est de me ipso
 mihi dicere. quia est id senile quidem. etati quoque nostrae con-
 cedimus. Videtis ne ut apud Homerum sepiissime Nestor de
 virtutibus suis prodicit. Ternam enim iam etatem hominum
 vivebat. nec erat ei verendum. ne natura prodicans de se.
 nimis videretur aut insolens. aut loquax. Et enim ut ait
 Homerus. ex eius lingua dulcor melle fluebat oratio. quam
 ad sanitatem nullis egebat corporis viribus. et tamen dux re-
 grae nunquam optabat ut aiaas similes haberet decem. sed
 sex Nestoris. Quod si sibi acciderit. non dubitat quin breui
 sit troia peritura. Sed redeo ad me. Quartum ago annum gero
 et octogesium. Vellem equidem idem posse gloriari. ut
 Sed tamen hoc quoco dicere non me me quidem his esse viribus
 quibus aut miles bello punio. aut questor eodem bello. aut
 consul in hispania fuerim. aut quadrienno post. cum tamen mi-
 litaris depugnavi apud thermophilas. M. Atilio Glabrione
 consule. Sed tamen ut vos videtis non plane me enervavit.
 non affluxit senectus. non curia vires meas desiderat. non rostra
 non amica. non clientes. non hospites. Nec. unquam sum assen-
 sus illi veteri laudato quoque proverbio. quod monet te natu-
 re fieri senem. si diu vel esse senes. Ego vero me minus
 diu senem esse mallem. quam esse senem. antequam essem. Itaque
 nemo adhuc convenire me maluit cominus fuerim occu-
 patus. At minus habeo virum quam vestrum virum. Nec
 vos quidem T. pontii Centurionis vires habetis. Num idcirco
 est ille prestantiore moderatio modo virum ab adsit. et tamen
 quantum potest quisque nitatur. nec ille quidem magno de-
 siderio tenebitur usus virum. Olimpie per stadium ingre-
 ssus esse milo dicitur. Vtrum humeris substineret bouem
 vivum. Virum igitur has corporis an pithagore tibi mat vires ingenii.

ut reventur

ut

voluit quin

vero al' utatur

clari. Denique isto bono utamur cum adsit gaudeas dum absit
 ne requiras. nisi forte adolescentes pueritiam paululum eta
 te progressi adolescentiam debent requirere. cursus est certo
 etatis et una via nature et eaque simplex. sua quod cui quod
 parti tempestivitas est data. Ut enim infirmitas puerorum
 et ferocitas iuuenum et gravitas constantis etatis. sic se
 nectutis maturitas naturae quoddam habet quod suo tempore
 percipi debeat. Audire te arbitror. Sapius hospes tuus mas
 simissa que faciat hodie ^{decem et annis} nonaginta nactus annos. Cum
 ingressus iter pedibus sit in equum omnino non ascende
 rit equo. ex equo non descendere. nullo umbre nullo frigore
 adduci. ut capite operto sit. summam esse in eo corporis sine
 titatem. Ita quod omnia exequi regis officia. et munera. potest
 igitur exercitatio et temperantia etiam in senectute conser
 vare aliquid pristini roboris. Non sunt in senectute vires
 nec postulamus quidem vires a senectute. Ergo et legibus
 et institutis vacat etas nostra. muneribus his que possunt
 sine viribus sustineri. Itaque non modo quod non possumus. sed
 nec quantum quod possumus cogimur. Ad multa ita sunt im
 becilli senes. ut nullum officium aut omnino vite munus ex
 equi possint. At id quidem non proprium senectutis vitium
 est. sed commune valitudinis. Quod siuit imbecillus. per affricum
 filius. is qui te adoptavit. quod tenui aut nulla potius vali
 tudine. Qui nunc na fuisset alterum illud exisset lumen
 civitatis. Ad paternam enim magnitudinem animi doctrina
 uberius accesserat. Quid mirum igitur in senibus cuius de
 laudibus omnium esset fama consentiens. Quem virum
 imperator per crassum pontificem maximus. Quem postea M.
 lepidum eodem sacerdotio predictum vidimus. Quid de pau
 lo aut affricano loquar. aut ut iam ante de maximo. quo
 dum non in sententia solum. sed in nature sedebat auctoritas
 habet senectus honorata. praesertim tantam auctoritatem
 ut ne ex pluri sit quod omnes adolescentiae voluptates. Sed
 in omni oratione memento ne eam senectutem laudare
 que fundamentis adolescentiae constituta est sit. Ex qua
 efficitur id quod ego magno quondam cum assensu omni
 duum miseram esse senectutem. que se oratione defenderet
 Non eam tunc repente auctoritatem arripere possunt sed
 honeste acta. Superior etas fructus capit auctoritatis extremos
 hec enim ipsa honorabilia sunt que videntur levia atque commu
 nia. salvari. appeti. discedi. assurgere. deduci. reduci. consuli.
 quod et apud nos et in aliis civitatibus. ut que que optime morate

al' et ut

habitus

al' desit

si infirmi sunt aliqui
 vide pp. 201. hanc aut. etc.
 signum

sunt ita diligentissime obseruantur Lisandrum Lacedemonium cuius
modo feci mentionem dicere alunt solum Lacedemonie esse hone
fissimum domicalium senectutis. Nusq[ue] enim tantum tribuitur
etati. nusq[ue] est senectus honoracoe. Quin etiam memorie prodi
tum est. tum athenis in ludum quidam in theatrum grandis natu
venisset magno consensu locum ei nusq[ue] datum a suis iuibus. Cu
autem ad Lacedemonios accessisset. qui legati cum essent certo
in loco considerant. consutrexisse omnes illi dicuntur & senē
sessum recepisse Quibus cum a cuncto consensu plausus esset mlti
plex datus. dixisse ex his quendam athenienses scire que recta esset
sed scire nolle Multa in nostro collegio preclara. sed hoc de quo agi
mus in primis. q[uod] ut quisq[ue] etate antecedit ite sententiae prin
cipatum tenet. Neq[ue] solum honore antecedentibus sed his qui
cum imperio sunt maiores natu augures anteponuntur. Que
sunt igitur voluptates corporis cum auctoritatis premiis compande
Quibus qui splendide vti sunt hi mihi videntur fabulam eta
tis peragisse. nec tanq[ua]m in exercitati instriones in extremo actu
corruisse. At sunt morosi & anxii & iracundi & difficiles se
nes. si querimus & auari Sed hec morum vicia sunt. nō senectus
us. At morositas tamen ut ea vicia que dixi hnt aliquid ex
cusationis non illius quidem iuste. sed que probati posse vide
antur. contemnisse putant. despici. illudi. preterea infrangili
corpore odiosa omnis offensio est Que tñ omnia dulcora fuit
& moribus & bonis artibus. Id q[uod] cum imitatum in scena
intelligi potest. Ex his fratribus qui in adelphis sunt quanta
in altero dignitas. in altero comitas. Sic se res habet. Ut eni
non omne vinum. sic non omnis natura vetustate cohaerescat
Senectutem senectute probo. et eam. sic alia modicam. acer
bitatem nullo modo Quarta vero senilis quid sibi velit nō
intelligo. potest enim quisquam esse absurdus quam quo min
us estet copius vicia querere. Quarta restat causa que
maxime augere atq[ue] salutare nostram senectutem videatur.
Appropinquatio mortis. que certe a senectute longe ab esse non
potest. O miserum senem qui mortē contemnendā uitam
longa etate non viderit. que aut plane negligenda est. si
omnino extinguit animum. aut preoptanda si aliquo eum dedu
cat ubi sit futurus eternus. Atq[ue] tertium certe nihil inueni
ri potest. Quid igitur timeam. si aut non miser post mortem
aut beatus etiam futurus sum. Quamq[ue] quis est tam stultus
quāuis sit adolescens. cui sit exploratum se ad vespertum esse
victurum. Cum etiam etas illa multo plures q[uam] nra mortis casus
hnt. fang in morbos inadat adolescentes. grauius q[uam] egrotant trisig

curantur Itaq; per pauci veniunt ad senectutem qd' in ita accidet
 melius & prudentius uiueretur Mens enim & ratio & consi-
 lium in senibus est Qui si nulli fuissent nulle om̃o ciuitates
 fuissent Sed redeo ad mortem impendentem quod est illud
 crimen senectutis cum id videatis eo cum adolescentia esse co-
 mune Senti ego tam in optimo filio meo. tum in expectatis ad
 amplissimam qd' dignitatem fr̃ibus tuis. Scipio. mortem oī
 etate esse comune At sperat adolescens diu se iucturum quod
 sperare idem senes non potest Insipienter sperat Quid est enī
 stultius quam incerta pro certis habere. falsa pro veris. Senex
 neq; quod speret quidem habet At est eo meliore condicione
 quam l' adolescens. Cum id quod ille sperat consecutus est Ille vlt
 diu viuē h'c diu vixit Quāq; o dii boni quid est in hominē
 vita diu. Da enim sup̃mum tempus. expectemus fatēsiorum
 regis etatem. fuit enim ut scriptum video archanthonius qdā
 grandæus q octoginta regnauit annos. centū viginti vixit
 Sed mihi ne diuturnum quidem quicq; videtur in quo est ali-
 quid extremū Cum enim id extremum aduenit. tum illud
 quod preterit effluxit Tantum manet quod uitate et recte fa-
 ctis consecutus sit H'c quidem cedunt et dies et menses
 et anni nec preteritum tempus nunq; reuertitur nec quid
 sequatur sciri p̃t Quid igitur tūq; t̃p̃is ad uiuendum det²
 eo debet esse contentus Neq; enim hystorioni ut placeat pa-
 genda fabula est. Modo quodcumq; fuerit actu probetur
 ne sapiendi usq; plaudite ueniendum. breue enim tempus
 etatis satis longum est ad bene honeste q; uiuendum Sin
 prefferis longius non magis dolendum est quam agricolis do-
 lent preterita verni t̃p̃is sanitate. etatem autumnūq;
 venisse. Ver autem tanq; adolescentiam significat. ostendit
 q; fructus futuros Reliqua autem tempora de metendis fructi-
 bus et propiendis accommodata sunt fructus autem senectutis
 est ut sepe dixi antepartorum bonorum memoria et copia Quā
 vero que secundum naturam fiunt sunt habenda in bonis
 Quid est autem tam s̃dum naturam q; senibus emori.
 qd' idem contingit adolescentibus aduēsa et repugnante
 natura Itaq; adolescentes in mori sic videntur. ut tum
 aque multitudine flamine vis opprimitur. Senes autem
 sicut sua sponte nulla adhibita vi consumptus ignis extin-
 guitur & quasi poma ex arboribus cruda si sunt vi
 auelluntur. si matura et tota cadunt. sic vitam adolescen-
 tibus vis auferit. senibus maturitas Que quidē mihi tam
 iocunda est. ut quo propius ad mortem accedam q̃ terram

videre videat: aliquando in portum ex longa nauigatione esse vetu-
rus. Secturis autem nullus est certus terminus. Recte quod in ea
uiuimus. quo ad munus officii exequi & tueri possis & tantum
mortem contemne. Ex quo fit ut animosior etiam senectus
sit quam adolescentia et fortior. hoc illud est quod philistrato
tiranno a solone responsum est. Cum illi querebant qua tan-
dem spe fretus sibi tam audaciter obsisteret. Respondit de
necitate. Sed uiuendum est finis optimus. cum integra inte-
reteris quod sensibus opus ipsa eadem suum que augmentant
natura dissoluit. ut nauem et edificium idem deservit. fa-
cillime quod construxit. sic hominem eadem optime qua congluti-
nantur natura dissoluit. Iam omnis conglutinatio reuens
egre inveterata facile diuellitur. Ita fit ut illud breue vi-
te reliquum. nec aude appetendum sensibus. nec sine cau-
sa deserendum sit. Verat quod pithagoras in iussu imperatoris
& dei presidio et statione vite decedere. Solonis quidem sa-
pientis elogium est. quo se negat uelle suam mortem dolo-
re amicum et lamentis variare. uult credo se esse curam
suis. Sed haud scio an melius Ennius. Nemo me lacrimis
decorat. neque funera fletu facit. Non censet aliquis lu-
gendam esse mortem. quam immortalitas consequatur. Iam
sensus moriendi si aliquis esse potest. usque ad exiguum tempus
praesertim seni. post mortem quidem sensus aut optandus aut
nullus est. Sed hoc meditatum ab adolescentia debet esse mor-
tem. ut intelligamus. Sine qua meditatione tranquillo animo
esse nemo potest. Moriendum enim certe se est. et id incertum
an eo ipso die. Mortem igitur omnibus horis impendentem
timens quis aut poterit consistere. De qua non ita longa dis-
putatione opus esse videtur. cum recordarer non solum L.
brutum qui in liberanda patria est interfectus. non duos de-
nos qui ad uoluntariam mortem aut sum equorum incitauerunt.
Non solum M. acilium qui ad supplicium est profectus
ut fidem hosti datam consueret. Non duos scipiones qui iter
penis uel corporibus suis obstruere uoluerunt. Non aium tui
L. paulum qui morte luit terreni college sui in cannen-
si ignominia temerariam. Non M. marcellum cuius uirginitatem
ne crudelissima quidem hostis honore sepulture carere pas-
sus est. Sed legiones nostras quod scripsi in origines me-
lorum sepe esse profectas alacri animo et erecto. unde se nunquam
reduci arbitarentur. quod igitur adolescentes & hi quidem
non solum indocti sed etiam rustici contemunt. id docti senes
extimescent. Omnis ut mihi quidem uidetur rerum omnium sanctus

vite facit societatem. Sunt pueriae certa studia. Num igitur
 ea desiderant adolescentes? Sunt et iuuentutis adolescentiae. Nūq̃
 ea constantiam requirit. etas que media dicitur. Sunt etiā huius
 etatis. ne ea quidem requirunt a senectute. Sunt extrema stu-
 dia quidem senectutis. Ergo ut superiorum etatum studia or-
 ndunt. sic occidunt etiam senectutis. Quod cum evenit socie-
 tas vite tempus maturum mortis affert. Equidem non vi-
 deo tunc quid ipse sentiam de mortali non audeam vobis dicere.
 Quod eo melius tenere mihi videor quod ab ea prius absum.
 Ego vestros patres per Socrum tuum quod C. leli viros clarissimos
 mihi quod antecessores vivere arbitror & eam quod vitam
 que est sola vita numeranda. Nam dum sumus inclusi in
 his compaginibus corporis munere quodam necessitatis & graui
 opere perfungimur. Est enim animus celestis ex altissimo
 domicilio depressus. et quasi dimissus ad terram in locum di-
 uinae naturae eternitati quod contrarium. Sed credo deos immor-
 tales spirasse animos in corpora humana ut essent qui itas
 intuerentur. celestem ordinem contemplantur. imitarentur eū
 vite modo atque constantia. Nec me solum ratio et disputatio
 impulit ut ita crederem. sed nobilitas in sumorum philosophorum et
 auctoritas. Audiebam pythagoram pythagoreos quod incolae pene
 nostros qui essent italici plerumque quondam nominati nunquam dubi-
 tasse quoniam ex uniuersa mente diuina delibatos animos habe-
 remus. Demonstrabant mihi praeterea quae socrates supremo
 vide die de immortalitate animorum differuisset. is qui esset omnium
 sapientissimus oraculo apollinis iudicatus. Quid multa? sic
 mihi persuasi. sic sentio. cum tanta celeritas animorum sit.
 tanta memoria praeteritorum. futurorum quod prudentia. tot artes.
 tante sententiae. tot inuenta. constat non posse eam naturam quae
 res continet eis esse mortalitatem. Tum quod semper animus agi-
 tetur. nec principium motus haberet. quia ipse se moueat. ne
 finem quidem habiturum esse motus quia inquam se ipse sit reli-
 cturus & cum simplex animi natura esset. neque haberet quicquam in
 se ad mixtum dispar sui atque dissimile. non potest cum diuidi. quod
 si non posset. non posse intueri. Magno quod esse argumento homines
 scire plerique quod ante quod nati sunt. Quid iam pueri cum artes difficiles
 discant. ita celeriter res innumerabiles arripiant. ut eas non tam
 primum accipere videantur sed remissa et recordari. Hec plato
 noster fere. Apud xenophontem autem moriens cretus maior
 hoc dicit. Nolite arbitrari o mihi carissimi filii me cum avobis
 discessero nullum aut nullum fore. Nec enim etiam verbum animi meum
 videtis sed cum esse in hoc corpore ex his rebus quas pericula intelligebatis

Eundem igitur esse credite etiam si nullum videbitis. Nec vō
 clarorum q̄ virorum post mortem honores permanent. si nihil
 eorum ipsorum animi efficiunt. quo diutius memoriam sui tene
 remus. Mihi quidem nunq̄ persuaderi potuit animos dum in
 corporibus essent mortalibus vivere dum exissent ex his emori.
 Nec vero tum animū esse insipientem cum ex insipienti corpore
 euasisset. Sed cum omni admixtione corporis liberatus purus
 et integer esse cepisset. tum esse sapientem atq̄ etiam cum
 hominis natura morte dissoluta. Ceterarum rerum perspicuum
 est quo queq̄ descendunt abeunt enim illuc omnia vnde orta
 sunt. Animus autem solus nec cum abest nec cum discedit apparet
 iam vero videtis nihil esse morti tam simile quam sompnum.
 Atq̄ dormientium animi maxime declarant diuinitatem suam
 multa enim cum remissi et liberi sunt futura prospiciunt. Ex quo
 intelligitur quales futuri sint cum se plane corporis a vinculis
 relaxauerint. Quare si hec ita sunt sic me colite inquit ut
 deum. Sin vna est interitus animus cum corpore uos tanten
 deos verentes qui hanc omnem pulchritudinem tuentur et regunt
 memoriam nostri pie inuolate q̄ seruabitis. Curus quidē hec
 mouens. Nos si placet nostra videamus. Nemo nunq̄ mihi
 Stupio persuaduit. ut patrem nūm paulum aut duos auos
 p̄ africanum aut africanum patrem. aut patruum. aut multos
 prestantes viros. quos enumerare non est necesse tanta esse
 conatos que ad posteritatis memoriam peruenirent nisi animo
 tenerent posteritatem ad se pertinere. An tenses ut de me ipso
 aliquid more semini glorie suscepturum me tantos labores
 diurnos nocturnos q̄ domi milite q̄ fuisse si hisdem finibus
 gloriam meam quibus vitam essem terminaturus non ne
 melius multo fuisset otiosam etatem et quietam sine vilo aut
 labore aut contentione traducere. Sed nescio quomodo animus
 erigens se prosperitatem semper ita prospiciebat quasi cum exces
 sisset e vita tum deniq̄ viturus esset. Quod quidē ni ita se
 haberet. ut animi immortales essent haud optimi tunc q̄ animus
 maxime ad immortalitatem glām interitus. Quid q̄ sapie
 tissimus quisq̄ equissimo animo moriens scilicet iniquissio.
 non enim vobis uidetur is animus qui plus teneat et longius
 uidere se; ne ab hominibus eam viciis videor vendicare. Ego
 in hac rusticana vita M. Curius cum de sanctibus de fabinis
 de purho triumphasset consumpsit extremum tempus etatis.
 Cum quidem ego vitam contemplanus abest non longe a me
 ad mirari satis non possum ul' hominis ipsius continentiam vel
 temporum disciplinam. Marco autem ad phorum sedenti magnam

ad meliora p̄fasi
 vde p̄ q̄r lms
 ita tale signū o...

174
auti pondus sannites cum attulissent repudiati sunt. Non enim aurum habere preclarum sibi videre dicitur: sed his qui haberent aurum imperare atque hoc ut vobis preziosum malorum cogitationum munus referte. & mementote aue me uincti atque pecunia corrumpi non posse. poterat ne tantus animus non efficeret iocundam senectutem? Sed nemo ad agricolas ne a me ipse recedam. In agris erant tum senatores & senes. Siquidem arantem L. Quinctium Cincinnatum nuntiatum est eum dictatorem esse factum. cuius dictatoris iussu magistri equitum C. Seruilius Ahala Sp. Melium regnum appetentem occupatum interemit. a ulla in senatu accesseratur & Cuius et ceteri senes. ex quo qui eos accesserant iuatores nominati sunt. Num igitur horum senatus miserabilis fuit qui se agriculturae oblectabant. Mea quidem sententia haud scio an nulla vita beatiore esse possit. Neque enim solum officio quod hominum generi vniuerso cultura agrorum est salutabilis sed etiam delectatione ut dixi et satis saturitate copiosa quod rerum omnium que ad uitum hominum ad cultum etiam decorum pertinet. Ut quoniam hec quidam desiderant in gratiam iam cum voluptate redeam. Semper enim boni assidui quod domum referta candelaria vinaria mellaria olearia & plenaria est ulla quod tota loruplex habundat porco hodo agno gallina lacte caseo melle iam ortum ipsi agricolae suauem alteram appellant. Conditiora facit hec superuacanei etiam operis aucupium atque uenatio. Quid de pratorum uiridite aut arborum ordinibus aut uinearum oliuetarum ve spe plura dicam breui predictam Agro beneculto nihil potest esse nec usu uberius nec spe ornatus ad quem fruendum non modo non retardat uerum etiam inuitat atque oblectat senectus. Vbi enim potest illa etas eque talescere uel apritatione melius uel igni aut uiuissim uimbris adsue refrigerari salubrius. Sibi igitur habeant arma sibi equos sibi alas sibi clauam et pilam sibi nationes atque cures. nobis senibus ex lusionibus multis talos relinquunt et reseras. Id ipsum utrum habeat quoniam sine his beata esse senectus potest. Multas ad res peritiles Zenophontis libri sunt quos legite queso studiose ut facitis. quod copiose ab eo agricultura laudatur in eo libro qui est de tuenda re familiari qui economicus inscribitur. Atque ut intelligatis nihil ei tam regale videri quam studium agricolendi. Socrates in eo libro loquitur cum titulo Circum minorem

persarum regem prestanti ingenio atque imperii gloria cum
 lisander Lacedemonius vir summe virtutis venisset ad eum
 Sardis ei quod dona a sociis attulisset et ceteris in rebus
 comem erga lisandrum atque humanum fuisse et ei quen-
 dam conscriptum agrum diligenter consitum ostendisset
 Cum autem admiraretur lisander & proceritates
 arborum et directos in quinquatem ordines et humum
 subactam atque puram et suavitatem odorum qui affla-
 rentur e floribus tunc dixisse miranti se non modo di-
 ligentiam sed etiam solertiam aquo essent illa dimensa
 atque descripta Ei tunc respondisse Atque ego ista omnia
 sum dimensus mei sunt ordines mea descriptio Multe
 etiam istarum arborum mea manu sunt scire Tum lisan-
 drum intuentem purpuram eius et nitorem corporis
 ornatum quod persicum multum multo auro multis ge-
 mis dixisse Recte Cure te beatum fecerunt quoniam virtuti
 tue fortuna coniuncta est Hic igitur feni fortuna
 licet senibus nec etas impedit quominus et ceterarum
 rerum et in primis agricolendi studia teneamus usque
 ad ultimum tempus senectutis. *W.* quidem Valerium
 cornium accepimus ad centesimum annum perduxisse
 cum etiam pecta iam etate in agris eos quod coleret
 cum inter primum et sextum consulatum sex et quadra-
 ginta anni interfuerant Ita quantum spatium etatis
 maiores nostri ad senectutis initium esse voluerunt ita
 erat mensus honorum fuit Atque huius extrema etas
 hoc beator quam media quod auctoritatis habeat plus la-
 boris minus Apex senectutis est auctoritas Quanta
 fuit in *l.* Cecilio Metello Quanta in Atilio Calatino
 in quem illud elogium iunctum plime consensit gentes
 ipsi primarium fuisse virum. Notum est carmen in-
 asum in sepulcro Iure igitur grauis si infirmi sint
 aliquando Cum id nec adulescentes quidem effugere pos-
 sint Resistendum leli et sapio senectuti est cuius quod
 vicia diligentia compensanda sunt. Pugnandum tan-
 quam contra morbum sic contra senectutem adhibenda
 ratio valitudinis utendum exercitationibus modicis
 tantum tibi et potus adhibendum ut reficiantur vires
 non ut opprimantur Sed vero corpori soli subvenien-
 dum est sed menti atque animo multo magis Nam hoc
 quoque nisi tanquam lumini oleum instilles extinguuntur
 in senectute Et corpora per exercitationem defatigant inquestunt

fuit ille aug de lau-
 dibus vide in gor-
 hanc vera the signa

nec

animi autem se exercendo leuantur. Nam quos ait Ce-
 cilius Comicus stultos senes hos significat credulos
 obliuiosos dissolutos. que vitia sunt non senectutis. sed in-
 eritis ignaue somnulosque senectutis. ut petulantia et li-
 bido magis est adolescentium quam senum. non tñ
 omnium adolescentium sed non proborum. sic ista seni-
 bus stulticia que deliratio appellari solet. senum lenium
 est non omnium. Quatuor robustos filios. quinque filias
 tantam domum. tantas clientelas Appius regibat et
 reus et senex. Iutentum enim animum tanq[ua]m arcum
 habebat. nec languescens succumbebat senectuti. Tene-
 bat non modo auctoritatem. sed etiam imperium in
 suos. metuebant serui. Verebantur filii. carum om[n]is ^{reuebantur liberi}
 habebant. Vigebat in illa domo. mos patris et disci-
 plina. Ita et senectus honesta est si se ipsa defendit. ^{al. in eo animus patris}
 si ius suum retinet. si nemini mancipata est. si usq[ue]
 ad ultimum spiritum dominatur in suos. Ut enim ^{al. mēti}
 adolescentem. in quo est senile aliquid. senem in quo
 est aliquid senectutis probo. Quod qui sequetur corpe
 senes esse poterit. animo nunq[ua]m erit. Septimius mihi
 liber originum est in manibus. Omnia antiquitatis
 monumenta colligo. Causarum illustrium quasq[ue]
 defendi nūc q[uod] maxime conficio orōnes. Ius. augurū
 pontificum. nūc tracto. multum etiam grēas literis
 vtor. Pythagororum q[uod] more exercende memorie
 gracia quid quotidie dixerim audierim agerim cō-
 memoror uepi. Hec sunt exercitationes ingenii. her-
 curricula mentis. in his desudans atq[ue] elaborans cor-
 poris vires. inuagnope desidero. Adsum amicos. uenio
 ad senatum frequens. ultro q[uod] afferō res multum &
 diu cogitatas. eas q[uod] tñcor animi non corporis viri-
 bus. quas si exequi nequirem. tñ me lectul[us]. ^{meq[ue]}
 oblectaret. ea ipsa cogitantem. que iam agere nō posse
 sed ut possim facit ada vita. Semper enim in his studi-
 is laboribus q[uod] uiuenti non intelligitur q[uod] orrepat se ^{al. subito}
 nectus. ita sensim sine sensu etas senesat nec morbo
 frangitur sed diuturnitate extinguitur. Sequitur
 tertia vituperatio senectutis. q[uod] eam dicunt carere vo-
 luptatibus. O preclarum munus etas si quid id au-
 fert nobis. quod est in adolescentia viciōsissimum. Atq[ue]
 pite enim optimi adolescentes veterem orationem archite-
 tharentini magni in p[ri]mis et preclari viri. quem mihi

3^a ut impans
 etas et densio. q[uod]
 voluptatib[us] careat
 senectus.

tradita est cum essem adolescens Tarenti cum quo maximo
 nullam capitaliorem pestem quam voluptatem corporis
 hominibus dicebat a natura datum: cuius unde libidines
 temere et effrenate ad potiendum maturarentur. hinc
 patrie prodiciones. hinc rerum per excessiones: hinc cum
 hostibus clandestina colloquia nasci. Nullum denique scelus
 nullum malum fatuus esse ad quod suscipiendum non
 libido voluptatis impelleret. Stupra et adulteria et omne
 tale flagitium nullis aliis illecebris excitari nisi volupta-
 tis. Cum quod hominibus sine natura sine quis deus nihil
 mente prestabilius dedisset: hinc diuino munere ac do-
 no nihil tam esse inimicum quam voluptatem. Neque enim
 libidine dominante temperantiae locum esse. Hec omnino
 in voluptatis regno virtutem posse consistere: quod quo ma-
 gis intelligi potest posset fingere amicus iubebit: tanta ini-
 fatum aliquem voluptate corporis quam pati posset maxi-
 ma. Nemini coniebat fore dubium quin tam diu dum
 ita gauderet nihil agitare mente nihil ratione nihil co-
 gitatione consequi posse. Quocirca nihil esse tam detestabi-
 le tamque pestiferum quam voluptatem. Si quidem ea cum
 maior esset atque longinquior omne animi lumen extinguere
 ret. Hec cum G. pontio sanniti patre eius a quo cum
 duo prelio Sp. postumius. T. veturius consul superati
 sunt locuti archi tam Meurelius Tharentinus hospes
 noster qui in amicitia populi romani permanserat se a ma-
 ioribus natu audisse dicebat. Cum quidem ei sermoni
 fuisset plato atheniensis: quem tarentum venisse. L. emi-
 lio Appio claudio. consulibus reperio. Quorsum hec: ut
 intelligatis voluptatem aspernari ratione et sapientia non
 possemus: magnam habendam senectuti gratiam: que effi-
 ceret ut id non liberet quod non oporteret. Impedit enim
 con- silium voluptas rationi inimica: ac mentis ut-
 ita dicam perstringit oculos: nec habet ullum cum virtute
 commercium. Inuitus feci ut fortissimi viri T. flammici
 fratrem L. flamineum ex senatu eicerem septem annis
 postquam consul fuisset: sed notandam nimium putavi
 libidinem. Ille enim cum esset consul in Gallia exortatus
 in conuiuiis a scorto est: ut securi ferret aliquem corp-
 qui in vinculis essent damnati rei capitalis. hic Tito
 frater suo censor qui primus ante me fuerat: elapsus
 est. Mihi vero et Flatio ne unquam probari potuit tam
 flagitiosa et tam prodita libido: que tam probe privato
 per

al. accepisse

absolut

videt affecto

gladiator fuit
al in iuniora

senilis

al predicare

cum equalibus solum qui pauci^a ad modum restant. sed
cum vestra etiam etate atq; vobiscum. Habeo q; magnam
gratiam senectuti que mihi sermonis audientiam auxit
potionis et tibi subtulit. Q; si quem etiam ista delectat
nec omni bellum indixisse videar voluptati cuius est
fortasse quidam nalis motus. non intelligo ne in istis
quidem voluptatibus ipsis tunc sensu senectute. Me vobis
et magisteria delectant a maioribus instituta et is sermo
qui more maiorum a summo magistro adhibetur
in potulo. et potula sicut in symphosio Xenophontis est
minuta atq; vorantia & refrigeratio in etate & viassit
aut sol aut ignis ibernus. Tunc quidem etiam in fabris
psequi soleo. Conuivium q; vicinorum quotidie contemlo
quod ad multam noctem quam maxime possumus. vario
sermone pducimus. Lelius. At non est voluptatum tanta
quasi nullatio in senibus. Cato. Credo sed ne desideratio
quidem. Nichil est autem molestum qd non desideres
bene Sophodes. cum ex eo quidam iam effeto etate que
reret. uteretur ne rebus vereis veneris. Dii meliora
inquit. Libenter vero istius sicut a duo agresti et furio
so p fugi. Cupidis enim rerum talium odiosum fortas
se & et molestum est carere. faciat vero et expletis
iocundius carere quam feni. qnq; no caret is qui desiderat
Ergo hoc non desiderare dico esse iocundius. Q; si istis
voluptatibus bona etas finitur. libentius prius patiulus
fruitur rebus ut diximus. Deinde his quibus senectus
etiam si non abunde potitur. non omni caret. ut turpior
ambivio magis delectatur. qui in pruna cauea spectat
Delectatur in etiam qui in vltima. Sic adolescentia volu
ptates prope intuens magis fortasse letatur. sed delecta
etiam senectus procul eas spectans. tantum quantum sat est
At illi quanti sunt q; delectant animum. tanq; ementis
stipendiis libidinis. ambitionis. contentioni. inimicariu.
cupiditatum q; omnium. secum esse. secum q; ut dicitur
vivere. Si vero habet aliquid tanq; pabulum studij
atq; doctrine. nihil esse otiosa senectute iocundius.
Mori videbamur in studio demerendi speram celi atq;
terre. gallum familiare patris tui Sappio. Quo tunc
illum lux noctu aliquid inscribere ingressum. quoniam
nox oppressit. cum mane copisset. q; delectabat eum de
fensiones sol et lune molto an nobis predicare. Quid in le
uoribus studiis fz in acutis. q; gaudebat bello suo punito

.sto seno

Neuius: q̄ trualento plantus: q̄ p̄serdo: uidi etiam
 senem luuium qui cum sex annis anteq̄ ego natus sum fa-
 bulam dotuisset. Centone Tuditano q̄ consilibus usq̄
 adolescentiam meam processit etate. Quid de p̄ cras
 si et pontifici et cunctis iuris studio loquar: aut de
 huius p̄. Sapiens qui his paucis diebus pontifex ma-
 ximus factus est. Atq̄ eos omnes quorum comemorauimus ^{quos}
 his studiis flagrantis senes uidimus. M. vero Certhe-
 gum quem recte suade medullam dixit. Euius q̄nto
 studio exerceri indicendo uidebamur senem. Que s̄
 igitur epularum aut ludorum. aut scortorum volupta-
 tes. cum his voluptatibz cōpande. Atq̄ her quidē studia
 doctrine sunt. que quidem prudentibus. & bñ institutis
 pariter nū etate cōsūt: ut honestum illud Solonis sit
 quod ait in versiculo quodam ut ante dixi. senescit se mltā
 indies ad discendum qua voluptate animi nihil potest ^{nulla res ite}
 esse maior. Venio nunc ad voluptates agricolarum
 quibus ego incredibiliter delector. que nec ulla impē-
 duntur senectute. et mihi et ad sapientis vitam pro-
 xime videntur accedere. Habent enim rationem cū
 terra que nūq̄ recusat imperium. nec unq̄ sine usu
 ra reddit quod accipit. sed alias minore. plerumq̄ cū
 maiore fenore. quamq̄ me quidem non fenctus mō
 sed ip̄a ipsius t̄re ius ac natura delectat. Que cum gre-
 mio molito ac subacto sparsum semen exapit. primū
 id ortatū cōhibet. Exquo ortatio que hoc efficit nomi-
 nata est. Deinde tepescit vapore suo et compressum
 diffundit. & ellit herbescentem ex eo uiriditatem. que
 nixa fibris stirpium sensim adolescit. nilmo q̄ erecta ge-
 niculato. uaginis q̄ q̄ pubescens includitur. equibus cū
 emerit fundit frugem sp̄te ordine structam. Et cont-
 anium minorum mōsūm munitur villo aristarum Quid
 ego vicium ortus. sitis incrementa o memorē. Satiari de
 delectatione non possum. nec me senectutis requiem oblectamē-
 tum q̄ nōstatis. Omitto enim vni ipsam et omnium que
 nascuntur generantur ē terra que ex fia tantulo grano
 aut ex acino uinteateo. aut ex teterarum frugum. aut stir-
 pium minutissimis seminibus tantas truncos. ramos q̄ pro-
 creat. Malleoli plante surmenta viteb. radices. propagines
 non ea efficiunt ut quemuis cum admiratione delectent.
 Vitis que natura caduca est. et nisi fulta feratur ad arā
 Eadem cum se exeat clauiculis suis q̄ manibus quicq̄ est

luani

vinaceo

narta completitur. quam serpentem multiplici lapsu et erra-
 tico ferro amputans coheret ars agricolarum / se ne siluescat
 samentis et in omnes partes nimia fundatur Itaque in eunte
 Vere in his que relictas sunt existit tanquam ad articulos sarme-
 torum ea que gemma dicitur / a qua oriens una sese ordit
 que insuato terre et calore solis augescens prius est per are-
 ba gustatu Deinde maturata dulcescit / vestita quoque pampinis
 nec modico tempore caret et nimios solis defendit arbores
 Qua quid potest esse / tum fructu letius / tum aspectu pulchrius
 Quis quidem non utilitas me solum / ut ante dixi / sed
 etiam cultura et ipsa natura delectat / animaliorum ordines
 capitum coniunctio / religatio et procreatio vitum samentorum
 eam quam dixi / aliorum amputatio / aliorum immissio Quid
 ego irrigaciones / quid fossiones agri / repascimaciones quoque profe-
 ram / quibus fit multo terra fecundior Quid de utilitate
 loquar stercoreandi / dixi in eo libro quem de rebus rusticis
 scripsi De qua datus hesiodus ne verbum quidem fecit
 tum de cultura agri scriberet At homerus qui multis ut
 mihi videtur ante seculis fuit Lactem leuementem animi
 uel desiderium quidem capiebat e filio / colentem agrum
 et eum stercoreantem facit Nec vero segetibus solum / et pri-
 tis et vineis et arbutis res rustice letas sunt / sed etiam ortis
 et pomariis / tum pecudum pastu apium examibus / florum
 omnium varietate Nec solum consecrationes modo delectant
 sed etiam insicaciones / quibus nihil inuenio agricultura salor-
 tius Possum persequi per multa oblectamenta rerum ru-
 sticarum / sed ea ipsa que dixi fuisse sentio longiora Ignor-
 sceris autem Nam & a studio rerum rusticarum prouectus
 sum / et senectus est natura loquar / ad meliora profectus
 Ille autem nimis obtusior fit anes / non videre Equidem
 effero studio patres nostros quos colui et dilexi / videndi
 Neque enim eos solum conuenire habeo / quos cognoui / sed illos
 etiam de quibus audiui et legi et ipse conscripsi Quo quidem
 me perscrutantem / haud sane / quis facile retraxerit / velut
 medea pellicam retraxerit / nec tanquam retraxerit pilam / ut
 si quis mihi deus largiatur ut hac etate repuerescam
 & et in nimis vagiam / ualde reuocem Nec vero velim
 quasi de curso spatio a calce ad arcerem reuocari Quod
 enim habet vita comodi / quid non potius laboris / sed
 habet sane senilis etas / habet certe tamen aut satietatem
 aut modum Non libet enim mihi deplorare vitam
 quod multi et indocti fecerunt Neque me vixisse penitet

qd ne ab oibz ea vixis
 vide an per hanc ite
 de signum an

quā ita vixi . ut non frustra me natum existarem . Et ex vita
ista ita discedo tanq̃ ex hospicio . non tanq̃ e domo . Conmora
di enim natura diuerforum nobis non habitandi dedit . & o
preclarum diem cum in illud diuinorum animorū conciliū
cerum q̃ proficiscat . tūq̃ ex hac turba et collusione di
scedam . Proficiscam enim non ad eos . viros . solum de quibz
ante dixi . Verum etiam ad rationē meam . quo nemo vir
melior natus . nemo pietate prestantior . Cuius a me cor
pus est crematum . quod contra deat . ab illo me vni
tūmus vero non me deserens . sed respectans in ea profecto
loca discedit quo mihi ip̃e crenebat esse veniendum . Quē
ego meum casum fortiter ferre visus sum . non quo equo
animo ferrem . sed me ip̃e consolabat . existans nō longi
quum inter nos digressum et discessum fore . his mihi rebz
scipio . et id enim te cum lelio admirari solere dixisti . le
uis est senectus . nec solum non moleste . sed etiam iocunda
Et si in hoc erro qui animos hominū immortales esse credam
libenter erro . nec mihi hinc errorem . quo delector dum
vivo extorqueri volo . Si mortuus . ut quidam minuti phi
censent . nihil sentiam . Non vereor ne hinc errorem me
um phi mortui uideant . Et si non sumus immortales
futuri . tū extingui . hominū suo tempore oblectabile est . Nam
habet natura ut aliarum omnium rerum sit uiuendi mō
Senectus autem est etatis peractio . tanq̃ fabule . cuius de
fatigatione fugere debemus . presertim ad iuncta sacietate
Hic habui de senectute que dicitur . ad quam vnam
peruenatis . ut ea que ex me audistis reexpertis probare
possitis .

Tully de Amicitia

VINTVS MUCIVS AVEVR SCEVO

Quia memoriter et iocunde solebat multa narrare de celio lelio sorero suo - nec dubitare illum in omni sermone appellare sapientem. Ego autem a patre ita eram indoctus ad stenuolam sumpta uirili toga - ut quo ad possem et mihi liceret a senis latere nunquam discederem. Itaque ab eo multa prudenter disputata - multa etiam breuiter et comode dicta memorie mandabam - fieri quod studebam eius prudentia doctior. Quo mortuo me ad pontificem stenuolam contuli - quem unum nostrae ciuitatis et ingenio et iusticia praestantissimum audeo dicere. Sed de hoc alias tractabitur. Nunc redeo ad augurem - cum se multa narrabat - tum memini illum domi in emicula sedente ut solebat - cum ego essem una et pauci admodum familiares - in eum sermonem illum incidere qui tum fere multis erat in ore. Meministi enim profecto o attice - et eo magis quod per sulphurum utebatur multum - cum hic is tribunus plebis capitali odio a quinto pompeio - qui tum erat consul discederet - qui tum carississime et amantissime vixerat - quanta esset homini uel admiratio uel querela. Ita quod tum stenuola tum in eam ipsam mentionem incidisset - exposuit nobis sermonem celii de amicitia habitum - ab illo seruum - et tum altero genere C. famo marci filio - paucis diebus post mortem affricani. Eius disputationis sententias memorie mandavi - quas hoc libro exposui - quare induxi ipsos loquentes - ne inquam et inquit sepius interponeretur atque ut tanquam a presentibus coram huius sermo videretur. Cum enim sepe mecum ageres ubi de amicitia scriberem aliquid digna res est uisa mihi cum omni cognitione tum nostra familiaritate. Ita quod feci non inuitus - ut prodessem multis tuo rogatu. Sed ut in cathone maiore feci - qui est scriptus ad te de senectute - Catonem induxi senem disputantem de senectute - quod nulla uidebatur aptior persona - que de illa loqueretur etate - quam eius qui et diuissime senex fuisset et in ipsa senectute preteritis floruisse. Sic cum accepimus accepissemus a patribus maxime memorabilem C. celii et per scipionis familiaritatem fuisse idoneam mihi. C. celii persona uisa est - que de amicitia ea ipsa differeret - que disputata ab eo meminisset stenuola - magister eius. Etenim autem hoc sermonem positum in hominum veterum auctoritate - ut eorum illustrium - plus nescio quo pacto uidetur habere grauitatis. Ita quod ipse mea legens sit afficior interdum - ut Catonem non me loquentem

existimem. Sed ut tū verum ad senem senex de senectute loq^r
Sic in hoc libro ad amicum amicus de amicitia scripsit. tū
et Cato locutus quo erat nemo fere senior illis temporibus
nemo prudentior. nunc Lelius et sapiens. sic enim etiam hūius
et amicitie gloria excellens de amicitia loquitur. Tu velim ani
mum a me parumper auertas. Lelium ipsum loqui putes
C. Fannius & Q. Mucius ad sororem veniunt post mortem
affricani. ab his sermo oritur Respondit Lelius. cuius tota
disputatio est de amicitia. quam legēs tu ipse attice cognoscēs.

FANNIUS sunt ista vera o Leli
Nec enim melior fuit vir affricano. nec clatior quisq^r
Sed existimare debere omnium in te esse coniectos Vnu
te sapientem et appellant et extimant Tribuebat^r hoc modo
M. Catoni. Scimus licium attilium apud patres nostros ap
pellatum esse sapientem. Sed uterq^r alio quodam modo. Attilius
quia prudens esse in civili uice putabatur Cato q^r militare
rerum usum habebat. multa enim et in senatu et in foro
uel promissa prudenter uel acta constanter uel responsa ac
te ferebantur Preterea quasi cognomen iam habebat i se
nectute sapientis Te autem alio quodam modo non solum
natura et moribus Verum etiam studio et doctrina esse
sapientem Nec sicut uulgius sed ut eruditi solent appellat
sapientem qualem in reliqua greca neminem. Nam qui
septem appellabantur eos qui ista subtilius querunt in mō
sapientum non habent. Athenis unum accepimus et cum
quidem apollinis oraculo sapientissimum iudicatum hāc
sapientiam esse in te existimant. ut omnia tua in te esse
posita dicas. humanos q^r casus virtute inferiores putes
Ita q^r ex me querunt trebro et ex hoc item streuola. quo
nam pacto mortem affricani fecis. eo q^r magis q^r in his
proximis nonis cum in orto derii bruti auguris commetādi
causa ut assolet venissemus. tu non affuisti qui diligentis
sime est semper illum diem illud munus solutus esse es ob
ue Streuola Querunt. C. leli multi ut est dictum a
fannio Sed ego respondeo id quod animaduerti. te dolore
quem acceperis. tum summi viri. tum amicitissimi mortē fere
moderate. nec potuisse non commoueri. nec fuisse id tue hu
manitatis Q^r autem his nonis in collegio nro non affuisses
in ualitudinem respondeo causam. non mercedem fuisse
Ite recte tu quidem respondisti streuola et uere Nec enī
ab isto officio quod semper usurpaui cum ualere aban
ti incomodo meo debui. nec ullo casu arbitror. h^r constanti

al' laudantur

* in accidit

animo posse contingere ut ulla intermissio fiat officii Tu autem
fanni. qui mihi tantum tribui dicis quantum ne ego agno-
sco. nec postulo. facis amice. Sed ut mihi videaris non recte
iudicas de ratione. Aut nemo fuit quod quid magis ardeo
ut si quisque est sapiens. ille fuit sapiens. Quod enim ut
alia omnem mortem filii tulit. Memineram paulum. vi-
deram Catium. Sed tunc ne eos preponas maximo Catoni
et expectato viro. Quamobrem tunc ne Catoni anteponas
suum quidem ipsum que apollo ut ait sapientissimum indi-
cavit huius enim facta. illius dicta et euenta indicantur.
De me autem ut iam loquar cum utroque sic habetote.
Ego si Sapiens desiderio me moueri negem. quam id
recte faciam uiderunt sapientes. Sed recte mentiar. Mone-
or enim mihi amito orbatum qualis ut arbitror nemo unquam
erit. et ut confirmare possim nemo certe fuit. Sed non
ego mediana. me ipse consolor et maxime illo solacio quod
ego eo errore careo. quo amatorum de cessu pleri quod angere
solent. Nichil mali accidisse Sapiens puto. sed si quid ac-
cidit. suis autem incommodis grauius augere non amicum
sed se ipsum amantis est. Cum illo vere quis neget actum
esse predare. nisi enim quod ille minime putabat immor-
talitatem optare uellet. quid non est adeptus. quod homini
fas esset optare. Qui summam spem animi quam de eo
iam puero habuerant. continuo adolescens incredibili
virtute superauit. qui consulatum nunquam petiuit factus
est consul bis. primum ante tempus. iterum sibi suo tem-
poris. pene sero. qui duabus uicibus euersis inimicissimis
hunc imperio. non modo presentia. verum etiam futura bella
deleuit. quid dicam de moribus sacillimis. de pietate in
matrem de liberalitate in sorores. bonitate in suos iustitia
in omnes. nota sunt uobis. Quam autem ciuitati carus
fuit merore funeris indicatum est. quid igitur hunc
paucorum annorum accessio uiuare potuisset. Senectus
enim quamuis non sit grauis. ut memini ratione anno uno
antequam esset mortuus mecum et cum Sapiens differere. non
auferit eam uiriditatem in qua etiam tunc erat sapio. Quod
obrem uita quidem talis fuit. uel fortuna uel gloria. ut
nichil posset accedere. mouendi autem sensum celeritas ab-
strulit. quo de genere mortis difficile dicitur. quid homines
suspiciantur uos uidetis. hoc uere. tunc licet dicere per Sapiens
ex multis diebus quos in uita celeberrimos letissimos quod uide-
rit illum diem clarissimum fuisse cum senatu dimisso.

domum deductus et a p. C. ppli romani sociis et latinis
pridie quam excessit de vita / ut ex tum alto dignitatis gra
du ad superos uidetur potius quam ad inferos peruenisse
Neq; enim assentior his qui hoc nuper differere ceperunt
cum corporibus simul animas interire . et omnia morte de
leri / Plus apud me autoritas antiquorum valet et aucto
ritas nostrorum maiorum qui mortuis tam religiosa iura
tribuerunt . quod non fecissent profecto si nihil ad eos perti
nere arbutarentur . et eorum qui in hac terra fuerunt ma
quam q. greciam que nunc quidem deleta est . cum flo
rebat institutis et preceptis suis erudierunt . et eius qui
appellus oraculo sapientissimus est iudicatus . qui non tum
hoc . tum illud . ut pleris q; / sed idem semper animos hdm
esse diuinos . his q; tum e corpore excessissent reditum in
celum patere . optimo et iustissimo cuiq; expeditissimum qd
idem uidebatur scipioni . qui q; quasi presagiet perpau
tis diebus ante mortem . cum et philus et manilius adesset
et alii plures . tu etiam Scaenola mecum venisses . illuc tridu
um differuit de re . p . cuius disputationis fuit extrema fere
de immortalitate animarum / que se inquiete visis exastrano
audisse dicebat . Id si ita est ut optimi cuiusq; animus in
morte facillime evolet tanq; e custodia vinculis q; corporeis
cui censemus cursum familiarem ad deos fuisse qua scipio
ni Quo circa merere hoc eius eventu uideor . ne magis sit
invidi quam amari Sin autem illa vercor ut idem interitus
sit corporum et animarum . ut ullus sensus remaneat .
ut nihil boni est in morte . sic certe nihil mali . sensu enim
amisso fit idem quasi natus non est homo Quem tamen esse
natum et nos gaudeamus . et hoc ciuitas dum citra latabit
Quamobrem qui tum illo quidem ut supra dixi actum opte
est . metum vero incommodius / quem fuerat equus . ut sit
prius introieram in vita . Sed tamen recordatione nostre amiti
e sit fevor ut beate vixisse uidear q; q; cum scipione
vixerim / quo tum mihi coniuncta cura de re . p . & de pri
uata fuit . et militia communis / et id in quo est omnis vis ami
tie voluntatum iudiciorum sententiarum summa consensio
Itaq; non tam fama sapientie presertim falsa quam modo fan
nius commemorauit delectat / qua q; amicitie nre memori
am sperem . sempiternam fore . id q; eo magis in cordi / q;
ex omnibus seculis vix tria aut quatuor nominant paria
amicorum quo in genere sperare uideor scipionis et lelii
amicam notam posteritati fore . **FANNIVS** :—

Id quidem lele ita necesse est. sed quoniam amicitie men-
tionem fecisti et sumus otiosi per gratum mihi feceris spero
item scire si quemadmodum soles de ceteris rebus cum ex
te queruntur sic de amicitia disputamus quid sentias quale
extimes. que precepta des SCEVOLA Mihi vero erit
gratum atque id ipsum. cum tecum agere conarer fannius ante
uerit Quamobrem utique utrum gratum admodum feceris LELIVS

Ego vero non grauaret si ipse considerem mihi nam pre-
clara res est et sumus ut dixit fannius otiosi Sed qui
sum ego. aut que est in me facultas doctorum est ista con-
suetudo. ea quae grecorum ut his proponatur quibus subito Magni
opus eget exercitatione non parua Quamobrem. que disputari
de amicitia possunt. ab eis censeo ut petatis qui ista profitentur
Ego vos hortari tantum possum ut amicitiam anteponeatis
omnibus rebus humanis. Nihil est enim tam naturae aptum
tam conueniens ad res uel secundas uel aduersas. Sed hoc
primum sentio. nisi in bonis amicitiam esse non posse Neque
id ad unum refert. ut illi qui hoc subtilius dixerunt. fortassis
se vere. Sed ad communem utilitatem parum Negant enim
quemquam uirum esse bonum nisi sapientem. sit ita sane. sed
eam sapientiam interpretantur quam adhuc nemo mortalium
est consecutus. nos autem ea que sunt in usu. uita quae communi
non ea que finguntur aut optantur spectare debemus Namque
enim ego diuitem. C. fabrium. M. Curium T. cornelianum
quos sapientes nostri maiores iudicabant. ad istorum normam
fuisse sapientes Quare si habeant sapientiae nomen inui-
diosum et obscurum. Concedant ut uiri boni fuerint. ne
id quidem facient. negabunt id nisi sapienti posse concedi
Agamus igitur pingui munera ut amant qui ista se gerunt
et ita uiuunt. ut eorum probetur fides. et integritas. equa-
litas. liberalitas. nec sit in eis ulla cupiditas uel libido. audacia
sit quae magna constantia. ut hi fuerint quos modo nominavi
Nos uiros bonos ut habiti sunt. sit etiam appellandos esse
putemus qui assequantur quantum homines possunt naturam
optimam beneuolendi ducem Sic enim in pectore uideor. ita
natos esse nos. ut inter omnes esset societas quedam Maior
autem ut quisque proxime adhaereat uel accedat Ita quod ciues po-
tiores quam peregrini. et propinqui quam alieni Cum his
et amicitiam natura ipsa peperit Sed ea non satis habet
firmitatis. Nam quod hoc praestat amicitia propinquitati. quod ex
propinquitate beneuolentia tolli potest. ex amicitia non potest
sublata enim beneuolentia amicitiae nomen tollit Nomen autem

uel adhereret

propinquitatis manet. Quanta autem vis amicitiae sit ex hoc
intelligi maxime potest / q̄ ex infinita societate gñis humani
quam conualiauit ipsa natura . ita contracta res est ut adducta
in angustum . ut om̄is curas inter aut inter duos aut int̄
paucos iungatur. Est enim amicitia nihil aliud n̄ omnium
diuinarum huānarum q̄ verum cum beniuolentia et caritate
consensio . qua quidem nihil haud scio . an excepta sapientia
nihil hominibz sit a diis immortalibus cui melius datū. Tame
alii preponunt diuitias . bonam alii valitudinē . alii potentia
alii honores . multi etiam voluptates . beluarum hoc quidem
extremum. Illa autem superiora sunt caduca . et incerta . posi
ta non tam in consiliis nr̄is q̄ in fortune temeritate. Qui aut̄
in v̄tute summū bonū ponit . predaire id illi quidem. Sed hec
ipsa v̄tutis amicitiam et gignit et continet. Nec sine v̄tu
te amicitia nullo pacto potest esse . Nam v̄tutē ex consuetudinē
nostre vite sermonis q̄ nr̄i interpretemur . nec eam ut
quidam docti verborum magnificentiam metiamur . viros
q̄ bonos eos qui habentur numeremus . saluet paulos Cato
nos Cato . Sapientes philo . his communis vita contenta est.
Eos autem omittamus qui om̄io nusq̄ reperiuntur . Tales
igitur inter viros amicitia tantas opportunitates habet quas
vix queo dicē. Primo oportunitas est . hec quis potest esse
vita vitalis (ut ait ennius) qui non amici mutua beniuole
tia conuiescatur . Quid enim dulcius q̄ habē aliquem
cum quo om̄ia audeas sic loqui ut tecum . Quis esset ratio
frenctus in prosperis rebus nisi haberēs . qui illis eque ac tuippe
gauderet . Aduersas vero ferre difficile esset . sine illo qui
eas grauius ferret q̄ tu ferres . Deniqz cetera res que expetū
oportune sunt singule ferre rebus singulis . Diuine ut uitae
Opes ut colare honores ut laudare voluptates ut gaudeas
Valitudo ut dolore careas . et numeribus fingare corporis
Amicitia plūimas res continet . quo quo te uertis presto
est . nullo loco excluditur . nunq̄ est intempestiua nunq̄
molesta est . Ita qz non aqua non igni ut aiunt lotis plu
rimis vrimur quam amicitia . Neqz ego miror de vulgari
aut mediocri que tñ ip̄a delectat et prodest . sed de v̄a
et perfecta loquor . qualis eorum qui pauci nominantur
fuit . Nam et secundas res splendidiore facit esse amicitia
et aduersas patiens communicans qz leniores . Cumqz plūimas
et maximas comoditates amicitia continet . Tum illa nimirū
prestat om̄ibus quod bona spe preluet in posterum . Nec
debilitari animos . aut cadē patitur . verum etiam q̄ intuet

amicia

ul' generis

tamq̃ exemplar aliquod inuenitur sui. quo cetera et absentes ad
sunt et cetera abundant et imbecilli valent. et quod difficile
est dictu c̃ mortui uiuunt Tantus eos honos Memoria desiderat
prosequitur amicorum. ex quo illorum beata mors videtur bo
rum vita laudabilis Quod si eximie ex natura rerum be
uolentiae cōiunctionem nec domus vlla nec urbs stare poterit.
nec agri cultus quidam permanebit. Id si minus quidem
intelligit quanta vis amicitiae concordie q̃ sit ex dissensio
nibus atq̃ discordiis parari potest. Que enim domus tam
tam stabilis. que tam firma ciuitas est. que non odus atq̃ di
sidiis funditus possit eneri. Ex quo quantum boni sit in
amicitia iudicari potest. Agrigentinum quidem doctum
quendam virum carminibus grecis vatum nante ferunt. que
in rerum natura. et toto mundo constarent. queq̃ mouent
ea contrahē amicitiam. dissipare discordiam. Atq̃ hoc quide
om̃s mortales et intelligunt et reprobant. Itaq̃ si quando
aliquod officiu extitit amici in periculis. aut ad eundis. aut co
municandis. quis est qui id non maximus effecit laudibus.
Qui clamores tota cauea nuper in hospitibus et amici mei
M. patrum frue noua fabula. cum ignorante rege iter
eorum honestem se esse diceret ut pro illo necaretur. Honestus
autem ita erat honeste se esse perseveraret. stantes autē
plaudabant in re ficta. Quid arbitramur in vera facturos
fuisse. facile iudicabat ipsa natura uim suam. cum homines
quod facere ipsi non possent. id recte fieri in altero iudicarent.
Lactemius mihi videtur de amicitia quid sentirem potu
isse dicere. si qua preterea sunt. credo autem esse multa
ab his si iudicatur qui ista disputant queritate. **FANNIUS**
Nos autem ate potius. quamq̃ etiam ab istis sepe quesui
et audiri non inuitus equidem. sed aliud quodā filium tue
orōis expetimus. **SCEVOLA** Tum magis id diceret
finni. si nuper mortis scipionis cum de re p. p̃disputatum
affuisses. Qualis cum patrem iusticie fuit. contra accu
ratam orōnem phili. **FANNIUS** facile id quidem fuit
iusticia in iustissimo viro defendere. **SCEVOLA** quid.
Amicitiam non ne facile ei fuit. qui ob eam summa fide
constantia iusticia q̃ seruata maximam reperit gloriam.

LELIUS RESPONDET

IM hoc quidem est afferre. quid enim refert q̃
me ratione rogatis. Cogitis certe Studiis enim ge
nerosorum presertim in re bona. cum difficile est. cum ne
equum quidem obistere. Sepissime igit in d' amicitia cogitanti

Maxime illud considerandum videri solet Utrum ꝑ imbecillita-
tatem atq; inopiam desiderata sit amicitia. ut dandis recipiendis
q; meritis quo quis minus ꝑ se ipse posset id acciperet ab illo
viassim redderet an esset hoc quidem ꝑꝑꝑ amicitie sed an
riquior et pulchrior et magis nā ipsa profecta Alia causa
Amor enim ex quo amicitia est nominata est ꝑꝑꝑ ad beni-
volentiam coniungendam Nam utilitates quidem etiam ab
his ꝑꝑꝑuntur Tepe qui simulatione amicitie coluntur et ob-
seruantur causa temporis In amicitia autem nihil fictum est
nil simulatum et quicq; est idē verum et voluntariū est
Qua ꝑ a nā in videtur potius quam ab indigentia orta ami-
cia et applicatione magis animi Cum quodam sensu amā-
di q; cogitatione quantum illa res utilitatis esset habitua
Quod quidem quale sit et in bestis quibusdam ad verti pot
que ex se natos ita amant ad quodā tempus et ab eis ita aān-
ut facile eorum appareat sensus Quod in homine multo ē
evidentius Primum ex ea caritate que est inter natos et
parentes que dirimi sine detestabili scelerē non potest Deinde
cum similis sensus existit amoris si aliquem nati sumus
cum cum moribus et natura congruamus Ita q; in eo q;
lumen aliquod probitatis et virtutis prospice videamus
Nihil est amabilius virtute Nihil qd magis alluciat ad
diligendum Quippe cum ꝑ virtutem et probitatem eos
quos nūq; iudimus quodammodo diligamus Quis est
enim qui C. fabricii M. Curii nō cum caritate aliqua be-
nivolentia memoriam eis usurper quos nunq; viderit
Quis est aut q; tarquinium superbum qui ꝑ Crassum
spuriū merum non oderit cum duobus ducibus de impe-
rio in italia est decertatum pyrro et Anibale ab alio
ꝑ probitatem eius nō nū non alienos animos habemus
alterum ꝑ crudelitatem eius semper ciuitas hec oderit
Quod si tanta vis probitatis est ut eam ul' in eis quos
nunq; iudimus ul' quod magis est inhospite etiam diligamus
quid mirum est si animi homin moueantur cum eorum
quibus cum usu coniuncti esse possunt Virtutem et boni-
tatem prospice videantur Quāq; confirmatur amor
ex bñficio accepto et studio ꝑꝑꝑ et consuetudine adiuncta
quibus rebus ad illum ꝑꝑꝑꝑ motum animi et amoris
adhibitis admirabilis quedam exardescit benevolentie magni-
tudo Quam si qui putant ab imbecillitate proficisci ut
sit ꝑꝑꝑ quem quisq; asssequatur quod desideret Humilem
sane reliquit et minime generosum ut ita dicam ortum

amicitiæ quam ex inopia atq; indigentia natam uolunt Qd' si ita esset ut quisq; minimum esse in se arbitraretur ita ad amicitiam esset aptissimus quod longe secus esset est Ut enim sibi quisq; plurimum confidit et ut quisq; maxime virtute et sapientia sit munitus est ut nullo egeat sua q; oia in se ipso posita iudicat ita in amicitias expetendis colendis q; maxime excellit. Quid enim affricanus indigens fuit mei minime hercle ac ne ego quidem illius sed ego admiratione quadam virtutis eius ille viciis opinione fortasse non nulla quam de meis moribus habebat me dilexit auxit beniuolentiam consuetudo. Sed quamq; utilitates multe et magne consecute sunt non sunt tñ ab earum spe cause diligendi proferte ut enim beneficii liberales q; sumus non ut exigamus gratiam (neq; enim teneramur) sed nā propensi ad liberalitatem sumus sit amicitiam non spe mercedis adducti Sed q; omnis eius fructus in ipso amor inest expetendam putamus ab his qui periculi viti ad uoluptatem omnia referunt longe dissentimus nec mirum Nihil enim altum nihil magnificum ac diuinum suscipere possunt qui suas omnes cogitationes abiecerunt in rem tam hūilem tanq; conceptam Quam obrem hos quidem ab hoc sermone remouemus Ipsi autem intelligamus natura signi sensim diligendi et benivolentie caritatem ficta simulatione probitatis quam qui appetuerunt applicant se et propius admovent et ut usu eius que in diligēte reperiunt fruantur et moribus sint pares in amore et equales propensioresq; ad bene merendum q; ad repositendum Atq; hoc inter eos fit honesta cōcertatio Sit et utilitates ex amicitia maxime capientur et erit potius eius ortus a natura q; ab imbecillitate grauior et verior Nam et si utilitas amicitias conglutinauere ea demum mutata dissoluet Sed q; mutari natura nō potest Idcirco vere amicitie sempiternæ sunt Optum quidem amicitie videtur nisi quid ad hoc forte vultis **FANNIUS** Tu viderge leli pro hoc enim qui mior est natu meo iure rñdeo **SECVLA** Recte tu quidem quābbrem audiamus

LELIUS
VIDITE vero optimi viri ea que sepiissime inter me et Sapiorem de amicitia diserebantur q; q; ille qd' nihil difficilius esse dicebat q; amicitiam usq; ad extremum vite diem permanē Nam uel ut non idem expediret mīdere sepe ul' de re p non idem sentirentur imitari etiam mores hominum sepe dicebat alias adūsus reba alias etate iquēscere

rimus tunc contēde amicitias quicquid velint. vel impetrare ab
amicis quicquid velimus. Per istā quidem sapientia freti sumus
si nihil habeat res vitii. Sed loquamur de his amicis qui
ante oculos sunt quos videmus aut de quibus memoriam
accepimus. aut quos novit vita communis. Ex hoc numero
nobis exempla sumenda sunt. & eorum quidem maxime
qui ad sapientiam proxime accedunt. Vidimus P. emi-
lium. C. lulio familiarem fuisse. sic a patribus accepimus
bis una consules. et collegas in censura. tū et cum his et in-
se coniunctissimos fuisse. M. Curium. T. Coruncanum me-
morie traditum est. Igitur ne suspicari quidem possimus
quemquam horum ab amico quippiam contendisse quod contra
fidem contra iusurandum esset. et contra rem publicā.
Nam hoc quidem intalibus viris. quid attinet dicere si
contendisset. suo impetratum non fuisse. cum illi sanctis-
simi viri fuerint. eque autem nefas sit. tale aliquid
facere rogari & rogare. A. vō. T. gratum sequebantur.
C. carbo. C. Cato. et minime tunc quidem C. frater nunc
idem acerrimus.

EC. Igitur. PRIMA LEX IN AMICITIA

sanctatur. ut neque rogemus res turpes. nec faciamus
rogari. Turpis enim exortatio est. et minime accipien-
da. cum in rebus peccatis. tum si quis contra rem p. se causa
amici fecisse fateatur. & n. eo loco fami & stercora locuti
sumus. ut nos longe prospicere oporteat. futuros casus rei p.
deflexit enim iam aliquantulum de spatio auxilioque consuetudo
maiorum. Tiberius gratius regnum occupare conatus est. vel
regnavit his quidem paucos menses. Nunquam simile res p.
auderet. ut videret. Hinc etiam post mortem serviti amici
et propinqui. Quid. M. p. Scipionem Nasitam effecerint. in
lacrimis nequeo dicere. Nam carbo neminem quoque quem modo
posuimus. propter recentem penam Tiberii Grachi substatui-
mus. de C. Grachi aut. tribunatu. quid expectem. nō libet
augurari. Serpit deinde res que prodiis ad perniciem. nū-
semel cepit labitur. Videtis in tabella. iam ante quanta
sit facta labes. Primo gabinia lege. biennio aut. post
cassia. Uider. iam videor. p. ro. a senatu disiunctum.
multitudinis arbitrio res maximas agi. Plures om. discunt
quemadmodum hec dissensiones fiunt. quod quemadmodum
his resistat. Quorsum hec. quia sine sociis nemo quicquam
tale conatur. Precaipiendum est igitur bonis. ut si in eius
modi amicitias ignari aliquo casu inciderit. ne extiment ita

p. audierat

p. adissent

se alligatos ut ab amicis in magna aliqua rem p. petantibus non discedant. Improbis autem pena statuenda est. Nec uo minor his qui secuti sunt alterum q. his qui ipsi fuerunt impietatis duces. Quis clarior in Grecia Themistode quis potentior? qui cum imperator bello persico a seruitute greciam liberasset. Propter q. inuidiam in exilium expulsus est. in grate patrie in uiciam non tulit. quam ferre debuit. fecit idem q. uiginti annis ante apud nos fecerat corilia nus. Huius adiutor contra patriam inuentus est. necno itaq. mortem sibi uterq. consuevit. Et talis improborum consensio non modo excusatione amicitie regenda no est sed poag omni supplicio iudicanda est. ut nequis concessum putet amicum uel bellum patrie infentem & sequi. Quod idem ut res ire cepit. Haud scio aliqu futurum sit. nuli aut non minora cure est. qualis res p. post mortem meam futura sit. q. qualis hodie sit. Hec igitur prima lex amicitie sancitur. ut ab amicis honesta petamus. amicorum causa honesta faciamus. nec expectemus quidem. dum rogemur. sed studium semper ad sit. Cynicatio absit. Consilium uerz dare gaudeamus. libere plimum in amicitia amicorum bñsuadentium valeat auctoritas. ea q. ad habeatur ad ad mouendum non modo apte. sed etiam acriter. si res postulat et adhibere pareatur. Nam quibusdam quos sapientes habuit fuisse uigrentia. placuisse p. opinor. mirabilia quedaz. sed nihil est. qd. illi non persequitur angustius p. tim fugere. das esse nimias amicitias dicebant. ut non necesse sit uni solliatum esse propluibus. satis super esse sibi suaz. cuq. rerum. alienis minus implicari molestum esse. commodissimum esse q. laxissimas habenas habere amicitie. quas uel adducas cum uelis. uel remittas. Caput enim esse ad beate uiuendum securitatem. qua frui non possit aut si tanq. parituit unus propluibus. Alios autem dicere aiunt. etiam multo in humanius. quem locum breuitet perstringi paulo ante presidii adiumenti q. causa non beniuolentie. neq. caritatis amicitias esse exoptandas. Itaq. ut quisq. minimu firmitatis. hñet. minimu q. uirum ita amicitias appeteret. maxime ex eo fieri puto ut mulierule magis amicitiaru. presidia querunt q. uiri. et inopes quam opulenti. et calamitosi q. hi qui putentur beati. Q. preclaram sapientiam. Solem enim e mundo tollere uident qui amicitiam e uita tollunt. Quia ad iis immortalibus nihil melius habemus. nihil iocundius. Que est eni ista

al' regenda
l' iudicanda

al' ris

al' caritas

lenitas. Ipse quidem blanda. sed re ab se ipsa multas locas repu-
 dianda. Neque enim est consentaneum ullam honestatem tem. atri-
 onem ne ne solutus sis. aut non suscipere. aut suscipiam depo-
 nere. Quod si curam fugimus uirtus fugienda est. que neces-
 se est ut cum aliqua cura res sibi contrarias aspernetur. atque
 oderit ut bonitas malitiam temperantia libidinem. ignomiam
 fortitudo. Itaque uideas rebus iniustis uirtus maxime dolere.
 imbecillibus fortes. flagitiosis molestos. ergo hoc proprium est
 animi bene constituti. et letari bonis rebus. et dolere contrariis. quod
 obrem si cadit in sapientem animi dolor. qui profecto cadit nisi
 ex eius animo exstirpari humanitate arbitramur. quod cum est ut ai-
 nia funditus tollamus e uita. ne quis per ea suscipiamus molestias.
 Quid enim inter est motu animi sublato. non dico ut periret et hanc
 sed inter hanc et truncum. aut saxum. aut quoduis genus huiusmodi
 modi. neque enim sunt audiendi iusti. quod uirtute dura et quasi ferrea
 esse uoluit quandam. que quidem est. cum multis in rebus. cum in-
 aitia tenera atque tractabilis. ut ex bonis amici qui diffundant.
 Quam obrem augur iste qui pro amico saepe capiendus
 est. non tam ualet. ut tollat e uita amicitiam. non plus quam ut uir-
 tutem. quia non nullas curas et molestias afferunt. repudient.
 Cum autem contrahat aitia ut supra dixi si qua significatio
 uirtutis eluceat. ad quam se similes applicet et adiungat. id
 cum contingat amicitia exoratur necesse est. Quid enim tam
 absurdum quam delectari multis inanibus rebus. ut honor ut gloria
 ut edificatione. uestitu cultuque corporis. animo autem uirtute pre-
 dito. eo qui uel amare. uel ut ita dicam redimiat possit
 non admodum delectari. Nihil est enim remunerationis be-
 uolentie nihil inassitudine studiorum officioque iocundius.
 Quid. si et illud addimus. quod recte addi potest nihil esse quod ad
 se rem ullam se tam allicitat et tam attrahat quam ad aitia
 similitudo. Concedatur si profecto esse verum. ut bonos
 boni diligant assistantque sibi per quam propinquitate coniunctos
 atque natura. Nihil enim appetentius sui similitudinem. nec rapa
 aut quam natura. Quam obrem hoc quidem fanni & sceno-
 la constet ut opinor bonis inter bonos quam necessaria bene-
 uolentiam que est amicitia amicitie fons a natura consti-
 tutus. Sed eadem bonitas etiam ad multitudinem pertinet. non
 enim est in humana uirtus. neque immuni. neque suberba. que
 etiam populos iustos tui. eiusque optime consule soleat.
 quod non faceret profecto si a uirtute uiliter abhorret.

T OI ETIAM MIHI QUIDEM VIDENTUR
 QVI UTILITATVM CAUSA FINIUNT:

amicia al amabilissimum nodum amicitie tollē. Non enī tā
 utilitas pta per amicum q̄ amia amor deletat. Tūq; illud
 fit q̄ ab amico est profectum iocundum. sic tū studio est pro
 fectum. Tūq; abest ut amicitie p̄ indigentia toleratur ut hi
 qui opibus et copiis maxime q̄ virtute in qua plurimū est p̄
 fidii minime altius indigeant. liberalissimū sunt. & bñficien
 tissimū. atq; haud sciam an ne opus sit quidem nihil unq;
 animo deesse amicit ubi studia nostra indignissimū si nunq;
 consilio. nunq; opera nra uel nec domi uel militia. sapio
 eguisset. Non igitur amicitia utilitatem sed utilitas amicitiam
 consecuta est. Non ergo erunt hoīes diuiciis diffuentes audiēdi
 si quando d' amica quā nō usu ut tōne hnt cōtam disputabūt
 Nam quis est proci deum atq; hoīm fidem. qui uelit. ut neq;
 diligat quenq; nec ipē ab ut illo diligatur. et uelit cōfluere
 oib; copiis atq; in omī rerū habundantia paupere uiuē. Hec
 enim est tyrannorum vita. minurū in qua nulla fidel. nulla
 stabilis bñuolentia p̄t esse fiducia. Omīa semper suspecta
 atq; sollicita sunt nullus locus est amicitie. Quis enim aut eū
 diligat quem metuat. aut eum a quo se metui putet.
 coluntur tū simulationē duntaxat ad tempus. Qui si forte
 ut sit plerumq; ceciderint. nō intelligitur quā fuerit iopes
 aīcorum. Quod tarquinium dixisse ferunt. tūc tū exule
 se esse intellexisset. quos fidos amicos habuisset. & quos infidos
 tū iam neuter gratiam referre posset. Quamquā minor in
 illa superbia & importūitate. si quemq; habere potuit. Atq; in
 huius quem dixi mores veros amicos parare non potuerunt.
 sic multo um opes prepotentū. excludunt amicitias fideles
 Non enim solum ipsa fortuna cetera est. sed eos etiam efficit
 plerumq; ceteros quos complexa est. Ita q; illi offerunt fere fidi
 dio. & contumacia. Nec quicq; insipiente infortunio intol
 lerabilis fieri p̄t. Atq; hoc quidem videlicet eos qui antea
 comodis fuerint. pluribus moribus imperio. potestate prosps
 reb; et mutai spū ab his veteres amicitias induge nouis
 Quid autem stultius q̄ ut plurimū copiis. facultatibus opib;
 possint. cetera parare que parant pecuniam. equos. famu
 los. vestem egregiam. uasa preciosa amicos non parare op
 timā et pulcherrimā vite ut ita dicam supellectilem. Et
 enim cetera nun parant. cū parent. nesciunt. nec tūc
 causa laborant. Eius enim est istoz q̄ q̄ est qui uiuit viri
 bus amicitiarū sua tuq; pmanet stabilis et cetera possessio
 ut etiam si illa amancat que sunt quasi dona fortune tū vi
 ra multa et deferta ab amicos non possit esse iocunda

T HOC HACTENVS COSTITVENDI AVT

sunt qui sunt in amicitia fines et quasi termini diligendi.
 de quibus tres iudicio sententias fieri quaru nullam probō
 Vnam ut eodem modo erga amicum affecti sumus quo erga nos
 metipos Altera ut nostra in amicos benivolentia illorum erga
 nos benivolentia pariter equaliter quod respondeat Tercia ut qua
 ti quisque seipsum facit tanti fiat ab amicis Harum trium se
 tentiarum nulli prorsus assentior Nec enim prima vera est
 ut quemadmodum in se quisque sit in amico fiat amicus Quia
 multa enim que nostra causa nunquam faceremus facimus causa
 amicorum precari ab indigno supplicare Tum acerbius in aliquem
 inuicem insectari quod vehementius que in nostris rebus non satis
 honeste in amicorum sunt honestissime Multe quoque res sunt
 in quibus de suis commodis viri boni multa detrahunt detrahi quoque
 quod patiuntur ut his amici potius quam ipsi fruantur Altera sen
 tentia est que diffinit amicitiam paribus officiis atque voluptati
 bus hoc quidem est nimis exigue & exiliter ad calculos vocat
 amicitiam ut par sit ratio acceptorum & datorum Dignior mihi
 & affluentior videtur esse vera amicitia nec obseruare reuerente
 ne plus reddat quam accepit Neque enim verendum est ne quid ex
 cidat aut ne quid in terram defluit aut ne plus equo quam
 in amicitiam congerat Tercius et vero ille finis deterrimus ut
 quanti quisque se ipsum faciat tanti fiat ab amicis Sepe enim in
 quibusdam ut amicus obiectior est aut spes applicande fortunae fax
 tor Non est igitur amicus talem esse in eum qualis ille in se est
 sed potius enite et efficere ut amici iacentem animum excitet
 inducat quod spem cogitationem quod meliorem Alius igitur finis vere
 amicitiae custodiendus est si prius quam maxime reprehendere sibi
 pio solitus est edixero Negabat ullam vocem inimitiorem
 amicitiae potuisse reperiri quam eius qui dixisset ita amare oportet
 ut aliquis esset usus Nec vero adduci posse ut quidem
 proxime dictum est hic quemadmodum putaretur Abhinc
 esse dictum crederetur qui sapiens habitus esset Vnus e septem
 impuri cuiusdam aut ambiciosi aut omnia ad suam potentiam re
 uocantis esse sententiam Quo nam enim modo quisque amicus esse
 poterit eius cui se putabit inimicum esse posse Quam etiam
 necesse est cupere et optare ut quod sacrissime perdet amicus
 quo plus debet sibi tanquam ansas det ad reprehendendum Rur
 sus autem recte facis commodis quod amicorum necesse est augere dolo
 re inuide Quare hoc quidem preceptum cuiusquam est ad tollendam
 amicitiam valet Illud potius recipiendum fuit ut eam diligentem
 adhiberemus in amicis preperandis ut ne quam amicitiam inaperemus

cum quem aliquando odisse possemus. Cum etiam si minus
 felices in diligendo fuisset ferendum id sapio potius quam inimi-
 corum tempus cogitandum putabat. His igitur finibus utendum
 arbitror ut cum emendati mores hominum sint tamen sit inter eos omni-
 um rerum consiliorum voluntatum sine ulla exceptione communitas
 ut etiam si qua fortuna acciderit ut minus iuste auctorum uoluntates
 adiudicande sint in quibus eorum ut de capite agatur aut fa-
 mia declinandum est de iura modo ne summa turpitudine sequatur.
 Est enim quatenus amicitiae dari uenia possit. Nec vero ne-
 gligenda est fama: nec esse mediocre telum ad res gerendas
 existimari oportet beneuolentiam tuam quam blanditiis adfertendo
 colligere turpe est. Virtus quam sequitur caritas minime re-
 pudiana est. Sed sepe enim redeo ad sapientem cuius omnis
 sermo erat de amicitia. querebatur quod in omnibus rebus homines
 diligentiores essent capras et oues quot quisque haberet dicere posset.
 Amicos quot haberet non posset dicere. Et in illis quidem parandis
 adhibere curam in amicos eligendis negligentem esse nec habere
 quam signa quedam et notas quibus eos qui ad amicitiam essent
 eligendi idonei iudicaret. Sunt igitur firmi et stabiles et
 constantes eligendi cuius generis est magna penuria. Et iudicare
 difficile est sane nisi expertum. Experendum autem est in ipsa
 amicitia. Ita praecurrit amicitia iudicium tollitque experiri
 potestatem. Est igitur praudentis sustinere ut curesum sit impetum
 beneuolentiae quo utamur. quis aquas tempestates sic amicitias
 aliqua parte pietatis moribus amicorum. Quidam sepe in parua
 pecunia perspiciuntur quod sint leues. quidam autem quos parua moue-
 re non potuit cognoscunt in magna. Sin vero erunt aliqui reperi-
 ti qui pecuniam perferre Amicitiae sordidum existimant non ubi eos
 inuenissemus qui honores magistratus imperia potestates opes
 Amicitiae non anteponant ut cum ex altera parte preposita haec
 sint ex altera uis amicitiae non multo illa malint. Imbecilla enim
 humana natura est ad contemnendam potentiam. Quam etiam si negle-
 cta amicitia consecuti sint obscurati arbitrantur quia non in
 magna tamen sit neglecta amicitia. Ita quod vere amicitiae difficil-
 lime reperiunt in his qui honoribus rebusque peruersantur. Vbi
 enim istum inuenias qui honorem amici anteponat suo. Quid
 hoc ut dimittam quod graues quod difficiles plerumque uidentur. Cala-
 mitatum societas ad quas non est facile inuentus qui discedat. Quod
 quod ennius recte ait. Amicus recte in re incerta tenet tamen haec
 duo lenitatis et infirmitatis plerumque conuincunt. Aut si in bonis
 rebus contemnunt auctores aut in malis deserunt. Qui igitur utraque
 in re graue constante stabilem se in amicitia praestiterit

Hunt & maxime raro genē bonū iudicāe debemus. & pene
 diuino. firmamentū aut stabilitatis constructio q̄ est eius q̄ i aīa
 querimus. fides. Nihil enī stabile est. qd̄ infidū est. Simpliciter preterea
 et communē et cōsentietem v̄ qui rebus hisdem moueat̄ eligi par est
 . que oīa p̄tinet ad fidelitatem. neq̄ enī fidum p̄t esse multiplex in
 genū. et tortuosum neq̄ v̄d q̄ nō eisdē rebus mouet̄. & natūe
 cōsentit. fidus ā stabilis p̄t ēē. Addedū eodē p̄cepto est. ut ne oī
 nibz aut infēdis delectet̄ amicus. aut credat̄ oblat̄ q̄ p̄tinet
 oīa ad eā quā iā dudū tracto cōstima. Ita fit ut rū illud qd̄ initio
 dixi amica iūi nū bonos oī nō posse. Est enī boni viri. que cū
 dem. sapientē licet dicē h̄ duo tenē in aīa. Prīmū ne quid
 fictū sit. ne ne simulatū. Aptē enī est odissē aliu magis īgenū
 ē. q̄ frōte occultā sententiā. Deinde nō solum ab aliquo oblat̄
 eximiatōes repelle. Sed ne ipm̄ quidē esse suspiciosum s̄p aliqd̄
 existimātē ab aīo esse violatū. Accedat huc suauitas quedam
 ut oportet simonū. atq̄ morū. h̄ aud q̄ q̄ mediocre cōmūctum
 aīa. Tristitia autē et ī omī absit rē seueritas h̄t. illa quidē
 gravitate. sed aīa remissior esse dēt. et liberior et dulcor
 et ad omēm cōmūctatē felicitatē q̄ procliuor. Extitit autē
 h̄or loco quedā questio subditiā. Num qn̄ aīa nō digni aīa
 veteribus sint anponēdi. ut equis uetulis. teneos anponē solē
 indigna dubitatio hominē. Non enī aīaariū esse debet̄ s̄p dazp
 rerū soetas. Vetrū q̄q̄ ut ea vīa q̄ uetustate ferūt ēē dēt
 suauissā. Vetrū q̄ illud ē q̄ uulgo dīa mltos modios sal̄ an̄ siml
 edendos esse ut aīa mung expletū sit. Nouitates aut. si sp̄ affe
 runt. ut tanq̄ ī libis nō sularibz fructz appareat. nō sūt ille qd̄
 epudiende. Vetrū tū loco suo cōsuada ē. Maxia ē enī uis ve
 rustatis et cōsuetudis. qd̄ in ipō equo aug nō feci mēnom si nlla res
 īpediat. nō ē enī. q̄ nō eo qd̄ cōsueuit libētis q̄ utat̄. ī tractato
 et bono. nec vō ī h̄ ē al̄. s̄ ī his et q̄ sūt iāiata cōsuetudo ualet
 qn̄ nū ī lōis mōtuosis ipis delectem. et et siluestbz ī q̄bus diuini
 cōmorati sumz s̄ maxia ē ī aīa superiore parē ēē īferior. Sēpen
 excellēcie qdā sūt. q̄l̄ cāt sapiōis ī nro ut ita dīa grege. Nunq̄
 se ille philo. nūq̄ iulio. nūq̄ nūmio anposuit nūq̄ īferioris or
 dinis aīas. Q̄ uero maxia frēz egregiū virū oīo sibi neq̄q̄ parē
 q̄ is an̄ bat etate. tanq̄ supiorē colebat. suos q̄ oī p̄se ēē posse apli
 oēs uolebat. q̄ faciedū imitādū q̄ ē oībus. ut si quā p̄stāia virtutis
 īgeni fortune cōsecuti sūt īpariat̄ eā suis cōmūctent q̄ cū p̄xis
 ut si parētes nati sūt hūilibz. si p̄pinq̄os habeāt imbecilliores
 ul̄ aīo ul̄ formā corp̄ augeāt opes eis q̄ honoi sūt. et dignitati
 ut ī fabulis d̄ illis andinū. q̄ aliqd̄m p̄ ignoratōe stupis et gnis
 īfamlatū fuerūt. nū cōgi sūt. et d̄ decorū ā regū filii īuēti retinet

ul nouo

fit

tantū cūctate in pastores quos p̄res multos esse annos duxerūt qđ est
 multo profecto magis in reīs patribus ceteris qđ faciendū / fructo enī igitur
 et virtutis omīs qđ p̄stare tū maximo accipit tū t̄ p̄ximū qđ qđ cōst
 ut igitur hi qđ sūt t̄ amicitiae cōmuniōis qđ necessitudinē supiores ex cōp̄e
 se cum inferioribus dēnt / sit t̄scioēs nō dōle se a suis autis a igitur
 aut fortia a dignitate superari Q uorū plerūqđ a q̄rūt sep̄ aliquid
 aut et exprobat eo qđ magis si h̄re se putant qđ officiose et aīte
 et tū labore aliquo suo factum queāt dicē Odiosū sane genus hoīm
 officia exprobrantiū / qđ memisse debet is t̄ quē collata sūt nō cōmēorari
 qđ cōtulit Quā obre ut hi qđ supiores sūt submitte se dēnt t̄ aītia
 sic qđamō t̄scioēs extollē Sunt enī hi qđā qđ molestas aīcias fāt
 tū ipi se cōtempni putāt Quod nō fere cōtingit / n̄ his qđ et cōtēpne
 dos se arbitra Quā ab hac opinione nō mō v̄b̄ f̄ et ope lenadi sūt
 Tū at auḡ t̄būedū ē p̄mū q̄ntū ip̄e efficē possis Deind̄ et q̄ntū
 ille qđ diligas atqđ adiuvēs sustine. Nō enī ut possis q̄ntū n̄ exollas
 omīs tuos autos ad honores aplūsiōs pducē ut Sapiō p̄. utiliū potuit
 cōsule efficē / scēm eius L nō potuit Qđ si et possis quiduis deferre
 ad adulterū / iudendū est at quid ille possit sustinere

MININO. AMICICIE CORROBORATES IAM Cō

firmatis qđ ingenii et etatibz iudicade sūt Nec qđ si iuente eta
 te uerandi a pile studiū fuerūt eos h̄re debēt necessariū / quos cum
 eodē studio perditos dilexerūt s̄to enī mō nutres et pedagogi iue
 ueniatat plurimū b̄mūolēne posulabūt / qđ negligēdi quidē nō sūt
 sed alio quodamō sūt diligēdi Alit̄ aīcie stabiles nō pūt p̄manē Dispa
 res enī mōes. dispaia studia secunt / quorū dissimilitudo difforat aīcias
 Nec ob dāz tam imybīs ullā bōi imybīi bōis aīa cē n̄ pūt Nisi qđ
 tāta ē it̄ eos q̄nta maxia p̄t esse / morū studiorū qđ distācia. Recte
 et p̄cipi p̄t t̄ aīciis ne quis intēperata quadā b̄mūolēna qđ p̄sepe fit
 ut t̄pediat magnas utilitates aīcorū Nec enī ut ad fabulas redcā
 troiam neptolomus cape potuisset / si licomodem apd quē eāt educa
 tus / multas tū lacrimis iter suū impediētē audire uoluisset / et sepe
 multas res indicūt ut discodendū sit ab aīas / qđ qđ t̄pediē uolūt ut
 qđ d̄sidrū nō facile fāt / is et t̄fimus ē et mollis nā Et ob cū ip̄am
 tām t̄ aīciaa parū iustus atqđ t̄ qđ re q̄sideandū ē et qđ posules ab
 aīco / et quid a te patiar t̄petrai Et et qđā calamitas t̄ aīciis di
 mittēdis nō unqđ necessaria s̄a enī a supictū fātūatantibz ad uilga
 res aīcias n̄ra oīo dilabit̄ Erūpūt sepe uicia aīcorū tū t̄ ip̄as
 aīcos. tū t̄ denos / quorū tū ad aīcos redundet t̄fania Tales igit̄ aīa
 ne sūt ēmissiōn̄ vsus eludende / et ut catonē dicē audiri dissuen
 de maḡ qđ dissedende Nisi quedā ad modū itollerabilis t̄iuria ex
 arserit ut neqđ rectū neqđ honestū est neqđ fieri possit ut nō statim
 alienacō disūmicio qđ facienda sit Sin at a morū a studiū

commutatio quedā ut fieri solet. facta est. aut ī rei. p. partibus dissensio
 interfuit. Loquor enim iam ut paulo ante dixi. nō de sapiētū sed d. gñibus
 quēdā est ne solū aīcie dpoīte. sed ne īmīcie enā suscepte uideant.
 Nihil enī turpius est q̄ cū eo bellū gerē. qui cum fāliarū uixerit. Ab
 aīcia qñt pōpēi ī eo nomīe se remoueat ut satis sapiō. p. dissensio
 aut q̄ eat in rem p. alienatus est. a collega nro Metello. utrūq; egit
 grauit. auctoritate et offensionē animi nō acta. q̄ obzē p̄mū danda
 opera est ne qua aīcōrū dissidia fiant. si mīlē aliquid euenerit. ut
 ex tūte potius aīcie q̄ oppressē. uideant. Cauendū nō. ne et
 īgrauēs īmīcias conuertant se aīcie. ex quibus uirgia maledicta
 contumēlie gignunt. que mī si tollerables erūt. forede sūt. & hīc
 honos uenī aīcie tēuēdus. ut is ī culpa sit qui faciat. nō hī qui pa
 ciunt īiuriā. Omīo oīm horū uiciorū. atq; īcomodoz una cau
 tio ē atq; una pūisio ut ne nimis cito dilige īcipiant. ne ue indigō
 Digni aut sūt aīcia q̄b; tēst cā ut diligant. Rarū genus. Et q̄dē
 omīa p̄clara rara. Nec quicq; diffialius q̄ rep̄re qd' sit omī ex
 parte in suo gñe p̄fectū. Sed plerū q̄ ne in rebus hūanīs quicq;
 boni nouit nisi qd' fructuosum sit. tanq; pecudes eos potissimū diligat
 ex quibus sperāt se maximū fructū esse capturos. Itaq; pulcherrīa
 illa et maxime nālī caret aīcia p̄se expectenda. Nec ip̄i sibi ex
 sunt. Hec uis aīcie que et q̄lī et quāta sit ego oīdam. sp̄e n.
 p̄se quisq; diligit nō ut aliquā a se ip̄e ip̄o mōde exīgat caritatis
 sue. Sed qd' p̄se sibi quisq; carus est. Quod n̄ idē ī aīcia tūssera
 tur. uerū aīcis mīq; rep̄atur. Est enī is aīcis quidē tanq; alter
 idem. qd' si hoc apparet t̄bestis uolucrisq; aggressib; uatantib;
 subus. circuib; fexis. primū ut se ip̄e diligat. id enī parit
 cū onū ammatē nascit. deinde ut requirāt. atq; appetāt. ad q̄
 se applicent. eiusdem gñis amātis. id q̄ fāt cū desīdrio. et cū qdā
 similitudinē aīcis hūmā. q̄nto id magis in hōie fit. nā qui et se ip̄e
 diligit. et alterū acquirit. cuius animū ita cū suo mīscat ut efficiat
 pene unū ex duobus. Sed plerūq; peruersē ne dicā imprudent. hīc tēz
 aīcis uolunt. quales illi nō possunt. queq; ip̄i iam nō tribuūt aīcis
 hec ab his desiderāt. par est autē primū. qm̄ esse uirū bonum
 nū alterū silēm sui querē. In talibus ea quā iam dudū tractamus
 stabilitas aīcie cōfirmā p̄t. cū hōies b̄m uolēcia cōiuncti. p̄mū cū
 p̄dītaribus his quibus ceteri sūiūt īpabunt. Deinde equitate iusti
 cia q̄ gaudebunt. omīa q̄ alter pro altero suscipiet. Neq; quicq;
 mīq; nisi honestū et rectū alter pro altero postulabit. Neq; solum
 colent int̄ se ac diligunt sed et uerebunt. Nam maximū orna
 mentū aīcie tollit. qui ex ea tollit uēcūdiā. Itaq; in his per
 niciosus est error q̄ existimāt libidīnū peccatorū q̄ patē omīū
 ī aīcia licētiā. Virtutū aīcia aduīp̄a a natura data est. nō uiciorū

esse

comet ut qui non solitaria posset virtus ad ea que summa sunt
peruenire. commota et sonata cum altera perueniret. Ene si quos
inter sonetas. aut est aut fuit. aut futura est. coram est huius
ad summa nam bonum optimum beatissimum quod comitatus. Hec est
in qua sonetas in qua omnia insunt. que putant homines expetenda
honestas gloria tranquillitas animi atque iocunditas. et cum hec ad
sint beata sit vita. et sine his esse non possit. Quod cum optimum
maximum quod sit si id volumus adipisci virtuti opera danda est
sine qua nec avaritia neque ullam rem expetendam consequi possu-
mus. Ea vero neglecta qui se auctores habere arbitrantur. in se
denique errasse sentiunt. cum eos grauius aliquis casus experiri co-
git. Quo ita dicendum est etiam sepius cum iudicamus diligere oportet
non cum dileximus iudicare. Sed cum multis in rebus negligentia ple-
chmur. tum maxime inanius & diligendis & colendis prepo-
sitis enim vivimus consiliis et acta agimus quod vetamus facere
vetus proverbio Nam implicari ultro et citro vel insudantur no-
vel etiam officiis repente in medio cursu avaritia exorta aliquam
offensione derumpimus. Quo etiam magis intemperanda est. rei
maxime necessitate in cura.

NA. ENIM. EST. AMICICIA. IN. REBUS HU-

manis. de cuius utilitate omnes uno ore consentiunt. quamquam
a multis ipsa virtus contemnitur. et uideatur quedam atque ostenta
non esse dicatur. Multi diuitias despiciunt. quos paruo contentos
tenuis virtus cultusque delectat. honores vero quorum cupiditate quidam
inflamantur quod multi ita contemnitur. ut nihil est ianius nihil est
lenius existimet. Item quod cetera que quibusdam ad mirabilia videntur
per multi. quod per nihilo putet. de avaritia omnes ad unum idem sentiunt
& hi qui ad rem publicam se contulerunt. & hi qui rationem doctrinam
que letant. et hi qui suum negotium gerunt otiosi. Postremo hi qui
se totos tradiderunt voluptatibus sine avaritia vitam esse nullam senti-
unt. si modo velint aliqua ex parte liberaliter vivere. Desipit enim
nescio quomodo per omnium vitas avaritia. nec ullam etatis degende-
tatem patitur ex parte esse sui. Cum etiam si quis aspirat eam
et immutabilem naturam congressus ut sonetate hominum fugiat atque
oderit. quale fuisse archius. Timorem nescio quod accipimus. ut
is pati non possit. ut non acquirat aliquem apud quem enemat
virtus attributis tue. atque hoc maxime iudicaretur si quid
tale possint contingere ut aliquis nos deus ex hac hominum frequentia
tolleret. atque ibi suppediant omni rerum quas nam desiderat habun-
dantiam et copiam hominis orationis aspirandi preterea exiperet. Quis enim
tam esset ferreus. qui eam vitam ferre posset. cuius non auferret
fructum voluptatum omni sollicitudo. Verum ergo illud est quod

A TARENTINO archyia ut opinor dicta solitum nros senes come-
 morare audiri: ab his semibus auditum. si quis in celum ascendisset
 nam qz mundi et pulchritudine perspexisset in suam illam ad mira-
 com ei fore que iocundissima fuisset si non aliquem cui narraret
 habuisset. Si nam sollicitatui non amaret semper qz ad aliquid tamqz
 amminiculum amittitur qd in antissimo quoqz dulcissimum est.
 Sed cum tot signis eadem nra nam declararet quid uelit quid
 querat et quid desiderat Tantum absuade famulus nescio quo
 modo nec ea que ab ea mouemur audimus. Est enim varius
 et multiplex usus amicitiae. multe qz esse suspitionum offen-
 sionum qz dantur. quas tum euicere tum eleuare cum ferre
 sapientis est. Una illa subleuanda offensio est ut utilitas in ami-
 cia et fides retineatur. nam et monendi autem sepe sunt et ob-
 iurgandi. Et hec accipienda amice et cum beniuole sunt. Sed
 nescio quomodo uerum est qz in andria familiaris meus dixit. Ob-
 sequium amicos ueritas odium parit. Sed ea molestia uer-
 tas est. si quidem ex ea nascitur adu. qz est uenenum amicitiae.
 Sed obsequium multis melius qd potatis indulgens precypere
 amicum fieri sinit. Maxima autem culpa in eo qui et uitate
 aspernatur et in fraudem obsequio impellitur. Omni igitur
 hac in re hunda ratio et diligentia est. primum ut monitio
 acerbitate. Deinde ut obuiurgatio tantumela careat. In ob-
 sequio autem quam terentiano uerbo libent utimur. comitas
 adsit. Absentatio uiciorum aduice procul amoueat. que
 non modo amico. sed ne quidem libero homine digna est. Alium
 cum tyranno. alium cum amico uiuitur. Cuius autem amicus clausa
 ueritati sunt ut ab amico uerum audire nequeat. huius salus
 desperanda est. Scitum est enim illud Catonis. ut multa.
 Multo melius de quibusdam acerbos amicos mereri. qm oes
 amicos qui dulces iudeant. Illos uerum sepe dixit hos nunquam.
 Atqz illud absurdum est qz hi scz qui mouent eam uoluntate
 suam qm debent capere non capiunt. eam capiunt qua debent
 vacare. petrasse enim non se augunt. obuiurgari moleste
 ferunt. quod contra oportebat. delicto dolere. correptione
 gaudere. ut igitur et monere et monei proprium est uere
 amicitiae. et alterum libere facere. non asperere. alterum patienter
 accipere non repugnanter. sic habendum est nulla in amicitia
 pestem esse maiorem qm adulationem. blandiciam. assentationem. qm
 uis enim multis nominibus est hoc uicium notandum leuium hominem
 atqz fallacium. ad uoluntatem loquentem omnia. nihil ad ueritatem.
 Cum autem communium rerum simulatio est uiciosa. tollit enim
 uideri uerum. id qz adulterat. Tum amicitiae repugnat maxime

al' molestius

DELET enim vitatē sine qua nomē amicitiae esse nō pōt
 Nam cum amicitiae vis sit in eo ut unus quasi animus fiat
 ex pluribus qui fieri poterit. Sive in uno quod quoque unus
 animus erit. idem qz semper cōmutabilis multiplex Qd
 enī pōt esse tam flexibile tam denū qz animus eius qui ad
 alterius non modo sensum et voluntatem sed etiam vultū
 atqz nutum conuertitur. Negat quis nego. aut aio postre
 mō impetavi egomet in omnia assentat. Ut ait idem Terē
 tius. sed ille in gnatonis persona. qd amici genus adhibere
 omnio leuitatis est. Multi autē gnatonum similes. cum sit
 loco forma fama superiores. Horum enim assentatio mole
 sta. Cum ad uanitatē accessit auctoritas. Secerni autē blandus
 amicus a uero et internoſci tam pōt adhibita diligencia. qz
 omnia fucata et simulata a ſinteris atqz ueris. Cōtrō
 qz expriſſimis constat. tantū iudicāre ſolet quid intēſit int
 popularem id est assentatōrē & lauem ciuem. et inter
 conſtantē ſeuēriū et grauem. Quibus blanditiis S. papirius
 nuper influebat in aures conationes. cū ferret legem de tri
 bunis plebis efficiendis diſſuaſurus nos. Sed niſi de me. de
 Scipione dicam libentius. Quanta illa dii immortales ſint
 grauitas. quanta in orōne maiestas ut facile ducē populi
 romani nō comittē diceret. sed affuſus et est in manibus
 orō. Itaqz lex popularis ſuffragiis populi repudiata est. Atqz
 ut ad me reddeam meministi. Q. maximo fratre ſcipionis
 et L. mātino conſulibus qz popularis lex de ſacerdotiis. C. lu
 nii Crassi uidebatur. Cohactatio enī collegiorum ad populi
 bñficiū traſſerebatur. Atqz hiſ p̄mū inſtituit in forum
 verſu agere cum poplō de ſe. Tam illius uendibilem orōm
 religio deorum immortalū nobis defendentibus facile vince
 bat. Atqz id actum est. p̄ me quinquēnio anteq̄ conſul ſum
 factus ita re magis qz ſūma auctoritate. cauſa deſenſa est.
 Qd ſi in ſtupida idem est in conatione in qua rebus fictis et
 adumbratis loſplumū est. tū uerū ualeat ſi modo id pa
 reſactum et illuſtratū est. quid in auctoritate fieri oportet que
 tota ueritate perpenditur. In qua niſi ut dicatur. aut aptū
 pertuſ uideas. tū qz offendas nihil fidum nihil explora
 tum uideas habeas. nec amare quidē poſſis aut amari
 cum id qz uere fiat ignores. Quāqz iſta aſſentatio q̄uis
 p̄uicioſa ſit. non tū notē nem̄ pōteſt. niſi ei qui eam
 recepit. atqz ea delectatur. Ita qz ſit ut hiſ aſſentatoribus
 pateſciat aures ſuas. maxime qui ip̄e ſibi aſſententur et
 ſe maxime delectet. Om̄io eſt amas ſui uictus. Op̄ime

vale

enim se ipā nouit. q̄ q̄ amabilis sit intelligit. Ego autē nō de iū-
 te nūc loquor. sed de uirtutis opinione. Virtute enī ipā nō tam
 multi predm̄ esse q̄ uideri uolunt. Hos delectat assentatio. is
 fictus ad ipōum uoluntatē sermo. cum adhibetur orōm illam
 uanam testimoniū esse laudum suarū putant. Nulla est igit̄
 hec aīcia cum alter audire uerū non uult. alter ad mētiendū
 paratus est. Nec parasitorū in comediis assentatio faceta
 uidetur. si essent milites glorioſi. Magnas uō agē grās
 thais mihi. satis erat respondē magnas ingentes inquit.
 Semper augeat assentator id qd' is cui ad uoluntatē dicit̄
 uult esse magnū. Quā obrem quāq̄ blanda ista uanitas
 apud eos ualet qui ipam illam allectant. in etiam grauioreſ
 constantioresq̄ ad mouendi sunt ut aradūtant. ne talida assē-
 tatione rapiantur. aperte enī adulantē nemo nō uidet. nī
 qui ad modū est extors. talidus ille et occultus. ne insinuet
 studioſe cauendum est. nec enī facillime agnosatur quippe
 qui & aduersando sepe assentatur. et litigasse se simulās
 blandiat. atq̄ ad tremū det manus. uini q̄ paratur ut is
 qui illusus sit. plus lulisse uidetur. quid autē turpis quā
 illudi. quid ne accidat magis cauendū est. ut in eo die ante
 om̄s co amicos. stultos. senes. uersaris. atq̄ ut uixeris latissie
 Hec & esset in fabulis stultissima p̄sona est. et improboz
 & credulorū se nū. Sed nescio quo pacto ab amicis pro-
 fectorū hoīm & sapientū de hac dico sapientia que uidet̄
 in hoīe eadē posse. ad lenes amicitias defluxit orō. Quā
 obrem ad illam primā redeamus. eam q̄ ipām concludamus
 aliquando. Virtus in quā. C. fannii et tu ante Muri et
 conuiliat aīcias & conseruat. In ea est enī conueniētie
 rerū in ea stabilitas in ea constancia. que tū se extulit. et
 ostendit lumē suū. & idem asperit. agnouit q̄ in alio
 ad id se admonet uicissim q̄ accipit id qd' in altero est. Exq̄
 corū inardescit siue amor siue aīcia. Virū q̄ enī dicitur
 est ab amando. Amar autē nō aliud est nisi eum ipsū
 diligē. quē amās nulla indigētia nulla utilitate quesito.
 Que nū ipā ex floreat ex amicitia. & si tu eam minus
 secutus sis. Hec nos adolescentes beniuolentia senes illos L.
 paulum M. Catonē. C. gallum. p. nasitam Titum Gracū
 sapientis nr̄i sorū dileximus. Hec etiā magis elucet inter
 equales et int̄ me et scipionē. nī furū. p. rupilū. sp.
 nummii. Viciſsim autem senes in adolescentū caritate
 adqueſcimus. ut in nr̄a et in quinti tiberonis. et quēadmodū
 adolescentis p. iulii aulci uirginei familiaritate delector.

al' pfecto m

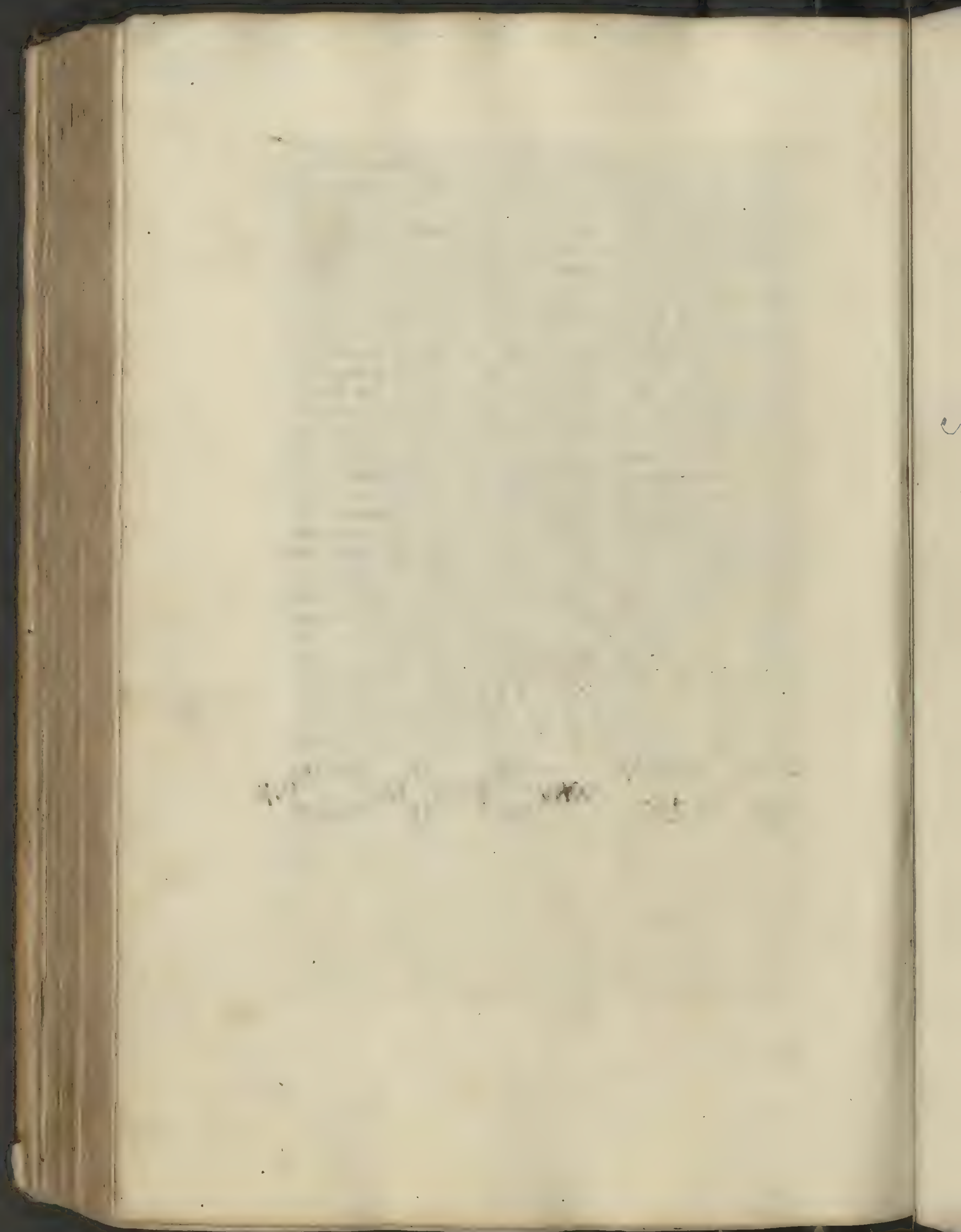
al' auli

Quoniam quid' ita rō compata est / uite nē qz / ut alia etas
oriatur Maxime quid' optandū est ut cū equalibus possis / cū
quibus tamq̃ a carceribus emissus sis / cū isdem ad talem ut
dicatur peruenire. Sed quoniam res humane fragiles caduce
qz sunt / semp qz aliqui acquirendi sunt quos diligamus et
a quibus diligamur caritate cū bñuolentia qz sublata oī
est a vita sublata iocunditas Mihi quidē sapiō / quanq̃ ē
subito creptus / uiuit tñ semp qz uiuet Virtutē em̃ amari
illius viri / que extincta non est / ut in soli usatur ante o
culos qui illam semper in manibus habui / sed etiā postest
erit data et insignis Nemo unq̃ aīo aut spe maiora su
sapiat / qui sibi nō illius memoriā atqz imaginē pponendam
putet Equidē ex oībz rebus quas in aut natūa aut fortūa
tribuit nihil habeo quid cū aīa sapientis possim y compa
tare In hac mihi de re p. fuit consensus / in hac rerū prima
tariū consiliū In eadem requies plena oblectatiōnis fuit Nunq̃
illum / ne nūma re quid' re offendi / quod quidē senserit nihil
enim audiui ex eo ip̃e quid uellem Una domus erat idem
victus / is qz comūs Neqz solū militia s; etiā p̃gnationes
rusticationes qz comūes Qd ego de studiis dicam / cognoscēdi
aliquid Atqz discēdi / in quibus remoti ab actis ppli omē otiosū
tempus contruiung / Quarū rerū recordatio et memoratio /
si una cū illo occidisset / desiderū cōiunctissimi iuri / ferre nullo
possem Sed nec illa extincta sunt aluntur potius et augen
t cogitatione et memoria Et si illis plane orbatus essem ma
gnū tñ affert in etas ip̃a solaciū Diuus em̃ iam in hoc
desiderio esse non possum / oīa autem breuia et tollerabilia
esse debent & si magna sint Hec habui que de aīa
dicem Vos autē hortor ut ita uirtutē loceat / sine qua
aīa esse non potest ut ea exempta nihil amara pre
stabilius esse putetis

Conclusio totius
libri

SORTE SUPER SCR PTOR 11 DOCTA
MOR TE MALIG NORV RA PTOR 11 BRI MORIA
MOR TE MALIG NORV RA PTOR 11 BRI MORIA

P Pauli Vergery Justinopolitani de ingenuis moribus
et liberalibus studiis liber incipit felicit ad Vbertinum carranensem

Ranasius senior amicus tuus iunior ut extant plime res
magnifice geste ita et multa passim sapienter ab eo
dicta memorantur dicere ut accepimus ubertine solebat
tria esse in quibus bene consulere suis liberis parentes:
ut facile possint ita iure merito quod tenerentur primum ut ho-
nestis illos nominibus appellent. Nam est ut in re parui
momenti non parua iactura indecoram nominis appellacionem
sortitu esse. In quo quidem solent plerumque nonnulli errare /
dum leuitate quadam aut epi nouorum nominum auctores huius uolunt
aut si qua a suis maioribus acceperunt tanquam gentile primum
ad posterum certa fide transmittunt. Alterum ut in egregijs urbi-
bus eos statuam. nam amplitudo splendorque patrie plurimum
ualet tunc ad opes et gloriam tunc etiam ad id quod tercio loco consti-
tuebat ab illo etiam dicitur a nobis. Quod in hoc plerumque
eveniat quod themistodes cum esset atheniensis scriphio
audam in contentione vinctus dum illo non propria uirtute sed patris
splendore gloriosum factum esse contendit. Neque enim inquit is
uel tu si atheniensis es clarus extitisses aut ego si scri-
phius essem ignobilis. Tertium autem erat ut bonis artibus
liberos erudirent / preclare omnia ut in omni genere rerum
prudensissimus sui temporis et erat et habebat. Sed post-
imum illud propter cetera comodissime. Neque enim opes ullas firmi-
ores aut terribiora subsidia uite parare filiis iuniores possunt
quam si eos exhibeant honestis artibus et liberalibus disciplinis
instructos / quibus rebus preclari et obscura sue gentis
nomina et huiles patrias attollere atque illustrare consueverunt.
Nam et mutare sibi nomen dum id sine fraude fiat / uni-
usque per leges licet / et transire quando libeat domicilium
nemo prohibetur. Artibus uero bonis nisi quis ab adoles-
centia fuerit institutus aut si peruersis institutis extiterit
non facile de se speret in etate pueriori posse aut has
abscdere aut illas continuo sibi parare. Facienda sunt igitur
in hac etate fundamenta bene uiuendi et formandus ad uir-
tutem animus dum tener est et facilis quolibet impressio
admittere / que ut mure erit ita et in reliqua uita seruabitur.
Verum cum decet omnes homines deceat penitus quidem in primis
esse eos qui recte erudire suos liberos studeant / et alios
deinde tales qui parentibus bonis digni uideri possint / precipue
tamen qui celsiore loco sunt quorumque nichil neque dictum neque
factum latere potest decens est ita principalibus artibus instructos esse

ut et fortuna et gradu dignitatis quā obtinet digni habeantur.
Equū est enim qui sibi summa omnia debere uolūt debere et eos summa
omnia de se praeire. Nec est ulla cetera aut stabilius regnandi ratio
quā si hi qui regna obtinent ab omnibus dignissimi omnium regno
induerent. Quāobrem tū sis ubertine primo quidē nomē sortitus
quod fuit in nostra familia diu celebre et ab eo nup̄ illustratum
qui retro sextus principatū ex genere nostro tenuit. Deinde in hac
ueteratissima uel regia urbe quae et ciuitatū bonarū artū stu-
diis floret et rerū omnium copia in hominū usus habundat et
principū genere atque ipso patre principe natus sub cuius ductu et
felix urbis status et familie nostrae clarissimū nomen exarsit.
in dies magnopere tector pro mea fide tua quae ac tuorum in me
beniuolentia quae te uideo tū per patris diligentia tū maxime
tuo iudicio ad bonas artes et preclara studia omni mixtu per-
sum fieri. Et si enim tria illa quae diximus a patribus maxime
desiderari uideantur in quorum perfecto singulis non sū qui neque
eos plimū posse. Sapientia tamen patres nomina imponunt natū
casus nonnūquā electio dat hominī priam bonas aut artes atque
ipam uirtutem sibi ipsi unusquisque comparat. quae quidē pre omnibus
quae prae ab hominibus studio queri exoptanda est. Nam opes
gloria uoluptates fluxe res sunt et caduce. habitus autē fructus
quae uirtutis praesentis integer atque eternus manet. Hoc igitur si te
comoneam ut sedulo facias tam et si ipse libenter id presto.
Video tamen esse non necessariū quid enim aliud possū mone-
re ut facias quod quod semper facias aut quē tibi alii ad exemplum
uirtutis commendare. quod teipsum. Cum enim ita ab ipsa natura et aui
et corporis dotibus constitutus uideare ut omnia magna spare
de te luceat. Tu quoque adeo etiam maiora omnia praestab ut non mo-
do sed et uota quoque omnium exupes quid est quod aut adhortatione
aut quod promoueri possit aut ceterorum imitatio magis accendi.
Tuo igitur nomine breue hoc opus suscepit et delectabilis adolesce-
ntie studijs ac moribus. in quibus rebus ceteri ingeniosos adole-
scentes quid uel tamen conueniat adortulsum ad te scribere non
quidē quo ipse te sed ut per te ceteros id etatis comoneam
et aut quid agendum sit aliis praefinire tu quod per te facias in te re-
cognoscas. Cum enim sit homo ex anima et corpore constitutus magnū
quidē ab natura consecutus in uidentur quibus est datus ut et cor-
poris uiribus et ingenij ualere. Nam tū plimōs uideamus
quibus sine culpa euenit nascentibus ut et ingenio eēnt tar-
do et corpore imbecilli quantas gratias habere non conuenit si secundum
utraq; haec et integri sumus et ualidi. Ita autē referet digna
natura gratia si non neglexerimus eius munera sed ea rectis

studijs bonis qz artibus excole' aurauerim. Principio igitur erit
 unumqz suū ingemū. pro se spectandū. aut si minus per etate
 nobis ppende id licebit. parentes ceteri qz quibz cure erim
 amaduente' debebūt. et in quas res natura prout apti qz fuerim
 eo potissimū studia nra conferri et in eis totos uersari queāt.
 Maxime uero qui sūt liberalis ingemū a natura consecuti. si nedi
 non sūt. aut meriti oao torpere. aut illiberalibz implicari nego
 cijs. Quid aut liberalis ingemū pmiū argumentū est. studio lau
 dis exaltari. intendi qz amore glorie. unde oritur generosa qda
 mundia et sine odio de laude pbitate qz contentio. Proximū
 uero. parere libent' maioribz. nec eē bñ monentibz gtimaces.
 Nam ut equi meliores ad pugnam hēnt. qui faciles sūt manu igit
 et ad tubarū clangorē arrectis auribz exultāt. Ita qui iuuenū
 bene audiūt monitoribz. et laudati exultant. ad bonū ubeis spez
 frugis ferre pre se uident. Cum enī bonū ipm uirtutis honestat.
 qz faciem incepti rerū complecti rōne non possit que si posset
 oculis uideri. mirabiles ad sapiām ut inquit plato et Cicero
 meminit de se amores exaltaret. Proximū est ab hoc gradu
 ut glie laudis qz studio ad optima conari uelint. Amplius aut
 et qui sūt in actōnibus pmpri fugientes otū. amat qz semp
 aliquid recte agē. bñ dispositi natura uident. Nam ut i eisdē
 generis similitudinibz. uersent. quēadmodū equi cursores meli
 ores hēntur qui dato signo ptna exiliūt. nec calcariū stimu
 los. aut flagellorū plagas morati subsistūt. Ita adolescentes q
 constitutis horis ad solita studia intermissa qz paulisp ex tūa
 alacres sine monitore redeunt. pldare constituti ad uirtutis apa
 hēndi sunt. Sed et si cōminacōes ac uerba metuat. magis aut
 si dedecus atqz ignominia uide nascit uerundia. que est i ea
 etate signū optimū. bñ igit hē si et oburgati erubescāt. et
 castigati fiant meliores. suos qz pceptores ament. Nā et disciplina
 amari iudicio est. Nec mior ues ad omēm pbitatē hnda d hys
 spes est. qui sūt natura benigni ac facile placabiles. Est enī
 in aīo sile qddam qd' et in corpibus. Nam ut in his significatio
 est bone nature. nullo abo abhorre stochum. sed qicqz ingerit
 facile admitte et in alimentū conflare membrorū. ita et ne
 mines odisse aut aspnari. sed qicqz dicat fiat uel i meliores
 ptem hie omia. bene ab ipā natura constituti aīni signū ē.
 ac multa quidē in hūc modū sūmi a moribz argumta possūt.
 Quid uero ad corpus hūiditē attinet molles carne aptos ē
 mente scripsit aristoteles. de reliquis consulendi erūt. qui
 per phisonomia dephendi posse unumqz ingemū natuos
 qz mores pfitentur. quā nob hic rōnem totā reliquamus

pmiū signū libal
 ingemū

secūm

tertū

quātū

quintū

sextū

Dignoscant autem plerumque ut diximus ex indole prout adolescentibus nobis
quales uiri futuri simus. nam ab infans quidem etatis profert
in quibusdam natura probitatis future signa uelut flosculos. Unde
bone indolis dicimus iuuenes. qui effigie ipsa oris. et gestu ceteris
que actibus spem de se bonam polliceri uidentur. quibus ut turpe est
expectationem hominum fallere. Ita laudi his datur. qui sine ulla tali signi-
ficatione probi tamen euaserunt. Imitati pomorum quoddam genus. que sub
turpi atque aspero cortice suauem asseruat saporem. hic bene prece-
batur a Socrate ut adolescentes in speculo sua imagine crebro
contemplarentur. ea ratione ut hi quibus inesset spei dignitas
uicibus illam non dehonestaret. qui uero deformiori spe uide-
rentur. formosos se ex uirtutibus reddere curarent. Magis autem
idipsum consequi fortasse poterant. si non tam suam spem. quam alienos
probatos homines mores et uirum speculum intuebantur. Nam si P.
Sapio et quod fabius quod omnibus fere generosis mentibus usu eueit
illustrum uirorum contemplandis imaginibus excitari se magnopere
dicebant. que res Iulium quoque cesarem uisa magni alexandri
immagine ad summam rerum accendit. quid consentaneum est credere
cum ipsam uirum effigiem et adhuc spirans exemplum intueri
licet. Quamquam imagines fortasse maiorum magis ad emulationem
glorie animos excitant. propterea quod homines propria minus plerumque gloriam
solet. et iuuenes comitari consuevit inuidia. ad exemplum certe
uirtutis ac morum et ad omnem doctrinam ut uirum uox. ita et uirum
homines mores plus ualent. debet igitur studiosus adolescens. quem
uirtutis uere que glorie desiderium conatatur unum aliquem plures
ne quod uideatur diligere probatissimos uiros. quorum uitam ac mores
quanta per etatem licebit imitetur. Illis autem ceteris que natu ma-
ioribus cum omni tempe henda sit grauitatis atque modestie ratio
tamen uero maxime contra uimioribus custodienda est. Iuuenem enim etas
prona est ad peccandum ac nisi maiorum exemplis auctoritate
que contineatur. facile semper in deteriora prolabitur.

Est quoniam in suis ipse ex etate proprio mores. quod et reliquos
quoque etatibus addit ex eis qui boni sunt usu preceptis
que confirmandi erunt et uiuandi qui uero mali atque illaudabi-
les corrigendi. quorum hi quidem nam sequuntur tamen sequuntur tantum
quidem aut experientie defectum. Alii uero utrumque. Sunt enim in
primis natura largi ac liberales. propterea quod non sunt experti indige-
ntias. nec opes eis labore proprio quesite sunt. non enim solet fieri
ut temere dissipet qui cum labore congregauit. diliter et quod
superhabundat in eis calor ac sanguis non modo in nutrimentum cor-
poris sed in augmentum etiam. quod contra fit in semibus contraria
id efficiente ratione. quem igitur eum speramus senem qui sit in ado-
lescentia

122
lesencia tenax atq; auarus. Non quidē quo p̄mittende sit
eis largitiones. quas exercere cum discretōe munerū p̄so-
narū meritorū q; nesciūt. sed corrupte natūe atq; illibālis
ingenij sit indicū. Hy igit̄ ad questuosas artes faciūt aut
manuale opus. aut negotiationē ad curam rei familiaris
p̄cipue. Quia et si nobiliores fuerint. q̄nq; artes affecti. illas
tamen semp ut cetera ad ignobilem questum redigūt. que
quidē res est ab ingenio mentib; prorsus aliena. deinde
sunt bone spei multa q; ac magna sibi facile promittūt
ac pre ceteris longeuam etatem ut quib; exuberat nālis
calor tanq̄ ad omne opus et in omne temp̄ suffecturus
ac p̄pter hoc ip̄m magnamini sūt. et alii cordis. q̄m est ea uis
callidi ut sursum ferat. Vnde fit ut sint arrogantes et iuxta
flacū monitorib; suis asperi et contumeliosi alijs seip̄os
efferentes. Appetūt em̄ excedē p̄pter qd̄ uolentes uideri
multa nosce faciles sūt opta reuelare. et seip̄os iactantes
plerūq; mendaces inueniūt. simul et quia mexpti sunt
existimantes uera dicē in plimis fallunt. Ab hac autem
mouendi uanitate deterrendi sūt maxime. Primū q
asueti in iuuentute mentiri. morem hūc uiri seruāt quo
nichil est turpius. deinde q p̄pe nichil eque maiore offen-
dit. q̄ mendacia adolescentū. qui studeant pridie naa senes
fallacis cōuenire. Proderit aut si admoneant̄ parū loqui
et raro nisi iussos dicē. In multo nāq; sermone est. aliqd
semp qd̄ rephendi possit. q si in alio est peccandū. multo
sane tutius est tacere q̄m loqui. Nam qui intempestiue tacet.
hoc in unū peccat q̄ tacet. Loq̄do aut in multis errare cōgit.
Prouidendū etiam ne sedis atq; inhonestis sermionibus
asueant. Nam ut est a greco poeta dictū. et ab aplō paulo
repetitum. Corrūpūt mores bonos colloquia mala. Secūdu
superiorem aut rōnem. q̄m sūt excellencie cupidi sūt etiam
uerecūdi q̄m inhonorati metuūt. et castigatōis pentū. ingri-
q; ex recenti meminerūt. Siml et q̄m mexpti sūt. facile
refelli se posse arbitrant. Sūt item creduli nimis. ex defe-
ctu nāq; experientie rerū uera credūt esse quicūq; audiunt.
Atq; etiam deuali mutant opiones. q̄m sūt eorū huiores in
motu. p̄pter augmentū corporis. et abundat calor. q̄ maxie
ad motiones facit. Anima uero p̄plexione sequit̄ corpus.
Ideo q; ut facile carentes concupiscūt ita potiti faciunt cito.
Passiones uero suas maxime p̄sequūt. et omnia faciūt nalde
q̄m concupiscētiab hnt acutab. quas calor incitat. neq; uiget
rōne et prudentia que illas moderari possint. Ego uero

iuxta terentianū sōsiam nō iniuria id arbitror ap̄ me in uita
 esse utile ut cōmode fiant om̄ia. ac ne quid nimis. Sūt q̄ misē
 ratum nec malignū moris. qm̄ ab gr̄atione p̄ximī sūt. benignū
 h̄ntes sanḡnem. ceteros q̄ ex se estimāt. q̄ pauca cōmiserūt.
 quāobrem eos credūt iniuste pati. Maxime uerō gaudet ami
 citijs et sōdalitates amant. quas plerūq̄ eadem die et meūt
 et durimūt. iuxta has igit̄ amādūsiōes erit adhibenda doctrina
 et boni quidē mores adiscendi. mali uero minūendi. aut p̄p̄
 eradican̄dī erūt. Et de cura quidē iuuenū tū plurimū domes
 tice discipline promissū sit. nō multo tū solent legibz diffi
 m̄ri. deberent aut̄ ut fere dixerim oīa. nā et publice m̄est
 iuuentutē in ciuitatibz bñ moratā esse. et si fuerit adolescē
 tes rōne instituti. erit id quidē utile ciuitatibz. et ip̄s bonū
 Maxime ut sp̄alius dicam⁹ ab ip̄s peccatis p̄hibendi sūt. i que
 facile natū ab ip̄a etate deducunt̄. h̄nt enī et etates sua
 p̄pria quedā uiciā. Adoleſcentia libidinibz estuat. etas me
 dia ambitione iactatur. Senectus cupiditate. auaricia q̄ cō
 sumit̄. Non quo ita om̄es h̄eant. sed q̄ in hec uicia ex etate
 promōres sunt homīes. Curandū est ut iuuenes q̄ maxie
 dū integri seruent̄. imatura namq̄ uenūs et aīmi et corp̄is
 uires eneruat. quod erit si a choreis ceteris q̄ huiusmodi lu
 diis. et item ab omī muliebri frequētia arceant̄. Aut si nichil
 de his rebus loquant̄. aut audiant. Nam tū ip̄i perse etatis.
 feruore aduenerēta raptant̄. nulla erit spes reliqua si ma
 lignus quoq̄ consilio comes accesserit. p̄cipue uero si nūq̄
 missi erunt oīosi. sed semper in aliquo honesto mēbroz. aut
 aīmi labore detineant̄. Q̄tūm enī ad libidines et ad om̄es
 intemperantiā promōs effiat. Itaq̄ adolescentes in mīa sospi
 tate laborantes. multo quēmet labore sanari. nec uero his
 oīū tantū. sed et solitudo q̄ uehementē est inimica. q̄ infir
 mū aīm assidua talū rerū cogitacōe demulcet. nec alio di
 uerti sinit. Ut enī qui desperatione tenent̄ solitudinē mīme
 credendi sunt. Ita et quibz uoluptate deuictus est aīm⁹. Itaq̄
 etiā ab omī feditate. ac nepharia turpitudine et p̄hibendi sūt
 et magnopere custodiendi. nec nisi his cōmittendi. quorū mo
 res et uita omīs p̄specta sit. quorū q̄ non iā exemplo p̄sent.
 sed auctoritate deterreant̄. quēadmodū enī teneris arborū
 uirgulis supites alligant. ne aut p̄pria mole. aut in ulla uē
 torū defloati possint. Ita et iuuenibz adhibendi sūt cōmitēs
 quorū monitibz discant. et consilia retrahant̄. et imitacōne
 p̄ficiant̄. Continedi sūt etiā ne alijs que sūt ita uitam immo
 deratiores fiant. Nam supfluis cibis ac potus et somni

vitandū oīū

habundatioribus ex consuetudine magis sunt. non quo uariis habi-
tudinibus corporum plus minus uel deberi ex his rebus negem.
sed in omnibus hominibus natura paucis adiumentis contenta sit. si
necessitatem spectemus. si uoluptatem nihil illi possit uideri satis.
A uino uero in ea etate maxime sunt arcendi. cuius nimis usque
et ualitudini bone inimicus est. et recte romis usum magnopere
perturbat. Quia in re nequaquam michi uidetur improbanda lacedae-
moniorum ratio qui ebrios seruos exhiberi in suis coniuijs cura-
bant. non quidem ut eorum insulsis sermonibus ac fedis actibus dele-
tarentur. Nam inhumana uoluptas est damno hominis aut uitio
delectari hominem. sed ut adolescentibus suis exemplo ostenderet.
quoniam esse turpe temulentum uideri. Sunt igitur ut ab animis tenebris
asuecant. ita potandi pueri. ut illis magis aqua temperetur -
quam limphetur uinum et tam sobrie quidem ac raro ut magis
ad molendum cibum. quam ad minuendam sitim datus potus uideatur.
Neque enim decet quod non modo ad uirtutem. sed nec ad bonam quam ual-
liditatem pertinet uentre cibum potum uel metiri. aut hiber-
nis noctibus somnos equare aut uoluptatibus modum sacietate
proficisci. sed ratione modare omnia. et ita asuescere ut iuueniles
impetus frenare facile possimus. arbitror quod non omne quod
per potentiam uel occasionem facere liceat decere ut faciamus. An-
te omnia uero decet bene institutum adolescentem rei diuinae curam
respectumque non negligere. ea quod opinione imbui ab ineunte eta-
te. Nam quid erit illi inter homines sanctum cui diuinitas de-
specta sit. nec uero usque ad amicos decet suspitiones pueri. quod
in ea etate dampnari plurimum solet. et irrisioni patere. sed
ad certum modum. quoniam quibus modus adhiberi in ea re potest. in qua
omne quod possumus infra modum est. Praecipue uero quod in omni
etate abhominabile est. monendi sunt non execrari diuina. neque
sacra nomina irrisioni habere. nec sponte facile iurare. Nam
qui temere iurant. crebro deierare consueuerunt. Proximis autem
seculis ac maioribus natu plurimum reuerentiae adhiberi conuenit.
eosque parentum pro loco existimare. In quo erat romana iuuentus
ueteris more perlatum instituta qui senatores quos praeses appella-
bant qua die habebatur senatus deducebant ad curiam. ibique assidui
praeforibus aderant. dimissoque senatu reducebant frequentes domum.
que nimirum erant rudimenta constantiae patientiaeque in pueri-
ori etate praestande. Qui ergo iuuenes libenter seculis adheret.
nec ab his facile discedit. a quibus proficere possunt. hi non temere
uelle uidentur etatem uirtutis peruenire. Instituti sunt praeterea
quo pacto deceat admittere uementes quo abeuntes dimittere
ut oporteat uicem salutare maiores. mores humaniter colligere

amicos beniuolos qz familiariter cōuenire. que cū in omibz apte
sedant. tū uero in pīcipibz et eozū liberis spenosa uidentur.
et notant in his maxime in quozū moribz atqz omī uita facili-
tas quidē amari solet. grauitas uero laudari. utrobiz tamen
uerendū est ne uel hec in agrestem senectatē. aut illa in scū-
rilem leuitatem exeat. hec aut ita consequi poterūt. si se fa-
cile quisqz argui. moneri qz paratur. que ratio in omī etate et cū
atqz condicōne salutaris est. Nam ut obiecto speculo facies mē-
mendas cognoscat. ita et castigantibz amicus errores pēdit.
Amici qui proximus est ad emendatōm locus. hi aut facillime
deceptōm patenti. qui nichil audire possunt qd' contristet. Im-
becilis est enī stomachi parere non posse nisi delicata. decet itaqz
et maledictes pati posse. et oburgantes audire. Nam qui
se non patit pītem argui. non facile solet cum est absens de-
fendi. Verū eos maxime qui sublimiore sūt factū. et in quozū
manibus vibū populi qz ius est. decet nō modo facile. sed et libe-
ter bene monētibz audire. quāto et ipi per multā licentiā pro-
miores sūt ad peccandū. et eozū peccata obesse pluribus solent.
ac eo quidē magis curandū qz pauca sunt. qui dicē eis. qd' uerū
decens qz sit audeant. pauciores qui uelint audire. Nam q' uult
uerum audire facile inuenit a quo audiat. Ita qz mirū uideri
pōt si sit quispiam bonus. aut sapiens in potentatu. ac magnis
fortunis natus. nec aduersū unqz casum exptus. et si quis sit
eiusmōi hunc pro quodā quāi terreno deo amandū colendū qz
existimo. Quippe cū inter affluentia uerū ad omēs uoluptates
suppetentiū et facultatē assequēdi quicūqz cupierit. et adulatorū
ingentem copiam. qui solent ex stultas insanos facē. uix rōni et
recto iudicio uacat usqz locus. Id pulare plato semiebat. et com-
mode pauas uerbis significauit. quē nos locū huc ad uerbū ex-
gorgia trāfferant. Difficile est enī inquit et plima laude dignū
in magna peccandi licentiā iuste uixisse. Sed et nimia quoqz
parentū indulgentia emollire atqz enervare adolestētes gñent.
quod in his plerūqz manifestū est. qui subuiduus matribz. p' delicias
sūt erutriti. Placet igit que est apud quosdam genitū gñetudo
ut liberos suos. aut extra ciuitatē. certe ex domū. aut cognatos
amicos ne educari curent. quos et si plerūqz indulgentiores in-
uenerint. hocipm tamen q' in aliena domo uiuē se intelligūt.
soluacōe illis licentiā adimit et melioribz studiis. que liberalia
dicimus intentiores reddit. de quibz est iam nos dicere de liberalibz.
Liberalia igit scūda uocant. que sūt libero homine studiis
digna. ea sūt quibz uirtus et sapiā aut exerceat. aut querat.
quibz qz corpus aut animus ad optima queqz disponit. Unde bonoz

et glia hominibus queri solet. que sunt sapienti prima pars uirtutem
proposita prima. Nam ut in liberalibus ingenius lucrum et uolup-
tas pro fine statuitur: ita ingenius uirtus et gloria. Oportet
igitur a prima infantia his intendere et ad sapientiam omni studio
conari. Nam si nulla est etiam puerorum animi etiam earum que
minus acuminis exigunt: quam excellenter assequi quis possit.
nisi a teneris annis illi intubuerit. Quid de sapientia iudicabis
que tam multis imaginibus et rebus constat. et in qua arte totius
uite precepta rationes et continentur. Non erimus perfecti: quoniam sapi-
entes et huius et esse omnes uolumus. non erimus inquam in senex-
tute sapientes nisi iuuenes primum sapere reperimus. Nec uero
suscipiendum est: quod omnibus pene uulgo est usurpatum. ut existi-
menus eos: qui iuuenes super etate ratione sapiant: maiores fa-
ctos desipere aliquando solere: quoniam et hoc in quibusdam non abhor-
reat a physica ratione: quibus cum impuberibus sensus uigeant.
crescente permodum etate marcescat. Quo in genere ratione est senex
quidam ab adolescente consutatus. Obscurum est autem utriusque nomen.
Cum enim his preter etatem prudens. probus et hincetur seni et
ad miraculum illum conderet. Erit igitur inquit in senectute demens.
qui sit in adolescentia tam sapiens: et ita quidem uoce sublata
ut adolescens audiret. Ille uero innati acuminis nichil oblitus
atque in eum protinus conuersus. Tu quoniam inquit perlatum in adolescentia
sapiens exististi: suus et illi ut auit armis confodit. Et est
quidem ex natura in plerisque iuuenibus tanta ingenij celebritas
ad intelligendum et ad inuestigandum tantum acuminis. ut uel sine
multa doctrina de rebus maximis loqui possit: sententias
et dicere gravissimas: quorum ingenita uis si eruditione corrobo-
retur: inuenitur et disciplina: summos uiros parum ea res solet.
ut igitur hi diligenter curandi sunt: ita non negligendi qui mediocri
ualent ingenio: quoniam uel hoc potius inueniendi hoc quod est in eis uis
nature defector. Omnes tamen a puericia studio laboribus et mani-
pandi dum faciles sunt iuuenibus dum mobilis etas ut est marioris usque.
At eo magis tunc insistendum: quo etas illa eruditio aptior est
et ceteris: quoniam et omni etate discendum est. nisi fortasse turpius
aliqui est discere quam nescire: quod esse iudicauit Cato ille porae
familie princeps: qui latinas litteras prope senex grecas iam certe
senex edidit. nec credit seni turpe discere quod esset pulcrum homi-
nare. Socrates etiam tantus philosophus iam etate puera fidibus operis
dedit: digitos et suos magistro formandos commisit: cum nros interea
iuuenes: si placuit deo promolice pigeat et uix dum ablactatos
pudeat se magistro esse: qui tamen iudicio pro mune committendi sunt:
sed uariis artibus ad bona recta et studia sunt inducendi. Nam

alij quidē laude et per spem honoris alij munusculis blanditijs
 alliciendi minus alij flagris q̄ cogendi erūt. Atq; hec quidē oīa
 ita rite pensenda. rōne q̄ modeāda: ut et in eodem ingenio
 iuassim his artib; p̄ceptoēs utant̄ et cauendū ut neq; nimis
 illis faciles neq; nimis seueri sint. Nam ut nimia licentia
 bonā indolem soluit ita grauis et assidua castigatio ingenij
 uim enervat: natūe q̄ igniculos in pueris extinguit qui dum
 timent omīa: audere nichil possūt. sit q̄ ut pene semp errent.
 dum in singulis rebus errare se timent. Maxie uēo in quib;
 suphabūdat nigra colera laxius continendi erūt. eos p̄ plimū
 suo arbitrio cōmitti quemet. et libertati consq; oblectari. Inq;
 yne oplexiois non omēs qd' aristotiles uoluit. sed plimi inge
 mosiores sūt. Verū euenit ut pleriq; ingenio liberali predicti
 dū recta studia sequi contendūt aut manu iniecta reuocant̄
 aut quibusdā oppositis quasi repagulis in ipso cursu subsistere
 coguntur: aut alio diuertūt. plurimis enī angustia rei familiaris
 impedimento fuit. que liberū aīm et ad meliora natū questū
 coegit inferuire tam et si per extremas difficultates genosa
 natura solet in altum emergē et magis profusa rerū copia
 qm̄ sūma inopia bonis ingenijs nocere consuevit: tū de hīs
 non sine indignatione dici solet: o qm̄ magnus hic erat futū
 uir: si in minorib; fortunis esset natus. Quibusdā paucorum
 imperiū et ab infācia suscepta consuetudo obstat. Nam
 et quod minoribus nobis consuetum est: facile id maiores
 facti sequi solemus. et pueri libenter parentū studiis: quib;
 innati atq; nutriti sūt. dari se paucunt. Sed et id quod est
 i cunctis consuetū. plurimū sequim̄: tanq̄ sit optimū factū.
 quod ceteri et probant. et faciūt. Ergo difficillima oīm est
 ea deliberatio. nam aut libera non est aut ad eam non nisi fal
 sis opinionib; imbuti. ex mala consuetudine et hoīm p̄iso
 sermone uenim̄. datū tamē est quibusdā munē dei singulari
 ut ipi perse rectā uiam sine ullo duce et inire et tenere potu
 erūt. Paucis illis quidē. et quos equus ut ait poeta iupiter
 amauit: aut ut genuit ut fabulis q̄ aliquid dem̄. qualē i p̄mis
 herculem accepimus. quod et greci tradūt. et latini p̄ty eos
 meminērūt. hic enī tū duas teneret uias unā uirtutis al
 teram uoluptatis. forte id etatis agens qm̄ de tota uita deli
 beratio sumenda est. in solitudine secessit. Ibi q̄ multū ac diu
 ferū cogitans ut est ea etas imbecili iudicio consilio q̄. uirtutē
 tandem reiecta uoluptate complexus est. Vnde sibi p̄ multos
 ac graues labores opione hoīm iter in celū extruxit. Ita igit̄
 ille nobiscū aut bñ agitur: si p̄ceptis manu q̄ deducim̄. ut p̄bi

simus. aut si ui etiā necessitate q̄ ad id cogamur. Est enī felix ne-
cessitas que cogit ad bonū. q̄q̄m et tibi q̄ ubertine id indeo
in parte contigisse. um enī sūt ex studiis atq; artib; hoīm
due p̄cipue. que et ad extollendam uirtutē. et ad parandā glia;
maxime sunt affines. armorū v; ac l̄arū disciplina. licet q̄ tibi
per patris intelligentiā solā militariū. que familie nr̄e prope
peculiaris est prosequi. tu utraq; ita es et industria et studio te-
nenter complexus. ut equalib; tuis longo intervallo post habitis
cū maiorib; q̄ certare i utroq; laudis gr̄ie possis. Probe igit̄
scias qui et militariū disciplinā. in qua semp tu maiores excel-
luerūt nō negligis. et ad uetē hanc domesticā gliaū. nouā eadē
l̄arū laudem addicē tentasti. neq; enī imitari eos studeas. Est
aut horū nr̄is temporib; turba ingens. qui sibi opionē doct̄ie
ut dederis abhorrent. aut Lianū quondā romanorū impatoris
finā p̄bans. qui l̄as uirus ac pestem publicā appellabat.
multo magis. qd̄ ille ait. beatas fore res publicas si ul' studiosi
eas sapie regent. ul' earū rectores sapie studere contigisset. Et
quidē qd̄ uerū est l̄arū discipline neq; clementiā adimūt neq;
malignitatē. q̄ magis. ut eos qui ad uirtutē et sapiām nati
sūt. aut indicia stulticie detegende. aut instrumenta p̄ciosiorū
muriē. Nam et claudū ne arōm p̄cipib; distedamus
sane doctum accepimus. et nerōne eius atq; in p̄ncipatu
sucessorē. eruditū in p̄mis fuisse constat. quorū p̄or insignis
uirtutis fuit. alter crudelitatem atq; omnib; flagitiis ḡtami-
natus. Qui tamē sub obtentu clementie dixit aliqu optare se
l̄as nefare. qd̄ et optandū sibi p̄fecto fuit. si mō nō alia rōe
q̄m l̄arū ignarus esse clementis potuisset. Sed opinor. eū et si
l̄as quoq; que male apud se h̄itabat. eicere p̄bi p̄orsus licuisset.
tam mature ac libenter facturū fuisse. q̄ illā simulatā ad ip̄s
clementiā exuūt. ne au uirtutē aut bonarū arū reliquib; i se
locus esset. Contra uero iacobus de carraia paup̄s tuus et
prudens uir et p̄nceps magnanim; ip̄e quidē nō magnop̄e doct̄i
mirā tamē immodū doct̄os coluit. ut id unā fortune sue defuisse
iudicaret. qd̄ non esset. q̄ntū modētū hoīem optare liceat. q̄sequi
uero non facile nisi ab initio etatis. studio labore q̄ nobis do-
ctrinā parauerim; . Paranda sūt igit̄ in iuuentute solacia que
honestam senectutē possit oblectare. Nam que sūt iuuentutis labo-
riosa studia. ea erūt iocunda oia senectutis. et sūt in hac re sane
magna p̄sidia. siue cont̄ languidū. torporē remediū q̄rim; .
siue sollicitis occupacōib; solaciū. Nam tū duo sūt ḡn̄i uite
liberalis. unū qd̄ totū in oia ac spedacōe est. Alterū qd̄ in
actione negotio q̄ consistit. In p̄ore quidē q̄ sit necessariū cogno-

magnop̄e ad
muit

usus q̄ scripturā nemiēm existimādū est latere. In posteriore uero
qm̄ sit utilis facile hinc dignosā pōt. Nam qui ad res gerēdas
aīm applicant. Omitto q̄ et p̄ceptis illorū qui scripserūt. et eorū
exemplis de quibus scribit̄ prudentiores fieri pnt. Sed siue
rem. p̄ admistrent. siue foris in bellis aut domi in suis amicorū
q̄ negotijs uersent̄ non hnt fatigati qua alia in re iocundus
acquiescē ualeant. Cum etiā incidunt tempa et hore in quibz
ab huius rebus uacare necesse est. Nam et a re p̄ sepe multū
prohibem̄. et non semp gerim̄ bella. et singuli dies noctesq̄
aliquid hnt domi quo contineri et esse sorsū oportet. In hoc igit̄
tempo cū nihil nobis per otū agere foris licebit. lectio libri
q̄ succurrent. nisi prorsus somnus indulgere aut inertis otio
habescē uolems. aut morem imitari domitiani p̄ncipis. q̄
singulis diebus certis horis secretis ab omibz scto fere
muscas infestabat. fuit hic quidā Vaspasiani filius. Titi uō mior
nati frater. utraqz profecto longe impar. imo ues tanto om̄
teterimus. quāto titus p̄bissimus est om̄ hitus. quē hystorie
delicias huām geneis appellauere. Itaqz et eius memoria
tam celebris est. q̄ illius execrabilis. Libero etem iudicio
de rebus uita q̄ hominū posteritas utit̄. que nec uitupa
re improbos metuit. nec laudes inuidet bñ meritis. Cui
quidem in re magna est ut uidemz p̄rogatiua p̄ncipibz. imo
uero p̄pe dixerim nēitas p̄piti bñ gerendazū rerū. si iudiciū
hoīm et fame apud posteros eternitatē spectare uelint. Nam
in ceteris quidē hūioribz magna ui ac uirtute opus est. ut
in lucem emergant. et eorū peccata sue sortis obscuritate tegūt̄.
In p̄ncipibz uero et magnis uiris. p̄bitas siue q̄ rara sit. ī multa
forma ac p̄ea magis adminicūm habetur. siue q̄ ex fortune sple
dore magis illuſcretur ea. uel si modica est p̄clara atqz insignis
habet̄. malefacta aut nec latere q̄ius secreta pnt nec cognita diu
taceri. Illi em̄ ipi qui aut mīstri sūt uoluptatū. aut socij criminū
consij q̄ factorū efferūt et p̄mi damnāt. quo in gr̄e eius ipius
domitiani demenā e tubicularijs unus urbano scemate notauit.
Aliquē em̄ interrogatus esset ne quisqm̄ cū domitiano intus respo
dit. ne musca quidem. quasi ille studio suo omēs sustulisset.
hinc eius occupacōni tam in decore uenia forte possit indulgeri
si modo constaret q̄dam per hiemem solus agē consueuisset.
Aut si non maiore odio ex tetrīs facinoribus. qm̄ ex hoc auar
pio tam fēdo irrisione se dignū prebuisset. Nam qd' scipio de
se dicē solebat. nūqm̄ minus solū aut otiosū esse. q̄ cū otiosz
aut solus uideret̄. non facile cuius potest contingē. sed solus ma
gis ingenijs atqz excellenti uirtute p̄ditis. tam et si nichilo

157
 nō uidetur minor. qui cont̄ et in turba solitudinē seruare p̄t
 et in negotio quietem. Quid de Catone quidē scriptum est. qui
 interea dū senatus cogeret̄ lectitare in curia libros frequē sole
 bat. Vnde nimirū et in rem p̄ntem. et in om̄e tēpus salub̄
 vna patrie consilia dictabat. Et si p̄terea aliis nullq̄ ex
 librariū studiis fructus habet̄. qui utiq̄ et plūmi sūt et
 maximū satis tamē abunde magnū iuderi debet res momēti
 q̄ interea dū attenti legimus a pleris q̄ auocamur. que nō pos
 semus aut sine turpitudinē cogitare aut remissa sine molestia
 Nam si quid est aut in nobis ip̄is. aut in fortūā nr̄a. qd̄ nos offē
 dat. hac facile rōne lenamur. p̄ter id qd̄ mirabilis uoluptates
 in animis hoīm. doctrinā studia paruit. et uberimos afferūt
 in tempe fructus. si q̄ndo in bonam mentē. et ei cultorē idoneū
 tale semen inaderit. ergo tū soli sumus ab om̄ibus et ceteris curis
 uacui. qd̄ agē melius possumus q̄ libros cōuenire. ubi sūt oīa
 uel amenissima ad cognoscendū. uel ad bene sancteq̄ uiuendū
 efficacissima. Nam tū ad cetera plimū quidē ualent. tū uero maxie
 ad saluandā uetustatis memoriā. necessaria sūt monumēta librariū.
 quibus res hoīm geste. fortune euentus inspati. natūe insolita
 opera. et sup̄ his om̄ibus rōnes temporū continēt̄. memoria
 et om̄i hoīm et qd̄ t̄nsmittit̄ per manus sensim elabit̄. et uix
 unius hoīs eū exuperat. Quod aut̄ libris bene mandatū est
 p̄petuo manet. nisi pictura forsitan aut excisio marmorū. aut
 fusio metallorū pōt etiā tale quiddam prestare. Verū ea nec
 signant tēp̄a. nec facile uarietate indicant motionū. et ex
 teriorem tantū habitū exp̄mūt. ac labefactari facile possūt.
 Quod aut̄ libris tradit̄. non mō hec que dicta sūt effiat. sed et
 sermones q̄ notat. et cogitatus hoīm effingit. ac si pluribq̄
 exemplaribz mulgatū est. non facile p̄t interire. si mō et dig
 tas attendat oīom. Nam que sine dignitate scribūt̄. ea nec
 foras fident. nec subsistē diu possūt. que igit̄ pōt eē uita
 iocundior. aut certe comodior. qm̄ legē semp̄ aut scribē. et no
 uis quidē existentes res antiquitatis cognoscē. p̄ntes uero
 cum posteris loqui. atq̄ ita om̄e tēpus qd̄ et p̄teritū est et
 futurū nr̄m facē. O predarā supellectilem librorū inq̄ ut
 nob̄ et o iocundā familiā ut recte cicerō appellat. utiq̄ et
 frugi et bñ morigerā. non em̄ obstrepat. nō inclamat. nō
 est rapax. non uorax. nō contumax. iussi loquūt̄ et item
 iussi tacent. semp̄ q̄ ad om̄e imperiū presto sūt. a quibz ul
 unq̄ qd̄ uelis et q̄ntū uelis audias. Eos igit̄ qm̄ nr̄a memoriā
 non est oīni rapax. ac paucorū quidē tenax. et uix ad singlā
 sufficit scēde memoriē loco hendos assuados q̄ censes

nam sicut hinc quidē ac libri cōtatarū rerū memoria ita et fabulū
oīm cōis apotheca. Id qz curare debemus ut quos a pōribus
accepimz si nichil ipi ex nobis ygnie forte possimz integros
atqz incorruptos posteritati transmittamz. Eo qz pacto et hys
qui pty nob futuri sūt utiliter consulemz et his qui pterierūt
Vnam hanc suorū laborū mercedem repensabimz. In qo mste
forsitan possumz qddam seculū pxiimas qz supiores etates ac-
cusare. Indignari quidē licet proficē aut nichil q tā multa
illustrū auctorū preclara opera deperire passi sunt. et quāda
quidem nomia sola sūmis tamen laudibz ornata aliorū etiaz
pars uigiliarū et fragmēta quedā operū ad nos puenierunt.
Vnde fit ut ex splendore laudū ac nomis opa desideremz illorū
horū ues reliquos labores deperisse indignemz. Ex earū rerū
que supant adhuc excellētia ac dignitate: tā et si ea ipsa
plerisqz paratū suorū tam uiciose correctā quedā etiā inter-
cisa ac mutilata susceperimz ut pene melius fuerit ex his
nichil ad nos puenisse: sed in hac iactura que maxima
est non debet id mīmū uideri q res plurimas nrās atqz
in talia facta cognōne dignissima. pro magna parte latere
nos contingit. Quorū noticiā cū libris simul ac monumētis
eorū perijt. Sicqz qui barbarorū res gestas nouimz plerasqz
ex nrīs casu librorū ignoramus. et est eo deuentū: ut latine
quoqz historie et cognōnez et fidem a grecis auctoribz exi-
gamus. Plurima nāqz talū que apud nos sūt aut anguste
perscripta aut prorsus incognita late apud eos diffusa repe-
riuntur: qm̄ et eāpā grecā oratō que nrīs maioribz esse
quondā domestica ac per familiaris solebat apud suos pene
interijt. apud nos uero prorsus extincta est: nisi pauci qdaz
qui hac etate illi intubuerūt iam e sepulcro in lucem reuocet.
Sed redeo ad historiam: cuius eo grauior est iactura: quo eius
rei cognōe et utilitas est et iocundior. Nam libalibz quidem
ingenijs et his qui in publicis rebus et hoīm cōitate iisari
debent conuenientiora sūt historie noticiā et moralis phie
studiū. Ceterē quidē em̄ artū libales dicunt qui liberos hoies
deceant. phia uō idarco est libealis. q eius studiū liberos
hoies efficit. In horū igit alios pcepta quid sequi qd ue fugere
edueiat. In altero exempla inuenimz. In illa em̄ oīm hoīm
officia repunt et quid quēqz deceat. In hac ues qd factū dictū
ue est suis qdaz tempibz. Adytendū est ad hec nisi fallor et
tertiū idē eloqūtiā que ciuilibz scē pars quedā est. per phiam
siquidē possumz recte sentire. qd est in oī re pmiū. per eloqū-
tiam grauit ornateqz dicē. quā una re maxie conaleat mltitudo.

ammi. Per historiam uero in utroque iuuamur. Nam si senes idcirco
 prudentiores iudicamus: eos quod libenter audimus. quod per longam
 uitam etiam in se multa experiri sunt. et in alijs pleraque uident.
 atque audierunt. quid de his est iudicandum: qui multorum seculorum
 res cognitum dignas memoriter norunt. et ad omnem casum profere
 illustrare aliquid exemplum possunt ex quibus id efficitur quod est summi
 uiri et omnino excellentis ingenij. ut et optime dicere quod possit
 et studeat quam optime facere. Erant autem quatuor que pueros suos quam
 consueuerunt docere. litteras. luctatuum. musicam. et designatuum. quam
 pertractatuum quidam appellant. De luctatuum et musica dicet perthea.
 designatuum uero nunc in usu non est. per liberali nisi quantum forsitan
 ad scripturam attinet scribere. namque etiam ipsum est prothetere. et de
 signare. quo ad reliqua uero penes pictores resedit. Erat autem
 non solum utile sed et honestum quoque huiusmodi negotium apud eos
 ut Aristoteles inquit. Nam et in emptionibus uasorum tabularumque
 ac statuarum quibus greci maxime delectata est succurrebat.
 ne facile decipi praeterire possent. et plurimum conferebat ad depre
 hendendam rerum que natura constant. aut arte pulchritudinem ac ue
 nustatem. Quibus de rebus pertinet ad magnos uiros. et loqui
 inter se et iudicare posse. Litterarum uero magnus est semper fructus
 et ad omnem uitam et ad omne hominum genus praecipue uero studiosis
 earum. et ad accipiendam doctrinam. ita et ad firmandum eius habitum
 reuocandamque lapsorum memoriam. Ante omnia igitur si quid proficere de
 doctrinis uolumus congrui sermonis habenda est ratio. et curandum
 ne dum maiora persequimur. turpiter in minoribus labi uideamur. primum
 hinc disputandi ratio adhibenda est. per quam in unaquaque re. quod
 uerum falsum uel sit. facile argumetando querimus. Ea cum sit dis
 cendi scientia sciendi que disciplina ad omne doctrinarum genus magis
 facile aperit. Rhetorica uero tertia est inter rationales disciplinas
 per quam artificiosa queruntur eloquia. quam et tertia posuimus inter
 praecipuas ciuitatis partes. Verum ea cum nobilium hominum studiis re
 lebrari olim consueuisset. nunc pene prorsus obsoleuit. Nam
 a iudicijs quidem eiecta penitus est. Vbi non perpetua oratione
 sed inuicem dialectico more adductis in causam legibus contenditur.
 In quo genere plerique quondam ex romanis adolescentibus magnam
 gloriam sunt affecti. aut deferendis insomnijs. In deliberatione
 uero genere iam apud principes et rerum dominos nullus est ei locus
 quam paucas expediri uerbis sententiam uolunt. et nudas afferri in
 consilio rationes. In populis qui uel sine arte copiose dicere possunt
 clari habentur. demonstratum genus restat quod et nusquam est usu sub
 latum ita uix usquam ratione inuenitur. Nam in faciendis orationibus

his artibus utuntur facere omnes. que contra autem benedicendi sunt. Que cum ita sint elaborandum est tamen ei que uolumus esse bene instituti ut in omni genere causarum ornatè copiose que possit ex arte dicere. Prima hinc est poetica tunc studium et si confite plurimum et ad uitam et ad orationem potest ad delectationem tamen magis uidetur accommodata. Ars uero musice nam et ea audientem delectat magno quidam apud grecos honore habebatur nec putabatur quisquam liberaliter eruditus nisi cantu et fidibus sciret. Quamobrem Socrates ut ipse senex didicit ita ingeniuos adolescentes erudiri in his iussit. non quidem ad lasciuie inatamentum sed ad motus anime sub regula rationis que moderandos ut enim non omnis uox sed tantum que bene consonat ad sonum melodia facit ita et motus anime non omnes sed qui rationi conueniunt ad rectam uite armoniam pertinent. Verum cum ad remissionem animi sedandas que passiones plurimum ualeat modulationis usus. tum uero etiam discipline cognitio digna est ingenio liberali. secundum quam rationem speculamur sonorum uarias naturas ac proprietates. et ex quibus inuicem proportionibus consonantias dissonantias que causari contingat. Quod admodum et de numeris ratio que arithmetica dicta est. et de magnitudinibus que geometria est appellata in quibus secundum uarias relationes parium uel imparium et item linearum superficies aut corporum uarie species numerum magnitudinum que constituuntur multa que his mense propria demonstrantur que cognitio iocundissima est et precipua in se multitudinem continet. Sed et illa quoque pulcherrima est que ad siderum motibus magnitudinibus ac distantibus pertrahit. Euocat enim nos ab his tenebris et crasso aere et in superiorem illam lucidissimam domum tot hominibus distinctam oculos atque animam induat. In quam aspicientem iocundum est fixarum stellarum imagines discernere et erraticas suas locas nominibusque denotare earum conuersiones. et item solis lune que defectus longe antepredicere atque predicare. Maxime uero scientia de natura intellectui humano consona atque conformis est. per quam naturalium rerum acutarum inaniarum uel principia passionum que et eorum que celo et mundo continentur motuumque transmutationum causas effectus que cognoscimus ac multorum quidem possumus causas reddere que uisus miranda uideri solent. Que tamen omnia iocundum est intelligere. tum maxime negotiari ita eas que in aere et terra terram sunt impressiones iocundissimum est. Equè uero et que his annexa sunt cognitiones pulcherrimas inquisitiones habent. ut est perspectiua. et de ponderibus tradita ratio. Et quam quidem dicendo hactenus pertractus sum reliquas que disceptationem attingam. Mediana igitur est et cogniti pulcherrima et ad salutem corporum comodissima. Verum exercitium habet minime liberale. Legum pericia publice priuatimque utilis est. et magno ubique honori habet

et ipsa quidē a morali phiā deuuiata est. quēadmodū a nāli medi-
 ana quā ut honestū est. aut audientibz intēpretari. aut i iure
 disceptantibz de iure consultiū apire. ita est in decorū tractātes
 causas pao cōueto opas uendicare. Scientia uerō dīna est de
 causis altissimis. et rebus que sūt semote a nris sensibz. quas
 intelligētia tantū attingim. Principales itaqz disciplinas
 fere cōmūmimus omēs. non quo unicuiqz omēs necessariū ap-
 hendende sint. ut doctus tandem aut sit aut habeat. nā et sin-
 gule totū sibi homiēm uendicare possūt. et utrūqz est uirtutis
 opus. ut modestas opes. ita et mediocrem posse pati doctrinā.
 sed ut ad quā quisqz aptissimus erit. eam potissimū amplectat.
 qm̄qz ita sūt cōiunte doctrine omēs ut nulla quēuis igratis
 prorsus alijs egregie papi ualeat. Sed ingeniorū diuisa sunt
 genera. quedā enī facile inueniūt in unaquaqz re argumētū.
 et mediū quo suū ppositū inferant. Quedā uero tarda sūt ad
 inueniendū uerū. solida ad diuidendū. et pōres quidē illi qly
 ita est ingeniū ad opponendū aptiores sūt. posteriores uerō ad
 respondendū. Item illi ad poeticā faciūt. et rōnales sciētiās.
 hi uero ad reales. Sunt aut et alij ingenio quidē ueloci. lingua
 uero sermone qz tardiore. et hi ad compositū sermōnē orōnēqz
 rhetoricā ualere uident. In utraqz uero ui p̄mpti ad dialecticā
 disputacōnes p̄clare faciūt. Quibz aut sermo uelociter est qm̄
 ingeniū. id est lingua quidē sunt p̄mpti. ingenio uero tardo
 ad neutrū genus ualent oracōis. Amplius in quibz dā mēorie
 uis magna uiget et hi ad cognōcōnez hystoriā ualent. et com-
 prehēdenda legū ampla uolumina. in quo sare nos oportet me-
 moriā p̄ter ingeniū ualere non multū. ingeniū uō sine mēoria
 prope nichil qntū quidē ad disciplinas attineat. Ad agibilia uō
 contra. p̄ea qd' mandau scriptis iure memoriā acta res agen-
 da qz possit. de doctnis aut nō uidemur id sare qd' nō memoriā
 sanius. aut nō facile remissa possumus. Sūt p̄terea quibz est
 uis anīe a sensibilibz et mālībz rebus abstracta. et sepatis atqz
 vlibus cōphēdendis aptior. Alij cont' ita particulaia distare et
 negocia sūt promiores. et hi quidē ad prudentiā et nāle sciēz
 Illi uero ad mathematicas faciūt et ad diuinā que methaphisica
 dicit. Preter hec aut cū duplex sit intellectus speculatiū et p̄cti-
 tiū. ut quisqz scdm alterū potior erit. ita cōuenientia illi studia
 sequi debebit. Sunt insup limitata. et quēadmodū in iure dicit
 glebe ascripta quedā ingēnia. que tū in reteris imbecilla sūt i iure
 tamē aut altero ualent eximie. ea aut sola sūt eis p̄mittēda i qbz
 solis plimū posse uidetur. Verū aristotiles quidē uoluit liberalibz
 sciētijs nō min⁹ indulgendū nec immorandū esse ad p̄fectionēz

Civilem hominum vitam negotiosamque respectans. Nam qui totus
speculationi et litterarum illecebris deditus est. is est forsitan sibi ipsi
carus at parum certe utilis. urbi aut princeps est. aut pectus.
Ac de doctis quidem ac ingenijs ac utroque generibus ita videretur
diffiniendum. In quibus est id animi omnia animadvertendum. quod non modo
maiora illa precepta que puerioribus traduntur. sed et prima quoque
artium elementa ab optimis preceptoribus accipe convenit. et ex
auctoribus librorum non quibuslibet passim immorari sed optime
qua ratione et philippus rex macedonum primas litteras ab aristotile
discere alexandrum voluit. et veteres romani liberos suos scolas
manipantes in uirgilio primum erudiri curabant. optime utriusque
ratione. Nam quod teneris mentibus insitum est. alte radices mittit
nec facile postea diuelli ulla vi potest. Ergo si melioribus in initio
assuerit illos habebunt proprios et ueluti duabus semper utentur.
Sin uero errores illos imbiberit. his duplici tempore opus erit.
primum ut errores excutiant. ac deinde ut uera precepta condiscant.
Quod obrem chimotheus musici suo tempore illustris qui ob
multiplicationis in cithara cordas et nouorum modorum aduenientiam
sparta iussus est exulare. A discipulis quidem qui nihil apud
alios proficerent certam percipiebant mercedem. ab his uero qui ex
alijs quippiam ediderant. duplicem exigebat. In discendo autem
solet esse plerisque impedimento id quod magno adiumento esse de
buerat. multa uidelicet cupiditas discendi. qua fit ut dum omnia
parum completa uolunt. nihil tenere ualeant. ut enim superfluis
cibus non nutrit sed stomachum quidem fastidio afficit. reliquum
uero corpus aggruat atque infirmat. Ita multa rerum copia simul
ingesta memorie et facile in primum elabitur et in futurum imbecill
torem nimis eius reddit. Semper igitur multa legunt discipline
studiosi. sed pauca quotidie delectant. que decoque eorum memo
ria possit. sic quod tria aut quatuor plura ne ut cuiusque uis erit aut
otium pro eius diei proprio lucro seorsum reponat. alia uero
legendo id consequentur. ut que iam didicerunt meditatione saluent
que uero nondum quotidie magis familiaria sibi. legendo faciant.
Hinc autem nimie sciendi discendi que cupiditati conuicta solet esse
inordinata quedam curiositas inuestigandi. Cum autem multa de sin
gulis assidue student. uarijs uno tempore disciplinis intumbunt
et nunc illac nunc hac referunt. Aut nunc quidem unam uiribus
totis amplectuntur. Inde uero ad modicum illa reiecta alia atque alia.
que res non modo prorsus inutilis. sed et uolubenter damnosa.
Nam ut in re est et pro uerbis etiam dicitur. accersit uina que sepius
persuasant. Ita immorari uni rei decet. et eam omni studio persequi.
disciplinasque eo ordine capere tentare quo sunt a suis auctoribus

tradite. Nam qui libros inordinate legunt. nunc a fine facientes in-
 tit. nunc media inter legentes. et quod primum esse debuerat postremum
 accipiunt. hi haud temere nichil aliud legendo profitantur. quam ut omnia
 neglexisse uideantur. de libris autem qui sunt eiusdem disciplinae ita quod
 permultos uersari conuenit. ut meliores semper papuos habeamus.
 nec uero par omnibus labor suscipiendus est. sed unicuique pro modo
 ratione quam ingenium suum. Est enim ut sit dixerim in quibusdam ingenium quod
 aere plumbea. in quibusdam uero ferrea. quibus est plumbea siquidem
 et obtusa est. parum ad disciplinam ualeat. quibus uero est aere inge-
 nium acuta quidem sed mollis. et quae facile retundi possit. hi inter
 studendum crebris interpellationibus indigent. qui nisi primo impetu
 penetrent quo uolunt. quanto dehinc magis intenderunt magis hebescent.
 Qui uero ferreum sortiti sunt ingenium siquidem et acutum. his nichil impium
 est. nisi eo perripe uelint. ubi frangi omne necesse est. Sin uero ob-
 tusum assiduo tamen studio difficultates omnes euincunt. Ita quod si quod
 non intellexerit non pertinens respuat. quod superbum est. aut quod pusillus
 euenit animis desperent magis aut intentione perseveret. Sed et id
 quoque per plurimum uerum est. acutiores ingenio minus ualere
 memoria et qui celeriter capiunt retinet minus. Ad saluandam igitur
 confirmandamque memoriam maxime affinis est catonis ratio qua
 ut se dicebat. ut quicquid die egerat. uiderat. legere. uespero com-
 memoraret. tanquam diuini a se negotii rationem exigens. non modo
 qui negotii. sed omni quoque uolebat reddenda esse rationem. Ita igitur
 et nos omnia quod si possumus remissa curabimus. si minus ea saltem quae
 papua nobis delegimus tenacius complectimur. Prodeit autem et de
 communibus studiis una cum sodalibus crebris confere. Acuit enim ingenium
 disputatio. lingua erudit. memoriaeque confirmat. ac non modo multa
 disputando discimus. sed etiam quae sic discimus. aptius eloquimur. et fir-
 mius recordamur. Sed et alios quam docendo quae famus non parum et ipsi
 uiuimus. Optimus namque proficiendi genus est docere quod didiceris.
 Verum euenit omnibus fere discantibus. ut si quid ab imo bene profecerit
 pertinens magna sese de disciplinis conseruitos arbitrentur. etiam quidem
 ut docti disputet sententias quam suas obmixte tueri uelint. quod eis plu-
 rimum officit. Primum et enim ad disciplinas gradus est. posse dubitare
 nec est quicquam discantibus tam inimicum. quam ut minus de propria crudi-
 tione presumant. aut de ingenio sibi confidant. quorum alterum discendi
 curam tollit. alterum minuit. Sic enim ipsi se fallunt. in qua re minime
 necesse est. Ille enim autem fatalius est fallere quam seipsum. neminem dam-
 no maiore decipimus. fit autem id. ideo. quam nondum diuertit et an-
 fractus. ac papua quae in scientiis latitant pendere in expertis
 liant. Quibus euenit ut aut de libris plerumque male corrigant
 quae bene proficiantur intelligere. aut impiaam scriptorum. negligenter

ne culpantes multa sponte ptercant non intellā. Verū eas opi-
niones studiū et psequentiā exauget. fient aut cōmode omīa. si
rurē tempa dispensabūt. si singulis diebus statutas hoīs lītīs
dabimur. neq; negotio ullo abstrahemur quomīng aliquid quotidie
legamur. Nam si alexander in castris lectitare plurimū solebat.
Si cesar etiam cum exercitu pfectens libros scribebat. et augustus in
mutinensi bello rem tantā adortus. semp tamē in castris legē aut
scribē quotidie declamitare consueuerat. quid poteit urbano oīo
interuenire qd' nos diu prorsus a lītīs studiis auocet. Vale aut ē
ut uel cuiuslibet mīni tempis iacturā p magno deputemur. et ita
tempis quēadmodū et uite et salutis racōm habeamur. ut nihil
inutilit nobis debeat. uelut si inertes horas et que apud ceteros
otiose sunt. aut studiis leuioribus dabimur aut lectōne iocunda
insigemur. bone etiam racōnis est. ea que bona colligē que solet
negligē ceteri. ut si quis sup cenam legat et somnū quidē inter libōs
expectet. aut certe per libros fugiat. qm̄ p̄phīa obesse ea usui lu-
minibz quoq; contendit. qd' et uerū est. si modo pter modū id est a
intentione nimia. aut sup multā saturitate id fiat. sed et illud qd'
prodeat nōm̄hil si intra bibliothecas nrās coram atq; in oculis mīst
menta hec constituamur. quibz horas ac tempa metiri solent. ut
quasi tempus ipm̄ fluere labi q; uideamus. Et si eis ipis longē ad
nichil aliud. qm̄ ad quos instituta sūt utemur nullā ibi aut oīu
pacōm aut cogitacōm externam admittentes. **H**ec aut que dicta
sunt maiore cura ac studio psequantur. hi quibz est ingenium
ad disciplinā aptius qm̄ corpus ad bella. Quibus uerū et ingenii
inget et corpus est ualidū eos oportet utriusq; curam habere.
et aīm quidē ita formare. ut uere possit decernē et rōne uelit
impare. Corpus uero et fortiter ferre ut facile patere possit. ac
deniq; ita nos totos compare. ut semp parati simus. non ad
mferendam vim. sed ad arcendam iniuriā. Aut si uim quoq;
adhibere permittimur non prede cupiditatis q; grana sed pro
impio gloria q; decitare. Maxime uero pncipibus conuenit
in militari disciplina instructos esse. nam eos quidē oportet
et pacis et belli artibus habundare. et posse exantibus ducē. et qd'
corpe suo cum opus fuerit depugnare. qd' ita esse debet alexander
qui magnus est cognominatus. aut futo sepe ita uerbis significauit
nam quotiens de homerū uersibus eius studiosissimū eāt inter
aīos ut sit contencio inuadisset qui nam esset ex omibz elegātiōz
illū semp unū eximie pferēbat. qui est de agamenone scriptus.
q' omidē deceat qui bonus est rex forte etiā esse pugnatōem. Ex-
tendū est igit ab ipā infāntia corpus ad militiā. et aīnis ad pa-
tientiā formandus. ac uelut equos solent. nam deductus est

in statu: ut p puluē ac sudorē ferre facile solem. laborem q̄ assuecat
Nam ut i arboribus tenues quidē ramusculos p̄ sepe uidem⁹ magnā
pomorū uim de se natam a p̄mis floribus ad iustā magnitudinē p̄fē.
eo q̄ onere. et si plane quidē flecti minime tamē frangi. q̄ nisi sensi
excreuisset. ualidiores quoq̄ ramos appensū euerter. ita et homines
nisi a pueris p̄mis ac deinde per omēs etates paratē laborū et aīo
et corpe assuecant. si qua postea difficultas rerū imminet frangit⁹
p̄timis neq̄ ferre uim aduersam ualent. Quid ipm et magnorū le-
gislatorū quos uetustas celebrat minoris et leuigi auctas monet.
Cretensū quidē enī ac lacedemoniorū leges laborib⁹ erudiebāt
iumentis. non modo ad paratū corpus. sed et ad continentā animi
quos fons educandos exercei in uenationibus. ac per hoc curre. saltare
esurire. algere. estuare q̄ iubebāt. ut sic exatatis uti facile ad mili-
tiam possent. Nam delicias quidem aīmos hoīm corpa q̄ dissoluūt.
labor uerō confirmat. et indurat. Itaq̄ nō nisi indurati laboribus
possunt. qui aut ita consuecāt et aīo et corpe utent⁹ facile tū opus
erit ad pericula et difficultates omēs subeundas. quo in genere
naq̄ ex ueterib⁹ naq̄ ex nris ullū exemplū illustrius p̄ponere tibi
ualeo. qm̄ penem tuū libenter enī ut ipse uides maiorū tuorū
imagines tibi p̄pono. eas q̄ crebris studiis ad memoriā tuā r̄uocae.
qm̄ et est in illis quod magnifice sequi ualeas. et domesticas exēptis
solent homines magis excitari. Nam ut glōsūm est. suos benefa-
cendo uincere. ita turpe iudicari solet ab his quorū uirtutē honori
nobis duamur. uita moribus q̄ degenerare. Sed ad penem tuū
redes tui tū innumere tribui laudes possint. ipse tamē de se nlla
re magis qm̄ laborū paratā gloriari solet. Est enī id qd' uidemus
ita ad labores impiger et in periculis audax. ut nec mole corpi fieri
se ullam. aut esse mortale genitū arbitrau uideatur. Ex contemptu
naq̄ laborū mortis quoq̄ nascit⁹ contemptus. et crescit audacia
qua ita ille intrepide neq̄ difficilia aggredit⁹. ut nichil metueret
credendus sit. p̄ter id forsitan unū. ne seni mori sibi contingit.
qd' rōne optima sentire michi uidetur. Spectanda est enī sp̄ uirtus
et ad facta p̄clara incendendus est aīmus. de uita non magnopere
curandū. quisq̄ enī mūdanas res extinctione debita pensabit
facile cognoscet et fructus diu uiuēdi mīores esse qm̄ ut longa
uita expecti magnopere debeat et risus maiores. q̄ ut ul' breuis
sp̄ari possit. Debet igit⁹ et honeste in pace uiuentē et in bello
fortiter facientē. cetera quidē equanimiter ferre. morte uero
quodcuq̄ adueniet placide admittē. plerūq̄ etiā tū occasio aut
necessitas postulet illi occurrē. non enī timere id oportet. ne
parū forte uixerim⁹. sed ne idipm qd' uixerim⁹ parū uixisse
uideam⁹. Habet naq̄ omīs etas. ut edere magnificū aliquid

possit. Sapius qui postea primus africanus est appellatus iuxta dum
sub patre pro patria aduersus penos militans cum hambal ronos
ad hunc audisset patrem ipsum consulem belli quoque ducem affectum
in uulnere et ab hostibus inuentum periculo exemit. Sicque ex qua
pugna iuxta ueteranis fugere contingit. Sapius id etatis consulis
ducem tuum et prem nominis pie quam fortiter faciendo seruauit.
Cumulatam quoque et publicam et privato merito laudem retulit.
Emilius quoque lepidus puer productus in pugnam eodem congressus
et hostem occidit et tuos seruauit. In eius memoriam rei statua
illi pretextata et senatus consulto in capitolio posita est. ut et ceteri
exemplo attenduntur et auiditate perari mea etate opus suis
honores habetur. Sed et tu quoque nisi tuas tibi laudes inuideamus
utroque illorum minor ut eras natus apud bruxiam nupera tu esses in
exercitu germanorum progredi ausus es in hostes armatus. quantum
ceterorum nemo militum offerre se sustinuit quo quidem facto reser
uibus magis an hostibus admirationi an uero animis rubor fue
rit. Ita igitur a primis annis instituendi sunt pueri ut et audere
magna possint et diffidia tolerare. Quid enim est illud de lace
demorum pueris? Nam hi quidem de cura educationis eorum
plurimum apud ueteres commendantur. Quos spiritus gignere mos ille
debuit quibus consuetum erat in concertatione equalium patientiam
tantam prestare ut in deiectione aut casu interluctandum collapsi necati
se potius examinauerunt paterentur quam uictos fateri se uellent.
Quid enim mirum? nam et ad aram sic uerberibus accipi solebat
ut multo semper corporis sanguis fluere et plerumque etiam spiritum
exalarent. Nemo tante aut exclamauit unquam aut uix minimum
dolores signum edidit. Ita domi formata iuuentus ea demum mili
tie opera gerebat quibus uetusta omnis memoria plena est.
et quod audire eos aut adire aut a praeiis par erat. Cum in ho
stes progressuri per blandicias monerentur a matribus ut aut
uiui arma referrent aut mortui in armis referrentur quam trude
arma hosti aut ea abicere fugientes penitus morte iudicabant.
Igitur illi ut partes corporis et curabant ea et tuebantur nec mirum si
se uiui in armis crebro spectandos exhibebant qui etiam mortui
fore ea sibi deorum relata existimabant. Prestat autem consuetudo usque
que deferendi ut armis equis ac membris aut uestibus utantur
nec uideatur ex eis corpori onus adiectum nam nisi ita fuissent
romane legiones longa assiduaque excitatione instituta ab
exercendo enim exaltus datus est quoniam pacto potuissent cum
pedibus agmen praecedere ac plerumque citatim arma primis deferre.
Vallum insuper et si augere ad quotidianum agere usum ac super hoc
una sepe quideam aut eo amplius dierum cibos onus iumento

222
difficile. Qui ergo erūt aut armorū. aut librāū studiis dandi.
quāquidē hec sunt liberalissimē artū. maxime q̄ p̄ncipales.
p̄ea qui et maxime p̄ncipes doceant. simil' ac mēbris uti per
etatem licebit armis asuescē debebūt. discendi q̄ p̄mis libris
tradendi erūt. tū p̄mū poterūt uerba formae. Namq̄ ab inde
rerū illarū ac studiorū que sūt p̄ uitam acturi. debent quēdā
quasi libamenta gustare talibus q̄ exerceri rudimētis. Sed et
hec utraq; ip̄a facile exequi mincem poterūt ut ceteras horas
ad exercitiū corporis habeant. et itē ceteras literarū ludo deputent
ac nōmodo quidē pueros. filios. et uiros decet facē qd' et theodo-
sīū p̄ncipem facē solitū perhibent. ut die quidē aut exercēt i armis.
aut de subditorū negotiis uire dicendo decernēt. nocte uō libris
ad lucernā intumberet. ac de librāū quidē studiis sup̄ satis qd' usū
est diximus. reliqua prosequamur. Ea q̄ exāa suscipienda erūt
que bonā ualitudinē saluent. et robustiora mēbra reddant. In q̄
est uniusq; nātis dispositio. diligent attendenda. Nam qui sūt
hūidine corporis molli atq; hūida. fortiorib; exercitiis futandi induan-
di q̄ erunt. ceteri lenius. Et quib; sanguis facilis est inflammari
eos ardente sole quiescē fouent. Sed et etatis quoq; hūda est ratio.
ut usq; in tempus pubertatis leniorib; oneribus subiacant. ne ul'
etatis neuius frangat. aut impediat corporis augmentū. Post
pubertatem uēō ḡuorib; laborib; edomādi erūt. et impubes qdē
magis ad intellectū decet erudire. hos uēō ad mores. itē illos ad
disciplinā nutrire. hos uō magis ad robur et ualitudinē corporis.
Quantū aut sit momētū in exercitiis extendis iuuenib; et que cura
adhibenda. exēplo sit marcius. qui ut auctor est plutarchus nūn
esset senex. et multa corporis mole grauis. Vir tanti belli glia
per pacem tamē ut filiū militariū offitib; atq; actib; institueret.
quotidie nū adolescentib; ueniebat i campū. et exercebat una. per
hec namq; ad umbrata certamina adueras pugnas audaciores
doctiores q̄ perueniūt. Nam nisi esset utilis hec pugnādi disciplina
que p̄pacem atq; in oco querit. frustra nō temē p. rutilius consul
armorū tractandorū disciplinā p̄mū acipe milites uoluisset.
qui doctorib; gladiorū urbe actib; meditationē hāc intandi atq;
inseñdi utus penetraē in castra iussit. ut miles non solū uirib;
et audacia quib; antea solus nitebat. sed etiā arte industria q̄
ualeret. Docendi sūt igit iuuenes. que in hūc usū p̄tinet. ut posse
hostem gladio quidē dextrā ferire. sinistram uēō breui umbone se
tegere. Ensem. uerū. sūstem. lanceam. utrisq; manib; tractare
et nūc quidē se effundē nūc uēo denuo sub clipeū cogē pūctim
resim q̄ sine difficultate ferire. Exerceri q̄ decet in cursu. saltu.
luta. ac pugillari certamine. iaculari q̄ longissimē. recte sagittae.

inbrare fudes. saxa rotare. equos domare. eos qz nūc ad cursū. aut
saltū ad actus urgē calcaribus. nūc item flexis habenis. medio
cursu puerit. et ita in utrūqz se parat. ut et eques et pedes pugre
quisqz facile possit. Equitū uero occursus. dū sese talis infestis
petunt. et audaces faciē solet. et ad pugnā domiores. cū rursus
suam ubi intenderūt. locare didicerit. et tunc se uementem anem
inmotis lūbus pferre. armorū ues spēs quēadmodū et uestimēto-
rum quotidie uariat usus. Nam aut mutacōne ita sectari oportet.
ut expiam^r singula. meliora uero semp teneam^r. Sili^r aut et pug-
di consuetudines uariari solent. Nam olim quidē ipibz pscorū he-
roum. turribz duces depugnare consueuerūt. Postea ues apud ro-
manos maxie pauci equites. aut certe non multi. uis aut ex-
pente pene tota in peditibz erat. Nūc nemo tribz omēs fore in equis
bellant. Qd^r aut in usu est. si mō prestat seruare quēnt. et p cam-
pestres excitacōnes assidue id meditari. ac deniqz oportet ad singla
certaminū genē p excitatos uenire. Nam alie in tumultuaria pu-
gna agendū est. alie tū tota decernit^r acie. alie qū gērit multiph.
alie tū duello confligit^r. Nam plerūqz in acie fortissie nisi sūt dimi-
tare. qui tū essent ad singulare certamē prouocati. aduirsibzqz
torpuerūt. qd^r discipline hoc genus qd^r per otū querit longe impar
est ei. qd^r inter bellorū tumultū per indigentā rerū omī uerūqz
teuēs distat. Itaqz monebat Plautus angustam animi paupiez
pari robustus acri militia puer condiscat. et parthos feroces ve-
ret. eques metuendū hastas uita qz sub dūo et trepidis agit
in rebus. Sic enī ad illa maiora perueniūt. que futios bellorū
duces et usu et rōne consequi oportet. ut quibz exerti artibus
ducendū sit exercitū. quibz locas castra statuenda. quo ordine
locande acies. qua quis rōne puenire hostiū consilia possit.
ac more belli insidias illis ponē. et ab his positis cauere. ho-
stilis exercitus milites distrabē. suos aut metu beniuolentiaqz
cōtinere. nec militaciū unquā remittē disciplinā. Ut enī uitis
militū. duabz laudē parē solet. ita et illorū pccm culpe plerūqz
ascribit^r duas. Non equē hūc ex bñfactis gladiatqz ex peractis
ignominia nascit^r. ipe omia debet quēcūqz tempz hnt pdehbat.
exequi. nec ut in re noua aut subita tumultuari. Neqz enī stae
militū animi pnt. tū ducis consiliū labat. Milites ues ipos oph
natura quidē fortes existe. bellandi qz artibus instructos. animi
multū hē. armorū qd^r satis est. alimētōrū uō nō nisi qd^r neces-
sitati suppetat. Que igit^r sint ducis que militis partes. qd^r equitū
qd^r ue peditis sit officiu. usus atqz experientia docebit. que pfecto
ex re ipa late refert. qd^r melius cognoscē liceat. qm aut uoce p-
cipit aut ullis tradi hīs possint. tam et si extent de re militari

libri a magnis viris editi/ qui ne utiq; tibi erūt negligendi. Sed
et machinarū quoq; vim usumq; nosse ducē oportet. Cuius rei so-
lertissimū esse tuū paentem uideb/ quo nescio an quisq; studio
maiore quesierit. Aut eius oneris plura forte parat. Postremo
ut ab his rebus non aliena natandi quoq; pericia adolescentib;
adhibenda est in qua et augustus Cesar nepotes suos/ nū filios
quidē nullos suscepit. ita erudiri studuit. ut et ipē pleuiq; per se
doceret. Nam et magnis periculis liberare hoīes solet/ et ad na-
uales pugnas transmissioēs q; fluminū audacioēs reddit. Et in
hoc toto quidē genē rerū que ad militaria pertinet exācia habes
quos imitare germanos tuos maiores fanniciū et iacobū mag-
nimos uiros et in armis lata cogitatos omī q; prudentia ac mo-
deratione insignes/ quos te decet/ ut semp facis omī fide ac pietate
te colere/ et ita illos probe imitari/ ut minorib; et exemplo nitens
et p̄sidio ad casus esse ualeas. optime quidē enī generis huāni so-
cietas constabit. si sancta sunt uita sanguis/ et erga supiores qdē
reuerēcia/ ad inferiores uos huānitas cū parib; aut modicū finali-
tas q; seruabit. etiam quā in ope non semp uersari possim/ sed
oportet interdū laxamētū aliquid indulgeri. Huiusq; generis modū
rōnemq; p̄scribamus. primum utiq; p̄ceptū est id q; potissimū/ ut
nequis turpis ludus aut noxiū suscipiat/ nec nisi qntū aut ac-
uat industriā/ aut corporis uires exerceat. Nam qd' dāpno et
leuius et interdū augur scruola qui fuit Leli gener solus fuit
dū aīmi remissioni uarent/ i lictorib; maris aut alueis flūib;
calculos conuulsa q; lictitare/ fiebat in his prorsus necessitate
quadam/ nam nō nisi fuit magnis laborib; aut tū eēnt etate
iam procreta ad hec ipā ueniebant/ sed laudabilior in hoc genē
forsitan idem scruola qui optūe pila dicit lussisse. qd' salz forisib;
negociis et interpretandi ciuib; iuris labore fatigatis ad hoc
potissimū otū recreandaz uirū causa/ confirmadaz q; latez
esse conferebat. Est eiusdem generis uenatōnis aucupij p̄stati-
onū q; cura/ que et delectatōne plima efficit aīm et uim mē-
briū motu labore q; confirmant. leniter austerū studio fallēte
laborem/ ut inquit oratū/ nam hec nisi tanta uoluptate condi-
rentur/ quib; est qui sponte subire tantū laborem uellet aut p̄fē-
illa uī posset/ qm̄q; hoc ipm̄ licurgi legib; studū erat nō otū
adolescentiū. aut si hec forsitan grauiora uidebunt/ qm̄ ut d' studio
fessos leuare possint/ licebit aut prorsus quiescē aut leniter ad-
equitare/ aut deambulare suauiter. Licebit etiā ioris inuitem
ac salibus uti modestis/ qui lacudemomozū per otū mor erat
quā aut ferat ea res ualitate in uita licurgi p̄scriptū est. Sed
nec erit quidē indecens tantū fidib; q; laxare aīm/ quadere sup;

est hūta nobis mentio. nam et pythagoreorū mos hic erat et fuit
quondā priscis heroibus celebre ut achillem homer⁹ induat a
pugna redeuntē in hac re soliti acquiescē non quidē amatorias
canticos sed uirorū fortū laudes modulantē. Ita ergo per otium
poterimus aut ipi facere. aut alijs facientib⁹ indicare et eos modos
amplecti qui cōuentiores nobis tempib⁹ q̄ uidebunt⁹. Nā si uis
quidē modi ad remissionē animi magis faciūt et quietē. Gallia uō
contra ad extirpationē et motū. Itali aut inter hos modū tenent
et item que pulsu et cantu fit melodia decentior est que nō spū
atq; ore minus uidetur ingenuus cōuenire. Sed ad sonos saltatū
et muliebres diuē choros indigne iure uoluptates uideri pnt.
tam et si sit in his rebus fructus aliquis. qm̄ et corpus exērent. et
multā mēbris dexteritate adyāt. si non lasciuos iuuenes red-
derent. eorū q̄ mores bonos nimia uanitate corrūpent. Nō
ita tabule ludus qm̄ pugne spēm pferit hostilis q̄ certamib⁹ quē
palamodes troiano bello ut uetustissimi auctores tradūt adinuit.
ut uel hoc negotio milites occupatos tenēt. otiosū q̄ auertat a
seditionib⁹ exercitū. Alea uero usus aut cupiditate h̄t mīme li-
beralem. aut indecentē iure molacem. nā qui luctu tū id agūt
maiorib⁹ questus negocia agent comodius. qui uō uoluptate inde-
uenant⁹ tardiusculi sunt. qui aliud nichil pnt inuenire in quo ho-
nestus delectent⁹. In his igit ludis delectari conueit qui artis aliq̄
aut certe plurimū. casus uō qm̄ mīmū hēant. nisi forsitan ea non
puret quis arte uacare. de quibus rebus sit rō lris tradita. aut
maiestate motus auctoris non putet indecorū facē de quo hīs de
corū sibi scribē existimasset. Nam claudius cesar de alea ludo lib⁹
edidit. i quo studio delectari solent. qui sūt in hoc unū diligentes. ut
omēm sūam negligant. certe. ut uniuersū uite t̄p̄s amittāt. his aut
quib⁹ lraz studia uoluptati sūt. uarietas lectionis solatiū offert.
noua q̄ lectio ueteris fastidiū tollet. Interdū tamē et opus ē p̄p̄
ut uidet⁹ nichil agere oīno q̄ ope uacare. ut sufficē demū operi
labori q̄ possimus. Nam qui semp̄ intentissim⁹ est neruus. nisi
remittat⁹ rumpi solet. tam et si nullū est tempus laborios⁹ sapiēt
qm̄ quo nichil agit. si mō pōt sapiēs nichil agere. Quosdam aut
accipimus in hūc modū temp⁹ distribue solitos. ut per diem ac noctē
terciam partē somno p̄mittent. terciā refectōib⁹ ac uacatōi. reliq̄m
liberalib⁹ studiis darent. quorū ego neq; dāpnare rōnem satis audeo.
neq; probare penitus possum. id aut affirmare et possum et audeo.
eo min⁹ elabi nobis etatis. atq; hoc nos diuāus uiuē. quos plus
temp⁹ bonis studiis mancipamus. Illud uero de corp⁹ cultu nō
postremū attingamus. ut sit decens neq; nimū exquisitus. neq;
proisus neglectus. sed tū rei loco temp⁹ q̄. tū maxie p̄sone cōueiat.

Neq; enī sedē in literatoia scola coronatū. aut subducta ueste que-
nit. aut in certamine armorū fluxa toga manuleatū ne prodie.
Nec uero pnapis filiū eque cū plebeio uili sordida q; ut tunica
aut trita clamide se pbeze spectandū. nimia aut cultus uenif-
tatis q; cura muliebrem aīm designat. et multe uanitatis ar-
gumentū est. Indulgenda sūt tamē adolescentib; quedam. nam
omīa eorū peccata scelera sūt aduisione puniēda. nisi enī ex
parte aliqua uuentutē expleuerint etatis illius iura cōferret
in senectutem. **E**t ego ad te uertine scripsi ut sū in initio
pollutus: nō tam ut cōmonefacem quid fieri a te oportet: qm
ut teipm cōderem tibi: quid si naturā sequeris ducē. nichil
monitore opus habes ad summā uirtutem obtinendā. nisi enī
a te ipō deficias: p̄dara de te omīa pollueri indoles tua uidet.
Laudes aut si quas tribuere tibi sū usus: ita a me uelī accipias.
ut magis illas calcas ad bñficiendū existimes qm bñfactor
premiū esse. Admit igit sumis uirib; te cōuenit. ut eū p̄stes
uiriū qui his tam genesiā adolescentiæ tue p̄mordib; digne
respondeat. ne aut tu nature muneribus male usus: aut illa
in te tam egroga indoles mentita uideat. ne ue ego si qd
mea causa tangeris. aut falsus de te uates aut uanus p̄dicator
extiterim. Si probe itaq; gesseris. habebis quidē ab omib;
p̄ntem laudem. a me uero etiā literis. si qua nobis eiusmodi
facultas erit. posteritati cōmendabere. Si minus unus ero.
qui audeam plane dicere. id q; palam fateri. nichil nisi teipm
uideri defuisse.

Expliat.

**Clarissimi Viri Guarini Veronensis Ad Illustrem p̄n-
cipem. D. Leonellum Estensem De Assentatoris et Amici
diffēntia. Ex plutarcho Liber Incipit**

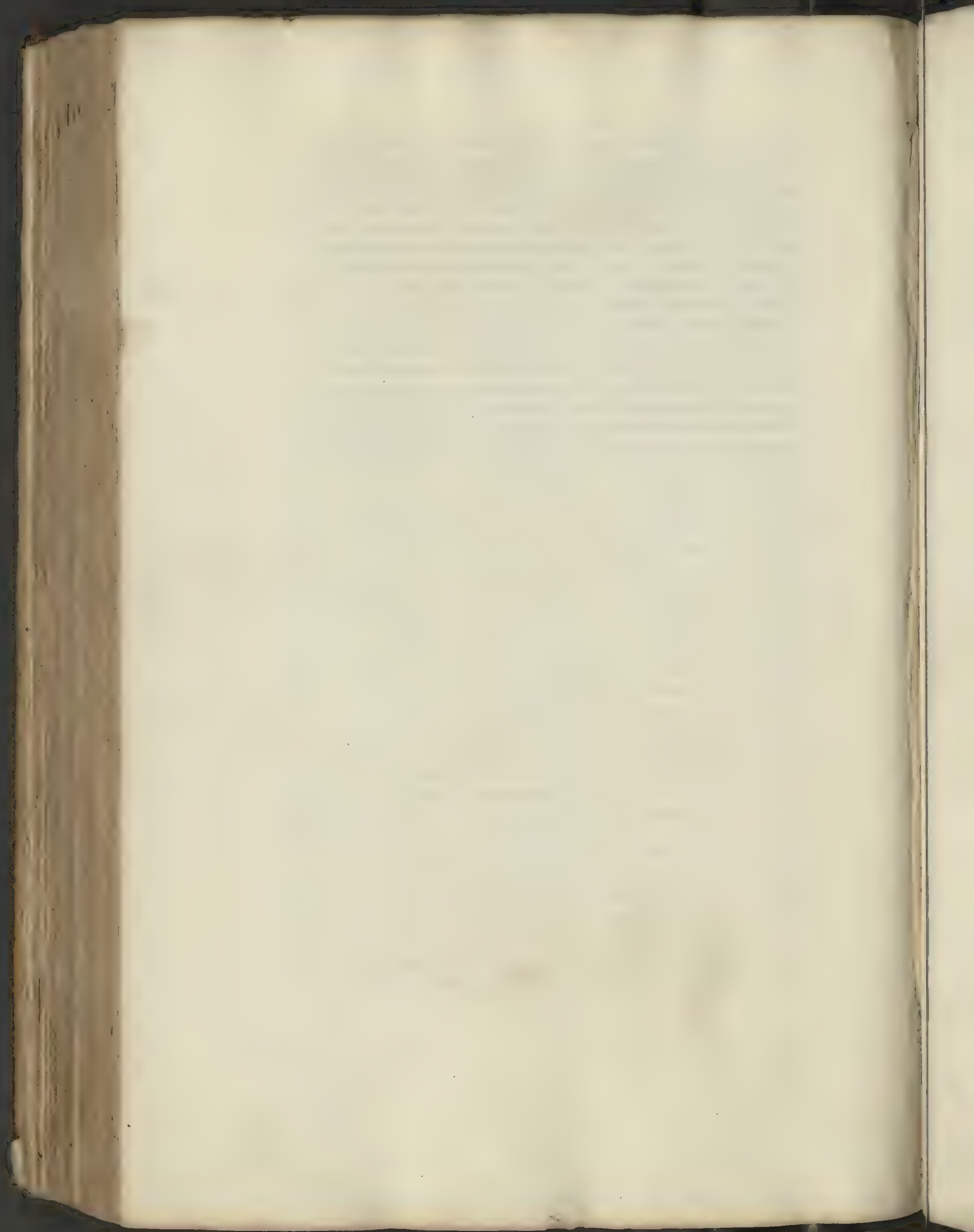
Platonem virum doctissimū eundem q; grauissimū et
phoz facile pnapem olim in siciā idarco nauigās
se memorie proditum est leonelle p̄nceps: ut diuini
iuniorē excellentis per id tempus ingenn et spei singularis
adoleſcentem disciplina et bonis artibus erudiret ac institueret.
Intelligebat enī. uir sapientissim; ut rapiditatib; pnapum ac uiciss
solezet uitas sic ornari et corrigi rectis eorū institutis et con-
tinentia. posse igit. tum reliquos subditos: tum sicutos uniuersos
bene instructi uiuentis exemplo aut ad probos mores uehement
acendi. aut ad sanitatem p̄stinam reuocari. et felicitatē cunctis
afferri. sane non compatem platonem et uirtus et sua reddidisset
industria. adeo magnifici uiri consilijs p̄ntia respondebant

nisi per ~~ma~~ permaosa mox assentatorum conspiratio p inde ac iactis
 generosis semibus grando quedā ingruisset. et germiantes iam
 in orto fructus et quidem uberes suffocasset. Id aut ne pnap
 bus et in extelso dignitatis fastigio ut tu possis officē ualeat.
 si qui fortasse aut bonitate nature. aut amicorum suasu ad discipli
 nam ac uitam rapessendam inuitabūt et anhelabūt. plutarchu
 cum p̄sidio adest: tū doctna et magnarū rerū sciētia. tū prudētissim
 rēte uiuendi rōne illustris homo et admirandus certe phus ip̄e
 te et prouiores ceteros per te et muniēt et monebit et aduersus
 truculentissias bestias assentatores armabit. ut eorū detectis in
 fidijs. adulatorem. amicū dignoscentes. hūc quidē benignē et sua
 uiter complectantur. illū acerbē ac inexorabiliter. pulsēt. et
 abominentur. quous maxime nidū et receptaculū intra pote
 tm aulā consatui noueat. Quasdam ab eo selectas arbitrati meo
 sententias tuo nomīe contexi ut nulla in parte Leonelli mei
 quā facultas datur desim ornāmētis et reliquis in te studiola
 mra prosint. Sic tibi grās habituri sunt. quia sicut eos p̄clara
 uite institucōne exitas animas et ad imitandū accendibata qo
 doceant et prudentiores euadent causam prebusti. Eo aut libens
 hoc onus uel tua grā generose uir Leonelle suscepi. quomā q̄
 nature et diligens ad insigniū uirozū uitas et res ipoz gestas
 exponendas sit historicus probe nosci. Nūc ope p̄tium est ut q̄tq̄
 in fulmāndis uicijs et uirtutibz p̄pagandis phus emineat ip̄e
 intelligas. quibz ex rebus non parū uite mortalū momentū
 adducatur. tū hīste quidem p̄ceptis illis uero testibus et exēphs
 rectus ac certus degende etatis tuus insruat et corroboretur
 Nunc ne p̄tul nimis abezret oratio dicē de amiri et assentatois
 differentia iam aggrediar si phus pauci de huius ortu subiecerō

aximos et p̄stantissimos **Explicit prohemium map^t titulus**
 ingemo uiros cum huāna sepius et multū detrimēta cala
 mitates qz recensent in eam tandem addua sententiā uideo. ut
 eorū magna et p̄multa ex assentatione perinde ac pestilenti quodam
 fonte manare ducit. que latius et diuāns ideo regnat qā amicitie
 cultu subornata faciliorem sibi parat aditum. Proinde illius ortū cau
 sas qz considerātibz due potissimū uidentur offerri. intestina q̄dem
 una extrinsecus altera. Prior siquidem suspiciū amor nimius est
 posterior uero hoīm inp̄bitas. quozū quoni in unū obsecundās cōflata
 est consensio pestifera illa exorta assentatio. Quisqz est qui nīmū
 amare se se dicat hūc fortassis danda uidetur eē uenia p̄pue quom
 generi nūantū omī abnatiū tributū sit. ut suimet egregiū i p̄mis
 caritatem gerat et beniuolentiā attestante comico illo familiaris tuo
 Verū illud uerbū est uulgo qd' dicitur solet. omēs sibi eē meli9 malle q̄ alci

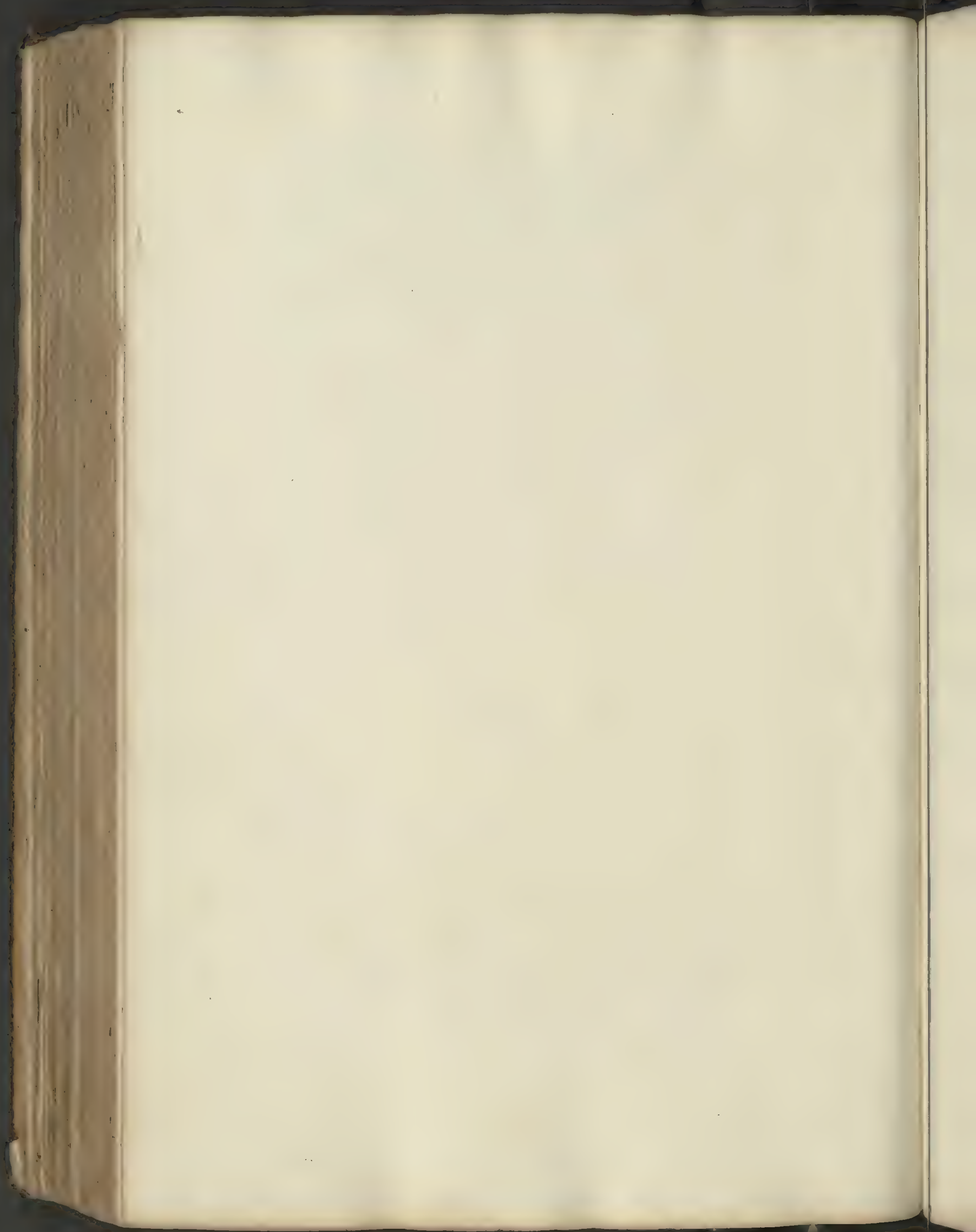

et hunc primus sum ego met michi. Verū emuero ita suūpiū
 amor concedendus est: ut ne sūma turpitudine sequatur. q̄ sēn
 multas trahat malicias. Vbi em̄ illa offinat equis de se iudex
 et integer fieri nemo p̄t. Si quis amat: nisi ducem p̄us et
 consiliariam honestatem assumat. et eam p̄us pluris q̄ res
 suas facē didicerint et insuerit. cetū et fallax amata de re
 iudiciū habeat nō ē. Vnde em̄ tam lata nūme q̄ laborio-
 sa prebet assentatorū fenestra nisi q̄ auditoris natus ē am̄
 sese uehementer amāte: quasi opportuna p̄bentem ansam. q̄
 dextera porrecta ultro ueumentem inuitat. Nam premia rerū
 suarū caritas id efficit. ut unusq̄q̄ sibi p̄miū et eximiū
 assentator factus exteriorem acceperet adulatoem: quē suūti
 testem approbatoem q̄ et optet et uelit. Qui assentationes
 accipit tanta suūpiū tenet indulgentia: ut oīa sibi adesse
 bona et laudata cū uelit tum existimet. Quibz in rebus quom
 impbanda nūme sit uolūtas existimatio laudari certe. nō debet

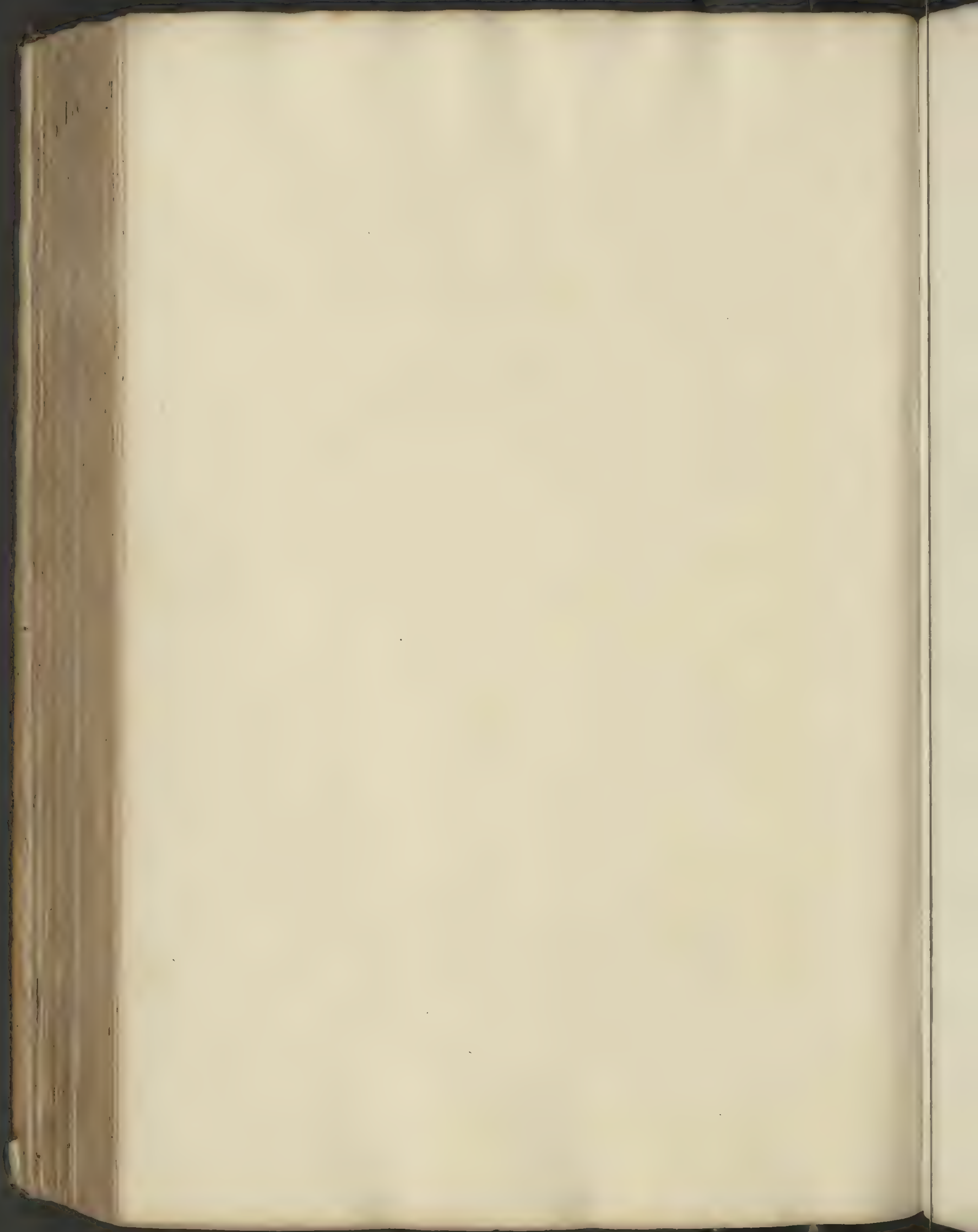

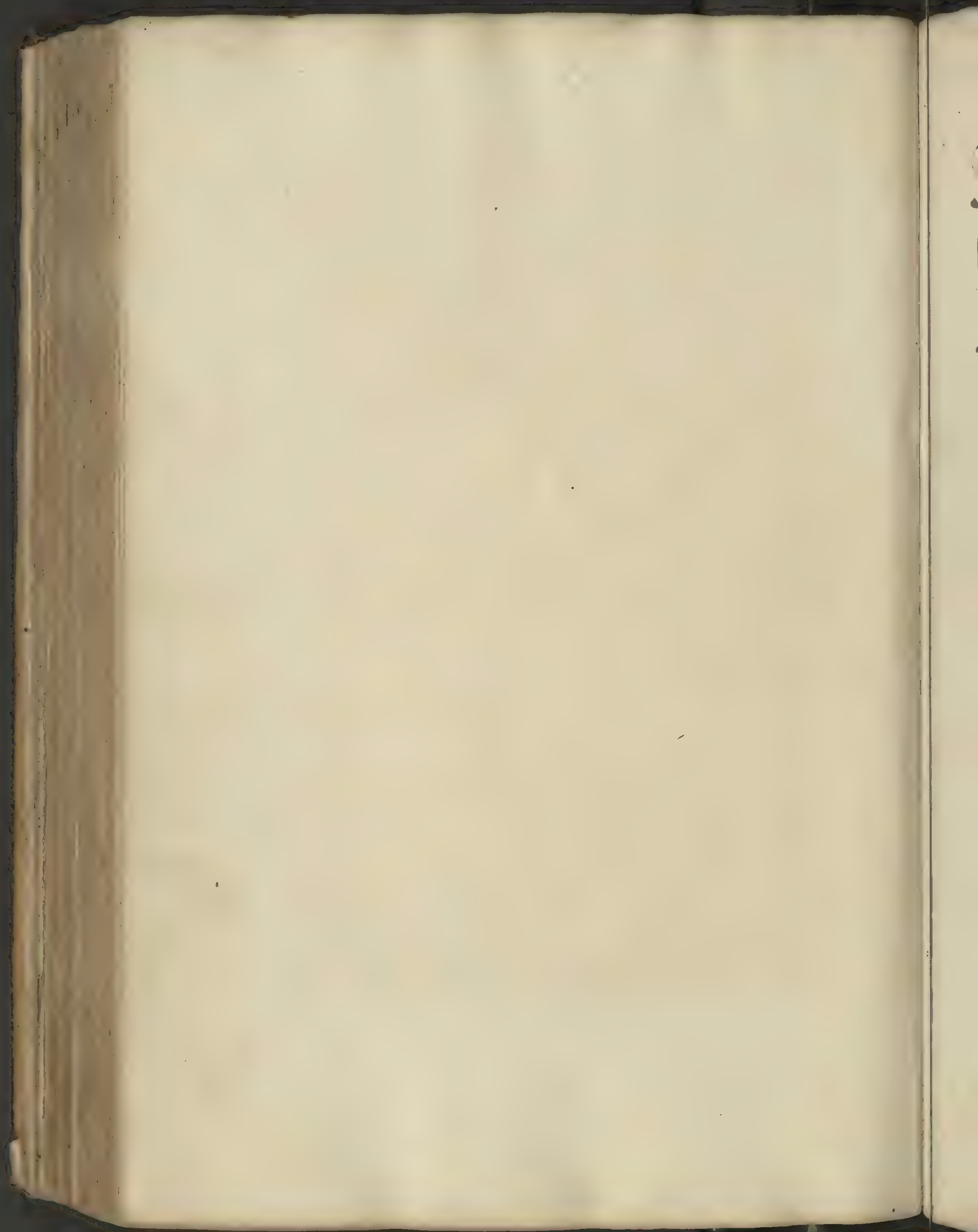

Tractatus de nobilitate generis nuper editus
per eloquentissimū Bonacursium de monte magno

Apud maiores nros sepe de nobilitate dubitatu ē / Multi
quidez infelicitate generis / nōnulli i affluencia diuiti-
arum / pleriqz uō in glā vtiunt / illaz eē arbitrati sunt
que res qm in pulcherrima videbatur et disputaōne
dignissima / ac nō absolute porata iuenerat / statim mādare lru
et in hō festiūm declādi / genus deducere / in quo maxime vete-
rum etas delectabatur. Vbi uis contentō florentiū ciuitatū acco-
modate quidez et accuratissime tractari pōt. Adde vō princeps glo-
riosissime umāi seculi nri lumen hanc de nobilitate qtenō-
nem his paucis nūc noctibus lucubratis merito pfeidaz exi-
stimau. Nusqz em quemēcūqz / qz apud y claritudinē tuā no-
bilitatis sermo hri pōt / nec auqz magis / qd tibi accommodata her
oro uidetur / qui oēs pfecto nobilitatis specē cōplexus es. Hāz
si de nobilitate generis / felicitate loquimur / quis est hodie princeps
inter fauces Italie / q uel uetustate maiorū / ut pnti glā tuo
sanguine clarior uideri possit. Si de opulencia diuitiarū qm /
Amplissimū est tibi pncipatus / mirabili fide ciuiū / et summa
eorum beniuolencia firmissimus. Si de animi uirtute opma-
mur / tantū ē uirtutū oīm cunius. qm auqz animo deside-
rare pōt / quid em de iusticia / religione / liberalitate / clemēcia /
pietate / fide / constantia / modicaōe ac pudicia tua proloquar
quibus clarissimū pncipatū agis / que tante et tales sūt ut
uelut amor et deliciae humani generis uocari possint. Sicut
de Tito impatore Vespasiani / filio traditū ē / qbz de rebus
nouam hanc et ioandissimaz cōtenōnez fieri māuetudis
tue uendicande cōpao statissime rerum maximarū mēpres
ac dignissime illustrum factorum cōsor

Etate illa florentissima qua uastum romanū imperiū
adoleuit. Claruit senatorij ordinis uir qdaz fulgenciā
felix amplissimis opibus / honestate / annatqz / ciuiū grā / for-
tunqz oibz loquētiā / qui ex uxore Claudia gentā exi-
mie pulchritudinis. Lucretiam habuit unicz spem senectutis
sue. Nam sup prestantis forme claritudinez qua oēs roma-
nas uirgines antecellebat / tanta erat mea uite moderaō
tanta morū honestas / tanta uis ingenij et ltrā eruditō
ut nichil sibi de eet de ciuius etatis animo fas ē opta-
re. Cuius itaqz ardens amore sapax inter complures reli-
quos romane iuuetutis uehemēciū mcalecebant adolesce-
tes duo / qbus par forma et etas / dispares uō fortuna et

mores. Alter n. q. publius Cornelius appellat' illustri ex fami-
lia cornelioru ortus ombus pene fortune bonis affluenti-
naz iup' generis claritudinez ingentes sibi opes erant atq;
his consentaneae semper amicitiae / clientele / familie / potesta-
tus. Huic uenandi / cantandi / psalendi uniuersum pene studi-
um erat. Alter uo Gaius Flaminius uocatus remissiori g're
honestas uo p'ntibus originem traxerat / opes aut modera-
tas domesticaz frugalitatez et ornatu rei familiaris medio-
criter habebat / nec qm'q' fortune humiliores uident' nil in
remissius agebant qn' animo florent' claro atq; illustri.
Nam in officiis amicoru et p'rie curiosissimus erat / bello ubi
opus uidebatur strenuus / literarum uo solertissimus / ita ut neq;
arma studijs / neq; armis studia decerent. Ante uo modico pru-
dentia atq; facundia pollebat sup' qm' in adolescente credibile ui-
deretur / qbus egregijs uirtutibus rome clarus pollens q; ha-
beatur. Hi cum semel una conuissent fulgentiu felicia ad-
ierunt / a quo ad modu comiter suscepti gnataz qiq; lucrecia
uxorem petit / prudentior senex ubi illam nubilis etatis ui-
det / filie / adolescentu causam expomt. Et cum eius mores atq;
ingenu ammaditeret. Alterum ex his petere illam iubet. Vir-
go p'mu p'pudiana reluctans / cum demq; diligentius p' in-
parer / paulisper se tacitam contulit. Demq; ad gentiore quisa
nobiliozem inquit p' abi generum facio atq; is m. sponso
incomutabilis electus sit / qm'obrem hortamur me adolescentem qao
iustia quis naz eorum nobilior eet / qm' rei nouitas miranda ui-
debat' / cum magna frequa p'ti contentio m'senatu deduc-
tur / ubi de nobilitate huiusce sunt rones

ex hys

Sex nobis
Lucrecia nobiliozem petit quis unum e p'tes conscripti. q
no apte intelligat publiu Cornelium Fapione. ex illustri cor-
neliorum sangne gentu huiusmodi contentio. gloriaz tulit
se / nemo em dubitat eam ee nobilitatez. qua ex illustri ori-
gine maioru accepimus / illi em eam posteris suis tanq; hedi-
tariu munus relinquit. Nam cu rebus clarissime gestis / di-
saplma moribus uirtute gloria q; illustrati in re p. fuerit. et
clarissimu nomen adepti et sumos honores maximosq; magi-
stratus consecuti / profecto ipi suis artibus et rei p. munere
nobiles facti sunt / quoru etq; nobilitatis recordatione omni-
eorum posteritas decorata est. Nam si ex sangne et mentib;
ollibus atq; uisceribus nris in lucem educamus liberos / quid
aliud dici possunt / nisi p'rie nroru corporu p'tes. Necesse est
igit' parentu gloriam in liberos tanq; in p'tes suas defundi

ac pater a liberis in omnem deinceps posteritatem hinc puti
imagines in ipsis librorum uultibus q̄ inlite atq; ingemite /
tanta q̄dem aliqui corporum similitudine compositae sūt ut int
pene dispar cēseri possit / ita ut plerūq; in illis pntel renati
uideantur / Adiciunt nō nūq; mores v; librorum simillimi
et eadem pene ingemā / et corpore uite ailty / Adiciunt tūp
continue educationes / domestice cōsuetudines / et assidua dictoy
factorū q; consiliorū / q̄bus aluetacti alij exterorū animi allia
untur quibus pfecto rombus constat maximaz cōsuetudine
natura exercere in libos vehemēter uim suam imprimē ita ut
plerūq; iūta maiorū posteritatez suam quadam cōgōne de
curpent / Virtutes uō mirabili quodā splendore decorent atq;
illustrent / Magna in memorādi copia foret nisi longius oratō
distraheret / corū q; claris parentibus nati cōfessim omnino ipi q;
nomati sūt / Quis em̄ honore p̄ris furiū Camilli libos nō cla
rissimos ne iudicauit qui cū priā in hostiū manus inadisset
solus urbis incendiū extinxit / solus rei publice cōsultatē
reparauit / quis demde reliquos / quos aut fabij a catones / aut
enuli genuerūt / nō maxime dicet gloriosissimos / quoy iūte
ptus ro. tot maximis triumphis toaens aut defensus ē a illi
stratus / q̄s nō indicabit n̄raz rem. p; corum maxime libeio de
bere / qui pro re. p. tot ingentibus piculis uitaz fortunazq; om̄
suas exposuerunt / Nam si corum pntes bñ de re. p. meriti sūt.
maximosq; illi honores ingentes ne glaz attulerunt / utaq; igra
ta foret priā nisi illorū memoriaz semper ueluti celebrādus
simaz colent / Itaq; maiores nri ne ingrati uident publicissan
xerunt legibus / ut his qui ut domitis hostibus / ut filiis exantib;
ut puincis subactis uictoria gloria in priaz redibāt / post felices
tūmphos / q̄bus q̄ dy imortales honore publice efferebant / sculp
te imagines ponentur pro rostris / Curus demq; tūmphales asstien
q̄bus corū nomia sempiterna laude omnibus deinceps posteris patent.
et egregijs titulis ferent memorādisima / Demde arcus illos atq;
illas imagines merito institutis dieb; po. ro. uenerabat / Et em̄
sculphilia ficto quodam artificio signa uirorū illustriū dissimula
bant / In his aut n̄a ueras pnti imagines ostendit / Illi q̄dez iūat
lapides nūq; rei pu. prodelle pnt / horū uō uita imitacōne ma
iorum multas efferre utilitates multis prodelle aiubus / Multa
etia; p̄uillare iūmoda / His mito dantur tribunae / consilatoz / im
peria / dictatore / et om̄s rei pu. magistratoz / Et si qua rerū huma
narum cura ē postq̄ hinc exutis corpibus nobilissimi spūs euo
lauert / mit h; pfecto beati aut dulcis illoy animis affēri p̄
q̄ ut p̄e corū liberi reliquē recordacōne maiorū et maxime rei

publice muneribus imperijs q̄ uenient. Vidimus em̄ si quā hnt
uoluptatez hī qui ex hac decedunt uita / totam quidem ad liberos
esse conuersam / nichil em̄ sapiūt aut cogitant nec aīo se se moi
arbitrant / si q̄ illi sup̄stes sūt nec animos se se ab humanitate
derelictos si q̄ ipi in humanitate quandaz suaz adhuc uiuentem
porcōm relinquit / q̄bus de rebus si tantus ē in liberis p̄nti aōr
ut nullus maior in uotis mortalū cogitari possit / si tanta spes
ē corū in uita. In morte uō uoluptas / atq̄ etia post exiū uite
recordacō / manifestus ēē constat maiorū mitis maxime corū
liberis patriam debere. Illos p̄terea p̄nti grā uenerai et colē
atq̄ eaz gratitudinez exere ip̄steros quā nō p̄fate in parentes
exere potuit. Hoc est igitur sūmū nobilitatis genus maio-
rum suozū egregia facta dicere / posse illorū b̄n̄ficijs petē hono-
res publicos / posse gloriari re / p̄ / i se se quodaz iure uendica-
re posse nūp in se se p̄tes ip̄as corporis uocare / et clarissimas
in suis uulnibz corū imagines oñdere / hanc utiq̄ nobilitatez
ueram sibi uocant / quos em̄ alios nobiles appellat uulgg mli-
quos nobilissim p̄ntes genuerūt / deinde q̄ līaz studio eruditi
sūt / nōne nobiles dicūt generosos q̄ ingēie nobilitatis sūt /
Hanc p̄terea generis nobilitatem opum affluencia decorat
quibz familie ac domestica apparatus floridiores sūt extiores
q̄ amicitie conseruant n̄c̄is caris q̄bus n̄ alieno p̄sidio est
opus / suo q̄sq̄ arbitrio fauere et benefice possit. Sūmū ē em̄ /
fāstigiū nobilitatis liberalitas / qua frustra in alios q̄ exer-
cere m̄atur cuius necessitati sua satis nō sunt / necesse est igit
qui uult ēē libalis / bonis fortune affluere. Tunc em̄ libalite
nobilitas clarescat sit q̄ plurimozū grā exbeneficencia p̄stā-
cōr alias unus hī pulcherrimus splendor nobilitatis obscurat
et desinit q̄nq̄ q̄ nobilitatē sepe numero libalis ēē nō possit /
quot em̄ doctissim iuri moxna rerū despecti uilesq̄ hī sūt
qui excelsa et genōsa nobilitate necessitate rei familiaris
penes inulta deserta interire / quorū uirtus lucescere nō
potuit exposita semper ad questus uite necessarios. Itaq̄ maxi-
mū p̄stāt aduimentū ad nobilitatis decorez affluencia bonoz
qua quid expositus ad uirtutez animus effia p̄stancōr et itaq̄
ip̄a clarior uideri possit / quibz de rebus si ingēie atq̄ cōpi-
bus nobilitas ē / nemo uerū dubitabit p̄res conscripsi quin
maximus huius urbis splendeat t̄me decor nobilitatis. Dē
em̄ maior / mei fortunis pro hac re / p̄ pugnauit / q̄ mai⁹ in
orbe terrarum hūc dicōm imperiū subegit / quos celerius p̄cta
casuū n̄rozū calamitates h̄ras pulsauit. Alter em̄ domin⁹
Alie regibus exteriq̄ naciōibus subactis eternū asiatici nome

ad optus ē Alter uō conflantem incendio arims italiāz. ac p̄q
tāneniēm pugnaz nōbilem nr̄is calamitatibus urbem hanc
ip̄am ingemiscētem. Incredibili uirtute libāuit atq; illud
exiaale mēdiū brachme sarpis hambalem tot uictorijs/ey-
ultantem sūma primū industria aboris italię reuocauit/de-
m̄q; armis reuersus patrias sūlit atq; urbem illam Cartagi-
nem nr̄i semper imperij immensam nō mō ab iniuriā repres-
sit/uerū etiā fortiter hunc rei p̄subegit unde postea meito
Africam nomē institutū est/ quid etiā sapiom sūo qui p̄gea
carthaginem ip̄am iterū reluctatēz deleuit quasi reliq; hēdi-
tarū. p̄tereo reliquos quorū uirtute atq; gloria ciuitas nr̄a
totaens decorata est/ quorū sū res clarissime gestas memorare
uellem equidez ignorare exteuctū orōm. Illasq; libentius ta-
ceo qm̄ note sūnt nobis. Quis em̄ ē in hac urbe locū maio-
rum nr̄orū triūphalibus titulis uacans/ quod templū ē/ qd
nō ab illis iam directis spolijs relucent/ que delubra/ que nō
illorū crebras et gloriosas imagines ostendant/ et que tāta
et talia sūnt nobilitatis monumēta/ quanta et qualia cuiq;
mortalū fas ē optare. Est igit̄ in p̄a nobilitatis possessio re-
licta atq; amaioribus meis q̄ hereditarie sūnt ingemte illoz
imagines. Noīros illi gestabant habitus her̄ facies meorum
uultus lucebat. Ego illoz sanguinem/ illoz membra/ atq;
illoz formas in hac compagine corporis retēo/ ego ab illis or-
tus et in eozum diu laribus educatus/ atq; adules moribz/ ac
naturaz insitaz corū habeo nobilitatem. Si quid illis iure p̄tot
beneficijs patria debebat/ in q̄ ipsorū porōm debebat necesse
est. Si in honores imperiū/ si magistratus ultro exhibent/ erūt
merito in p̄o quodam iure uendicata/ nichil q; gratius illoz
animabus profecto celebrari p̄t/ demq; adordinatas diuitiaz
opes diuitiarū tantus ē michi cumulus/ a maioribus meis
relictz/ quantū cuiq; animus delidare queat. Sūt in p̄mū
paterni lares amplissimi et honoratissimi ut nec regalibz a-
dant hereditarijs. Est in suburbani in tusculano amēntate pul-
cerimū. Sūt etiam campania in agrozum colome opulētissi-
me/ quibus nō mō unus domus familia/ sed ingens pene exa-
tus nutiri possit/ familiares uō apparatus ac domestice sup-
pellectilis auro et ebore distincte om̄ pene/ po/ ro/ cōcta sūnt.
Est igit̄ p̄aildubio in tot feliciū rerū dignitas. Illustre quoddā
ac clarissimū decus nobilitatis/ ut neq; in hac urbe om̄ p̄ae
dixerim forte maior inueniri possit. Sileat itaq; Flaminius
et in hoc cōtāmē nobilitatis desinat petere lucreaz/ nō mō
mo genē et opibus inferior/ sed ciuis pene nec originē samq;

cantare / psalle uenai

neq; inx ubi agellum heat agnouit / Mea igitur uire nobilis
luareca est / que me flammio nobiliores ac sue pulchritudinis mi-
as elegit / Tu uero sapia dulcis luareca letare / non enim t' maior
aut fortunator sponsus optari poterat / q' me tui amantior
foret / aut cu quo felicius etatem ageres / Deducam te t' amplis-
sima colla q' atria nre domus / Videbis gurgales thoros q' regi-
as pulchritudines / feres ornamenta puellarum electissima qualia tu
ipa optare poteris / nullus tibi erit popularium exortatorum
labor / uitam dulci otio produces / neq; sompnum quodiam
questus duro solitudo exatabit / iuues liberalit' ut uoles io-
cari / uniuersum tibi studium erit / Habebis comites tuar' nolu-
ptatium uirgines ac pedisequas que singule uotis tuis obtem-
perabunt / Nullus tibi dies / uacans prebit / Noctes uero simul
felicitissimas agemus que omnia flammio cu illis ipse carcat
ex inopia sua spondere non posset / qm imo tibi fuisset cu illo
uita om' miseria tristior / na pro regis edificijs / angustis la-
res exhibentur / pro magnificis apparatibus / suppellectiles / po-
pulares / pro otio solitudines / pro q'ete labor / pro sompno ui-
gilie / Nullus liber dies a laboribus q' immunis operum quoti-
dianarum esset / quis igitur dubitat Luareca q' me sponsu op-
tare uoluita cum nobiliorem eligis inx hac tua sapientissima
electione aptius loqui potestas esset si Cornelium appellasses
caute aut et desiderio et pudore tue consuluita / Nam cum
que puellari honestate pueret Cornelium dicere / me nobiliore
uocasti imprudentissimum est aliud extimare / quis enim credet
te pro tranquillitate / solitudine / pro opulencia inopia / pro
felicitate miseriam delidare / Vos igitur patres conscripti p'
magnitudine senatorie dignitas equa iam de his sententias date

Magna michi gra e p'res conscripti cu de nobilitate orom
habituus sum apud uos dios uros nobilissimos dicere
Nullus em tam nota alibi aut tam exatata nobilitas e / itaq;
hoc in e iocundissimu / q' in tanta exatata animorum in tanta rex
cogitane / in tanta frequaa uirtutis in inuiriū expectai / in
obscuro dia / nichil demq; inuiscatū tractari p't / In hac uero
controversia p'res conscripti noua quid / at uigilantius em ten-
dum est qm in puas rebus auiū e / q' om' pene generum
atq; om' pene seculoru quasi spectata et eterna lex q' sanctis-
simo quidem nro senatus promulgabit / Videtis em p'ter cosue-
tudine maxime hodie in hoc iudicio totius populi ro' expecta-
conem / Videtis om' auiū et exterorum orom in uos ee quer-
sam / id no mo prociandū e uide auiū iam nrm Luareca ee

consulto

debeat si quis nobilior iudicandus sit. Nos igitur ac vñm lumē
 oro atq; obsecro rei magnitudinem animadverte qñq; mōi re iu-
 sticia p̄ter seruanda sit / tum uō maxime considanda cum de
 sumis ac spectatissimis rebus agitur. Michi aut̄ queso p̄ c̄
 solito acutus orator aut p̄ter consuetudinem meam uirtutes
 fortunāsque meas cōmemoranti pro mālūctudine ac pacētia
 ur̄a indulgete. Non em̄ utilitatum officium in ē de me ip̄o p̄dica-
 re. aut auq; male dicere. unū em̄ immodatū ē animi / aliud
 impatientis. Perum ad id p̄mū me cohibet nouū hoc dicendi
 genus. Deinde huius insolentia. Cornelij parum honeste de
 me antea loquens. cū cū modestiam meas uerbis laceſcē li-
 buerit / hoc in eque aduimū dedit. ut fortiter michi impu-
 denam suam componē licet. Audistis p̄ter conscripti nobilis-
 sime Lucretiae sapientissimam cōcōm / ut n̄m nobiliore ele-
 git. Vilis ē itaq; Cornelius / ut se nobiliorem faceret. in genē
 atq; in opibus adscribere nobilitatem propterea maiorū suorū for-
 tia facta p̄dicant ingentes ne sibi opes ap̄parentibus suis reli-
 ctas late pateſcat. Hec tota eius orō continuat / de se uō m̄
 cōmemorans / qm̄ m̄ memoratu dignū iudebatur. uitam
 morelq; suos silentio p̄terit. Ego uō nō in aliena gl̄a a' t̄stis
 fortune bonis / sed in p̄pria uera q; animi uirtute hominis nobi-
 litatem existimo. Nichil em̄ aliud ē nobilitas / nisi excellētia
 quedam qua digniora indigioribus prestant. Sicut igit̄ hō
 animi p̄stantia dignor ē reliquis aiantibus ita quidē clari-
 tudine animi homo homi antecellit. Nam cū optimis artibus
 diu exatatus aūis / uirtutibus / pietate / constancia. magnanimitate
 / modicōne ac prudentia claruit / cū bene de d̄is immortalibus
 / de parentibus / de amicis de cognatis / ac de re p̄ meruit
 cum in sanctissimis l̄t̄arū laudis educatus fuerit / cum protecto
 p̄ter ceteros / nobilis / pollens ceteros illustris et clarus h̄et / quid
 est cornelius ip̄e cum de maioribus suis loquēt paulo ante
 dicebat. Contra uō cū pessimis artibus corruptus / ad neq̄tiam
 crudelitatem / ad ignauiam. ac discordiam ad intemperantiam
 ad iniusticiam se tradidit. an nulla fuerit rerum diuinarū cau-
 ra a' parentū pietas a' amicorū beniuolentia / utq; apud om̄s
 miser ignobilis turpis abiectus ne iudicabit. Constat igitur
 ex sola animi uirtute ueram nobilitatem defluere / nō ergo di-
 uitiarum cumulus aut amplitudo generis dare a' arripere
 nobilitatem p̄t. Est em̄ p̄pria sedes nobilitatis animus que
 imparet om̄i natura / nō ex maiorū peculatu h̄editate / sed
 ex sacro illo diuinitatis aborigine quidem eque cūctis mor-
 talibus infudit scaturitq; illū quasi hominis uite primarē

et uelut quendam speculi lucem / cui si pulcras imagines ostendit
pulcherrimas q; quid refert. Im uo turpes / etas turpiores ipse uide-
buntur. Sic itaq; mortalium animus e purus quid ac liber ad
suscipiendam nobilitatem q; ignobilitatem q; dispositus nemo in hoc
opano et pstantissimo mune humanitatis nunc largitionis accusat
pe Equalem em singulis hunc animu pbiuit neq; genus. neq;
potentiam / neq; diuitias animadilat. Nec quisq; itaq; tam mops
tam vilis aut tam abiectus est ut ab initio nascendi no parentum
regum aut impatorum filijs hebat aim qui no illum splendore
virtutis atq; id nobilitatis gloria decorare possit / nu forte in
hac causa frequentissimis exemplis / quid dicas de his qui humili
loco parentibus q; abiectis orti confestim clari nobiles q; exarscunt
quorum in tanta ubertate affuit ad dicendum q; h dies no satis in
deceat. attingam aut pre paucissima et pmi nre urbis adole-
sceniam. Marci filij osili nonne agreste tugurium habuit / aut
pueris pene coctis / nonne illi diu pasendi pecoris cura fuit / deinde
nonne tanta illi claruit ingenu / ut ad sumu tuc huius urbis in
pui pduxit. Hic etiam urbem amplificauit. Vestes et fide natos
prie nre innumerosos po. romano subegit. Nonne Tullius q; ser-
uilus in seruitute natus atq; adules sumu inde huius imperij tanta
gu habuit / in quo tam egregie usatus e / ut et Fabios subiacet
tymphu ageret / et tres mores huius urbi adiungeret et dignitatem
ingratu augere meritis fuerit. Marci uo portus. Eato a quo
porae gentis proles cognomen atq; originem traxit apud Tusca-
lanu uat agresti quidem tugurio natus est / huius tanta in
fuit in hac urbe dignitas / atq; auctoritas ut omis seculi sui pre-
stantes uiros antecelleret pteao clarus / rei / p / salutaris no minus
etiam latus q; miliae acutissimus. Hic in tanta ciuium uenia-
cone fuit / ut sapientia sua senatoru ordines auerit. et ipa q;
senatus maiestatem suo splendore decorauit. Nonne Marcum
humi sup crepidine iacentem apud infimis pene sordidis
limu oram traxisse nouimus. deinde tanta in eo pietas et uirtus
floruit / ut in bello iugurthino pmi Metelli consulis questor fuerit
deinde ipi in consilium successit. In quo tam fortis usatus e. Iugur-
tam ipm et doctum mauritanie regem qui auxilium iugurthe
tulerat pmi uiros fugauerit / deinde multa opida Numidie
aperit / tandem apud iugurtham promam ante aureu producto
ingenti gloria triumphauit / postea cum Iimbri copias roma-
norum disicerent ita ut amor grandis rome horeret quantis
urbi hambali s tempore fuit / ne rursus galli urbem inuaderet
itin contra Iimbros Marius consul designatus e / et consulatus
etiam quia id bellum protraheretur pluries est dilatatus / quib;

tandem uictis ac dilectis infine rome triumphū egit. Socratem
 uis uicini deus humane sapiēcie / cuius doctrina om̃s philosophā
 tum sole illustrare / quo nemo unq̃ mortuū doctor aut sapi
 enor apollinis oraculo iudicatus mater obsterit et Alarmozus
 p̃t genuit Euripides aut qui carmen tragicum elegantissimū
 condidit / ac demosthenes p̃horū illustris et oratorū grecorū elo
 quatissimus ambo parentes nō mō uiles / uerum ignotos huerūt
Ius igit̃ ingem̃ compos tot illustrū uirorū claritudine sordida
 aut ignobilem dicere ausus erit / necesse em̃ ē ut aut nusquā
 mortalibus ē nobilitatez / a illos om̃ fuisse nobilissimos / quorū
 ingema uires industrie / et opamāz artū discipline nō modo
 p̃ter ceteros nouerūt / sed pene usq̃ ad diuinitatez p̃duxerunt.
 Neq̃ ubi licet contradic̃ Cornelii qui maioribus tuis ex his itū
 abus par mān nobilitatez dedit. Non itaq̃ contrahit̃ ex genere
 nobilitatez / uerum ex mīta animi uirtute. alias nūq̃ illi nobiles
 fuissent appellati quorū ortus tam humilis tam tenuis comp̃tus
 est. Sicut nec contradic̃ possumus / multi em̃ clarissimis uiris
 gema addo flagitiose ac turpiter uixerunt / ut eos nō mō illu
 strēs uerū obscuros uocari mītam sit. Referam p̃mū maiorum
 sordidas tuorum reliquias. Supioris affricam filius sapio nōne
 penam p̃bitatem ignauia uia supauit / q̃ ab anthiochio rege cap
 tus turpissime suplex adiunctis manibus p̃carū uite sp̃m ro
 gauit / hic ēē cū a po. ro non qui iūo / sed bñfio diceret q̃ p̃is
 scriba fuerat preturam semel impetrasset / addo p̃mquorū suorū fauore
 habuit ut nichil undiq̃ dolentius audierit. Et cū uerēt̃ ne aliquo
 flagitio dignitatez publicam labefactaret et ita Corneliorū familiā
 pollueret / nūq̃ illum uis dicere aut p̃oniam sellam in publico ponē
 passi sunt tanorū sciebant meo imprudentiaq̃ atq̃ scordia / publi
 us etiaq̃ Luang Sapios bestia cū innumidia contra iugurtaq̃ gila
 tum ageret / et qui reges Aderbalez et senialem reges quondam
 p̃miple filios amiaissimos po. ro / in contemptu senatus inque
 tuadauerat / sic ignaue exerati duxit / ut nūq̃ copie nre mīse
 rius aut flagitiosius uixerit / demq̃ consil q̃ a iugurta pen
 ma corruptus pacem cū eo sedissimāz fecit / quā illico senatq̃ re
 pbauit et consilacū repente abdicatus ē / quid hac ignominia
 Corneli turpius aut detestabilius inueniri potuit / quid dicā de m
 pudicissimo adolescente quā saby maxim allobrogi filio q̃ cū ui
 tam miseram et petulantissimāz ageret / nō sibi p̃huit paterna
 claritas q̃ sibi quāz pompeius p̃tor urbanus ad mītar furi
 oli bonus mēdicaret. Quid etiaq̃ de nepote quā hortensio uiri q̃
 ianitate nra auctoritate eloq̃na clarissim q̃ ad tm̃ uite dede
 cis luxu atq̃ libidine deductus est ut medys in lupanaribus

et publice penes impudicia prolaturus. Putas ne Corneli hos no-
biles et appellandos. quorum uita p[er]stans lumen nobilitatis exim-
perit / q[uo]d si hi maior suorum egregia facta p[re]dicarent / quid si p[re]t[er]ita ima-
gines ostendunt. a domesticas educationes commemorarent / an putas et
id q[uo]d laudis eorum flagrant asserere. Aut uo tu erectus dicas turpi-
tudines suas detesturos / eo p[er]fecto culpabiliores quo uiratis exemplis
quod ante oculos habent misere et nequiter deservierunt / neq[ue] ullus
conleo mitum talibus liberis b[er]n[ar]d[us] parentu[m] honesta in re p[ro] debe-
ri q[uam] illi ornatus erant ciuitatis. hi uo turpissima labe rei p[ro]
illi quidem p[re]e honores atq[ue] molumentatez asseriebant. hi uo de-
deus ac p[er]icula ciuium conglutinabat. Illi et uariis cladibus
consecrantes priam aut dubys q[ua]q[ue] p[er]iculis nutantes uirtute
atq[ue] industria libabant. hi uo pacat[um] ac regescentem scelere
ac neq[ua] turbare euertere mactant. q[ua]lia igit[ur] sit inmodica tali-
um hom[in]u[m] m[er]ita / num sanctus torret rei p[ro] huiusmodi ciuib[us] acci-
re / num eorum etia[m] p[re]t[er]itis dulcis no[n] gemulle. si etia[m] ad
eoru[m] a[n]i[m]as taliu[m] lib[er]oru[m] nomen pueniret. cu[m] maxime iusta
priam dilexerint. Illos q[ui]dem e societate mortalium delendos
et t[er]ribiles cruciatus ueluti p[ri]mos et iustos aues abiac-
dos putarent. Multi iam in hac re p[ro] scel[er]ati liberi sententiae pa-
tr[is] d[omi]nati sunt cuius rei exemplum e[st] p[ri]mus uindex libertatis
Brutus qui consilio conu[er]sationis filios necari iussit. Item et Cassius
qui filiu[m] affectantes imperiu[m] / po[te]ro / uerbis celum necari ma-
dauit. Deinde M[ar]cellus torquatus cuius n[omen] clarissim[us] q[uam] cu[m] filiis
eius. Pea[us] Pallanus de peanys repetendis apud senatu[m] accu-
saretur. solus cause cogit[um] suscepit / postea comp[er]to crimine ita de
filio pronuntiavit. Cum Pallanu[m] filiu[m] meu[m] im[er]itu[m] peanias
i[n]provincia diripuisse constet / no[n] muria patris laibus et
ro[go] po[te]ro munere et om[n]i ciuiu[m] societate indignu[m] iudicet. Non
est igit[ur] mos optim[us] p[re]is flagitiosos liberos dilige ueru[m] abh[er]ere
et abhorre / nullu[m] ergo b[er]n[ar]d[us] p[ri]mis illis in p[ri]a debet / si q[ui]s
nulla meis remittet p[ri]na uirtutis. Sicut em[en] splendor nu[m]q[uam] in
obscura speculi facie relucet. ita neq[ue] in p[ri]mis aut scel[er]atis li-
beris suorum uirtu[m] splend[or] p[er]t[inet] / frustra igit[ur] putas Corneli me-
orum gloria[m] in posteris h[er]editatem facere et nobilitate[m] q[uo]d
peculu[m] relinquit. Partis em[en] ac uirtutis soa nobilitas p[ro] labo-
re quitur neq[ue] cum uicis consistere p[er]t[inet]. Om[n]is igit[ur] iactantia
ista generis aliena laude[m] p[re]dicant no[n] sua. Et sanguinem art[em]
et uiscera postei amariorib[us] clavis accipit sup[er]uacue illorum
uendicant nobilitate[m] eius p[ro] sedes e[st] a[n]i[m]us ciuium nulla p[er]
posteris reliquit. Dem[um] si illos eruditi generos[us] uocat utiq[ue] re-
cte inq[ui]unt si p[ro]bi su[n]t / tunc em[en] similes gene[ra] uitam agunt

Tu uero id peribaz Corneli q si ignauu sunt aut secordes etiaq
 eos erudit de generez dicant quasi tuc agloria et nobilitatz
 generis aliam sint. Exquo psciaui fiat nobilissimis parentibz
 ortus et de generez dedua posse. Ne quid in hos senaat ignaz
 vulgus existimaz reor q maximoz sepe in errores dilabitur
 cuius opimo raro ai sapia conuenit. nuc uo adnobilez et glo
 riosam puemamus / quos em Marco agrippe paupior fuit uo
 qui pstanti actum nre rei p clarissimo cui ai publica censq
 mstatiunt nihil mprimomo iuentuz est quid m erariu de
 ferri posset. Nonne valerio publicole qui ter consulatu gessit
 semper gratissimu rei p finis expublico mstatiu est q nulla
 in morte pecuniaz relinquerat quintu luau. Etanatu uita
 ruri agentem ac serentem agros none ad sumuz imperiu
 po/ro/ vocauit / qui tante uirtutis fuit / ut ai penestrini ad
 mema urbis castra posuissent no mo urbem obidione liba
 uit Albiam fuisse. Demde octo ciuitates que penestrinorum
 belli socie fuerant atq ipm penestre aggressus in deditionem
 accepit / que oia ab ipso tm in viginti diebus confecta sunt / qm
 ta fuerit demde actily. Seram gloriola paupiaz. que ai etiaq
 semen agro spargentem ad consulatu suscipiendu senatq re
 uocauit / ille deposito aratro tam fortiter copias deleuit ut sa
 lucem rei p conferret / neqz digtas consulatus neqz deliciae ciui
 tatis neqz adepti in bello opes continuerit quo min9 ad dulcor
 sui agellum atq rustici opus suu rediret. Hos ne igit claris
 simos viros quoru exaltis diatis tantus splendor uirtutis relu
 cebat in paupertate atq mopia uiuentes ignobiles a' miseros dice
 mus. Erit ne qsq tam expers romz q no illos nobilissimos uo
 cet quoru mitis nobilitas rei p leuata est. Patet igit ut cum
 paupertate nobilitas ut ai nobilitate paupertas consistere possit /
 Ne quis putet honesta et glorioli pauperis nullaz ee liberalitatez
 cum em uiri illi clarissimi patriam tuebant at ei noua mpiria
 querebant cu pulcerrimis muneibus rei p amicor oportum
 tatibus subuenerat cum auu suoru iurias ppulabat / none
 id sumu liberalitatz genus uidebat. qui em peculiaribz comodis
 exercet liberalitatem equidem no uitupandam et eoru si m paup
 pt ee libalis / neqz e em ut ad bnfaciendu tantu impotentior
 fiat qntaz expatrimomo detraxit. At quia q rebus publicis
 aut priatis ope atq officio prodelle mntur tm indies liberalior
 ee pt qnto maiorez m re p auctoritatez auctoritatez et q plu
 rima plidia frequentibus bnficijs adeptus est. Magna ergo ee
 pt Corneli honesta et clari pauperis liberalitas / neqz mopia qd
 ab illo adimit nobilitatem. Nullum uirtutis gdm aufert modestia

paupertas. namque hoc pulcherrimum munus homini eque a natura
tributum esse ut quaque uirtute consequi possit cuius sedes impenetrabilibus
animis sita est non in temeritate fortune neque ulla sortis
est aut tam acerba que quidem homini eripere uirtutem possit
neque ulla tam florens aut tam iocunda que ignaro et secundi
gloriam ualeat alterre. Nam si fortuna uirtutis esset immanis non
em mea foret sed aliena rerum bene generandarum electio quod obire
desine iam Corneli extimare ut uetus libertas atque nobilitas quibus
opibus careat. Vera autem hominis claritudo nulli casui subie-
cta est. Item viri excelsi quos super memoravi nunquam in paupertate
illa nobiles fuissent. quorum tamen nomina quasi omni speculo celebra-
tissima postea reuerentur. Quibus de rebus prius conscriptum
si clarissimi uiri flagrantissimos aliqui liberos edunt. Si ex ab-
iectis partibus tibi aliqui oritur gloriosissimi. Si in paupertate
atque inopia uiuentibus maximus non nunquam refulsit uirtutis splen-
dor. manifestum est nullam esse diuitiarum aut generis nobilitatem
uerum animus libere ingenius nulli flagitio aut turpitudi-
seruiens atque in optimis artibus exaltatus profecto nobilis cla-
rus pollensque haberi debet. Itaque de nobilitate agimus tota ita-
nos de uirtute contentum relinquit. In qua re mallem patres. Et
alium prius dicentem anaponere. ne cum de meis loquor laudibus
prociacatis uicium maduisse uidear. sed hoc in pioandum est quod cap-
simos uires aios et manifestissimam humanitatem uirum itue-
or. quod utriusque uitam omnis malignitas. Vnde neque falsa uobis pre-
dicare possim. neque uera quid in obesse debent. Ego igitur
ubi exstantia prius adolere cepi etatem meam omnes diuitiarum
lucrum studiis accomodavi. Deinde aliquando pubescens magis
nam adolescentiae mee partem in philosophia consumpsi cuius doctrina nescio
quid iuncta mortalium laudabilius inueniri possit. in quo studio non
modo Latinos praecipuos habui uerum et athenis illos enim optimarum
arum grecos principes adire libuit. in quibus disciplinis quantum profice-
rem aliorum sit iudicium. Ego de me hoc tamen dicere possum. quod nulli
unquam in dies uacui neque ulla illucubrante nocte preterire. Erat
in infusa anima quedam stendi cupiditas ut nichil recte cognitione
dignum ingenio meo uideretur. Affluebat in uindicta copia praceptorum
et celeberrime disciplinae. inter quorum sapientiarum educatus nullus
effici poterat ignarus et indoctus animus. ac tanta fuit in doctrina
ac bene uincedi exaltatio ut mihi non quod inhonestum sit desiderare quod
Itaque uita non uita non modo molesta uerum etiam graui sita sit. diuul-
time uobis loque uirtutis. Deinde intelligem periculis tunc fore mor-
talium ingemina. tunc ad reuerentiam accomodatum totum me me prius co-
celli. non unquam postea illius salutem et amplitudinem cogitare

desol. mit laboris p̄timescens / nichil periculi qđ illi gloriā et tō-
 ammetant incolumitatem parare posset. Itaq; dum p̄ime sū-
 prioribus annis undiq; pirache maria infestabant et gneus
 pompeus exoristras naubus concessisset ut contra oranthem
 quendam piracharū altius minime classis dicte confestim dimi-
 carem / non illum ingenti conatu resistentē cū omnibus suis co-
 pīs summa ope superari / nōne ē in bello Mithridatico eiusde-
 mperatoris miles totiens uallarem totiens muralem / totiens ci-
 uicam coronas habui / quid uō adeptus sum . quid cōsulatu mi-
 licariis glā auq; afferre p̄t & ita clarus adulescens . uerū ut cū
 senectas nō inualis rei p̄ cuius misisse uidear . Quantaq; autē
 in amicaa sit cultus / uos dulces amica mei undiq; h̄ asstantes
 simul athenis nouis quoz oportunitatibus nūq; defui / tū in
 foro tū in hoc ordine tū in singulis p̄uatis ac publicis reb; auq;
 roganti assisens nulli unq; hom̄ beneficiorum meorū parca / fidi
 et pietatis atq; amoris affluentissimus / quāobrem ut in cūctis
 amantibus ammis euenire solet om̄ in grāz beniuolentiaq; q;
 coniunxi . Nemo ē in hac urbe qm̄ ymo in orbe terrarū quē unquā
 me odisse norim nisi forte sit hostis p̄li ro . Hoc deniq; summa ē
 meorū opum t̄e p̄ semp̄ auriosissimus / domi iocundus . foris offi-
 ciosus . In laudis uigilantissimus / in p̄ntis pius . carus īp̄m̄quos
 in aīos fidelis . In rebus uō diuinus semp̄ uerāssimus . fore studō
 hīs itaq; artibus semp̄ putauī nobilitatem consequi posse / hīs
 uicibus exisimauī clarum effecisse aūm / ac p̄fecto corneli tuo
 clariorem / quales em̄ mores tui sunt / quales inter h̄itus / quid
 unq; multa mitis es / ut ante me nobilitatem uendicare uelis /
 qđ ullum unq; abste n̄ra / res / p̄ b̄nficiū nouit . qui hactenus
 in ea ita uigila ut nodum natū eē intelligat qđ mortaliū ē qđ
 te unq; tuo qđ p̄uicino sit usus / inque in quā hāc tuā / quam
 adeo excolis libalitatē exauit / nisi forte in meretibus a cōm
 impudicia p̄fundens qbus semp̄ domū piā illā clarissimā et
 familiāz om̄ez tuāz consipatam habes . Examas tū maxīe clari
 fieri cū illum scortorū grecem diuis atq; inuoluptatib; aus illius
 turba te undiq; conseptū uides / cū inhonestis amplexibus turpi
 luxu ac fedis ebrietatibus coluctaris / ac cū ita uiuas maiorū
 tuorū egregia facta p̄dicasti . fatebor eādem in n̄ra ciuitate illorū
 claritudine maxime celebrandāz fuisse siue floruisse / uerū hac
 recordatione imprudēs male ē tuāz ignauā detegis . Nichil in-
 decetabilius int̄ miseris qđ in tāto splendore iūctis etatē ad eorū
 maximorū maiorū tuorū exemplū et ad b̄n̄ de re p̄ p̄m̄endum
 uelut ante oculos illustrissimū tibi iter ostendebant ut tāalli-
 mum tibi fuerit in tanto fulgore maiorū clarescē / tu uō quasi

a clara luce medias intenebras demersus es / Deinde putas in rep-
mitis intere / cum tu illam tuis flagitijs deinceps putas illorum boni-
ficus claritudinem consequi / cum tu ipse ignavus sis / putas somno-
gete / et otio. epulis libidine atque impudicijs gloriam quære. quã
illi tot laboribus iugilibus continendis fame sit esu algore calibz
atque periculis consequere vehementer exas. Necesse est enim ut sic egre-
gis titulis fulgere cupias taceant factas illustres frustra et bonis
heditarijs uirtutibus quærit ubi uirtutes descriptas iuuenes. Inque tibi ma-
iorum tuorum mensularias rationes nãq̃ ibi uirtutes descriptam
iuuenes. Quas nichil eorum nec exuas aut esse iocundius. Quod ut te illoz
sanguines atque amore omnes rei perdigitates colant et ueniant. Ego uero arbi-
tror si te nunc ex illo fulgore luminis prospectant nichil eorum gloriofis
spiritibus deestabilis esse / quod quod tandem flagitia tua hec claritudo pie
sustinuit aqua si huius uiuent / te iam ipse omnis repente una paul abiat.
sunt Nec pudet odij boni quod cum illis educatus sis dicere aut addo turpiter
et spurcissime iuxeris ut me lupanaria iuxisse uidearis. Assensio tunc
conspicui illoz imagines reluctance an ignoras quod scordia tua illoz
gloriam uasit. Itaque intenebris tuis amplius eorum splendor mutabit
per Deinde amplissimis laribus pulcherrimis suburbanis opulentissimis
colomis nobilitatez hanc tuam decoratam factas meas uero medioce sup-
pellectilem domum opulenter angustam agellum / paupertatez utupas
sed nescis miser quid tibi illa decori sint / mea uero michi / quod sint pul-
ara / pulcherrima est enim michi tenuissimis rebus florere / quod est in apparata-
bus maximis sordescere / quoniam ego et publicas ingratibus et ope
militari maiora quidem habere potuissem nec uolens quod in unquam ho-
neste opes deesse potuerunt. Sed quia nichil super honestate cupio
dula hac frugalitate mea contentus sum. Factus est huius quid cupiam
factus? aripe quid honestum sit / quicquid supra querit luxurie cedit /
quid amplius dissendum est inuenta mihi ut modice uiuamus. Que-
atque enim adornati diuicie conglutinantur supuacui labores et. Sic ut
pdecere illustribus aut non copte suppellectiles splendeant. equeus uir
me queatque uilissima ualeat non uereatur / quis ex rerum copia
uirtutibus admittit nichil modici benefacti uolens. Qui enim sit clari-
seque accusat. inique defortuna quitur / a quibus de rebus desine
iam Corneli in his tuis opibus gloriari que potentiores scordiaz
tuam faciunt desine frugalitatez meas contemne que clariorem
uitam meam reddit. Desine nobilitatem in bonis fortis ponere
quam caduca et aliena sunt. Est quidem aut uirtute nobilitas et aut nobi-
litate uita collocanda. Hanc tu Lucretia splendor etatis me ue-
ram uirtutis nobilitatez noli. hanc mirabili ingemo adeptus es /
tibi non meque puellares / non muliebres ornatus / non compta momilia
non splendide uestes / non festam thou cantusque placere. Singula

q̄dem macamta luxurie uerū phie ac libalibus studiis dedita
 continēcia laboribus pudicia singulis solitudine uitaq̄ oī roma-
 na uineatū celebratūe duas. hac tu sola michi nobilitate placu-
 isti hac ē placuisse me intelligo. Nichil em̄ in rebus humanis copu-
 latius est et amabilius q̄ similis illūstrū affectus et par rē vi-
 uendi cupiditas. Nichil infelicius aut odibilis q̄ cū aliis ad claz
 uitas splendorē euolat / aliis ad turpes uiciorū uoluptates dila-
 bitur. Itaq̄ cū ego patētiū moribus / cornelius uō dissimile uita
 agat p̄fecto ut me uehementer ames / illū uō acerrime odias nāc
 ē / qualis em̄ tibi cum eo ēē posset uite ioanditas / tu celeberrimis
 studiorū otis intendē uelles / ille uō lēxū mimissimus garrulas
 rixarū uoces ebrietatisq̄ suas interstrepē domū tu pudicia
 honestate remtentem conspice illi uō libidine ac luxuria debachā-
 te mueri. Tu mē eruditissima semp̄ ingema de mirabilibz rerū
 causis / de siderū moribus de domorum disciplinis conaonai. Ille
 inter suas meretriciū turbas de auctis flagitiis ac turpissimis
 uoluptatibus q̄ in his artibus egregius orator p̄dicare / q̄nō igit̄
 inter uos uita dissidentes et tam dissidentes aīos par unq̄ aut
 concordia ēē p̄t. Ego inter pacificos meos lares continenatq̄ tuā
 dulas lucrea deducit qui temela nō supuacatis ornatibus
 pleni sunt / in uita moribus ioanditate et om̄ pudicia re-
 lucent. Ibi p̄mū confertissimaz librorū bibliothecam meam uidebis
 in qua semp̄ omēm meam spem deculi. Hec splendide q̄ supelle-
 ctiles ibi quos uoles a grecorū a latinorū comētarios leges / ibi
 spe ut de suau nra phia disputabimus repetam tibi aliquā q̄s
 mirabiles atheniensū phorū p̄cepōnes audui / quorū eāde dū-
 ci memoria delector. Nulla tē unq̄ ab his otis distrahet fami-
 liarum rerū solitudine. Satis em̄ quotidiani uictus et p̄baa agel-
 lus affert / q̄ si illū casus eripiet / uitutem in eripe nō p̄t q̄
 nulle in aduite comode aditq̄ patebunt. Itaq̄ in altissimis tuis
 studiis fēuere otis q̄bus uoles nemo q̄dem mē quiete beacā
 cogitacōnes q̄ tuas obiurgabitur nullus tibi aderit scortorum
 strepitus aut timor temerandi coniugij / q̄ et altissimos ma-
 tronarū ammos turbare solet. Neq̄ tibi etiaz dulcissim et
 amplexus de erunt / mō id pudiciaz tuaz nō ledant. Est
 em̄ quedā religio ad cōseruādū hom̄ genus coniugalis cū
 uitate amor copulatus / nulla demq̄ uobis tuis q̄tigere felicior
 fortuna posset / quid em̄ beacius ē rebus huānis / q̄ t̄q̄llimaz
 ioanditatz uitate ac moribus agere / quid dulcius q̄ posse
 optimis ac pulcerrimis cogitacōibus tērarū ingemū alere /
 quid ioandius / q̄ cum eo uiuē quē eque ac tē p̄lara tua de-
 sideria delectant. Vos aut̄ p̄res cōscripti / quorū sapiētissimis

animis tam spectate rei iudicium sedet / nunc tandem expgela-
nim et concōms sententiam admodū ite fatis utiq; uita
fortuna mores studia uobis hactenus noti ac nunc breuit memo-
rat sunt Unus hic est controuēlie tandem exitis hodie quidē
honestas cū impudicia / continencia cum libidine / magnanimi-
tas cū seordia / eruditio cum uisicia / uirtus cū ignauia cōcedit
Vtra earum nobilior sit / in uestra nunc sententia derelin-
quatur / Deo gratias.

hec sunt singulares vij Sapiētū dūc
bias priēmiensis
Nil sibi nil melius uita contingit iusta
Si cui mens recta conscia semper erit
Pittacus mittileneus
Quod sibi futurus nulli predicto . at imo
Semp ppositum pectore claude tuum
Ne si deficiat effundat ab ore tachinos
Eudens conatus conscia turba tuos
Chilon Lacedemonius
Fortuna medicus non est ignarior ipā
Obyat humanis que tenebras oculis
Periander corinthius
Consule qd melius non dulcius ēē uidetur
Virus sub liquido nectare sepe latet
Cleobulus lindius
Promptus i officiis caro sibi semp amico
Ut magis ipius accumuletur amor
Si uero est odio qui te infestet et ira
hūc semp studeas conciliare tibi
Thales Milesius
Felix qui doctus est natura est corpe sanus
Non qui diuitijs affluit innumerus
Solon Atheniensis
Quis fortunatus qd sit me iudice felix
Non nisi supinus indicat ille dies.

Hic rudium primo uiuendi forma docetur
Postmodo doctorum demum finis erit
Christe ueni reme quod tuo suauiter benignus
Transfretet ad portus nauis ut ista suos
Ut per grammaticam sapientiam possit haberi
Hic clauis lector dat tibi quicquid liber
Clauibus his quisque referat ostia quicquid
Inueniet cameram qua cathedrata sedet
Regnum cernit intus uelamine comptum
Aspectu miram uirginitate meram
Virtutem nunc sociatam cernit quibus
Veni thesauri fertilitate grauem

Hec radians fustos homines radiare laborat
Dilat medicos et dape replet eos
Nobilitat uiles miseros releuare uidet
Eius amatores ornat honore amat
Adiuuat hortatur mimos facit esse potentes
Liberat et nunquam fida relinquit eos
Vitam securam praestat uitam quod repellit
Et dignos illos laudibus esse facit
Clauibus ergo meae cameram referat patet
Ut tua sit dictis bursa repleta bonis

Mente timere deum pura prima clauis
Est sine quo stabilis gratia nulla datur
Dupliat deum sinceram mente timeat
Despicendo malum praeferendo bonum
Errores igitur fugas et statim fidelis
Nam uolet absque fide non placere deo
Neglector fidei peior quam demon habet
Credit enim demon sed caret ille fide
Catholici constant igitur nullatenus here
Ut fundamentum sit tibi uera fides

Postmodo despicias medicamina cordis inquit
Et bene correctum fertile gignit opus
Intima si forsitan tentatio frana subintrat
Qua sperne legas aut opere bonum
Aut moueare titulis quo sit certamina uitas
Obstes principio postmodo uictor eris
Sic obstes ad cor ne serpat iniqua uoluntas
Peccati spoliis ne mora longa domum
Tota sit in domino feruens intentio mentis
Ut discas quicquid discis honore dei

f ac tibi pponas: q sic opabit artem
cū dñs pte glorificandus erit
proposito tali dabit tibi ghā maior
Sic et habūdanti dogmate dignus eris
Turus in studio uines migneis et si
I ntea libez spūs astra petet
Quod loquor sapiēs discreto dange ligas
Lingua licet mollis frangē duā pōt
Ligra ē nō sit detratx subdola uana
Grandis adulatx falsa supba loquax
Non ea blasphemet maledicat irruget vq̃
promē clamorosus respuat illa sonos
Nō discors audax nō geminet assa lates
Nē sit mortifere causa malig rei
Turpia nō pmat: nō deusōia uerba
Nō p iuratrix: nō positiua mali
Nō cito tristitiae noua sit narratē parata
Nō hostis falsi nomen more sonet
Nō de sermōes ubi nō pdesse uidebit
Nā tota potis nil piosa ualent

At potius uerax hūil' discreta modesta
Sic fructū palens dulcis honesta pia
I n multis pacēs bñdices tota faceta
Sic cōsolatrix teta q̃ noua ferens
I nē discordes ppezate mitiget iram
Ac inter sonos sit positiua boni
Sepe bonū laudet sapient' cūmā culpet
Tempe sit sterulis tempōe feta suo
Sepe sacerdoti ppuo tuo cūmā pēdas
Sepe tuo domi nomē in ore sonet
plū uia q̃ gēn' dñi fac uerba placere
quo sine pfecte nemo placere potest
Que ē secreta dicat clausa teneto
Altra nī forsan Turus esse uelis
Non indifrete sonorū cūmā pandas
Multotiens odiū ūba iocosa mouent
Cūq̃ dicit resonet responsio dulcis
Tpe sermo q̃ pstat amarus opem
Multiplicant tūos uox dulcis mitigat hostes
Ligae dulcedo dura uenena fugit
Abietis uicis iustos settabē mores
Nō solis uerbis sufficit esse bonum

Vita deducas huilem mudo supbam
Nō iracunde sed patienter eas
Ad iugū doctne qui nult se dedē recte
In formā serui flectē colla parat
Gracia nult huiles: odit diuina supbos
Nos pmit opotens: at reuenabit eos
Postq̃m luaserū meditata supbia strant
q̃us per eā merita iam reuēntur eut
Cor tumidū ferēs sapiēcia uēa resultat
Digna dante deo mite subitit ea
Vndictū q̃ut sapientū dogta frāgit
Cor pmit ira frequē cōsilū q̃ negit
Ne sis rixosū: q̃tendēs ruidū asper
Imo pacificū mūdrosū amans
Est n̄ turbamen discēdi forma fugit
Carpe doctnam corda queta ualent
Si tua doctne sint uasa capacia mltē
Nō hīc te iactes: sed tua colla p̃me
Ne sis arrogāns teu deus ille supbus
Mens erat oīno tuus in orbe tumēs
Post mortē p̃rio comparuit ille magis
Tantū tu fastu se subysse tulit
Doctus palmā sudorū gutta forauit
Discipulū testant igne p̃uere graui
A domo nostras qd̄ habes b̃feris: et si
Te laudet alij: mitis et ip̃e tace
Cū possis etiā scias supare cuncto
P̃osse quidē satis est uelle nocere malū
Verbis ingris uti: at quoh̄t uctu
Non tōt̄ scias diu uenena geris
Nō est expedient inuēia q̃rat ut om̃s
Vndictū fieri si q̃ iure queat

luxuria
Omne luxuria fugiat qui glis discē glisat
Cū fetore qdē non b̃ uictus odor
Dederet in fediū p̃iosa sciēcia uasis
Stercorē thesaurū nobilis esse dolet
Vt doctus fias mulierū cesset amorem
Doctne zelo carmenē obstat amor
Spūs et corpus mulierū putret aore
Mens alienat negligit q̃ deus
Virtutes: mores: aēs: uires: grā: fama
Visus: luc̄: decus: dimittit eo

Ex tanto uero gurgit trinita lites
Ire. bella. foris. fama pudenda nimis
Cedat iustitiae obprobria. dedecus. ausu
Derisus dampnum. falsificata fides
Corpus ne aie pestis corruptio feto
Paupers. leuitas: demum multa mala
Peruagum hinc sit ho lasciuus p'dignus ames
Totum ad hoc datu: cetera peius agit
Cum fortis. iustus. sapiens. femina stult
qd' Sansone. dauid. et salomoe patet
Absit aor turpis. sed plg sodomitum sordes
fetoem dno dano sup omne scelus
he sperale scelg dno plg vindicat ipe
Crime. ob hoc urbes qing ruerunt fil
In qua nocte fuit xps de uirgine natus
Quibz intus hic sodomita siml
Vult augustus scelg a tu m're tubare
Cont' nrm plg sibi peccat agens
Ergo p'pue taceat a'ime tanto
Dignu cohereri in fore forte uelis
Actoem sedu teu fugis acta fuge
Sis igit castus smois actibz intus
In te coherat dig sophia laum
Cerne uoluptati ne sit gula dedim m're
que no doctre uetris aum manet
Extollit carne. tot es. cor sup'mit illa
Dat stimulu ueteri: multa tacenda gent
Im'pignat uentre dat somnu dat q' podagraz
Multis morboru causa nens q' fuit
Hec pelle fulgere facit cor reddit opant
preparat et p'pue uermibz illa abn
preparant ad paradisi sede uirentis
A patris Esau depulit illa bonis
Disapli forma remittit perousq' resuit
Ventre at stulto. qui sua corda dedit
Sut p'ul ebuetas ul' anpl'a. diste finis
Ut distas. distas pone frena gula
Disapuli quida comedoni noie digni
Sut: q'bz e uisa lectio trebra gula
p'p'ibz his rectis no suffiat ea refectio
Aut in ar aut gremio aut cut ore ribus
his loq et t'p'us studij st dedita uentri

his et brutoꝝ regula sola placet
hi nō discipulis tū potius ēe mēit^r
hi nō ēe srolis imo mēit^r aus
Sobetas igit^r t^r sit potu q^r cibo q^r
Nā q^r leui stōcho discē plūa potes
q^rntūq^r potes ieiunia d^rbiti seruus
Dix q^r tener es discē tūc deū
Non lato lecto nō molli ueste potiri
Cures. dū mēit^r nō nimis absit hieps
Si t^r torpei sit tua sifflua romptū
Signū lasiui nō sapientis adest
Alea inter^r ludi pl^r usq^r et omib^r
Nā nocet id burfis t^r uaga corda facit
A studiis reliq^r alienat corda scolaic
Virtutes mores q^rsilū q^r fugit
Blasphemā deū docet t^r bāc peates
Depara facit: dat misera q^r mori
p^ruat. stant opes uiuat srols dē mīst^r
furia docet p^rdas luxuriā q^r p^rt
S^repe sit ut gladiū q^rplūc mūd^r inde
Exuo meito subdē colla petat
Ergo tibi tūcas p^rdas p^risq^r abusu
Ne mala peiora p^ressā dāna feras
Te rursū mones t^rb^r uitāe totius
Cordis ut a studio nō agitet amor
hor s^r luxurie uiuo p^rda tenet^r
Que n^r intent^r litig^r azaē petis
Vsu cor uamū reddūt p^rtracula uana
fidamē stable fert studiūq^r amor
Que me sis ruidū fugiā q^r nō auari
In q^r uerū nōr nescit hīc lorū
Nō deq^r eis dōr n^r hō s^r b^ra repleta
A t^r egisū uix aūt ullū enm
Nō alio deus ē. nisi sola pecūia seruo
Audent peti hīc. amat. horat. amat
Corpus ac aīe p^re neglexit amor
Ne padisq^r ei. glia. mta. salus
hīc amittat studet. hīc ē sua mā tene
p^r nichilo reputat oīa p^rter eam
Nūq^r thesaurū t^risb^r faciat auarū
patib^r ydipū ariditate forū
Nō hī hīc mūdū n^r p^reat hīc fatū
Res mala. spes peior. p^ressā p^rea seq^r
hī nō mēdicos. n^r aīos nescit q^rntūq^r
Odit eos ruidū nō miset^r eis
Cū debet nimis ē alio expēdē parū
Cū q^r eū p^rstet uiuē largū eū
hīc p^r burfā. falsū p^ring^r m^rquū
Dycois detrahe. nō mēt aīe doli
p^rditur m^rg^r. nullūq^r. et absq^r uibae

Corpus ac aīe vīm m^rter^r hab^r
Nā est eggū sapiēs n^r dign^r hono^r
Vilis haud mūdū. nō sibi. nō q^r deo
Nō facit ut cupit bō. si q^r p^rte uidet^r
Nō hoīs nomē demōis imū meret^r
hīc m^ras m^rcos iā desperasse refert^r
qui p^re demū m^rsa fuisse n^ras
p^ridit hīc x^ro iudas se grass^r et ip^r
Gustū nū guttū dūes hīc nequit
Vt p^r luxuriā mūdū iā p^ridit equor
Sic p^rauarūa d^rtruet igit^r em
hīc i^r fugiā ut dignū dogte fac
hīc fuge quā bōis quā fug^r oīs hōr
Nō cupias aliena t^r sis salū ubiq^r
cōtentū reb^r fac p^rone tūc
Nō te paup^ras horret^r furta rapū
Infamis paup^r stercorē stercor^r erit
paup^rem tollit de stercorē fama i^rfulg^r
Vna s^r infamis p^risq^r ad imā zuit
Sic ē largū uclut expēd^r et potes i^re
Sic bonū eggū sic ne facit^r eū
largū soluēdo sonos. p^ruū q^r m^rg^r
paup^rib^r largū. largū honore tuo
qui soldū soluāt nūmū b^r i^rille
Denariū m^rmot tēpe mille ualet
Largū dōmū. decub^r es de iūe mēt^r
hīc deq^r ac hoīs est q^r liber amat
qui miset^r m^rseis dū m^rsebi^r illi
Dū dabit^r celū. mūdū hīc eis out
dū uixit dūes dāc noluit. d^rat n^r
n^r guttū repte: qui sibi m^rttat aque
E cōn m^rseis q^r dabit i^re tobas
Gaudia n^r frūb^r celū dūes habet
qd^r deb^r. nū largū. q^r q^rntū. nū ubi q^r
Discrete uideas ut sapient^r agas
Nā m^rsi disite nō largū p^rdisq^r imo
Est leue largū p^rō rōne grūe
Des rursū dōmūa tibi mū b^ra m^rst^r
sic p^riant fructū leuū legada banū
Aueras oclōs ne sū ad māmā p^rmyh
Cor uamū m^rpis. lūa. uana notat
Stultū nā rures im mitte uorū dūc
Delūis m^rst^r sit data lingua
Nō manū ad tactus i^rhonestos p^rmta fāt^r
olfandi ponas narib^r i^re modū
Omēs ad celū studeas mēdē sensū
Vt digne reli sic repleare bonū
Qui sōis sapiēs nō quābē uanis
Vsu uilefat res bona mēta malis
Infames sonos op^r ē mēta bonoz

Ita quales sonos talis habebis habes
 Si fides repeis sapietes moibus aptos
 Hos p thesauris te penes ipse tene
 Et deos et lucra bo qusacio pstat
 V su plus daet res bo iuda bonis
 paupibz large sonis elemosia det
 S en potes ac alys hic q poe modu
 Lapsis tbatz. praus dubitanz egis
 Trade mel sel consule pfa opem
 I ratis rudibz pueris moibz aptos
 cede locu prosis consule sepe proba
 Cunctis deservi sonis e qndo mte
 Illis papiue qe bona fama pbat
 fac sic ut meo saca te diligit ois
 fecit qui seruit no roe perit
 S is m sonos operosq pone pacem
 S i qe stultus no tibi usq eut
Haudia fugio tristis piger ee cauto
 S is hilaib uigilab pmpy ad ee boni
 Surges ac intras lectu as exime sig
 Ut stetas uigiles turg ipse tibi
Hec subsista duo domi reuent hore
 O mi cu surgis carmina mane seras
 Te rogo x pie paby meit p maie
 per loca tuta nie me rege qq die
 A st oi sero cu uis dae mebra qeti
 T uag ut stetas qtuor ysa canas
 xpe deo vere fre gemtas amore
 Corpis ac die sit tibi cu mee
 hostio ab insidys autis he nocte tuere
 peram fatcor tu misere mei
 Du bibis a coedis sig ins oia signes
 Nome xcole fac meare tibi
 Dilige iussa faue et metuas reuere pntes
 Subiecty parat uerba f uba ferat
 plg etia mri sis dulas nlla rtorqns
 Vba: ne exstes ad sua uba piger
 patu ut mri qsq maledixit eae
 I ussit eu meua morte pre deus
 Ut sis loqens tra supet tibi sptm
 Diligto mrem. diligit q prem
 I udmo do' legit vmdra iusse
 Multa sr natos qui reuere preb
 A bsolon e testis subita q morte pmta
 Eggo pti sponte rebellis erat
 De septe turba frim q trm q sorora
 Vmdram legit morte tulisse deum
 I nfectos mri mator maledixit et omib
 Fati qtinuo peste furee gni
 qnto sps habet missas audie frequentes

Ut videris xpm Virgine matre safu
 Ut q fide plena visu deuoty adores
 Ipi comedeb te q domu q tuam
 presbiteri digito scapias signula demu
 Illa crede die plg mchi tutus eus
 h' iuuat quida momtu faciedo paentis
 fugit ab iniusta pdrone neas
 Vitant foueam qua pdror iudg egit
 In qua detractor merdit arte sua
 Santa sparsq aq sigty noie trmo
 In templu domi fir reuent eus
 Vetre uellato uites intrae fuerat
 deuoty matz. fmitu iuris eus
 Altra cora flexu reuent adores
 Regna dei pmo quere xpe ait
Qui vis Virgine per carmina mri prau
 her mfra scrips carmina sena tibi
 Mater aue xpi scissima ugo maia
 partu pty partu sic et ante manes
 Virgo q xpi pepit lacte ducisti
 Me rege me serua me tuare potes
 Me tibi comedo me ugo relique noli
 ne perca xpo fmda maria preb
Qui forsan qsq tibi prosit apostoly opas
 Talia deuota finge uerba prece
 Sado rogre deu digneis apostole x
 Ut m sit preb debita cuita pius
 Ut m dignet misere feduly oies
 Nue regat hac aiam demq saluet eaz
Qui Martis auxiliu si nung quere ghas
 Ethor her infra dice metra ualeb
 Sre dei martir q x nomine passus
 pugna pti celum regna meret
 pro me fmda preb ut uitis dnyq bett
 Leti petat mto sps ason meus
Qui gressus nupis habet uiuamen
 Istas gtrito poruge corde preces
 Inclite gressor xpi q seue fidelis
 Cui dispensa si qnq talenti boni
 Nue a pento pty morte morte xhem
 pme fac pabus libet ipse tuis
Qui auxiliu sre cuiusq uigib optas
 Tales deuoto pectore fmda preces
 Virgo dei martir q xpi pty amore
 Caris talasti gaudia uana tue
 Duplat xpi pro me rogre pures
 Caris ut ac die sit sine labe me
Qui siliuatonis mpxi tuis amore
 Vis decorare item sic reuenter ai
 Salue oix m qua xps moiendo pepet

ad uirgine
mariam

ad aplm

ad martir

ad cōfessores

ad uirgines

ad sctos

Aradia

Est p qua mundi tota redempta salu
xpe dñs fctus. hō pzo emē mudi
In tē migrasti fac mserē mei
si si celestis qñq qñq sit ille
Vib inuet aut reli curia tota tunc
p me fca dei te qñq ingit ora
Sce dei pñb me tuare tuis
sit in subsidū celestis curia tota
spñs ut vñat pha cuncta mens
Officiū fctū si mō audē moratus
Tale carpe lōm me moueā uolēs
Vocib mētē dñis est quētus
Et tñqz ceto tpe surge. sede
Qu q sit officiū desipās sepe uagari
Aut odōb tñuolue sepe uagor
Cū spñs d aliqd fedi d corpe pellis
gñdres ante ni lōm apñ erit
Tūc eūgely legi tū lectio fca
pande caput. solitas fac t fctē aēs
Aueb mētē uerbis adhibeto salutis
Orana pñ dñs sine relata deo
Virgine audē nōmē reuēt hōra
Hūmily hec tibi uox dulce mōia sonat
Cū ihu xpi nōmē tñt ipō fctōb
flexa cernu fac reuēter idem
Presbū māmby tūc hostia qñ lenat
hostia fca dñs integer est et homo
Tūc gēmb ploxib caput uelāre dēptō
carmā deuote qñuor ista moue
Cūp corpe due fca de uirgine natū
Vina raro dectis integrā uerū hō
salue uerū salū uia uita nōdēpō mōi
libet a mētē nob tñ dectā malis
Ad calicē qñ lenat calicē māmby car sbrige uat
Ar mēpā tohde carmā fctā ferab
xpi fctus aue oñ fctis potus
Vnda salutis emā mō lauanb
sāguis aue latib x de mētē pñse
In tē pēdēntis uita salutis aue
Veritae dectō tū fctis oñlā pñas
Oñ tēpā soao pñrige nō q genab
Et die pax tēpā nē dedigre fctus
oñlā pro xpo paupib atqz semē
qñ fctus alñ fctis mētē fctos
fac bō sit pñ mō mōra tibi
pñbū digētib capias fctula. demū
Veritae dectō flexus utruqz genu
Si quid pñbū at t ara fctis offēs

Recta t sit mens t reuēter agas
pñbū mētē uerū tū corpe xpi
Nūdāb fctē genu sis ubiqz caput
oñb tēpā fctis celestis mō uolēs
Se fctat genu nōie paula aut
Sic demon qñ qñdus emē fctat
Arant hō fctē nō aōr imo tēmor
pñbū ubiqz uerū reuēnt hōra
Nūqz uita domi pñbū oñb habi
Sepe fctat pñb fctat reatib
Ipñi te dampna uerū mō cadet
Ad quēqz uerū fctat pñbū toto
Oñ dñqz eūb pñdūtib eab
Vnde deū tñqz tñmō reuēnt dñlā
Offensor uerū tōde dōlētē pñb
fctat dēptō caput uelāre. qñ si
pñbū reuēnt. ne pñdē mētē
Nō eode bāno sedēnt tñā eia pñdē
Añ hūmily pñb sit t tñ qñb
Nō hō fct dñs est. hō mētē qñ fctos
Carmā fctē qñtēre sibi
Ambages liquēb tñtū tñā qñtēre
Alitū nūpe pñdē fctat nōret
qñ fctis horridū pñ fctat nōre
Vita mētē nūrit. uita tēpā nōret
Nēstā qñ nō aut demō d ceto fctis
pñbū tñtū tñpē rubore fctis
Cūp pñ fctis gñtēre gñtēre
Tūc ut uerū qñtēre nō
Est sapientis em mētē pñdē mētē
Nā mētē fctā mōte pñdē pñ
pñbū pñ hō qñtēre pñdē iussā
Ad nōmē tñ uerū uelle uerū tñ
Virgo mētē tñ fct sit pñbū tñ
hāc dectō oñ hāc reuēnt amēs
pñbū ad hāc fctis. dñmēb nōlāt qñ
Te reuēntē tñtū tñtū eū
hō tñgō dectō dauid d fctē nata
mētē mētē fctōr. bāula pñdē dei
Ista mētē dñmē dñpñtōr
Est reuēntē calathā. dñmē mētē nē
hō est pñpñtū uerū. tñmēb egrū
mētē qñlū pñdē mōdēla leuē
Depēntōr fctat tñbāntē est
Est pñbū tñfctā. aua fctā fctis
mētē lāpñtū pñdē fctis oñ
hō est mētē qñb pñdē beata dñlā
hō hūmēb mōyēb. lāpñtū pñdē fctis

Exaltat. dunt. subleuat abdit amat
 Debitum. venie. pietatis. uirginitatis
 Est bacula. fing. uena. patria. decore
 her. pectus. rapit. uuat. atq. modest
 du. tantu. fugat. sub sua. tecta. at
 her. castellani. seruus. a. demone. corp
 At. aum. salu. demq. ferit. eum
 her. q. punit. q. ea. sapient. aum
 Etena. uetuit. prodione. mori
 her. desperatu. p. nati. eme. prem
 Corpis. ac. aie. mortis. abare. tulit
 ludias. et. in. stas. tota. mitigat. itaq.
 Semp. pro. nobis. porrigit. illa. pres
 hae. igit. fili. dnam. reuenit. honora
 fac. tua. q. tunc. lingua. salutat. enz
 Nam. p. ma. clauis. docu. te. carpe. letit
 que. sup. omne. qd. est. sit. r. huc. da. tibi
 de. qua. sufficit. potuisset. se. be. phid
 que. puto. prudus. unho. a. dedi
 ferre. uig. domi. distas. i. molli. b. n. mis
 Non. ut. uis. co. fite. re. tenet
 de. ueter. ramo. potit. uix. torquis. hu
 defual. fletu. uig. nouella. potest
 Hae. feda. monet. clauis. decore. m. g. m.
 quq. modis. fieri. qd. mea. met. monet
 primo. p. a. f. m. uita. sapient. f. a. d. a.
 Effus. am. dat. bonu. esse. bonam
 Signat. discipli. moru. b. n. t. m. te. recti
 Et. doctor. p. p. u. morigatus. erit
 Addita. pulchre. uig. q. f. a. e. n. a. m. t. a.
 huius. et. istu. no. m. s. lumen. erit
 Absint. clamores. uerid. bella. t. m. t. y.
 Si. ludis. ludo. pone. diste. modum
 Et. laudet. stano. dormio. sessio. s. mo
 No. tibi. sit. uisus. nimis. more. f. a. q. u. b.
 Si. ubi. uig. uel. uig. uig. uig. uig. uig.
 Nam. ueniedo. stolas. q. red. edo. domi
 Non. tibi. sit. uisus. uerid. n. t. a. p. l. a. t. e. u. b.
 No. lapidis. iactus. no. baculi. q. sonus
 Nulla. t. m. u. f. a. t. f. i. z. i. o. s. a. n. t. a. t. o. d. a. m. o. r.
 Sit. gressus. gestu. lingua. modesta. tibi.
 Si. son. f. a. n. t. n. i. m. i. s. i. n. t. o. l. e. a. n. d. a. n. o. t. e. t. y.
 Doctor. tibi. non. ulno. digna. licet
 Iustitiam. stolis. solacia. s. b. i. l. a. t. a. t. u. s.
 Talia. nulla. moue. si. quis. abesto. mouet
 du. q. moris. ibi. f. a. c. i. e. d. a. c. o. m. e. s. t. i. o. n. i. s. i. t.
 No. m. i. r. a. d. a. f. o. r. e. s. n. o. n. o. m. i. t. a. t. e. s. t. u. d. e. s.
 Si. totus. tota. p. p. o. d. o. c. t. o. r. f. a. c. i. e. t. u. s.
 Si. m. i. s. o. r. o. s. s. b. u. b. i. u. q. p. o. t. e. s.

Secunda clauis

Na. p. p. o. uig. cora. doctore. tenet. b. s.
 No. baculi. m. s. i. t. u. g. g. r. u. a. c. a. u. s. a. m. a. n. u.
 No. te. p. s. i. m. a. s. i. e. a. d. e. s. e. d. e. s. e.
 Annuit. aut. ubeat. n. i. p. u. s. i. l. l. e. t. i. b. i.
 Si. m. a. i. l. y. h. e. a. s. f. r. u. c. t. y. f. a. c. i. e. s. q. u. e. t. e. s.
 offer. ei. caput. pignus. amoris. cut.
 Tam. p. s. e. r. u. t. a. n. q. u. e. s. p. o. d. e. r. e. s. e. d. e. d. a.
 Vites. doctor. uisitate. t. a. r. e. n. s.
 Cu. doctore. loqu. t. a. u. e. a. s. o. b. f. u. e. p. p. y. q. y.
 On. nequa. lues. aum. m. o. r. e. p. l. u. a. t.
 p. m. p. t. u. s. a. d. o. b. s. e. q. u. i. u. s. g. a. s. r. e. u. e. n. i. t. h. o. n. o. r. s.
 Cu. totu. h. i. s. t. a. c. u. b. i. u. q. u. i. d. e. s.
 Ite. redire. sequi. te. s. i. g. n. i. f. i. c. a. t. u. p. a. r. a. t. u.
 Redde. p. f. i. n. i. u. r. e. d. d. e. g. r. a. d. e. d. e. c. u. s.
 S. i. a. d. y. o. b. s. e. q. u. i. u. q. o. f. e. s. s. i. o. r. e. g. r. a. d. i. l. l. i.
 Tanto. ut. g. r. a. d. e. p. l. y. t. i. b. i. l. a. u. d. e. r. i. t.
 Semp. cu. laudes. si. q. s. r. u. l. p. a. u. i. t. i. l. l. u.
 defendes. presens. esto. f. i. d. e. l. i. s. e. i.
 S. e. p. e. u. d. i. m. y. s. m. i. l. a. t. y. u. o. r. a. t. o. m. y. s. m.
 Totus. honor. tui. s. e. t. e. u. d. e. a. n. s. e. u.
 N. i. t. e. r. e. p. p. e. u. r. e. l. i. q. s. d. e. c. o. d. e. m. g. r. o. s.
 laudes. p. m. o. d. i. c. o. l. i. n. g. u. a. f. a. c. i. e. t. u. m. e. r. e. t.
 Si. t. o. m. i. t. a. t. y. e. u. f. a. c. n. e. s. i. b. p. r. i. m. i. s. a. p. a. r.
 I. p. o. s. t. n. o. l. o. n. g. e. n. e. q. u. a. s. i. s. o. l. y. e. a. t.
 Si. m. a. g. n. y. d. i. s. p. a. r. f. u. e. i. s. q. u. i. s. m. y. s. t. o.
 ferme. n. o. p. e. n. i. t. y. t. e. d. e. r. e. t. n. e. p. a. r. e. z.
 At. du. d. i. s. c. i. p. l. y. d. o. c. t. o. r. i. s. d. o. g. m. a. t. e. d. e. g. i. s.
 Si. q. r. e. x. e. s. s. e. s. u. s. q. p. r. e. i. r. e. t. a. u. e.
 Si. p. t. y. t. e. u. d. e. a. s. u. e. m. e. t. e. c. o. m. i. n. g. h. e. r. e.
 Cede. saluati. h. i. s. e. a. t. i. l. l. e. l. o. r. u. m.
 Si. q. d. e. u. s. t. a. t. e. z. a. t. e. u. t. e. p. o. s. s. e. f. l. a. g. r. a. s.
 N. u. q. u. i. p. t. y. t. e. r. g. u. u. b. a. s. e. d. a. n. t. e. f. e. a. s.
 L. i. u. s. u. e. l. l. e. f. i. e. n. s. s. i. m. e. u. s. s. u. p. h. a. e. p. m. p. h. y.
 No. h. e. u. b. a. t. d. a. m. i. e. f. e. d. e. u. o. r. a. t. y. e. i.
 Si. t. u. q. o. l. o. q. u. i. t. t. a. u. e. a. s. a. r. o. d. e. n. i. t. o.
 Verba. n. e. a. u. s. f. u. l. t. e. s. q. r. e. f. e. r. u. n. t. i. b. i.
 Illo. si. t. o. r. a. l. i. c. e. a. t. t. i. b. i. f. o. r. t. e. s. e. d. e. r. e.
 S. i. e. s. e. d. e. a. s. n. e. s. i. b. m. a. u. e. i. r. a. t. e. n. e. s.
 Versu. e. u. u. e. r. s. u. s. t. a. u. e. a. s. o. u. d. e. t. e. r. g. u.
 Surge. letitiam. fronte. parat. y. e. u. s.
 Ser. mones. alus. si. p. m. i. s. t. e. r. e. u. i. d. e. b. i.
 fac. t. o. m. i. t. a. t. y. e. u. n. e. u. d. e. a. r. e. l. o. q. u. a. x.
 Ille. u. e. l. d. d. i. g. n. y. s. e. x. y. u. t. r. o. s. q. s. a. l. u. t. e. t.
 Et. r. e. s. a. l. u. t. e. t. e. o. s. f. i. t. t. u. a. l. i. n. g. u. a. b. i. u. s.
 Cui. d. m. a. i. l. y. si. q. d. r. e. a. d. i. s. s. e. u. i. d. e. b. i. s.
 Quiripe. totum. porrigit. p. m. p. h. y. e. i.
 V. g. a. t. u. l. l. e. l. l. u. u. t. si. q. d. p. o. r. r. i. g. i. s. i. l. l. i.
 p. a. r. t. e. p. o. r. r. i. g. i. t. o. q. m. a. g. i. s. a. p. t. i. m. a. p. i.
 In. t. a. l. a. m. o. c. l. a. u. s. u. s. i. f. o. r. t. e. p. o. p. o. s. i. s. i. l. l. u.

Osta m
 p. m. m.
 f. u. s. t. e. r.
 No. p.
 Et. no.
 q. u. d. o. r.
 Ut. d. e.
 Si. u. e. a.
 f. a. c. p. u.
 Si. q. d.
 h. i. c. i. l. l.
 C. o. r. p. o.
 h. e. c. c. o. r.
 p. l. u. s.
 Non. r.
 Non. f.
 E. l. l. o. q. u.
 Non. f.
 Non. h.
 I. p. m. d.
 C. u. t.
 D. a. t. t. i.
 C. u. q.
 C. o. r. p. o.
 p. p. e. t. u.
 Non. f.
 f. a. c. m.
 A. b. l. u. e.
 T. e. g. m.
 I. m. b. u.
 U. t. p. o. t.
 E. x. t. e.
 Q. u. a. l. i. t.
 N. u. l. l. a.
 N. e. m. e.
 C. u. s. o.
 N. o. a. l. i.
 T. u. c. a.
 N. e. p. l. i.
 E. s. t. p. o.
 N. o. p. a.
 E. t. f. a. c.
 p. m. p. h. y.
 D. e. t. e.
 U. e. l. l. e. s.
 D. o. c. t. o.
 U. t. d. y.
 N. a. b. y.
 D. o. c. t. o.

Oſua nō subito te referare deat
 primo ſigſices pulſando ut uſando
 ruſtici ac audax in ſanis iſd eris
 Nō p ſuſſuras ſpectes qd ſat ille
 Et nō auſcultes ceu lat ſiba latus
 qndonq tuū doctore ſurge tēms
 Vt deoret queng tu q ſurge ſmit
 Si ueris d ſi q moues aut qutſipe
 fac puluis corā ne moueatur eo
 Si qd dedecet doctorem forte uide
 hūc illū tūte ſollicitate deret
 Corpe deſtus aliq ſi forte hēbit
 Nec corā nec clam uideat ullū eim
 plus aie titū q carnis forā notet
 Non uidetur homo talit imo deus
 Non ſurſuſ ei conere reſiſte uerbis
 Elloquo dulci uince benignus cū
 Non ſib in motu corā doctore legedo
 Non ligua digito uelle inuac deat
 Ipm diligit metuas p pte teneto
 Cū tibi ſit uere moribz arte pater
 Dat tibi diuinas theſauri nobis ille
 Cui qſere neqſ iſtus orbis opes
 Corpeſ rebz gemitu tua corpa paſit
 ppetuis aiam ſed fouet ille tibus
 Non fueris ſolū corā doctore ſaceti
 fac mores laudet ſexq uterq ſuob
 A blue mane mang facie ſi tps hēli
 Tegmina mēbrū mēbz q mūda tene
 Imbre ſcolas madidq nō mēbz ul mūe
 Vt potes qutias qutieda pubz recty
 Ex te ſi ſputū ul ſi q ſiſſua pett
 qualr exnat aut ubi tēne pūb
 Nulla lueſ maſ ut deſtūbz ois ab alio
 Ne male quo caſu qd maclet er
 Cū ſoribz ludibz ludo parat ſaceto
 Nō alijs tua ſme dā ul acta robur
 Tūc aīz cohibe ſi te derideat arte
 Ne pluris uſq cauſa ſit iſta tua
 Eſt pro uillana uillamū reddē ſtulti
 Nō parat ſed agens ruſtici eē meret
 Et ſoribz ſi qd parat ſidq ad eſta
 Pmpy ad obſequiū qparat iūua
 De te mēte tua uitas ſac qm agēz
 Velleſ in pli qdione tibi
Doctorem modq ē ſuū decoare ſcūdy
 Vt diſcas totis uerbis ipe tuus
 Nā bñ ſi diſas poſſet qd tibi lectoz
 doctore laudes inde ſcūtur honor

Te bñ diſcente bñ qtuor iſta ſcūp^{into}
 laus decus utilitas pmitit iſta tibi
 h eade pziū doctoz inde ſcūp^{into}
 qui ſplendat tuo gloriſcaty erit
 Caros pterea ſic letiſcaty animos
 Vt de te ſpectet luoz decq q tibi
 Demq qſmdet mēbz abſq ratu
 fama tue qrens laudis adib^{into} eos
 Nō alit mēbz qſmdet mūdy hoſtis
 Cū qndō noſat q ſapient agas
 Nec ſine pto vmda ſit abſq pido
 Ruſtitate taret pondā laudis hū
 Infedat igit ſtudio diſcedo libent
 Nec pigeat magno mag laboz peti
 quera ne pigeat theſauri noble luoz
 Quē ſur ſurū demē pado neqſ
 hūc nō qūdo pōt nō alca demē nō uſ
 Nō qūq ſerab te quat eris omis
 Si q ſcūp^{into} bñ pōde tps hūq
 Nūq te uita deſert illa tua
 doctoz qndō doctet ſileas deſ pūdaūes
 Et cor aſſeriat ſoribz tua uerſy eū
 Nō nūc illorū nē hoſū lūa uerſy
 Aſpectu uano mēbz uariata datur
 ſcribendi ſtudiū uerſy ceu dulcoruenu
 ſcrimatus ſci dū cupis ipe bonis
 Tēq eae modq decoandi pmpy obedi
 que tibi pūpiat tūta ſidelis agis
 fac tuo dilat facie ſine mūuē leti
 Nō excuſeris qndō fauere ualeſ
 Nō excuſeris niſi ſit iuſſia cauſa
 Si quid qſit ei ſtare ul ſe iubet
 qſitū doctozis habe fac miſſy ab illo
 pmpy eaz redens t ſapient agis
 qndō reſuſ eris reſens tē pūq illi
 Ne coruo ſactis aſſimilare tūbz
 Apſū doctozem nūq mūtuū abre
 Vt ſedans mēbz ne uideat ſcolas
 Cūbz pūp^{into} ad eū pūp^{into} uocet
 Nō qd uult d tū te uocet ille petas
 Ante qd ſolū tibi ſi qūgeit hoza
 Cede ſac doctoz ānuat ante tibi
 Cū tempus uerūla reuēnt pūp^{into} hū ſtū
 At diſpūle uulibet aptus erit
 Ceu moribz mēbz mēbz repell tūmā
 Verba ſic moribz ſit mēbz ſeris
 Verba doctozis pūp^{into} ſuſape digny
 Si q nō dignū uerbis eē pūp^{into}
 Juſta ul iūſta ſer uerbū ſit mēbz

Nec dedigneis. si patienter agas
 In te quicquid agas intus sit bonum acutus
 Cum doctore tuo ne placitare uelis
 Hostes blandis carum uerba possint
 que fel. san. fiant sepe mel. est. fuit
 Si te. q. reliq. g. more uuln. p.unt
 C. te. p. g. aly. diligit. ipe. p.utes
 Na. nata. cu. p. g. blandit. simia. pigus
 Venator. acutus. decipit. arte. sua
 Est. doctor. aor. uer. no. p.ute. urge
 que. p. g. doctor. at. corrupt. ille. mag.
 q. n. m. u. e. i. b. h. u. l. e. y. p. h. e. d. i. c. i. t.
 Ut. te. sublimet. philosophia. magis
 Disipuli. forma. q. u. l. t. b. n. d. i. s. t. e. s. i. m. u. t.
 Regis. francor. si. quoz. n. a. t. y. e. r. i. t.
 Q. u. a. n. t. o. d. o. c. t. o. i. si. i. d. d. e. p. o. s. s. i. b. h. o. n. o. r. i. z.
 Sit. merces. alac. i. n. t. e. g. s. p. o. t. e. r. i. t. a.
 Est. et. e. m. d. i. g. n. i. q. m. e. r. c. e. n. a. i. y. o. m. i. s.
 p. m. e. r. c. e. d. e. s. u. a. p. m. i. a. d. i. g. n. a. f. e. r. a. t.
 C. i. t. o. l. e. t. a. n. t. p. l. e. n. e. d. a. t. t. y. e. b. u. s. d. a. t.
 C. i. f. a. c. i. t. e. r. o. n. e. a. u. s. t. a. u. s. e. m. e. r. c. e. t.
 S. o. l. u. e. d. o. c. t. o. i. q. n. e. g. l. i. g. i. t. a. d. a. e. n. o. u. l. t.
 S. e. q. d. o. c. t. o. e. m. n. e. g. l. i. g. i. t. i. p. e. m. a. g. i. s.
 d. o. c. t. o. n. a. m. p. s. t. a. t. t. u. d. a. m. i. s. i. l. l. e.
 S. e. p. e. s. u. o. b. n. i. m. i. o. b. h. i. c. p. e. a. t. i. l. l. e. r. a. b. e. t.
 d. i. s. c. i. p. l. i. n. t. e. m. m. y. d. o. c. t. o. r. d. i. l. i. g. i. t. u. l. l. u. s.
 S. e. p. e. l. i. b. r. u. s. p. r. o. l. a. t. s. e. p. e. i. p. e. l. l. t. e. n.
 E. r. i. g. o. a. t. y. s. o. l. u. a. b. s. i. c. s. i. c. a. p. m. e. r. e. m. g. r. o.
 C. a. r. a. s. e. c. u. r. u. s. d. e. m. o. r. t. e. u. a. l. e. b.
 A. d. o. c. t. o. r. e. d. a. t. p. o. s. s. e. s. s. i. o. n. o. b. i. l. i. s. i. n. t. u. s.
 C. u. i. d. a. t. a. c. o. s. i. p. m. i. a. n. u. l. l. a. u. a. l. e. n. t.
 C. u. i. t. o. l. a. n. g. u. i. i. n. t. a. i. s. m. u. n. e. d. s. e. p. e.
 h. y. m. n. e. q. p. r. i. o. p. l. u. s. d. e. c. o. r. a. b. i. s. e. u. m.
 d. o. c. t. o. e. m. g. h. t. q. t. l. u. r. a. u. i. n. t. e. d. o. n. i. s.
 d. e. n. a. r. i. u. s. s. o. l. d. u. d. a. n. s. r. a. t. o. e. d. a. t. u. r.
 I. n. t. e. r. d. i. s. c. i. p. l. o. s. s. i. c. t. e. r. o. g. i. s. t. e. t. a. m. a. b. i. t.
 o. m. n. i. a. s. i. c. p. o. t. e. i. s. p. o. s. t. e. i. n. t. u. s. e. m. m.
 T. u. a. n. t. a. c. c. e. d. e. b. i. p. m. t. i. b. i. n. l. l. a. u. e. t. i. b. t.
 S. i. q. u. e. i. u. s. t. a. l. i. q. u. e. t. s. m. i. l. h. o. n. e. s. t. a. p. e. t. i. s.
 S. i. c. t. e. i. n. t. e. t. u. r. t. u. r. m. a. i. o. r. e. d. o. c. e. r. e.
 S. i. c. t. i. b. i. s. u. b. s. i. d. i. u. c. o. n. s. i. l. i. u. q. d. a. t. e.
 S. i. l. e. g. o. a. s. s. i. d. u. e. s. i. c. t. r. a. d. a. u. s. h. e. t. u. r.
 q. d. d. u. p. l. i. c. i. f. i. c. i. d. a. t. m. e. a. m. u. s. a. m. o. d. o.
 p. r. i. m. o. s. u. p. p. r. e. s. s. e. n. l. l. o. d. a. m. o. e. l. e. g. e. d. o.
 V. o. x. i. n. t. e. l. l. e. t. u. s. p. r. e. d. i. t. a. l. t. a. s. u. u. m.
 d. o. c. t. o. e. m. p. r. i. u. l. e. d. i. t. m. o. d. y. q. t. e. l. e. g. e. d. i.
 I. m. p. e. d. i. t. e. t. s. o. a. c. o. s. m. e. s. s. t. u. d. i. o. s. a. q. b. y.
 p. o. s. t. h. u. c. d. y. l. i. t. e. q. i. d. l. e. g. i. s. i. p. e. l. e. g. e. d. o.
 U. t. m. e. l. y. c. a. p. u. s. c. o. r. d. e. q. d. a. r. e. l. e. g. i. s.

Terna dandi

Ut melius uideas aliquis cor. suar. p. cur.
 diste totalis sit tua cura semel
 no. te. decipiat. uigilanti. t. p. e. s. o. r. m. b.
 Nulla. q. p. i. g. r. e. s. s. i. t. t. a. u. s. a. n. o. r. e. s.
 fac. t. i. b. i. s. e. p. e. s. o. l. e. t. u. a. s. i. t. u. r. u. d. i. a. s. e. p. t. e. z.
 Lib. s. i. t. u. i. o. l. e. l. i. b. a. p. u. r. a. r. o. s. e.
 h. e. t. u. s. t. o. t. a. t. u. e. s. i. t. d. e. l. i. c. i. o. p. r. a. s. s. y.
 l. e. t. i. a. n. e. p. e. r. e. a. t. t. e. m. p. t. a. t. i. b. i.
 S. i. q. u. i. p. t. a. n. t. e. p. i. g. r. e. t. m. i. p. o. e. s. e. t. e. m.
 g. t. i. m. e. t. e. n. s. i. b. m. o. l. l. i. t. e. r. a. c. u. s. a. g. i. t.
 C. u. i. t. p. i. s. f. i. e. n. t. s. o. l. a. r. i. a. q. r. e. m. o. d. e. s. t. a.
 p. o. s. t. h. a. c. a. d. s. t. u. d. i. u. t. u. p. e. n. t. h. o. r. a. r. e. d. i.
 d. e. t. u. r. h. i. e. m. p. s. q. u. i. s. a. u. t. i. n. g. u. e. r. q. l. a. b. o. r. i.
 p. e. r. d. i. t. a. r. e. s. t. i. t. u. t. e. m. p. a. n. u. l. l. a. u. a. l. e. t.
 N. e. u. a. n. u. s. f. i. a. b. q. s. o. r. a. d. e. s. p. i. r. e. u. a. n. a.
 u. i. u. i. b. y. e. t. s. t. u. d. i. o. c. o. n. s. o. l. a. r. e. d. a. t. u. s.
 V. n. a. s. u. p. s. p. e. n. i. l. a. b. r. a. r. o. p. r. i. n. c. i. p. i. a. s. i. a. s.
 f. a. c. l. e. t. a. b. p. o. n. u. s. c. l. a. r. u. s. i. p. e. l. e. g. e. b.
 U. t. q. l. e. g. i. s. m. e. l. i. u. s. u. i. t. u. t. i. s. o. b. i. u. s. e. s. t. o.
 C. r. a. p. u. l. a. d. i. s. c. i. p. l. i. s. o. b. e. t. a. b. q. n. o. c. e. t.
 C. u. s. t. o. d. i. l. i. b. r. o. s. e. t. p. d. i. t. a. q. u. e. r. e. m. o. r. t.
 q. u. i. b. u. c. o. n. s. e. r. u. i. t. r. e. n. r. e. p. i. r. e. u. a. l. e. t.
 d. e. d. e. r. e. t. i. n. u. d. i. s. m. a. m. b. y. t. e. n. o. l. u. e. d. i. o. s.
 m. u. d. a. p. e. t. u. r. m. u. d. a. s. s. e. p. e. n. o. l. u. t. a. m. a. n. y.
 C. l. a. u. s. q. u. i. t. a. m. o. n. e. t. d. u. b. i. t. a. t. a. r. o. g. n. e. s. q. u. i. t.
 o. i. s. e. n. p. a. t. e. s. t. s. e. p. e. r. o. g. n. a. d. o. u. a.
 d. o. c. t. o. e. m. s. o. r. o. b. d. o. c. t. o. b. a. u. t. a. b. s. e. p. e.
 E. t. m. i. n. o. b. e. t. a. d. i. s. t. e. s. i. q. u. a. p. e. t. e. b.
 A. r. m. i. s. d. u. b. i. t. a. b. n. o. d. e. d. i. g. n. a. e. d. o. c. e. r. i.
 U. t. s. b. i. m. e. r. i. s. t. u. r. u. s. i. m. a. p. e. t. e. b. --
 D. a. m. n. a. b. e. l. a. t. o. b. e. s. t. i. n. d. i. g. n. a. t. o. s. t. u. l. t. i.
 N. a. m. f. a. c. i. t. i. n. d. i. g. n. o. b. m. o. b. i. l. i. s. a. r. t. i. b. e. o. b.
 T. e. q. s. i. s. o. n. u. s. d. u. b. i. t. a. t. i. n. t. r. o. g. e. t. u. l. l. y.
 d. o. c. t. u. s. e. n. l. e. t. a. f. i. d. e. d. o. c. e. r. e. u. e. l. i. b.
 h. e. c. t. a. t. e. m. o. n. e. s. u. s. q. u. i. d. a. r. o. g. n. e. m. g. i. m.
 p. r. i. m. o. s. u. p. p. l. i. c. a. t. e. r. l. i. g. u. a. b. e. n. i. g. n. a. r. o. g. e. t.
 I. m. p. e. t. r. a. t. a. u. r. a. t. u. r. e. s. p. o. s. t. u. s. i. m. o. b. e. n. i. g. n. y.
 N. e. l. c. o. r. d. u. l. c. o. a. t. m. o. l. l. i. a. d. u. r. a. m. o. u. e. n. t.
 q. u. e. m. e. s. t. e. m. p. t. a. r. u. r. s. y. d. i. s. c. i. n. e. f. u. r. e. t. u. s.
 E. t. s. e. r. m. o. u. e. u. s. o. m. n. i. a. t. e. m. p. u. s. h. a. b. e. t.
 D. e. m. u. t. e. r. n. e. l. o. t. i. s. a. p. i. e. t. i. s. u. b. y. r. o. g. a. e.
 N. o. n. q. t. u. m. l. t. u. c. e. r. t. u. n. e. s. i. b. i. t. a. l. o. t. i.
 C. l. a. u. s. q. u. i. t. a. m. o. u. e. t. r. i. n. e. d. o. g. t. a. m. i. t. e.
 q. u. a. s. i. n. e. p. a. t. i. t. e. p. d. i. t. u. r. a. r. t. i. b. o. p. u. s.
 h. a. c. q. u. e. n. s. p. l. e. t. a. l. e. g. i. s. r. e. p. e. d. a. s. p. i. e. t. e. z.
 A. q. u. i. t. s. t. a. b. i. l. e. l. e. t. i. o. a. c. t. i. a. l. o. t. o. m.
 S. e. p. e. d. o. c. e. n. s. a. l. i. o. s. m. e. l. i. y. p. o. s. s. e. s. s. a. t. e. n. e. b.
 A. t. t. e. d. i. s. c. i. p. u. l. u. s. p. l. o. e. n. t. a. u. t. a. t. i. b. i.
 U. t. q. p. l. u. s. m. e. r. e. b. a. i. m. u. l. t. i. s. p. l. u. r. i. a. q. f. e. r.

Ex ferro ferru sic tematur enim
Si repetis repetita doret qserb q fignit
Nemene meorez sepms acta dabit
Clauibz hys habms potis npié sophia
qua dems 7 lucu sb tua tota fluet
h tu ydenti sut obsezuada magro
q's sine no tanto nomie digis erit
doctor discrete pmo se corrigit ipm
Sut sua disaphs mta magistra sub
A magis timent. uirtutibz hent. absit
fastus auzua luxurie q finis
Doctorum dignu no sola sacra reddit
Mouibz are stilibz estolus absq sale
Se bñ doctor agens dupha fit digi hore
At pñms dupha uerbe digis erit
Ergo uaz ram cupias sy eme pñms
Et sic ferre collige stole ligna
Est spñs qtos fructu bñ phrit arbor
Nā talis fructu qualis et arbor erit
Virtu uestitu res ten te possit honoz
Disapuloz honor ē nā tuis ois honoz
Nō hō plud ualeat q se fuit ipe ualere
Glorificat dignos uestis honesta uob
Vestibz nō tñs sed tanq denoz effeb
Longas et largas sufficienter habe
femineos cultus legas fuge sic capillos
Omnia uana canes artibz honore tue
fac sapient eaz deat ut sonatit hoesto
Noia magisteru qut honore frui
Doctores sonos ante detorabis cādo
Cui caros frēs mundam q fugos
Nō tua sblimet te uox nō depmat illos
Nā debaritois more nocere iuuat
Artibz fac studiu nō sollicitamia falsa
Disapulos multos accumulare tibi
Dum detores arte deoz art dabit 7 bñ luc
q' etet arte bona uine fraude putat
Mouibz ut pñms informes are scdm
Disapuloz. artibz mouibz absq uident
Et uulsi uoibz utites misere hber
Ne timeas pñms. fuste domare tuo
Ne pacare malos lapsis hñtē fieris
quando recalcitrāt utere calmar eis
Si q's indomitus farasms corde potit
Nozibzera potiq peste tate uelis
firmeti modicu pascē corūperē mole
At solet immesos parauila flama rogas
Nec nimis ut discas furias pelledo uere
Vsq imat dnos are bñ recti suos

Discrete caueas ubi qñ qñt ex quo
Disapuloz feruas ne fuit in nimis
Ne digitis baculo feruēs ne feris ipe
In penā seru participare uelis
qñtūqz potes uoibz phibeto patzi
Si facis hac etia celia regia meres
qui datus heresi fac ne tua tota sblmt
demonē displiceat formis ille tibi
fuit taxillator patris rixator adulter
Absint nō uoibz har pacare frui
Vsu si quis hñ dñs maledicē reh
Aut donutūz redeat d' refugib' au
Si q's pñe caens natu maledixit usu
Cui pater hac illi ne pacare scilicet
maiores nūqñ tolēs uolae mōes
Exiguas strepitūz prelia tūcti manu
Disapuloz in pace tene: ueredia sterne
Est ubi pax studiu pingue iudice ualeat
qñtūqz uoibz potis phibē napti
Rustica ne uelis dicta ul' acta pati
mauibz et studio laudat hortatē regiles
Blanda uereturis sit tua lingua pñs
plene solutēs 7 muneā qñtā ferites
Cognoscat. docent. auxiliariis eis
Muneā surprisēs plene laudat mēito
fac ne dēt frustra muneā qñtā tibi
Nā rē q sic faciūt addiscē qñtū
Tales sūt digni laudis honoz opū
Instrue sollicita moneas gñt oēs
Ut student. caueat 7 sapient agat
fac mōres hortatibz eos bñ qñtā scāt
Intima si repleat ubi ois ope
permemorē q lūc deoz q qñtā q uox
qñtū apd mūdū fructus apd qñtā deū
q's dolor exoriet qd erit solame aūis
Si bñ discendo se patienter agat
plg qñtūqz ualeat qñtā uerbi tñt uerba
Attendit aūis ad meliora bonos
pñmōtos fruat si qñtā hñmiserit illos
laudēt aūtozē ordo modusqz suos
Nulli uicino pñms pacare nocere
plūs pñe uicinis q pñl oibz pñms
Inter uicinos resonat bñ mñtā de te
hi pdesse ualeat: hñ qñtā nocere tibi
Si multos terū duas foradit ab illis
ordie pñmoneas ut decenter eant
fac talamos pñā pñmōa sepe refert
Ut uideas qd agat plg qñtā erit
mauibz erit qd uideat argue tute

Sape pigros similes: indociles q̄ domos
Sunt alienigenae tunc tibi sis p̄ illis
A p̄uā moti qui tua tecta petunt
Omnes sepe more dei mēdā tūcere
Atq; q̄ impensent de meliore nā
Missas sermōes ut lati sāt frequentes
Sape uolet moneri ad meliora fānes
Ieiunadaru p̄mura lingua dicit
Sit tua disciplina p̄sit ut illud eis
Dilige teū natos: hortens dūge serua
hospicio ne sint ulla pericula caue
Solitudo facis tibi sit ne t̄pā tuor
De subito casu damna dolenda fida
In talamo sapiēs ubi nūcū ē p̄clū
Candele phibe ne teneantur ibi
Ut deret hospitium te mūdificā ubet
hospitis ē mūdā mūdā damus
Pulorū deret sedes cui q̄gt alia mōm
Disciplos q̄ docet ordine banca suos
Omnia q̄ nūc sis tua det decorabilis acta
Laudat antea ordo modusq; suos
Ecce sit postremū dēdo vlti arte
quatuor h̄c tō postulat ē modus
p̄mo q̄tūmē studiu dū t̄pā p̄stent
Aut alios doceas aut tibi sepe legis
sic t̄ sis merita digna mercede r̄cepta
Ars tua te laudet dicit honore lenet
Erige sic facies mercede more uirili
Nā mercede mēns pena dolēda labor
Ne spernas inopes q̄uis nō solue possit
p̄io q̄b; archa dei munera m̄ta dabit
Si q̄m dōmā sit paup̄tate gūatus
Indue disciplina hūc paup̄tate frui
p̄moneat p̄p̄tati tuos doctrina solas
Qui sint ī p̄lo lux tibi fama dēus
Non igitur piget pondus suffic laboris
Ne stertat tempus cum uigilacē petit
desine tū studiu te postulat hōi uagari
Mus furit & ledit tū catus oīs abest
Ebreitas nō impediāt n̄ campū mēdū
Subditi corda gule uicta uigore mēnt
In te si q̄s q̄m dubites mētraget ipm
Dulce satissiat lingua suauis ei
p̄terea doceas discunde nūda legēda
Ordie si mēat lingua placere neq̄t
Confusus sermo nō det p̄luce teneb̄s
Absq; modo uigent tedia sermo petit

Nūq̄m uerba uigent nō mēlla docētis
fendit p̄tā negat semina sp̄sa male
An quidē q̄ lingua scilicet dōmū seruat
his p̄mo mētrac mēcet illa dēmi
Aris acie tue nō sit tua ḡra criste
Ut mea fructificet nōmē lingua tuo
p̄sther mapiet suffusa uoce docere
paulatim tenet lingua perita sonū
q̄namcūq; potes dūcē immobilitas q̄to
Extior uigilacē tū nōt esse uagum
Nō tua mēbra tibi sūt mētracē laq̄di
Nā soli lingue cōuenit illud opus
Teratū eorū modū studēas t̄ sepe legēda
p̄uideas erret ne tua lingua docens
Ad fora stultus uenit stultū ē mēat et mēda
Post non p̄mtruit q̄ sūt ante euenis
Tq̄lib; atq; bonis rōmib; esto paratis
proficiat amorū cupia gratia uirū
Cura scribendi nō dēit cura legēda
Lectio negligit scribē q̄ndo uiget
quarto q̄tūmē latius tempe uerbis
hospicio mētrac omnia r̄p̄e loqui
Nostre mē claudat discere cō lūmā musa
Omne qd' est m̄mū tedia ferre solet
Iste libet morato sit mēta scolastica dūis
Sit ihesu xp̄i gloria laus et honor
h̄c Bonuicentis de ripa noscē letar
Is qui composuit carmina dāte dō
Et pluit

Voluerat mors clauis: crux laqueus q̄ toleam
Demant qua m̄miferorū cūia laui

Leonardi Aretini facundissimū libellus Basili magni ad suos
Nepotes de moribus e greco in latinū ad Coluciū virum clarum.
Ego tibi hunc librum Coluc. ex media ut aiunt greca delegi
ubi eiusmodi rerum copia est et infinita pene multitudo nec
ueritus sum ne absit ut parum liberalis ac sane ingratus acculeret
si extanta habundancia hoc tam paruum munus ad te mitterem
Neq; enim id nunc ago / neq; ita amens sum / ut existimen hac can-
tulare tuis summis erga me beneficijs satisfacere posse. Sed ut me-
catores solent degustationem aliquam rerum venalium accipere.
quo facilius de illarum emptione deliberare queant. Sic ego au-
cuperem protius singularibus meritis summa q; in me benivolē-
cia quicquid mea opera / labore industria efficere possim in te vni-
conferre / hunc tibi librum transcripti quasi degustationem quan-
dam studiorum meorum / que si tibi doctissimo homini pbata esse
sensero maiori cum fiducia demceps aggrediar tuo grauissimo atq;
optimo iudicio confirmatus. Et iam non parius munusculis sed ma-
ioribus tecum agam. quāquam id quod de munere paruitate supra di-
xi / non ad librum ipsum sed ad conuertendi laborem referri uolo. Nā
et si liber per se breuis est tantum tamen ei ponderis addiat basili
nomen ut magnus putari debeat auctoritate scribentis / que quidem
apud grecos tanta est / ut et senectute uite et sanctimonia morum
et preterea optimarum artium studio sacrarumq; literarum do-
ctrina ceteris ferme omnibus existimetur precellere. Sed cum sit
permulti atq; meliti libri / quos ille accuratissime scriptos reliquit
Nos inpresencia hunc potissimum delegimus / q; maxime cum con-
ducere ad studia nra arbitrati sumus / atq; ideo libentius fecimus
q; auctoritate tanti viri ignauiam ac peruersitatem eorum cupie-
bamus refringere / qui studia humanitatis uituperant ut ab hys
omnino abhorrendo censent / quod his contigit fere / qui ea tarditate
ingenij sunt / ut nichil altum neq; egregium ualeant mactari / qui cū
nullam partem humanitatis aspirare ipsi possint nec alios quidē
id debere facere arbitrantur. Sed hos cum sua ignorantia relinq-
mus / neq; enim digni sunt de quibus verba fiant. Et iam basiliū
audiamus in quo ammaduerte queso quanta grauitas sit /
Multa sunt fili que hortantur me ad ea uobis consulenda que
optima esse duco / queq; uobis si illa sequimur profutura esse con-
fido / quippe et huiusmodi etas et multarum rerum usus et insup-
quid omnia maxime ducet in utramq; partem mutationes facit
esse expertum humanarum rerum me fecere peritum. Itaq;
possum his qui uitam ingressi sunt quasi uiam aliquam qua
tutissime proficiantur ostendere. Accedit adhuc quod naturali
necessitudine me post parentes nemo est uobis propinquior / quā-

obrem ego quidem erga uos non minus beniuolentiae habeo quaz ipsi
parentes uos aut puto nisi forte me uestra mens fallit cum me itue
mini parentum desiderio haud quamq̃ moueri. Si igitur que a me
dicuntur ea uos suscipere ac sequi parati estis in secundo ex his ordine
laudatorum apud hesiodum. Si minus ego sane nichil molestum ducā
Vos meminisse carminum eorum in quibus ille poeta inquit optimū
illum esse qui p̃ seipsum que agenda sunt conspiciat. Sequenti aut
gradu qui aliorum consilia sequeretur. qui uero ad neutrum horum
aptus esset reum penitus esse mutilem. nec uos ulla admiratio teneat
si quotidie ad magistrōs euntibus uobis ueterum q̃ uirorum et inge
mo et doctrina p̃stantium p̃ea que illi scripta relinquerunt conti
nuum uisum et familiaritatem habentibus ego aliquid ualuis ex
me ipso inuenisse profitear. Equidem hoc ipsum moniturus uenio nō
oportere uos eiusmodi uiribz ita mentis uelare gubernacula permit
tere. ut quacūq̃ ducant ea sequamini. Sed id duntaxat quid uti
litatem afferat ab illis accipientes. Pare etq̃ si sit opus contemnere
que igitur ea sint et quemadmodum discernantur. id iam uobis aper
tiam hinc sumens inuauim. Nos igitur o fili hanc humanaz uitaz
nichil omnino esse arbitramur. nec bonum quicq̃ existimanduz cense
mus neq̃ appellandum quid ualuitatem nobis huiusq̃ suppediet. Nō
itaq̃ dignitatem non amplitudinem maiorum. non corporis uires. nō
formam. non magnitudinem. non a cunctis hominibus habitos hono
res. non ipsum imperium. non quicq̃ diā potest in hac uita excellēs
q̃ longius nostre precedant spes et ad alterius uite preparacionem
cuncta molimur. que igitur ad hanc uitam conferant. ea nos totis ui
ribus optanda querenda q̃ esse arbitramur. que uero illucisq̃ pue
nire nequeunt ut nullius momenta despicienda que nam tamē ista
sit uita. et quo pacto illa uiuatur. id sane ostendere plus negotij esset
q̃ nos in p̃sentia suscepimus. Maiores etq̃ auditores quam p̃ ipsi
nunc estis ad p̃cipiendum requirit. hoc solum cum dixerō satis
habunde uobis dixisse putabo. Si quis omnem post creatos homines
felicitatem mente concipiat. simulq̃ in unum congerat uniuersā. ne
paruam quidez partem illorum bonorum adequare comperiet. Itē a mi
mo animo illius uite bono. omnia humana simul collecta magis ab
esse quam umbram et somnū a ueris rebus. Immo ut p̃ priorū uitar
similitudine. quanto in omni re p̃cōsior est anima quam corpus. tāta
uticūq̃ uite dīa est. Adhanc poro uitam sacri ducunt sermones per
ocula nos erudientes. donec tam profundum illorum sensum p̃cōs
nobis p̃cipere posse non licet. in alijs t̃ non omnino diuersis quasi t̃m
bris quibusdam speculisq̃ oculorū mentis exercere debemus eos imitātes
qui ad c̃tamen se comparant. qui et saltu et motu manū in ludo ex
citati calidius deinceps in c̃tamen descendunt. Et nobis p̃fecto c̃tamen

quoddam incumbere putandum est / et qd' omnium certaminū maxi-
mum / cuius grā cuncta tentanda sunt / et totis viribus incumbendū
ad huiusmodi rei preparacionem. Et poetas et oratoribus et scriptoribus
ceteris omnibus demq; hominibus inherendum. Unde nobis ad ingeny
exercitacionem aliquā sit accessura utilitas. Velut igitur hi qui tin-
gunt cum primo quibusdam modis id qd' colorem recapturum sit prepa-
rant / tandem postea florem subinduant / siue purpureum siue quē-
vis alium. Eodem nos indez modo siue indelebilis sit apud nos probitatis
sententia capimus / cum his extraneis disciplinis fuerimus imbuti tunc
sacris et oculis operam dabimus / et quasi solem in aqua prius vidē
assueti ad ipsam lucem dirigemus intuitum. Si qua igitur cōvenie-
tia utriusq; sit / perualis nobis erit talis cognatio. Si aut nulla sit / ea
tam ad invicem conferre / et in quo differant inter noscere non parum
nobis fructus prebebit ad potioris confirmacionem. Sed qua situ-
dine utamur ad hanc rem ostendendam. Nempe ut planta p̄pria
virtus est fructus producere afferunt tam aliquē ornatu et frondes
ipse arca ramos diffuse. Ita profecto et anime precapimus quidē fru-
ctus est veritas / nec in amenum tam est hac extranea aramdarī
sapientia / que tamq; frondes quedam et fructu tegmen prebeat.
et speciem maientibus laetorem ostendat / hoc scisse aunt. Moyses
illum summa prudentia virum. cuius apud omnes gentes maximū
est in sapientia nomen. qui non prius ad dei contemplacionē accessit
quāz in egyptorum disciplinis mentis exercuisset / hec eadem ferūt de
daniele sapientia saluat / cum apud Babilomios caldeorum sapientiaz
imbibisset / postea rerum diuinarum attingisse doctrinam. Sed ita scias
habunde demonstratum est non mutalem esse menabus nūz hanc extra-
neam scientiam. Nunc vero quo pacto illa nobis accipienda sit dicē-
dum videtur / primo igitur ut apoc̄as mapiam cum illi varij multi-
formes q; sint / non in omnibus que ab ipso dicuntur adhibenda ē mēs
sed cum excellensum virorum facta aut dicta comemorant tunc tota
mente moveri atq; inflamari debemus maximeq; conari ut tales ip-
simus quales illi fuere. Cum vō improborum hominum menacionem
madunt fugienda est illorum mutatio aurelq; claudende non secus
atq; ipsi ferunt Polyem ad sirenem cantus clausisse prave enim
confabulaciones iue quedam sunt ad faciendam q̄obrem omni
diligentia curandum est / ne inter illas quā plerūq; sermones habet
festiuitatem latenter aliquid admittamus mali ut hi qui uenena
melle p̄mixta absorbent. Non igitur laudabimus poetas neq; cum
iurgia referunt / neq; cum sauras / aut amantes / aut ebrios / aut
dicas mutantur neq; cum dante mensa cantuq; dissoluta felicitatem
diffimunt. Numme vero cum de diis aliquid dicunt et maxi-
me cum de illis ita narrant quasi plures sint atq; discordes. Plaz

Moyses / cuius apud
omnes maximū / sapientie
nomen

Daniel

vl. xes

Mentiri nūq̄ decet :

Apes

apud eos/et frater in fratrem conuolat/et parentes filijs et filij patrē
tribus inferunt bella. Deorū nō adulteria atq; amores et sacilectos gau-
bitus. et eos maxime sūm ac p̄māp̄is omniū ut ipsi allerunt hominē
quē de pecudibus quidem sine rubore quis diceret. His relinquentibus
qui in scena uersantur. Hec eadem dicenda sunt et de exteris scriptori-
bus. et tunc maxime que cū ad uoluptatem loquuntur. Sed nec oratorū
artem in menando imitabimur. neq; enim in iudicio neq; usq; alibi
mentiri nos decet. qui recte ut uerum iter uite eligimus quib; mē-
dicia sunt iudicia legis p̄cepto. Et tunc maxime oratores amplecte-
mur. cum aut ueritatem extollunt aut uicia efulminant. Por enim
ex floribus ceteri quid nichil sumunt preter odorem atq; colorem. Apes
uero etiam mella inde sūnt excerpere. ita qui non solum festiuitate
liborū secuntur/fructus aliquos papere possunt. Sed quoniam in apū
mentionem inādinus prosequamur hanc similitudinem. Ille enī nō
omnes pariter flores aduenit/nec si quos aduenit eos totos absumit
sed eo solo ablato quod operi suo aptum sit/reliquit omne ualere
sinunt. Et nos quoq; si sapimus cum id excerpamus qd̄ ueritati
amicum atq; consentaneum sit/cetera omnia trāsgrediemur/et
uelut in uolis legendis sentes uitamus sicut quātum utiliter scriptum
est accipientes reliqua que possunt nocere declinabimus. P̄ma
pro igitur disaptimarū quamlibet considerare oportet et ad finem di-
rigere. Lapidēs ad filum dorico prouebio redigentes. Et quoniam
ad hanc uitam per uirtutem ascenditur. Virtus autē ipa multum
apoetas multum ab historicis multo etiam magis aphilosophis lauda-
torum ubi maxime est mherendum. Neq; enim parum habet ua-
litas consuetudo quedam et familiaritas uirtutis mentibus. inue-
num animisq; mīsa cum maxime mherere soleant. et pene inde
lebilis esse que mtenera etate disantur propter amorū molitiaz
profunde mīsa. Et quid aliud esiodum uoluisse putandum ē cum
illa scripsit carmina que vniuersi decantant. Aspera inquit p̄mo
et pene inuisa et sudoris continui et laborum plena est via que ad
uirtutem ducit. Quamobrem nec auisus est p̄pter aduinitatē illaz
capescere/ne capscenti facile ad cacumen euadere sed ubi id sup̄a-
uens exiens fastigio uidere liq̄ut inuisa illa leuis sit. et pulchra atq;
expedita/et facilis/et longe iocundior/ quam altera que aduina ducit
quam vniūsz simul arripī posse ip̄e idem poeta testatur. Nichi
quidem uidetur nichil aliud/ q̄ ut nos aduinitatem p̄bitatemq; adhor-
taretur ita dixisse. ne laboribus inuē ante finem desisteremus. Et
et si quis alius sititer uirtutem laudauit. eius sermones p̄māssie
reapiemus. Ego autē e quodam uirō qui ad inuestigandas poetarum
mentes acutissime habebatur audiui cū diceret totam homeri
poesim/landem esse uirtutis. omnia q̄ illius poetes huc tendere/ nisi

qui enim uirtutem in ceteri hominum laudant complurimisque uerbis
exaltant ipsi uero et libidinem temperantiae et quiescentis iustitiae an-
teponunt. Hi mea sententia nihil differunt ab hisloricis qui cum
poemata miscenda agunt sepe ut reges uel ut potentes prodeunt/
cum neque reges neque potentes neque omnino forsitan liberi. At qui
militans quidem si id uirtute ullomodo potest iniqua patitur litem sibi
dissimulare neque chori princeps monachum sibi chorum habere ipse
uero quispiam secum dissidebit neque uitam conscientiam uerbis pre-
stabit. Sed euripide auctore linguam quidem iurasse dicit mentem uero
mutatam mansisse et bonum uideri quam esse magis accipiet. At hic
et uultus mutare terminus si quid credere oportet placuit bonum uidi
cum non scio. Ea igitur quae de uirtute scripta sunt ita ut dictum est acci-
pienda censeo. Cum autem praedara facta maiorum aut memorie suc-
cessionem aut poetarum aut historiarum libris usque ad nostram etatem con-
seruata sint nec huiusmodi generis utilitatem negligemus. Ut ecce
perides atheniensis cum cum quidam ex fori hominibus probus laet-
fisset nichilo est irritatus neque animo commotus sed permixtaque diem
perseueratum est. Scit ille nullo maledicto abstinere. Hic uero tanquam
ea res nichil ad se pertineret contemneret suaspere aut iam facto et te-
nebris exortus cum uigilator ille uix eo tempore abire uellet perichys
famulo cum lumine accito prosecutus est ipsum ut sibi quia longa
esset haec ad phiam exortatio. Item quidam iratus Eudidis magamentis
nequam minaretur ad quod se facturum esse iuramento firmaret. Eudides
contra iurauit se profecto illum placaturum effecturumque ne sibi mitem-
tus foret. Quare opere praecium est aliquid huiusmodi exemplum sumere
vere mentibus hominum iam ira effervescens. Tragedie enim neque
quam est credendum dicant. In inimicas armabit ira manus. Sed
potissimum esset nullo modo irasci. Id fieri non potest aut rationis
freno moderandum est nec permittendum longius effari. Sed reduca-
mus orationem nostram ad clarorum uirorum exempla. Pulsauit
quispiam socratem sofronia filium faciem eius petulantissime cedens
Socrates uero non repugnauit sed illius petulantiae ac ire se permisit
donec ei uultus undique tiber fieret. Verum ubi ira illius sacata est
socrates quidem nichil aliud egit nisi quod sofronia sue inscripsit percu-
ssio nomen quemadmodum statuis fieri solet. Ille inquit hoc opus
efficit nec ulterius uulsa perrexit. Haec quae nostris similia sunt perdis
esse imitatione ducit. Hoc enim socratem illo nostro conuenit. Quod mouet
ut patienti maxillam unam alteram porrigamus. In abesse sunt ul-
scamur. Id autem perichys aut Eudidis simile est illi quo mouemur ple-
quentes expectare et benigne iras illorum tollere et inimicas bo-
na precari non autem maledicere. Nam qui in illis erit praeruditio
is postea praecipis nostris acquiescat nec quasi impossibilia sic asper //

Alexander

nabitur haud sane p̄tereundum est Alexandri regis memorabile factū
 qui cum dary filias in captiuis haberet mirum in modum ut ab omnibz p̄e
 dicabatur formosas nec uidere quidem uoluit/turpe esse ratus eos q̄ vi
 ros uisissent a mulieribus superari. Hoc illi nro conuenit q̄ aspiciens
 mulierem aduoluptatam et si rem nō consumet. tam quia id concupi
 uit in corde suo crimine non caret. Illud autē Clime pitagore familiar
 difficile est credere non dedita opera. sed fortuito nris conuenire qui nūq̄
 posset truium talentorum dampnum iurando sibi delato effigere.
 soluere quidem maluit quam iurare. q̄nq̄ sine periculo id facere liceret.
 Audierat ille ut michi quidez uidetur p̄ceptum domini iuramenta vi
 tando. sed redeo ad id quod in p̄mario dicebam. Non omnia nobis rea
 pienda sunt. sed tantum utilia. Et enim cum eos abos qui obesse possūt
 corpori/diligenter uitemus. absurdissimū est discipulorum quibus animus
 aliter rationem nullam habere. sed tanquam correns aliquis quocumq̄
 foro obtulerit sine delectu immergere. Et cum gubernator non temere nauē
 uento p̄mittat. sed ad portum dirigat. et sagittarius ad signū. et faber et
 architectus finem aliquem suę artis respiciat. nos ab eiusmodi opibz
 in cognoscendis rebus nolitis superari. neq̄ enī manualium operū finis
 aliquis est. Vite autē humane finis est nullus. quem mirantur hi qui
 bene uiuere querunt. q̄ si nulla ratione huc atq̄ illuc in uita iactemur
 quid inter nos atq̄ rates gubernaculis cientes interellet. uerum ut in
 multis gymnasiis certantibus eorundem suę exercitationes quorum et
 premia. nec ullus cum se palestina aut panathio exercuisset. lira deinde
 aut tibia certat. Neq̄ enī polidamas id agebat. nec milon. sed alter. an
 olympicum certamen currens sistebat. nec depelli ab eo ulla ui poterat. q̄
 resistebat non leuē ac litania quedam plumbo affixa. q̄ si Marlie aut
 olympi musicam essent meditati. ueluto puluere atq̄ gymnasio serotino
 nas aut gloriam assēcuti essent. aut effugissent ne corpora sua derisui
 haberentur. sed nec thimotheus ueluta musica sua in luctantibus uersaba
 tur. neq̄ enī assēcutus fuisset ut cunctis musicis longe antecelleret. cu
 cu tantum superat. ut quocumq̄ libuisset annos homi et uehe
 menti animo accenderet. ut rursus molli ac placida leniret. q̄ppe cu
 aliquando in Alexandri conuiuio cum cantum quē frīgum appellant
 modularetur. usq̄ adeo regem exatasse dicitur. ut ad arma accipienda pro
 siliret. atq̄ iterum ad conestatores epulasq̄ reduxisse modulatione mu
 tata. totas vires habet in multis gymnasiis q̄ certantibus ad finem
 suum directa exercitatio. sed quoniam in coronarum atq̄ pugilū men
 tionem madimus p̄sequamur. aliquantisper in ea re. porro illi quada
 incredibili laborum tollerancia uires adepti cum infinitis sudoribz in
 gymnasio manant. uictiq̄ aut non uoluptarium neq̄ iocundū. sed
 quem ingre ludi p̄scripsit iugiter. et meritis omnibus ne orationes
 proterham ita instituti sint ut uicti ante certamen acta meditandū sicut

Vitia alijs debent

polidamus fortissim

Thimotheus musicus

et animo tandem se nudant in studio et summo labore ac periculo decedunt
ut oleasiri / aut apy / aut cuiusmodi corona donentur uictores q; a pcone
hucnuntur. Nos uero quibus uite nre premia adeo mirabilia proposita
sunt. ut nec magnitudo eorum dia possit / nec multitudo numerari in utraq;
aurum securi dormientes altera manu capere posse credemus p malis
sane esset merca. Et Sardanapalus ille pmas omnium partes in beati-
tudine ferret sul' margarites forte / quem neq; aratorem / neq; sollbrez / neq;
auulso rei actorem fuisse homerus ait / si utiq; homo credendum e pon-
us quaz puto / qui inquit arduum esse bonum existare. Multas em labo-
ribus suscipitis uix eorum bonorum compos fieri contingit / quoru nichil
in hac uita esse simile paulo ante dicebamus / Non igitur desidendum est
nobis / nec pro breui uoluptate maxime spes abinende nisi uelimus et co-
uicia pati / et penas subire / non hic apud homines quamq; ne hoc quidem
paruum iocis sententi. Sed aut subira aut ubiainq; sint illa iudicia
Nam qui non exuoluntate delinquit / is forte aliqua dignabitur. nec
ma qui aut ex pposito peiora eligit / nullam ht exaltationez qm mlti-
plus pena afficiatur / quid igitur faciendum est dicet quispiam / quid
aliud quaz curaz aie habendam ceteris omnibus pro nichilo habitis. No
ergo corpori seruendum nisi quantum suma cogit necessitas. sed ani-
ma bonis actibus imbueda et ex corporum uinulis ac passionum foeta-
te per pnam eximenda. Illud preterea estiaendum est / ut corpus labo-
rum paucissimum sit. Venti aut non ad uoluptatem / sed ad susten-
tationem porrigendum. Nam qui semper cenas atq; coquos mente ag-
tant epularum q; gracia terras maria q; plantantur / miserabili admo-
dum seruitute premuntur et grauissimo domino tributa pendunt / mlt
pauciores leuius / quam hi qui apud mltos penas dant. vere igne di-
uidentes / et cerebro aquam ferentes / et pssum uas implere hanelates
nullum finem laborum habentes. Tonderi aut aut amari ultra qua
necessitas sit / aut mltorum est sedm diogenem aut mltorum. Itaq;
occupatum esse in corporis ornatu non minus turpe ducendum arbitror
quam aut pellicem esse aut adulterum / quid emm refert homini gra-
uo xelnde amiaatur. an uili aliqua uelut / diimodo corpus abin^{tem}perie tu-
teatur / qd' et in ceteris obseruandum est / ne quid supuacue moliamur
nec plus corpori tribuamus quam anime commodum sit / neq; emm minus
turpe / uero qui uere hoc cognomine dignus existat miniaz corporis cura
habere / qm ad aliam quamuis passionem essennatū esse / omne porro
studium ponere / ut corpori quam optime sit / homo e seipsum ignoran-
tis. nec intelligentis sapientis. Illud qd' non id quod cernitur est homo / sz
opus est maiori sapientia. ut quibz nolum quid tandem ipe sit possit
agnoscere. Verum emm uero id assequi non ex parte prius mente / impos-
sibilis est quam lupis oculis solem perspicere. Expiatio aut anime sit
ut esse breuiter simul ut habunde uobis dictam per contemptu carum

quas nobis sensus porrigunt uoluptatum. Non igitur oculi pascendi
 sunt absurdis spectaculorum miraculis. non aspectu corporum stimulos re-
 liquentium. Non paucos sonus mihndendus qui animas corrumpere
 possit. nam et nequitia et ignavia ex huiusmodi musica gigni solet
 sed ea musica recipienda est qua usus dauid poeta laorum carminu
 regem ut ferunt ab insana liberauit. pythagoras etiam cum iuuenibus
 quibusdam iuno seruis saluq; per ciuitatem lasciuientibus obuiaret in-
 sisse dicitur ei qui modos tibia faciebat. ut mutata armonia doctum
 personaret quod ubi factum ē bachantes illos adeo respicisse ferunt ut
 fecta abierunt. et rubore uultus uerecundiam confessi domum abiit. tñ
 mēst corrupta an salubri musica impleare quamobrem ab hac quidem
 musica que nunc in usu est non seais adhorrendum uobis auleo. quā
 aquauis feditate. Jam em eos uapores qui odoratum delectant acri
 misere aut unguentis perungi et mēdicere uobis erubescit. quid di-
 cendum est de his uoluptatibus que gustu atq; tactu fiunt. An dubita-
 dum qñ ille quoq; euismodi sint ut nisi quo eas caueat uentri ac fe-
 minis seruire nos uelut pecora compellant. Deniq; ut summatim dicā
 vniuersum corpus despiciendum est. nisi in luto uoluptatum uelimus sub-
 mergi aut certe tantum ei indulgendum ut phie ut inquit plato min-
 sterium patrare prestare possit. Eadem ferme platonem et paulus monet
 dum ait non oportere nos prudentiam aliquam corpus habere ad uolup-
 tates. nam hi qui corpus optime curant animam uo que eius seruicio
 uti debet negligunt nichil ab his differunt qui ut organa quam opti-
 ma habeant sūno studio conquirunt. Artem uero animi grā illa orga-
 na ad quā optima habeant sunt compata despiciunt. propterea igitur
 contra seruandum est. Nam castigare corpus et compescere eius impe-
 tus ut manem quandam beluam oportet et eiusdem aduersus animas
 motus temerarios rāioms haberiā cohibere atq; sedare. non autem
 frena uoluptatum remittere et animarum abicere et mīlar auri-
 ge. uolentiam equorum tracti debere. nec pythagore meminisse qui cū
 intelligeret quendam ex familiaribus suis ab his exercitiis atq; ut pi-
 guis fieret curare. hic inquit non cessat molestiorē sibi curare mīlar
 et. quod genus molestie cum suspicaretur plato corpori suo impendere
 Achademam in salubrem. Atq; locum ferunt ex industria delegisse qñ
 ut plusquam bona habuīdo corporis cu uas imma luxuries ob eā
 rem amputaretur. Ipe quoq; iam audiū ex medico sumam corporis
 ualitudinem pīdolosā esse. Cum igitur hec imma indulgentia et
 ipi corpori inualis sit. et anime impedimētum afferat in ea re sū-
 dum ponere manifestissima est insana q si corpus contempnere
 alius est. esse uis. parum cetera huius uite admiramur. quid
 em tibi opus esset diuini sli uoluptates corporis aspernare. cāq;
 non video mli forte quem uiuaret ut in fabulis de draconib; ferat.

De uoluptate

Pythagoras

Diogenes

Vita ista instituta non
est mutata ad aliorum
reclamationes

reconditis thesauros infulando custodire qui aut ad hec contemnenda
ingenue eruditus esset plurimum ab omni facinore et verbo et opere ad
horreret / et quicquid ultra sufficientiam foret sine id ludia gleba est sine
formarum auriferarum opus / tanto magis despicerent quanto minus
indigeret. Sufficientia aut ipsa non libidine uoluptatum / sed nature
necessitate diffinenda est. Nam qui excedunt necessitatis terminos sitis
sunt hiis. qui precipites deferuntur nichil stabile mouentes ubi possit
consistere nullum terminum preapitacionis habentes. Sed quanto plura
amplectuntur. tantum aut etiam plura indigent ad uoluptatem im-
plendas. Diuinarum enim ut ait Solon nullus est terminus / uerum ad
eam rem theogonide magistro utendum est qui ita inquit. Neque diuicias
cupio / neque uoto precor. Sed michi contingat ex paruo uictum agere omni
arcentem molestia. Porro non sine beniuolentia quadam michi in mentem
uenit. Diogenes humana omnia simul contempnentis / qui magno rege
diadema se predicabat quod ipse uidebat paucorum indigeret. At nobis
nisi pietas / nisi ad sint talenta et infinita soli iugera et numerosa arme-
torum examina / nichil sit erit oportet aut ut ego quidem arbitror / nec
absentes diuicias optare nec presentibus gloriari / nisi quantum scias uti. Sa-
pienter enim Socrates qui cum videret hominem diuitibus affluentem ea
que de causa fastidio quodam gloriabundum uadere. Non prius inquit
te admirabor quam notum michi fuerit quo pacto scias uti fortunas
tuas. An uero phidias policlethus si auro aut ebore gloriari essent ex
quibus alter hiliensibus Iouem / alter Junonem argutus effinxit. Uide-
ant habere aliena bona sibi putantes glorie fore. propriam uero
artem qua illud iauru preacsius factum est silentio preterentes. Nos
aut humanam uirtutem non satis decoris ipsam per se habere arbi-
trantes minor reprehensione dignos esse putabimus. At diuicias quidem
contemnemus et uoluptatem despiciemus. Verum blandicias et adu-
laationes sectabimur et archilechee uoluptis calliditate multiplicata que
gaudebimus. At nichil est quod eque fingere debeat sapiens quam ad or-
olentiaonem uiuere / et populares aures sequi / non aut ueraz ratio-
nem usque adeo ducam uiuendi habere / ut etiam si omnes homines re-
clament nichil mutet eorum que recte instituerat / etiam si infamiaz
uel pericula subire pro recte facto necesse sit / nam qui aliter institu-
tis / is nichil differe videtur ab egyptio zophista. qui et arbor fiebat
et aqua et fera / et quicquid liberet. Si quid ipse quoque laudabit iusti-
tiam. si id placere audientibus intelliget modo eam vituperabit / si
hiis apud quos loquitur iniurias esse gratas cognoscat / et quod ipse
assentatorum est. ut polipus ad speciem subiecti soli colorem mutat
ita et ipse ad uoluptatem audientium uariabit sententiam. Sed hec
in nostris libris addiscimus perfectius / In prima uero umbram aliquam
uirtutis descripsimus / et his extraneis doctrinis / qui enim diligenter

H

e quibus re cogunt ualutatem. et si minutatim id agant. tam ut magis
flumina multa ex multis locis accipiunt incrementa. Nam id quod magis
poeta Si paruum paruo superaddis id quod frequenter facias non ad pecu-
nie duntaxat argumentum recte dictum fuisse putandum est. Sed ad
cuiuslibet scientiae. Bias quid igitur unus e septem sapientibus filio
suo ad egyptos proficiscenti roganti quid patrem quid nam agendo ma-
xime sibi gratiam faceret ut uiam inquit ad senectutem comparet
uirtutem inuicem pro uia ad intelligentiam. Sed archonibus terminis
illam arcum scribens / uisum est qui eius ualutatem humane uite
spacio diffinit. Ego autem siue quis lithom senectutem siue uiuam
finem apud nos Mathusalem qui mille annos minus triginta
diatur uixisse. Si denique uniuersum tempus ex quo fuerit homines
metatur / uideo puerilem eius sententiam contemplans longum et
insensabile seculum / quod quidem tale est ut quem admodum imor-
talis anime ita etiam illius seculi nullum finem mens possit conape-
re. Ad quod ut uiam paremus omnis lapis ut dicunt mouendus est
unde aliqua utilitas ad eam rem sit nobis futura. Non igitur quia
ardua sunt haec et laboriosa idcirco torpescamus / sed memores illius
sententiae oportere uidelicet unum quemque uitam probantissimam eli-
gere. Expectare autem ut consuetudo faciat illam iocundam atque dul-
cem uideri / ita sequi aggrediemur. Turpe est enim cum tempus per
secundiam abierit tunc demum illud reuocare / cum propter dolorem
nichil sit amplius reuocanti redditurum. Ea igitur quae optima esse
rebat prius nunc uos admonui / prius omni uite tempore admone-
bo. Vos autem cum tria sint morborum genera. utinam ne uos ei si-
miles prescitis quod insanabile est / ne uita mente egrotante ut plerique
solent corpore egrotare. Nam hi qui parua multitudine anguntur
ipsi praesentantur ad medicos. qui uero grauiori morbo premuntur ad se
curantes accessunt. At hi qui in atram bilem insanabiliter insueci-
sunt ne uementes quidem medicos recipiunt / quod uos non parum
nunc recta consilia aspernantes estis. Deo gratias.

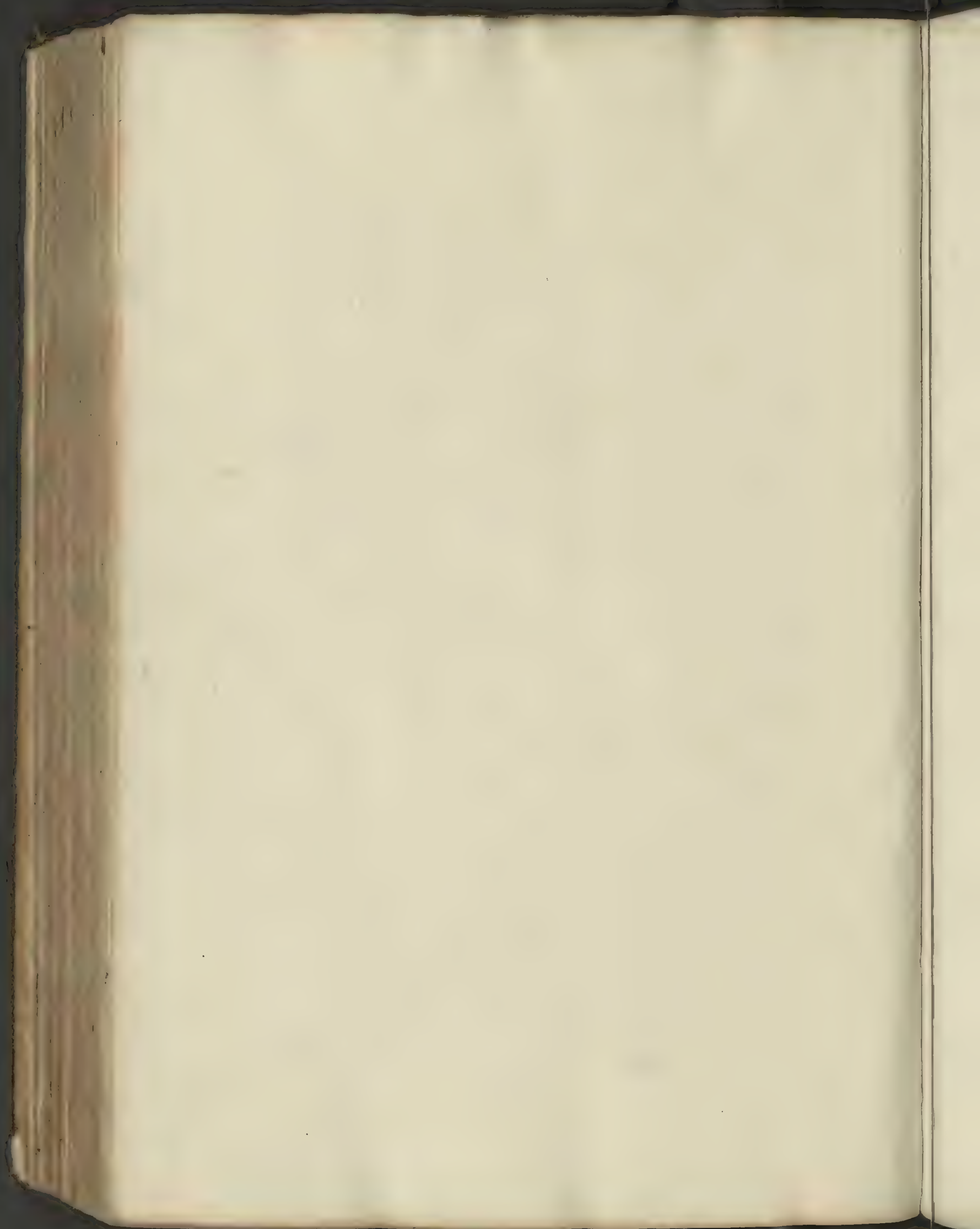
supra b. 10

Terre nichil tam nocet homini quam mala societas. talis enim efficitur homo. quantum societas
fecit. Nunquam cum agno lupus hinc. uir castus certe luxuriosi societate auferit
plurimum impio puto uirum diuitem et bonum permanere. qui malorum consuetudine utitur
Cum sancto psalmista dicitur non fecit sanctus oris. et cum uis in ore in ore eris
et cum alio elatus oris. et cum pseudo puteris. Sic enim mala nocet consuetudo. ita bona
prodest. Nullus propter hunc compati thesaurus qui bona inuenit societate. uita inuenit.
diuitem affluit. certe uere dictum proaro homo ut bonus ut malus efficitur nisi ab
societate. cum pueri cor facit tabula in qua melius putum est fore dicit. Illud enim quod
a societate recipit usque ad senectutem retinet. siue malum siue bonum sit. Iuueni
enim etas prima est ad primum ac nisi maiorum exemplis audeat quod contineat facile
in deterius plabit. Raro cum iuueni iuuenis hinc. in igne si apponit igni calidus
non exstinguit sed enutrit. Si uir quae delat sapientia se maiori etate et sapientia
formis existat. Alioquin si sibi sibi societur de stulticia in stulticia delabatur.

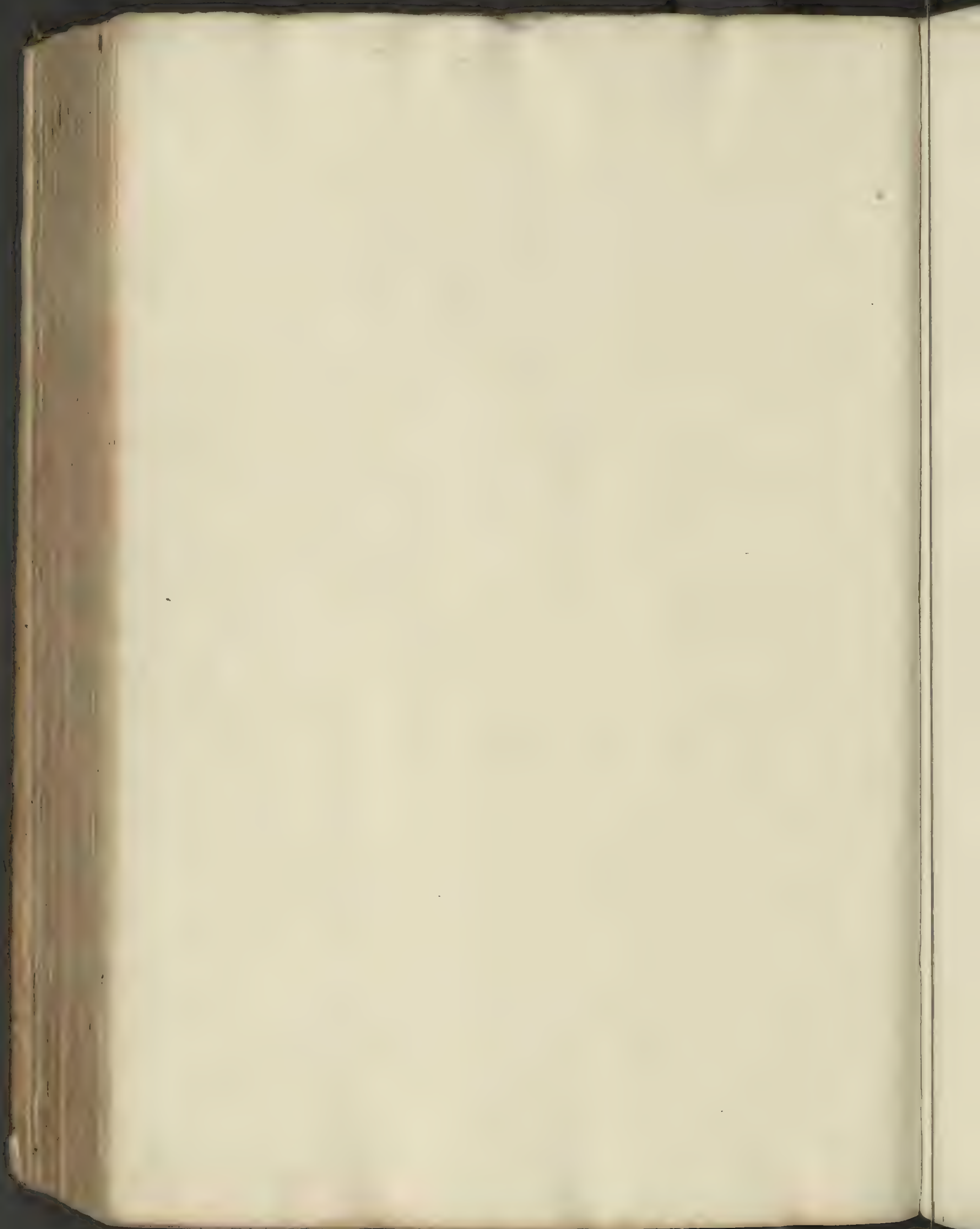

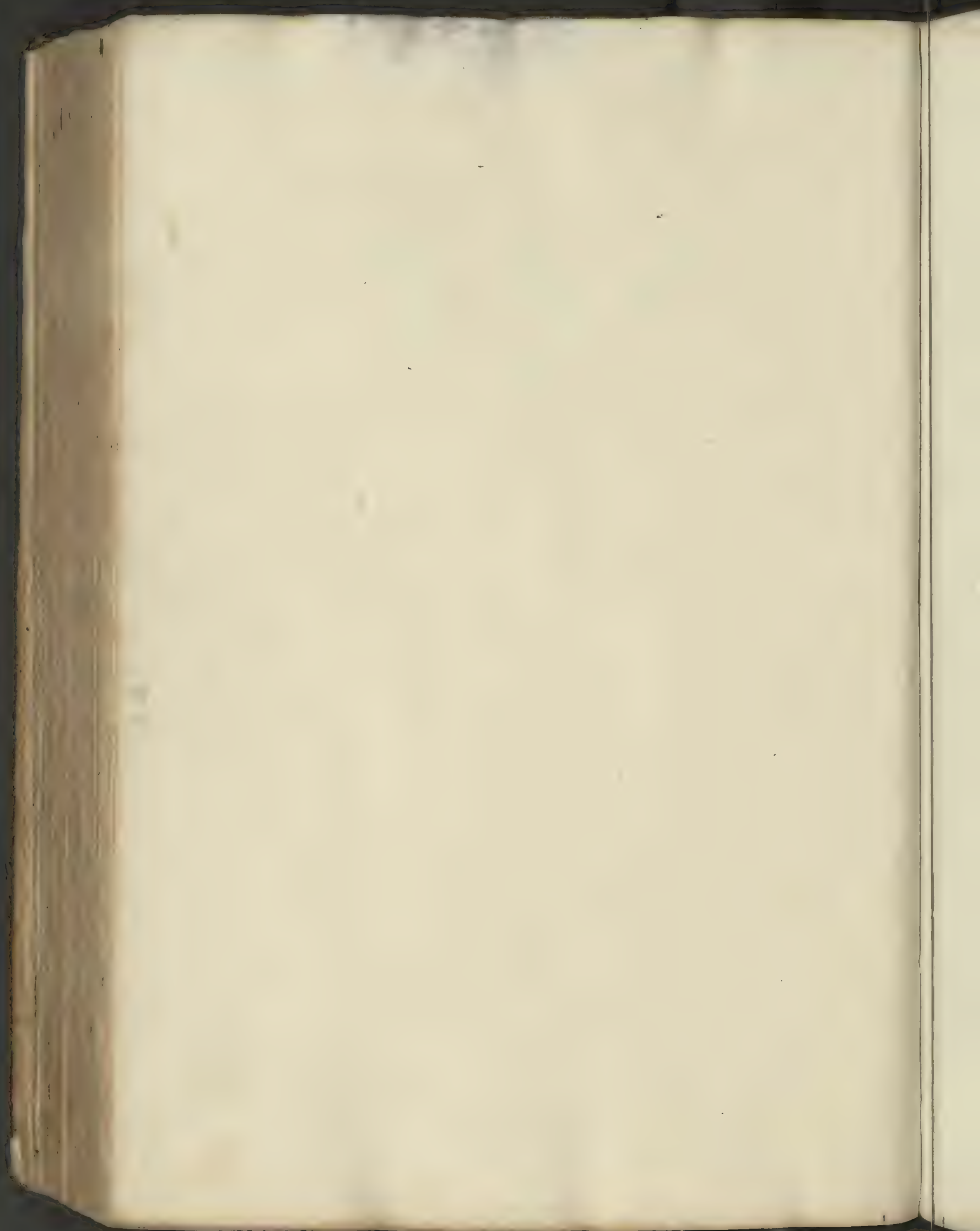

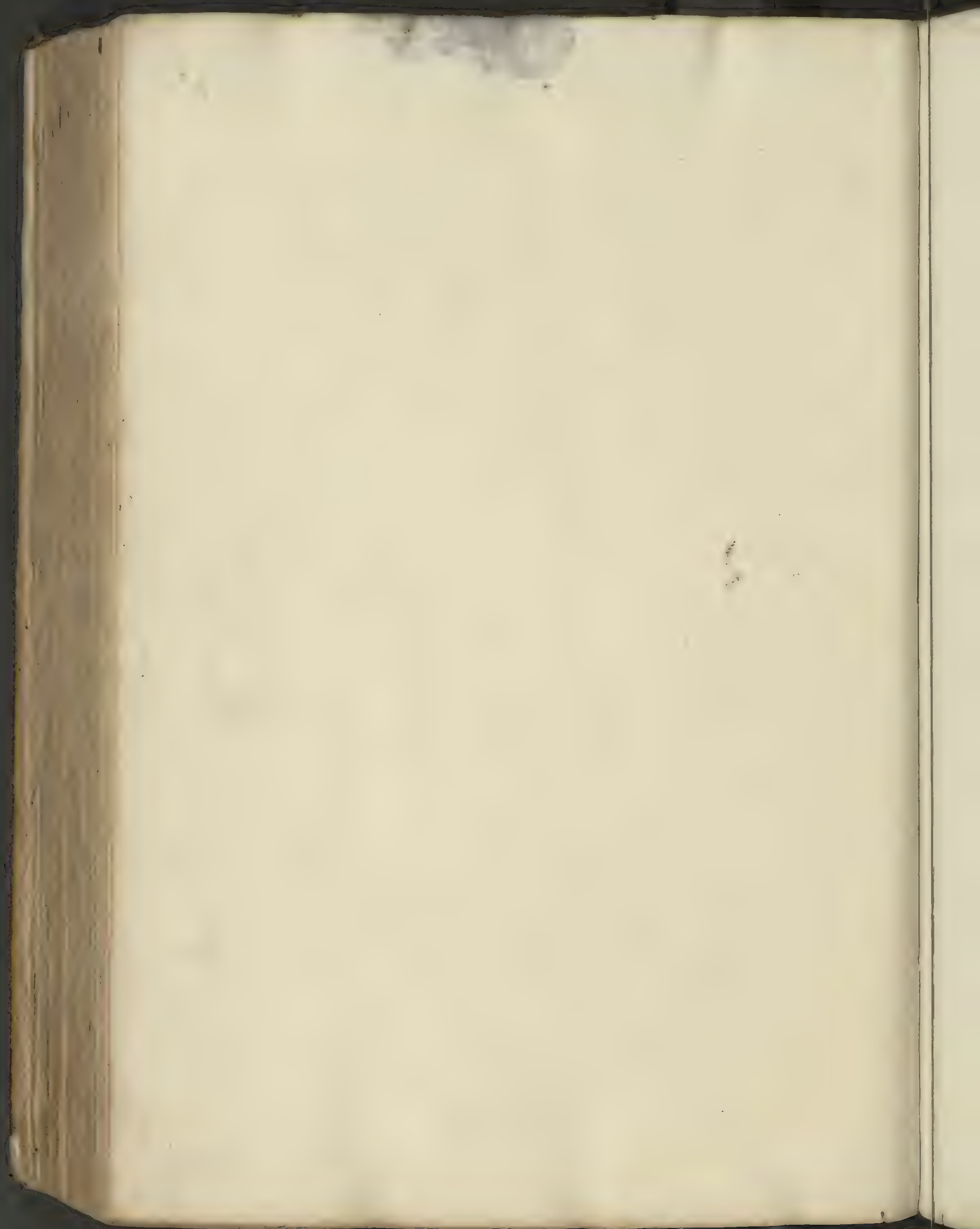

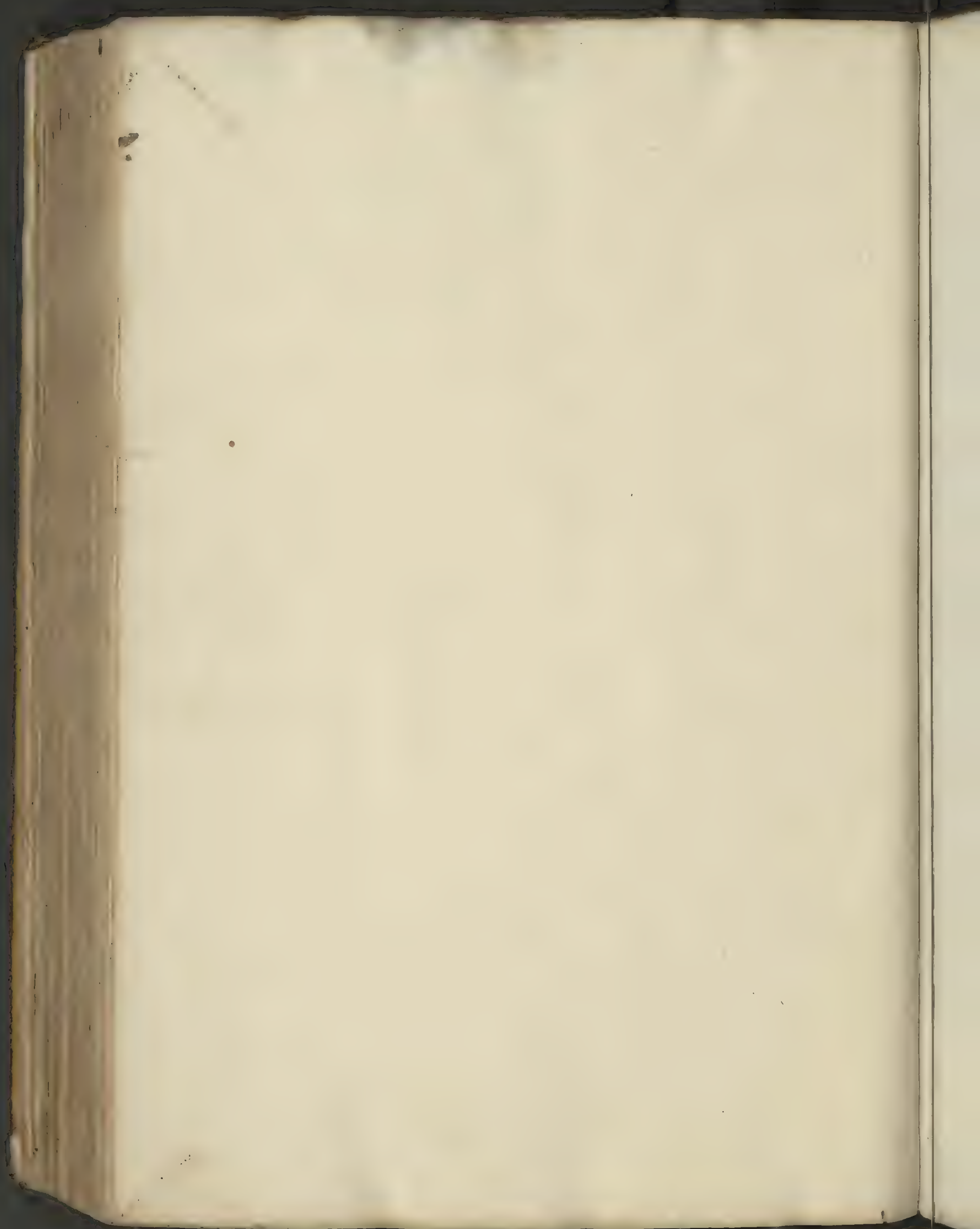

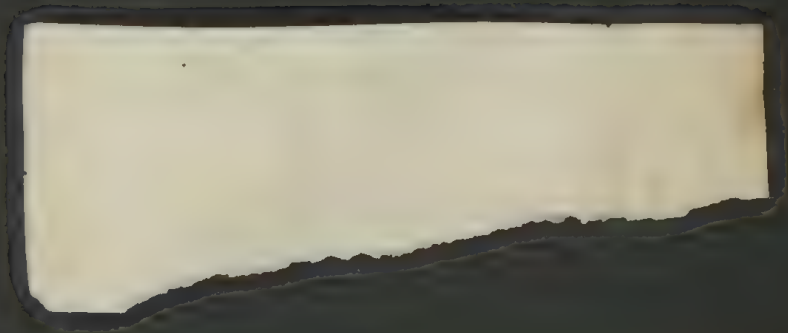

[Faint handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

11
rector et magister venerande Sicut hodie
scribitur communem magistrorum ad instituendum
tam domum et fiscalium. Sub pena non
Abbas promissus et Collegatus

[illegible]

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a slightly textured appearance with some minor discoloration and a small brown stain near the bottom center. Faint, illegible text from the reverse side of the page is visible through the paper, appearing as a mirror image of the original text. The page is otherwise empty of any markings or text.

Ex. 111

fol. 228

